

שיח שרפי קודש

תיעוד פגישות גדולי ישראל עם הרבי מליובאוויטש

שיח שרפי קודש

תיעוד שיחות ופגישות גדולי ומאורי
ישראל עם הוד כ"ק אדמו"ר
הגאון האלוקי קדש הקדשים
רבי מנחם מענדל שניאורסאהן
מליובאוויטש

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

מכון "באחלי צדיקים"
ירושלים ה'תשס"ח

SIACH SARFEI KODESH

©

Published and copyrighted by
Machon Beohalei Tzadikim
2007 ◦ 5768
Printed in Israel

להזמנות נא לפנות אל:
מכון: "באהלי צדיקים"
052/5218730

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

פתח דבר

ברגשי תודה להי על כל חסדיו, הננו להגיש בזה לפני רבנן ותלמידיהון, את הספר הנפלא "שיח שרפי קודש", הכולל תיעוד נדיר ומרתק מפגישותיהם של גדולי האדמו"רים והרבנים עם הגאון האלוקי שכל רז לא אניס ליה, קדש הקדשים, מנחם משיב נפשנו[1], רוח אפינו משיח ה'[2], רבן של כל בני ישראל, הוד כ"ק אדוננו מורנו ורבינו, רבי מנחם מענדל שניאורסאהן מליובאוויטש.

בספר שלפנינו קובצו עשרות רשימות של גדולי הרבנים והאדמו"רים זצ"ל ויבלחט"א מכל החוגים שביקרו אצל הרבי במשך עשרות שנות נשיאותו. בספר זה נעשה מאמץ כביר לרכז לפונדק אחד עשרות רשימות נדירות ומרתקות בצורה מסודרת ובקנקן חדש.

שיחות הקודש כוללות בתוכן אוצר בלום ואין-סופי של נושאים תורניים והלכתיים המשקפים בקיאות וגאונות מדהימה בכל מכמני התורה. לאורך כל השיחות ניתן לראות כיצד הרבי מעורר על ענייני השעה ותיקון העניינים הנצרכים לשעה ולדורות, תיקון ענייני הדת והעמדתם על תילה בבחינת "במלחמת אש דת השערה", כולל המאבק נגד הגזירה האיומה בנושא "מיהו יהודי", ו"מלחמת ה'" על שמירת ביטחון עם ישראל בארצנו הקדושה נגד כל ויתור במסירת שטחים לאויב הי"ת כפסק מרן הבית יוסף בשולחן ערוך או"ח הלכות שבת סימן שכ"ט. והעולה על כולנה תביעת ובקשת וזירוז הגאולה האמיתית והשלמה על ידי משיח צדקנו בחסד וברחמים.

הפגישות המובאות בספר זה עם גדולי ישראל, כלולות מפגישות עם האדמו"רים והרבנים שהגיעו במיוחד ל"יחידות" בחדרו הק', ובשנים שלאחר מכן ב"חלוקת הדולרים" מידי יום ראשון בשבוע כאשר רבבות

---

1. ע"פ לי הכתוב – איכה א, טז.
2. שם, ד, כ.

אלפי ישראל זכו באותו מעמד עילאי להתברך מפי קודשו. רובם של שיחות הקודש התקיימו בשפת האידיש ובספר זה תורגמו כל השיחות ללשון הקודש. חלק נוסף מפגישות אלו התקיימו בעת שהרבי מליובאוויטש הלך לנחם את גדולי ישראל בעת פטירת קרובי משפחתם, או כאשר גדולי ישראל הגיעו לנחם את הרבי על פטירת אמו הרבנית מרת חנה ע"ה ואשת הרבי הרבנית הצדקנית מרת חיה מושקא ע"ה.

עוד לפני עלותו של הרבי מליובאוויטש על כס נשיאות חב"ד ידוע על פגישות שקיים הרבי עם גדולי הדור הקודם. ביניהם ניתן לציין את האדמו"ר הקוה"ט רבי אהרן מבעלז זי"ע, בעל ה"מנחת אלעזר" ממונקאטש זי"ע, שר התורה הגאון רבי יוסף ראזין מרוגצ'וב זצ"ל, הגאון האדיר רבי מנחם זעמבא הי"ד, רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל, הגאון רבי שמעון שקאפ בעל ה"שערי יושר" והגאון רבי ברוך בער לייבוביץ בעל ה"ברכת שמואל".

גם במהלך שנות נשיאותו של הרבי, עשרות רבות מגאוני הדור וגדולי ישראל זכו להיפגש עימו ולדון בעניינים העומדים ברומו של עולם. ביניהם פוסק הדור הגאון רבי משה פיינשטיין, הגאון הגדול ראש ישיבת פוניבז' רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל ויבלחט"א הגאון האדיר רבי שמואל הלוי וואזנער, ורבים אחרים. אולם לדאבוננו על מרבית הפגישות אין ידיעות מפורטות וכ"ש שלא נשתמרו השיחות, מלבד הידיעה על עצם קיומן.

כל זאת כמובן מלבד ההתכתבות המופלאה והממושכת במשך עשרות שנים עם כל גדולי ישראל בענינים העומדים ברומו של עולם. בספר זה נעשה מאמץ רב להתחקות אחר חלק גדול מהשיחות שלא נודע על קיומן והיו מפוזרות בספרים רבים. כאן המקום לציין את הספר "בצֵל החכמה" שהו"ל הגה"ח ר' מרדכי מנשה לאופר שיחי', לפני עשרים שנה בשנת תשמ"ז, אשר היה החלוץ לפני המחנה בסידור ועריכת פגישותיהם של גדולי ישראל עם הרבי.

בשנים האחרונות, כאשר הדברים הועלו על גבי הכתב באופן מסודר מיד לאחר הפגישות, וחלק גדול משיחות אלו הועתקו מתוך סרט ההקלטה, זכינו שנשמרו שיחות אלו בשלימותן. חלק מהשיחות אף הוגהו באופן אישי על ידי הרבי. שיחות אלו צויינו בגוף הספר כ"מוגה".

מעלעול בספר "שיח שרפי קודש" הקורא נחשף לעוצמת גאונותו ומנהיגותו של הרבי שכדוגמתה לא מצינו מאז ימי קדם, זאת מלבד רחשי החיבה ההערצה וההוקרה ששררו בין גדולי ישראל לרבי. ניתן להבחין בנקודה נוספת השזורה בתוך השיחות, כיצד הרבי כמנהיג ישראל, "מלך מבית דוד", מחזק ומדרבן את הרבנים על חיזוק קהילתם ושימור מורשת אבותיהם הק' בבחינת נהרא נהרא ופשטי'.

על יתר הקשרים המופלאים ששררו בין הרבי לגדולי ישראל ניתן לקרוא בסדרת הספרים "שמן ששון מחבריך" (ג' כרכים) שיצאה לאור על ידי הגה"ח הרב שלום דובער הלוי וולפא שי' מקרית גת.

אנו תקווה שהספר "שיח שרפי קודש" ישמש כספר יסוד בלימוד ועיון בדברי תורתם ושיחתם של גדולי ישראל עם כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש ובפרט שגם "שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה תלמוד"[3], והלימוד בספר זה יהווה איחוד וחיבור בין כל חלקי היהדות הנאמנה לה' ולתורתו, וזה עצמו יחיש את גאולתנו ופדות נפשנו, כהבטחת ונבואת הרבי מליובאוויטש בשנת תנש"א אשר "הגיע זמן גאולתכם" והנה המלך המשיח בא.

ג' מרחשון ה'תשס"ח
יומא דהילולא דהרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע

מכון "באהלי צדיקים"
ירושלים ת"ו

3. ע"ז יט, ב.

הספר מוקדש לזכות
הנגיד המפורסם עוסק בצרכי ציבור

הרה"ח ר' יוסף יצחק שיחי'
וזוגתו מרת רבקה שתחי'
יוזביץ

ולזכות ילדיהם
בלה, מנחם מענדל דוב, חנה ורחל שיחיו

שירוו רוב נחת חסידי ואמיתי מהילדים,
אריכות ימים ושנים טובות, לברכה
והצלחה מופלגה בכל מעשה ידיהם
בגשמיות וברוחניות, בני חיי ומזוני רויחי
אושר ועושר

תוכן הענינים

הגאון הרב מרדכי אליהו (הרב הראשי דאה"ק) 1
– ליל ב' פ' לך לך, ו' מרחשון ה'תשנ"ב –
השראת השכינה במעמד עשרה מישראל אף שאינם מדברים בדברי תורה מצד מעלתם של ישראל שלמעלה מהתורה * מעלת הגוף היהודי * פס"ד הרמב"ם אודות היעודים הגשמיים המוכרחים לקיום התומ"צ. * כוחו של בי"ד לעשות היפך התורה בהוראת שעה * מחיקת פרשה מהתורה להתיר אשה לבעלה * לפני מי אתם מטהרין, למעלה משם הוי'. * מלכותו של הקב"ה ע"י ישראל * אמירת "לשם יחוד" למנהג חב"ד רק פ"א ביום * היסח הדעת מלימוד התורה במקומות שאסור ללמוד בהם * כיסוי הראש * אם מה שחצי שיעור אסור מה"ת הוא רק במידי דאכילה או בכל דבר * טעם הקרבת שתי הלחם מחמץ בחגה"ש * בן א"י שנמצא בחו"ל איך ינהג בעניין "טל ומטר" * ברכת כהנים בכל יום למנהג הספרדים* לעת"ל משה ואהרן עמהם * פס"ד כבית שמאי לעת"ל * חיוב קרבנות לעת"ל על עבירות של זמן הגלות * אם גר שנתגייר עתה צריך להביא קרבן לכשיבנה ביהמ"ק * הצורך בפס"ד של רבנים שמשיח חייב לבוא מיד * אחרי רבים להטות * הגאולה על סף הפתח * סיום הרמב"ם בהוספה ד"כמים לים מכסים" * מ"גלות" ל"גאולת".

הגאון רבי שלום משה הלוי אונגאר – גאב"ד ור"י נייטרא 33
– יום ששי ד"השבעה" – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –
הדרת פנים.

האדמו"ר רבי יעקב אריה אלתר מגור 34
– יום ה', כ"ד אייר ה'תשל"ז –
נוסח תפילת הדרך* "ותתנני" בלשון יחיד.* לימוד הוראת איסור והיתר בכוללים. * המעלה בלימוד הלכה למעשה אפילו במי שתורתו אומנותו כרשב"י.* יציאת אברכים לרבנות ביישובים המרוחקים* אברכים בני תורה צריכים "לעשות סביבה"* העניין שהפסיק רשב"י מתלמודו לעשיית סוכה ולאגוד לולב * גדולים מעשי חייא * הדפסת כתבי ה"בית ישראל" * שמירה על מנהגי החסידים וכתיבת מנהגי גור * ביאור בדברי חז"ל "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש" * הכנסת פתקים בסדקים שבכותל * נשיאת כפיים בארה"ק * אהבת חינם מבטלת את הגלות * ישראל מכתירים את הקב"ה למלך * לימוד תורה בקטן ובגר * דיוק הלשון "גר שנתגייר".

האדמו"ר רבי פנחס מנחם אלתר בעל ה"פני מנחם" מגור, והגאון רבי מנשה קליין אב"ד אונגוואר וחתנו הגאון רבי יודא ארי' אלתר 62

– יום ד', י"ג אלול ה' תשל"ט –

צדיקים ובעלי תשובה – מי גדול ממי * המנהג להפסיק את החתן בעת אמירת דברי תורה * הפלא שממעטים בחודש אלול בלימוד ומוסיפים בתפילה וכו', ולכאורה דווקא אז ניתנו לוחות אחרונות * סדר התחלת הלימוד במקרא ובמשנה וכו' * הוספה בלימוד התורה בשנת השמיטה * הדפסת ספרי ה"שפת אמת" בהוספת מראי מקומות * לימוד התורה גם באופן "שלא לשמה".

האדמו"ר רבי פינחס מנחם אלתר בעל הפני מנחם מגור 85

– יום ה', י"ט טבת ה' תשמ"ב –

הטעם לאמירת "שלום" בעת פגישת שני יהודים * אם אפשר לכתוב תיבת "שלום" שהרי היא משמות הקב"ה * הטעם להודעת חז"ל שבעקבתא דמשיחא בכל יום ויום מרובה כו' משל חברו * מעלת תושבי אה"ק * נתינת צדקה היא טובה עבור הנותן * הטעם שלא מצינו בגדולי תורה שהקפידו על מצוות כתיבת ס"ת * זיכוי יהודים שיהיה להם אות בס"ת.

האדמו"ר רבי פינחס מנחם אלתר בעל הפני מנחם מגור 103

– יום א', ד' אייר ה' תשמ"ג –

מקור פירוש הרמב"ם (בהל' דעות) עה"פ שומר פיו ולשונו וגו' * ההלכות ברמב"ם בענייני בריאות הגוף אם שייכים לזמן הזה או שנשתנו הטבעיים * איך שייך לומר שעניין שבתורה אינו נצחי גם לזמן הזה * דברה תורה בלשון הבאי * הגדר של "שמא יבוא בי"ד אחר וירבה בשיעורין" לעתיד לבוא * הקרבת פסח לפני שייבנה ביהמ"ק בין פסח ראשון לפסח שני * אחכה לו בכל יום שיבוא – כל רגע ממש, ודברי הגר"ז מבריסק בזה.

האדמו"ר רבי פינחס מנחם אלתר בעל הפני מנחם מגור 113

– ליל ה', י"ג אדר ראשון ה' תשד"מ –

מי קבע את סדר ומספר העמודים בכל מסכת בתלמוד ירושלמי * סיום התלמוד הירושלמי בדבר טוב * השלמת המסכתות בתלמוד בבלי ע"י הוספת משניות * תענית ז' באדר בשנה מעוברת – באדר ראשון או באדר שני * מקור השם פורים קטן * הטעם שאין מברכים את חודש תשרי בשבת שלפניו * איזה הוא חודש העיבור – אדר ראשון או אדר שני * טעם ההוספה במוסף דר"ח בשנת העיבור ולכפרת פשע * שני ר"ח שהם יו"ט: ר"ח תשרי (ר"ה) ור"ח טבת (חנוכה ואומרים הלל שלם) * השייכות שבין חנוכה לפרי החג * עשיית סיומים על תלמוד ירושלמי בפרסום וכו', ועל כל סדר בש"ס בפני עצמו.

האדמו"ר רבי שמחה בונים אלתר בעל הלב שמחה מגור 135
– יום ב', ט' אלול ה' תשל"ח –
שלמות הארץ * פרסום קול קורא בעניין שלמות הארץ * עמידה בתוקף על שלימות הארץ.

האדמו"ים רבי שמעון נתן נטע, רבי אלתר מנחם, רבי פנחס ורבי שמעלקא בני האדמו"ר רבי משה מרדכי בידרמן מלעלוב זצ"ל 141
– יום ב' פ' תולדות, כ"ד מר–חשון ה' תשמ"ה –
דרגות שונות ביר"ש * יראה הקודמת לתורה ויראה שלאחר לימוד התורה * ביאור הפסוק "ויזרע יצחק גו' ויברכהו ה'". "ברכה" ו"הצלחה" מה גדול ממה. * ההבדל בין לידת יצחק שהיתה למעלה מהטבע ללידת ישמעאל ובין מילת יצחק למילת ישמעאל * מעלת חברון לגבי עליית התפילות דרך שם * מעלתה של צפת שבה היתה התגלות יתרה של חכמת התורה בנגלה ובנסתר.

האדמו"ר רבי רפאל גולדשטיין מסקאליע 157
– יום ששי דה"שבעה" – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –
סילוק המוחין למעליותא * ר' זירא ששכח תלמוד בבלי בשביל העילוי דתלמוד ירושלמי.

הגאון רבי שלום יהודה גרוס – גאב"ד האלמין 159
– יום השביעי ד"השבעה" – יום ג' כ"ח שבט –
הזהירות בענייני אכילה * עץ הדעת * לאחרי ג' שעות היה אדם הראשון מקדש על יין דעץ הדעת * לעתיד לבוא עתיד חזיר להיטהר.

האדמו"ר רבי ישראל מנחם גרינוואלד דפאפא (בארא–פארק) 161
– יום שלישי ד"השבעה" – יום ו' כ"ד שבט תשמ"ח –
המו"ל הראשון * קשריו של אביו עם כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ * ננס על גבי הענק.

האדמו"ר רבי מנחם–אברהם דנציגר מאלכסנדר זצ"ל 163
– אור ליום ד', כ"א אייר ה' תשמ"ג –
מתן תורה בנגלה ובנסתר * ימי הספירה * קשריו של אביו עם כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ * בכל יהודי קיים ניצוץ ממשיח.

הרה"צ רבי ישראל הגר 166
– יום שישי דה"שבעה" – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –
המחילות לארץ ישראל.

הגאון רבי פינחס הירשפרונג רב ראשי וראש ישיבת תו"ת ליובאוויטש מונטריאל 167
– יום חמישי ד"השבעה" – יום א' כ"ו שבט תשמ"ח –
בנין ביהמ"ק ושבת * פנחס זה אליהו * בקריעת ים סוף – שלימות יציאת מצרים * מראה באצבעו ואומר זה * קידוש הלבנה – כזה ראה וקדש * ב' גדרים בפעולת המלך * מ"מ בליקוטי שיחות.

האדמו"ר רבי שמואל דוד הלברשטאם מקלויזנבורג 174
– יום חמישי ד"השבעה" – יום א' כ"ו שבט תשמ"ח –
ברכת רפואה ע"י אבל

האדמו"ר רבי אברהם יהושע העשיל העשל מקופישניץ 175
– יום ב' פ' צו, יו"ד אדר-שני ה'תשי"ד –
הדגשת הענינים דשמחה ואהבת ישראל בויז'ניץ * ה"קבלה" שנתן המגיד לא' השוחטים *

האדמו"ר רבי אברהם יהושע העשיל העשל מקופישניץ 176
– יום א' פ' דברים, ג' מנחם-אב ה'תשי"ח –
קבר רשב"י * השתטחות על קברי צדיקים * מעלתה של צפת והצורך בהתיישבות בני תורה בעיר זו * פרנסה בהרחבה לבני ישראל * נסיון העשירות.

הגאון רבי משה וואלפסאן – משגיח ישיבת "תורה ודעת" 180
– יום שישי ד"השבעה" – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –
יוכיחן משה שאוהבן * הדגשת ה"עשה טוב" גם באמירת מוסר

האדמו"ר רבי נפתלי וויים מספינקא 182
– יום חמישי ד"השבעה" – יום א' כ"ו שבט תשמ"ח –
שבעת ימי אבלות ושבעת ימי המשתה – בהמשך אחד

הגאון רבי רפאל זילבער – גאב"ד פריימאן 183
– יום ששי ד"השבעה" – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –
קשריו עם כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ * בגשמיות וברוחניות

האדמו"ר רבי יחיאל מנחם זינגער מאלכסנדר (בארא–פארק) 184
– יום ששי דה"שבעה" – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –
מראה באצבעו ואומר זה בניין ביהמ"ק * קשרי בית אלכסנדר וליובאוויטש * הדפסת חדושי תורה * השי"ת כבר עזר לחדש בתורה – בשעת מתן תורה.

הגאון רבי יצחק חיים זעלטנרייך גאב"ד טשאקעווע 186
– יום ששי דה"שבעה" – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –
הדפסת ספרים חדשים * הריקוד בקידוש לבנה – דוגמת שמחת נישואין * סיהרא לית ליה מגרמה כלום * עבד מלך מלך.

האדמו"ר רבי יוחנן טברסקי מרחמסטריווקא 189
– אור ליום ב', ו' טבת ה'תשכ"ז –
לימוד חסידות כהכנה לתפילה * נחיצות לימוד החסידות בדורנו.

האדמו"ר רבי יואל טייטלבוים מסאטמער 192
– י"ט מרחשון ה'תשי"ד –
יום אידיהם "הלואין" ו"קריסמעס" * טעם הקביעה ד"ניתל" ע"פ הלוח שלהם * אמירת קדיש כל י"א חודש * הקמת מצבה * הנחת תפילין לאבל ביום הראשון.

הגאון רבי אפרים אליעזר הכהן יאלעס אב"ד פילדאלפיה 194
– יום ה', ט"ו ניסן, א' דחול–המועד פסח ה'תש"מ –
הוצאת ספריו לאור * איסור החזרת שטחים * קשרי הרבי והאדמו"ר מסאטמער זצ"ל * מאמר האריז"ל הנזהר ממשהו חמץ בפסח – מובטח לו שלא יחטא כל השנה * מאמר חז"ל צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם – שיטת רש"י ותוס' בזה *

הגאון רבי אפרים אליעזר הכהן יאלעס אב"ד פילדאלפיה 198
– יום ג', א' דחול–המועד פסח ה' תשמ"א –
ברכות פדיון הבן * ייחוד ה' וקבלת עומ"ש * ה' אחד * זמן תפילה.

הגאון רבי אפרים אליעזר הכהן יאלעס אב"ד פילדאלפיה 203
– יום א' ב' דחול–המועד פסח תשמ"ב –
הסכנה שבהסכם ה"שלום" עם מצרים והחזרת ימית * הקבלת פני רבו ברגל * סדר ביאת המשיח. שלילת העניין דאתחלתא דגאולה בזמננו * "נאו" בגימטריא נ"ז.

הגאון רבי צבי כהנא ראש ישיבת מצוינים בירושלים 209
– יום א' פ' בהעלותך, יו"ד סיון ה'תש"נ –
ה"בני תורה" שטועים אודות אי השינה בסוכה – מחרחרי ריב ומחוצפים * הנהגת אדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי שלא לישון בסוכה * "בני תורה" אמיתיים – תלמידי משה רבנו שפעל אחדות * שייכות רבותינו נשיאנו עם וולוז'ין, הגאון ר' חיים עוזר והרב ליפשיץ מקאוונא בשלום ואחדות * מחלוקת – ענינו של "מדין" – לשון מדון ומריבה * ע"י שנאת חינם מעכבים את ביאת המשיח * פעולות ליובאוויטש בשנגהאי * חינוך ילדי ישראל בא"י * צלילות הדעת בלימוד התורה וצער הגלות מה"חוצפה יסגא" שבעקבתא דמשיחא.

האדמו"ר רבי שלמה לייפער מנדבורנא [בארא–פארק] 218
– יום ששי ד"השבעה" – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –
גם בבורו–פארק יש להוסיף בתורה.

הגאון רבי משה נייושלאס – גאב"ד שכון סקווירא ספרינג–וואלי 219
– יום ששי ד"השבעה" – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –
מעלת השלוחים * והם – השלוחים בראש.

הגאון רבי משה צבי נרי' ראש ישיבת כפר הרואה באה"ק ת"ו 220
– אור ליום ב', ב' כסלו ה' תשכ"ח –
עדיין לא זכינו ל"אתחלתא דגאולה" * קירוב רחוקים * דעותיו של האדמו"ר מסאטמער זצ"ל נגד הציונות * חידוש היישוב החב"די בחברון.

הגאון רבי מרדכי סאוויצקי גאב"ד בוסטון 223
– ד' כסלו תשמ"ח –
הרגצ'ובי והנהגותיו * תפילה בנוסח האר"י * כתיבת חיבורים – "כתוב זאת זכרון בספר", ומסירת שיעורים – "ושים באזני יהושע"* עלייה לארץ ישראל * מצוות הקהל בזמננו * עשיית זכר להקהל * אכילת ערב יו"כ.

הגאון רבי אהרן הלוי סולובייצ'יק– ראש ישיבת בריסק 234
– יום שני דה"שבעה" – יום ה' כ"ג שבט תשמ"ח –
בפתיחת הלכות אבל – שבעת ימי המשתה * ביאור מאמר רז"ל כל המתאבל כו' זוכה ורואה בשמחתה * אין להיבהל מהדיבור ע"ד בנין ביהמ"ק תיכף ומיד * מצוות צדקה דקטן.

האדמו"ר רבי יוחנן סופר גאב"ד ערלוי 240
– יום א', פ' ויקרא, ה' אדר שני ה'תשמ"ט –
פסק דין שמשיח צדקנו חייב לבוא * אלה פקודי המשכן – רמז למקדש שנמתשכן בשני חורבנין * ביאור החתם סופר על הפסוק "ויתנו את הפעמונים בתוך הרימונים".

הגאון רבי שמחה עלבערג יו"ר אגודת הרבנים דארה"ב וקנדה 246
– יום שביעי דה"שבעה" – יום ג' "ח שבט תשמ"ח –
קבורת שרה * עבודת האבות * הקהל ושמחה * טיול בפרדס.

הגאון רבי שמחה בונים ערנפלד– גאב"ד מטסדארף 249
– יום שני דה"שבעה" – יום ה' כ"ג שבט תשמ"ח –
"לדחוף" את הגלות * "קברות התאווה" למעליותא * כלות הנפש (ארבעה שנכנסו לפרדס, נדב ואביהוא) * עבודת התפילה * "אל עפר תשוב" – עבודת הביטול.

הגאון רבי אברהם פאם – ראש ישיבת "תורה ודעת" 255
– יום שני דה"שבעה" – יום ה' כ"ג שבט תשמ"ח –
תרבה הדעת והחכמה * צחצוח הכפתורים.

האדמו"ר רבי ישראל אברהם פורטוגל מסקולען 257
– יום שני דה"שבעה" – יום ה' כ"ג שבט תשמ"ח –
הנצחיות דמצוות ודישראל * קיום המצוות – ע"י נשמה בגוף דווקא.

הגאון רבי ישראל יצחק פיקרסקי ראש ישיבת תו"ת ליובאוויטש המרכזית .260
– יום שני דה"שבעה" – יום ה' כ"ג שבט תשמ"ח –
דרשה בשבת * קיום מצוות דרבנן ע"י הקב"ה * רבים צריכין לו * נוסח התפילה של רבנו הזקן * בריא אולם.

האדמו"ר רבי אברהם יעקב פרידמן מסדיגורא 265
– יום ד', ד' תמוז ה' תש"מ –
מאמר הבעש"ט שמלאך מיכאל היה נותן כל עבודתו בעד ציצה אחת * אהבת ישראל והשפעה על הזולת * ד' אמותיו של אדם * ניקוד "אנו אוכלין" בהגדה של פסח * וחי בהם * ריבוי הילודה בא"י * ריבוי הילודה אצל בני נח מצד "לשבת יצרה" * איסור החזרת שטחים * נכרים שצרו על עיירות ישראל * הסכם קעמפ דייויד * שלילת העניין דאתחלתא דגאולה בזמננו * פס"ד הרמב"ם בסדר הגאולה * בעניין ג' שבועות ועלייה בחומה * בעניין רצח תלמיד הישיבה הי"ד בחברון * להסביר לאוה"ע שארץ ישראל שייכת לעם ישראל * יישוב כל הגבולות * מאמר חז"ל אין לנו על מי להישען כו'.

האדמו"ר רבי אברהם יעקב פרידמן מסדיגורא 291
– אור ליום ד' פ' שמות, ט"ו טבת ה' תשד"מ –
מחשבה טובה – הקב"ה מצרפה למעשה * ביאור הלשון "משרתיו שואלים זה לזה" * ברכת השבטים * ביאור הפסוקים האספו ואגידה לכם וגו'. אלה יעמדו לברך את העם וגו'. * ישכר וזבולון * לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן * כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני * ביקש יעקב לישב בשלווה * ביאור מאמר חז"ל ראוי היה יעקב לירד למצרים בשלשלאות של ברזל * מסירות נפשם של יהודי רוסיה * מסירת נפש על עניינים שלא נאמר עליהם ייהרג ואל יעבור * מבצע תפילין * קירוב יהודים מתוך שמחה * מאמר הבעש"ט עה"פ כי תראה חמור שונאך וגו' * שמירה על בריאות הגוף ושלילת הסיגופים * על יהודים לחיות בהרחבה בגשמיות * מעלת בעלי עסק * מעלת לימוד התורה גם כשהוא לא לשמה * השלך על ה' יהבך * תורה מחזרת על אכסניא שלה * הוצאה לאור של קבצי חידו"ת.

האדמו"ר רבי יהודה ארי' פערלאוו מנאוואמינסק 328
– יום ג' פ' ויגש, ט טבת, ה'תשי"ד –
מעלתם של אלו שהתיישבו באמריקה בתקופה הראשונה והצליחו לנהל אורח חיים יהודי * נחמת יעקב על רחל ע"י בנה יוסף * הדפסת חידושי תורה של אביו של האדמו"ר מנאוומינסק * טעם הלשון "המקום ינחם" – דקאי על דרגת האלוקות השייכת לעולמות, ששם תופס מקום צער האבלות * "ברוך המקום כו' שהקב"ה חשב את הקץ" – כיון שבדרגא זו תופס מקום הצער דבנ"י בזמן הגלות * השייכות ד"המקום ינחם" ל"עוז וחדוה במקומו" – רק להפירוש שהשמחה היא "בבתי בראי" * "ממקומו הוא יפן ברחמיו לעמו" – למעלה מ"מקום" סתם * אמירת עניני תורה שבסדר התפלה ע"י האבל

האדמו"ר רבי יעקב פערלאוו מנאוואמינסק 335
– יום שני ד"השבעה" – יום ה' כ"ג שבט תשמ"ח –
ועשו לי מקדש – גם בבית המקדש העתיד * התיווך אם משיח צדקנו יבנה המקדש או שיירד ויתגלה מן השמים * חידוש הסמיכה אפילו לפני ביאת המשיח.

האדמו"ר רבי אברהם יצחק הכהן קאהן מתולדות אהרן 339
– יום א', כ"ו שבט, ה'תשכ"א –
עתידה ירושלים שתתפשט בכל א"י * ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם * סדר הלימוד [לפני התפילה] בישיבת תו"א * לימוד חסידות קודם התפילה * התבוננות כהכנה לתפילה * התחדשות והוספה [בהתלהבות ובפירוש המילות] בתפילה בכל יום * הוספה והתלהבות בהתבוננות בגדולת הבורא * ביאור המילות בתפילה [זה אלי ואנוהו. שיר חדש. ישמח ישראל בעושיו] * תפילה בהתלהבות – כל עצמותיי תאמרנה * חילוקי מדרגות בחלקי התפילה * מעשה מהמגיד ממעזריטש [בעניין כוונות בתפילה] * כוונות בתפילה – נועדו לכולי עלמא * הצ"צ כתב עניינים בתורה שהתחדשו לו בשעת התפילה קודם אמירת "עזרת" * לימוד חסידות קודם התפילה מסייע לתפילה * לשם ייחוד * תורה ותפילה – אינם סתירה זה לזה. החילוק שביניהם * תהילים – ממוצע המחבר תורה ותפילה * אמירת תהילים קודם התפילה * מזמור קי"ט [תמניא אפי] * אמירת תהילים אצל הצ"צ * מקווה ע"ג מקווה *

האדמו"ר רבי ירחמיאל יהודה מאיר קאליש מאמשינוב 356
– מנ"א ה'תשי"ד –
נסיעה ללוות את רבו – גם בכהן * זמן תפילת ערבית במוצ"ש * מנהג אדמו"ר הזקן בזה.

הגאון רבי מנשה קליין אב"ד אונגאוור 358
– יום ה', י"ג שבט ה' תשמ"ג –
ההלכה – בעה"ב על מציאות העולם * גר שנתגייר – כתינוק שנולד דמי * גר קטן מטבילין אותו על דעת בי"ד * מיהו יהודי * ירושה בבן מאומץ * דינא דמלכותא בארה"ב * אימוץ ילדים * בעניין ה"גיורים" הרפורמיים * מנהג המוהלים בפריעה.

הגאון רבי אשר אנשיל קרויז – הרב מראצעפט 368
– יום ששי ד"השבעה" – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –
ע"י הוספה – "יוסיף גו' ואסף נדחי ישראל"

האדמו"ר רבי אברהם משה רבינוביץ מסקאליע 369
– יום שישי דה"שבעה" יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –
הנצחיות דנישואין לאחרי תחיית המתים * צדיקים במיתתן נקראים חיים * מסירות נפש דצדיקים * נכנס בשלום ויצא בשלום.

האדמו"ר רבי משה יהודה ליב רבינוביץ ממונקאטש 373
– יום שלישי דה"שבעה" – יום ו' כ"ד שבט –
לעת"ל נשמה ניזונית מן הגוף * הנחת תפילין דר"ת בימי האבלות * המשכת בחינת עתיק ע"י מוחין דאבא * חיים נצחיים – מצד בחינת היחידה * חיבור נגלה ופנימיות התורה בתורתו של ה"מנחת אלעזר".

האדמו"ר רבי יעקב רבינוביץ מדינעוו 380
– יום שישי דה"שבעה" – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –
לפרסם מכתביו של המנחת אלעזר על הצורך בלימוד התניא * ספרים וכתבים * יפוצו מעיינותיך חוצה – הכנה לביאת המשיח.

האדמו"ר רבי ישכר בער רוזנבוים מנדבורנא 382
– יום ד', י"ד אייר, פסח שני, תשמ"ג –
השמחה בפסח שני * המצוות בזמן הזה – הכנה לקיומן לעתיד לבוא * אמן סלה.

האדמו"ר רבי ישראל רוזנבוים מזוטשקא 386
– יום שישי דה"שבעה" – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –
שלום רב * פדיון הבן * אחדות בקרבן–פסח.

האדמו"ר רבי ישראל מנחם רוטנברג מקאסני 388
– יום חמישי דה"שבעה" – יום א' כ"ו שבט תשמ"ח –
הנחת תפילין דשמו"ר וראב"ד בימי האבלות * ג' וד' בתפילין.

האדמו"ר רבי ישכר רוקח מבעלז 389
– אור ליום ב', י' אדר ראשון ה' תשל"ג –
ביאור פתגם הרב המגיד ממעזריטש 'חור קטן בגוף – ה"ה חור גדול בנשמה' * תורת אדמור"י בעלז ופרסומה בדפוס * נחיצות לימוד החסידות בדורנו

האדמו"ר רבי ישכר רוקח מבעלז 393
– יום ג', ד' אדר שני ה' תשמ"א קודם תפלת מנחה –
ויקרא – אל"ף זעירא, אדם – אל"ף רבתי * מי שיש לו מנה – רוצה מאתיים * לימוד חסידות לתלמידי הישיבות * אלוקות שבתורה בשוקא דבורסקי * המחליף פרה בחמור – עניינו בעבודת ה' * כתיבת השם ישכר וקריאתו * יגיעה בתורה * פרסום חידושי תורה של בחורי–ישיבה * בתי ספר לבנות – הנחיצות שבדבר * לימוד חסידות לבנות * בעניין כל המלמד את בתו תורה וכו' * קירוב רחוקים * הנחת תפילין דר"ת.

האדמו"ר רבי ברוך מאיר יעקב שוחט מסטולין–קרלין 418
– יום שני ד"השבעה" – יום ה' כ"ג שבט תשמ"ח –
הסתלקות – "אסתלק יקרא דקוב"ה".

הגאון רבי משה דוד שטייניווארצל ראש ישיבת עץ חיים דבאבוב 419
– יום שלישי ד"השבעה" – יום ה' כ"ד שבט תשמ"ח –
ועשו לי מקדש – בלשון רבים.

הגאון רבי משה שטערן גאב"ד דעברעצין, מחבר שו"ת באר משה 420
– יום שישי דה"שבעה" – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –
מ"דבר הוי' זו הלכה" ל"דבר הוי' זה הקץ" * עכו"ם או נכרי * "כמים לים מכסים".

האדמו"ר רבי יעקב שמשון שטערנבערג מקוז'ניץ (תל–אביב) 421
– יום השביעי ד"השבעה" – יום ג' כ"ח שבט תשמ"ח –
חד מנייהו כתרי מינן. הנשיא הוא הכל.

הרבנים הראשיים בארה"ק הרב אברהם הכהן שפירא והרב מרדכי אליהו .. 424
– אור ליום ב' פ' ויצא, ב' דר"ח כסלו ה'תשד"מ –
נחיצות לימוד פנימיות התורה בעקבתא דמשיחא * פרסום קול קורא בעניין לימוד פנימיות התורה * לימוד קבלה אצל הספרדים והאשכנזים ודברי הגר"א שבלי פנימיות התורה אי אפשר לפסוק הלכה * לימוד החסידות – רפואת הדור * לימוד פנימיות התורה לבני הישיבות *

הרבנים הראשיים בארה"ק הרב אברהם הכהן שפירא והרב מרדכי אליהו .. 443
– יום ג' פ' בהר, י"א אייר ה'תשמ"ט –
ברכת שהחיינו בראיית חברו * ברכת שהחיינו בפורים ביום * ברכת שהחיינו בקידוש ליל שני דר"ה * תקיעת שופר ביום א' דר"ה * קביעות ר"ה בביאת משיח צדקנו. ספירת העומר לעת"ל. פסח שני לעת"ל. שהחיינו על אכילת פסח שני לעת"ל. בדיקת הקרבנות * אייר – הרמז בשם החודש. נתינת גיטין בחודש אייר. השכנת שלום בין איש לאשתו * פירות הארץ לעת"ל * ברכת שהחיינו על ירק. שהחיינו בימי ספירת העומר ומנהג חב"ד בזה * תלמידי ר"ע. אהבת ישראל. כיבוד ת"ח ויראתם * ה' ואו"ן דיעקב * בענייני הלכות מלך המשיח. פס"ד לקירוב הגאולה. גילוי המשיח בטבריא * קבורה בעמידה [בזמן חז"ל] * בעניין השם 'סנהדרין'. בירור לשונות אומות העולם. * הכרזה בנוגע ללימוד תורת הסוד * ימי הספירה – מ"ט שערי בינה. משה רבנו ושער הנו"ן. גאולה ושער הנו"ן.

הגאון רבי דוב בעריש שפירא – גאב"ד נאראל פלעטבוש 476
– יום שני ד"השבעה" יום ה' כ"ג שבט תשמ"ח –
חצי נחמה ונחמה שלימה

האדמו"ר רבי חיים מאיר יחיאל שפירא אב"ד נארול 477
– יום ב' פרשת שמות, ט"ז טבת ה' תשל"ח – אחר תפלת המנחה –
לימודי הלכה למעשה בכולל * שייכותו של הפרי מגדים לבעש"ט * הדלקת נש"ק לילדות קטנות

האדמו"ר רבי צבי שפירא מבלוז'וב 480
– יום השביעי ד"השבעה" – יום ג' כ"ח שבט תשמ"ח –
רוב שנים יודיעו חכמה

ראשי-פרקים מדברי כ"ק אדמו"ר שליט"א בעת ביקורי האדמו"רים, רבנים וגדולי-תורה שבאו לנחמו על פטירת אמו הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה – נסתלקה בשבת תשובה בעת עלות המנחה ה' תשכ"ה.

האדמו"ר רבי יואל מסאטמער 485
הליכת אבל למקווה לפני תפילת מנחה של ערב יום הכיפורים * ערב יו"כ – מדינו כיו"ט.

האדמו"ר רבי משה יהודה לייב רבינוביץ ממונקאטש 486
בעניין ספרי זקנו ה"מנחת אלעזר" * כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ וה"מנחת אלעזר".

הרה"ג ר' יוסף דוב הלוי סולוביצ'יק 487
אנינות מתי מסתיימת. * אנינות ביו"ט.

הרה"ג ר' יצחק קריגער– אב"ד בניו-יורק 488
מעלת בעלי תשובה .

האדמו"ר רבי יהודה ארי' פערלאוו מנאוואמינסק 488
לימוד קבלה לאבל.

האדמו"ר מסטריזוב (זצ"ל) 489
טבילה בערב יו"כ.

הרה"ג ר' דוד דוב הולאנדער 489
אבילות ביו"כ.

הרה"ג ר' יצחק הוטנער 490
אין אומר ואין דברים.

פתגמין קדישין ואמרות טהורות מתוך פגישות רבנים ו"אדמורי"ם" עם הוד כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש בעת מעמד חלוקת שטרות לצדקה.

האדמו"ר רבי יחזקאל אשלג 491
האדמו"ר רבי שמחה אשלג 492
הרה"ג רבי מנחם בורנשטיין 493
הרה"ג רבי יוסף בר שלום, הרב הראשי לבת ים 493
הרה"ג רבי יצחק גליקסברג רב העיר גבעתיים 493
הרה"ג רבי שמואל גרוס, רבם של חסידי גור באשדוד 494
הרה"ג רבי מאיר גרינברג, גאב"ד קייזמארק 494
הרה"ג רבי יצחק גרשטנקורן רבה של קרית מלאכי 495
עבור הרה"ג רבי יהודה גץ, רב הכותל המערבי 495
הרה"ג רבי פרץ טוביה דייטש, אב"ד חליסה בני ברק 496
הרה"ג רבי דוד דב הולנדר 496
הרה"ג רבי אלחנן היילפרין, נשיא התאחדות החרדים בלונדון 498
הרה"ג רבי אשר זליג וייס, ראש ישיבת רוז'ין בני ברק 498
הרה"ג רבי בנימין וויליגער 499
הגאון המקובל רבי יוסף ווינשטאק 499
הרה"ג רבינחום צבי יוספי, רב ביהמ"ד הגדול בבורו פארק 450
הרה"צ רבי יצחק כדורי, זקן המקובלים 501
הרה"ג רבי שאר ישוב כהן, רבה של חיפה 503
הרה"ג רבי ישראל מאיר לאו, הרב הראשי לישראל 505
הגאון רבי מרדכי לודמיר, ראש "תורה ויהדות לעם 508
הרה"ג רבי משה יהודה ליב לנדא, רבה של בני ברק 508
האדמו"ר מביאלא ב"ב 508

בנו של האדמו"ר מבויאן, ירושלים 510
האדמו"ר מגורליץ 510
בנו של האדמו"ר ממאקעווע 510
הרה"ג רבי מנחם מנדל מנדלסון, גאב"ד קוממיות 511
האדמו"ר מסאסוב (אה"ק ת"ו) 512
הרה"ג רבי שמחה עלברג, יו"ר אגודת הרבנים בארה"ב 513
הרה"ג רבי נפתלי צבי פרוש מ"דגל ירושלים" 513
הרה"ג הר"י פרנקל מבוטשאן 514
הרה"ג רבי אשר קאצמאן מראשי ישיבת "תורה ודעת" 515
הרה"ג רבי יעקב אשר קופולוביץ, רב שכונת "נוה השלושה" בבני ברק 515
בנו של הרה"ג רבי מנשה קליין גאב"ד אונגוואר 516
הרה"ג רבי אבשלום קציר רב אל-על 516
לבן הרה"צ יצחק אייזיק ראזנבוים, אדמו"ר מזוטשקא 517
הרה"ג רבי דוד משה שטיינוארצל ראש ישיבת באבוב 517
הרה"ג רבי מאיר שטרן, רבה של מירון 517
רב קהילת האשכנזים בפנמה 518
הרה"ג רבי יצחק ידידיה פרנקל 519
הרה"ג רבי מאיר מזוז 519
הרה"ג רבי שמחה הכהן קוק, רבה של רחובות 520

ביקור הגאון הרב מרדכי אליהו הרב הראשי לאה"ק

– ליל ב' פ' לך לך, ו' מרחשון ה'תשנ"ב –

מוגה*

א. (לאחרי חילופי דברי ברכה קצרים עם הרב אליהו ומלוויו – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

בנוגע להשראת השכינה במעמד עשרה מישראל ביחד (כפי שנמצאים כאן), כמאמרז"ל[1] "כל בי' עשרה שכינתא שריא" – כותב בעל התניא באגרת הקודש[2] ש"אילו נמצא מלאך אחד עומד במעמד עשרה מישראל ביחד אף שאינם מדברים בדברי תורה, תפול עליו אימתה ופחד בלי גבול ותכלית משכינתא דשריא עלייהו עד שהי' מתבטל ממציאותו לגמרי".

והחידוש בזה – שהשראת השכינה היא "אף שאינם מדברים בדברי תורה" (באופן המותר, כמובן, שפטורים מלימוד התורה, כיון שעוסקים במצוה אחרת, וכיו"ב), כלומר, נוסף לכך ש"עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרוי' ביניהם"[3], ישנה השראת השכינה בין "עשרת שיושבים" מצד עצם הנוכחות של עשרה מישראל.

הרב אליהו: ענין זה הוא בבחינת "אשרי יושבי ביתך"[4] – שאף שיושבים בלבד, אשריהם. וחידוש גדול יותר בפסוק[5] "השוכן אתם בתוך טומאתם" – שהשכינה ביניהם היא גם במצב שאינם ראויים כ"כ בגלל היפך הטהרה.

---

* במקור נכתב: "רשימת הדברים ושקו"ט של כ"ק אדמו"ר שליט"א בעת ביקור הרה"ג וכו' וכו' מרדכי אליהו (הרב הראשי דאה"ק) שליט"א".

1. סנהדרין לט, א.
2. סכ"ג (קלו, ב).
3. אבות פ"ג מ"ו.
4. תהלים פד, ה.
5. אחרי טז, טז.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אפשר לומר, שבהדגשת רבינו הזקן שהשכינה שרוי' במעמד עשרה מישראל אף שאינם מדברים דברי תורה יש חידוש גדול יותר מאשר בפסוק "השוכן אתם בתוך טומאתם", כי:

בפסוק "השוכן אתם בתוך טומאתם", יש לומר, שהטומאה אינה ביניהם מצד לימוד התורה, כמארז"ל[6] ש"דברי תורה אינם מקבלין טומאה", ומזה מובן שהטומאה אינה שוללת מעלת השראת השכינה שנעשית ע"י לימוד התורה; ואילו החידוש שבדברי רבינו הזקן הוא בנוגע להשראת השכינה (לא מצד ההתעסקות בענין שממשיך השראת השכינה, אלא) מצד עצם נוכחותם של עשרה מישראל.

ויש להוסיף בדיוק הלשון "שכינתא שריא" ("שכינה שרוי' ביניהם") – שהשראת השכינה הו"ע נעלה יותר מאשר נוכחות השכינה, שלא זו בלבד שהשכינה נמצאת ביניהם, אלא שקדושת השכינה נמשכת ושורה על כל הנמצאים בהסביבה.

הרב אליהו: עפ"ז אפשר לומר ש"שכינתא שריא" הו"ע נעלה יותר מ"השוכן אתם בתוך טומאתם", שפירושו "אע"פ שהם טמאים שכינה ביניהם"[7].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: וכאמור, השראת השכינה במעמד עשרה מישראל היא "אף שאינם מדברים בדברי תורה", ומזה אפשר לשער גודל העילוי והתוקף שבמעמד עשרה מישראל כשמדברים ועוסקים בתורה, כבנדון דידן.

ב. הרב אליהו: המעלה של עשרה היא לא רק בישראל, כפי שמצינו בתפלתו של אברהם על סדום ש"על פחות (מעשרה) לא ביקש, אמר, דור המבול היו ח', נח ובניו ונשיהם ולא הצילו על דורם"[8], שמזה מובן שהמעלה של עשרה היא גם באומות העולם.

---

6. ברכות כב, א. רמב"ם הל' ק"ש בסופן.
7. פרש"י עה"פ.
8. פרש"י וירא יח, לב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הראי' מאברהם אבינו היא רק בנוגע לזמן שלפני מתן- תורה שהקב"ה בחר בישראל דוקא (כהפס"ד בהלכה שבאמירת "ובנו בחרת מכל עם ולשון" צריך לכוין על מעמד הר סיני[9], כיון שאז היתה הבחירה בישראל), ומאז, במשך כל הדורות עד היום הזה, ועד סוף כל הדורות, קשורים ומאוחדים ישראל עם הקב"ה. "ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד"[10]. ולכן, "אכל בי' עשרה שכינתא שריא".

הרב אליהו: בירושלמי חלה[11] מצינו שכשנכנסו ישראל לארץ ומצאו קמחים וסלתות חייבים בחלה, כיון שחלות הקדושה היא מלמפרע, מזמנו של אברהם אבינו ("לזרעך נתתי את הארץ"[12]), קודם מתן-תורה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע לחיוב דחלה – ה"ז מצוה בתורה, והחידוש בירושלמי הוא שקיום התומ"צ בעתיד (לאחרי הכניסה לארץ) פועל חלות הקדושה מלמפרע (מזמנו של אברהם אבינו), שישנה גם הקדושה שתומשך ע"י קיום התומ"צ.

הרב אליהו: חלות הקדושה מהני לקיום התומ"צ, כדאיתא בבבא בתרא[13] "התקינו שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים, מאי דרוש, כי[14] מציון תצא תורה", ופירשו התוספות "לפי שהי' רואה קדושה גדולה כו' הי' מכוון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה, כדדרשי' בספרי למען תלמד ליראה וגו'[15], גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד, לפי שהי' עומד בירושלים והי' רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה הי' גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה", וכן מצינו שלימוד התורה בארץ הקודש, בקדושת הארץ, הוא באופן נעלה יותר[16].

---

9. שו"ע אדה"ז או"ח ס"ס ס"ד.
10. ראה זח"ג עג, א.
11. פ"ב ה"א.
12. לך לך טו, יח.
13. כא, א.
14. ישעי' ב, ג.
15. פ' ראה יד, כג.
16. ראה ב"ר פט"ז, ד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: וכן לאידך, שגם קדושת הארץ כשלעצמה (לפני קיום התומ"צ) פועלת בישראל, כמובן מהפלאת קדושת הארץ בדברי חז"ל שהעלי' והביאה לארץ ישראל כשלעצמה – לפני לימוד תורת ארץ ישראל וקיום המצוות התלויות בארץ, ועד להקרבת הקרבנות – פועלת המשכת השכינה על בנ"י.

ג. כ"ק אדמו"ר שליט"א: ההסברה בדברי רבינו הזקן שהשראת השכינה על בנ"י היא גם כשאינם מדברים בדברי תורה (כנ"ל ס"א), היא, מפני שישראל הם למעלה מהתורה:

איתא בתנא דבי אליהו[17] "שני דברים קדמו לעולם, תורה וישראל, ואיני יודע איזה מהם קודם, כשהוא אומר צו את בני ישראל דבר אל בני ישראל, אומר אני ישראל קדמו", כלומר, מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר, אפילו לתורה, והראי' על זה היא מהתורה עצמה, שכל מציאות התורה היא הציווי והדיבור לבנ"י, וזוהי גדלות התורה שהיא בעצמה מגלה ומודיעה שיש דבר שקודם לתורה – ישראל קדמו לתורה, קדימה לא רק בזמן, אלא גם (ובעיקר) במעלה.

הרב אליהו: בנוגע לתורה – נתפרש בגמרא[18] ש"גנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם". זמן מוגבל, ואילו בנוגע להקדימה דישראל לעולם (כמובא בפירוש רש"י בהתחלת התורה שבריאת העולם היא בשביל תורה וישראל שנקראו ראשית, "קודש ישראל לה' ראשית תבואתה"[19]) לא מצינו הגבלת זמן, ויש לומר הטעם – כמו שהרבי אומר – שישראל הם לפני התורה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ומעלתם של ישראל שקדמו לתורה (כמודגש בתורה, צו את בנ"י ודבר אל בנ"י) היא – לא כפי שנמצאים בגן עדן, נשמות בלא גופים, אלא כפי שנמצאים בעולם הזה, נשמות בגופים, שדוקא במעמד ומצב זה ניתנו להם ציוויי התורה.

---

17. כ"ה בכ"מ בדא"ח (סה"מ ה'ש"ת ע' 61, ועוד). וראה תדבא"ר פי"ד ופל"א. ב"ר פ"א, ד.
18. שבת פח, ב.
19. ירמי' ב, ג.

וענין זה מודגש גם בדיוק הלשון "אכל בי' עשרה שכינתא שריא", שכינה דייקא: באלקות ישנם כמה דרגות, כולל גם דרגות שהם למעלה מהשראת השכינה למטה, ובלשון הכתוב[20] "השמים ושמי השמים לא יכלכלוך"[21], והדיוק בתואר "שכינה" הוא "ע"ש ששוכנת ומתלבשת תוך כל עלמין"[22], בעוה"ז התחתון, שבו ניתנה התורה, כמ"ש[23] "לא בשמים היא".

ובהיות בנ"י בעוה"ז התחתון, שבו ניתנה להם התורה – גדלה מעלתם ממעלת התורה, שלכן, "אכל בי' עשרה שכינתא שריא", "אף שאינם מדברים בדברי תורה".

כלומר: גם לאחרי מתן-תורה, ולאחרי כל הדורות עד לדורנו זה שבנ"י לומדים תורה ומחדשים בתורה[24] – דבר נחוץ ועיקרי בכל דור ובכל יום לקיומה של הבריאה כולה שנבראת "בשביל התורה שנקראת ראשית" – ישנה מעלתם של ישראל (שקודמים לתורה), ולכן, עוד לפני שיהודי מתחיל בלימוד התורה, ולפני אמירת "מודה אני לפניך" בהתחלת היום (כשעדיין ישן), שאז אינו יכול לעסוק בתורה כיון שלא אמר ברכת התורה – ישנו העיקר, עצם המציאות של איש ישראל, נשמה בגוף.

ד. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בענין זה מודגשת גם גודל חשיבות הגוף דוקא, שצריך להיות גוף בריא ושלם – מצד עצם מציאותו שהוא גוף של יהודי, נוסף לכך ש"היות הגוף בריא ושלם מדרכי עבודת ה' הוא"[25], שעי"ז נעשה לימוד התורה וקיום המצוות בשלימות, באופן ש"כל עצמותי תאמרנה"[26], "ערוכה בכל רמ"ח אברים"[27], ברמ"ח אברים ושס"ה גידים בריאים ושלמים.

---

20. מ"א ח, כז.
21. "לא יכלכלוך" דייקא (באופן של השראה), אף שנמצא שם.
22. תניא פמ"א (נז, ב).
23. נצבים ל, יב, וראה ב"מ נט, ב.
24. דאף ש"אכשור דרי" בתמי' (יבמות לט, ב ובפרש"י, ושי"נ), הרי, הענין ד"תלמיד ותיק עתיד לחדש" (ראה מגילה יט, ב, ועוד) נאמר גם על דורנו זה.
25. רמב"ם הל' דיעות רפ"ד.
26. תהלים לה, יו"ד.
27. עירובין נד, רע"א, הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ט.

הרב אליהו: מצינו במדרש[28] שכשהלל הי׳ הולך לרחוץ הי׳ אומר שהולך לגמול חסד עם הגוף, כלומר, אף שרחיצה הו״ע של טהרה הקשורה עם הנשמה, ה״ז גם הנאת הגוף.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: במדרש שם: ״אני שנבראתי בצלם ובדמות עאכ״ו״, כלומר, שהלל אמר זה בשבחה של הנשמה, שיש לה זכות לגמול חסד עם הגוף שנברא ע״י הקב״ה (כלשון חז״ל[29] ״לך ואמור לאומן שעשאני״), שבו נגלה ונראה כח הבורא, כי, הנשמה להיותה רוחנית לא רואים בה חידוש גדול של כח הבורא, ודוקא בבריאת גוף גשמי, בשר וגידים ועצמות, רואים חידוש גדול דכח הבורא.

הרב אליהו: שלימות ובריאות כל הגוף תלוי׳ בקיום כל המצוות, כיון שלכל אבר ואבר יש מצות עשה השייכת לאבר זה[30] [מסופר שהרח״ו סבל פעם על הכתף, ואמר לו האריז״ל שצריך לתקן ולהשלים בקיום העשה השייך לאבר זה], וע״י קיומו בשלימות נעשה האבר שלם, בלי מום, ככל פרטי הדינים דשלימות האברים שהובאו להלכה בספרו של הרמב״ם[31].

כ״ק אדמו״ר שליט״א: החידוש בזה – שהפירוט דשלימות האברים הוא (לא רק בנוגע לאדם, אלא גם) בנוגע לבהמה[32], כי, גם הבהמה היא בשביל איש הישראלי, ״בשביל ישראל שנקראו ראשית״, שהיא מזינה ומוסיפה כח ובריאות בגופו של איש ישראל עי״ז שנעשית דם ובשר כבשרו.

---

28. ויק״ר פל״ד, ג.
29. תענית כ, רע״ב.
30. ראה מכות כג, סע״ב. תנחומא תצא ב. הקדמת הרמב״ם לסהמ״צ בסופה.
31. הל׳ ביאת המקדש פ״ז-ח.
32. שם פ״ז.

הרב אליהו: החיד"א[33] מפרש את הפסוק[34] "ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו וגו'", ש"ידע שור קונהו" הוא שורו של ישראל שלא רצה לעבוד בשבת לאחר שנמכר לגוי, עד שלחש היהודי לשור שכיון שנמכר לגוי צריך לעבוד בשבת (וכשראה זאת הגוי, הלך ונתגייר, וקראו לו בן תורתא)[35], ו"חמור אבוס בעליו" זה חמורו של רבי פינחס בן יאיר שלא רצה לאכול אצלם מאבוס שלא הי' מעושר[36], ועל זה אומר הנביא שישראל צריכים ללמוד מהם מוסר, כמ"ש[37] "מלפנו מבהמות ארץ".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: וזהו העילוי הכי גדול שיכולים לפעול אצל השור והחמור – שמהם למדים ישראל בנוגע להנהגה שלהם, כאמור, שמציאות השור והחמור היא "בשביל ישראל".

ה. הרב אליהו: בנוגע לבריאת העולם בשביל התורה ובשביל ישראל, כותב האור-החיים הקדוש[38] "מי שזכה בתורה זכה בכל העולם, ומי שלא זכה בתורה אין לו ליהנות מן העולם עד מדרך כף רגל זולת אם ישמש הכשר עמלי'".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין זה הוא פס"ד ברמב"ם[39] בנוגע ליעודים הגשמיים שבתורה – מהו זה שכתוב בכל התורה כולה אם תשמעו יגיע לכם כך . . כל אותן הדברים בעולם הזה, כגון שובע . . ושלום וכו'", וכי זהו ענינה של התורה לדבר אודות יעודים גשמיים?! "אלא כך הוא הכרע כל הדברים . . הבטיחנו בתורה . . שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה . . וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה, כגון שובע ושלום וריבוי כסף וזהב כו'", כלומר, שטובתם הגשמית של בנ"י היא כדי שיעסקו בתורה.

---

33. חומת אנך עה"פ בישעי' א, ג.
34. ישעי' שם.
35. פס"ר פי"ד.
36. חולין ז, סע"א ואילך.
37. איוב לה, יא. וראה עירובין ק, סע"ב.
38. ר"פ בראשית.
39. הל' תשובה רפ"ט.

אבל, מלבד זה צריכה להיות טובתם הגשמית של בנ"י גם (ובעיקר) בגלל מעלתם של ישראל מצד עצמם, שקודמים לתורה.

ולכן משתדלים בחב"ד להתעסק בטובתם של בנ"י, לספק כל צרכיהם, גם צרכים גשמיים כפשוטם, לאו דוקא בתנאי שילמדו תורה, אלא מפני שמדובר אודות בני ובנות ישראל, אנשים נשים וטף[40], שמציאותם קדמה לכל העולם כולו, גם לתורה.

הרב אליהו: דברי כבודו הם לא רק פסק הלכה והוראה, אלא גם למעשה, כפי שידוע לי בירושלים, מהפעילות של "כולל חב"ד"[41], שעוזרים ומסייעים לאנשים גם לפני לימוד התורה, ישראל לפני תורה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: העזרה היא הן לאנשים והן לנשים וגם לטף, כמ"ש ביוסף "ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו ואת כל בית אביו לחם לפי הטף"[42], "לפי הצריך לכל בני ביתם"[43], ובאופן כזה צריכה להיות הנהגתם של ישראל – שנקראים על שם יוסף, כמ"ש[44] "נוהג כצאן יוסף", "לפי שהוא פירנסם וכלכלם כו'"[45] – "ויכלכל גו' לחם לפי הטף".

ויש להוסיף בזה ע"פ המבואר במדרש[46] בפי' "לחם לפי הטף", ש"יותר ממה שהתינוק אוכל מפרר" (כפי שרואים במוחש בדרך הטף, גם טף דאוה"ע), היינו, שהנתינה היא לא רק המוכרח לצרכיהם, לחם לאכול ובגד ללבוש, אלא גם בשביל מה שמאבדים בהפירור (שהוא יותר ממה שאוכלים) – שבזה מרומז שנתינת הצרכים הגשמיים לבנ"י היא לא רק עבור לומדי תורה, ע"ד ובדוגמת הלחם שניתן לגדולים שיש בו תועלת האכילה, אלא גם עבור בנ"י שלעת-עתה הם לפני לימוד התורה (ולא בתור תנאי כדי שילמדו

---

40. גם נשים שחיובן בלימוד התורה הוא רק בהלכות הצריכות להן, ועאכו"כ טף שאינם חייבים בלימוד התורה.
41. הרב אליהו הי' אורח הכבוד במלוה מלכה של "כולל חב"ד" (המו"ל).
42. ויגש מז, יב.
43. פרש"י עה"פ.
44. תהלים פ, ב.
45. פרש"י עה"פ.
46. לקח טוב עה"פ ויגש שם.

תורה), ע"ד ובדוגמת הלחם שניתן לקטנים כדי לפרר שאין בו תועלת האכילה.

ו. כ"ק אדמו"ר שליט"א: נוסף על האמור לעיל ע"ד הקדימה דישראל לתורה שגם לולי לימוד התורה שורה השכינה עליהם, מודגשת מעלתם של ישראל שקודמים לתורה גם בשייכותם לתורה.

ומהדוגמאות לזה:

קדושת ספר תורה נעשית ע"י ישראל דוקא – החל מעיבוד העורות לשם קדושת ספר תורה, ועד לכתיבת הספר תורה לשם קדושת ספר תורה[47].

בירור פסקי דיני התורה נעשה ע"י ישראל דוקא – שע"י לימודם ועיונם בשקו"ט כו' מבררים ופוסקים דיני התורה[48], ובמיוחד אלו מבנ"י שנתמנו לרבנים ומורי הוראה שהפס"ד שלהם נעשה פס"ד דתורה.

הרב אליהו: בהגדה של פסח אומרים "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו", וא' הפירושים, שקרבנו לפני הר סיני וקבלנו את התורה, אבל לא נתן לנו את התורה במתנה מוחלטת שתהי' שייכת אלינו באופן שהפס"ד שלנו מחייב שכך יהי' הפס"ד למעלה, ועל כן שמחים אנו שמחה מיוחדת ש"בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו" שע"פ הפס"ד שלנו יתנהגו גם למעלה, כדאיתא במדרש[49] "כשמתכנסין מלאכי השרת לפני הקב"ה לומר אימתי ר"ה . . הקב"ה אמר להם אימתי ר"ה . . הקב"ה אומר להם . . אני ואתם נלך אצל ב"ד של מטה".

כ"ק אדמו"ר שליט"א (בחיוך): שאלה זו שואלים אצל הרבנים, ודוקא שלשה רבנים, בית דין.

---

47. ראה רמב"ם הל' תפלין פ"א הי"א ואילך.
48. ראה גם תניא אגה"ק סכ"ו (קמה. א).
49. דב"ר פ"ב, יד. וראה שמו"ר פט"ו, ב.

הרב אליהו: מצינו שגם רב אחד יכול לפסוק – כמסופר בגמרא[50] אודות הפלוגתא במתיבתא דרקיעא אם בהרת קודמת לשער לבן כו', שאמרו, שיש לשאול אצל רבה בר נחמני.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הסיבה לכך היא – כההמשך בגמרא – "דאמר רבה בר נחמני אני יחיד בנגעים אני יחיד באהלות".

ובענין זה מודגש יותר שהפס"ד בתורה צ"ל ע"י נשמה בגוף דוקא (כנ"ל ס"ג, כי, פלוגתת הפוסקים אם הלכה כרבה בר נחמני תלוי' אם יש לו דין של נשמה בגוף אם לאו, "דכיון דבשעת יציאת נשמה הוא דאמר הכי הוי בכלל לא בשמים היא"[51], או שחשיב עדיין נשמה בגוף.

[**הרב אליהו:** אודות רבה בר נחמני מסופר באותה סוגיא[50] שהי' אוסף רבים מישראל שתי חדשים בשנה (ירחי כלה) ללמדם תורה, ובגלל זה רדפה אותו המלכות. ומזה מובן שנשמתו של רבה בר נחמני ירדה לעולם כדי להכניס קדושת התורה בגופות של בנ"י.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כולל גם באופן שקדושתם היא למעלה מקדושת התורה, ועד שהם פועלים קדושת הספר תורה, כנ"ל].

זאת ועוד:

לא זו בלבד שב"ד פוסקים דיני התורה (גם בענין שיש בו פלוגתא במתיבתא דרקיעא), אלא יתירה מזה, שבכחו של בית דין לעשות היפך התורה בתור הוראת שעה[52], בדוגמת אליהו בהר הכרמל שהקריב בחוץ כדי להכחיש את נביאי הבעל ולהחזיר את ישראל למוטב עד שאמרו "הוי' הוא האלקים הוי' הוא האלקים"[53], שבזה מודגשת הבעלות של ישראל על התורה, שבכחם לעשות היפך התורה – אמנם בתור הוראת שעה בלבד, כיון שהתורה היא נצחית[54], אבל, בשעה זו נעשה יהודי בעה"ב על התורה ללא כל הגבלות.

---

50. ב"מ פו, א.
51. כס"מ הל' טומאת צרעת ספי"כ.
52. רמב"ם הל' ממרים פ"ב ה"ד.
53. מ"א יח, לט.
54. ראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט. תניא רפי"ז, וככ"מ.

ז. וחידוש הכי גדול – שמצינו ציווי בתורה[55] למחוק פרשה מן התורה (מגילת סוטה) בשביל לעשות שלום בין איש לאשתו.

ולא עוד אלא שהציווי למחוק פרשה מן התורה כדי לעשות שלום בין איש לאשתו הוא (לא באשה כשרה וצנועה שמקפידה בתכלית על דיני התורה, שבשבילה צריכים לעשות את הכל, אלא) באשה שהתנהגה באופן בלתי-רצוי, ועד שגם לאחרי שבעלה התרה בה (קנא את אשתו), עברה על התראתו ונסתרה. ויש עדים שנסתרה (ועד"ז בנוגע לבעל, שבשביל השלום שביניהם מוותר הוא על הקפדתו בעניני צניעות) – ואעפ"כ, אמרה תורה שתמחק פרשה מן התורה בשביל לעשות שלום בין איש לאשתו.

ומזה רואים עד כמה גדולה מעלתו של כל אחד ואחת מישראל, גם כשנמצא במעמד ומצב בלתי-רצוי, שבשביל טובתו יש ציווי בתורה למחוק פרשה מן התורה!

[**הרב אליהו:** בענין סוטה מצינו דבר מעניין: הרמב"ם[56] פוסק ש"באותה שעה שתמות היא (אם נטמאה כו'), ימות הנואף שהשקה על ידו בכל מקום שהוא (גם אם הוא בקצה העולם), ויארעו לו מאורעות שאירעו לה לצבות בטן ולנפיל ירך", שבזה רואים בגלוי ובמוחש אמיתיות התורה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: עיקר החידוש הוא (לא רק העונש כשלעצמו, אלא) צורת העונש – כפי שמדגיש כבודו ש"יארעו לו מאורעות שאירעו לה" – בהתאם לפרטי הענינים דהחטא. אבל, העיקר הוא שכל ענינים אלו הם באופן המותר, ע"פ התורה. וכשיש ספק בדבר, מצוה הקב"ה להשתדל בעשיית שלום בין איש לאשתו, ע"י לקיחת (מים ו)עפר מקרקע המשכן[57], היסוד של המשכן וביהמ"ק. ועד למחיקת פרשה מן התורה, שכל זה הוא מצד מעלתן של ישראל שלמעלה מהתורה].

---

55. ראה שבת קטז, א. וש"נ. רמב"ם הל' חנוכה בסופן.
56. הל' סוטה פ"ג הי"ז.
57. נשא ה, יז.

ויש להוסיף בזה ע"ד הרמז: איש ואשתו קאי על הקב"ה וכנס"י, ובזמן הגלות ה"ז ע"ד ובדוגמת המעמד ומצב דסוטה שאסורה לבעלה.

[ואף שנאמר "השוכן אתם בתוך טומאתם" (כפי שהזכיר כבודו (לעיל ס"א)). ה"ז סו"ס מעמד ומצב דהיפך הטהרה, ורצונו של הקב"ה (הבעל) שיהי' מעמד ומצב של טהרה, "טהורה היא ונקתה ונזרעה זרע"[58]. "אם היתה יולדת בצער תלד בריוח, אם היתה יולדת שחורים יולדת לבנים"[59]].

ועל זה ישנו ציווי בתורה שמוחקים פרשה מן התורה כדי לעשות שלום בין איש לאשתו. היינו, שהקב"ה מוותר כביכול על החסרון בשלימות קיום התומ"צ ("מפני חטאינו גלינו מארצנו") כדי שיהי' שלום בינו ובין כנסת ישראל, בגאולה האמיתית והשלימה.

ח. כ"ק אדמו"ר שליט"א: ובהמשך לזה – יש לעורר עוה"פ (כפי שאמרתי כמ"פ) שהרבנים צריכים לפרסם הפסק-דין ש"כלו כל הקיצין"[60]. ובנוגע לתשובה (כהמשך דברי הגמרא "ואין הדבר תלוי אלא בתשובה") – כבר עשו תשובה (כפי שאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר כמ"פ שכבר עשו תשובה, וכבר השלימו כל עניני העבודה). ועתה נשאר רק הענין דגאולה האמיתית והשלימה בפועל ממש.

ואז – לא יהי' צורך בהענין ד"השוכן אתם בתוך טומאתם", כיון שיבטל המצב דהיפך הטהרה: לכל לראש – גם בזמן שכולנו טמאי מתים[61] (כיון שאין לנו אפר הפרה). הרי, מצד מעלת הציבור נדחית הטומאה, ויש אומרים שבטלה מעיקרא (דחוי' או הותרה)[62]. ועוד ועיקר, שלעתיד לבוא לא תהי' המציאות דטומאה, ולא תהי' המציאות דהיפך החיים, אלא חיים נצחיים בשלימות הטהרה.

---

58. שם, כח.
59. פרש"י עה"פ.
60. סנהדרין צז, כ.
61. לי' היראים סשכ"ה, רדב"ז הל' בכורים פ"ה ה"ט. ב"ח יו"ד סשכ"ב. מג"א סתקס"א סק"ב. הנסמן בלקו"ש חכ"ח ע' 137 הערה 43.
62. פסחים פ. סע"א, ושי"נ.

הרב אליהו: לעתיד לבוא תהי׳ הטהרה ע״י אפר הפרה שיעשה המלך המשיח, שהרי, נוסף על תשע הפרות שהיו בעבר, תהי׳ גם פרה העשירית שיעשה מלך המשיח[63], שבה יהי׳ גם מאפר הפרה הראשונה שעשה משה רבינו[64].

כ״ק אדמו״ר שליט״א: נוסף על אפר הפרה הראשונה שעשה משה רבינו, יהי׳ בה גם מאפר כל הפרות שנעשו במשך כל הדורות[65], שבזה מודגש שבגאולה שלנו תלוי׳ גם הגאולה של כל הדורות שלפנ״ז.

ט. הרב אליהו: בנוגע להזאת אפר הפרה לעתיד לבוא – נאמר[66] ״וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם״, שהזריקה תהי׳ ע״י הקב״ה.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: בענין זה מודגשת גודל מעלתם של ישראל, כלשון המשנה בסוף (פרק יוהכ״פ ב)מסכת יומא: ״אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין מי מטהר אתכם, אביכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, ואומר מקוה ישראל ה׳[67], מה המקוה מטהר את הטמאים אף הקב״ה מטהר את ישראל״.

ויש להוסיף בדיוק הלשון ״לפני מי אתם מטהרין״ – ע״ד מ״ש[68] ״לפני הוי׳ תטהרו״, שפירושו (כפי שמבאר רבינו הזקן[69]) למעלה משם הוי׳ היינו, שטהרת ישראל היא מדרגא שלמעלה משם הוי׳, כיון שישראל קשורים ומאוחדים עם העצם דהקב״ה כפי שהוא למעלה משמות, ועד ש״לא אתרמיז בשום אות וקוצא כלל״[70].

---

63. רמב״ם הל׳ פרה אדומה ספ״ג.
64. ראה פרה פ״ג מ״ה ובמלאכת שלמה שם.
65. ראה סה״ש תשמ״ט ח״א ע׳ 347 ובהנסמן בהערות שם.
66. יחזקאל לו, כה.
67. ירמי׳ יז, יג..
68. אחרי טז, ל.
69. לקו״ת אחרי כו, פע״ג ואילך.
70. לקו״ת פינחס פ, ב. וראה זח״ג יא, א. רנו. כ.

ועפ״ז מבואר בתורת החסידות[71] הטעם שמחרת יוהכ״פ נקרא ״בשם השם״ – דכיון שיוהכ״פ הוא ״לפני הוי׳״, למעלה משם הוי׳, לכן, היום שלמחרתו אין לו שם פרטי, ונקרא רק ״בשם השם״.

ויש לומר, שמעין זה הוא גם ע״י עבודת התשובה (ענינו של יוהכ״פ) בכל יום [כפס״ד הגמרא[72] שע״י הרהור תשובה נעשה צדיק[73], וכדאיתא בזהר[74] ״זכאי חסידי בכל יומא ויומא . . עבדין תיובתא שלימתא״] – דכיון שהתשובה היא ״לפני הוי׳״, נמצא, שבכל יום מגיע כאו״א מישראל לדרגא שלמעלה משמות, ״בשם השם״.

ויתירה מזה: כאו״א מישראל הוא זה שנותן שמות להקב״ה – כמודגש בתפלה שבה קורא יהודי להקב״ה בשם המכוון ומתאים לתוכן הבקשה בתפלה, כידוע שכל ההמשכות וההשפעות למטה תלויות בשמותיו של הקב״ה[75]. ועי״ז שיהודי קורא להקב״ה בשמות אלה נמשך ומתלבש בשמות אלו שעל ידם תהי׳ ההמשכה וההשפעה למטה בכל המצטרך, ולדוגמא: הקריאה בשם אלקים – ״בעל היכולת ובכל הכחות כולם״[76], ע״ש השפעת הכחות כו׳, או הקריאה בשם הוי׳ – מלשון מהוה[77], ע״ש שמהוה הבריאה כולה, וכן בשאר השמות, ועד״ז בנוגע לתוארים שנקרא בהם, כמו ״הגדול הגבור והנורא״ שאומרים בברכת ״מגן אברהם״, וכן בשאר הברכות, ״רופא חולים״ ו״מברך השנים״, וכיו״ב. ולמעלה מזה – הדרגא שלמעלה מכל השמות, שבדרגא זו מושרשים כל בנ״י.

---

71. כש״ט הוספות סק״י, וש״נ.
72. קידושין מט, ב.
73. וע״פ גירסת האור זרוע (סקי״ב) – ״צדיק גמור״.
74. ח״א רכ, סע״א.
75. כמארז״ל ״לפי מעשי אני נקרא״ (שמו״ר פ״ג, ו. וראה בארוכה סהמ״צ להצ״צ שרש מצות התפלה פ״ה ואילך).
76. שו״ע או״ח ס״ה, וראה טור ושו״ע אדה״ז שם.
77. זח״ג רנז, סע״ב. פרדס ש״א פ״ט.

י. הרב אליהו: בנוגע לברכת "מגן אברהם" שהזכיר כבודו – איתא בתוספות[78] ש"אלקי אברהם הוי כמו מלכות, דאברהם אבינו המליץ הקב"ה על כל העולם שהודיע מלכותו".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כח זה – להמליך את הקב"ה – ניתן לכאו"א מישראל בהתחלת השנה, כמארז"ל[79] "אמר הקב"ה . . אמרו לפני בר"ה מלכיות זכרונות ושופרות . . כדי שתמליכוני עליכם . . ובמה בשופר".

וגם בענין זה מודגשת גודל מעלתן של ישראל – שהקב"ה מבקש מכאו"א מישראל ש"תמליכוני עליכם". היינו, שמלכותו של הקב"ה נעשית ע"י ישראל דוקא (ע"ד האמור לעיל שבנ"י הם למעלה מכל השמות, והם אלו שנותנים השמות כו').

ומודגש גם בהמשך המאמר "ובמה בשופר" – שפעולתו של יהודי להמליך את הקב"ה היא (לא ע"י אמירת חידוש עמוק בתורה, אלא) ע"י מעשה פשוט דתקיעת שופר, ולא סתם מעשה פשוט, אלא מעשה פשוט שקשור עם קרן של בהמה, בהמה ממש (לא נפש הבהמית שבאדם, אלא בהמה כפשוטה ממש). ומן הבהמה עצמה לוקח הקרן בלבד, שחשיבותו פחותה (לא רק מחשיבות הבשר שנעשה מאכל אדם, אלא גם) מחשיבות העור שעושים ממנו לבוש, שלכן אינו מקבל טומאה[80] – שבזה מודגשת מעלתו של יהודי. שגם מקרן של בהמה (דבר פחות ביותר) עושה "שופר" שעל ידו ממליך את הקב"ה!

יא. הרב אליהו: בנוגע לאמירת מלכיות זכרונות ושופרות – דעת רוב הראשונים[81] שאין זה חיוב דאורייתא. אלא מדרבנן (אלא שאסמכינהו אקראי). אבל מדברי בעל המאור[82] משמע שהחיוב הוא מדאורייתא.

---

78. ברכות מ, סע"ב. וראה שם מט, סע"א.
79. ר"ה טז, סע"א וש"נ.
80. רמב"ם הל' כלים פ"ה ה"ח.
81. חידושי הר"ן ר"ה לב, א, חי' הריטב"א ר"ה טז, א. ועוד.
82. סוף ר"ה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: גם לרוב הדעות שהחיוב הוא מדרבנן – יש בזה המעלה של "דברי סופרים" שהם לא רק "חמורים" מדברי תורה, אלא גם "ערבים" (מתוקים) מדברי תורה[83].

הרב אליהו: החילוק הוא בנוגע לכוונת המצוה. "מצות צריכות כונה"[84], כדברי הפוסקים[85] שבמצוה מדאורייתא אם לא כיוון לא יצא ידי חובתו. ובמצוה דרבנן גם אם לא כיוון יצא ידי חובתו. אבל, מדברי השו"ע משמע שאין חילוק בין דאורייתא לדרבנן[86]. ולכן אני אומר תמיד: רבותי, תזהרו באמירת "לשם יחוד", שעי"ז מקיימים החיוב של מצוות צריכות כונה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מנהג חב"ד שאומרים "לשם יחוד" פעם אחת בהתחלת היום. לפני אמירת "ברוך שאמר", ואין אומרים "לשם יחוד" לפני כל מצוה בפ"ע, כיון שאמירת ה"לשם יחוד" שבהתחלת היום היא בתוקף גדול כ"כ שנמשך ופועל על כל היום כולו, בנוגע לכל המצוות שמקיימים במשך היום[87] – "מלאים מצוות כרימון"[88], תרי"ג מצוות, בדוגמת הרימון שיש בו תרי"ג גרעינים[89] – שכל פרטי הענינים דתרי"ג מצוות נכללים באמירת "לשם יחוד" בהתחלת היום, לפני "ברוך שאמר והי' הועלם", שכולל כל ענייני העולם כולו שבהם מקיימים תרי"ג מצוות.

הרב אליהו: אני לא ידעתי מנהג חב"ד, אבל כיוונתי לדעתכם בנוגע לכוונת השמות. "יכוין פירוש קריאתו באדנות שהוא אדון הכל, ויכוין בכתיבתו ביו"ד ה"א שהי' והוה ויהי'. ובהזכירו אלקים יכוין שהוא תקיף בעל היכולת ובעל הכחות כולם"[76] – שכיון שקשה לאדם לכוין בכל ברכה וברכה, ויכוין פעם אחת בהתחלת היום ויאמר שזוהי כוונתו בכל הברכות שיאמר במשך היום, מעין שיטת חב"ד באמירת "לשם יחוד".

---

83. ראה סנהדרין פח, ב – במשנה, ירושלמי שם פי"א ה"ד ועוד.
84. ברכות יג, א. וש"נ.
85. שו"ע אדה"ז או"ח ס"ס ס"ה. ובהנסמן בהערה הבאה.
86. ראה משנ"ב שם סק"י. מג"א או"ח סתפ"ט סק"ח, ובמחצה"ש שם.
87. ראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' פב, וש"נ.
88. ברכות נז, א. וש"נ.
89. ראה מלבי"ם עה"פ שה"ש ד, ג. ועוד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כן הוא גם בנוגע ללימוד התורה[90] – שמברכים ברכת התורה פעם אחת בהתחלת היום (בברכות השחר). ומהני להלימוד במשך כל היום, גם לאחרי שהפסיק והסיח דעתו מלימוד התורה, ועד להפסק והיסח הדעת שע"י שינה (שבנוגע לעבודה במקדש צריך לחזור ולקדש ידיו ורגליו[91]), כיון שהברכה שבהתחלת היום היא בתוקף גדול ביותר.

יב. הרב אליהו: בנוגע להיסח הדעת מלימוד התורה כשנכנסים למקום שאסור להרהר בדברי תורה, כמו בית הכסא – מביא הבית-יוסף[92] שגם כשמפסיק לצאת לבית הכסא אינו מסיח דעתו מללמוד. וטעם נוסף, ש"אף כשהוא נפנה צריך ליזהר בדינים כמו בגילוי טפח וכיצד יקנח".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: גם המחשבה שבמקום זה אסור להרהר בדברי תורה – שזה מותר להרהר גם במקום טומאה – מבטלת ההיסח הדעת מלימוד התורה.

ויש להוסיף, שכיון שנוגע למעשה בפועל (שלא יהרהר בד"ת), ה"ז כמו לאפרושי מאיסורא, שאז, אין זה רק היתר בלבד, אלא יש חיוב בדבר כדי לאפרושי מאיסורא, ולא רק בנוגע לעצמו, אלא גם בנוגע להזולת ("ואהבת לרעך כמוך"[93]), שצריך להזהיר הנמצאים בסביבתו שידעו שבמקום זה אסור להרהר בדברי תורה[94].

הרב אליהו: ישנם המכוונים כוונות בעת הטבילה במקוה, כיון שהמקוה עמוק לפחות עשרה טפחים, ה"ז רשות בפ"ע, ומותר להרהר בדברי תורה, אם אין ערוה גלוי.

---

90. ראה שו"ע או"ח סמ"ז סי"א, שו"ע אדה"ז שם, ס"ז.
91. רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ה ה"ג.
92. לטואו"ח שם (ד"ה וכתוב בהגהות).
93. קדושים יט, יח.
94. ראה טושו"ע ואדה"ז או"ח סו"ס פה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ע"פ דין מהני גם ההפסק בידו – "אם האדם מחבק גופו בזרועותיו ה"ז חשובה הפסקה בין לבו כו', שאף שהיד אינה חשובה כיסוי (שהלב והיד גוף א' הן ואין הגוף יכול לכסות א"ע), חשובה הפסקה, כיון שמ"מ אין לבו רואה כו' "[95].

הרב אליהו: גם בנוגע לכיסוי הראש לא מהני שמכסה ראשו בידו, לפי שהיד והראש גוף א' ואין הגוף יכול לכסות את עצמו[96].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כיסוי הראש אינו חמור כ"כ כמו כיסוי החלק התחתון, שהרי, בזמן הש"ס לא היו נזהרים כ"כ בכיסוי הראש, "שרוב העם היו רגילים לילך לפעמים הרבה בגילוי הראש"[97], ודוקא בדורות האחרונים (בזמן הב"י והרמ"א) נתחדש חומר הענין דכיסוי הראש, מצד מדת חסידות[98].

ויש לומר, שבימים ההם הי' כיסוי הראש בבחינת גזירה שאין רוב הציבור יכול לעמוד בה, משא"כ בדורות האחרונים.

ולהעיר, שגם בענין זה רואים את מעלתם של ישראל לגבי התורה (כנ"ל ס"ו) – שכאשר ב"ד גוזר גזירה ונעשה דין בתורה, ואח"כ רואים שלא נתקבלה הגזירה בכל ישראל, בטלה הגזירה, היינו, שרוב הציבור מנצח את הב"ד!

הרב אליהו: יש בכל זאת הגבלה בדבר, כדאיתא בגמרא[99] שלאחר שהתירו שני דברים לא רצו להתיר דבר שלישי, כדי שלא יקראו "בית דינא שריא", אבל הפשט הוא – כפי שאומר כבוד הרב – שאם הציבור לא קיבל את הגזירה, אין כאן גזירה ותקנה מעיקרא.

---

95. שו"ע אדה"ז או"ח סע"ד פ"ד.
96. שו"ע (ואדה"ז) או"ח סצ"א ס"ד.
97. שו"ע אדה"ז או"ח(מהדו"ת) ס"ב ס"ו.
98. ראה בארוכה פס"ד להצ"צ בתחלתו.
99. ע"ז לז, א. רמב"ם הל' ממרים פ"ב ה"ח.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ויה"ר שבקרוב ממש יתחשב הקב"ה בהחלטת הציבור שאינם יכולים לסבול את גזירת הגלות, ובפרט שכן הוא גם פס"ד התורה, כפי שפוסקים הרבנים (כנ"ל ס"ח) שכבר "כלו כל הקיצין", וכבר הגיע הזמן של הגאולה האמיתית והשלימה, וכיון שיקויים היעוד "ואשיבה שופטיך כבראשונה"[100], שיחזור ויעמוד ב"ד הגדול בלשכת הגזית, ישאלו ויבררו אצלם כל הענינים שנשארו בספק, ויקבלו הפס"ד תיכף ומיד.

יג. הרב אליהו: בנוגע לספקות שיתעוררו בזמן המשיח, מצינו בגמרא שישאלו אצל משה ואהרן – ולדוגמא: "מתים לעתיד לבוא צריכים הזאה שלישי ושביעי או אין צריכין (מהשאלות ששאלו אנשי אלכסנדריא את רבי יהושע בן חנניא). אמר להן . . לכשיבוא משה רבינו עמהם"[101], ומזה משמע שלא יצטרכו לטרוח לשאול אצל הסנהדרין, כיון שילכו מיד למשה רבינו?

[**כ"ק אדמו"ר שליט"א (בחיוך):** אני משתדל להגדיל את כבוד הרבנים ... שיצטרכו לשאול אצלם. **הרב אליהו:** אבל יותר כדאי ללכת ישר למשה ואהרן מאשר ללכת לסנהדרין].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אצל משה רבינו ישאלו בנוגע ל"דברים שלמדו מפי השמועה", "דברי קבלה" – שקיבלו ע"פ המסורה איש מפי איש עד משה רבינו, "הלכה למשה מסיני" – אם קיבל מסיני כך או כך: אבל ב"דברים שלמדים מן הדין", "באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן" – כיון שתלוי בדעת הרוב של ב"ד הגדול, "אחרי רבים להטות"[102], לא יועיל הבירור אצל משה רבינו, או משה ואהרן, שהם רק שנים, אלא יש צורך בהכרעת הרוב דב"ד הגדול של שבעים ואחד.

[ובכגון דא לא מהני מעלת הנבואה דמשה רבינו, שהרי אין נביא רשאי לחדש דבר, כיון שהתורה "לא בשמים היא"[103].

---

100. ישעי' א, כו.
101. נדה ע, ב. וראה יומא ה, ב.
102. משפטים כג, ב. רמב"ם הל' סנהדרין רפ"ח.
103. רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט.

וזה שמצינו "נביאים" בשלשלת קבלת התורה, כמ"ש[104] "משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים" – אין זה בתור נבואה, אלא שנמסרה להם הקבלה ממשה רבינו, והם מסרו הקבלה ("ונביאים מסרוה") לאנשי כנסת הגדולה].

ומטעם זה יש מקום לשינויים בדיני התורה שנקבעה בהם ההלכה ע"פ דעת הרוב בב"ד הגדול – ע"פ דעת הרוב של ב"ד הגדול שבימות המשיח, כמ"ש[105] "אל השופט אשר יהי' בימים ההם", "אינך חייב ללכת אלא אחר בית דין שבדורך"[106], ואם דעת הרוב בב"ד הגדול שבימות המשיח תהי' שונה מדעת הרוב בב"ד הגדול שבדורות שלפנ"ז, תקבע ההלכה כדעת הרוב דב"ד הגדול שבימות המשיח.

ועפ"ז יש לבאר מ"ש בכתבי האריז"ל[107] שלעתיד לבוא תהי' הלכה כב"ש – כיון שב"ד הגדול שבימות המשיח יעמוד למנין, ודעת הרוב תהי' כב"ש[108].

הרב אליהו: ב"ש "מחדדי טפי"[109], ולכן הוצרכו לבת קול שהלכה כב"ה שהם הרוב. כלומר, אף שהמיעוט מחדדי טפי הולכים אחר הרוב[110], וגם "מפני שנוחין ועלובין היו"[111].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אבל, הפס"ד שהלכה כב"ה אינו בגדר של נבואה (ע"פ הבת-קול). אלא ע"פ הכרעת הרוב כפי שלמדו ע"פ שכלם ודעתם. באופן של שקו"ט ופלפול כו', ע"פ הכללים שקיבלו ממשה רבינו (י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם). כללים שאינם תלויים בדעת הרוב, להיותם מפי הקבלה, ועליהם מיוסדת כל השקו"ט והפלפול עד להכרעה ע"פ דעת הרוב.

---

104. אבות רפ"א.
105. שופטים יז, ט.
106. רמב"ם הל' ממרים רפ"ב.
107. מק"מ לזח"א יז, כ. ועוד.
108. ראה בארוכה קונטרס בענין תורה חדשה מאתי תצא (קה"ת תנש"א) ס"ז.
109. יבמות יד, א.
110. ראה תוד"ה כאן – עירובין ו, סע"ב. תוד"ה רבי יהושע – יבמות שם. תוד"ה לא בשמים – ב"מ נט, ב.
111. עירובין יג, ב.

יד. הרב אליהו: יש חקירה בנוגע לחיוב קרבנות לעתיד לבוא על דברים שנעשו בזמן הזה[112]: מחד גיסא – נעשית הכפרה בזמן הזה ע״י לימוד סדר קרבנות, כדברי הגמרא במסכת מגילה[113] ״אמר אברהם לפני הקב״ה רבש״ע שמא ח״ו ישראל חוטאים לפניך . . אמר לו קחה לי עגלה משולשת וגו׳[114] . . בזמן שאין ביהמ״ק קיים מה תהא עליהם, אמר לו, כבר תקנתי להם סדר קרבנות, כל זמן שקוראין בהן מעלה אני עליהן כאילו מקריבין לפני קרבן (״כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת״[115]) ומוחל אני על כל עוונותיהם״, אבל לאידך גיסא – מצינו שרבי ישמעאל ״כתב על פנקסו לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה״[116], שמזה משמע שהעסק בתורת קרבנות הוא רק כאילו הקריב קרבן, אבל אין זה פוטר חיוב הקרבן כשיבנה ביהמ״ק.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: חיוב הקרבן הוא כשיבנה ביהמ״ק, אבל ברגע שלפנ״ז, התשובה היא בשלימותה ע״י הקריאה והעסק בתורת הקרבנות באופן ד״ונשלמה פרים שפתינו״[117], ״נשלמה״ (גם) מלשון שלימות[118], כך שגם התשובה היא בשלימות היינו, שיש לו את כל המעלות של בעל-תשובה גמור, כולל גם המעלה שעל ידה באה הגאולה[119], ועד ש״משיח אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא״[120], שגם אצל צדיקים תהי׳ מעלת התשובה.

---

112. ראה פני דוד פ׳ ויקרא, ראש דוד ונחל קדומים פ׳ צו. שו״ת יוסף אומץ סס״ה ס״ג. וראה בארוכה שו״ת לב חיים (לר״ח פלגי) או״ח סכ״ט.
113. לא, כ, וש״נ.
114. לך לך טו, ט.
115. מנחות בסופה.
116. שבת יב, ב.
117. הושע יד, ג. וראה שו״ע אדה״ז או״ח (מהדו״ת) סוס״א.
118. ראה לקו״ת פ׳ ראה ל, רע״ג, ובכ״מ
119. ראה סנהדרין צז, כ. רמב״ם הל׳ תשובה פ״ז ה״ה.
120. ראה זח״ג קנג, ב. לקו״ת דרושי שמע״צ צב, ב. ובכ״מ.

וחידוש מיוחד בענין זה – בנוגע לגיור:

גיור בזמן שביהמ"ק הי' קיים נעשה ע"י מילה וטבילה וקרבן, ואילו "בזמן הזה שאין שם קרבן צריך מילה וטבילה, וכשיבנה ביהמ"ק יביא קרבן"[121], ואעפ"כ, ה"ה "גר גמור" לכל דבר.

הרב אליהו: דין זה למדים ממ"ש[122] "וכי יגור אתכם גר גו' לדורותיכם", "אע"ג דליכא מקדש"[123].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: והחידוש בזה[124] – שלא זו בלבד שבזמן הזה דינו כ"גר גמור" לכל דבר, אלא גם כשיבנה ביהמ"ק ה"ה "גר גמור" לכל דבר, ועד שמותר באכילת קדשים (ובתו יכולה להנשא לכהן שישמש בכהונה כשיבנה ביהמ"ק בתחלת ימות המשיח, ש"בונה המקדש"[125]), עוד לפני שהביא קרבן, כי, הגיור שהתגייר בזמן הזה הוא גיור גמור, והקרבן הוא חיוב בפ"ע.

טו. הרב אליהו: גם בנוגע לשיעורים יתכן שינוי לעתיד לבוא – כפי שמצינו במסכת יומא[126] שהאוכל פחות מכזית בזמן הזה יכתוב כשיעור הזה אכלתי, שמא יבנה בית המקדש בימיו ויתחדש בית דין ותתחדש הלכה ויאמרו שחייב קרבן על כזית קטן.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שיעורים הו"ע בפ"ע, כי, גם כשאינו חייב קרבן, מפני שאכל פחות מכשיעור, ה"ז דבר איסור, כיון שהשיעור הוא רק לגבי עונש, אבל האיסור הוא בתקפו גם בפחות מכשיעור, שהרי חצי שיעור אסור מן התורה[127].

---

121. רמב"ם הל' איסורי ביאה פי"ג ה"ה.
122. שלח טו, יד. בריתות ט, א.
123. פרש"י כריתות שם.
124. ראה בארוכה לקו"ש חכ"ו ע' 160 ואילך. וש"נ.
125. רמב"ם הל' מלכים רפי"א.
126. פ.א.
127. שם עד, א.

הרב אליהו: נסתפקתי באדם שהכה את חבירו הכאה שאין בה שוה פרוטה שלוקה (משא"כ בהכאה שיש בה שוה פרוטה, שמשלם ואינו לוקה)[128], אם יכול לחזור ולהכותו הכאה שאין בה שוה פרוטה, באופן ששתי ההכאות יצטרפו לשוה פרוטה, וישלם שוה פרוטה ויפטר ממלקות, או שכל הכאה בפ"ע גורמת חיוב מלקות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: השיעור דשוה פרוטה הוא בנוגע לחיוב תשלומין, אבל גם בפחות מכשיעור שאין חיוב תשלומין ישנו איסור, כאמור, שגם חצי שיעור אסור מן התורה.

הרב אליהו: יש חילוקי דעות אם האיסור של חצי שיעור הוא בכל דבר או באכילה בלבד[129].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מדברי רבינו הזקן[130] משמע שהאיסור דחצי שיעור הוא לא רק במידי דאכילה (שמפורש בקרא), אלא גם בשאר איסורים. וזיל בתר טעמא, שהשיעור אינו אלא בנוגע לכמות האיסור, אבל מהות האיסור הוא בתקפו גם בפחות מכשיעור.

הרב אליהו: כך משמע גם מדברי רש"י במסכת שבת[131] – "וכי מותר לאפות פחות מכשיעור", "נהי דחיוב חטאת ליכא איסורא מיהא איכא, דקיי"ל חצי שיעור אסור מן התורה".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יש דבר פלא במהר"ם חלאווה[132] – שס"ל שפחות מחצי שיעור אינו אסור מן התורה[133], אבל זוהי דעת יחיד. ודעת רוב הפוסקים שחצי שיעור לאו דוקא, אלא גם פחות מחצי שיעור, אפילו כל שהוא, אסור מן התורה[134].

---

128. כתובות לב, ב. וש"נ.
129. ראה אנציקי' תלמודית ערך חצי שיעור ס"ג (ע' תריח ואילך) וש"נ.
130. ראה שו"ע אדה"ז או"ח סש"מ ס"ד, סש"ב בקו"א, חו"מ ריש הל' גזילה וגניבה.
131. עד, א.
132. פסחים מד, ב (ד"ה לר"ע).
133. ראה גם פס"ד להצ"צ יו"ד סס"ו ובהערותי לשם (תכז, ב). וראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' שכה.
134. ראה אנציקי' תלמודית הנ"ל ע' תר, וש"נ.

הרב אליהו: בעל יושב אהלים[135] מאריך בביאור דברי המדרש[136] על הפסוק[137] "היא נתנה לי מן העץ ואוכל", "ואכלתי אין כתיב כאן אלא ואוכל, אכלתי ואוכל", דלכאורה תמוה, "פה קדוש יאמר דבר זה" – ש"אכלתי" פחות משיעור, "ואוכל" פחות משיעור (בהפסק כדי אכילת פרס). ועל זה נאמר לו "המן העץ אשר צויתיך לבלתי אכל ממנו אכלת"[138], לרמז שהציווי הי' גם על פחות משיעור. כל משמעות אכילה, אפילו כל שהוא.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יתירה מזה מצינו בפוסקים – ש"משהו אין לו שיעור ויכול הוא להתפשט ולהתחלק לאלפי אלפים משהויין"[139].

הרב אליהו: דין זה נוגע במיוחד לחמץ בפסח שאיסורו בכל שהוא, גם משהו דמשהו.

טז. הרב אליהו: הרדב"ז[140] כותב שהטעם שהחמירה תורה בחמץ יותר משאר כל איסורים, הוא, מפני שחמץ בפסח[141] רומז ליצה"ר. ועפ"ז יש לבאר גם מ"ש[142] "כי כל שאור גו' לא תקטירו", "כל" דייקא, אפילו כל שהוא – שקרבן לה' אסור להקריב ממנו (לא רק בפסח, אלא) גם בכל השנה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מלבד בחג השבועות, שבו מקריבים שתי הלחם מן החמץ[143] (אף שאינם קריבים על המזבח, ועליהם נאמר[144] "קרבן ראשית תקריבו אותם לה' ואל המזבח לא יעלו"[145]).

---

135. ר"פ בראשית.
136. ב"ר פי"ט, יב.
137. בראשית ג, יב.
138. שם, יא.
139. שו"ע אדה"ז או"ח סתמ"ז סט"ז, וראה לקו"ש חכ"ט ע' 156. וש"נ.
140. שו"ת ח"ג סתתקע"ז. הובא בשמחת הרגל להחיד"א "לימוד א'".
141. משא"כ בשאר ימות השנה, כפי שמחלק בזהר (ח"ב קפג, סע"א ואילך) בין התקופה דימי הפסח לשאר ימות השנה.
142. ויקרא כ, יא.
143. אמור כג, יז. מנחות נב, ב.
144. ויקרא ב, יב.
145. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פי"ב ה"ג.

וענינו בעבודת האדם[146] – שאיסור חמץ הוא משום גאוה, אבל בעניני קדושה שאני, ואדרבה: לא זו בלבד שגאוה מותרת בעניני קדושה, אלא עוד זאת, שהגאוה בעניני קדושה הו"ע טוב וחיובי, כמ"ש[147] "ויגבה לבו בדרכי ה'".

וענין זה מודגש במיוחד בחג השבועות (שבו מקריבים שתי הלחם מן החמץ), "זמן מתן תורתנו" – שיהודי גאה בכל התוקף שזכה לקבל את התורה, וזכה לברר ולפסוק דינים בתורה, ולא עוד אלא שבתור הוראת שעה ניתן לו הכח להיות בעה"ב על התורה ללא כל הגבלות (כנ"ל ס"ו).

ויה"ר – והוא העיקר – שבקרוב ממש יתבטל לגמרי הענין הבלתי רצוי שבחמץ שרומז ליצה"ר, כמ"ש[148] "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", שלא ישאר (לא רק "משהו", אלא) אפילו "רוח" בלבד.

הרב אליהו: ואז תתגלה רוח הקדושה – "רוח אפינו משיח ה' "[149].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: על זה נאמר כבר בהתחלת הבריאה "ורוח אלקים מרחפת על פני המים"[150], כדאיתא במדרש[151] "זה רוחו של מלך המשיח".

ולהעיר, שרק לאח"ז נאמר "ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור"[152], היינו, שעוד לפני שנברא אור בעולם היתה כבר "רוחו של מלך המשיח"!

הרב אליהו: "מים" רומז על התורה, "אין מים אלא תורה"[153], וכיון ש"רוחו של משיח" היא "על פני המים", ה"ז למעלה מהתורה – כפי שאמר כבודו (לעיל ס"ג) שישראל (שמשיח הוא גואלן של ישראל) הם למעלה מהתורה.

---

146. ראה לקו"ש חכ"ב ס"ע 31 ואילך. וש"נ.
147. דה"ב יז, ו.
148. זכריי יג, כ.
149. איכה ד, כ.
150. בראשית א, כ.
151. ב"ר פ"ב. ד, פ"ח, א.
152. שם, ג.
153. ב"ק יז, א. וש"נ.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ויש להוסיף בדיוק הלשון "על פני המים" – מלשון פנימיות, שישראל הם למעלה גם מהפנימיות דהמים.

יז. הרב אליהו: צריכים להחליט ולפסוק שהמשיח צריך לבוא מיד!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מיד ממש.

הרב אליהו: מיד דידן. לא לפי שאחרים מבינים. אלא לפי הפס"ד שלנו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אין מה לחכות יותר, כיון שכבר סיימו כל עניני העבודה, וכבר עשו תשובה, ואין הדבר תלוי אלא בביאת משיח עצמו. – "אין הדבר תלוי אלא בתשובה" הי' לפני משך זמן, אבל עכשיו (לאחרי שכבר עשו תשובה) אין הדבר תלוי אלא בביאת משיח עצמו. כל מה שצריך זה שיבוא משיח בפועל ממש, "מראה באצבעו ואומר זה"[154], זה משיח צדקנו!

ובפרט בבואנו ממוצאי שבת קודש (יום ראשון), "סעודתא דדוד מלכא משיחא"[155]. היינו, שמקשרים את ביאת דוד מלכא משיחא עם סעודה גשמית בשביל הגוף הגשמי, שבזה מודגשת גם שייכותה של הגאולה לגוף הגשמי, ועאכו"כ בנוגע להנשמה.

הרב אליהו: גם במתן-תורה מצינו ש"הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם"[156], ומפרש רש"י "שישמח בו במאכל ומשתה", כלומר, אע"פ שמתן-תורה הו"ע רוחני, מ"מ, צ"ל בו גם שמחת הגוף.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ויתירה מזה שלעתיד לבוא תהי' הנשמה ניזונית מן הגוף[157], הסדר בזמן הזה הוא שהגוף מקבל חיותו מן הנשמה, אבל לעתיד לבוא, כשיתבררו כל הענינים ויתעלו לשרשם ומקורם, תתגלה מעלת הגוף על הנשמה, שהנשמה תהי' ניזונית מן הגוף (ובזה מודגשת עוד יותר גודל החשיבות דבריאות הגוף, כנ"ל ס"ד).

---

154. ראה תענית בסופה, שמו"ר ספכ"ג פרש"י בשלח טו, כ.
155. סידור האריז"ל במקומו, ועוד.
156. פסחים סח, ב.
157. ראה הנסמן בלקו"ש ח"כ ע' 44, וחכ"א ע' 88.

והעיקר – שיהי' כן בפועל ממש, באופן ש"מראה באצבעו ואומר זה", ותיכף ומיד ממש, כפי שהנני חוזר ומדגיש כמ"פ שלא זו בלבד שסוף הגאולה לבוא, אלא שהגאולה עומדת כבר על סף הפתח, ומחכה לכל אחד ואחת מישראל שיפתח את הדלת ויסחוב את הגאולה לתוך החדר!!

הרב יעקב קציץ: בנוגע לגאולה יש פלוגתא בין הקב"ה וכנס"י: הקב"ה אומר "שובו אלי ואשובה אליכם"[158], וכנס"י אומרת "השיבנו ה' אליך ונשובה"[159], וכיון שיחיד ורבים הלכה כרבים, ההלכה כמו כנס"י שצ"ל "השיבנו ה' אליך ונשובה".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הכלל "אחרי רבים להטות" הוא גם בפלוגתא במתיבתא דרקיעא, ואפילו בפלוגתא בין הקב"ה ומתיבתא דרקיעא, ועאכו"כ כשישנו פס"ד של בנ"י בב"ד של מטה, בודאי שהלכה כמותם.

הרב אליהו: בנוגע לפלוגתא בין הקב"ה וכנס"י, "שובו אלי" או "השיבנו ה'", כותב הבן איש חי דבר יפה מאד: הכלל הוא שהלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני[160], ואעפ"כ, בפלוגתת רב ושמואל אם עילאה גבר או תתאה גבר, ההלכה היא (לא כרב שס"ל עילאה גבר, אלא) כשמואל ש"תתאה גבר"[161]. ועל זה אומרים להקב"ה: רבש"ע, תמיד הלכה כמותך (עילאה גבר). אבל כאן ההלכה היא ש"תתאה גבר", ולכן "השיבנו ה'", כדברי כנס"י.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: והעיקר – שיקויים בפועל תיכף ומיד ממש, ולא לחכות עד שנבוא לארץ ישראל. (כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך, ואמר:) אע"פ שכבודו נמצא כעת בחוץ לארץ, ובודאי לא יקפיד על כך שהגאולה תבוא תיכף ומיד, כשנמצא בחוץ לארץ, ויצטרך אח"כ להטלטל ולעלות לארץ ישראל.

---

158. מלאכי ג, ז.
159. איכה בסופו.
160. בכורות מט, רע"ב, ושי"נ.
161. פסחים עו, רע"א וכפרש"י.

יח. הרב אליהו: מחר בלילה מתחילים לומר בארץ ישראל "ותן טל ומטר", משא"כ בחו"ל מתחילים לומר "ותן טל ומטר" ששים יום לאחר תקופת תשרי[162], ויש שאלה איך נוהג בן ארץ ישראל שנמצא בחו"ל, כמוני עתה, כמנהג א"י או כמנהג חו"ל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בענין זה יש חילוקי דעות בפוסקים[163] – איך נוהג כת"ר עתה בהיותו בחוץ לארץ?

הרב אליהו: אני אנהג כדעת הרדב"ז[164] (אף שהחיד"א[165] חולק על זה[166]) שבן א"י שנמצא בחו"ל נוהג כמנהג א"י, כיון שכוונתו בברכת השנים היא על פרנסתו בארץ ישראל, מקומו הקבוע, ולא בנוגע למקום שנמצא בו באופן זמני.

[דובר גם אודות בן א"י שמשמש שליח ציבור – אם יש מקום לחלק בין תפלת לחש לחזרת הש"ץ, שבתפלת לחש יאמר כבא"י, ובחזרת הש"ץ יאמר כבחו"ל[167] (ובפרט ע"פ הקבלה שיש כוונות מיוחדות בתפלת לחש וכוונות מיוחדות בחזרת הש"ץ), אע"פ שהטעם שהש"ץ מתפלל בלחש הוא כדי שתהא תפלתו סדורה בפיו, שיכין את עצמו להתפלל בציבור].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בקהילה של הרב העכט (שנמצא כאן), יש ענינים שנוהג כמנהג הספרדים בארץ הקודש.

הרב אליהו: בא' הבתי-כנסיות נוהגים גם לברך ברכת כהנים בכל יום.

[דובר גם אודות מנהג הספרדים לעלות לדוכן גם בתפלת נעילה ביוה"כ, וכן בשאר ימי התעניות כשמתפללים מנחה סמוך לשקיעת החמה. ונזכר גם שיש המקפידים שהכהנים יטבלו במקוה לפני שנושאים כפיהם ובהמשך

---

162. טושו"ע ואדה"ז או"ח רסקי"ז.
163. פר"ח או"ח שם סק"כ. וראה כף החיים שם סקי"א. וש"נ.
164. סנ"ח, הובא בפר"ח שם.
165. ברכ"י שם סק"ה.
166. משא"כ אם יצא מא"י לאחרי שהתחיל לומר ותן טל ומטר, מודה גם החיד"א שממשיך לומר כמנהג א"י (שם סק"ו).
167. ראה ברכ"י שם סק"ח.

הדברים נזכר גם ע"ד חילוקי המנהגים בין ספרדים לאשכנזים בנוגע לנשיאת כפים דהש"ץ כשיש עוד כהנים מלבדו, וכן בנוגע לכריעת הש"ץ באמירת "והכהנים" בסדר עבודה ליוה"כ].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אשרי חלקם של הספרדים שזכו לנשיאת כפים בכל יום (לא רק ביו"ט)[168]. – רבינו הזקן רצה להנהיג שגם בחו"ל יקיימו מצות נשיאת כפים בכל יום, ולאחרי ההשתדלות לא עלה בידו שהציבור יקבל תקנה זו[169].

והעצה לזה – שתבוא הגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד, ואז תהי' ברכת כהנים בבית המקדש, ובשם המפורש[170] (לאחר שילמדו את הכהנים איך לבטא את השם המפורש).

יט. הרב אליהו: בנוגע לביהמ"ק – לא צריכים לחכות עד שיבנוהו (כדעת הרמב"ם[125] שמשיח "בונה המקדש"), כיון ש"מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל יגלה ויבוא מן השמים" (כדעת רש"י ותוספות[171]).

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ולכן יכול להתגלות ולבוא גם בלילה[172], עתה ממש.

הרב אליהו: ואז יקויים היעוד[173] "לילה כיום יאיר", כפי שהי' ביצי"מ[174], – צריכים לפסוק שתבוא הגאולה ממש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: תיכף ומיד ממש. ברגע כמימרא, ובמעשה בפועל ממש, שאז אין מקום לפלפול ושקו"ט ומחלוקת שצריך להכריע כדעת הרוב, ע"ד מארז"ל[175] "אין למדין הלכה כו' עד שיאמרו לו הלכה למעשה".

---

168. ראה גם התוועדויות תשמ"ה ח"ה ע' 3107, תשמ"ו ח"ב ע' 841.
169. ראה גם לקו"ש חי"ח ע' 448.
170. סוטה לח, א. רמב"ם הל' נשיאת כפים פי"ד הי"א.
171. סוכה מא, סע"א, ועוד.
172. פרש"י ותוס' שם.
173. תהלים קלט, יב.
174. זח"ב לח, א. וראה בהנסמן בנצוו"ז שם.
175. ב"ב קל, ב.

הרב אליהו: רצוני לקבל ברכה מכבודו שהקב"ה יזכה אותנו "לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא"[176], "שלא נכשל בדבר הלכה"[177], וכשאקבל ברכה כזו, נפסוק הלכה בנוגע לגאולה (עם היותה ענין על-טבעי) שמשיח צריך לבוא מיד, ויבוא מיד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בפועל ממש.

ובפרט שיש לכם בית דין שיש בו גם כהן (הרב שפירא שליט"א) כפס"ד הרמב"ם[178] ש"מצוה להיות בסנהדרין גדולה כהנים ולויים" (אע"פ ש"אם לא מצאו אפילו היו כולם ישראלים ה"ז מותר"), והרי כל הענינים דלעת"ל יהיו באופן של מצוה מן המובחר (כפי שאומרים אצלנו: "לכתחילה אריבער"), ועאכו"כ בהלכות הקשורות בעניני הגאולה וההכנה לגאולה, שבהם מסיים וחותם הרמב"ם את ספר ההלכות: "ובאותו הזמן כו' כי כל המעדנים מצויין כעפר, אלא לדעת את ה' בלבד וכו', שנאמר[179] כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

ולהעיר, שענין זה מובא גם בהלכות תשובה[180], ללא סיום הפסוק "כמים לים מכסים", שמוסיפו בסיום חיבורו דוקא, ויש לומר, שבזה מרומז שבסיום הגלות (מתאים לסיום החיבור) צריך להיות גם "כמים לים מכסים".

"מים" – רומז על תורה, "אין מים אלא תורה", ו"כמים לים מכסים" זה מקור התורה, ששייך במיוחד לרבנים שבבי"ד, ובפרט בארץ ישראל, כמ"ש "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" – ה"ז תלוי בכם.

הרב אליהו: אנחנו מוכנים לפסוק גם כשנמצאים עדיין בגולה, שהרי אנו פוסקים כדעת הרדב"ז שגם כשנמצאים בחו"ל ה"ז כמו שנמצאים בא"י (כנ"ל סי"ח), ואנחנו נפסוק שמשיח יבוא מיד ממש.

---

176. יומא כו, א.
177. ברכות כח, ב.
178. הל' סנהדרין פ"ב ה"ב.
179. ישעי' יא, ט.
180. פ"ט ה"ב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בתורת החסידות מובא שבמקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא[181].

וידועה הראי' מהלכות עירובין – ש"דעתו של אדם ודירתו במקום מזונותיו הוא, וכיון שמזונותיו מונחים שם ביה"ש, ה"ז כאילו הוא עצמו שבת שם, ויכול להלך למחר ממקום עירובו אלפים אמה לכל רוח אע"פ ששבת ולן בבית"[182].

אין ספק בידי שגם כשכבודו נמצא כאן, מחשבתו בארץ ישראל, בציון וירושלים, ובמקום שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא. ויה"ר שימשיך מקדושת ארץ ישראל גם בחו"ל, וכ"ש וק"ו באנשי חו"ל.

כ. במענה לבקשתו של הרב אליהו לברכת רפו"ש עבור הרב יהודה צדקה שליט"א[183], הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א את זכותו שהעמיד תלמידים הרבה, כהוראת המשנה "והעמידו תלמידים הרבה", שקיימה בפועל במשך שנים רבות.

ואח"כ אמר:

תורה מביאה רפואה לעולם[184]. ויה"ר שתהי' רפואה קרובה וגם שלימה בקרוב ממש לכל בנ"י בכל מקום שהם, ועד להרפואה הכי עיקרית (בהוספה על רפואה כפשוטה) – רפואת הגלות – ע"י שמוסיפים ב"גלות" אות אל"ף, שרומזת לאלופו של עולם, ונעשה מ"גלות" "גאולת"[185], גאולת כל בנ"י בגאולה האמיתית והשלימה תכף ומיד ממש, לפני שכבודו חוזר לאה"ק, ואז ניסע כולנו יחדיו לארץ ישראל, בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[186].

הרב אליהו: אמן.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ברכה והצלחה ותודה רבה.

---

181. כש"ט הוספות, סל"ח.
182. שו"ע אדה"ז או"ח סת"ח.
183. הערת המו"ל: הרב יהודה צדקה זצ"ל נלב"ע ביום א' י"ב מרחשון.
184. ראה עירובין נד, א ועוד.
185. ראה ויק"ר ספל"ב. לקו"ת בהעלותך לה, ג. ובכ"מ.
186. בא יו"ד, טו.

הרב אליהו: תודה רבה כבוד הרב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יה"ר שבקרוב ממש תהי' הגאולה, אזי אבקר את כבודו בהיכל קדשו בארץ הקודש.

הרב אליהו (בהתלהבות): ברוך הבא! אני יגיד בשמחה רבה: "ברוך הבא בשם השם".

הרב אליהו הציג את בנו, באמרו שיש לו כולל, וצריך לחזק אותו שימשיך ללמוד תורה ויעלה מעלה ויגדל להיות גדול בתורה.

ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

אמן. "כולל" פירושו – שכולל את כל הרבים הלומדים ועושה מהם אחד, "כולל" בלשון יחיד (ולא "כוללים" בל' רבים), שקשור עם "יחידו של עולם". ויה"ר שיחידו של עולם יהי' שרוי ביניהם, וילמדו תורה מתוך שמחה וטוב לבב. ברכה והצלחה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א יצא ללוות את הרב אליהו, ואמר לו (בחיוך): אש"ל – ר"ת **אכילה שתי' לוי'**[187]. אכילה ושתי' לא קיימתי, לוי' אקיים.

הרב אליהו: יה"ר מהשי"ת שנזכה לביאת הגואל מיד, היום ממש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: עוד הלילה. ובזכות קבלת אורחים נקבל גם פני השכינה[188].

[כ"ק אדמו"ר שליט"א ליווה את הרב אליהו, ובהמתינו לנסיעת המכונית, עודד בידו הק' את הנאספים שי' שינגנו "כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון"[189].]

187. ראה מדרש תהלים מזמור קי. הנסמן בלקו"ש חט"ו ס"ע 501.
188. ראה שבת קכז, א: "גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה".
189. ישעי' נה, יב.

הגאון רבי שלום משה הלוי אונגאר – גאב"ד ור"י נייטרא

– יום ששי ד"השבעה"* – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –

הדרת פנים

הרש"מ אונגאר: הרבי הכיר את אבי ז"ל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: היתה לו הדרת פנים – גם בגשמיות.

בנוגע למלך – נאמר[1] "מלך ביפיו תחזינה עיניך", דקאי (גם) על היופי (הדרת פנים) בגשמיות כפשוטו, אשר, גם בענין זה נוגע, כנראה, להנהגת המלכות[2].

בהמשך הדיבור נזכר גם ע"ד חידושי תורה. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

דברי תורה הם "משמחי לב"[3], ויה"ר שמכאן ולהבא תהי' השמחה בגלוי, בטוב הנראה והנגלה, ובהקדמה קרובה ל"שמחת עולם על ראשם"[4].

---

* אחר הסתלקות הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע ז"ע אשת כ"ק אדמו"ר שליט"א. נסתלקה יום ד' כ"ב שבט תשמ"ח.

1. ישעי' לג, יז. וראה רמב"ם הל' שביתת עשור רפ"ג. הל' מלכים פ"ב ה"ה.
2. ראה לעיל ע' 196.
3. תהלים יט, ט. וראה תענית ל, ס"א. טושו"ע או"ח ר"ס תקנד.
4. ישעי' לה, י"ד. נא, יא.

האדמו"ר רבי יעקב אריה אלתר מגור

– יום ה', כ"ד אייר ה'תשל"ז –

א. האדמו"ר מגור מסר ד"ש מאביו, [ה"לב שמחה"] וענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: יישר כחך מאד, מסתמא קיבל גם הוא את מכתבי, האדמו"ר מגור ענה שקיבל את המכתב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: איתא בגמרא[1] אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה, ששם (ב"יפטר") הרי זה חיוב, אך אם הפתיחה תהיה בדבר הלכה הרי זה משובח.

- אימרו דבר-תורה מאביכם.

האדמו"ר מגור ענה שהוא רוצה לשמוע.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרי אתם מוסרים דרישת-שלום, וכאשר זה יהיה קשור בדבר-תורה, יהיה זה "פותחים בדבר מלכות"[2] – אימרו משהו מהשבת האחרונה או משבת שלפניה.

ב. האדמו"ר מגור אמר דבר-תורה בענין תפילת הדרך.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בתפלת הדרך מצינו דבר פלא: בכלל כתוב[3] שאדם צריך לכלול את עצמו תמיד עם הציבור, ומטעם זה נתקנו התפילות בלשון רבים. כך היא גם תפלת הדרך – בלשון רבים.

אך פרט אחד בתפילת הדרך יוצא מן הכלל: "ותתנני" – מביא אדמו"ר הזקן[4] (בעל התניא) מספר הקנה ש(לא יאמרו "ותתננו", אלא) יאמרו "ותתנני" – בלשון יחיד, ואינו אומר טעם לזה.

---

1. ברכות לא, א. וש"נ.
2. להעיר מלקו"ד ח"ג תקיד, א.
3. ראה ברכות ח, א. רמב"ם הל' תפלה פ"ח ה"א.
4. או"ח סקי"ו ס"ד.

והנה, בנוגע לאדמו״ר הזקן – ישנם דברים השייכים ליחידי סגולה בלבד, המתנהגים ע״פ כוונות וכו׳, אך מכיון שאדמו״ר הזקן קבע זאת בסידורו, הרי זה סימן שזה שייך לכל אחד שיש לו שייכות לסידור[5].

ואע״פ שהמקור הוא (כנ״ל) בספר הקנה – הרי, מאחר שמביא זאת בסידורו, הרי זו הוכחה שזה נמשך למטה מעשרה טפחים (ולא רק בגשמיות, אלא גם למטה מעשרה טפחים בנוגע נשמות למטה).

ג. כ״ק אדמו״ר שליט״א התעניין אם הוא מתגורר בירושלים, והאדמו״ר מגור ענה שהוא מתגורר בבני-ברק. כ״ק אדמו״ר שליט״א התעניין אודות ״כולל״, **והאדמו״ר מגור** ענה שישנם כמה כוללים: בירושלים, בתל-אביב ובבני-ברק.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: איך הוא סדר הלימוד בכולל – לימוד לשמה או להוראה?

האדמו״ר מגור: כל אחד לומד הלכה לעצמו.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: האם אין צד השווה בנוגע ללימוד הלכה?! אני מזכיר זאת עתה, שכן, המצב כיום בארצות-הברית[6] – שמעתי שכן הוא גם המצב בארץ ישראל – שישנם עשרות ואפילו מאות ישובים שאין להם רב שיפסוק להם שאלות!

כאשר לומדים בישיבות, ואפילו בכוללים, הרי אופן הלימוד הוא כדי שישגשגו בלימוד, וממילא ישנם לומדים בכל התורה כולה; אך כאשר נחוץ לפסוק הלכה בפשטות, אין את מי לשאול. העובדה שלומדים הלכה לעצמם – אין בה די כדי לפסוק שאלות; כאשר דרוש שיהיה מרא דאתרא וכו׳ כדי לפסוק שאלה, דרושה לשם כך הכנה בלימוד מיוחד, אלא שעד לפני כמה שנים שללו זאת אף בכוללים!

האדמו״ר מגור: לומדים יורה-דיעה, אבל סמיכה לדיינות, אי-אפשר לקבל רק באמצעות הרבנות.

---

5. ראה גם לקו״ש חי״ד ע׳ 402. לקו״ש חכ״ג ע׳ 115. ושי״נ. ועוד.
6. בהבא לקמן – ראה בארוכה לקו״ש חט״ז ע׳ 144 ואילך.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מה עם גיטין וקידושין?

האדמו"ר מגור: זה שייך גם כן לרבנות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ואיך מסתדרים כאשר נמצאים בישוב קטן?

האדמו"ר מגור: קידושין אפשר לסדר, אך גיטין לא.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הגמרא משווה את שני הדברים יחד – "כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין כו'"[7] והסדר הוא קודם גיטין ואחר-כך קידושין, הרי-זה סימן שקודם צריך להיות בקי בגיטין ולאחר מכן קידושין?!

האדמו"ר מגור: כך נהוג שם.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ירא אני להתערב כו', בפרט שאתם נמצאים כאן פעם ראשונה, אך אם תוכלו לומר משהו ולהשפיע משהו בנושא – אהיה מאד מרוצה!

ד. כ"ק אדמו"ר שליט"א בנוגע לתורה ומצוות מוצאים דבר והיפוכו:

הגמרא במועד-קטן[8] אומרת שעל התורה נאמר – "כל חפצים לא ישוו בה"[9], דאפילו חפצי שמים ישוו בה, עד שכל המצוות לגבי דבר אחד מן התורה – הרי העניין דתורה דוחה:

אך יחד עם זה מדגישה שם הגמרא, שכאשר מדובר במצות עשה שהזמן גרמא, הרי זה דוחה את כל התורה כולה. ומביאים על כך ראיה מרשב"י שזה עתה באנו מיום שמחת ל"ג בעומר – שאע"פ שהיתה אצלו "תורתו אומנתו"[10], הרי כאשר היה מדובר במצת סוכה ומצות לולב וכיו"ב, הפסיק מלימוד התורה כדי לקיים את המצוות.

---

7. קידושין ו, א.
8. ט, ב.
9. משלי ח, יא.
10. שבת יא, א.

ודובר אודות זה בהתוועדות דל"ג בעומר – שמצינו בירושלמי דיוק נפלא: איתא בירושלמי[11] שרשב"י הפסיק "לעשות סוכה ולעשות לולב", שהדיוק הוא, שלא כתוב שהוא הפסיק לקיים את המצוה, אלא הפסיק אפילו "לעשות סוכה".

בנוגע ל"בסוכות תשבו" אין זה פלא, שכן, מאחר וזו מצוה שבגופו, הרי מובן שהוא מוכרח היה להפסיק, כי אין זה יכול להעשות ע"י אחר, ועד"ז גם בנוגע ל"נטילת לולב", מאחר שזו מצוה שבגופו – מה שמפליא הוא, כיון שרשב"י היתה "תורתו אומנתו", מדוע הי' עליו לעשות בעצמו את הסוכה, ועד"ז לשם מה היה עליו לאגוד (או לתלוש) בעצמו את הלולב?

וזהו הדיוק בירושלמי, שאע"פ שאצל רשב"י היה "תורתו אומנתו", הרי, לא רק שהפסיק כדי לישב בסוכה, אלא הוא בעצמו עשה את הסוכה.

האדמו"ר מגור: מובא ענין כזה גם בנוגע לשמאי[12].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: על שמאי לא כתוב שהיה "תורתו אומנתו", אך על רשב"י (זהו אמנם דבר מיוחד, אבל) כתוב שאצלו היתה "תורתו אומנתו", והיה מתפלל אחת בשנה[13] – ועד"ז בנוגע לרבי יהודה, היה מתפלל פעם בשלושים יום[14], – וזהו הדיוק בירושלמי שרשב"י הפסיק "לעשות סוכה ולעשות לולב".

ה. ובנוגע לענייננו, מצינו בגמרא סיפור מפליא יותר:

איתא בגמרא[15]: "כי הוו מינצו ר' חנינא ור' חייא אמר ליה ר' חנינא לר' חייא בהדי דידי קא מינצית ח"ו אי משתכחא תורה מישראל מהדרנא לה מפילפולי, אמר ליה ר' חייא לר' חנינא בהדי דידי קא מינצית דעבדי לתורה דלא תשתכח מישראל. מאי עבידנא? אזילנא ושדינא כיתנא (זורע אני זרעוני פשתן) וגדילנא נישבי (וקולע אני ממנו רשתות ומכמורות) וציידנא טבי (ואני

11. ברכות פ"א ה"ב.
12. ראה סוכה כח, א.
13. ראה רבינו יונה לרי"ף ברכות (ח, א).
14. ר"ה בסופה.
15. כתובות קג, ב, ב"מ פה, ב (וברש"י).

צד צביים) ומאכילנא בשרייהו ליתמי, ואריכנא מגילתא (ומתקן אני מעורותיהן קלפים) וכתבנא חמשה חומשי, וסליקנא למתא (למקום שאין מלמדי תינוקות) ומקרינא חמשה ינוקי (לכל אחד ספרו) בחמשה חומשי ומתניתא שיתא ינוקי שיתא סדרא (על פה שיתא סדרי משנה לשיתא ינוקי) ואמרנא להו עד דהדרנא ואתינא אקרו אהדדי (לימדו זה את זה מקראות) ואתנו אהדדי (לימדו זה את זה סדרו) ועבדי לה לתורה דלא תשתכח מישראל, היינו דאמר רבי כמה גדולים מעשי חייא".

והנה, זה שלמד בעצמו עם הילד, מובן, שכן זו מ"ע מן התורה[16]: אך היכן מצינו מצות עשה: א) שילך בעצמו **לצוד צבי**, ב) שילך **לכתוב בעצמו** חמשה חומשי תורה?!

- ולאחר מכן פסק רבי (מסדר המשניות) "כמה גדולים מעשי חייא"! וכיון שסיפור זה הוא חלק מהתורה – הרי-זו הוראה גם לזמנינו;

ו. והעיקר – שבא"י לא היתה התעסקות בזה, כי שם זה שייך לממשלה. שאלתי פעם מדוע ביישוב מסויים אין רב, וביישוב שני אין רב וכו', השיבו לי שיש להם רשימה של מאה ישובים ללא רבנים, וזקוקים שם למאה רבנים, ומוכנים לתת להם דירה, משכורת וכו'.

מיד למחרת התעניינתי בכך, והמענה שקיבלתי היה שאי-אפשר להשיג רבנים, וזאת אפילו לעיירות גדולות, שכן טוענים שיש במקומות ההם בעיות של חינוך, מקוה וכיו"ב, וכשבאים ליחיד ושואלים אותו אם רוצה הוא לנסוע וכו', עונה הוא: מה פתאום אני? שישלחו מישהו אחר! – לא כן כשמדברים עם הנהלת הכולל – אינם יכולים לטעון טענה זו! והרי אומרים "כמה גדולים מעשי חייא" – מילא ללכת לאברך כולל ולצוות עליו שילך בעצמו לצוד צבי וכו' – הרי: ראשית הוא לא ישמע, ושנית, לא יצוו עליו זאת, שכן על כך אפשר עדיין לוותר.

16. ראה רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ב, הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ח.

אך כיון שאין ברירה אחרת כרגע, ומוכרחים ללכת למושבים וערי השדה, לכל הפחות לשנתיים שלוש – יש להורות לאברכים לעסוק בחיות בלימוד של לידע "את המעשה אשר יעשון" ואלה "אשר לא תעשינה".

ז. האדמו"ר מגור: הקימו ישוב בחצור.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אחרי הכל, הרי זה אותו דבר, הלכו כולם יחד וכו', בדוגמת מה שהיה אצל שמואל הנביא ש"כל מקום שהלך הלך ביתו עמו"[17].

האדמו"ר מגור: יש לכך (לישוב בחצור) השפעה, הקימו ישיבת ערב וכו'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זה יכול לבוא כהוספה וכדבר שני אחר עיקר הענין. אין זה, אבל, הענין ד"גדולים מעשי חייא", – לבנות כרך בישראל זה אמנם דבר עצום, אך אין קשר בין ענין אחד למשנהו, חייבים לדאוג שיהיו רבנים במושבים וכו'. וגם: נמצאים שם אנשים בעלי פרנסה וכו', לא כאלה שצריכים רק להתחיל את דרכם בחיים;

כאשר מדברים אודות יכולת להיות רב בעוד שלוש שנים – שהרי דבר בלתי אפשרי הוא להחליט שהיום להיות רב, ולמחר להיכנס לתפקיד – דרושה הכנה לכך, שמשך זמן לפני כן צריך כבר אופן לימודו להיות על מנת שיוכל לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא[18].

האדמו"ר מגור: הבעי' היא, שקשה לשלוח אברך אחד מצד חינוך הילדים וכו'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כדי שילד יצטרך כבר ללכת לחדר, עליו להיות לפחות בן ארבע, וא"כ כשיסעו כאלו הלומדים בכולל – הנה אברך שלמד בישיבה די לו בשנה אחת לקבל סמיכה ל"יורה דיעה" (או עכ"פ – שנה וחצי ודאי תספיק); עד שיהיה הילד בגיל ארבע, שאז יתחילו לחשוב אודות חינוכו – אפשר לכהן כרב במושב וכו'.

---

17. ברכות י, ב.
18. ראה יומא כו, א.

ענין נוסף בכך: כל ענין צריך להיות עפ"י דרך הטבע – וכיון שישנו רעש גדול, ויראים מגיוס בני הישיבות – תהי' זו אפשרות לבטל את הטענות, הבלבולים וכו';

הם, הרי טוענים כי העומדים על המשמר בגבולות – משרתים שם שלוש שנים, ולאחר מכן משתחררים. וכאשר יאמרו להם כי הישיבה מכשירה ומוציאה "מורי הוראה" היוצאים לקיבוצים, ישובים ו"עיירות פיתוח" – זה יבטל את כל הטענות והבלבולים.

האדמו"ר מגור: בעיירות גדולות ישנם רבנים, ואילו עיירות קטנות הם חפשיים לגמרי, ולא ירצו להכניס רבנים – למשל: ערד!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ערד נחשבת היום לעיר גדולה!

האדמו"ר מגור: קרית-גת.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: קרית גת היא עיר גדולה יותר, – אבל ישנם מאות ישובים ועיירות שאין בהם רבנים!

ואם לא ינהיגו זאת בכוללים **תיכף**, א"כ לא יוכלו לשלוח רבנים בעוד שנתיים, שנה וחצי, שנה, והטענה בנוגע לחינוך הילדים – הרי זו באמת טענה חזקה. אבל כאמור, זה שייך רק כשהילד יהי' בן שלוש-ארבע, ועד אז יכולים להיות שם.

- ובאמת אדרבה: כאשר ענין החינוך יהי' נוגע לחינוך הילד שלו, אזי הוא יקים שם גן ילדים, ואחר-כך תיתוסף בכל שנה כיתה נוספת, עד שיקים שם בית ספר כראוי.

היום הרי אין זה כמו בעבר:

פעם הי' צורך לדאוג שילד או מבוגר **יהדר** בקיום המצוות וכו'. אך קיום המצוות עצמו, להניח תפילין, לשמור שבת, להתפלל וכיו"ב – היה דבר פשוט, לא היה אפשר אחרת; לא כן היום – צריכים לדאוג אפילו לעיקר היהדות, מתחילת האל"ף יש צורך ברב, ואין הכוונה שיש צורך ברב כדי לפסוק שאלות שאי אפשר למצוא לבד, תשובות עליהן, בקיצור שו"ע – אלא

בזמן שישנו רב בעיר תובע הוא שיש צורך להתפלל, ולחשוב אודות כשרות, אודות מקוה וכיו"ב. ובלי רב לא יודעים מכך, כי מישהו אחר לא יכול לדאוג לכך ולהבטיח זאת. הסבא, או שנשאר רח"ל אצל הגרמנים, או שחי במקום אחר, או שנשאר במרוקו – ממילא על הרב לדאוג לכל הענינים מא' עד ת'.

טענתי שאצל ספרדים זה נוגע עוד יותר מאשר אצל האשכנזים, כי אצל הספרדים בהיותם במרוקו הי' אצל ה"חכם" המבין היחיד, ועתה אין להם זאת.

שאלתי, וענו לי שיש להם "בית הוראה" של ר' יוסף בירושלים. וכשהתעניינתי אודות אותו "בית הוראה", שמעתי ששם יושבים גם זקנים! הם אמנם לומדים הוראה, אך לאחר מכן נשארים הם ב"בית הוראה" עד מאה ועשרים!

אם הייתם יכולים לעשות בזה איזה שינוי עיקרי – הייתם מצילים אלפים ורבבות מישראל.

האדמו"ר מגור: ע"פ רוב אברך אוהב סביבה והוא צריך חבר, אז כשנוסעים צבור שלם אפשר, אבל לנסוע לבד זה דבר קשה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אבל כאשר מכינים אותו לזה בכולל שנה וחצי לפני כן, הרי כאשר יגיע לידי כך, יהי' "סבר וקבל".

ובכלל, אצל חסידים דבר קל הוא לפעול ענין זה, שכן ידוע[19] שהבעש"ט הי' תמיד בנסיעות. הוא הי' רגיל לקחת עמו את התלמידים, אך מובן שלא את כל התלמידים לקח עמו, לא יותר ממנין או כמה תלמידים, והי' רגיל לנסוע כדי להפיץ את תורת החסידות והנהגת החסידות.

ח. כ"ק אדמו"ר שליט"א: שמעתי שמצאו כתבים מהדוד שלכם ("הבית ישראל").

האדמו"ר מגור: כן.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם אלו רק ראשי פרקים?

---

19. ראה סה"מ אידיש ע' 138, סה"ש תש"ד ע' 163.

האדמו"ר מגור: מה שהי' אומר בשולחן.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מן הראוי שידפיסו זאת, מסתמא ישנם שם כו"כ הוראות וכו', וכשיהי' בדפוס ידעו מזה.

האדמו"ר מגור: מתכוננים להדפיס זאת במשך שנה וחצי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מסתמא צריכים להגיה את זה.

האדמו"ר מגור: כן, וצריכים גם להעתיק מהכתב-יד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם זה משנים רבות?

האדמו"ר מגור: מכל השנים שנהג באדמורו"ת.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: איך זה שהחסידים לא ידעו מזה?

האדמו"ר מגור: הוא החזיק זאת בסוד. החסידים כתבו בעצמם, אך לא ידעו שהוא כותב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם ישנם שם הוספות לגבי מה שאמר?

האדמו"ר מגור: לא, הוא כתב מה שהוא אמר, אלא שהוא כתב בלה"ק, והי' אומר באידיש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם יש שם ענינים בחלק הרמז, נגלה, או חסידות?

האדמו"ר מגור: חסידות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם ישנם שם שו"ת?

האדמו"ר מגור: ענינים של שו"ת הי' שולח לרב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם לא הי' הסדר שהיו שואלים אצלו שו"ת?

האדמו"ר מגור: שאלות רבניות הי' מפנה לרב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם הי' רב מיוחד בבית שאליו הי' מפנה בנוגע לשו"ת?

האדמו"ר מגור: לא הי' רב מיוחד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: איך זה שחסידים מתאפקים ("האלטן זיך איין") לא להוציא לאור במשך שנה וחצי, הרי כל המקדים הרי-זה משובח?

האדמו"ר מגור: הכת"י לא ברור, ולוקח הרבה זמן להעתיק בדיוק וכו'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם זה נכתב על סדר הפרשיות ועל סדר המועדים?

האדמו"ר מגור: כן, כפי שהי' אומר בשולחן.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם ישנם שם גם מנהגים?

האדמו"ר מגור: לא.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרי חסידים צריכים לדעת את המנהגים, ומסתמא שאלו בנוגע למנהגים, אין כוונתי לשו"ת, אלא למנהגים, כגון מנהגים שבתפלה, קריאת התורה, לולב וכיו"ב?

האדמו"ר מגור: בכתב אין, אבל החסידים יודעים את המנהגים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כדאי היה שיכתבו זאת כדי שכולם יוכלו לדעת, פעם היתה שושלת ללא כל הפסק, וממילא נהג כל אחד כפי שראה אצל אביו ואצל סבו (מלבד מה שלאחר זמן משה רבינו נשתכחו שלושת אלפים הלכות[20], אך לאחר שבא סנחריב ובלבל את כל הארצות[21], הרי היו עשרים שנה שלא ראו זה את זה, ולאחר עשרים שנה אלו, נסעו כולם זה לצפון והשני למזרח או למערב, ואח"כ כאשר ילד, או אפי' מבוגר, צריך לדעת אודות מנהג וכו', אינו יודע אפי' שיש צורך לשאול אודות זה.

האדמו"ר מגור: ישנם חסידים שהיו אתו כל הזמן, ויודעים את המנהגים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שאלתי כמה דברים אצל חסידים, ולא ידעו. אין הכוונה לפגוע בהם, אלא היות שהי' הימ"ש שבלבל את כל העולם, אז ישנם דברים כאלו שהרבה לא יודעים מהם, ולכן כשמדפיסים זאת הרי"ז נהי'

20. תמורה טו, ב.
21. ראה יומא נד, א, ידים פ"ד מ"ד, תנחומא ס"פ מסעי, ועוד.

נחלת הרבים. ובפרט שיש ענינים של מהדרין מן המהדרין, וזה שייך לכאו״א, מראשיכם שבטיכם עד חוטב עציך ושואב מימיך.

האדמו״ר מגור: אם ידפיסו זאת, אז כאו״א יחשוב שהוא צריך להתנהג באופן של מהדרין מן המהדרין.

כ״ק האדמו״ר שליט״א (בחיוך): הלואי! פעם באו לבעל התניא, וטענו לפניו על כך שחסיד קורא לעצמו בשם ״חסיד״, על אף שבאמת אינו שייך לכך. נשען אדה״ז כשראשו על היד – כך הי׳ מנהגו – ולאחר מכן הרים את הראש ואמר: כך, כך, שיקויים בהם מה שאומרת המשנה, ההוא נבהל מכך – אמר לו אדה״ז שזו משנה מפורשת בפאה[22], שאם אחד עושה את עצמו באופן כך וכך, אינו מת מן הזקנה עד כי יהי׳ באופן כזה; מאחר שהוא אומר כי הוא ״חסיד״ אע״פ שבאמת אינו חסיד, אינו מת מן הזקנה עד שיהי׳ חסיד! ובזמנים אלו, שתהי׳ זו עבירה אחרונה – והכי גדולה – מה שמתנהגים באופן של מהדרין מן המהדרין, אע״פ שלא ״אוחזים״ במדריגה זו*!

כ״ק מו״ח אדמו״ר אמר לי פעם, שחלק גדול מן הכתבים נשאר שם, והוא הצטער על שאז לא הדפיסום. – ברוסיה זה היה קשור עם גזירת המלכות, והי׳ צריך לחפש עצות בשל הצנזור וכו׳, אבל עתה כשנמצאים במעמד ומצב של חירות מכל ההגבלות, הנה כל דבר שמדפיסים, סוף-כל-סוף יסתכל שם יהודי, וידע איך צריכים לנהוג.

האדמו״ר מגור: מדפיסים עכשיו גם מהסבא (ה״אמרי אמת״ זצ״ל).

כ״ק אדמו״ר שליט״א: האם זה ג״כ מה שהוא רשם בעצמו?

האדמו״ר מגור: חסידים רשמו, וישנם ג״כ דברים (חידושים וכו׳) שהוא רשם בעצמו.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: האם החביאו את זה?

---

22. בסופה (פ״ח מ״ט).

* ראה גם שיחת ש״פ וישלח, יד כסלו ה׳ תשי״ד (לקו״ש חכ״ג ע׳ 522 ואילך. ספר המנהגים בתחלתו).

האדמו"ר מגור: כן, לא ידעו מזה. הוא כתב הרבה מאד. עדיין לא בטוחים שזה הכתב-יד שלו, אבל כך מסתבר.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם הוא הי' אומר שיעורים לתלמידים?

האדמו"ר מגור: כן.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מה שכבר מודפס זה מה שלמד בעצמו?

האדמו"ר מגור: לא, זה מה שהוא למד עם הילדים שלו, והם רשמו את זאת.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אבל החידושי הרי"ם רשם לבד מה שהוא למד?

האדמו"ר מגור: כן, הוא רשם זאת בתור אברך בקוצק, לפני שנהי' רבי (דובר ג"כ אודות ה"שפת אמת").

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אבל כ"ק מו"ח אדמו"ר מאד הצטער על שלא הדפיסו את הכתבים. ישנו מעשה שאירע אצל הצ"צ[23]: פעם היתה ליובאוויטש עיירה קטנה בכמות (ל"ע), כך שבעניני כיבוי אש כך היו הדברים מאורגנים, "באופן חסידי", פעם פרצה שריפה שעד כיבוי' נשרפו הרבה כתבים אצל הצ"צ. קרא הצ"צ לגבאים ולחסידים לחדרו וציוה עליהם שיחזירו את הכתבים שגנבו. הם ענו שלא גנבו שום כתבים. אמר להם הצ"צ: לו הייתם גונבים, הייתי יכול להשתמש בהם.

ט. (חסר הקישור לענין הבא) **כ"ק אדמו"ר שליט"א:** ישנו ענין שלא כולם מדייקים בזה: איתא שכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן למשה בסיני[24]. ולכאורה הרי זה דבר והיפוכו: אומרים שזהו ענין של חידוש, ולאידך אומרים שזה ניתן למשה בסיני (חסר קצת).

שמזה מוכיח אדה"ז[25] כי בשעה שיהודי פוסק הלכה כאן למטה או שפושט הוא ספק בשקו"ט – זהו המקום היחיד בו אפשר לפסוק הלכה, והמקום היחיד בו אפשר ללבן שקו"ט בתורה, ועד שאומרים "חברים

23. ראה סה"ש תורת שלום ע' 81.
24. ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד, שמו"ר רפמ"ז.
25. סכ"ו (קמה, ב).

מקשיבים לקולך גו'"[26], שכאשר נחוץ לפסוק הלכה, אומר הקב"ה למלאכים וב"ד שלמעלה, אני ואתם נלך לשמוע איך פסק ב"ד אודות קביעות החודש[27].

ועד"ז מובן בנוגע לחדש ענין בתורה – למעלה אי אפשר לחדש ו"להמשיך" ענין מעיקרו, זה יתכן דוקא למטה. וזהו החידוש שאפי' תלמיד ותיק יכול לחדש ענין בתורה מאין ליש.

ואע"פ שאומרים שזה ניתן למשה בסיני – הרי מה שניתן למשה בסיני זה הי' רק ענינים כלליים[28], או שניתנו לו רק הפסוקים, וניתנו לו גם הכללים של המדות שהתורה נדרשת בהם וכו', אך לאו דוקא שמשה רבינו למד בעצמו את כל הפרטים.

האדמו"ר מגור: הרי אומרים **שהכל** ניתן למשה בסיני?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: במ"ת ניתנו רק עשה"ד, וכל שאר הענינים ניתנו רק ברמז. והלא אי אפשר לומר שהענין של "שנים אוחזים בטלית"[29] נאמר **בגלוי** במ"ת, שכן אז לא הי' מ"ת לוקח יום אחד, אלא זה הי' עד סוף כל הדורות.

האדמו"ר מגור: אבל אח"כ עלה משה להר-סיני והי' שם ארבעים יום?[30].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כדי ללמוד מקרא בלבד יש ג"כ צורך בארבעים יום, ניתנו לו הפסוקים, יחד עם הכללים – המדות שהתורה נדרשת בהם, ולאחר מכן היו דברים שמשה רבינו למד בק"ו וכיו"ב הדין שבזה, והיו לו דברים שהי' לו רק את הכלל שבזה, ועדיין לא הגיע ללמוד פרטי הענין – וזאת מחדש התלמיד ותיק.

---

26. שה"ש ח, יג. וראה שהש"ר עה"פ.
27. דב"ר פ"ב, יד.
28. ראה שמו"ר פמ"א, ו: וכי כל התורה למד משה כו' אלא כללים למדוהו כו'.
29. ריש מס' ב"מ.
30. עקב י, י. ועוד.

י. ועפ"ז[31] יש לבאר דברי הגמרא במנחות[32], בגמרא שם איתא: בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות אמר לפניו רבש"ע מי מעכב על ידך (מה שכתבת שאתה צריך להוסיף עליהם עוד כתרים) אמר לו אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות, אמר לפניו רבש"ע הראהו לי וכו' ולא היה יודע מה הן אומרים תשש כחו, כיון שהגיע (ר"ע) לדבר אחד (שצריך טעם) אמרו לו תלמידיו רבי מנין לך? אמר להן: הלכה למשה מסיני, נתיישבה דעתו (של משה).

ולכאורה אינו מובן: איך יתכן שזו "הלכה למשה מסיני", כאשר משה רבינו לא ידע מזה, וכיצד "לא הי' יודע מה הן אומרים" כאשר "הכל ניתן למשה בסיני"?!

והביאור בזה[33]: ר"ע דרש תילי תילין של הלכות על כל קוץ וקוץ, ומשה רבינו ידע אודות ה"קוץ", וידע הכללים כיצד יכולים לדרוש וכו', אך הוא לא דרש לפועל את כל התילי תילין של הלכות שדרש ר"ע.

ולכן אע"פ שאומרים כי כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן למשה בסיני – הרי זה רק באופן כללי. וכמאחז"ל[34] ד"ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא", אך מי מחדש זאת? – זהו התלמיד ותיק. וזו היתה גדולתו של ר"ע. וגדלות זו – מובנת גם מדברי אדמו"ר הזקן האומר שמה שמחדש התלמיד ותיק למטה, מתקבל הוא למעלה.

האדמו"ר מגור: ישנו מדרש[35] שהקב"ה מחדש חידושים בב"ד של מעלה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אך אעפ"כ הדין חייב להיות דוקא כפי שפסק ב"ד כאן למטה.

---

31. ראה בכ"ז בארוכה לקו"ש חי"ט ע' 253.

32. כט, ב (וברש"י).

33. ראה גם שער מאמרי רז"ל שנסמן בהערה 39. חדא"ג מהר"ל מנחות שם. עץ יוסף לע"י שם. יונת אלם פ"א, רגל ישרה מע' תורה הג'.

34. תענית ט, א. וראה זח"ג רכא, א.

35. ב"ר פס"ד, ד.

ובדוגמת דברי הגמרא[36] שישנה פלוגתא במתיבתא דרקיע בנוגע לבהרת ושער לבן וכו', שקוב"ה אומר באופן כך, ומתיבתא דרקיע אומרים באופן אחר[37] (חייך ואמר:), ישנם פוסקים שפסקו כקוב"ה; אך ישנם פוסקים שפסקו לא כקוב"ה*, שזהו בנוגע למתיבתא דרקיע (חסר).

ומכך רואים כי תובעים מיהודי ש"יכניס" את עצמו לגמרי ושכלו יהי' "מונח" בתורה, ועד כמה שאומרים בנוגע למתיבתא דרקיע, אשר בשעה שאצל אנשי המתיבתא "מונח" אחרת, אסור להם לומר כי הם סוברים כקוב"ה, יכולים הם לומר כי מאמינים הם במה שקוב"ה אומר, אך אינם יכולים לומר שהם סוברים כך כאשר אין זה "מונח" **בשכלם**.

שזהו על-דרך מאמר הגמ' ביומא[38] בנוגע לאמירת השבחים של "הא-ל הגדול הגבור והנורא", שקודם לא אמרו זאת "מתוך שיודעין בהקב"ה שאמיתי הוא לפיכך לא כזבו בו", אלא שלאחר מכן באו אנשי כנסת הגדולה והחזירו עטרה ליושנה. זאת אומרת: גם קודם ידעו שהקב"ה הוא "הגדול הגבור כו'", אבל אעפ"כ, מתי אפשר לומר זאת – דוקא כאשר מרגישים זאת, ובאם לאו – אסור לומר זאת.

שזהו בנוגע לנוסח התפילה, ועד"ז הוא גם בנוגע להלכה למעשה – שקוב"ה אומר באופן כך ומתיבתא דרקיע אומרים באופן כך, ואח"כ מסיימת הגמ'[39] ש"קוב"ה חייך ואמר נצחני בני נצחוני" כלומר, שהקב"ה מרוצה מזה.

יא. כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם אפשר לברר אצלכם הלכה – איך המנהג בנוגע להכניס פתקים בסדקים של הכותל המערבי, דלכאורה כשמכניסים פתק בסדקי הכותל הוי ביאה במקצת ושמה ביאה[40]?

האדמו"ר מגור: ישנם כאלו שמכניסים וישנם כאלו שנזהרים בזה.

---

36. ב"מ פו, א.
37. וראה בדרושי דא"ח שנסמנו בלקו"ש חי"ב ע' 64 הע' 6. ועוד.
* ראה רמב"ם הל' טומאת צרעת פ"ב ה"ט.
38. סט, ב.
39. ב"מ נט, ב.
40. ע"ד מאחז"ל חולין לג, ב, ועי"ש תוד"ה דכולי.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: האם היתה בזה הוראה?

האדמו״ר מגור: לא. אבל נזהרים ללכת למקוה לפני״ז, כי השאלה היא אם הכותל הוא חומת הר הבית או חומת העזרה, ואם נאמר שזה חומת הר הבית, א״כ כיון שהי׳ במקוה ה״ה טבול יום, ומותר לו להכנס להר הבית[41] (ואפילו בטמא מת).

כ״ק אדמו״ר שליט״א: מסתמא זהו ההיתר של אלו שמכניסים פתקים בסדקי הכותל, כיון שסוברים שהכותל הוא חומת הר הבית.

יב. ״כ״ק אדמו״ר שליט״א: האם בישיבות בא״י יש לימוד מיוחד בנוגע למצוות התלויות בארץ, או שהלימוד הוא כמו בישיבות בחו״ל (- הדינים שנוגעים לפועל בודאי יודעים, אבל האם יש גם לימוד מיוחד בנוגע לענינים אלו)?

האדמו״ר מגור: אין לימוד מיוחד בזה.

יג. כ״ק אדמו״ר שליט״א: האם עושים משהו בנוגע לענין ״הקהל״?

האדמו״ר מגור: לא.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: ומה בנוגע לעלי׳ לרגל?

האדמו״ר מגור: משתדלים לבוא לכותל בכל יו״ט.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: ומה עם אלו שגרים מחוץ לירושלים?

האדמו״ר מגור: בפסח ובסוכות באים בחוה״מ, אבל בשבועות, הרי״ז רק יום א׳ יו״ט, ואע״פ שעצרת יש לה תשלומין כל שבעה[42], אעפ״כ, היות שזה ימי החול, קשה לבוא.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: שמעתי מכמה שהיו גרים בירושלים שלא היו מהדרים ללכת בכל יו״ט לכותל המערבי.

---

41. ראה רמב״ם הל׳ ביאת מקדש פ״ג ה״ה.
42. חגיגה יז, א.

האדמו"ר מגור: אז הי' קשה ללכת לכותל, כי פחדו מהערבים, והיו זורקים אבנים וכו'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: א"כ מתעוררת שאלה בנוגע לענין של "הקהל", דלכאורה הרי"ז כמו עלי' לרגל[43], ואדרבה: בנוגע למצות הקהל אומרת הגמרא[44] שהיו מביאים אפי' הטף, אנשים ללמוד וכו' טף כדי ליתן שכר למביאיהן, שזהו"ע של חינוך[45].

האדמו"ר מגור: נוהגים לעשות בחוה"מ ברכת כהנים בכותל המערבי, ובאים הרבה כהנים וכו'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בירושלים הכהנים נושאים כפיהם בכל יום או בכל שבת?

האדמו"ר מגור: בכל יום.

יד. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע לברכת כהנים, נוסף ע"ז שיש שם דברים ערבים – "יברכך"[46] ה' וישמרך וגו'", ישנה בזה עוד מעלה, שזהו באופן של "עד[47] מהרה ירוץ דברו"[48].

הגמ' אומרת[49] שכהנים זריזין הן, וכל הענינים הטובים נעשים בזריזות; אך נוספת בכך מעלה מיוחדת בנוגע לברכת כהנים, שזהו בדוגמת מה שהי' אצל אהרן "ויגמול שקדים"[50], שזה מורה כי "שוקד[51] אני על דברי גו'", עד"ז גם בנוגע לברכת כהנים שזה באופן של "שקדים", שה"המשכה" באה באופן של "עד מהרה ירוץ דברו"[48].

---

43. ראה חגיגה ג, א. רמב"ם הל' חגיגה פ"ג ה"ב.
44. שם.
45. ראה רמב"ן ואוה"ח עה"פ וילך לא, יג.
46. במדבר ו, כ"ז.
47. תהלים קמז, טו.
48. ראה לקו"ת ס"פ קרח.
49. שבת כ, א, ושי"נ.
50. קרח יז, כג.
51. ירמי' א, יב.

- בכלל הרי יש שקו"ט שלימה וכו' האם "ממשיכים" את הענינים או לא[52] – אך בנוגע לברכת כהנים ה"ז באופן שתמיד מגיע ההמשכה למטה, ועד כמ"ש בספרי[53] ש"יברכך" המכוון "בנכסים", ז.א. שההמשכה מגיעה עד בגשמיות העולם כפשוטו. ועד"ז "וישמרך", כאשר נותן מתנה, עליו להביא גם שומר בשר ודם שישמור שלא יקחו המתנה, אך כאשר הקב"ה נותן מתנה, ה"ז באופן שהוא שומר שהמתנה תשאר אצל המקבל, ז.א. שמ"(יברכך) הוי'" זה מגיע מיד כאן למטה, ועאכו"כ בנוגע לענינים שבינתיים.

ובברכת כהנים ישנו דיוק שזה חייב להיות "באהבה" שזהו דבר פלא, בנוגע לשליח ציבור על ידו "עוברות" כל הבקשות וכו', לא כתוב שזה צ"ל באהבה, אך בנוגע לברכת כהנים מדייקים שצ"ל "באהבה", ועד שקבעו זה בנוסח הברכה, ובזהר[54] ישנו ביטוי חריף על מי שאינו נזהר בזה.

טו. האדמו"ר מגור: גם לפני התפלה אומרים "ואהבת לרעך כמוך".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: וכאן הדיוק שצריך להיות "כמוך", וכידוע קושית הראב"ע[55] כיצד אפשר לתבוע שיהי' "ואהבת לרעך כמוך"; התורה יכולה לתבוע דבר שהוא בערך, אפשר לתבוע שיהי' "ואהבת לרעך", איך אפשר אבל לתבוע שיהי' "כמוך" (אפי' בנוגע ל"ואהבת את ה' אלקיך"[56] לא כתוב שזה צריך להיות "כמוך" – אבל שם זה מסיבה אחרת, כי האהבה צ"ל עוד יותר, עד באופן של מס"נ[57]) !

ומה שאומרים "כמוך" אין זה בכ"ף הדמיון, אלא כמבואר בירושלמי בנדרים[58] שזה בדוגמת היד הימנית והיד השמאלית, שאם היד הימנית עשתה דבר כלשהו לא טוב, איך שייך לומר שהוא יעניש את היד, היות וזהו גוף אחד, ז.א. שהירושלמי מפרש את הענין של "ואהבת לרעך כמוך" שזהו כדוגמת שתי ידים של אותו גוף.

---

52. להעיר מהקדמת שער הכולל, לקו"ש ח"ד ע' 1149.
53. עה"פ נשא ו, כד, הובא בפרש"י שם.
54. ח"ג קמז, ב.
55. עה"פ קודשים יט, יח.
56. ואתחנן ו, ה.
57. ראה ברכות נד, א.
58. פ"ט ה"ד.

וכאן רואים מה שחסידות חידשה: אצל הראב"ע הקושיה בפשטות, שלא יכול להיות "ואהבת לרעך כמוך", ולכן לומד הוא פשט אחר; אבל חסידות חידשה שהביאור בזה הוא בפשטות, כמו שמבאר הצ"צ שכאשר יתבונן כי זהו אותו גוף, הרי כאשר אבר אחד נוהג שלא כדבעי, אין שייך שיעניש אותו, ועד"ז כאשר עוסק הוא עם הזולת, עושה הוא זאת באותו אופן כמו שנוהג עם עצמו, שהרי זהו אותו גוף.

וכאן רואים שבדרך הפשט, הקושיא בפשטות, משא"כ לפי ביאור החסידות התירוץ בפשטות (כי אין שייך לחלק בין היד הימנית ליד השמאלית).

טז. מסתמא שמעתם כי עוסקים בלהט (מ'קאכט זיך) בענין "ואהבת לרעך כמוך", ועושים רעש ו"שטורעם" וכו' – שאלו אותי מדוע מתלהב אני במצוה זו דוקא? אמרתי כי לפי כל הסימנים שאומרת הגמ' במס' סוטה[59] רואים שעתה לא רק עקבתא דמשיחא, אלא בזה גופא ה"ז עקבתא דעקבתא דמשיחא; ומכיון שהגלות נהייתה מצד הענין של שנאת חינם[60], חייב להיות ענין שכנגד זה (ע"ד הענין דזלעו"ז).

היות ונמצאים אנו בעקבתא דמשיחא, צריך להיות ענין שיבטל לגמרי את הענין של שנאת חינם; אם תהי' אהבה התלוי' בדבר בלבד, אין זה ענין של אהבת חינם (שכן, אז אין-זה ההיפך משנאת חינם) אך כאשר יהי' הענין של אהבת **חינם**, תתבטל הרי סיבת הגלות, ובדרך ממילא יתבטל גם המסובב.

ורואים בספהמ"צ להרמב"ם[61] כי כאשר הוא מדבר אודות המצוה של "ואהבת לרעך כמוך, הוא מביא שם גם את המצוה של "ואהבת את הוי' אלקיך", והוא משווה זאת שכך חייב גם להיות "ואהבת לרעך כמוך", שלכן כתוב "ואהבת לרעך כמוך"[62].

---

59. בסופה.
60. יומא ט, ב.
61. מ"ע רז.
62. ראה קונטרס אהבת ישראל ע' 6 הע' *3.

כרגיל חושבים שזה חידוש של הבעש"ט ואדמו"ר הזקן, שאמרו כי "ואהבת לרעך כמוך" הוא הכלי והשער המביא ל"ואהבת את ה' אלקיך"[63] – רואים אבל שזה כתוב כבר בספהמ"צ להרמב"ם, אלא ששם הוא בסגנון של הלכה (חסר קצת).

והרמב"ם[64] אומר גם ש"ואהבת לרעך כמוך", צריך להיות גם בנוגע לממונו, שזהו כמו ב"ואהבת את ה' אלקיך גו' בכל מאדך" הכוונה היא בכל ממונך[65], שכן "צדיקים ממונם חביב עליהן יותר מגופן"[66], ועד"ז גם בנוגע ל"ואהבת לרעך כמוך", מזה צריך להיות גם בנוגע לממונו.

בנוגע למאמר הלל "דעלך סני לחברך לא תעביד"[67], אומר ע"ז רש"י[68] (ד"ה דעלך) "ריעך ורע אביך אל תעזוב, זה הקב"ה, אל תעבור אל דבריו, שהרי עליך שנאוי שיעבור חברך על דבריך". וממילא יוצא, שמה שהקב"ה מצוה יהודים לעשות, מקיים הוא זאת בעצמו, כי מגיד דבריו ליעקב **חוקיו ומשפטיו** לישראל"[69] – ז.א. שהקב"ה מקיים גם את המצוה של "ואהבת לרעך כמוך".

שלכן אומרים כי הקב"ה נמצא ג"כ בגלות, שנאמר[70] "ושב ה' אלקיך גו'". כאשר עושים חשבון בנוגע ליהודי, יתכן שעדיין זקוק הוא משהו למירוק שלכן נמצא הוא בגלות, אך בנוגע להקב"ה הרי אין שייך לומר כזה ענין, ואעפ"כ אומרים כי שכינתא בגלותא, ו"השוכן אתם בתוך טומאתם"[71].

וזה מה שהגמ' אומרת[72] עה"פ "ושב ה' אלקיך", שבכל מקום שגלו שכינה עמהם, וכאשר ישראל יוצאים מהגלות, אזי נהי' גם "ושב ה' אלקיך".

---

63. ראה המובא שם ע' 7, 11.
64. הל' דעות פ"ו ה"ג.
65. ברכות שם.
66. סוטה יב, א.
67. שבת לא, א.
68. ד"ה דעלך – שם.
69. תהלים קמז, יט. שמו"ר פ"ל, ט.
70. נצבים ל, ג.
71. אחרי טז, טז.
72. מגילה כט, א.

ובזהר בסוף פרשת בראשית[73] כתוב יתרה מזו: שהקב"ה עצמו נמצא בגלות (לא רק משום שישראל נמצאים בגלות), שלכן כתוב[74] קרובה ישועתי לבוא". ז.א. שהקב"ה עצמו נמצא בגלות, לא מצד ישראל, וע"ז נאמר "כי קרובה ישועתי לבוא", שזה נוסף על הנאמר שהקב"ה נמצא בגלות משום שישראל נמצאים בגלות, מוסיף רשב"י עוד ענין, שזוהי "ישועתי" – ישועתו של הקב"ה עצמו[75].

יז. האדמו"ר מגור: הרי כתוב במדרש[76] שמחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אפילו לתורה, כמו שמביא את הראי' ממש"כ[77] צו את בנ"י דבר[78] אל בנ"י, – ה"ז ראי' מהתורה גופא, שהתורה עצמה אומרת שמחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר[79].

האדמו"ר מגור: הרי הגמ'[80] אומרת שהקב"ה מניח תפילין, ובהם כתוב[81] ומי כעמך ישראל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ישנו דיוק נפלא בתוס' שם, תוס'[82] מביא שהתפילין נקראים "עטרת", שבענין "עטרה" ישנם שני דברים: א) העטרה היא למעלה מהראש, כמו שהדין הוא בפשטות שעטרת המלך צריכה (לא לתלות על המסמר, אלא היא צריכה) להיות על ראשו של המלך[83], הס"ת צ"ל בזרועו[84], אך העטרה צ"ל על ראשו דוקא – ומכיון שבתפילין של הקב"ה

---

73. רנז, א.
74. ישעי' נו, א.
75. ראה זח"ג צ, סע"א ואילך.
76. תנד"א ספי"ד, פל"א, ב"ר פ"א, ד.
77. נשא ה, ב.
78. בשלח יד, ב. תרומה כה, ב. ועוד.
79. וראה משל ההי"מ לזה – אור תורה ב, סע"ג. וראה שם בתחלת הספר (וכן בספר לקוטי אמרים בתחלתו).
80. ברכות ו, א.
81. שמואל-ב ז, כג.
82. ד"ה מי כעמך ישראל (וראה גיטין ז, א ובתוד"ה עטרות שם).
83. ע"ז מד, א, רמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ח.
84. סנהדרין שם.

כתוב[85] "ומי כעמך ישראל" יוצא א"כ שישראל נמצאים על ראשו כביכול, שהרי תפילין הוא ענין העטרה. ב) כל ענין המלכות תלוי בעטרה: "ואשר ניתן כתר מלכות בראשו[86]". המלך יש לו הרי כו"כ ענינים, שרביט וכו', ואין משתמשין בשרביטו[87], אך עיקר ענין המלכות הוא הכתר הנמצא על ראשו – ומאחר ש"אין מלך בלא עם"[88], הרי הוא נהי' מלך ע"י העם, שזהו הענין של "תמליכוני עליכם"[89], יוצא איפוא, שישראל עושים את הקב"ה למלך, ועי"ז שהוא נהי' "מלך ישראל", נהי' הוא אח"כ גם מלך על כל העולם כולו[90].

האדמו"ר מגור: זהו ג"כ מה שאומרים בק"ש "שמע[91] ישראל ה' אלקינו ה' אחד", שע"י שנעשה ה' אלקינו, נהי' אח"כ ה' אחד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: והגמ'[92] אומרת הרי ש"שמע ישראל" הוא אחד מעשרה פסוקי מלכיות, וכך נפסק גם להלכה[93], שמסיימים את עשרה פסוקי מלכיות ב"שמע ישראל גו' ה' אחד".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מסתמא גם בניו-יורק ישנו כולל.

האדמו"ר מגור: ישנו כולל של שלושים אברכים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כדאי לדבר אתם שיחשבו על רבנות, או שהם כבר חושבים ע"ז.

האדמו"ר מגור: הם לומדים הלכות שבת.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בשבת הרי יש "הלכתא רבתא", מסתמא מתענגים הם בלימוד זה, כי זה קשור עם הענין של עונג שבת; שבנוגע לעונג שבת אין

---

85. ש"ב ז, כ"ג.
86. מגילת אסתר ו, ח.
87. סנהדרין כב, א. רמב"ם הלכות מלכים פ"ב ה"ב.
88. בחיי וישב לח, ח, שעיוה"א פ"ז. ועוד.
89. ר"ה טז, א. – וראה מכילתא יתרו כ, ג.
90. כנוסח תפלת ר"ה.
91. ואתחנן ו, ד.
92. ר"ה לב, ב.
93. רמב"ם הל' שופר פ"ג ה"ט.

הגמרא מתבטאת לא בלשון "כל המתענג בשבת", אלא "כל המענג את השבת"[94], ז.א. שיהודי מוסיף תענוג בענין של שבת[95].

(חסר הקישור לענין הבא).

יח. כ"ק אדמו"ר שליט"א: קטן אינו מחוייב בלימוד התורה[96], אבל מלשון הרמב"ם[97] שכותב "כשיכיר" משמע ש(נוסף על החיוב שעל האב ללמד את בנו תורה) יש גם חיוב מצות ת"ת על הקטן, וכשלומד תורה יש לו את המ"ע של לימוד התורה[98].

עפי"ז יתורץ דבר בלתי מובן: ע"פ דין מיד כשנהי' בן י"ג שנה ויום אחד הנו מחוייב בכל התורה כולה – ואם עד אז אינו מחוייב ללמוד תורה, מתעוררת שאלה איך ידע מה חייב הוא לעשות, הרי קודם אינו מחוייב ללמוד תורה?!

חייבים, איפוא, לומר שהתורה עצמה* נותנת את הענין של "מכשירי מצוה" – כדי שידע איך להתפלל וללמוד ולעשות כל הענינים של תומ"צ כשיהי' בן י"ג שנה, ומוכרח שיהי' לו מקודם הענין של "מכשירי מצוה", ובלא זה לא יתכן, ולכל הדעות הלימוד של קטן הוא עכ"פ בגדר "מכשירי מצוה". והעיקר כמו שרואים בפועל – שלומדים תורה עם הילד קודם שנהי' בן י"ג שנה כדי שידע אח"כ כיצד לקיים תורה ומצוות.

אותה שקו"ט ישנה גם בנוגע לגירות: הרי ישנו איסור ללמוד תורה עם גוי[99]; ומיד לאחר שמגיירים אותו הוא נהי' יהודי ונהי' מחוייב בכל התורה כולה – א"כ כיצד יש לעשות.

---

94. שבת קיח, א.
95. ראה לקו"ת צו יא, ד. המשך וככה תרל"ז פ"ה ואילך.
96. רמב"ם ושו"ע אדה"ז ריש הל' ת"ת.
97. הל' ת"ת פ"א ה"ג.
98. פסקי דינים להצ"צ ע' שלט.
* ראה לקו"ש חי"ז ע' 235 ואילך.
99. סנהדרין נט, א.

האדמו"ר מגור: הגמ'[100] אומרת שמלמדים אותו מקצת מצוות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זהו אבל ביום שמגיירים אותו, שזהו תנאי בקבלת הגירות – מתעוררת אבל השאלה כיצד ידע איך לנהוג לאחרי הטבילה וכו'?!

והראי' מרות, שאמרה "אלקיך אלקי"[101] לאחר שנעמי אמרה לה כל ההלכות[102], אינה ראי' כלל, שהרי זה אמרה לה **נעמי**: הראי' היא פשוט מזה שלאחרי הגירות הוא נהי' מחוייב בכל התורה כולה, מתעוררת השאלה, מאחר ולימוד מביא לידי מעשה[103], עליו קודם ללמוד כדי שידע איך לקיים תומ"צ.

האדמו"ר מגור: אבל ישנה קבלת הגירות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרי"ז **רק קבלת** הגירות, ותיכף ברגע הראשון לאח"ז ה"ה מחוייב בכל התורה כולה, שלכן רוצה המהרש"א[104] לומר שכאשר מכירים עליו שכוונתו לשם שמים, כמו שהיה אצל הלל, שהכיר כי כוונתו לשם שמים, מותר אזי ללמוד עמו תורה קודם הגירות, אבל רעק"א חולק על כך[105], והוא אומר כי זהו איסור ללמוד עמו קודם הגירות[106]. וכמו שרואים זאת בפועל ממש – ומסתמא שאלו מישהו – שקודם הגירות לומדים עמם ענינים של תורה, הן עם אנשים והן עם הנשים – ההלכות הנוגעות להם.

האדמו"ר מגור: הרי גר שנתגייר כקטן שנולד דמי[107], וע"ד שכשהתינוק במעי אמו מלמדין אותו את כל התורה כולה[108], ועד"ז בנוגע לגר קודם הגירות.

---

100. יבמות מז, א, בכורות מז, א.
101. רות א, טז.
102. ראה פירש"י עה"פ.
103. ראה פירש"י עה"פ.
104. חדא"ג שבת לא, א (ד"ה א"ל).
105. שו,ת רעק"א סמ"א.
106. וראה שד"ח כללים ג, סקנ"ה (כו).
107. יבמות כב, א.
108. נדה ל, ב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א (בחיוך): אצל תינוק הרי אח"כ בא מלאך וסוטרו על פיו[107], משא"כ בנוגע ללימוד התורה שלומדים עם גר, הרי ישנו הכלל לא יגעתי ומצאתי אל תאמין[109]. ואעפ"כ הרי"ז מעשה רב שכשב"ד צריך לגייר גיור כהלכה, הרי הסדר בזה שקודם שואלים ומבררים אם הוא כבר למד את כל ההלכות הצריכות וכו'.

בנוגע לגר ישנו דיוק הלשון (כמדומה שזה כתוב בחיד"א[110] "גר שנתגייר".

- תמיד מתבטאים בלשון "שוטה שנשתפה" או "שפחה שנשתחררה" וכיו"ב, משא"כ בגר לא אומרים "גוי שנתגייר" אלא "גר שנתגייר", שהביאור בזה הוא כי מגוי לא יכול להיות יהודי, ואם התגייר ה"ז סימן שכבר קודם הי' יהודי, ונשמתו עמדה על הר סיני[111], אלא שזו נשמה של גר, וחסר רק הגיור בפועל.

האדמו"ר מגור: כתוב במדרש שאברהם יצחק ויעקב היו גרים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אברהם הי' תחילה לגרים[112].

והמשיך: בתשובות הרמב"ם[113] ישנו ביטוי חריף יותר, הרמב"ם מדבר שם אודות גר, שפלפלו האם אפשר לצרפו וכו' – כתב הרמב"ם שיחוסו אמנם גדול מאד, כי יהודי הנו בן אברהם יצחק ויעקב[114], אבל גר הוא בן מי שאמר והי' העולם.

האדמו"ר מגור: ישנו מדרש שמחלק בין יהודי לגר.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זהו משום שנשמתו היא מהיכל אחר (חסר קצת), אבל אעפ"כ הרי הרמב"ם כותב שגר הוא בן מי שאמר והי' העולם.

---

109. מגילה ו, ב.
110. סי' מדבר קדמות מערכת ג' אות ג'.
111. ראה פדר"א פמ"א.
112. סוכה מט, ב. זח"ב צה, א.
113. נדפסה ברמב"ם הוצאת שולזינגער (ני', תש"ז).
114. ראה ב"מ פג, א.

יט. כ"ק אדמו"ר שליט"א: דובר הרי קודם[115] אודות לפעול שיהיו רבנים וכו' – כאשר יבוא משיח כתוב הרי שאז יהי' הסדר ש"לא ילמדו עוד איש את רעהו גו' כי כולם ידעו אותו למקטנם ועד גדולם"[116], ממילא אם צ"ל רבנים, יש צורך "לחטוף" מה שיותר מוקדם, כי אח"כ המצב יהי' ש"לא ילמדו עוד איש את רעהו", שלכן אם הייתם יכולים לעשות בזה שינוי, יהי' זה לא רק שינוי גדול, אלא כמו שהגמ' אומרת "כמה גדולים מעשי חייא".

האדמו"ר מגור: אברכים אוהבים סביבה, וקשה לנסוע למקום מסויים לבד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שיעשו בעצמם סביבה וכאמור שילכו רק שנתיים או שלש שנים, וכמו שמגייסים לשירות בו"ד, כך צ"ל גיוס לצבא הקב"ה. ורואים בפועל שכשרוצים לעשות סביבה מצליחים, ואדרבה: הגמ'[117] אומרת "רוצה אדם בקב שלו מתשעה קבין של חבירו", וא"כ הסביבה שיש לו בישיבה אינה בשלימות, כי אע"פ שאלו תשעה קבין, הרי-הם של חבירו; משא"כ כשהוא יסע לעיר, ויעשה שם סביבה, הרי אע"פ שזה רק קב אחד, הרי"ז קב שלו, ורוצה אדם בקב שלו וכו', עד שזה נעשה פס"ד לפועל, בנוגע למציאה וכיו"ב, שרוצה אדם בקב שלו כו'.

וחסידות הרי מבארת שזהו כל ענין ירידת הנשמה בגוף – כדי שלא יהי' הענין של "נהמא דכיסופא"[118] – הענין של "קב שלו". כאשר הנשמה נמצאת למעלה הרי-היא חצובה מתחת כסא הכבוד[119] וכמה שיעשה כאן למטה, עם כל ההשתדלות שלו, אי אפשר בכלל להשוות זאת למעמד ומצב כשהיתה הנשמה למעלה; ואעפ"כ אומרים לו ע"כ אתה חי[120], והנשמה יורדת למטה דוקא, כי בהיותה למעלה, ישנם אמנם תשעה קבין, אבל זהו של חבירו, "חבירו" זה הקב"ה, משא"כ ע"י ירידת הנשמה למטה, זה נהי' "קב שלו".

---

115. ס"ג ואילך.
116. ירמי' לא, לד.
117. ב"מ לח, א.
118. ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג.
119. ראה זח"ג כט, ב. קד, ב.
120. אבות פ"ד מכ"ב.

בענין זה ישנו מאמר נפלא: בנוגע לשבת כתוב הלשון "נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית"[121], שענין השותפות ה"ה[122], שבכל נקודה יש לשני השותפים חלק. אין הפי' שלזה יש חלק ולשני יש חלק, ובחציו אין לו חלק ובחצי השני אין להההוא חלק (זה הענין של "ברירה"[123]), אלא כמו שמבארים רוב האחרונים שענין השותפות הוא, שבכל נקודה שני השותפים שווים. וע"ז אומרים שבמשך ששה ימים, יש לזה שייכות רק להקב"ה, וכשמגיעה שבת, נהי' יהודי "**שותף** להקב"ה במעשה בראשית", אין הפי' שנהי' בעל דעה בזה, האם יכול הוא לחדש משהו (בדוגמת מה שאחז"ל בנוגע לענין רוח צפונית אינה מסובבת[124], אלא עוד יותר: הוא נעשה **שותף** להקב"ה, וכיצד זה נהי' – ע"י שאומר "ויכולו"[125], אלא שצריך לפעול אצל הקב"ה שנראה זאת בעיני בשר. אחרים אומרים שאילו היו רואים זאת בעיני בשר, היו נפטרים מהרבה בלבולים – איך האמת היא הרי שענינה של שבת הוא "כל מלאכתך עשוי' "[126] (חסר קצת), וצריך להיות שזה יהי' "בכל לבבך בשני יצריך"[127].

האדמו"ר מגור: ב"בכל מאדך" ישנם שני פירושים[126] (שם): בכל מדה ומדה כו', ובכל ממונך. יהודי שיש לו כסף, יכול לקיים את ה"בכל ממונך", אבל מה יעשה יהודי עני שאין לו כסף – אצלו צ"ל בכל מדה ומדה וכו'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א (בחיוך): אבל "בכל לבבך בשני יצריך" המכוון בזה הוא לכל היהודים, בזה אין כלל שני פירושים.

אצל אברהם כתוב "ומצאת את לבבו נאמן לפניך"[128] – לבבו עם שני בית"ים, ז.א. שהיו לו שני הלבבות, אלא שזה הי' "בכל לבבך בשני יצריך";

---

121. שבת קיט, ריש ע"ב (וכ"ה בשו"ע אדה"ז ר"ס רסח).
122. ראה גם שו"ת נחלה לישראל ס"י אות טז, ועוד.
123. ראה בארוכה אנציקי' תל' בערכו (כרך ד' ע' רטז ואילך).
124. ראה ב"ב כה, ע"ב.
125. וראה לק"ש ח"ו ע' 22 הע' 73. ובכ"מ.
126. מכילתא ופרש"י יתרו כ, ט.
127. ראה ברכות נד, א.
128. נחמי' ט, ח.

אך בדוד כתוב "ולבי חלל בקרבי"[129], כי הוא רק **ביטל** את היצה"ר, כמו שמשמע מהירושלמי בסוף ברכות[130] שם מחלק ביניהם, ז.א. שישנה דרגת "ולבי חלל בקרבי", אך ישנה דרגא נעלית מזו, שזהו"ע "ומצאת את לבבו נאמן לפניך", שגם היצה"ר נהי' ל"נאמן", שזוהי תכלית השלימות.

וכמו שהגמ' אומרת בסנהדרין[131] שזו היתה המעלה בג"ע, שאפילו הלעו"ז גם הי' "שמש גדול", לא סתם "שמש", אלא "שמש **גדול**".

האדמו"ר מגור: הרי אומרים ג"כ ברוך הוא אלקינו שבראנו לכבודו, היינו שכל הבריאה היא לכבודו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: וכמ"ש בפרקי אבות[132] כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו. ועד"ז מ"ש[133] אדם נברא בע"ש כו' כדי שימצא הכל מוכן לסעודה.

ישנם מפרשים שמ"ש[134] "שנאמר[135] כל הנקרא בשמי ולכבודי, בראתיו יצרתיו גו'", הרי"ז ראי' על מ"ש לפנ"ז "כל מה שברא כו' לא ברא אלא לכבודו". אבל מהו ההמשך לאח"ז ואומר[136]: ה' ימלוך לעולם ועד"?[137].

(ההמשך חסר)

---

129. תהלים קט, כב. הובא בתניא פ"א.
130. פ"ט ה"ה.
131. נט, ב.
132. פ"ו מי"א.
133. סנהדרין לח, א. ובפירש"י.
134. אבות שם.
135. ישעי' מג, ז.
136. בשלח טו, יח.
137. וראה ס' ביאורים לפרקי אבות ע' 5. 212 ואילך.

האדמו"ר רבי פנחם מנחם אלתר בעל ה"פני מנחם" מגור, והגאון רבי מנשה קליין אב"ד אונגוואר וחתנו הגאון רבי יודא ארי' אלתר

– יום ד', י"ג אלול ה' תשל"ט –

א. כשנכנסו אמר **כ"ק אדמו"ר שליט"א** שיביאו כסא גם לחתן, שכן הוא דומה למלך[1], ויש לנהוג בו כבוד מלכות.

אח"כ הוסיף:

עומדים אנו בחודש אלול (שר"ת שלו[2]) "אני לדודי ודודי לי"[3], כלומר, ענין של שידוך וחתונה עם הקב"ה. [חסר].

ב. הגרמ"ק הזכיר את דברי הגמרא[4] שהובאו לפסק-דין ברמב"ם[5] בנוגע לכהן-גדול כשמפרישין אותו שבעת ימים קודם יום-הכיפורים "בשבעת ימים אלו מזין עליו מאפר הפרה בשלישי להפרשתו ובשביעי שהוא ערב יום-הכיפורים, שמא נטמא במת ולא ידע"?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מספרים על הגאון הראגוצ'ובי שלפני חג-הפסח, כאשר היו אופים מצה שמורה, לא רצה ללכת למאפיה, כשנשאל לטעם הדבר, כיצד מוותר הוא על "מנהג ישראל" ללכת למאפי', ושאיבת "מים שלנו"? – השיב: כאשר אלך למאפי', סביר להניח, שאמצא שם ענינים שלדעתי אינם בתכלית ההידור, לא כן כאשר אינני הולך בעצמי וסומך על

---

1. פדר"א ספט"ז.
2. אבודרהם ס' תפלת ר"ה בשם הדרשנים, פע"ח שער ר"ה, פ"א. של"ה הק' ריש מס' ר"ה מקדמונים, עי"ש, ועוד.
3. שה"ש ו, ג.
4. יומא ח, א.
5. הל' יוהכ"פ פ"א ה"ד.

חזקת כשרות של כל יהודי[6] – הרי אין מקום לפקפק בחששות על השולחן-ערוך (הקובע את כשרותו של היהודי).

ועד"ז יש לבאר דברי הגמרא והרמב"ם: כדי שלא יגיעו למצב של הישארות בחששות שמא נטמא וכו' – "מזין עליו" וכך נפטרים מהחששות.

ג. האדמו"ר מגור: הרמב"ם כותב[7] "שהמתאוה לעברות ונכסף אליהן [וכובש את יצרו] – הוא יותר חשוב ויותר שלם" לעומת גישת הפילוסופים[8] ("שהחסיד [שאין לו יצה"ר] יותר חשוב ויותר שלם מן המושל בגופו").

כ"ק אדמו"ר שליט"א: והוא מחלק שם[9] בין עניני מדות ועניני שכל, וכותב "שהם לא אמרו: אל יאמר אדם: אי אפשי... אלא: אפשי, ומה אעשה – אבי שבשמים גזר עלי".

- והרי ענין זה קשור במיוחד לחודש אלול, שבו יש לדבר במעלת בעלי-תשובה: מעלתם של בעלי תשובה לגבי צדיקים היא – כפי שהרמב"ם מבאר גם בהלכות תשובה[10] – ש"טעם טעם החטא ופירש ממנו וכבש יצרו" משא"כ אלו ש"לא חטאו מעולם" [ובכ"מ מבואר שזהו בדוגמת החילוק בין סוגי העבודות של חודש ניסן (צדיקים) וחודש תשרי (בע"ת)].

האדמו"ר מגור: במסכת סוכה[11] מובא לגבי שמחת בית השואבה ש"יש מהן אומרים אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותנו אלו חסידים ואנשי מעשה", ומכאן רואים את מעלת הצדיקים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אולם זהו בחודש תשרי (לאחר עבודת התשובה דאלול) "חסיד מעיקרו"[12].

---

6. ראה רמב"ם הל' קידוש החודש פ"ב ה"ב. הל' יסוה"ת רפ"ז.
7. שמונה פרקים רפ"ו.
8. ראה ספר המדות מאמר ז' פי"א.
9. ספ"ו.
10. פ"ז ה"ד.
11. נג, א.
12. רש"י ד"ה אלו – סוכה שם.

ד. כ"ק אדמו"ר שליט"א: כיצד המנהג אצלכם, האם אומר גם החתן בעצמו* דברי תורה?

האדמו"ר מגור: כן, אך נהוג להפסיקו באמצע.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כאשר[13] כ"ק מורי-וחמי הגיע לפולין, התקיימה אז ה"בר מצוה" של הנכד, ושם הרי נהוג להפסיק את החתן באמצע אמירת דברי התורה. אמר כ"ק מו"ח שכיון ש"אזלת לקרתא אזיל בנימוסא"[14] – ומאידך, ישנה חביבות בחזרת מאמר דא"ח – משום כך – שיחזור את המאמר פעם וחצי. וכך הוה: הניחו לו לחזור את המאמר פעם ראשונה בשלימות, ולאחר מכן – כדי לקיים את מנהג המקום – החל לאומרו פעם שני', ואז הפסיקוהו.

- מהו הטעם המקובל אצלכם למנהג זה*?

האדמו"ר מגור: ישנם כמה טעמים למנהג זה – ומהם: כיון שהתורה אין לה גבול[15], וכמה שלומדים ישאר עוד הרבה – משום כך מפסיקים אותו להחדיר בו שכמה שילמד – לא די בכך, ויש עוד הרבה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אם כך מדוע דוקא אצל חתן? האם משום שאצלו זה דבר חדש?

- כשהגעתי אז ל"בר מצוה", לא ידעתי עד אז ע"ד מנהג זה – והדבר הי' לי לפלא: יהודי אומר תורה, ובפרט חתן (הדומה למלך[1]) ומפסיקים אותו?!

הגרמ"ק: טעם נוסף למנהג זה – הוא: בדוגמת הנהוג כאשר המלך נושא דבריו – מפסיקים אותו במחיאות כפיים ובקריאות "בראווא" "בראווא" – ועד"ז בחתן הדומה למלך.

---

* מחלוקת הפוסקים בזה – ראה סי' שלחן העזר סי"ב ס"ח, ושי"נ.

13. בהבא לקמן ראה גם שיחת פורים-קטן ה' תשי"א, לקו"ש ח"י ע' 208, חכ"ג ע' 521, חכ"ד ע' 465.

14. שמות רבה פמ"ז, ה, וראה ב"מ פו, ב, ב"ר פמ"ח, יד, ושי"נ.

* ראה מש"כ בס' דברי תורה (לבעמח"ס מנחת אלעזר) ח"א אות א' – בטעם מנהג זה.

15. ראה איוב א, יט.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: פעם היו מספרים שראש השומרים (אצל המלך) כאשר רוצה שהמלך יירדם, נוהג לצעוק שיהיו בשקט – כי המלך יושן, וכך נרדם המלך...

הגרמ"ק: בחתונה ישנו טעם נוסף למנהג הנ"ל: כיון שהחתן נוטל ריחיים על צווארו[16], רוצים ללמד אותו שלא יתפעל מכך – ולכן נהוג אצלינו להפסיקו ג"פ: החתן מתחיל לומר ומפסיקים אותו, וכך הסדר חוזר על עצמו ג"פ. וכך אכן נהגנו בכל ה"שבע ברכות".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אולם בפעם הג', הרי יכלו להניח לו לסיים?!

הגרמ"ק (בחיוך): ג' פעמים הרי חזקה[17].

- מספרים על א' הרבנים שהי' נוהג לקרוא לחתן לצד ומבקש ממנו שיחזור לפניו בשקט את הדרשה, אולם פעם אירע והחתן השיב לו שלא הכין.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: גם זו תורה, במכל-שכן ממשה רבינו ש"הודה ולא בוש"[18].

ה. כ"ק אדמו"ר שליט"א: עומדים אנו עתה בעיצומם של ארבעים יום האחרונים בהם למד משה רבינו את התורה בפעם השני', שכן, בר"ח אלול עלה משה להר סיני לקבל לוחות האחרונות[19] [ואף ש"בפשוטו של מקרא" הי' אז גם ענין התפילה "ואתנפל לפני ה' כראשונה"[20] – הרי לכו"ע הי' אז (גם) ענין קבלת לוחות אחרונות].

והנה, בענין זה ישנו דבר פלא: מובא באחרונים[21] שכאשר מגיע ר"ח אלול אפילו ת"ח ממעטים בלימוד ומוסיפין בתחנונים. ולכאורה, הרי בימים אלו היתה ההכנה דמתן לוחות אחרונים שהיו בבחינת "כפלים לתושי'"[22] –

---

16. ראה קידושין כט, ב.
17. יבמות סד, ב.
18. זבחים קא, א-ב.
19. טור או"ח סתקפ"א.
20. עקב ט, יח.
21. ברכ"י או"ח סתקפ"א ס"ו.
22. לי' הכתוב – איוב יא, ו.

וכדאיתא במדרש רבה פ׳ כי תשא[23]: ״אמר לו הקב״ה אל תצטער בלוחות הראשונות שלא היו אלא עשרת הדברות לבד, ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש ואגדות[24] – הה״ד... כפלים לתושי״, ואילו כשהדברים מתבטאים בפס״ד למעשה, הרי (לא זו בלבד שלא מודגש ענין ההוספה בתורה, אלא אדרבה עוד) ממעטים בלימוד, ומרבין בתחנונים – תפילה!?

האדמו״ר מגור: ביום-הכיפורים הי׳ הרי ה״סלחתי כדבריך״[25], וזה בא בהמשך לארבעים יום. ומכאן – שיש לזה שייכות עם ענין התפילה. ולכאורה, זו הסיבה לכך שממעטים בתלמוד-תורה.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: אכן מדגישים שיום-הכפורים הוא יום התשובה (יום סליחה ומחילה), אולם בפועל ממש, הסליחה על התשובה הי׳ בארבעים יום האמצעים, ולאחר מכן הי׳ הציווי ״פסל[26] לך שני לוחות אבנים כראשונים ועלה אלי ההרה״ – קבלת התורה!

הגרמ״ק: אע״פ שהכפרה היתה בארבעים יום האמצעים, אך כדי שיהיו מרוצים לפני הקב״ה כקודם החטא, היו צריכים להתפלל גם בארבעים יום האחרונים.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: זו הסיבה שאכן שוב הי׳ ענין התפילה – ״ואתנפל גו׳״[27].

הגרמ״ק: ולכן ישנו **גם** ענין התפילה בחודש אלול.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: ״ממעטים״ הפירוש שלומדים פחות ממה שלמדו קודם הארבעים יום – כך הפירוש בפשטות.

---

23. רפמ״ו.
24. ושם פמ״ז מוסיף: והתלמוד.
25. לי׳ הכתוב – שלח יד, כ. וראה רש״י עקב ט, יח.
26. עקב י, א. וראה גם תשא לד, א.
27. עקב ט, כה.

הגרמ"ק: כיון שבזמן הזה לומדים כל השנה בכל המעל"ע תורה – לכן כשמגיע חודש אלול, שאז הוא זמן התשובה – בדרך ממילא "ממעטים" בתורה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אולם במדרש מודגש שזהו זמן של **נתינת התורה!**

- ומדאתינן להכי, דברי המדרש האמורים (שניתנו אז לוחות שניות, יחד עם "הלכות מדרשות ואגדות..") הם בסתירה למה שנאמר בירושלמי[28] עה"פ[29] "מזה ומזה הם כתובים" שהכל כבר הי' כתוב בלוחות ראשונות ("בין כל דבור ודבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה")!

ו. האדמו"ר מגור: איתא בגמרא[30] "בדברות הראשונות לא נאמר בהם טוב ובדברות האחרונות נאמר בהם טוב", כלומר, שישנו חילוק בין לוחות ראשונות לאחרונות, ולכאורה לפי"ז מה הפירוש במאחז"ל[31] "שמור וזכור בדבור אחד נאמרו" – הרי אלו שני דברים נפרדים?!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הדיוק במחז"ל זה ("שמור וזכור כו'") הוא בכך ש"נאמרו" – היינו: אה"נ בפ' יתרו[32] נאמר רק "זכור" ובואתחנן[33] רק "שמור", כלומר, שהם ב' דברים נפרדים (ע"ד מה שמצינו בגמרא[34] ש"זמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד") – אולם הקב"ה **אמנם** ("נאמרו") יחד – "בדבור אחד".

ז. הגרמ"ק: מצינו בתוס'[35] שתנאים לא בקיאי בקרא, ולכאורה, מכאן ראי' שבימיהם הי' הסדר שלא למדו את כל המקרא.

---

28. שקלים פ"ו ה"א.
29. תשא לב, טז.
30. ב"ק נד, סע"ב ואילך.
31. ר"ה כז, א. וראה ירושלמי נדרים פ"ג ה"ב. מכילתא יתרו כ, י"ח. רש"י עה"פ ואתחנן י, ד.
32. כ, ח.
33. ה, ב.
34. שבת י, א.
35. ד"ה תרווייהו – ב"כ קיג, א*
* וראה פנ"י ומהרי"ץ חיות שם.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: עד"ז מצינו בגמרא[36] "בארבעה לא מצינא בשיתא מצינא?", ור' יהודה "כולי תנויי בנזיקין הוה"[37].

[**הגרמ"ק** העיר שברש"י ב"מ שם[38] משמע שקדשים נוהגים בזמן הזה. **כ"ק אדמו"ר שליט"א** השיב שהכוונה שם ללימוד ההלכות].

אולם במסכת תענית[39] מובא ש"אשכחי' ר' יוחנן לינוקא דריש לקיש וא"ל אימא לי פסוקיך: א"ל עשר תעשר[40]... א"ל הכי אמר רב הושעיא חוץ מזו שנאמר[41] הביאו את כל המעשר גו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די... א"ל אי הות מטי התם להאי פסוקא לא הוית צריכנא לך ולהושעי' רבך", ומכאן שכן הי' אז "מנהג ישראל" ללמוד תחילה מקרא[42].

אולם לאחר מכן השתנה הסדר – וגדולי ישראל צעקו ככרוכיא שילמדו כפי סדר המשנה[43]: "בן חמש למקרא, בן עשר שנים למשנה, בן חמש עשרה לגמרא", ולא שיתחילו מיד ללמוד גמרא.

הגרמ"ק: ה"בני יששכר" אמר שרצונו ללמוד עם בניו כפי הסדר "בן חמש למקרא וכו'" אך למעשה לא עלה בידו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יתירה מזו מצינו שטענו וכתבו בזמנם המהר"ל[44], השל"ה[45] ושאר גדולי ישראל[46] – שילמדו כסדר "בן חמש למקרא", וכך הלאה.

---

36. ב"מ קיד, ב.
37. ברכות כ, א.
38. ד"ה בארבעה.
39. ט, א.
40. ראה יד, כב.
41. מלאכי ג, י.
42. להעיר גם מרש"י ד"ה אפילו – ברכות ה, א.
43. אבות פ"ה מכ"ב (לגירסת אדה"ז בסידורו).
44. דרך חיים פ"ו קיז, ב. ס' גור ארי' דברים ו, ז. ס' תפארת ישראל פנ"ו.
45. ריש מס' שבועות.
46. ראה ס' שערי ת"ת (ירושלים ת"ו תשמ"א) פ"ח וש"נ.

הגרמ"ק: איתא במשנה[47]: "ר' נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה" וכנראה שמשנה זו אינה להלכה, שכן, לפי"ז, צריכים היו להתחיל בגמרא.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הכוונה בדברי ר' נהוראי היא – לכל **חלקי** התורה – החל ממקרא, והחידוש בהנהגת ר' נהוראי היא – שהנהגה זו אינה מדת כל אדם.

הגרמ"ק: אבל במשנה שם לא מפורט סדר הלימוד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זהו משום שלא היה צורך בכך, שכן, זה (סדר המשנה באבות) הי' דבר מפורסם וכהכלל[48]: "דיין שטעה בדבר משנה חוזר", כיון שאין כאן דין כלל.

ואם נאמר שסדר המשנה באבות "בן חמש למקרא, בן עשר למשנה כו'" אינו להלכה, הרי יכולים אף להרחיק לכת ולקבוע שגם הנאמר שם "בן שלש עשרה למצוות" אינה להלכה!...

האדמו"ר מגור: איתא בגמ'[49]: "לעולם ישליש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד" "לא צריכא אלא ליומי" ומפרש התוס'[50]: "שאנו סומכין אהא דאמרינן בסנהדרין[51] בבלי בלולה במקרא במשנה ובגמרא דגמרת בבל בלול מכולם", ולפי"ז אפשר לומר שכאשר לימדו קטנים גמרא נכלל בכך גם מקרא ומשנה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כאשר המשנה מפרטת "בן חמש שנים למקרא, בן עשר שנים למשנה, בן חמש עשרה לגמרא" – אי אפשר לפרש שמקרא ומשנה יכללו בלימוד ד"בן חמשה עשרה לגמרא".

הגרמ"ק: המחבר פוסק שילמדו (לא כסדר המובא במשנה, אלא) כפי הבנת הילד.

---

47. קידושין פב, א.
48. שו"ע חו"מ ר"ס כה. וראה גם רמב"ם הל' סנהדרין רפ"ו, ובכ"מ.
49. קידושין ל, א.
50. ד"ה לא צריכא.
51. כד, א.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: גם בהל' ת"ת[52] מביא אדה"ז את הסדר שהי' "הקריאה בנקודות וטעמים, והיו עוסקים ה' שנים בלימוד כל המקרא עם התינוקות. ואח"כ ה' שנים בלימוד המשניות בע"פ".

הגרמ"ק: אבל הוא אינו מביא שקודם התחלת לימוד הגמרא היו צריכים ללמוד את כל המשניות!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זה עד שיגיע ויהי' שייך ל"בן חמשה עשרה לגמרא" – אולם על לימוד מוקדם של משנה (לפני "בן עשר שנים") וגמרא (לפני "בן חמשה עשרה שנים") היו טענותיהם של גדולי ישראל – ומטענותיהם גופא משמע שלפועל לא הי' נהוג במשך כל הדורות – סדר הלימוד, כפי שכותבת המשנה.

הגרמ"ק: מובא[53] שר' חייא אקרי קרא לינוקי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כן, כל חמשה חומשי תורה, ולאחר מכן משנה – אולם זה הי' בזמנו של ר"ח – שעדיין לא הי' גמרא, תושבע"פ.

האדמו"ר מגור: מהפסוק[54] "אשר כתבתי להורותם" ילפינן[55] "להורותם – זו גמרא", ומשמע שהיו בקיאים אז באופן כללי בלימוד הגמרא.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שם מדגישה הגמרא עוד יותר: "מלמד שכולם ניתנו למשה מסיני".

והרמב"ם בתחילת הקדמתו ל"יד החזקה" מביא ש"כל המצוות שנתנו לו למשה בסיני – בפירושן נתנו... תורה – זו תושב"כ, והמצוה – זו פירושה".

אולם הוא אינו מביא את הענין ד"להורותם זה גמרא", וכידוע השקו"ט בזה[56].

---

52. פ"א ס"ד, וראה במ"מ וציונים לשם (קה"ת, כפ"ח תשמ"ג) הערה 27 א-ג.
53. ב"מ פה, א.
54. משפטים כד, יב.
55. ברכות ה, א.
56. ראה צפע"נ (להראגוצ'וב') ח"א בתחלתו, ועד"ז בצפע"נ לספר הפלאה בסופו (השמטה), שיחת יום ב' דחגה"ש תשל"ז סל"ט ואילך. ועוד.

ח. כ״ק אדמו״ר שליט״א פנה להאדמו״ר מגור ואמר:

ישנו ענין שברצוני לברר אצלכם:

מתקרבים אנו לשנת השמיטה (״שבת לה׳״[57]) ומובא באחרונים[58] שענינה הוא ״שתהי׳ כל השנה הבטלה מעבודת האדמה מוכנת לעבודתו. . שגם עובדי האדמה כאשר ישבתו בשנה ההיא יתעוררו לדרוש את ה׳״, היינו, מכיון שהיו פנויים מעבודתם ״אדם חורש״[59] ו״אדם זורע״[61] ממילא הי׳ לימוד התורה בריבוי, [וי״ל שהנהגה מעין זו היא בכל שבת (והרי שנת השמיטה היא ״שבת לה׳״ בדוגמת ״שבת בראשית״[60]). כנאמר במדרש[61] והובא לפס״ד בהלכה[62] שהקב״ה ציוה למשה רבינו ״עשה לי קהילות גדולות בשבת כדי שילמדו הדורות הבאים אחריך להקהיל קהילות בכל שבת. . ללמוד בהם תורה לרבים״].

והנה, ענין זה נוגע במיוחד לאה״ק שכן בזמנים ההם הרי בשנה זו הוסיפו בלימוד התורה שם. [וגם בחו״ל – הרי כשם שענין הרוחני שבקרבנות שייך גם בחו״ל[63], הרי עד״ז גם בנוגע לשמיטה – שענינה ברוחניות הוא גם בחו״ל].

אולם כשהתעניינתי האם היתה התעוררות כלשהי ע״ד הוספה בלימוד התורה בשנת השמיטה – השיבוני שלא, ואף בישיבות ובת״ת לא דובר עד״ז. גם כשהתעניינתי האם היתה איזו החלטה בנוגע לענין זה אצל ראשי והנהלות הישיבות בנוגע מכאן ולהבא? השיבוני שלא היו בכך שינויים.

האדמו״ר מגור: הוספה זו שייכת בעיקר לבעלי-בתים, שכן, בחורי ישיבות לומדים ומתייגעים בלימוד כל הזמן.

---

57. בהר כה, ב-ד.
58. ספורנו עה״פ שם.
59. ברכות לה, ב.
60. פרש״י עה״פ שם, ב, וראה לקו״ש ח״א ע׳ 273.
61. ילי״ש ר״פ ויקהל.
62. שו״ע אדה״ז או״ח סר״צ ס״ג.
63. להעיר משו״ע אדה״ז או״ח מהד״ת סוס״א. מהד״ק שם סי״א. הל׳ ת״ת פ״ב סי״א.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כאשר האב לומד יותר יש לכך השפעה גם על הבן, שכן באפשרותו לבחון אותו טוב יותר. וכיו"ב.

ולעצם הענין – אם היו בחורי כל הישיבות לומדים באופן כזה, שכבר אין להם מה להוסיף – היינו בודאי עומדים כבר אחרי ביאת המשיח. ולא לדרשה קאתינא – מדבר אני על כך בתקוה שעוד ישנה אפשרות להנהיג זאת.

האדמו"ר מגור: ה"רשת שיעורי תורה" של אגודת ישראל פירסמה על כך דבר הוספה וכו' בקשר לשנת השמיטה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זהו חידוש עבורי. האם זה היה כבר בשמיטה הקודמת?!

האדמו"ר מגור: לא, לראשונה השנה. אולם זה לא הי' באופן שהרבי תובע – שכל ענין השמיטה הוא בשביל להוסיף תורה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: החינוך מבאר[64] שענינה של שמיטה "לקבוע בלבנו ולצייר ציור חזק במחשבתנו ענין חידוש העולם "כי[65] ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ", וביום השביעי לא ברא דבר – הכתיב מנוחה על-עצמו...",

ובנוגע לפועל: מן הראוי לפרסם זאת – בנוגע להוספה בתורה – באופן המתאים ביתר שאת וביתר עז. – בכלל, כאשר מעוררים על ענין מסויים ביום מן הימים שואלים אנשים מיד את השאלה: מה יום מיומים? וכאשר מציעים להוסיף ענין חדש – שואל האיש: היום עלי לעשות, מדוע אתמול לא קיימתי? אולם כיון שעומדים אנו כבר בעיצומם של ל' יום קודם שביעית[66], הרי כדאי ונכון לעורר על כך, ולדעתי יש לפרסם זאת אף בחוץ-לארץ [וכאמור – ענין השמיטה ברוחניות הוא גם בחו"ל, ונוהגים אף לעשות פרוזבול על שמיטת כספים] – ובלי-נדר אעשה מכך "רעש" גם בחו"ל.

---

64. מצוה פד.

65. יתרו כ, יא.

66. להעיר ש"לי' יום לפני ר"ה" חלים כבר כמה דינים הקשורים בשנת השמיטה (שביעית פ"מ מ"י. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ג הי"א).

הגרמ"ק: החתם-סופר כותב ששמיטת כספים נוהגת בחו"ל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: וכך פוסק אדמו"ר הזקן בשו"ע שלו[67], וכותב עוד שאע"פ ש"עכשיו לא נהגו בפרוזבול במדינות אלו"[68], הרי ש"כל י"ש יחמיר לעצמו לעשות פרוזבול", לצד החידוש ש"זמן[69] הפרוזבול הוא לכתחילה בסוף הששית לפני ר"ה של שביעית" ומשום כך יש לעשות פרוזבול.

אולם לגבי הענין ברוחניות – שיש להוסיף בתורה – הרי בודאי שהענין הוא גם בחו"ל, וביתר שאת וביתר עז באה"ק. ויש לבאר הטעם על כך שלא מצינו בכל הספרים ציווי מיוחד ע"ד הוספה בלימוד התורה בשנת השמיטה[70]: כיון שרובם ככולם של בנ"י עסקו אז בעבודת האדמה וממילא כאשר היו פנויים מעבודת האדמה בשנת השמיטה – עסקו בלימוד התורה, וא"צ ע"ז ציווי מפורש, שכן ישנו ציווי בחז"ל[71] שכל אפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק עליו נאמר "כי[72] דבר ה' בזה גו'" אולם בזמנינו הרי יש להדגיש כל דבר בבוא זמנו – ולכן יש לפרסם ע"ד ענין זה (כנ"ל).

ט. וענין זה – הוספה מיוחדת בלימוד התורה – יש לו קשר מיוחד לחודש אלול, ובהקדים:

דובר לעיל[73] שמשה רבינו למד בחודש אלול תורה. ובאגרת התשובה[74] מביא אדמו"ר הזקן מ"ש בזוה"ק[75] בביאור מלת תשובה ע"ד הסוד. תשוב ה'. ה' תתאה תשובה תתאה. ה' עילאה תשובה עילאה. ומביא מזהר[76] "דתשובה עילאה (הבאה לאחרי תשובה תתאה) היא – דיתעסק באורייתא בדחילו ורחימו דקדב"ה" רואים מכאן, שישנה מעלה נוספת לתורה, שכשאר לומדים תורה כדבעי, הרי זה גופא גם ענין של תשובה.

---

67. חו"מ הל' הלואה סל"ד.
68. שם סעיף לה.
69. שם סעיף לו.
70. בהבא לקמן – ראה גם שיחת ח"י אלול תשל"ט סכ"ז-לא. בארוכה.
71. סנהדרין צט, א (הובא בתניא פ"א).
72. שלח טו, לא.
73. ס"ה.
74. רפ"ד. ספ"ח.
75. רע"מ פ' נשא קכב, א. קכג, א.
76. שם. וראה המשך וככה תרל"ז פס"ט. לקו"ש חט"ו ע' 549.

הגרמ"ק: החטא הידוע כפרתו רק ע"י לימוד התורה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אכן, בקשר לענין זה מביא אדה"ז[76] את הענין דתשובה עילאה ותשובה תתאה וכותב ש"מ"ש בזוה"ק בקצת מקומות[77] שאין תשובה מועלת לפוגם כו'... פי' בר"ח[78] שכונת הזהר שאין מועלת תשובה תתאה כ"א תשובה עילאה".

מובא בספרים ששבת אותיות תש"ב – כלומר, ששבת קשורה עם ענין התשובה, אלא שמכיון שבשבת צריכים כל הענינים להיעשות בשמחה, משום כך צריכים לעשות תשובה בערב שבת, [והרי כאמור – שהשנה הבעל"ט היא "שבת לה'"].

[**כ"ק אדמו"ר שליט"א** אמר להאדמו"ר מגור: הרי הנכם "ראש ישיבה" וממנהיגי אגודת-ישראל, ונוסף לכך הנכם חבר גם ב"מועצת גדולי התורה" – הרי יכולים אתם לכבוש את כל העולם כולו, אין-זה ע"ד הצחות! – ואח"כ המשיך:]

ב"לקוטי תורה"[79] מביא אדה"ז עה"פ[80] אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים – שאני לדודי ודודי לי ראשי-תיבות אלול.

וב"הרועה בשושנים" שני פירושים: פירוש אחד – תשובה, ופירוש שני – על חודש אלול ויום הכיפורים, שאז כפי שהמשנה מדגישה[81] "לא היו ימים טובים לישראל כו' **וכיום הכיפורים**" משום שזהו "יום חתונתו זה מתן-תורה" – "יום הכיפורים שניתנו בו לוחות האחרונות"[82] [ולא כהדגשה בדברי

---

77. זח"א ריט, ב. שם סב, א. וראה זח"ב ריד, ב.
78. שער הקדושה רפי"ז.
79. ד"ה אני לדודי (הב') – ראה לג, א.
80. שה"ש ו, ג.
81. תענית כו, ב.
82. פרש"י שם – ד"ה זה.

הרמב"ם[83] שבדבריו מפליא את מעלת יוהכ"פ מצד ענין **התשובה**: "יוהכ"פ הוא זמן תשובה לכל... קץ מחילה וסליחה לישראל"[84].

י. האדמו"ר מגור: כאשר מפרסמים "קול קורא" הרי מי שח"ו אינו מוסיף בלימוד – נראה כמי שיוצא נגד הענין.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כאשר רצו פעם להכריז על תענית וכו' – טענתי שלדעתי צריך לעשות זאת לא באופן של הכרזה (שמצווים לצום) – כי-אם באופן של הצעה (לא גזירה, לא הוראה של ב"ד שנוגע אל הרבים) ואז, כיון שהזולת הוא במעמד ומצב של "הוכח תוכיח את עמיתך"[85], הרי, כשם שהתורה קובעת שענין זה צריך להיות באופן של "אפילו מאה פעמים"[86] אף אם הלה לא יציית – ויתירה מזו: אפילו דיברו עמו 99 פעמים, ולא ציית, יש לדבר עמו בפעם המאה -

עאכו"כ שיש לפרסם "הצעה" שתכלול עמה טעמים, ובלשון של "ולשומעים יונעם ותבוא עליהם ברכת טוב" וכיו"ב. ואז, לדעתי, אין כל ספק בכך שאצל רבים יתקבלו הדברים. – ויתווסף בלימוד התורה, אף שספק אם קשה יהי' למצוא רגע פנוי או שהות ארוכה יותר פנויה מלימוד התורה!...

אולם ברי הדבר שיתווסף בלימוד התורה, גם אצל אלו שאינם בסוג של "תלמידי-חכמים".

וכדי להבטיח את הענין – שמי שלא יציית, לא יקרא פורץ גדר ח"ו – ניתן לפעול, כאמור, כאשר זה יהי' באופן של "עצה טובה קמ"ל".

הדברים אמורים במיוחד כאשר דורכים על "גשר של ברזל" – כלומר לא סברא מדילי', אלא כמובא בכמה ספרים שבשנת השמיטה יש להוסיף (אם משום שזהו הטעם לשמיטה, או משום שישנה תועלת בדבר לנצל את שנת השמיטה[87]) בלימוד התורה!

---

83. הל' תשובה פ"ב ה"ז.
84. וראה שם פ"ג ה"ד.
85. קדושים יט, יז.
86. ב"מ ל, א.
87. ראה לקו"ש ח"כ ע' 400 בתחלתו.

כפי הידיעות שהגיעוני מתקיימים במקומות רבים בא״י שיעורים בהלכות שמיטה, וכיו״ב, אולם לא בתור הוספה בזמן – שהוסיפו בלימוד, אלא שהחליפו את השיעורים הרגילים בכל שנה בענינים של שמיטה – כלומר כשם שיש ללמוד הל׳ החג בחג[88], כך לומדים שם הל׳ שמיטה בשמיטה – ענין שהזמן גרמא.

אולם לדעתי צריך היה להסביר תוך הדגשה שכשם שבזמן שבית המקדש הי׳ קיים שאז לכל הדיעות היתה נוהגת מצות שמיטה על פרטי׳ ודקדוקי׳ מדאורייתא – היו נוהגים **להוסיף** בלימוד התורה, הרי גם עתה מן הראוי להוסיף בלימוד התורה.

וכדאי שיתחילו בכך כבר בחודש אלול – שכן אז יתקבלו הדברים בנקל יותר. [וסביר ביותר שאח״כ יהי׳ רישומו ניכר גם בשנה השמינית שכן יתרגלו כבר (בבחינת ״טעמו ויראו כי טוב ה׳״[89]) שהוספה בלימוד התורה היא דבר טוב וכו׳].

והתקוה חזקה שמשיח יבוא בינתיים – וההחלטה טובה זו גופא[90] תזרז את ביאתו.

יא. לענין זה יש גם שייכות מיוחדת לפרשתנו:

״והי׳ כי תבוא אל הארץ אשר ה׳ אלקיך נותן לך נחלה וירשתה וישבתה בה״[91] – שאמתית ענין ישוב א״י הוא כאשר לומדים שם תורה (ובאופן של ״תהיו[92] עמלים בתורה״) ומקיימים שם מצוות, ובכך, מבליטים שזוהי ״ארץ אשר גו׳ תמיד עיני ה״א בה מראשית השנה ועד אחרית שנה״[93].

זאת אומרת: כדי שתהא זו ״ארץ אשר גו׳ יש צורך בהוספת לימוד נוסף, שיעור נוסף וכיו״ב, שכן, כשם שבזמן שביהמ״ק הי׳ קיים כאשר היו עולים

---

88. ראה שו״ע אדה״ז ריש הלכות פסח.
89. תהלים לד, ט.
90. ראה תענית ח, ב. שו״ע או״ח סו״ס תקעא.
91. תבוא כו, א.
92. רש״י (ותו״כ) עה״פ בחוקותי כו, ג.
93. עקב יא, יב. וראה אגה״ק סי״ד.

לרגל ורואים "כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם" חזרו לבתיהם חדורים באהבת ויראת ה' – כך בזמננו ע"י הוספה בלימוד התורה (וקיום מצותי' בהידור) נפעל ענין זה.

יב. דובר אודות מקום לימודו של החתן. **האדמו"ר מגור** אמר כי בינתיים הוא ישאר כאן (בארה"ב) שנתיים, ואח"כ יבוא לארץ ישראל. **כ"ק אדמו"ר שליט"א** העיר כי בנוגע לחיוב דלימוד התורה אין כל נפק"מ אם שוהים בארץ או בחוץ-לארץ. ואדרבה, עפ"י דברי חז"ל[94] כי אין תורה כתורת א"י שנאמר[95] "וזהב הארץ ההיא טוב" – נמצא כי חובה להתייגע בחו"ל יותר כדי להגיע למעלת א"י.

[אחרי שהאדמו"ר מגור השיב לשאלת כ"ק אדמו"ר שליט"א שהחתן נולד בא"י, הוסיף **כ"ק אדמו"ר שליט"א**] הרי חז"ל אומרים[96] כי "חד מינייהו (מבני ארץ ישראל) עדיף כתרי מינן" פעמיים ככה, ומה גם בקדושה וטהרה.

- בהלכות תלמוד תורה[97] פוסק אדמו"ר הזקן שאף "שאם ישא אשה תחלה יהיו רחיים בצוארו... ולא יוכל לעסוק בתורה כ"כ" הרי מכיון ש"תחלת זמנה" של ענין הנישואין הוא מבן י"ח לחופה הרי "גם אחר הנישואין יוחל ללמוד ב' או ג' שנים בלי טרדה גדולה כ"כ כו'".

הגרמ"ק אמר בחיוך שאם החתן ידע ללמוד טוב ממנו ישלח אותו מכאן.

כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר על-כך כי "בכל[98] אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו".

האדמו"ר מגור והגרמ"ק אמרו שהם אינם מרגישים בקנאה לחתן, וכ"ק אדמו"ר שליט"א אמר כי יש לבחון אם זוהי מעלה – שכן מצינו קנאה

---

94. ספרי ר"פ עקב. ב"ר פט"ז, ז.
95. בראשית ב, יט.
96. כתובות עה, א (וברש"י).
97. פ"ג ה"א.
98. סנהדרין קה, ב.

למעליותא "קנאת[99] סופרים תרבה חכמה", וכפי שמבואר[100] על "ותקנא רחל באחותה"[101] שזהו ע"ד "קנאת סופרים".

יג. [לאחר שהזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א שהחתן קרוי על שמו של ה"שפת אמת", המשיך ואמר:] דובר פעם אודות הדפסת כתבי ה"שפת אמת"[102], האם התווספו מאז דברים ראויים להדפסה או שנמצאו כתבים חדשים?

האדמו"ר מגור: מה"שפת אמת" לא, ואולי יש מה"חידושי הרי"ם".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מסתמא, החביאו זאת אי שם בפולין.

האדמו"ר מגור: כן, ומישהו החביא במקום נוסף, אך לא ניתן למצוא אותם.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הגיעתני שמועה שהביאו כת"י מפולין.

האדמו"ר מגור: כן, רק על מסכת קידושין, אך עדיין לא ברור ע"י מי נכתב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם תלמידיו לא כתבו?

האדמו"ר מגור: ישנם כתבים שכתבו התלמידים, וחלק מהם כבר הודפס.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אם הרשימות הם בין כה מהתלמידים, אולי אפשר להוסיף מראי-מקומות. כשהתעניינתי עד"ז השיבוני שישנה קבלה או מסורה שלא יוסיפו (לכתבי האדמורי"ם) מראי-מקומות, וא"כ, הרי בשל תלמידים אפשרי הדבר.

האדמו"ר מגור: גם החידושי-הרי"ם שכתב בחיי אביו, בכל זאת, לא הוסיף מראי-מקומות.

---

99. ראה ב"ב כא, סע"א. שם כב, רע"א.

100. ראה אוה"ת (להצ"צ) עה"פ – ריח, ב ואילך.

101. ויצא ל, א.

102. ראה גם שיחת יום ה', כ"ד אייר ה'תשל"ז – בעת ביקור האדמו"ר רבי יעקב אריה אלתר מגור – נדפס לעיל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרי יכלו להוסיף מראי-מקומות בסוף הספר.

- איתא בגמרא[103] שממעלותיו של שלמה המלך היה, מה שהוא – "לימד דעת את העם[104] ע"י כך ש"אגמרי' בסימני טעמים" ו"עשה לה (לתורה) אזנים".

ומכאן, שעד אז – לא היו מראי-מקומות, ולא ציונים.

מובא[105] "שכאשר יצא לאור ספר בית יוסף אמר הרב מהריב"ל שספר זה ממעט הבקיאות (כי הביא את כל המקורות בחיבורו) וגזר על תלמידיו שלא ילמדו בו, והם היו לומדים לפניו ס' הטורים והוא הי' אומר מקור נפתח לכל דין מהש"ס, ומאז הימים לא אירע שנעלם מהרב מהריב"ל שום מקור דין ברוב בקיאותו, ואחר הגזרה הנזכרת, יום אחד למדו דין אחד והרב לא מצא ידיו ורגליו בבית המדרש, ונעלם ממנו הבקיאות וטרח בחיפוש אחר חיפוש פשפש ולא מצא, אז אמר הרב מהריב"ל נראה שמן השמים רוצים שספר בית יוסף יתפשט בעולם, לכו חזו ובפותחם מצאו אי' מקום הדין בש"ס והתיר להם הגזרה, כי ראה כי הסוגיא ההיא היתה ידועה אצלו ונעלמה ונסתרה ממנו ודן בדעתו ששמים לו זכ"ו למרן ז"ל".

יד. והדגשה מיוחדת בענין זה – מצינו אצל הרמב"ם: באחת מתשובותיו[106] כותב הרמב"ם שהוא מצטער על-כך שלא ערך מראי-מקומות ומקורות לפס"ד שלו: "... ועל זה נחמתי שלא חברתי עם חיבור זה ענין שאני אומר לך. . שכל הלכה שאינה במקומה באותו ענין הודיע מקומה כו'", וטעם הדבר – מפני שכאשר "יבוא השואל וישאל היכן נאמרו דברים אלו, פעמים אנו אומר לו מיד במקום פלוני ופעמים לא, וחייך לא אזכור מקומן עד שנחפש אחריהן", ובדידי' הוי עובדא[107] שהי' צריך לחפש כו' עד שמצא את המקור לאותה הלכה, ומסיים ש"בדעתי אם גוזר השם יתברך שאעשנו אף על פי שיש בו טורח הרבה".

---

103. עירובין כא, ס"ב. וראה שם נג, ס"א. נד, ס"ב. שהש"ר פ"א, ח ועוד.
104. קהלת יב, ט.
105. שם הגדולים לחיד"א מערכת ספרים אות ב' סנ"ט.
106. קובץ תשובות הרמב"ם ואגרותיו, ליפסיא תק"מ.
107. להעיר מהענין ד"מעשה רב" (שבת כא, א. ש"נ). וראה ב"ב קל, ב וברשב"ם שם.

ורואים במציאות – שכאשר חסר מראה-מקום, גורם הדבר לחוסר בהבנת הדברים, ואילו כשמביטים בספר הרי אותיות מאירות.

בעבר היתה הגישה הפוכה: גדולי ישראל לא רצו שידפיסו את דברי תורתם וחידושיהם – אולם בדורות האחרונים, כאשר אוצרות של דברי תורה נשרפו (ל"ע) וירדו לטמיון, נשמעים האומרים שהלואי לא היו מצייתים אז, ומדפיסים את דברי התורה – וכך הי' הכל ניצל, ונשאר בשלימות.

האדמו"ר מגור: מובא באיזה ספר שבזמן ההוא זכרו לימודם בעל-פה, והכתיבה היתה כדי שגם אחרים יוכלו ללמוד את הדברים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אפילו בזמנינו זה – גם מי שהוא בעל זכרון הרי אינו דומה כאשר לומדים את הדברים מתוך הכתב, ורואים בפועל שאז הלימוד הוא בעמקות יותר, ועם כל העילויים של "אותיות מחכימות", "אותיות מאירות" או "אותיות מסבירות".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מספרים על אדמו"ר הצמח-צדק, שבזמנו עדיין לא היו "מכבי אש" משוכללים כמו בזמנינו, הבתים היו בנויים מעץ, ורח"ל מזמן לזמן היו פורצות שריפות בעיירה ליובאוויטש – ולכך היו נוהגים מזמן לזמן להחביא את הכתבים לא במקום אחד כי אם במספר מקומות. פעם פרצה שריפה ונשרפו כמה "ביכלעך", שלח אחר-כך הצמח-צדק לחפש האם נשארו כתבים אצל מישהו (שהעתיק בגניבה וכו') – וכשנשאל ע"י אחד מבניו: אבא, הרי אתה בעצמך צוית שלא יביטו בכתבים (ומשום כך עשו להם שני כריכות)? השיב על כך: הלואי ולא היו מצייתים לפקודתי.

טו. האדמו"ר מגור: בין ספרי אדמו"ר מהר"ש ישנם כאלה שנדפסו בכתב-יד, ויש שנדפסו באותיות דפוס רגילות, האם יש בכך ענין מיוחד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לשינוי זה הסבר בפשטות: כ"ק מו"ח אדמו"ר שיבח מאד את כתב-ידו של ר' שמואל סופר (ראש המעתיקים בליובאוויטש במשך שנים רבות) מי שכתב ספרים אלו, באומרו שאביו – כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע – שיבחו, משום כך הודפסו הספרים בפוטוסטאט (צילום),

אולם הספרים שלא נכתבו על-ידו אלא ע"י מעתיקים אחרים, הודפסו באותיות מרובעות, כרגיל.

למעשה – רואים במציאות כי הרבה יותר אנשים לומדים בספרים שהודפסו באותיות מרובעות, מאשר באלו שהודפסו בכתב-ידו פשוט משום שבהם קל יותר ללמוד.

בזמנים אלו יש במיוחד לחפש את כל העצות כדי שיתוספו לומדים: "אותיות מרובעות", קלף יפה, נייר יפה, דיו יפה וכו' (וג"ז ע"פ הפס"ד[108] זה אלי ואנוהו – התנאה לפניו במצוות: ס"ת נאה.. בדיו נאה.. בקולמוס נאה.. בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין. ויש לעשות הכל העיקר שיתווספו עוד כמה יהודים שילמדו, ואפי' בשביל יהודי אחד בלבד – ומשום כך היו ציוני מראי-מקומות פועלים דבר גדול, ועאכו"כ – מפתח ענינים[109] – יוסיף עוד יותר.

ולכך יש להוסיף את הנאמר בגמרא שזו פשוט עצה כדי שיהי' "תלמודו קיים" – כאשר ישנם סימנים בתורה וציונים בתורה.

טז. הגרמ"ק: לאדמו"ר מבעלז הי' ספר של קבלה בכת"י, שבהקדמתו הי' כתוב שאסור ללמוד בו אא"כ יצומו מ' תעניות ויטבלו במקוה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כאשר[110] כ"ק מו"ח אדמו"ר הגיע להתיישב בארה"ב – באו אליו בטענות, מדוע מקרב הוא יותר מדאי את אלו שהם "רחוקים".

כשראו שאין הדברים פועלים עליו באו אליו עם "קושיא": הרי מפורש בשו"ע חו"מ, בסימנים האחרונים דין אלו שאמרו עליהם "מורידין ולא מעלין", ואיך מקרבם?!

---

108. שבת קלג, ב. שו"ע אדה"ז הל' ציצית סכ"ד ס"ג. סתרנ"א ס"ב, וראה לקו"ש ח"א ע' 241.
109. בגודל ענין המפתחות – ראה גם שיחת ש"פ תזריע תשמ"א (נעתק ב"פתח דבר" לספר המפתחות לספרי כ"ק אדמו"ר מהר"ש).
110. בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש ח"א ע' 134. ח"ב ע' 620. ועוד.

השיב על כך מו"ח: בשולחן-ערוך ישנם ארבעה חלקים. חושן משפט הוא חלק **הרביעי**. בחלק זה עצמו – ד' מאות ועוד עשרים וכמה סימנים[111], פרטי הדינים ד"מורידין כו'" הם בסימנים **האחרונים** שבחושן-משפט. מציע אני – המשיך מו"ח – שילמדו ויקיימו תחילה את כל דיני השו"ע מתחילת אורח-חיים עד לסימנים אלו, ואז נבחון דינים אלו בקשר לקירוב יהודים[112].

- ועד"ז י"ל בנוגע לענייננו: אין להניח מללמוד ענינים אלו, משום קפידות וגזירות. כך רואים אנו בנוגע כתבי הרח"ו ז"ל שציוה לגנוז את כתביו[113] – ולאחר מכן הרעישו שיש ללמוד אותם.

האדמו"ר מגור: בכלל מועטים כיום הלומדים קבלה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אולם זה מפני סיבות אחרות, ולא מפני הקפדתו של הרח"ו ז"ל.

האדמו"ר מגור: מדברי האור החיים הקדוש[114] משמע שכהקדמה ללימוד תורת הנסתר, צריכים ללמוד תורה לשמה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כך אמנם מובא שדרושות הקדמות והכנות – אולם מה לנו יותר מאשר דברי הגמרא[115] "לעולם ילמד אדם שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה".

ומה שבדורות קודמים הגבילו הגבלות – אומרים על כך שזה היה בזמן ההוא, וההגבלות היו עבור התלמידים וכיו"ב.

בדברי הרח"ו ז"ל גופא מצינו, שכותב בהקדמתו (לשער ההקדמות[116]) שכל ענין אריכות הגלות – הוא מצד העדר לימוד פנימיות התורה, ומאריך בכך באריכות גדולה!

---

111. דייק בלשונו – מפני החילוק שבין הטור והשו"ע.
112. נת' בלקו"ש הנ"ל. ס' הערכים חב"ד ע' אהבת ישראל סס"ה ובהערה 107 שם.
113. ראה שה"ג להחיד"א ח"א מע' ח.
114. בהקדמת ספרו חפץ ה'.
115. פסחים נ, ב.וש"נ.
116. נדפסה גם בקונטרס עץ החיים לכ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע ע' 61 ואילך.

האדמו"ר מגור: ב"שלא לשמה" הכוונה הרי "שמתוך שלא לשמה" **יבוא** לשמה, אבל מישהו שיודע שלעולם לא יבוא לשמה, הרי אסור לו ללמוד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרי זהו דין בשולחן-ערוך "לעולם ילמוד אדם כו'" – ואם יתחילו לפרש פירושים בדיני השולחן-ערוך, הרי אין לדעת עד היכן יגיעו הדברים!

- ובפרט לפי ביאור הרמב"ם[117] שזהו סדר טבעי – שאי-אפשר להתחיל ללמוד תורה באופן של "לשמה" (דבר השייך רק כאשר מתעלים לדרגות)!

האדמו"ר מגור: "שלא לשמה" – הוא בדוגמת רפואה לחולה, שלא כל אחד יכול לקחת על דעת עצמו רפואה, שכן, אם לא ידע את השיעור המותר – יכול הדבר להזיק לו, ודוגמתו בלימוד התורה שלא לשמה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בכל אופן, כאמור – אחרי שהדבר הובא **לפס"ד** בשו"ע – הרי הדבר הראשון שיש לעשות הוא, לקיים פס"ד זה – ללמוד תורה ללא כל תנאים! ויתירה מזו מצינו: בהלכות ת"ת[118] מביא אדה"ז "אמרו חכמי הקבלה שכל התורה ומצות שאדם עושה בעודו רשע.. מוסיף כח בקליפות לפי שעה" אולם מ"מ "אין לו למנוע מלעסוק [בתורה] לעולם" ["והא דאין מלמדין לתלמיד שאינו הגון י"ל דהרב א"צ להכניס א"ע לבית הספק שמא לא יחזור בו נמצא זורק אבן למרקוליס **אבל הוא עצמו חייב להכניס את עצמו**... וגם הרב י"ל דצריך להכניס א"ע לבית הספק כו'".]

ואז "מתוך שלא לשמה יוכל לבוא לידי לשמה... שהמאור שבה מחזירו למוטב"[119].

הגרמ"ק: הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו[120].

האדמו"ר מגור: עד"ז מצינו ש"תורה ומגנא ומצלא" בעידנא דעסיק בה שייך גם בלומד לשמה.

---

117. פיהמ"ש לסנהדרין פ' חלק ד"ה וכת חמישית.
118. פ"ד ה"ג.
119. פתיחתא לאיכ"ר. ירושלמי חגיגה פ"א סה"ז.
120. שם.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לא רק שזה שייך, אלא אדרבה "מתוך שלא לשמה בא לשמה" סימן שזו הדרך וזהו האמצעי, שעל-ידו יוכלו להגיע ל"לשמה".

יז. כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל את האדמו"ר מגור כמה זמן מתכונן הוא לשהות בארה"ב, **האדמו"ר מגור** השיב עשרה ימים בערך. לשאלת **כ"ק אדמו"ר שליט"א** האם בדעתו לבקר במקומות מושבותיהם של חסידי גור ובבתי-הכנסת שלהם במקומות נוספים מחוץ לנ.י. – השיב **האדמו"ר מגור** שכבר ביקר במספר מקומות, אולם את בתי הכנסיות שבלוס-אנג'לס ובשיקאגו קשה לו מסיבות גשמיות ("טלטולי גברא"[121]) לנסוע לשם. ונוסף לכך, הרבה חסידים הוא ראה כבר בחתונת בנו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א העיר על כך שכאשר מבקרים את השני במקומו ומשוחחים עמו וכו', הביקור מחיה אותו הרבה יותר, מאשר כשהוא מגיע לכאן (לחתונה), הרי הפירוש **שהם** מבקרים **פה**. – ובכלל הרי כיום שלא כבעבר שהיו הולכים, ולאחר מכן התחילו לנסוע (במכוניות) – טסים היום באופן של "רגע כמימרא".

טרם צאתם מסר האדמו"ר מגור ספר בשליחותו של אחיו כ"ק האדמו"ר מגור שליט"א [ה"לב שמחה"], ואמר שאחיו שליט"א חלש ולכן הוא לא יכול לבוא.

כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר: יישר-כח, ועוד הפעם "מזל-טוב". והוסיף, תהא כתיבה וחתימה טובה, לשנה טובה ומתוקה, שיהא בנין-עדי-עד ושיהיו הרבה שמחות אצל יהודים.

---

121. כתובות כח, א. סנהדרין כו, א.

האדמו"ר רבי פינחס מנחם אלתר בעל ה"פני מנחם מגור"

– יום ה', י"ט טבת ה' תשמ"ב –

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א: נהוג לפתוח באמירת "שלום". וכפי שמצינו כמה סיפורים בתנ"ך שכאשר ב' אנשים נפגשו יחד, פתחו באמירת "שלום"[1].

האדמו"ר מגור: בכל הזמנים הי' מנהג ישראל לומר "שלום עליכם"*.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ידוע לשון חז"ל[2] "פותחין **בברכה**", אבל אעפ"כ נוהגין לפתוח ב"שלום". וע"פ מארז"ל (שמביא רש"י מספרא בר"פ בחוקותי[3]) "שהשלום שקול כנגד הכל", מובן, שהפתיחה ב"שלום" כוללת כל הברכות, ובמילא נכלל בזה גם הענין ד"פותחין בברכה".

האדמו"ר מגור: איתא במדרז"ל[4] "גדול השלום שכל הברכות והתפלות חותמין בשלום, ק"ש כו' ברכת כהנים כו' כל הברכות חותמים בשלום כו'".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: במדרש הנ"ל מדובר אודות חתימה וסיום בשלום, והרי בכל עניני קדושה ישנו הכלל[5] – נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן.

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א: החילוק בין "שלום" ו"ברכה" הוא: "שלום" מורה שישנם ב' ענינים, ולכן צריך לעשות שלום ביניהם (שלילת ענין בלתי רצוי), כי כאשר ישנה מציאות אחת בלבד, לא שייך ענין השלום*.

---

1. וראה סה"ש תש"ג ע' 25, לקו"ד ח"א ג, א. ח"ג תקלו, א.
* ראה לקו"ש חכ"ה ע' 165 ואילך.
2. ראה בהנסמן לקמן הע' 34.
3. עה"פ כו, ו.
4. דבי אליהו זוטא ס"פ השלום, וראה ויק"ר פ"ט, ט.
5. ראה ספר יצירה פ"א מ"ז.
* להעיר מאוה"ת (יהל אור) עה"פ (תהלים נה, יט) פדה בשלום נפשי (ע' רח). סה"מ תרנ"ט ע' קעו. סה"מ תרס"ה ע' שיב. סה"מ תש"ד ע' 141. ועוד.

ולדוגמא: בהתחלת הבריאה "יום אחד"[6] "שבו הי' הקב"ה יחיד בעולמו"[7] לא שייך כללות ענין השלום. אבל ענין ה"ברכה" שייך גם כאשר ישנה מציאות אחת בלבד, ובפשטות – גם ב"יום אחד" שייך כללות ענין ה"ברכה".

עפ"ז מבואר בחסידות[8] דיוק לשון המדרש (המובא ברמב"ם סוף הל' חנוכה[9]) "גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם":

תורה מצד עצמה היא למעלה ממציאות העולם, כמ"ש[10] "נעלמה מעיני כל חי", "שעשועים[11] גו' לפניו", ולכן מצד עצמה אינה שייכת לענין השלום.

ורק כאשר "**ניתנה**" למטה, במציאות העולם – תכליתה "לעשות שלום בעולם", היינו, היות שישנם ב' ענינים: מציאות העולם, ומציאותו של הבורא, לכן צריכים "לעשות שלום בעולם", שלום ביני ובין עולמי.

האדמו"ר מגור: איתא במדרש[12] ש"שמו של הקב"ה שלום", וא"כ, משמע שענין השלום שייך גם כאשר אין ענין של מחלוקת – אצל הקב"ה בעצמו[13]?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כשם שמבואר במדרז"ל[14] שהקב"ה נקרא בשם "צבאות" כאשר יוצא למלחמה, כמו כן מובן בנוגע לשם "שלום", שנקרא בשם זה (לא מצד עצמו, אלא) כאשר פועל את ענין השלום[15].

---

6. ל' הכתוב – בראשית א, ה.
7. ב"ר ספ"ג.
8. ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 380, חי"ז ע' 144.
9. ספרי עה"פ נשא ו, כו. וראה לקו"ש ח"ח ע' 329 ואילך.
10. איוב כח, כא.
11. משלי ח, ל. נתבאר באגה"ג (קו"א) קסא, א. לקו"ת במדבר יז, ג ואילך. סהמ"צ להצ"צ מצות משא הארון בכתף. המשך תער"ב פי קסג. ובכ"מ.
12. נסמן לעיל הע' 4.
13. להעיר מתוד"ה דמתרגמינן – שבת י, ב.
14. שמו"ר פ"ג, ה.
15. ראה שו"ת הרא"ש כלל שלישי תשובה א', עי"ש.

ויתירה מזו: הלשון "**שמו** (של הקב"ה שלום)" גופא מורה שהמדובר רק בשייכות למציאות הזולת – כמבואר בחסידות[16] שכללות ענין השם הוא רק בשייכות אל הזולת, כי האדם מצד עצמו אינו צריך לענין השם, אלא רק כדי שהזולת יוכל לקרוא לו בשמו – "שמו אשר **יקראו** לו"[17]. ועפ"ז מובן שגם השם "שלום" אצל הקב"ה הוא רק בשייכות אל הזולת, ואילו אצל הקב"ה מצד עצמו (כאשר הי' "יחיד בעולמו") לא שייך ענין השלום.

ובפרט שהשם "שלום" אינו בין השבעה שמות שאינם נמחקים, ולא כמו השם "צבאות" שהוא בין השבעה שמות שאינם נמחקים[18]. וא"כ, מאחר שהשם "צבאות" הוא רק בשייכות אל הזולת (כאשר יוצא למלחמה), שאינו נכלל בשבעה שמות שאינם נמחקים, הוא רק בשייכות אל הזולת.

האדמו"ר מגור: איתא בגמרא[19] בנוגע לאביי ורבא הלשון ד"שלום" לגבי "מתיבתא דרקיעא", והרי במתיבתא דרקיעא לא שייך ענין של מחלוקת?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: עצם העובדה שישנה ב' ענינים שכל א' הוא מציאות בפ"ע – הרי זה כבר מעורר את הצורך לפעול את ענין השלום.

ג. כ"ק אדמו"ר שליט"א: ישנם מכתבים של אדמו"ר הזקן שבהם כותב תיבת "שלום" ללא האות מ"ם, היינו, "שלו"[20].

וענין זה מתאים להמבואר בכמה ספרים[21] שהיות ששמו של הקב"ה שלום, לכן, אין לכתוב שם זה בשלימות.

ובזה ראיתי דבר פלא אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר – שישנם מכתבים שבהם כתוב תיבת "שלום" בשלימותה!

---

16. שרש מצות התפלה להצ"צ בתחלתו, וראה במקומות שנסמנו בלקו"ש חט"ז ע' 37 הע' .
17. ראה שער היחוד והאמונה בתחלתו.
18. רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ו ה"ב, וכ"ה דעת הרא"ש בשו"ת שלו (כלל ג' סי' טו)
19. תענית כא, ב.
20. סי' אגרות קודש שלו (קה"ת תש"מ) ע' קמג. קעט. ועוד. – וראה גם אגרות קודש אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ח"א ע' רנט.
21. ראה מהרי"ל (הובא במטה אפרים סתקפ"א סק"ט, ובשד"ח פאת השדה מערכת אל"ף כלל ק'): "לכתוב שלו' ונקודה על גביו להשלים השם" (והוא ביו"ד סי' רעו סי"ג. וראה ש"ך שם. ט"ז או"ח סי' ס"ד סק"ג. ברכי יוסף או"ח סי' פה).

ראיתי גם מכתבים מאדמו"ר בית גור שבהם כתובת תיבה "שלום" ללא המ"ם – "שלו". וכנראה שענין זה הוא בדיוק.

ד. האדמו"ר מגור: בימים אלו דרוש ענין השלום במדה מרובה ביותר.

ד. כ"ק אדמו"ר שליט"א: כאשר ב' יהודים נפגשים יחד – נפעל עי"ז ענין השלום, כי בריאתם ע"י הקב"ה היא באופן שאין דיעותיהם שוות[22] [אע"פ שכל יהודי נקרא "אדם", ע"ש "אדמה לעליון"[23], וכמרז"ל ש"הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון"[24] – אעפ"כ "אין אחד מהן דומה לחבירו"], היינו, שיש כאן ב' אנשים שכל א' מהם הוא מציאות בפ"ע, ולכן, כאשר שניהם נפגשים יחד, נפעל כללות ענין השלום.

והנה, בריאת בני האדם באופן של "שינוי" איש מרעהו, אינה ענין של חסרון, אלא אדרבה: בהכרח שיהי' כן משום ישוב העולם, וכמרז"ל[25] "בשלשה דברים אדם משתנה מחבירו בקול במראה ובדעת, בקול ובמראה משום ערוה, ובדעת מפני הגזלנין והחמסנין".

ונפק"מ גם בעניני הלכה – לגבי הגדת עדות ע"פ טביעת עין וכו'. ועד"ז בנוגע לסנהדרין – כידוע שרב ותלמיד אינם נמנים כשנים לגבי מנין שבעים ואחד חברי הסנהדרין, כי דעתם שוה, וצריכים שיהיו שבעים ואחד חברי סנהדרין בעלי דיעה שונה זה מזה[26].

זאת אומרת: אע"פ שכל יהודי הוא "חלק אלקה ממעל ממש"[27], וא"כ, אין שייך להפריד ולחלק בין "חלק אלקה" אחד למשנהו?! – אעפ"כ, רצונו של הקב"ה שכל נשמה ("חלק אלקה ממעל ממש") תתלבש בגוף בפ"ע, ובאופן שכל א' שונה מחבירו. [וכדי שתהי' "עדה קדושה"[28] – זקוקים

---

22. ראה ברכות נח, רע"א. סנהדרין לח, א. ובכ"מ.
23. של"ה ג, א. תושב"כ דרוש צאן יוסף (שא, ב). ובכ"מ.
24. סנהדרין לז, סע"א (במשנה). שם לח, א.
25. שם לח, א.
26. שסלו, סע"א. רמב"ם הל' סנהדרין פי"א ה"ז.
27. תניא רפ"ב.
28. ראה ברכות כא, ב. מגילה כג, ב. רמב"ם הל' תפלה פ"ח ה"ה-ו. שו"ע אדה"ז או"ח סנ"ה ס"ב.

לעשרה יהודים דוקא (ולא מספיק אפילו ב' יהודים), שכל א' מהם הוא מציאות בפ"ע].

ותכלית הכוונה בזה – לפעול את ענין השלום, היינו, כאשר ב' יהודים נפגשים יחד, למרות שכל א' מהם הוא מציאות בפ"ע – מדגישים הם שמצד אמיתית הענין הרי הם מציאות אחת, וזהו כללות ענין השלום.

ה. האדמו"ר מגור: ענין השלום שייך גם בנוגע לגוים – כמסופר בגמרא[29] "אמרו עליו על רבי יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם מעולם ואפילו נכרי בשוק".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ישנו ענין השלום בנוגע לבנ"י גופא – בין איש לרעהו, ונוסף לזה ישנו ענין השלום בנוגע לכללות העולם, כולל מציאותם של אוה"ע.

וכפי שמצינו בנוגע לקרבן שלמים שיש בזה ב' ענינים: (א) "שיש בהם שלום למזבח ולכהנים ולבעלים" – בנוגע לבנ"י, (ב) "שמטילים שלום בעולם" – בנוגע לעולם כולו[30].

ועפ"ז – אפשר אמנם לצאת י"ח ענין השלום עי"ז שעושים שלום בין בנ"י, אבל כדי שענין השלום יהי' באופן של הידור, עד למהדרין מן המהדרין [כפי שהזכרתם לעיל שבימים אלו דרוש ענין השלום ביותר] – צריכים לפעול שיהי' שלום בעולם כולו.

האדמו"ר מגור: כללות ענין השלום מודגש במיוחד בנוגע לירושלים – כמודגש בנוסח הברכה "הפורש סוכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל **ירושלים**".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מבואר בתוספות[31] בנוגע לשם העיר "ירושלים" – "שנקרא על שם אברהם שקראוהו הר **ה' יראה**[32], והעיר הי' נקרא כבר **שלם**

---

29. ברכות יז, א. – וראה לקו"ש חט"ז ע' 263.
30. תו"כ ופרש"י עה"פ ויקרא ג, א.
31. ד"ה הר – תענית טז, א. מב"ר פנ"ו, י.
32. וירא כב, יד.

[הקשור עם ענין השלום] כדכתיב[33] ומלכי צדק מלך שלם, ונקרא ירושלים על שם יראה ועל שם שלם".

ו. כ"ק אדמו"ר שליט"א: הוזכר לעיל אודות הענין ד"פותחין בברכה" – שענין הברכה שייך בכל מעמד ומצב, גם כאשר הקב"ה הי' יחיד בעולמו.

וכמבואר במדרז"ל[34] שהתורה מתחילה באות ב' ד"בראשית", לפי שהאות ב' היא הר"ת דתיבה "ברכה", והרי המדובר אודות התחלת הבריאה, "יום אחד", כאשר הקב"ה הי' יחיד בעולמו.

והנה, בימינו אלו דרוש ענין הברכה ביותר, ובהקדים:

ידוע מארז"ל[35] שבסוף זמן הגלות "בכל יום ויום מרובה כו' (היפך הברכה) משל חבירו".

ולכאורה אינו מובן: הרי ענין התורה לפעול שמחה אצל בנ"י, וא"כ, מהי התועלת בזה שהתורה מודיעה שלאחרי ריבוי שנים יהי' מעמד ומצב ש"בכל יום ויום מרובה כו', משל חבירו"?!

והביאור בזה:

אם התורה לא היתה מודיעה אודות מעמד ומצב זה, היו בנ"י נופלים ברוחם ח"ו, כי לא היו מבינים כיצד יתכן מעמד ומצב כזה. ולכן, מודיעה התורה שבסוף זמן הגלות יהיו בנ"י מוכנים למעמד ומצב זה, ועי"ז לא יפלו ברוחם, בידעם שהכוונה בזה היא – כדי שיוסיפו בענין **הברכה** ביתר שאת וביתר עוז.

ועפ"ז מובן שבימינו אלו צריכים להוסיף ביותר בענין הברכה, ובאופן ש"בכל יום ויום מרובה **ברכתו** משל חבירו".

---

33. לך לך יד, יח.

34. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א (קרוב לסופה). ועד"ז הוא בתנחומא בראשית ה. ב"ר פ"א, י. תדבא"ר פל"א (קרוב לסופו). זהר ר"פ ויגש. ועוד. ונת' בלקו"ת רה יט, ב. אוה"ת בראשית מד. ב (כרך ג') תקסה, ב. אמור (כרך ג) ס"ע תתנז ואילך. ובכ"מ.

35. סיום מס' סוטה.

ז. כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרי אתם באים עתה מארץ הקודש, ומירושלים עיה"ק, ולכן, מן הראוי שתספרו "בשורות טובות" משם, הן בנוגע לענין השלום, והן בנוגע לענין הברכה. ולא לדרשא קאתינא, בכם הדבר תלוי – כי אתם באים מירושלים עיה"ק.

ובפרט ע"פ מה שהזכרתם לעיל שבימים אלו דרוש ענין השלום ביותר – והרי גם בניו-יורק, ובחוץ לארץ בכלל, דרוש הן ענין השלום והן ענין הברכה.

האדמו"ר מגור: על ירושלים נאמר אמנם שזהו "המקום אשר יבחר ה'"[36] אבל מקובל אצלנו בשם "היהודי הקדוש" שע"י עבודת ה', כוונות וכו', אפשר להמשיך את השראת השכינה גם בחו"ל (כמובן שאי אפשר להחליף ח"ו את "המקום אשר יבחר ה'", אבל אפשר לפעול את השראת השכינה גם בחו"ל), ולעשות שם מקום קדוש[37].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בודאי שכן הוא – דאל"כ, לא היו בנ"י נשלחים לגלות. אבל לאידך – מאחר שהמשכת הקדושה היא ע"י "המקום אשר יבחר ה'", לכן צריכים אתם להביא ברכה ושלום מירושלים עיה"ק.

ובפרט ע"פ מארז"ל[38] "חד מינייהו עדיף כתרי מינן.. וחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו".

ח. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנכם שי' דר כאן?

האדמו"ר מגור: כן. תקוותו שבמשך הזמן יוכל לבוא לארץ הקודש. אבל בינתיים הוא דר כאן.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זוהי השאיפה והתקוה של כלל ישראל – לצאת מהגלות ולבוא לארץ הקודש, ביחד עם משיח צדקנו.

---

36. לי' הכתוב – ראה יב, ה. שופטים יז, ח.

37. להעיר ממאמר הצ"צ לר"ה מפאריטש: "מאך דא (עשה כאן) אי"י" הובא באגרות-קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ב ע' תפב – ונת' בלקו"ש חי"ח ע' 404 בשוה"ג שהמקור לזה הוא במאירי בסיום מס' כתובות.

38. כתובות עה, א.

לאחרונה הנני מדגיש ומכריז שביאת משיח צדקנו צריכה להיות "היום" – "משיח נאו"[39].

ישנם כאלו שבאים בטענות אודות ענין זה.

- ואשרי חלקי שזכיתי שהטענה נגדי היא על זה שהנני מדבר אודות ביאת משיח צדקנו מיד!

- באמרם שאין לדחוק את הקץ וכו'.

והתשובה לדבר – אין זה חידוש שלי: כל יהודי אומר בתפלת י"ח "את צמח דוד עבדך **מהרה** תצמיח", ולאחרי זה מסיימים "כי לישועתך קוינו כל היום", ויתירה מזו: למרות שבתפלת שחרית אמר כאו"א מישראל "כי לישועתך קוינו כל היום", הנה לאחרי כמה שעות בלבד, בתפלת המנחה, אומרים שוב "כי לישועתך קוינו כל היום"[40]!

[בנוגע לנוסח ד"אני מאמין כו' אחכה לו בכל יום שיבוא"[41] – ישנם הטוענים שהתיבות "בכל יום" קאי אדלעיל: "אחכה לו בכל יום" (ולא "בכל יום שיבוא"), ואילו בנוגע לתיבת "שיבוא" – הרי זה ענינו של הקב"ה, ו"בהדי כבשא דרחמנא למה לך"[42]. אבל בתפלת י"ח אומרים בפירוש: "את צמח דוד עבדך **מהרה תצמיח**", ומסיימים: "כי לישועתך קוינו **כל היום**"]

האדמו"ר מגור: בנוסח ה"קדושה" אומרים גם "כי מחכים אנחנו לך – מתי תמלוך בציון".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אבל שם הלשון הוא – "מתי תמלוך בציון", ולכן, עיקר הדיוק הוא מהתפלה "את צמח דוד עבדך מהרה **תצמיח**", "כי לישועתך קוינו כל היום".

---

39. ראה לקו"ש ח"כ ע' 430 הע' 114. שיחות: כח כסלו, מוצאי זאת חנוכה וש"פ צו, תשמ"א. ועוד.
40. ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 234 הע' 52 וש"נ. ועוד.
41. פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פרק חלק יסוד הי"ב. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 394.
42. לי חז"ל – ברכות י, א.

ט. האדמו"ר מגור: ידוע מארז"ל[43] "כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח" ("שמניחין צרכי שבת והולכין להקביל פניו"[44]). וא"כ, כיצד יתכן דבר זה מחר – בערב שבת?!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אודות אליהו הנביא נאמר[45] "תשבי יתרץ קושיות ואבעיות" (וזהו ר"ת "תיקו"). ובטוחני שיוכל לתרץ גם קושיא זו!

ובנוגע לדברי הגמרא שזהו ענין של טורח עבור בנ"י, "שמניחין צרכי שבת והולכין להקביל פניו" – בטוחני שלבנ"י לא תהי' תרעומת על אליהו הנביא אם יבוא בערב שבת, אע"פ שזה יפריע לבעלת-הבית להכין את ה"קוגל" ושאר המאכלים לכבוד שבת!

האדמו"ר מגור: הרי הגאולה תהי' באופן ד"פדאני לי ולבני מבין האומות"[46], ובנוגע להקב"ה – בודאי שלא יהיו לו טענות על ביאת אליהו הנביא בערב שבת.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בודאי שכן הוא.

ולהעיר שמארז"ל הנ"ל קשור גם עם ענין השלום (שהוזכר לעיל בארוכה) – כי מארז"ל זה מיוסד על הפסוק "פדה בשלום נפשי"[47].

י. כ"ק אדמו"ר שליט"א: כיצד מצב הבריאות אצל אחיו – האדמו"ר מגור שליט"א?

האדמו"ר מגור: הכל כשורה ב"ה. אבל מצב הבריאות שלי אינו כשורה – לפני כשבועיים הייתי נוכח ב"ברית מילה" אצל נכדו של אחי שליט"א, ובאמצע חשתי שלא בטוב כו'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מה קרה בדיוק?

---

43. עירובין מג, ב.
44. פרש"י שם.
45. תויו"ט סוף מס' תענית. תשבי בערכו.
46. ברכות ח, רע"א.
47. תהלים נה, יט.

האדמו"ר מגור: מצב הלב הוא לא כדבעי, כנראה התאמצתי יותר מדי בזמן האחרון. ולכן, באתי לכאן לשבועיים כדי לנוח קימעא.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרי תפקידכם הוא – ראש ישיבה ומוטל עליכם השעבוד דלימוד תורה עם תלמידי הישיבה, וע"פ שו"ע – צריך המלמד להיות בריא כדבעי, כדי שיוכל ללמוד עם התלמידים באופן המתאים[48].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מה בקשר לאמירת השיעורים בישיבה בזמן שאתם נמצאים כאן?

האדמו"ר מגור: ענין זה סודר באופן המתאים. אבל בנוגע לעניני הכלל ישנם קשיים.

יא. כ"ק אדמו"ר שליט"א: מאחר שאתם כבר נמצאים כאן (בארצות-הברית) – בודאי שתביאו בהזדמנות זו "מזמרת הארץ" דארה"ב, שהרי כל מי שבא לארה"ב, צריך לברר את הכסף והזהב (במיוחד עם הניצוצי קדושה שבזה) הנמצא כאן.

שמעתי שעורכים לכבודו מסיבת "קבלת פנים", האם מסיבה זו קשורה גם עם מגבית עבור מוסדות התורה?

האדמו"ר מגור: מסיבה הנ"ל אינה קשורה עם ענינים גשמיים (מגבית כספית), למרות שהגשמיות עבור מוסדות תורה הרי זה רוחניות.

במוצאי שבת הבעל"ט יערך "דינער" עבור המוסד "בית יעקב" (של חסידי גור), ואהי' נוכח שם, אבל לא עסקתי בענין זה, כי כאשר באתי לכאן הי' כבר הכל מוכן, רק היות שאני נמצא כאן בלאה"כ, אהי' נוכח גם ב"דינער".

בהזדמנות זו בקרתי גם בתלמוד תורה ובישיבה, ואמרתי שיעור בישיבה באמצע השבוע. אבל באופן כללי באתי לכאן כדי לנוח קימעא. ומסיבת הקבלת פנים אינה קשורה עם מגבית כספית.

---

48. ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד הט"ו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מאי טעמא – הרי זה היפך מנהג המדינה?! האם אינכם רוצים לשים לב לגשמיות שיש בארצות הברית?!

האדמו"ר מגור: ישנם אנשים שעוסקים בענינים הקשורים עם מגבית כספים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אבל אעפ"כ, כאשר באים "פנים חדשות", ראש ישיבה וכיו"ב – הרי זה באופן אחר לגמרי!

כ"ק מו"ח אדמו"ר הי' סבור שהתרמת כספים עבור מוסדות תורה וצדקה הרי זה דבר טוב וחשוב ביותר. ולא זו בלבד שזהו לטובת המוסד, אלא זהו לטובת האדם שנותן את הכסף לצדקה, כמרז"ל[49] "יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני – העני עושה עם בעל הבית".

האדמו"ר מגור: אפילו בנוגע לפסקי דינים אומרת הגמרא[50] "באתר דאית גבר תמן לא תהוי גבר", והמדובר גם "בששניהם שוין" ("אם באת במקום תלמיד חכם ואינך גדול ממנו, אל תטול עטרה לדרוש במקומו"[51]), ובעניני כספים – ישנם "שוין" אלי, ואפילו יותר טובים ממני, ולכן, אינני רואה את גודל הנחיצות שאעסוק בעצמי בענין זה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרי בזכותכם יתנו אנשים סכומים גדולים יותר, וא"כ, מדוע צריכים אותם אנשים לסבול (ולתת סכום קטן יותר) בגלל גודל ענוותנותכם?!

וכאמור לעיל – כ"ק מו"ח אדמו"ר הי' מדגיש שכאשר לוקחים ממישהו סכום כסף לצדקה, צריך הנותן לידע שעושים לו טובה בזה שמזכים אותו לתת צדקה.

ולכן הי' כ"ק מו"ח אדמו"ר חוזר ומדגיש שאע"פ שנתינת הצדקה צריכה להיות באופן שנותן מעצמו בסבר פנים יפות כו'[52] ובפועל רואים לפעמים שצריכים לדבר עם פלוני (לא רק פעם אחת, אלא) כמה פעמים כדי לפעול

---

49. ויק"ר פל"ד, ה. ועוד.
50. ברכות סג, א.
51. פרש"י שם.
52. ראה רמב"ם הל' מתנות עניים פ"י ה"ד.

עליו שיתן לצדקה – אין להתפעל מזה, וצריכים לדבר עמו בתוקף כו', מתוך ידיעה שעושים לו **טובה** בזה שמשתמשים בכספו לעניני צדקה (אלא שלפעמים אין הנותן יודע זאת, ונדמה לו באופן הפכי).

אצלי נהוג לקשר כל ענין עם ביאת משיח צדקנו – ועד"ז בענין הצדקה: בנוגע לענין הגאולה נאמר[53] "ציון במשפט תפדה ושבי' בצדקה", ולכן, כאשר תשתדלו לקחת צדקה מהיהודים האמריקאים, תוציאו אותם מהגלות בהקדם!

[כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל אם ישנו כאן מישהו מאלו העוסקים בעניני כספים, וא' מהנוכחים הזכיר אודות ה"דינער" עבור המוסד "בית יעקב", שבו יהי' נוכח ראש הישיבה. והוסיף, שבזכותו נותנים האנשים סכומים גדולים יותר. **והאדמו"ר מגור** הזכיר את מאמר הגמרא[54] אודות יהודה בר מרימר – "מעלאי דידי היינו עשי'" ("כניסתי עמך זהו עשוי, שירבה לפסוק בשביל כבודי"[55])].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הדבר שבו מצטיינת אמריקה – הרי זה ענין הצדקה, כפי שראו במשך כל הדורות, ובפרט באותם זמנים שיהודי רוסי' סבלו מחרפת רעב כו', הי' קיומם בדרך הטבע ע"י אמריקה.

ויתירה מזו: נתינת הצדקה אצל יהודי ארה"ב היא באופן של סבר פנים יפות, ובפרט כאשר באים "פנים חדשות" – אורח מארץ ישראל, ומירושלים עיה"ק, והמדובר אודות תרומה עבור ישיבה הנמצאת בירושלים עיה"ק – "מציון[56] תצא תורה ודבר ה' מירושלים" – הרי בודאי שנוסף בענין הצדקה. ולכן, לפלא בעיני שצריכים לעורר אתכם בנוגע לענין זה!

האדמו"ר מגור: לכתחילה לא חשבתי אפילו להשתתף ב"דינער" עבור המוסד "בית יעקב". רק כאשר הייתי כבר כאן, החלטתי להשתתף בזה.

---

53. ישעי' א, כז.
54. כתובות נג, א.
55. פרש"י שם.
56. ישעי' ב, ג. מיכה ד, ב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זהו דבר נכון ביותר.

יב. האדמו"ר מגור דיבר אודות הנחיצות שנתעוררה לייסד מוסד "בית יעקב" ברוח החסידות – ע"י האדמו"ר מגור שליט"א.

יג. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בהזדמנות זו ברצוני להודות לכם על השתתפותכם בסיום כתיבת הספר תורה בירושלים עיה"ק – כפי ששמעתי שהשתתפתם בזה, וגם כתבתם אות בספר התורה. לאור מצב העולם – צריכים לחפש דרכים בדרך הטבע, ולכן מקשרים זאת עם כתיבת ספר תורה, וכולי האי ואולי כו'.

שמעתי שגם אחיכם, האדמו"ר מגור שליט"א השתתף בענין זה.

האדמו"ר מגור: כן.

יד. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע לכללות הענין דכתיבת ספר תורה – ישנו דבר פלא שלא הבנתי כל ימי:

המצוה האחרונה שבתורה היא[57] – מצות כתיבת ספר תורה, כמ"ש[58] "ועתה כתבו לכם את השירה גו'". וכפס"ד הרמב"ם[59] "מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו, שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה. כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו, לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות". וכן הוא פסק ההלכה בשו"ע[60] – "מצות עשה על כל איש מישראל לכתוב לו ספר תורה".

ומצוה זו מוטלת על כאו"א מישראל, ואינו יוצא י"ח קיום המצוה בס"ת שהניחו לו אבותיו – "ואע"פ שהניחו לו אבותיו ספר תורה, מצוה לכתוב משלו"[61]. ועפ"ז אינו מובן[62]: מדוע לא מצינו בכל הדורות שכל בנ"י – ובפרט גדולי ישראל – יכתבו לעצמם ספר תורה?!

---

57. לדעת רוב מוני המצות (לבד המוסיפים – ברכת התורה מהאזינו).
58. וילך לא, יט.
59. רפ"ז מהל' (תפילין מזוזה ו) ס"ת. ועד"ז בסהמ"צ מ"ע יח. והוא ע"פ סנהדרין כג, ב.
60. יו"ד ר"ס עד(פא).
61. רמב"ם וסנה' שם.
62. בהבא לקמן ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 17 ואילך. לקו"ש חכ"ד ע' 209 ואילך.

אאמו"ר ז"ל הי' מדקדק במצוות, וכמובן שדקדק שקיום המצוות יהי' באופן דלכתחילה, בתכלית ההידור וכו'. ואעפ"כ, לא עוררני מעולם אודות קיום מצות כתיבת ס"ת, ויתירה מזו: לא ראיתי שכתב ס"ת לעצמו!

וכאמור לעיל שהפלא בדבר הוא בנוגע לגדולי ישראל שבכל הדורות!

ישנו אמנם טעם פשוט בדבר – משום שכתיבת ספר תורה כרוכה עם ריבוי הוצאות כספיות, ריבוי הכנות וכו', ואין הדבר באפשרותו כל כאו"א מישראל. אבל אעפ"כ, כאשר מדובר אודות גדולי ישראל – אינני מאמין שענינים אלו היו מונעים בעדם לקיים מצות עשה דכתיבת ס"ת!

בשו"ע[63] מבואר אמנם ש"האידנא מצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיהן", ולכן, נזהרים בכבוד הס"ת שלא להוציאה מארון הקודש כדי ללמוד בה אודות קיום המצוות (ציצית, תפילין, וכיו"ב), אלא לומדים זאת בשו"ע ובשאר הספרים.

אבל אעפ"כ, ענין זה "לא בא לפטור אותנו מכתיבת ס"ת, דאדרבה יש גם לנו לכתוב וללמוד בה, אלא בא לומר שיש מצוה **גם** בכתיבת ספרים אלו"[64]. וא"כ, מאחר שמדובר אודות גדולי ישראל, יהודים שמסרו נפשם על קיום דקדוק קל של דברי סופרים – בודאי שהיו משתדלים לקיים מצות עשה מן התורה!

ואפילו אותם יחידים שכתבו ספר תורה לעצמם – הרי פעולה זו נעשתה כו"כ שנים לאחרי היותם בר-מצוה, שאז נתחייבו בקיום מצוה זו.

כ"ק מו"ח אדמו"ר כתב ספר תורה לעצמו בהיותו בן עשרים או שלושים וכמה שנים – כו"כ שנים לאחר היותו בר-מצוה.

כיצד נהגתם אתם בענין זה – האם כתבתם ספר תורה לעצמכם?

האדמו"ר מגור: התחלתי לכתוב ספר תורה לפני 17 שנה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זאת אומרת – כו"כ שנים לאחרי בר-מצוה.

---

63. ס"ב.
64. ט"ז שם.

וכאמור לעיל – מאחר שהחיוב לקיים מ"ע זו חל בעת שנעשה בר-מצוה, מדוע לא מצינו שיקיימו מצוה זו תיכף ומיד כאשר נעשים בר-מצוה?!

ובפשטות: תכלית הכוונה שקיום מצות כתיבת ס"ת היא – "ולמדה את בנ"י גו'"[65], לימוד התורה, כדי שידעו כיצד לקיים את המצוות.

וא"כ, בעת שנעשה בר-מצוה הרי הוא חייב בכל המצוות, ולכן צריך לכתוב ס"ת לא רק כדי לקיים את המ"ע דכתיבת ס"ת, אלא גם כדי שיוכל לקיים שאר תרי"ב המצוות, כי ע"י לימוד התורה בס"ת ("כתבו לכם גו' ולמדה") יודע כיצד לקיים את המצוות.

ואעפ"כ, לא ראינו שידייקו לכתוב ס"ת תיכף ומיד כאשר נעשה בר-מצוה. וגם בנוגע למ"ש בשו"ע (שם) ש"האידנא מצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיהן" – הרי לא מצינו שתיכף ומיד כאשר נעשה בר-מצוה ישתדל לכתוב (או לקנות) "חומשי תורה ומשנה וגמרא כו'"[66].

טו. האדמו"ר מגור: יש המסורה אצל הסופרים שלנו שנערים שהגיעו זה עתה לגיל בר-מצוה לא יכתבו אות בס"ת. כנראה שטעם הדבר הוא משום שחסר אצלם עדיין בישוב הדעת כו'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרי כתיבת האותיות נעשית ע"י הסופר?

האדמו"ר מגור: לא נתנו להם גם למלא את האותיות – בסיום הס"ת. זכורני שכאשר סיימו ס"ת בהיותי נער (לאחר בר-מצוה), לא נתנו הסופרים לי ולחברי למלא אותיות בס"ת, ואמרו שרק ההורים ימלאו את האותיות שבס"ת.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע לכתוב בעצמו (מילוי האותיות ללא הסופר) – הרי זה ענין התלוי בהבאת ב' שערות, ישוב הדעת, בן עשרים שנה (שאז מוכר בנכסי אביו)[67] וכיו"ב.

---

65. וילך שם.
66. לשלימות הענין – ראה שיחות: י"ט כסלו; ש"פ וישב; ליל ב' דחנוכה; וכ"ד טבת.
67. ראה ב"ב קנו, א. לקו"ת במדבר ב, א.

אבל המדובר לעיל הוא בנוגע לקיום המ"ע דכתיבת ס"ת, שתכליתה – "ולמדה גו'", כדי שידעו כיצד לקיים את כל המצוות, וא"כ, חיוב זה חל תיכף ומיד כאשר נעשים בר-מצוה (כנ"ל).

טז. האדמו"ר מגור: האם החיוב דכתיבת ס"ת מוטל גם על נשים? – בפוסקים ישנם חילוקי דעות בענין זה, ובנוגע לספרי תורה כלליים היתה ההוראה שגם נשים ובנות ירכשו אותיות בס"ת?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: איתא בשו"ע[68] "נשים מברכות ברכת התורה, שהרי חייבות ללמוד מצות שלהן לידע היאך לעשותן, והיאך ליזהר מכל ל"ת שהן מוזהרות בהן כאנשים".

[ובהכרח לומר שכך הי' בכל הדורות, ולא שנתחדש בזמן מסויים, כי לא מצינו בשום מקום שבזמן מסויים נתחדש הענין דאמירת ברכות התורה אצל נשים – אלא הנהגה זו היתה בכל הדורות, כפי שנמסר מדור לדור].

ומאחר שהנשים חייבות בלימוד התורה (בנוגע ללימוד מצוות שלהן) ובברכת התורה – מדוע שלא יהי' להן אות בס"ת?!

ויתירה מזו: כדאי לרכוש אות בס"ת אפילו עבור בנות קטנות – כמדובר כמ"פ אודות ספרי התורה המיוחדים עבור ילדי ישראל, ילדים וילדות (אלא שבזה צריכים להשתתף מנין של גדולים, כמדובר כמ"פ).

יז. כ"ק אדמו"ר שליט"א: דובר כמ"פ אודות גודל הענין שיש בזיכוי יהודים שיהי' להם אות בספר תורה:

ידוע ששלימות עם ישראל הוא – ששים ריבוא (שזהו מנין בנ"י בעת יצי"מ). ואיתא במגלה עמוקות[69] ש"ישראל" ר"ת "יש ששים ריבוא אותיות לתורה"[70], זאת אומרת, שלכל יהודי יש אות בספר תורה.

---

68. או"ח סמ"ז ס"ג. וראה בארוכה לק"ש חי"ד ע' 410 ואילך.

69. אופן קפו.

70. וי"אף שבתורה אין נמצא ס"ר אותיות*, היינו מפני אותיות שהם המשך שהם אותיות אהו"י שבכלל הנקודות שאינן בכתב אבל ישנן במחשבה, שהקמץ הוא א' והחיריק י' כו' (וכדפרש"י ספ"י

ועפ"ז מובן שכאשר מזכים יהודי בקניית אות בס"ת – מגלים את שייכותו לאות שלו בס"ת, וע"י התקשרותו עם האות בתורה, הרי הוא מתקשר עם הקב"ה[71], כידוע שע"י "אורייתא" נעשים "ישראל וקוב"ה כולא חד"[72].

וע"י התקשרותו עם האות שלו בס"ת – נמשך לו נתינת כח בנוגע לכללות העבודה דקיום התומ"צ, וגם תוספת ברכה בעניניו הגשמיים (כי התורה היא חיינו ואורך ימינו[73]), כמבואר בדרושי חסידות באורכה[71].

יח. כ"ק אדמו"ר שליט"א: נוסף על האמור לעיל – ישנה בזה המעלה **דאחדות** כל בנ"י ביחד, מאחר **שכל** בנ"י כלולים בספר תורה, "תורה **אחת**"[74].

דהנה, בכתיבת ספר תורה מצינו ב' הפכים (לכאורה): כשרות הס"ת תלוי בכתיבת כל אות **בפ"ע**[75], היינו, שכל אות צריכה להיות **נפרדת** מחברתה, מוקפת גויל[76] כו'. ולאידך – תלוי כשרות הס"ת בכתיבת **כל** האותיות בס"ת (כי אם חסרה אות א' – אין הס"ת כשר). היינו, **שכל האותיות הנפרדות נעשים למציאות אחת** – "תורה **אחת**".

ובפשטות: למרות שכתיבת הס"ת היא באופן שכותבים כל יריעה **בפ"ע** (כי קשה ביותר לכתוב ס"ת לאחרי תפירת כל היריעות, כמובן).

[ואדרבה[77]: בעת שמשה רבינו כתב את ספר התורה, הי' **מוכרח** לכתוב את הפרשיות שנאמרו לו על גבי מגילות. מגילה ומגילה **בפ"ע**, ורק בסיום שנת הארבעים, כשנגמרו כל הפרשיות, חיבר את המגילות ותפרן בגידים –

דכתובות גבי ינחם כתיב כאילו כתיב ינאחם), אך איזו מהנקודות הם אינו ידוע כו"י – לקו"ת בהר מא, ב. שם מג, ד, עי"ש. עוד בזה – ראה נצוצי זהר לזהר חדש עד, א (במילואים – קכו, א).

* כ"א ערך ל"ו ריבוא אותיות – המשך וככה תרל"ז פפ"ט. ובסה"מ קונטרסים ח"א קצא, ב: שמספר אותיות הכתובים בתורה הם בערך ש"ה אלפים כו'. וכ"ה במאמר הנפש (לרמ"ע מפאנו) ח"ג פ"ה (שאין בתורה רק בערך ל"א וחצי ריבוא אותיות (ש"ה אלפים)). וראה בנצו"ז דלקמן בפנים ההערה, שהביא מכמה ספרים שמספר האותיות בתורה בדיוק הוא: 304,805.

71. ראה סה"מ תש"ו ע' 46.

72. ראה זח"ג עג, א.

73. כנוסח ברכת אהבת עולם בתפלת ערבית.

74. לי הכתוב – במדבר טו, כ.

75. ראה זח"ג עא, א.

76. מנחות כט, א. רמב"ם הל' תפילין פ"א הי"ט. טושו"ע יו"ד סרע"ד ס"ד. או"ח סל"ב ס"ד, שו"ע אדה"ז או"ח שם ס"ה.

77. בכל הבא לקמן – ראה בארוכה לקו"ש חכ"א ע' 138 ואילך. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 208.

כמובן מפרש"י עה"פ "ויקח ספר הברית גו'"[78], "מבראשית ועד מתן תורה" (כמובא גם בפירוש התוספות[79]) – היינו רק **חלק** מהס"ת].

הנה לאחרי סיום כתיבת כל היריעות – מחברים את כל היריעות ביחד, ועושים מהם "תורת אחת".

ועד"ז מובן בנוגע לכללות בנ"י:

לכל יהודי ישנה עבודה ושליחות מיוחדת (כשם שכל אות בס"ת היא נפרדת מחברתה, מוקפת גויל כו'), ואעפ"כ, צריך כאו"א מבנ"י להתאחד ולהיות מציאות אחת עם כל בנ"י (כשם שכל האותיות שבס"ת – שמספרם 304.805 – צריכים להיות מציאות **אחת**).

וכל זה – גם כאשר מדובר אודות גדולי ישראל, היינו, שגם הם צריכים להתאחד עם כאו"א מבנ"י, גם הפשוט שבפשוטים, מבלי הבט על גודל מעלתו וחשיבותו – במחילת כבודו.

וכפי שזה בנוגע לספר תורה – שכורכים את כל היריעות שבס"ת על גבי ה"עץ חיים", ומלבישים עליהם את ה"מעיל" – "מעיל" **אחד** לכל האותיות שבס"ת **בשוה** [ע"ד המבואר בפיהמ"ש להרמב"ם[80] ש"אין הפרש בין ובני חם כוש ומצרים, ושם אשתו מהיטבאל, ותמנע היתה פלגש, ובין אנכי ה' אלקיך, ושמע ישראל, כי הכל מפי הגבורה"], ואז הס"ת היא בשלימותה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יישר-כחכם" על הביקור. ותקוותי שלא יהי' לכם תרעומת על זה שהערתי לכם אודות כמה ענינים – כי לדעתי הרי זה דבר גדול כו'.

תמסרו פריסת שלום ממני. ויה"ר שנשמע בשורות טובות.

---

78. משפטים כד, ז.

79. גיטין ס, א.

80. סנהדרין פי' חלק יסוד השמיני, וראה סנהדרין צט, ב.

ביקור האדמו"ר רבי פינחס מנחם אלתר בעל ה"פני מנחם" מגור

– יום א', ד' אייר ה' תשמ"ג –

מוגה (בחלקו)*

א. האדמו"ר מגור הציג את בנו לפני כ"ק אדמו"ר שליט"א, באומרו כי הגיע לארה"ב, כדי להשתתף ב"פדיון הבן" של נכדו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הסיום של מסכת פסחים (דמיני' אזלינן הרי עוסק בפדיון בכור(י ישראל)[1].

מנהג ישראל הוא להתעניין תחילה על בריאות הגוף.

האדמו"ר מגור: בריאותי שלי, או של אחי – האדמו"ר מגור שליט"א?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: תחילה שלכם, כאן, ואחר-כך, שם, בארץ הקודש.

האדמו"ר מגור: אצלי, וכן אצל אחי שליט"א ברוך-השם בסדר. אולם הרבנית איננה מרגישה טוב, ואבקש את ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א, עבורה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: התעניין בשלומה, ואמר: איתא בכתבי האריז"ל ש"אייר" הן ראשי תיבות "**אני ה'** רופאך"[2]. – האחרונים[3] אמנם דנים בכך ש"אייר" – נכתב בשני יודי"ן*, ואילו בראשי תיבותיו של הפסוק האמור, מופיעה האות יו"ד, פעם אחת בלבד. ברם, על כל פנים – ראשי תיבות אלו, מביא האריז"ל, שלכן, הדבר ודאי.

---

* ס"א-ג במקורם (אך לא התרגום) הוגהו ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א.

1. קכא, ב וראה הדרן עמ"ס פסחים דשנת תשל"ב (נדפס בהגדה ש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים (קה"ת תשל"ט) ע' תקכב).

2. ל' הכתוב – בשלח טו, כו. וראה חידושי חת"ס לשבת קמז, ב. שער יששכר מאמר חודש אייר ס"ג (פח, א-ב). וראה שיחת ש"פ שמיני תשמ"ג ס"י ואילך.

3. שער יששכר שם.

* שו"ת תרומת הדשן סרל"ג. שו"ת מהרי"ל סקפ"ט. רמ"א אעה"ו סקכ"ו ס"ז. וראה סי' בין פסח לשבועות (אה"ק ת"ו, תשד"מ, תשמ"ה) פ"א ס"כ הערה מג. וש"נ.

האדמו"ר מגור: מיום ליום, משתפר מצבה, ברוך-השם.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: עתה, יהי-רצון – שיהא "אני ה' רופאך", כלומר, הרפואה תהי' באופן – שלכתחילה "לא אשים עליך"[4].

ברפואה קיימות, הרי, שתי אפשרויות:

א) הרמב"ם בהל' דעות[5] מאריך בהפלאה בנוגע לאכילה, שתי' וכו' כשלסיום[6] מבטיח הוא ש"כל המנהיג עצמו בדרכים אלו שהורינו – אני ערב לו, שאינו בא לידי חולי כל ימיו וכו'".

בדוגמא זו היא הנהגת הקב"ה ברפואה – "אני ה' רופאך".

ב) מצב שבו "הקב"ה **מקדים** רפואה"[7], כלומר, המכה **כבר** קיימת, אלא, שהקב"ה מקדים את "אני ה' רופאך" כך, ש"כל המחלה גו' (**מלכתחילה**) לא אשים עליך".

האדמו"ר מגור: הרמב"ם בהל' דעות[8] מפרש את הפסוק[9] "שומר פיו ולשונו" – שהכוונה לעניני אכילה. אלא שצריך עיון המקור לכך, שהרי רש"י ועוד מפרשים על אתר מבארים כי משמעות הכתוב היא "שומר פיו ולשונו – מדיבור"?!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ויש לומר, כי הוא לומד כך מכפל הלשון ("שומר פיו ולשונו"): "פיו – דבר אחד, ו"לשונו" – דבר שני.

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א: ישנו פלא עצום*: הרמב"ם ידע הרי כי יבוא זמן שבו "ישתנו הטבעיים", ובכל זאת, הוא קבעו בספרו "יד החזקה" סתם.

---

4. בשלח שם.
5. פ"ד.
6. ה"כ.
7. מגילה יג, ב.
8. שם הט"ו.
9. משלי כא, כג.

* בהבא לקמן (ס"ב וג') - ראה בארוכה לקו"ש חכ"ג שיחה ג' לפ' שבועות. שיחות שבועות וש"פ נשא תשמ"ג.

ובפרט שדרכו של הרמב"ם להביא, אך ורק דברים התקפים לעד, ואילו הי' דין השייך רק לזמנו הוא (של הרמב"ם) – לא הוה לי' להביאו בספרו "יד החזקה", כשם שלא קבע את הדינים שהיו תקפים בעבר, ולא יהיו תקפים לעתיד לבוא[10].

בהלכות דעות[11] כותב הרמב"ם כיצד לנהוג באכילה, שתי' וכו' על אף שידע את השינוי העתיד להתחולל בטבעים ("נשתנו הטבעים") – והראי' לדבר: אף בזמנו כבר "נשתנו הטבעיים" מכפי שהיו בזמן הש"ס [שלכן (מסבירים המפרשים) אין הרמב"ם מביא כמה וכמה מעניני רפואה **המפורשים בש"ס**] –

ובכל זאת קבעם בהל' דעות שהינם חלק מ"יד החזקה" ו"משנה תורה"? בהכרח, איפוא לומר (ע"ד הצחות) שחשיבות בריאותם של יהודים היא כה יקרה, עד, כי בכדי להבטיח מראש, מספר שנים או דורות, הי' צורך לצרף הוראות אלו לשאר ההלכות שהם בכלל "התורה הזאת לא תהא מוחלפת"[12].

האדמו"ר מגור: כיום ישנם שקוטעים להם ר"ל, אף מן הארכובה ולמעלה, ועם זאת, הם ממשיכים לחיות, עשר, עשרים שנה. יתכן כי זה משום ש"נשתנו הטבעיים".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בהכרח לומר כך, (ובהמשך להמדובר לעיל) מובא בספרים[13] כי אסרו להשתמש בסגולות המובאות בש"ס [במסכת שבת[14] ישנה סוגיא שלמה כזו] כיצד לנהוג בדברים מסויימים, וטעם הדבר – שכן, יתכן, כי השימוש בהן לא יועיל, ואז יווצר אצל המשתמש בהן, ספק על דבר שבתורה [בעוד שהטעם שלא יועילו הוא משום ש"ישתנו הטבעיים"[15]].

---

10. ראה לח"מ הל' ת"ת פ"ד ה"א: שרבינו אינו אומר הדינים הנוהגים בזמן הזה בלבד אלא הדינים שינהגו בכל זמן אפי' אחר ביאת משיחנו בע"ה, וראה שד"ח (כרך ט) כללי הפוסקים ס"ה אות יא.
11. ראה ספר קובץ לרמב"ם שם ה"ח. שד"ח חלק ג תרנח, סע"א ואילך.
12. עיקר הט' מי"ג עיקרים. וראה בהנסמן לקמן הע' 19.
13. ראה ספר קובץ שם, וש"נ.
14. קכט, א-ב.
15. ראה רמ"א אה"ע סקנ"ו ס"ד. מג"א או"ח סקע"ג סק"א. שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס קעט (ואף שהוא בענין של סכנה). ובכ"מ, וראה שד"ח כרך א רי, א ואילך. כרך יו"ד ע' קצד [ב' רו, א].

רואים איפוא גם כאן, כדבר האמור, שבש"ס נקבעו סגולות או הנהגות תוך ידיעה ש"ישתנו הטבעיים" – וזאת, משום שבזמנם, אכן היו אלה סגולות.

האדמו"ר מגור: לפעמים מוצאים אנו גם להיפך, האדמו"ר מקוצק זצ"ל אמר שכל עניני מזיקים ושדים כו' המובאים ברמב"ם, כוונת הרמב"ם היא שע"י הפס"ד שלו יתבטל כוחם (אע"פ שהובאו בגמרא)[16].

עד"ז ביאר אחי האדמו"ר ר' ישראל זצ"ל (ה"בית ישראל") בשם רבי אלימלך מליזענסק זצ"ל (ה"נועם אלימלך") טעם הדבר שחכמים החמירו בעגונה שבעלה טבע בים מכיון שמים אין להם סוף[17] – שכן ע"י שחכמים החמירו בזה, נתנו בכך כח לאדם שטובע בים להציל את עצמו ע"י שיודע שחכמים פסקו שמים אין להם סוף, שאז יש לו "נתינת כח" מהפס"ד בתורה[18], ואילו לא נפסק כן היה מתייאש לכתחילה וכו'.

ג. כ"ק אדמו"ר שליט"א: משך זמן היה קשה לי כל הענין. הרי כלל הוא ש"התורה הזו לא תהי' מוחלפת", ו"התורה היא נצחית"[19], ועם זאת, כותבת התורה ענין, כשהיא עצמה מבהירה – כי אין הוא נצחי, וכי יתכן מצב שבו "נשתנו הטבעיים"?!

- ישנן אמנם מצוות שבהן אומרת התורה מלכתחילה, כי הן תלויות בזמן, לדוגמא: מצוות הנוהגות קודם – או לאחר – הכניסה לארץ, או מצוות לפני מתן-תורה, ולאחריו. אולם, כאן המדובר הוא בדבר שהתורה לא נתנה לו קצבה, הקשורה בשינוי טבעו בעתיד, שלכן, לולא פסקם של אותם פוסקים, בדורות מאוחרים יותר – היה נוהג אף עתה. שכן, כך כתוב בתורה (עניני אכילה, שתי', סגולה וכו'), ואז – הרי שהדבר בבחינת "לא תהיה מוחלפת", אלא שלאחר מכן פסקו פוסקים על יסוד התורה, כי דברים הקשורים בטבע, הרי שהם בטלים אם חל שינוי בטבע, או משתנים.

---

16. וראה שיחת ש"פ תשא, שושן פורים קטן תשד"מ ס"ל-לא.

17. יבמות קכא, א.

18. וראה ירושלמי נדרים פ"ו ה"ח - נת' בעת ביקור הרה"ג ר"מ קליין, י"ג שבט תשמ"ג.

19. תניא רפי"ז, וראה רמב"ם רפ"ט מהל' יסוה"ת. וראה גם הקדמת הרמב"ם לפיה"מ (הובא בפירושו לסנהדרין הקדמה לפרק חלק יסוד התשיעי) ד"ה החלק הראשון (המתנבא בשם) ואילך. הל' מלכים פי"א סה"ג (וראה לקו"ש חי"ח ע' 271 : 275) וראה גם הל' מעה"ק סב"ב.

ברם, נשארת עדיין השאלה: הרי זהו[20] חלק מן "התורה הזאת שלא תהיה מוחלפת"?

- עד שנושא זה נתחוור לי מתשובה של הרמ"ע מפאנו[21]:

איתא בגמרא[22]: "דברה תורה בלשון הבאי ערים גדולות ובצורות בשמים[23], דברו נביאים לשון הבאי ותבקע הארץ לקולם[24] וגו'".

נשאלת השאלה: כיצד יתכן כי דברה תורה – מחד, ובלשון הבאי מאידך?! וכן דברי חכמים שהם לשון הבאי?!

ומבאר הרמ"ע מפאנו "כי ערים גדולות ובצורות בשמים הוא כמשמעו שהן בצורות במרום שאין ע' שרים של מעלה נכנסים באוירה של א"י כו'" וכן "ותבקע הארץ לקולם" – הזעקה אכן בקעה את הארץ, כפי שהוא ברוחניות. ועד"ז מבאר הוא את שאר הדברים, עניני "לשון הבאי" ש"הבאי" מתייחס לדברים, רק כפי שהם למטה, אולם אמת הדברים היא, כפי שהם למעלה.

עד"ז אפשר לבאר בעניננו: מה שהסגולה יצאה מכלל שימוש למטה, משום שכאן, "נשתנו הטבעיים", אולם הטבע כפי שהוא למטה, אינו מחייב, כי אף על הטבע כפי שהוא למעלה, להשתנות.

חולי גשמי, קשור הרי בחולי רוחני. וכן גם הסגולה כוללת את שניה ענינים: כפי שהיא בגשמיות וכפי שהיא ברוחניות. וכשם שנאמר לגבי "ערים גדולות ובצורות בשמים" שכאן למטה ניתן לראות עד כמה הן אכן "גדולות" – כך וכך גבהן, חמישים אמה או מאה אמה, כלומר בהגבלה – אולם לאמיתם של דברים, כפי שהם למעלה, הרי שהן – "בשמים".

---

20. וראה שו"ת צפע"נ (דווינסק) ח"א סי"ד. צפע"נ לרמב"ם הל' שבת פ"י הכ"ב בהשמטות. לקו"ש תכ"ג ע' 34 ושי"נ. ו(בנוגע לרמב"ם) שסע' 36 ושי"נ.

21. שו"ת הרמ"ע מפאנו סע"ג.

22. חולין צ, ב. וראה ספרי ופרש"י דברים א, כח. וראה לקו"ש חי"ט ע' 17 שוה"ג להערה 23.

23. דברים שם.

24. מלכים-א', א, מ.

וכך, אף בסגולות שאכן בטלו, במה דברים אמורים? בחולי ובסגולה, כפשוטם, בגשמיות.

אולם בהקשר לגורם החולי שהוא ענין רוחני – ככל ענייניו של יהודי, ועאכו"כ, היפך בריאות הגוף שהיא כתוצאה מהיפך בריאות הנשמה – הרי שאם ישתמש בסגולה ברוחניות, בודאי שתועיל גם כיום.

וההבדל בפועל (בין הסגולה הרוחנית לזו הגשמית):

איתא בגמרא[25] שהמשמעות הרוחנית של אכילה, היא קיום מצוות, ואילו של שתי', לימוד התורה – "אין מים אלא תורה"[26]. ולכן, לגבי סגולות הקשורות באכילה ושתי', הרי שבגשמיות למטה, נפסד העולם – ואינם מועילות, שלא כברוחניות – שהיא העיקר[27].

ד. האדמו"ר מגור: בקשר למה שדובר לעיל בענין "נשתנו הטבעיים" ברצוני לשאול בענין "שינוי שיעורים": והיה אם ישתנו השיעורים לעתיד-לבוא, ובלשון הגמרא[28] "שמא יבוא ב"ד אחר וירבה בשיעורין" – האם הכוונה בזה שאז ישתנה השיעור, או שמא פסק הבי"ד (דלעי"ל) יברר שגם מקודם הי' כן.

ולכאורה, ממה דאיתא שם בגמרא "האוכל חלב בזמן הזה צריך שיכתוב לו שיעור שמא יבוא ב"ד אחר וירבה בשיעורין" (דכשיבוא ב"ד ויפסוק שהשיעור היה בכזית קטן, יתחייב בקרבן[29]) – מוכח, שפסק ב"ד מברר למפרע.

---

25. ראה ברכות נז, סע"א. וראה קה"ר פ"ב, כד. וש"נ. עץ יוסף שם פ"ח, טז.

26. ב"ק יז, א.

27. להעיר - כשביהמ"ק הי' קיים מביא קרבן ונתכפר לו ונרפא, כשמפני חטאינו נשתנה העולם (כי חרב ביהמ"ק כו') אין הקרבת קרבן מועילה (ואדרבא), כ"א הרוחניות שבההקרבה, תפלות תשובה וכו'.

28. יומא פ, א.

29. ביומא שם מסיק דלא יתחייב בקרבן לפי "שלא שב מידיעתו" ("דאי נמי הוה ידע דחלב הוא הוה אכיל לי', דהא השתא קים לן דלא חייבה תורה אלא על כזית.. בינוני" - רש"י שם). אבל ראה ירושלמי פאה פ"א ה"א.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שאלה זו איננה רק על שיעורים, כי-אם על כל פסק ב"ד, המחדש (שלא כפי שהי' מקובל לפני-כן), האם זהו חידוש (שינוי שנוצר) מכאן ולהבא, או שזהו בירור אף למפרע.

ושני הצדדים תלויים, בסיבה הגורמת לפסק-דין זה:

אם סיבת שינוי הפס"ד הוא ענין של סברא ושיקול-דעת – דהיינו, שב"ד השני סבור, שלא כדעת ב"ד הראשון – הרי, מכיון שבכל דור נפסקת ההלכה כפי ב"ד אשר יהי' בימים ההם[30], אם-כן, פסק הדין תקף רק מכאן ולהבא, אך לא למפרע. שכן, אז היתה אכן ההלכה, כפי בית הדין שהי' באותה תקופה.

[בדומה לפלוגתת ב"ש וב"ה, שתחילה (קודם שנפסקה הלכה כב"ה) היו, תלמידי ב"ש מחוייבים לנהוג כדעתם[31], אבל לאחרי שיצאה בת קול וכו', ונקבעה הלכה כב"ה, הרי שגם על תלמידי ב"ש, לנהוג כדעת ב"ה[32].

- ועד שכשרבי טרפון (שהי' מתלמידי ב"ש), הטה לקרות כדברי ב"ש אמרו לו: "כדאי היית לחוב בעצמך, שעברת על דברי ב"ה"[33] -

וזהו שנפסקה הלכה כב"ה, הרי זה רק בנוגע מכאן ולהבא. אולם על העבר – הרי שתלמידי ב"ש שנהגו כדעת ב"ש, ברור, שאינם זקוקים על כך לכפרה, וכיוצא בה, שכן, אז, הי' עליהם לנהוג כדעת ב"ש[34]].

אולם, אילו הפס"ד השונה שלה ב"ד השני, הוא, משום שהיתה לו סברא שכזו, שאילו ב"ד הקודם הי' יודעה, בודאי הי' פוסק גם הוא, כב"ד שלאחריו, הרי שפסק זה הינו בירור למפרע. ומשום כך, שהפס"ד הקודם ניתן בטעות – הרי זה כדין "שגגו בית דין הגדול בהוראה, והורו להתירו...

30. רמב"ם הל' ממרים רפ"ב.
31. יבמות יא, רע"א.
32. עירובין יג, ב.
33. ברכות י, סע"ב במשנה. יא, סע"א.
34. ועד"ז לא נצטרך לע"ל כפרה על הדברים שאנו עושים עכשיו כב"ה - אף שלע"ל תהי' הלכה כב"ש (ראה מדרש שמואל לאבות פ"ה מי"ט. מק"מ לזח"א יז, ב. לקו"ת ד"ה ויקח קרח ספ"ד) - כי מה שלעתיד תהי' הלכה כב"ש הוא לפי שאז יהיו הם הרוב, ועכשיו הלכה כב"ה - לפי שהם היו הרוב.

ואח"כ נודע לב"ד שטעו"[35], הרי שלאחר שנודעה הטעות, חייבים הם בהבאת קרבן, שכן התברר, כי אף למפרע הי' הדבר אסור.

האדמו"ר מגור: הרי ממה שאמרו "צריך שיכתוב לו שיעור שמא יבוא ב"ד אחר כו'" מוכח, לכאורה, כי הבירור הוא אף למפרע?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שמא יבוא ב"ד כו'" פירושו – כי ב"ד יברר (בפועל ולא שפסקו הוא בירור למפרע), כי השיעור הוא אכן שונה. ולכן, "האוכל חלב בזמן הזה צריך שיכתוב כו'" – כי אם ב"ד יברר (בפועל) שהשיעור הוא, כזית קטן[36] [שאז נמצא שמה שהיה מקובל עד עתה, כי השיעור הוא כזית בינוני, זהו בדומה לב"ד ששגגו בהוראתן[37]], יתחייב הוא בהבאת קרבן.

ה. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בקשר לדבר שהזמן גרמא – הקשור בביאת המשיח – ידועה השקלא-וטריא שבאחרונים, אם יבנה ביהמ"ק בין פסח ראשון לפסח שני, האם תהי' חובה להקריב פסח שני. ומסקנתם היא, כי אכן תהי' חובה להקריב[38].

שכן, אף אם תימצי לומר, כי בזמן הזה אין חיוב להקריב את הפסח (ולא שהחיוב ישנו, אלא שבפועל אי אפשר[39]) שאז, לפי הדיעה כי פסח שני הוא תשלומין (או תקנתא דראשון[40], לא תהי' חובה להקריב פסח שני – שהרי לא הי' חיוב בפסח ראשון.

---

35. ל' הרמב"ם הל' שגגות רפי"ב.

36. ראה צפע"נ (להרגצובי כללי התוהמ"צ (ח"ב) ע' רעח וש"נ, דבאם נאמר למשה שהשיעור הוא כזית - אז צריך לשער בכל דור "לפי אותו הזית שבאותו הזמן", אבל אם "נמסר לנו מסיני שיעור, ואנחנו שיערנו כזית - אז צריך שיהי' כמו בזמן משה.

37. כ"ה במל"מ הל' שגגות רפי"ב.

38. מנ"ח מ"ע שפ. לקו"ש ח"ב ע' 218 ואילך. (וראה ירושלמי פסחים פ"ט ה"א. תוספתא פסחים פ"ח ה"ב - הובא במנ"ח ובלקו"ש שם). ולהעיר מתשובת הרגצובי - נדפסה ב"גדיל תורה" (נ.י.) חו' נא.

39. כי (לכמה דיעות) הקרבת קי"פ תלוי בבנין ביהמ"ק. ראה בספרים שנסמנו בשד"ח (כרך ה') סוף מע' ק. תו"ש בא (ח"ב ע' קנה). ולהעיר מדעת הר"ח דפריש - כפתור ופרח פ"ו.

40. פסחים צג, א.

- ונמצא לדעת הרמב"ם שפוסק[41] (כפי הדיעה[42]) שפסח שני הוא "רגל בפני עצמו", וגם במקרה שלא היו מחוייבים בראשון – גר שנתגייר וקטן שהגדיל בין ראשון לשני – מחוייבים להביא פסח שני[43].

וכך הוא גם בנוגע לענייננו: אם יבוא משיח מחר, נצטרך להקריב פסח שני.

האדמו"ר מגור: באם יבוא משיח מחר, יהי' אפשר להקריב את הפסח-שני בטהרה, שכן, עד "פסח שני" ישנם יותר משבעה ימים, ואפשרית הזאת שלישי ושביעי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ואף אם יתמהמה ח"ו עוד כמה ימים, גם יהי' אפשר להקריב, שכן, קרבן פסח אפשר להביא אף בטומאה[44].

נוסף לכך שדין זה הוא נוגע הלכה למעשה, שהרי "אחכה לו בכל יום שיבוא, – הרי לפי מה שאמרתם קודם (לעיל סוף ס"ב), יתכן, כי ע"י כך גופא שלומדים ופוסקים את ההלכה – יביא הדבר לכך שהקרבת פ"ש בשנה זו לאחרי ביאת משיח – תהי' בפועל.

ו. כ"ק אדמו"ר שליט"א: ישנן טענות עלי, על כך שאני "מרעיש" תמיד, כי יש לצפות לביאת המשיח בכל יום ויום, שיבוא ביום זה ממש. נהניתי איפוא לראות בהגדה (שנדפסה השנה) בשם רבי וועלוועלע בריסקר, כי הפירוש ב"אחכה לו בכל יום שיבוא", היא בכל יום, ממש.

---

41. הל' ק"פ פ"ה ה"א. ה"ז.

42. ואף ש"רובא לא מדחו לפסח שני" (פסחים פ, ב. וראה רמב"ם שם פ"ז ה"ד, ה"ו) - כבר כתב המנ"ח שם, שבנדו"ד (כשיבנה ביהמ"ק בין ראשון לשני) שאני, וראה לקו"ש שם ע' 219 ואילך. ע"ש באורכה.

43. ואף שפסח שני אינו דוחה את הטומאה (שם צה, ב. רמב"ם סוף הל' ק"פ) - הרי: א) לכמה דיעות, הוא דפסח שני אינו דוחה את הטומאה הוא לפי שבא ביחיד (מאירי שם, וראה גם תוס' יומא פז, א ד"ה דוחה). ב) הטעם מה שפסח שני אינו דוחה את הטומאה הוא כדאיתא בפסחים שם "מפני טומאה דחיתיו יחזור ויעשה בטומאה", ולכן י"ל, דהיכא שלא הקריב פ"ר מצד סיבה צדדית (ולא "מפני טומאה דחיתיו") עושה פ"ש גם בטומאה (ודלא כמ"ש המנ"ח שם קרוב לסופו).וראה לקו"ש שם ע' 220, 222.

44. ראה עירובין מג, ב.

ויותר מכך: "לישועתך קוינו כל היום" – יש לקוות ולהמתין למשיח "כל היום" – "כל רגע ורגע ממש".

ועל השאלה הנשאלת: נאמר הרי, כי קודם ביאת המשיח, יבוא אליהו הנביא. ואם כן כיצד יתכן שמשיח יבוא היום, בעוד שאליהו הנביא לא בא אתמול[45]? – הוא משיב: כי בשעה שיבוא משיח, הוא (או אליהו הנביא) יישב את כל הקושיות, והוא ישיב אף לקושיא זו.

האדמו"ר מגור: האם ההמתנה לביאת המשיח בכל יום, כוללת גם שבת ויו"ט, אף שאיתא בגמרא שאין בן דוד בא בשבת?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אחכה לו בכל יום שיבוא" הכוונה, בכל יום ממש, כולל ערב שבת וערב יו"ט. ואילו את הקושיא מהגמרא – יישב המשיח אף קושיא זו. איני מאמין כי ימצא יהודי (עד כמה שלא יהי' שקוע בתורה) שיהי' מוכן להשהות (מפני קושיא זו) את ביאת המשיח, אפילו ביום אחד. בודאי הוא יסכים, ואף ישמח להישאר בקושיא, העיקר שהמשיח יקדים את ביאתו ביום אחד קודם.

45. עירובין שם.

ביקור האדמו"ר רבי פינחס מנחם אלתר בעל הפני מנחם מגור

– ליל ה', י"ג אדר ראשון ה' תשד"מ –

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א: מכיון ש"פותחין בברכה", ו"פותחין בשלום" – צריכים לפתוח בדבר תורה, כי התורה היא ענין של ברכה[1], וגם ענין של שלום[2], וכל עניני טוב.

בתורה גופא – אמרו חז"ל[3] "אין תורה כתורת ארץ ישראל", תלמוד ירושלמי, ולכן, בהזדמנות זו, ברצוני לברר אצלכם ענין בקשר ללימוד תלמוד ירושלמי, ובפרט לאור ההכרזה אודות לימוד "דף היומי" בתלמוד ירושלמי:

בתלמוד ירושלמי ישנם כמה מסכתות שלא הגיעו לידינו בשלימות, וכך נדפסו בדפוסים שלפנינו – בלי הפרקים האחרונים.

אמנם, במסכת שבת, שד' פרקים האחרונים דתלמוד ירושלמי לא הגיעו לידינו – הנה בדפוס זיטאמיר נדפסו בסוף המסכת כל המשניות דד' פרקים האחרונים (אף שבדפוסים שלפנ"ז לא נדפסו פרקים אלו), וכן הוא בכל הדפוסים שלאחרי דפוס זיטאמיר – שראיתי.

ואף שאין בידי עכ"פ ידיעות אם הדבר נעשה בהסכמת גדולי ישראל, או מדעתו של ה"בחור-הזעצער", שעליו אין סומכין... הרי רואים שהדבר נתקבל ונתפשט בכל תפוצות ישראל, שכן הוא בכל הדפוסים דתלמוד ירושלמי.

---

1. להעיר שאי' הטעמים שהתורה מתחלת בבי"ת הוא – כי בי"ת ר"ת ברכה (ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א, ועוד. וראה בארוכה לקו"ש חט"ו שיחה א' לפי' בראשית).
2. שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר (משלי ג, יז) דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום (רמב"ם סוף הלכות חנוכה, מספרי נשא ו, כו. וראה לקו"ש ח"ח ע' 349 ואילך).
3. ב"ר פט"ז, ד.

ומכיון שכן נדפס בכל דפוסי הירושלמי הנפוצים – הנה כאשר נקבע לימוד "דף היומי" בתלמוד ירושלמי, בטח למדו גם את ד' הפרקים האחרונים דמסכת שבת.

ועפ"ז – נשאלת השאלה: למה נגרע? ולכאורה גם בשאר המסכתות שחלקם האחרון לא הגיע לידינו – להדפיס בסופן את שאר המשניות עד לסיום המסכת, וללמדן בסדר הלימוד ד"דף היומי"?!

ולדוגמא: במסכת נדה אשר בתלמוד ירושלמי ג' פרקים ראשונים והתחלת פרק רביעי בלבד. וא"כ, לכאורה, אולי ישלימו את המשניות דכל שאר הפרקים, עד סיום המסכת, כפי שמצינו במסכת שבת.

האדמו"ר מגור: כאשר מדובר אודות דבר שכבר דשו בו רבים – שונה הדבר, ולדוגמא: מסכת שקלים בירושלמי נדפסה כחלק מתלמוד בבלי[4], ולומדים אותה בסדר הלימוד ד"דף היומי" בתלמוד בבלי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אין כוונתי בנוגע ללימוד "דף היומי" בתלמוד בבלי, מכיון שזהו דבר שנקבע כבר לפני כו"כ שנים – כי אם בנוגע ללימוד "דף היומי" בתלמוד ירושלמי שנתחדש לאחרונה, שבזה לא שייך עדיין דדשו בו רבים, מכיון שנמצאים במחזור הראשון, ובמילא ניתן לקבוע – כפי הרצון.

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א: הקס"ד להוסיף בדפוסי ירושלמי את שאר המשניות דמסכת נדה עד לסיום המסכת – נתעורר אצלי מסיבה נוספת: סיום הירושלמי שלפנינו (במסכת נדה) הוא – בענין דהיפך הטהרה, ומאז ומתמיד הי' לי צער, וצע"ג לפענ"ד מזה שהירושלמי אינו מסיים בדבר טוב!

בשלמא כאשר אין עצה לדבר – אזי אין ברירה, וכפי שכותבים המדפיסים שסיום הירושלמי לא הגיע לידינו, אבל בנדו"ד יש עצה פשוטה בדבר: כשם שבמסכת שבת הוסיפו את המשניות דד' פרקים האחרונים, הרי

---

4. להעיר אשר ע"פ חוקרי הדפסת התלמוד (בעהמ"ס דקדוקי סופרים ועוד) – כשהדפיסו כל תלמוד בבלי בשלימותו (ויניציא רפ-רפג) הדפיסו בו מס' שקלים עם תלמוד ירושלמי ובסוף מס' הוריות – גם תלמוד ירושלמי. – וכן הוא בהוצאות תלמוד בבלי שראיתי.

גם במסכת נדה יכולים להוסיף את שאר המשניות עד לסיום המסכת, ואז יהי' הסיום עכ"פ בתיבת "תלויים", ובאם יוסיפו גם שאר המסכתות שלאחרי נדה[5] – יהי' הסיום בדבר טוב[6].

[בנוגע לסיום הירושלמי – מצאתי סיום על הירושלמי מהרה"צ ממונקאטש, בעל מנחת אלעזר (בספרו הגהות הירושלמי), והסיום הוא בפרק בנות כותים – כבירושלמי שלפנינו. ומכיון שידועה דרכו של הרה"צ ממונקאטש לדייק על כל פרט ופרט (לא רק על תוכן[7] הענין), ובודאי הי' מדייק גם בנוגע לסיום מסכת, הרי לכאורה משמע מדבריו שהסיום הוא כבירושלמי שלפנינו.

אמנם, אין להכריח מזה, כי גם כאשר סבורים שיש להוסיף את המשניות דשאר הפרקים, יש ענין להתעכב ולבאר גם את הסיום כפי שהוא לפנינו, בטרם שניתוספה הוספה זו[8]].

עפכ"ז, לכאורה גם לולי הטעם שיש לסיים בדבר טוב – ראוי להוסיף את המשניות דשאר הפרקים, כפי שמצינו במסכת שבת; ועאכו"כ כאשר ישנו גם הטעם שיש לסיים בדבר טוב!

האדמו"ר מגור: אכן, הסיום בדבר טוב הוא ענין עיקרי, ובלשון הגמרא[9] "שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומין", וכידוע הסימן יתק"ק, שבד' הספרים ישעי' תרי-עשר קהלת וקינות (איכה), חוזרים וכופלים פסוק כדי לסיים בדבר טוב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בענין זה מצינו בירושלמי הדגשה מיוחדת בנוגע לאיכה:

איתא בירושלמי[10]: "שכן מצינו בנביאים הראשונים שהיו חותמין את דבריהן בדברי שבח ובדברי נחמות". ופריך "והכתיב והיו דראון לכל בשר",

---

5. וכמו שבדף היומי דבבלי – לומדים המס' שלאחרי מס' תמיד – אף שהן משניות לבד.
6. ראה גם שיחת ש"פ בשלח, יו"ד שבט ש.ז. (תשד"מ) סל"ב.
7. להעיר מהשקו"ט האם רק על מנה שבשטר הם מעידים (כתובות כ, סע"ב ואילך).
8. ראה גם שיחה הנ"ל סל"ג.
9. ברכות לא, א.
10. ברכות רפ"ה.

ומשני "בעכו"ם היא דעסקינן", ופריך "והכתיב כי מאוס מאסתנו", ומשני "השיבנו תחת כי מאוס מאסתנו", היינו, "השיבנו הוא אחר פסוק זה, שחזר וכפלו לסיים בדברי נחמות"[11].

ונמצא, שההדגשה בירושלמי על הסיום בדבר טוב בנ"ך היא – בנוגע לספר איכה בלבד, משא"כ בישעי', שקאי בפורענותא דעכו"ם, ועד"ז בנוגע לתרי-עשר וקהלת[12].

ועפ"ז יש מחלקין בין כפל הפסוק באיכה לכפי הפסוקים בישעי' תרי-עשר וקהלת – שבישעי' תרי-עשר וקהלת הדיוק הוא שהקורא צריך לחזור ולכפול את הפסוק כדי לסיים בדבר טוב. אבל באיכה – לכאורה הנביא חוזר וכופל את הפסוק כדי לסיים בדבר טוב.

שרק עפ"ז יבואר מה שנדפס הפסוק "השיבנו" באיכה (גם) לאחרי הפסוק "כי מאוס מאסתנו" בתור פסוק בפ"ע (כשאר הפסוקים), ועד שמסומן במספר בפ"ע – פסוק כ"ג (כפי שרואים בדפוסי התנ"ך), ודלא כבישעי' תרי-עשר וקהלת שבהם לא מופיע הפסוק הכפול כחלק משאר הפסוקים, כי אם שנאמר שהקורא צריך לחזור ולכפול פסוק זה.

ג. האדמו"ר מגור: לגבי עריכת סיום מסכת בקשר ל"סעודת מצוה" (בתשעת הימים וכיו"ב) – ישנם המדייקים לעשות סיום על המסכתות דתלמוד בבלי בלבד, מכיון שכל המסכתות דתלמוד ירושלמי אינם בשלימותם לגמרי, שהרי ישנם כו"כ ענינים שנשארו בקושיא כו', ולא הוגה וכו', ובמילא – חוששים הם שסיום מסכת בירושלמי אינה באופן ד"שלים מסכתי'"[13].

---

11. פני משה שם.
12. ראה תוד"ה שכן מצינו – ברכות שם.
13. שבת קיח, סע"ב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: דבר זה הוא חידוש גדול אצלי – שהרי כו"כ אחרונים מקילים בנוגע לסיום, ועד אפילו – על אבות דר' נתן, וישנם אחרונים שהגזימו ומקילים לעשות סיום אפילו על פרק אחד בלבד* !

ועאכו"כ כאשר מדובר אודות מסכת שלימה – גם מסכתות קטנות, ובפרט אבות דר"נ – מסכת שיש בה ריבוי פרקים, וא"כ, לכאורה בטח יכולים לעשות סיום על מסכת בתלמוד ירושלמי !

האדמו"ר מגור: בקשר לסיום הש"ס – ישנו ענין נפלא ע"פ דיוקו של בעל חידושי הרי"ם[14].

כתיב[15] "ראש דברך אמת", וכותב בעל חידושי הרי"ם: "השי"ת פתח אנכי באל"ף, "אנן תנינן" [ובנוגע לסיום הירושלמי – אין לדעת, מכיון שלא הגיע לידינו], ואות אל"ף זו משלימה את המ"ם ד"מאימתי" (התחלת המשנה) והתי"ו ד"תנא" (התחלת הגמרא בבבלי) – להיות תיבת "אמת".

ד. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בענייננו – הקס"ד שנכון וראוי להשלים את המסכתות החסרות בתלמוד ירושלמי, ע"י הוספת המשניות שאין עליהם גמרא.

וכאמור – בנוגע למסכת נדה, הוספת המשניות דשאר הפרקים מוסיף ג"כ – לסיים בדבר טוב[16], אבל גם בנוגע לשאר המסכתות שאין בהם טעם הנ"ל – באם ישלימום ע"י המשניות דשאר הפרקים – תהי' המסכת שלימה.

ולכאורה אין כל חשש בדבר, וראי' לדבר – ממסכת שבת, שניתוספו בה המשניות דד' פרקים האחרונים, והדבר נתקבל בכל תפוצות ישראל, כנ"ל, ואין זה אלא הוספה בדבר טוב – הן בנוגע לסיום הירושלמי בדבר טוב, והן בנוגע להוספה בלימוד משניות... שבודאי הרי זו הוספה בדבר טוב !

---

* ראה יסודי ישורון ח"ו ע' מג ואילך. וש"נ. – העירני חכם א' משו"ת מים חיים או"ח סקע"ט, שו"ת בית ישראל ח"א או"ח סמ"ז. שו"ת יביע אומר ח"א או"ח סו"ס כו. מהרש"ם בדעת תורה סתקנ"א ס"י. שו"ת בית אבי ח"ב סנ"ב. נחלה לישראל סל"א.

14. ריש מסכת ברכות.

15. תהלים קיט. קס.

16. עכ"פ לגבי הקודמו דחייבין קרבן – כ"א תלויין.

ולכאורה קס"ד: כשם שישנם מסכתות שבפרקים האחרונים אין עליהם גמרא, ישנם מסכתות שאין עליהם גמרא כלל, ובאם ידפיסו גם את המשניות דמסכתות אלו, יוקבע זאת בסדר הלימוד ד"דף היומי".

הנני מעורר קס"ד עתה אודות ענין זה – מכיון שנמצאים עתה ב"מחזור הראשון", ולכן הרי זה הזמן המתאים לקבוע את המנהג בזה, כי כפי שיקבע עתה (במחזור הראשון) – כן ישאר ללאחרי זה, משא"כ אם לא יקבע הדבר ב"מחזור" זה – הרי מי ימצא בעצמו התוקף לשנות את הדבר.

ה. כ"ק אדמו"ר שליט"א: כאשר הכריזו אודות לימוד "דף היומי" בתלמוד הירושלמי – לא דובר, כפי הנראה, אודות פרטים אלו.

האדמו"ר מגור: אכן, דובר רק אודות כללות הענין, אבל בודאי יכולים עוד להוסיף פרטים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כאשר יהודי נגש ל"ארון ספרים" ללמוד תלמוד ירושלמי – הנה בדרך הטבע ילמד כפי שהדבר מופיע בדפוס שלפניו. ולכן, כאשר יראה בדפוס שלפניו גם את המשניות דשאר הפרקים שאין עליהם גמרא (וכן המסכתות שאין עליהם גמרא כלל), בודאי ילמד גם משניות אלו, כפי שרואים במוחש בנוגע לד' הפרקים האחרונים דמסכת שבת, משא"כ כאשר ילמד מתוך הדפוסים שאין בהם משניות אלו – הרי ספק גדול אם יוסיף ללמוד משניות אלו (גם אם ישמע אודות הוראה זו), ואדרבה כו' – בראותו שבדפוס שלפניו לא נדפסו משניות אלו!

ולכן, לכאורה באם תתקבל קס"ד זו, הרי שצ"ל הדפסת הירושלמי באופן האמור, ואז – בודאי ישתדלו בזה המדפיסים בעצמם, מכיון שזהו לטובתם כו'.

האדמו"ר מגור: בלימוד "דף היומי" אוחזים עתה במסכת סנהדרין, וצריכים עוד ללמוד מסכת ע"ז, הוריות ונדה, כך שהסיום יהי' לערך לפני חג השבועות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: א"כ, נותר עוד זמן להדפיס את כל המשניות דמסכת נדה עד סיומה.

האדמו"ר מגור: בנוגע להדפסה – הרי מסכת נדה נדפסה באותו כרך שבו מסכת סנהדרין, אבל בנוגע ללימוד – בודאי יכולים להוסיף וללמוד את המשניות דפרקים אלו עד סיום המסכת, ובנוגע למחזורים הבאים – יוכלו גם להדפיס באופן האמור.

ו. האדמו"ר מגור: אם המדובר הוא גם על המסכתות שאין עליהם גמרא כלל (כנ"ל ס"ד) – הרי זה כולל את כל סדר קדשים וטהרות!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אכן. ומכיון שאוחזים עתה במסכת סנהדרין, שהיא בסדר נזיקין (לפני קדשים וטהרות) – הרי גם במחזור זה אפשר לדון בקס"ד להוסיף את כל המשניות דסדר קדשים וטהרות.

האדמו"ר מגור: לכאורה, הרי גם בתלמוד בבלי ישנם כו"כ מסכתות שאין עליהם גמרא, כמו המסכתות דסדר זרעים (מלבד מסכת ברכות) וסדר טהרות (מלבד מסכת נדה), ואף שבודאי לומדים גם משניות אלו (כפי שנדפסו בש"ס שלפנינו), הרי לא נכלל לימוד משניות אלו בסדר הלימוד "דף היומי" דתלמוד בבלי?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לאידך – ראי' להקס"ד – ממסכת תמיד, שג' פרקים האחרונים שבה אין עליהם גמרא, ואעפ"כ, לומדים זאת בסדר הלימוד ד"דף היומי".

האדמו"ר מגור: יש אמנם מסכתות שאין עליהם גמרא שנכללים בסדר הלימוד ד"דף היומי" – מסכת קינים ומסכת מדות, אבל טעם הדבר הוא – מפני שמסכתות אלו נדפסו בהמשך אחד עם מספר הדפים דמסכת מעילה ותמיד: מעילה, קינים, תמיד (עד דף ל"ב, ולאח"ז – ג' פרקים האחרונים דמסכת תמיד שאין עליהם גמרא), ומדות. ומכיון שמסכתות אלו הם באותו המשך של מספר הדפים, לומדים עד הסוף, משא"כ בשאר המסכתות שאין בהם טעם הנ"ל (דמספר הדפים), כמו עדיות ואבות, המשניות דסדר זרעים וטהרות – אינם נכללים בסדר הלימוד ד"דף היומי".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע למה שאמרתם אודות המשך מספר-העמודים – יש להעיר, שמספרי העמודים שלפנינו נקבע[17] בדפוס הראשון שנדפס ע"י המדפיס הנוצרי בומברג!

ואעפ"כ, מכיון שכך נדפס הש"ס במשך דורות (בעקבות הדפוס הראשון) – הרי זה בהשגחה פרטית, ויש לדייק בזה כו'[18].

[ולדוגמא: מספר העמודים דכל מסכת מתחיל מדף ב', ואף שהטעם הפשוט לכך הוא מפני שכך סידר זאת המדפיס (אם מפני שלא הבחין בחילוק שבין "דף-השער" למסכת עצמה, או שעשה כן מפני ששילמו לו עבור כל דף או עמוד) – הרי מבארים בזה כו"כ עניני מוסר ורמז כו', ובודאי לא יעלה על דעתו של אף א' להרהר ח"ו על זה, מכיון שכן נקבע בהשגחה פרטית].

אבל אעפ"כ, לכאורה אין זו סיבה שילמדו רק את המסכתות והם סומנו בהמשך למספר העמודים דמסכתות שלפנ"ז!

מצד תוכן המסכתות – הרי הדברים ק"ו: אם מסכת מדות נכללת בסדר הלימוד ד"דף היומי, למרות מ"ש הרמב"ם[19] ש"אין בו.. אלא סיפור שהוא זוכר מדת המקדש וצורתו ובנינו", עד שיש צורך לבאר ש"התועלת שיש במין ההוא כי כשיבנה במהרה בימינו יש לשמור ולעשות התבנית ההוא כו'" – הרי עאכו"כ שצריכים ללמוד מסכת "עדיות", למשל, שהיא "בחירתא"[20]!

ובכל אופן, הנה בנוגע ללימוד ,דף היומי" בתלמוד בבלי – כבר נהגו כן כו"כ פעמים, יותר מג' פעמים, ובכלל – בכגון דא מספיקה הקביעות דפעם אחת, מכיון שהדבר נעשה ברבים ובפירסום;

אמנם, בנוגע ללימוד "דף היומי" בתלמוד ירושלמי, הנה מכיון שנמצאים ב"מחזור הראשון", עוד לפני שנקבע המנהג בזה – יכולים לקבוע עתה את

---

17. בדפוסים שלפנינו (וגם – באחדים שלאחריו) המספר שונה מזה לזה – כמצויין ע"י העוסקים בזה בספריהם.

18. "ידועה הוראת רבותינו ע"ד לימוד מס' סוטה המסתיימת בדף מט (אף שבפועל ישנם מח דפים) במ"ט ימי ספה"ע" ("היום יום" – ז' אייר).

19. בהקדמתו לפיהמ"ש ד"ה והחלק הששי קרוב לסופו.

20. ברכות כז, א. קידושין נד, ס"ב.

המנהג באופן שירצו, הן בנוגע להשלמת המשניות במסכתות שבחלקן אין גמרא (כפי שמצינו במסכת תמיד – בתלמוד בבלי, ובמסכת שבת – בתלמוד ירושלמי), והן בנוגע להשלמת המשניות במסכתות שאין עליהם גמרא כלל, ואדרבה – עי״ז יקבע מנהג זה לדורות!

ז. כ״ק אדמו״ר שליט״א: כנראה, נתקבל הלימוד ״דף יומי״ בתלמוד ירושלמי.

האדמו״ר מגור: אכן, הדבר נתקבל ביותר.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: מסתמא נערכים גם הסיומים ל״גמרה של תורה״[21] באופן של פירסום.

האדמו״ר מגור: אכן ישנם שיעורים ברבים, ומזמן לזמן עורכים סיומים ברבים.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: כוונתי גם בקשר למה שהזכרתם לעיל (ס״ג) שישנם החוששים לעשות סיום מסכת בתלמוד ירושלמי -

האדמו״ר מגור: אצלנו – בודאי סומכים על סיום מסכת גם בתלמוד ירושלמי, ומה שהזכרתי לעיל – הרי זה רק שישנם כאלו החוששים לכך.

אגב, בנוגע לעריכת סיומים מר״ח אב – מזהיר ר׳ יעקב עמדין (בסידורו) שענין זה הוא ״בתנאי שלא יגרע מעסק הלימוד היטב כראוי להבין ולהשכיל, משא״כ בדלא ידע מאי קאמר, רטין ולא ידע מאי רטין״.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: ר׳ יעקב עמדין הי׳ מדייק בכל ענין בתכלית הדיוק, עד לדיוק אפילו בנוגע לאותיות כו׳.

ח. כ״ק אדמו״ר שליט״א: בהמשך להמוזכר אודות ר׳ יעקב עמדין – מצינו בדבריו חידוש בקשר לחודש אדר:

בנוגע לשבעה באדר, יום פטירתו של משה רבינו – נהוג אצל (רובם כ)כולם שענין זה הוא באדר ראשון, כפס״ד המג״א[22], אמנם ר׳ יעקב עמדין

---

21. שהש״ר פ״א, ט. רמ״א יו״ד סרמ״ו סכ״ו.

22. או״ח סתק״פ סק״ח.

כותב בסידורו ש"בשנת העיבור העיקר להתענות בשני"[23] (וכ"ה דעת הח"צ[24] והחת"ס[25]).

אודות לידתו של משה (שגם נולד בשבעה באדר) – מצינו בגמרא[26] שלחד מ"ד "אותה שנה מעוברת היתה"[27], ולמ"ד זה נולד משה באדר ראשון, שהרי מ"ד זה ס"ל ש"אותו היום (שהושלך משה ליאור) עשרים ואחד בניסן הי"", היום שבו אמר משה רבינו שירה – בעת קרי"ס, והחשבון דשלשה ירחים ("ותצפנהו שלשה ירחים[28]) הוא – "רובו של ראשון ורובו של אחרון ואמצעי שלם", היינו, שלידת משה היתה בז' אדר ראשון, ואז ישנו רובו של ראשון – אדר ראשון, רובו של אחרון – ניסן, ואמצעי שלם – אדר הסמוך לניסן. ומכיון שלדעה זו נולד משה בז' אדר ראשון – י"ל שגם מיתתו היתה באדר ראשון[29].

אמנם, מסקנת ר' יעקב עמדין היא – ש"בשנת העיבור העיקר להתענות בשני".

ט. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בהמשך להאמור לעיל אודות שבעה באדר אם ענין זה הוא באדר ראשון או אדר שני – יש לברר גם בנוגע לענין ד"משנכנס אדר מרבים בשמחה"[30], אם ענין זה הוא רק באדר שני או גם באדר ראשון[31]:

ישנם בעלי "מרה שחורה" שסוברים שהענין ד"מרבים בשמחה" צריך להיות רק באדר שני, וסברתם – מכיון שהטעם הפשוט ד"מרבים בשמחה",

---

23. פרטי הדעות בזה – נסמנו בלקו"ש חט"ז 342 הערה 5.
24. בשאילת יעב"ץ ח"א סקי"ז.
25. חאו"ח סקסי"ג.
26. סוטה יב, ב.
27. וע"פ הכלל שלא לאפושי מחלוקת, י"ל שגם המ"ד "אותו היום ששה בסיון הי"" ס"ל שאותה שנה מעוברת היתה (ונולד באדר ראשון), והכוונה ב"משבעה באדר ועד ששה בסיון תלתא ירחי" היא – כיון שהיו ד' חדשים חסר יומיים. ואפילו את"ל שדוחק הוא – דוחק גדול יותר לומר דפליגי בדבר שבמציאות – אם עיברו את השנה אם לאו (נוסף על הפלוגתא אוודת יום פרטי בשנה ההיא, יום שהושלך משה ליאור, אם "עשרים ואחד בניסן הי"" או "ששה בסיון הי"").
28. שמות ב, ב.
29. ראה גם שאילת יעב"ץ ח"א סקי"ז.
30. תענית כט, סע"א.
31. ראה גם לקו"ש שם ע' 344 ואילך.

הוא מפני ימי הפורים, הרי כשם שקריאת המגילה וכל עניני הפורים הם באדר שני, יש מקום לומר שגם הענין ד"משנכנס אדר מרבים בשמחה" שייך באדר שני בלבד.

ואמרתי פעם על זה[32] – שיש לעזוב את ה"מרה שחורה" ולשמוח כבר משנכנס אדר ראשון;

בשו"ע חלק אורח חיים בסופו – פסק הרמ"א: "וטוב לב משתה תמיד". ומזה מובן, שכאשר ישנו איזה ספק – הכלל הוא "טוב לב משתה תמיד"[33]!

ולהוסיף: פס"ד זה כותב הרמ"א בקשר ובשייכות לאדר ראשון – שביום י"ד אדר ראשון (פורים קטן) יש להרבות קצת בסעודה, ומסיים: "וטוב לב משתה תמיד"[34].

י. כ"ק אדמו"ר שליט"א: דרך אגב, בנוגע ללשון "פורים קטן" – חפשתי היכן נמצא לשון זה לראשונה.

בנוגע לפסח – מצינו הלשון "פסח שני" במשנה[35] ובגמרא[36] וכן מצינו הלשון "פסחא זעירא"[37], וכנראה, שעל משקל זה נקראים גם י"ד וט"ו אדר ראשון בשם "פורים קטן". אבל, כאשר מוצאים לשון זה בפירוש – הרי זה טוב ונעים יותר ("געשמאקער").

---

32. לשלימות הענין – ראה בארוכה שיחת ש"פ תשא שנה זו (תשד"מ).
33. להעיר מל' הבאה"ט (על דברי הרמ"א): "תמיד – בית תפארתנו במהרה יעמוד, ובירושה אותו נעבוד, נכון יהי' הר הבית בראש הרים עדי עד".
ועפ"ז י"ל שכל הוספה ב"טוב לב משתה תמיד, מוסיפה בזירוז והחשת "בית תפארתנו במהרה יעמוד כו'".
34. וראה גם לקו"ש שם – שהענין ד"מרבים בשמחה" קשור עם לידתו של משה, ועפ"ז – הרי זה קשור עם אדר ראשון, כנ"ל בפנים.
35. פסחים צב, ב, חלה בסופו. ר"ה יח, ס"א.
36. פסחים צג, א.
37. חולין קכט, ב – ממגילת תענית פ"ב.

הנה: אדמו"ר הזקן מונה בסידורו את הימים שאין אומרים בהם תחנון, וביניהם "פורים קטן (ב' ימים) שהוא י"ד וט"ו באדר ראשון"[38], וכאשר חפשתי בספרים שלפנ"ז – מצאתי לשון זה ("פורים קטן") בדרכי משה להרמ"א[39], ולפנ"ז – במהרי"ל[40].

יא. האדמו"ר מגור: בנוגע לאדר ראשון ושני, הובא להלכה – בנוגע לנדרים ושטרות כו' – שאדר סתם הוא אדר ראשון[41].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בענין זה נחלקו הפוסקים, וישנם הסוברים שאדר סתם הוא אדר שני[42].

כמו כן ישנה שקו"ט בנוגע לחודש העיבור – איזה הוא חודש העיבור, אדר ראשון או אדר שני ומסקנת הדברים – שחודש העיבור (הנוסף) הוא אדר

---

38. להעיר מאריכות לשונו של אדמו"ר הזקן בסידורו – "ופורים קטן שהוא י"ד וט"ו באדר ראשון", ולא "פורים קטן" סתם (כמו "פורים גדול"), שאינו מפרט שהוא י"ד וט"ו כו'), או רק י"ד וט"ו באדר ראשון".

ויש לומר בזה: בדברי ימי ישראל מצינו כו"כ נסים שאירעו ליחיד או לציבור (בעיר או במדינה מסויימת), ונקבעו (ע"י גדולי ישראל) ליו"ט עבור משפחה זו או עבור מקום זה, ונקראו בשם "פורים קטן". ולדוגמא: פורים שנקבע ע"י בעל התוי"ט לזכר נס שאירע לו, כפי שכתב ב"מגילת איכה" (המגילה שבה מסופר פרטי הנס) בסופה: "את כל דברי האגרת הזאת אשר כתבתי לכם, ומה ראיתי על ככה כו', אני קובע גם יום משתה ושמחה.. לדורותיכם עד עלי ועל בני ובנותי וכו'". וכבר נסמנו בספרי האסופות כו"כ נסים שנקבעו לזכרון בשם "פורים קטן" (ראה אוצר ישראל ערך פורים ע' 215 ואילך).

ולכן לא כתב אדה"ז "פורים קטן" סתם, אלא מפרש "שהוא י"ד וט"ו באדר ראשון"* – כי הלשון "פורים קטן" (סתם) יכול לכלול גם "פורים קטן" אחר שנקבע במקום פרטי (מלבד י"ד וט"ו אדר ראשון), או אולי רק "פורים קטן" הנ"ל ולא י"ד וט"ו באדר ראשון, שמכיון שאין נוהגין בו כל דיני הפורים (קריאת מגילה, משלוח מנות וכו') – יש סברא לומר שאומרים בו תחנון.

ולאידך – אינו מסתפק לכתוב "י"ד וט"ו באדר ראשון", אלא מדגיש גם "פורים קטן", כדי להוסיף (בקיצור) את הטעם שאין אומרים תחנון בי"ד וט"ו באדר ראשון – כי ימים אלו הם "פורים קטן" וע"ד החידוש שבשו"ע אדה"ז על שו"ע המחבר – "להבין ולהורות הלכה ברורה הלכה בטעמיהן" (הקדמת בני המחבר לשו"ע).

* גם בנוגע לפסח שני מדייק אדה"ז "ופסח שני שהוא י"ד באייר" – כי בזה חידוש גדול (וצע"ג ליישבו): עיקר ענין פסח שני צריך להיות (לכאורה, ע"ד פסח ראשון) בליל ט"ו, ואפילו הקרבתו הוא לאחרי התמיד (מנחה) – ולכן מוסיף (מחדש) "שהוא י"ד באייר".

39. טואו"ח סוף הל' מגילה.

40. ריש הל' פורים.

41. ראה טואו"ח סתכ"ח. רמ"א שם סתכ"ז. טושו"ע חו"מ סמ"ג סכ"ח.

42. ראה רמב"ם הל' נדרים פ"י ה"ו. הובא בט"ז או"ח סתכ"ז, וראה מג"א ומחצ"ש שם. אנצי' תלמודית ערך אדר.

ראשון[43]. וי״ל שזהו טעם נוסף לכך שאין קורין את המגילה באדר ראשון, מכיון שאינו אלא חודש העיבור (חודש נוסף).

אמנם, ענין זה (שחודש העיבור הוא אדר ראשון) דורש ביאור והסבר: חודש העיבור ענינו – להשלים את מספר הימים החסרים בשנת לבנה לגבי שנת החמה. ולכאורה, הסברא נותנת שהשלמת החסרון צריכה להיות בסוף, ובענייננו – באדר שני, ואעפ״כ, המסקנא היא שחודש העיבור הוא אדר ראשון!

האדמו״ר מגור: אם מפני שהשלמת החסרון צריך להיות בסוף – הרי זה תלוי בפלוגתא של ר״א ור״י אם בתשרי נברא העולם או בניסן נברא העולם[44]: אם בניסן נברא העולם – אזי סיום השנה הוא בחודש אדר, אבל אם בתשרי נברא העולם – אזי סיום השנה בחודש אלול, וע״פ הטעם האמור שהשלמת החסרון צריך להיות בסוף, הי׳ צריך להיות חודש העיבור באלול, סוף השנה?

כ״ק אדמו״ר שליט״א: אבל – בענין זה אין ברירה, מכיון שחודש העיבור מוכרח להיות חודש אדר, ולא חודש אחר[45].

יב. האדמו״ר מגור: ראיתי מובא בשם אדמו״ר הזקן בטעם שאין מברכים את ר״ח תשרי בשבת שלפניו – טעם שונה מהטעם ע״פ נגלה המקובל בעולם: ע״פ נגלה – אין מברכים ר״ח תשרי דכתיב[46] בכסה ליום חגינו[47]. אבל אדמו״ר הזקן מביא שהטעם הוא מכיון שחודש זה הקב״ה מברכו, וממנו נמשכת הברכה לכל חדשי השנה. ועפ״ז נמצא שבשנת העיבור מתברך גם חודש העיבור מהשבת שלפני ר״ה!

---

43. רש״י ד״ה כמה – ר״ה יט, ב. תוד״ה אדר שם. וראה אנציקי׳ תלמודית שם.
44. ר״ה י, סע״ב ואילך.
45. דבמנין חדשים – לכו״ע אדר הוא האחרון.
46. תהלים פא, ד.
47. מג״א או״ח רסתי״ז.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: טעם זה מביא אדמו"ר הזקן בשם רבו המגיד, ששמע מרבו הבעש"ט[48].

אמנם, בתורה הנ"ל מודגש שברכתו של הקב"ה היא – לחודש תשרי, ושאר החדשים – מברכים בנ"י, אלא שהנתינת כח שבנ"י יוכלו לברך את כל חדשי השנה היא – מברכתו של הקב"ה לחודש תשרי. ונמצא, שהברכה דחודש אדר, הן אדר ראשון והן אדר שני, נפעלת ע"י עבודת בנ"י, כשם שכללות ענין העיבור נקבע ע"י בנ"י, וכדאיתא במדרש[49] "אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה כו' אימתי אתה עושה את המועדות כו' אמר להם אני ואתם נסכים על מה שישראל גומרין ומעברין את השנה כו'", וע"ד מ"ש[50] "חברים מקשיבים לקולך גו'".

בנוגע לקביעת ראש חודש (שבזה תלוי' קביעות המועדים) ע"י ב"ד מצינו חידוש נפלא – שגם כאשר ב"ד טעו בקביעת ר"ח, מ"מ, הקביעות דר"ח היא כפי שקבעו ב"ד, ובלשון הגמרא[51]: "הרי הוא אומר אתם אתם אתם ג' פעמים (ג' זמנין כתיב אשר תקראו אותם.. וקרי בי' תקראו אתם – פרש"י). אתם אפילו שוגגין, אתם אפילו מזידין, אתם אפילו מוטעין".

האדמו"ר מגור: בקשר לענין זה ישנו פתגם מהרבי ר' בונם מפשיסחא: ומה אם כאשר הקרי הוא "אותם" ("אשר תקראו אותם") – דרשו חז"ל שפירושו "אתם", "אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזידין", הרי עאכו"כ בנוגע לפירוש הפסוק[52] "בנים אתם לה' אלקיכם", שהקרי הוא "אתם" – בודאי שהפירוש בזה "אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזידין"!

בנוגע לדרשה הנ"ל ("אתם אפילו שוגגין כו'") – הנה רש"י מפרש "וקרי בי' תקראו אתם", אבל בגמרא עצמה לא נאמר בפירוש "אל תקרי אותם אלא אתם", ולולי פירוש רש"י הי' אפשר לפרש שאין הכוונה ללימוד ד"אל

---

48. קובץ מכתבים לתהלים ע' 193. "היום יום" כ"ה אלול, וראה לקו"ש ח"ט ע' 184 ואילך. ושם (ע' 186) – התיווך דטעם זה עם טעמו של המג"א.

49. שמו"ר פט"ו ב. וראה דב"ר פ"ב, יד.

50. שה"ש ח, יג.

51. ר"ה כה, א.

52. ראה יד, א.

תקרי", אלא "אותם" קרינן, וקאי על המועדים, אלא מכיון ש"ישראל אינהו דקדשינהו לזמני"[53], הרי מובן שענין זה תלוי בקביעת ב"ד, היינו, ש"אתם" (בנ"י) קובעים "אותם" (את המועדים).

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יש מקומות שבהם מפרטת הגמרא "אל תקרי כו' אלא כו'", ויש מקומות שאין צורך לפרש וסומכים שיבינו שהכוונה בזה – "אל תקרי כו'", ולדוגמא: איתא בגמרא[54]: "חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר[55] ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך", ובפרש"י[56]: "קרי בי' מאה". ובתוס'[57] מפרש באופנים אחרים: "פי' ר"ת דהוי מלא, ויש מאה אותיות בפסוק, וי"מ דמה עולה בא"ת ב"ש מאה, ובקונטרס פירש אל תקרי מה אלא מאה[58].. וי"מ כדי להשלים מאה באותיותי', וכי קרית מאה הרי כולן"[59].

יג. האדמו"ר מגור: אודות הטעם שיש נוהגים בשנת העיבור להוסיף בתפלת מוסף דר"ח "לכפרת פשע" – יש אומרים שהטעם הוא מפני שנוסף עוד חודש, ולכאורה, יש לומר שהטעם הוא מפני שב"ד מתיר חמץ בפסח, שהרי הוספת חודש העיבור היא ע"פ דין, וא"כ, מה שייך לומר שצריכים על זה כפרה?! ואולי יש לקשר ענין זה עם האמור לעיל "אתם אפילו מזידין" שבמקרה כזה אולי צריכים ענין של כפרה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אצלנו אין נוהגים להוסיף בשנת העיבור "ולכפרת פשע".

האדמו"ר מגור: אכן, ישנם הרבה סידורים שבהם אין הוספה זו.

---

53. ברכות מט, א.
54. מנחות מג, ב.
55. עקב י, יב.
56. ד"ה מה.
57. ד"ה שואל מעמך.
58. ראה גם המשך חייב אדם לברך תרל"ח בסופו.
59. וראה תניא רבתי בתחלתו: חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך אל תקרי מה אלא מאה.

יד. כ"ק אדמו"ר שליט"א: ידוע[60] שי"ב חדשי השנה הם כנגד י"ב השבטים. וכמו כן ישנם י"ב מזלות כנגד י"ב חדשי השנה. ועפ"ז נשאלת השאלה: מה עם חודש העיבור – כנגד איזה שבט מכוון חודש העיבור. ומהו המזל השייך לחודש העיבור?

ישנם אחרונים שכותבים שאדר ראשון ואדר שני יש להם מזל משותף – שהרי שניהם נקראים "אדר". אבל גם סברא זו לכאורה צ"ע.

בנוגע לקשר דחדשי השנה עם השבטים – כותב אדמו"ר הצ"צ[60] שיש לומר שחודש העיבור הוא כנגד שבט לוי.

האדמו"ר מגור: ידוע שבכל חודשי מי"ב חדשי השנה מאיר צירוף אחד משם הוי', כי בשם הוי' ישנם י"ב צירופים. ואיתא בספרים שבחודש אדר שני יש לכוין כל י"ב הצירופים דשם הוי'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין זה – לצרף יחדיו את כל י"ב הצירופים דשם הוי' בחודש אחד, למרות היותו חודש ככל שאר חדשי השנה (לא חודש העיבור – אדר ראשון) – הוא חידוש גדול!

טו. האדמו"ר מגור: איתא בטור[61] שג' הימים טובים פסח שבועות סוכות הם כנגד אברהם יצחק יעקב, וי"ב ראשי חדשי השנה שגם הם נקראים מועדים כנגד י"ב השבטים, וכשחטאו בעגל נטלו מהם ונתנו לנשותיהם לזכר שלא היו באותו חטא, ומטעם זה נהגו נשי ישראל שלא לעשות מלאכה בר"ח (ועפ"ז, לעתיד לבוא, כאשר יתוקן חטא העגל – יחזור ר"ח להיות יו"ט).

והנה, מכיון ששבטו של לוי לא השתתף בחטא העגל – הי' צריך להשאר ר"ח אחד (כנגד שבטו של לוי) בתור יו"ט?

ויש לומר, שישנו אמנם ר"ח שהוא יו"ט – ר"ח תשרי, שהוא "ראש השנה", וכמו כן בנוגע לאמירת הלל בר"ח (מלבד ר"ה), שאין אומרים בו

60. אוה"ת בראשית ע' ח.
61. סתי"ז.

אלא חצי הלל (מפני שצריך תיקון כו׳) – ישנו ר״ח אחד שבו אומרים הלל שלם, והוא ר״ח טבת, שחל לעולם בימי חנוכה.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: עפ״ז נמצא שישנו צד השוה בין ר״ח תשרי לר״ח טבת, שבשניהם ישנו התיקון דר״ח. אבל – ישנו חילוק ביניהם: העילוי המיוחד דר״ח טבת בנוגע לאמירת הלל שלם הוא מצד ימי חנוכה – מאורע שהי׳ יותר מאלף שנה לאחרי חטא העגל; ואילו היו״ט ד״ראש השנה״ (בר״ח תשרי) – הוא מאז שניתנה תורה לישראל.

האדמו״ר מגור: הערה זו, שימי חנוכה נקבעו בתקופה מאוחרת יותר – מזכירה לי קושיא בדברי המשנה[62] ״מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא״: מכיון שנתינת התורה היתה הרבה זמן לפני חנוכה – כיצד יכולה התורה לקבוע את הזמן ״מן החג ועד חנוכה״ לפני התקופה שבה הי׳ המאורע דחנוכה?! הרי זה ע״ד ״תלי תניא בדלא תניא״[63]!

בתוספתא ישנה מצינו אמנם הלשון ״שבעים יום אחר החג״, ועפ״ז יתכן שבתחילה נאמר לשון זה, ובתקופה מאוחרת יותר – שינו ללשון שלפנינו, ״מן החג ועד חנוכה״.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: לכאורה, הלשון ״שבעים יום אחר החג״ מדוייק יותר מהלשון ״מן החג ועד חנוכה״, מכיון שחודש חשון וכסלו יכולים להיות בכמה אופנים, שניהם מלאים, שניהם חסרים, או אחד מלא ואחד חסר.

האדמו״ר מגור: המספר שבעים (״שבעים יום״) קשור עם ימי חנוכה, כי: לדעת ב״ש ״יום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך״, והטעם – ״כנגד פרי החג״, שבעים פרים שמקריבים בחג הסוכות כנגד שבעים אומות העולם, שמתמעטים והולכים[64].

כ״ק אדמו״ר שליט״א: בנוגע לדעת ב״ש שפוחת והולך כנגד פרי החג, שהם כנגד אוה״ע שפוחתים והולכים – מדייק אדמו״ר הזקן[65] ״להבין מה

---

62. ביכורים פ״א מ״ו.
63. ל׳ חז״ל – שבת כב, א.
64. שם כא, ב.
65. תו״א מקץ לב, ד. ואילך.

ענין נר חנוכה לפרי החג", ועיקר הקושי בזה הוא – מהו הקשר שאוה"ע פוחתים והולכים לנס חנוכה דוקא, הרי כן הוא בכל הנסים שבהם היתה מפלה לאוה"ע, כמו פסח ופורים, שאוה"ע פוחתים והולכים. בשלמא בנוגע ל"פרי החג" שמקריבים על המזבח בביהמ"ק – הרי זה קשור עם ימי חנוכה, שענינם חנוכת המקדש והמזבח[66], אבל מהו הקשר המיוחד דחנוכה עם הענין שאוה"ע פוחתים והולכים, הרי כן הוא גם בכל הנסים הנ"ל.

טז. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בקשר להמוזכר לעיל אודות לימוד תלמוד ירושלמי – הי' טוב ונכון לערוך "סיומים" בפירסום גדול, מכיון שעי"ז יתפרסם יותר כל הענין כולו.

האדמו"ר מגור: בתחילה עשו סיום על סדר א' בפירסום גדול, אבל כעת מתכוננים לעריכת סיום על כל תלמוד ירושלמי.

הר"ר אלימלך שי' ניימן העיר שכ"ק אדמו"ר שליט"א שלח מכתב לקראת ה"סיום"[67], ואמר **כ"ק אדמו"ר שליט"א:** לכן אני שואל אם עורכים סיום באופן של פירסום על כל סדר בפ"ע – כי פעם אחת קבלתי הודעה על עריכת סיום.

האדמו"ר מגור: על סדר נשים – נערך בירושלים סיום בפירסום גדול, וזה הי' הרגש גדול כו'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם התקיימה גם סעודה לגמרה של תורה[21]?

האדמו"ר מגור: כן, התקיימה גם סעודה. הסיום נערך ע"י הגאון מערלוי שליט"א, שאמר גם "הדרן", ונכחו עוד כו"כ מגדולי התורה שאמרו "הדרנים" ודרשות כו'.

הר"ר אלימלך שי' ניימן: גם כאן התקיים סיום ב"שטיבל" של חסידי גור. אבל – ללא פירסום מיוחד. כעת, מתכוננים לערוך סיום גדול על סדר שלם.

---

66. ראה לקו"ש ח"כ ע' 449 הע' 26. וש"נ.
67. נדפס ב"הפרדס" תמוז תשמ"ב ע' 27. לקו"ש חכ"ד ע' 369.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בזמן האחרון בכלל אוהב העולם "פירסומת"... ובפרט ב"ארצות הברית", ולכן, כאשר חסר בפירסום הדבר, הרי זה יוצר רושם שיש חסרון בדבר, ומכיון שכן הוא "מנהג המדינה", ואמרו חז"ל[68] "אזלת לקרתא הלך בנימוסה" [כפי שלמדים זאת ממש"נ במלאכי השרת "ויאכלו"[69], ששינו את טבעם מפני מנהג המקום] – הרי במדינה זו בודאי צריך להיות ה"סיום" בפירסום גדול.

האדמו"ר מגור: ישנם השואלים מדברי המדרש[70] "הלוחות ראשונות על שניתנו בפומבי לפיכך שלטה בהן עין הרע ונשתברו, וכאן אמר לו הקב"ה אין לך יפה מן הצניעות". אבל לאידך מצינו, שבדבר שבקדושה צריך להיות פירסום, וכיודע תשובת הרשב"א[71] מצוה לפרסם עושי מצוה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: תשובה זו הובאה גם בתורה פס"ד בשו"ע[72].

האדמו"ר מגור: הרבי ר' יחיאל מאיר מאוסטרצוב מבאר את דיוק הגמרא[73] בדברי ר' יוסף "אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא", שיש בזה שייכות מיוחדת לר' יוסף דוקא: איתא בגמרא[74] "רב יוסף חלש איעקר לי' לימודי'". ואיתא בגמרא[75] "הזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו, דאמרינן לוחות ושברי לוחות מונחות בארון". וזהו הפירוש "אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא"; אילו לא ניתנה תורה באופן של פירסום ורעש, שאז לא הי' הענין דשבירת הלוחות – לא היתה מעלה מיוחדת ב"זקן ששכח תלמודו מחמת אונסו" ("לוחות ושברי לוחות כו'"), ובמילא – "כמה יוסף איכא בשוקא", משא"א כאשר נשברו הלוחות (כתוצאה מזה שהתורה ניתנה ברעש כו').

---

68. שמו"ר פמ"ז, ה. וראה ב"מ פו, ב.
69. וירא יח, ח.
70. תנחומא תשא לא.
71. בשו"ת ח"א סתקפ"א.
72. רמ"א יו"ד סרמ"ט סי"ג. מג"א או"ח סקנ"ד סקכ"ג.
73. פסחים סח, ב.
74. נדרים מא, א.
75. ברכות ח, ב.

ויש להוסיף שדורנו זה הוא בבחינת "שכח תלמודו", ולכן צריך להיות ענין של פירסום כו'.

יז. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בקשר לחשש שהזכרתם אודות ענין בלתי-רצוי כתוצאה מהרעש ופירסום דלוחות ראשונות – עניתי פעם שענין זה מתורץ ע"פ גמרא מפורשת:

איתא בגמרא[76] שבנוגע לענין של תורה – גם הפירסום בפני ששים ריבוא אינו מספיק. ועפ"ז – הלואי שהפירסום יהי' גדול כל כך עד שיתכוננו לששים ריבוא מישראל... שאז יהי' מקום לחשוב האם א' צריך לצאת כדי שלא יהי' פירסום בפני ששים ריבוא מישראל!...

משא"כ בנוגע למתן תורה – הרי הפירסום הי' במעמד ששים ריבוא מישראל, שמספר זה כולל רק אנשים לאחרי בר-מצוה, או כ"ף שנה, ומלבדם היו נשים וטף, וגם "ערב רב", ומלבד זה – היו במעמד הר סיני ריבוי מלאכים, המרכבה העליונה, וכו' וכו' – פירסום ורעש שאין דוגמתו כלל!

ולכן, גם אם יש לחשוש מפני הפירסום ורעש שהי' במתן תורה – הרי הזהירות מזה מובטחת בלאה"כ!...

ועוד – ע"ד הצחות: בילדותי מצאתי פעם את ה"מלמד" שלי – שהי' למדן גדול – יושב ולומד ב...תשעה באב!

- בימים שבהם הי' "חדר", הי' ה"מלמד" עסוק עם לימוד התלמידים, ולא הי' לו פנאי כל כך ללמוד בעצמו, אבל בתשעה באב, שלא למדו ב"חדר", ניצל המלמד את הזמן ללמוד תורה בעצמו.

לשאלתי: היתכן?! – השיב המלמד: הרי בין כה וכה "וועט מען אים דאך שמייסן", "זאל מען בעסער שמייסן פאר לערנען תורה תשעה באב"!...

ועד"ז בנדו"ד: אם צריך להיות איזה ענין "בלתי רצוי" – מוטב שיהי' זה פירסום עניני תורה ומצוותי'...

---

76. מגילה כט, א.

זאת ועוד: איתא בספרי מוסר שכאשר מתעורר ספק בענין מסויים אם הוא מצד הקדושה אם לאו, אזי הבחינה בדבר היא – כאשר רואים את התוצאה של הדבר: אם התוצאה היא הוספה בעניני יהדות – הרי זו הוכחה שזהו דבר שבקדושה*.

ובנדו״ד: רואים במוחש שהפירסום בכל עניני קדושה מביא לידי תועלת והוספה מרובה, ולא רק בממון... אלא אפילו בגוף ובנפש, ובפשטות – ישנם יהודים רבים שלולי הפירסום לא הי׳ הדבר מעורר אצלם שום רושם, ואילו ע״י הפירסום – מתעוררים גם הם להשתתף בדבר של קדושה.

וזהו אחד הענינים שהנהיגו במדינה זו – ותבוא עליהם ברכה – לפרסם כל ענין שבקדושה, לפרסם עושי מצוה וכיו״ב, שעי״ז מרחיבים את האפשרות שעוד כו״כ יהודים יצטרפו לעושת דברים טובים.

ולהעיר, שהענין דפירסום עושי מצוה מרומז בפרשת השבוע – פ׳ כי תשא: איתא בגמרא[77] ״אמר משה לפני הקב״ה רבש״ע במה תרום קרן ישראל, א״ל בכי תשא״, ובפרש״י: ״אם באת לשאת ראשם בהגבהה קח מהם כופר לצדקה״. ויש לומר שבזה מרומז שכאשר יהודי נותן לצדקה – צריכים לפרסמו ולהרים את קרנו כו׳.

האדמו״ר מגור: גם החיוב דקידוש שם שמים – ״ונקדשתי בתוך בני ישראל״[78] – קשור עם ענין של פירסום, בעשרה מישראל[79].

כ״ק אדמו״ר שליט״א: מעלת הפירסום – ״ברוב עם הדרת מלך״[80] – מצינו בהלכה גם בחודש אדר: ״מבטלים תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה״[81], ואיתא במג״א[82] ש״אע״ג שיש לו ק׳ אנשים מצוה לקרותה בציבור משום ברוב עם וכו׳״, כלומר, גם כאשר יש עשרה מישראל בלעדו, ואפילו

---

* ראה גם ״היום יום״ – כג חשון.

77. ב״ב י, ב.

78. אמור כב, לב.

79. סנהדרין עד, רע״ב.

80. משלי יד, כח. וראה אנציקי׳ תלמודית בערכו.

81. מגילה ג, א. שו״ע או״ח סתרפ״ז ס״ב.

82. שם סתר״צ סקכ״ג.

כשיש גם הנוסף הי"א[83], ואפילו ק' אנשים – חייב היחיד לשמוע קריאת המגילה בציבור, "ברוב עם", וענין זה הוא לא רק לטובתו של היחיד, ששומע את המגילה בציבור, אלא עי"ז נפעל עילוי בכל הציבור כולו, כי כאשר נוסף עוד יהודי אחד – נוסף ב"רוב עם", ועי"ז נוסף ב"הדרת מלך" וכידוע שבעניני קדושה קשורה ה"כמות" עם ה"איכות", היינו, שהוספה בכמות מורה על הוספה גם באיכות.

האדמו"ר מגור: מצינו גם בנוגע לברכת המזון, ש"לפי רוב הקהל הם מברכים" – לדעת ר' יוסי הגלילי[84], ואף שלהלכה אין חילוק בנוסח הברכה בין מועטים למרובים, הרי מובן שנוסף עילוי מיוחד בהתאם ל"רוב הקהל".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כאשר יהיו ששים ריבוא מישראל יחדיו – יוכלו לכל הדעות לברך את הברכה המיוחדת "ברוך חכם הרזים"[85].

[האדמו"ר מגור ביקש לדבר עם כ"ק אדמו"ר שליט"א ביחידות. כעבור שעה וחצי לערך – יצא האדמו"ר מגור כשכ"ק אדמו"ר שליט"א מלווהו עד פתח חדרו הק'].

---

83. ראה שו"ע אדה"ז או"ח סנ"ה סכ"ג.
84. ברכות מט, ב במשנה.
85. ברכות נח, א.

האדמו"ר רבי שמחה בונים אלתר בעל ה"לב שמחה" מגור

– יום ב', ט' אלול ה' תשל"ח –

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א קיבל את פניו בפתח חדרו בלחיצת ידים. אדמו"ר מגור שאל בשלומו. כ"ק אדמו"ר שליט"א השיב: ברוך-השם.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: עומדים אנו עתה בחודש אלול, ואדמו"ר הזקן אומר[1] שבחודש אלול המלך בשדה – הקב"ה נמצא אז בשדה (שלכן ימים אלו הם ימי חול[2]), ומאירים אז י"ג מדות הרחמים.

האדמו"ר מגור: אפשר בקלות להגיע להקב"ה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אדמו"ר הזקן מוסיף עוד[3] "והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות וכו'".

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א: איך מרגישים אתם בבריאות?

האדמו"ר מגור: נישקאשע, בסדר, חסידים צריכים להיות בריאים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הא בהא תליא.

[נזכר ביקור בנו של האדמו"ר מגור – הר"י שליט"א – אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א].

ג. כ"ק אדמו"ר שליט"א: כבר מספר שבועות מאז שיצאתם מארץ ישראל?

האדמו"ר מגור: כן, הגעתי לכאן משוויץ, שם שהיתי ארבעה שבועות (חייך והוסיף:) ישנו איסור לצאת מארץ-ישראל יותר משלושים יום (כ"ק

---

1. לקו"ת ראה לב, ב.
2. נתבאר בלקו"ש ח"ד ע' 1343.
3. לקו"ת שם.

אדמו"ר שליט"א ואדמו"ר מגור חייכו). אפשר לעשות כאן ארץ ישראל, שכן, היא תתפשט בכל העולם[4]!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כן. דבר זה נפעל כאשר באים לביקור, ממילא, מכינים את האויר – "גושא" ו"אוירא"[5].

האדמו"ר מגור: זהו רק ניצוץ. אך לגבי בתי כנסיות וכו' – ודאי שכך הוא: "עתידין[6] בתי כנסיות וכו'" בשלימות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אז יועברו כל הבתי כנסיות וכו' שהם בבחינת "מקדש מעט"[7] – כפי שאומרת הגמרא במסכת מגילה[8].

האדמו"ר מגור: בגמרא שם מובא על כך הפסוק[9] "כי כתבור בהרים וגו'" – ראיתי באיזה ספר שראייתו של משה את ארץ-ישראל ("הראיתיך בעיניך"[10]) פעלה בכל העולם.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כן, המשכה על-ידי ראיה.

ועוד ועיקר: איתא במסכת סוטה[11] שמעשי משה הם נצחיים, שמכך מובן, שראייתו אז פועלת גם עתה.

האדמו"ר מגור: כמדומני שהמהרש"א מבאר שזה שאחז"ל[12] ש"אוירא דארץ-ישראל מחכים" זהו משום שמשה ראה את ארץ-ישראל, וכשם שאילו משה היה נשאר בארץ ישראל היה הדבר בתוקפו, ולא היה חרב, כך זה נשאר באויר (הוסיף בחיוך: כיום המכוניות מקלקלות זאת, אך בימי המהרש"א עדיין לא היו מכוניות).

---

4. ילי"ש ישעי' רמז תקג.
5. לי' חז"ל שבת יד, ב.
6. מגילה כט, א.
7. לי' הכתוב – יחזקאל יא, טז.
8. שם.
9. ירמי' מו, יח.
10. לי' הכתוב – ברכה לד, ד.
11. ט, א.
12. ב"ב קנח, ב.

ד. האדמו"ר מגור ביקש לומר לחיים, והוסיף שתהא ישועה ושלום.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: דובר (בכמה התוועדויות[13]) שמשמע מה"שולחן-ערוך" שההכנה לשלום היא כאשר עומדים **בתוקף**, וכך משמע גם מהפסוקים – שעל-ידי-כך ש"אם בחוקותי תלכו"[14], באופן של "ואולך[15] אתכם קוממיות", יהיה אז "ונתתי[16] שלום בארץ", – חשבתי אם לדבר עמכם מיד אודות זה, או לא, אולם כיון שאתם פתחתם ב"חודו של מחט"[17] – הנני מזכיר זאת.

האדמו"ר מגור: מסתמא יבטלו כבר את חוק "מיהו-יהודי" – כמו שבנוגע לשאר הדברים הנוגעים ליהדות, נהי' היום יותר קל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הלואי ויהי' כך בנוגע לעמידה איתנה **ובתקיפות** בכל הקשור לשלום. [הובא משקה ואדמו"ר מגור אמר: לחיים, שתהיה שנה טובה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בטוב הנראה והנגלה, לחיים].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הוזכר קודם בנוגע לתוקף ושלום, – ומכיון שאתם הנכם זקן האדמו"רים בארץ-ישראל, כדאי היה שתצאו לפרסם בתוקף לקיים **פסק-הדין** של השולחן-ערוך[18] שכאשר הם באים "על עסקי תבן וקש" יש לעמוד עם נשק וכו' – וממילא יהיה "תפול[19] עליהם אימתה ופחד".

האדמו"ר מגור: אכן רואים שכל השירה כתובה בלשון עבר, משא"כ "תפול עליהם אימתה ופחד" כתוב בלשון הווה.

[**כ"ק אדמו"ר שליט"א** העיר שזהו בלשון עתיד].

והיינו: ישיר שייך להעבר, משא"כ "תפול גו'" צריכים גם בזמננו.

---

13. בכל הבא לקמן – ראה בארוכה ס' דעת תורה (אה"ק תש"מ, תשמ"ב) פ"ו, וש"נ.
14. ל' הכתוב – בחוקותי כו, ג.
15. ל' הכתוב – שם יג.
16. שם ו.
17. ע"פ שה"ש ה, ב.
18. או"ח סשכ"ט ס"ו.
19. בשלח טו, טז.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כיון שישנם כאלה שהם "הירא[20] ורך הלבב", ויש להבטיח ש"אל ירך לבב אחיו כלבבו" (כפי שקראנו בשבת הקודמת) – יש לפרסם "קול קורא" שזהו דין בשולחן-ערוך (שאינו קשור ב"קדושת הארץ" "עליה בחומה"[21], וכל כיוצא-בזה) החל על כל ריכוז יהודי בכל מקום שהוא (אפילו בחוץ-לארץ), שאפילו **בשבת** יש לצאת כנגדם בכלי נשק, ואף כאשר הם באים על עסקי קש ותבן – כיון שזהו ב"ספר" (ליד הגבול).

ופירסום "קול קורא" זה – שיפעול רושם חזק – הוא עתה בבחינת "דבר בעתו":

ראשית, קראנו זה עתה בשבת הקודמת (פ' שופטים) שכהן, מדריך, או שופט צריכים להשתדל לחזק[22].

שנית, זה יביא תועלת בנוגע ל"הירא ורך הלבב", שלכל-הפחות לא יתערבו. – אמרתי שרואים דבר פלא: בנוגע ל"הירא ורך הלבב", היו צריכים לכאורה, לעשות דבר פשוט, לשכנעו שאין לו ממה לפחד, כאן רואים בדיוק להיפך: "ילך וישוב לביתו" שכן אין פנאי לשנות דעתו, מה שצריך להבטיח הוא ש"אל ימס לבב אחיו כלבבו", במילא יכול הוא ללכת לביתו ולעשות כל הדברים הטובים בביתו.

אילו היו יוצאים **בתוקף** של "מאן[23] מלכי רבנן", עם תוקף של דין השולחן-ערוך, היו הדברים פועלים למעלה, וכך הדרך ממילא פועלים גם למטה[24].

האדמו"ר מגור: "מלכי **רבנן**" הוא לשון רבים, אין הכוונה לאחד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א (בחיוך): אני אשתדל למצוא עוד כמה, ישנם כבר כמה – דרוש אבל, שאחד יצא **בתוקף**. כפי שהזכרתם קודם, הרי עתה, בנוגע

---

20. שופטים כ, ח.
21. כתובות קיא, א. וראה סי' דע"ית פי"ג הע' 2, ובהוספות ע' 228 ואילך.
22. ראה שופטים יז, ט ואילך. ועוד.
23. ראה גיטין סב, סע"א.
24. ראה ירושלמי נדרים פ"ו ה"ח.

לענינים רבים הקשורים ב"יראת שמים" הוטב והוקל, הרי עאכו"כ יש להשתדל בענין כזה, הנוגע **לפקוח-נפשות**, וזהו, דבר שהכל מודים בו!

האדמו"ר מגור: אולי תבואו לארץ-ישראל, ונפעל בכך.

כ"ק אדמו"ר שליט"א (בחיוך): אני אשתדל לפעול בכך **כאן** – כאן בחו"ל ישנו גם "הירא ורך הלבב". (ובהמשך להמדובר לעיל בענין ה"קול קורא") יהיה זה "דבר בעתו" וענין "שהזמן גרמא".

האדמו"ר מגור: פועלים כבר בכך.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אבל זהו **בחשאי**. – הדרך לשלום "ונתתי שלום בארץ" היא כאשר עומדים באופן של "ואולך אתכם קוממיות"[17] – בפירוש רש"י שזהו "בקומה זקופה".

כ"ק מו"ח אדמו"ר המשיל פעם משל מפנס – כאשר הוא עומד באמצע הרחוב, מתקבצים סביבו אנשים ויהודים, משא"כ כאשר הפנס איננו עומד באמצע הרחוב, אין רואים אנשים, אין יודעים מי סובר גם הוא כך, ומי סובר להיפך.

ובענייננו: כאשר יודעים מפסק-דין השולחן-ערוך, יש להכריז ולפרסם זאת, ובפרט בתקיפות, "מלכי רבנן" וכו'. [ובקשר להדאגה שזה לא לשון יחיד (כנ"ל) – יהיו הרבה יותר מכמה מנינים!]

האדמו"ר מגור: ישנה מועצת גדולי התורה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: עד שהם יפרסמו זאת – יקח זמן רב, יעשו אסיפה, יביאו מזכיר וכו' וכל שאר הדברים הטובים.

איתא בספרים[25] – בנוגע לפסקי-הדינים של ה"בית יוסף" (מחבר השולחן-ערוך), שהם פסקים שנפסקו על-ידי מאתיים בעלי סמיכה, וכיון ש(כאמור) זהו דין הכתוב בשולחן-ערוך, ישנם מיד מאתיים הסוברים כך!

האדמו"ר מגור: כתיבה וחתימה טובה, שנה טובה.

---

25. ראה שה"ג (להחיד"א) בערכו (ח"ב מע' נט).

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יישר כח גדול.

- מובא בשם הקאצקר בדיוק הלשון "דברים בטלים" – לא "דברים האסורים" או "דברים בלתי רצויים" – שמשמעותו היא כך: כאשר מדברים, רוצים שהדברים יפעלו, כאשר הדברים אינם פועלים, הרי נכשלים ב"דברים בטלים"!

האדמו"ר מגור: אצל רבי אין חשש!

האדמור"ים רבי שמעון נתן נטע, רבי אלתר מנחם, רבי פנחס ורבי שמעלקא בני האדמו"ר* רבי משה מרדכי בידרמן מלעלוב

– יום ב' פ' תולדות, כ"ד מר–חשון ה' תשמ"ה –

א. כ"ק האדמו"ר שליט"א: בודאי יש בידכם דרישת-שלום מארץ הקודש.

בן האדמו"ר מלעלוב: כן, אחי שליט"א בא מארץ הקודש, ואני גר כאן. אבינו, האדמו"ר מלעלוב, ביקש למסור דרישת-שלום, ושולח את ברכתו לכ"ק אדמו"ר שליט"א בעבודתו הקדושה להחדיר יראת-שמים וחסידות בלבם של ישראל (ועוד ענין – שנמסור לאדמו"ר שליט"א אח"כ, ביחידות).

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יראת-שמים וחסידות הולכים שלובי-זרוע עם לימוד התורה וקיום המצוות, כלומר, הפצת היהדות, תורה ומצוותי'.

יראת-שמים וחסידות הם ענינים השייכים למדות שבלב, וכדי להחדיר זאת אצל הזולת – כפי שהזכרתם לעיל – יש צורך בענין הדיבור (שהרי הקשר שבין אדם לחבירו נוצר ע"י הדיבור), ולכן, לכל לראש צריך להיות הדיבור בתורה, וכתוצאה מזה בא ענין נוסף (ואין זה "ענין נוסף", כי אם "ענין עיקרי") – הוראה בנוגע לפועל, "תורה" מלשון הוראה[1], ובפרט – הוראה בעניני יראת-שמים וחסידות, שזהו תכלית כל התורה, כמ"ש[2] "וייצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה'".

---

* היות ולא ניתן היה לזהות ע"פ הקלטת את המדברים, בני האדמו"ר מלעלוב זצ"ל, נכתב בכללות בתחילת כל פיסקה בן האדמו"ר מלעלוב.

1. ראה זח"ג נג, ב.
2. ואתחנן, ו, כד.

בן האדמו"ר מלעלוב: אאמו"ר מדגיש פעמים רבות – בעת עריכת השולחן – שלא שייך הענין דיראת-שמים בלי תורה, מכיון שתורה ויראת שמים היינו הך. ומספרים בשמו של "היהודי הקדוש", שעל עצמו אמר: שע"י התורה הגיע ליראת-שמים, ועל מחותנו הרה"צ ר' דוד מלעלוב אמר, שע"י יראת-שמים הגיע לתורה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ביראת-שמים ישנם כמה דרגות – יש יראה שקודמת לתורה, ויש יראה שבאה לאחרי התורה, ובלשון חז"ל[3] "אם אין חכמה אין יראה, אם אין יראה אין חכמה", ומבואר בכ"מ[4] דקאי על ב' דרגות ביראה: יראה תתאה הקודמת לתורה, ויראה עילאה הבאה לאחר התורה.

והביאור בזה:

לכל לראש – ישנו הענין דיראת-שמים כפי שהוא בטבע נפשו של כאו"א מישראל, כשם שענין האמונה הוא בטבע נפשו של כאו"א מישראל – "מאמינים בני מאמינים"[5], כן הוא גם בנוגע ליראת-שמים, שישנה בטבע נפשו של כאו"א מישראל, וזאת – ללא ענין של עבודה כלל, כי אם באופן של ירושה מאבותינו, ובלשון המשנה[6]: "האב זוכה לבן כו'".

וענין זה הוא פס"ד מפורש בדברי הרמב"ם[7]:

"מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה, והוכה עד שנעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר האסור לעשותו, אין זה אנוס ממנו.. מאחר שהוא רוצה להיות מישראל, ורוצה הוא לעשות את כל המצוות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני.. (קרינן בי') לרצונו".

---

3. אבות פ"ג מי"ז.
4. ראה תו"א מקץ מ, ד.
5. שבת צז, א.
6. עדיות פ"ב מ"ט.
7. ספ"ב מהל' גירושין.

כלומר: גם בנוגע ליהודי שנמצא במעמד ומצב שצריכים להכותו כדי שיעשה מצוה או כדי שיתרחק מעשיית עבירה – פוסק הרמב"ם שרצונו האמיתי והפנימי "לעשות את כל המצוות ולהתרחק מן העבירות", שזהו תוכן הענין דיראת שמים.

והרי פשוט שאי-אפשר לומר על יהודי שנמצא במעמד ומצב הנ"ל שהגיע לידי יראת-שמים זו ע"י העבודה דלימוד התורה... אלא ודאי זוהי יראת-שמים שיש בו מצד טבע תולדתו.

אמנם, יראת שמים זו (שמצד טבע תולדתו) יכולה להשאר בהעלם, ועבודתו של יהודי היא – לגלותה מן ההעלם אל הגילוי, שאז מביאה לידי קיום התומ"צ בפועל ממש. ובלשון הכתוב[8]: "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה'", וכתוצאה מזה – "ללכת בכל דרכיו גו' לשמור את מצוות ה' ואת חוקותיו", היינו, "יראה המביאה לקיום מצוותיה יתי בסור מרע ועשה טוב[9].

[**בן האדמו"ר מלעלוב:** לכאורה, זהו גם הפירוש בדברי הגמרא[10] בנוגע לענין היראה, ש"לגבי משה מילתא זוטרתא היא", ומובן, שמפני היותו מנהיג ישראל – השפיע והמשיך את ענין היראה לכל בנ"י באופן ד"מילתא זוטרתא", היינו, שגם אצלם יהי' ענין היראה בטבע תולדתם, שאז שייך לומר שזוהי "מילתא זוטרתא".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בגמרא מדובר אודות העבודה בענין היראה, היינו, לגלות את ענין היראה, ולא אודות היראה הטבעית שמצד טבע תולדתו של יהודי. וכמודגש בלשון הכתוב[9]: "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה גו'" – שכן, בנוגע ליראה שמצד טבע תולדתו אין צורך (ולא שייך) לדרוש זאת, כי אם בנוגע לעבודה בענין היראה, להביאה מן ההעלם אל הגילוי. זאת ועוד: בלשון "מילתא זוטרתא היא" מודגש כבר שאין זה ענין הקשור עם טבע תולדתו, כי – כאשר מדברים על ענין היראה בלשון

8. עקב י, יב-ג.
9. תניא פמ"ב (ס, סע"ב).
10. ברכות לג, ב.

"מילתא", הרי זה מורה שזהו ענין בפ"ע ממציאותו של האדם, היינו, שישנה מציאותו של האדם (משה רבינו), וישנה המציאות ד"מילתא" – יראה (אלא שזוהי "מילתא זוטרתא"); ואילו כאשר מדברים אודות ענין שמצד טבע תולדתו – אין זו "מילתא", כי אם חלק ממציאותו של האדם: מציאותו הגשמית של האדם היא – רמ"ח אברים ושס"ה גידים, ומציאותו הרוחנית – אמונה ויראת-שמים, ואין זה "מילתא" בפ"ע.

אלא ודאי הכוונה בזה היא – לעבודה לגלות את ענין היראה, כדי שתביא לידי קיום התומ"צ בפועל ("לשמור את מצוות ה' ואת חוקותיו"), שעבודה זו היא "מילתא זוטרתא" אצל משה רבינו, ועל ידו – גם אצל כאו"א מישראל[11].

והנה, יראה הנ"ל – קודמת לעבודה דתומ"צ, שהרי תכליתה להביא לידי קיום התומ"צ בפועל, כנ"ל.

וכן הוא סדר הדברים בפשטות: לפני לימוד התורה מברכים ברכת התורה – "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו.. נותן התורה", והרי הזכרת שמו של הקב"ה, נותן התורה, ענינה – יראת שמים, ורק לאחר הקדמה זו יכול להיותה ענין דלימוד התורה.

ונוסף לזה, ישנה היראה הבאה לאחרי העבודה דלימוד התורה – "אם אין חכמה אין יראה", ולא עוד אלא שתכלית כל התומ"צ הוא – להביא לידי יראה זו, כמ"ש "ויצוונו ה' את כל החוקים האלה (כדי) ליראה את ה'"[12].

בן האדמו"ר מלעלוב: בקשר להמדובר אודות הענין דיראת-שמים ישנו סיפור מעניין מהרה"צ ר' דוד מלעלוב.

פעם נסע הרה"צ ר' דוד מלעלוב יחד עם ה"יהודי הקדוש" והרה"צ ר' יצחק מוואַרקי. בדרכם עברו דרך כפר שדרו בו יהודים, ור' דוד ירד מהעגלה לבקר את היהודים שדרו בכפר זה – כדרכו בקודש, שכאשר הי' עובר בדרכו בכפר שדרו בו יהודים, הי' רגיל לעצור כדי לבקר את יהודי המקום. כאשר

---

11. תניא רפמ"ב.
12. תניא ספכ"ג.

חזר ר' דוד לעגלה – לאחר שהשתהה בכפר משך זמן רב – שאלוהו היהודי הקדוש והרה"צ ר' יצחק מווארקי: מדוע השתהה זמן רב כל כך? והשיב להם, שביקר אצל יהודי שלמד ממנו יראת-שמים, וסיפר להם, שביקר אצל קצב יהודי, ושמע איך שהקצב מדבר עם אביו אודות איש פלוני, באמרו שאילו לא הי' מפחד מהקב"ה הי' הורגו (רחמנא ליצלן)!... כאשר ראיתי – סיים ר' דוד את דבריו – יהודי שמפחד מהקב"ה ביראת-שמים כזו, לא יכולתי להפרד ממנו!

ב. בן האדמו"ר מלעלוב: על הפסוק "וידו אוחזת בעקב עשו" שבפרשת השבוע[13] – אמר פעם אאמו"ר: לכאורה אינו מובן, לשם מה היתה הפעולה ד"ידו אוחזת בעקב עשו" כאשר בפועל לא הועיל הדבר מאומה? אלא מכאן יש ללמוד, שכאשר לוחמים עם הרע – עשו – אין לעשות חשבונות אם הפעולה תצליח אם לאו, יהודי צריך לעשות את התלוי בו, ובכל אופן – כאשר עושים, בוודאי מצליחים לפעול, אלא שלפעמים רואים את הדבר בגילוי לאחרי כמה שנים. וכבנדו"ד – שכעבור כו"כ שנים קיבל יעקב אבינו את הבכורה, שענין זה הי' כתוצאה מהפעולה ד"ידו אוחזת בעקב עשו".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יש להביא הוכחה ודוגמא לדבר – מהענין דבדיקת וביעור חמץ, שענינו בעבודת האדם[14] – בדיקת וביעור הרע:

לפני בדיקת חמץ מברכים: "אשר קדשנו במצוותיו וצוונו על ביעור חמץ", וטעם הדבר – "לפי שאין הבדיקה תכלית המצוה, שהרי מי שבדק ולא ביער את החמץ שמצא בבדיקה, לא עשה ולא כלום"[15], אלא תכלית המצוה היא – "ביעור חמץ".

ואעפ"כ, "אם יבדוק הבודק ולא ימצא שום חמץ בבדיקתו.. לא בירך לבטלה, שכך היא המצוה לבדוק החמץ ולחפש אחריו שמא ימצא ממנו מאומה, ואם לא מצא אין בכך כלום, וכבר קיים המצוה כתיקונה"[16].

---

13. תולדות כה, כו.
14. ראה לקו"ת צו ד"ה ששת ימים (האי) פ"ג.
15. שו"ע אדה"ז או"ח רסתל"ב.
16. שם סי"א.

[אמנם, ע"פ קבלה נהגו להניח עשרה פתיתי חמץ[17], כלומר, שמשתדלים שאכן ימצאו חמץ בבדיקה ויבערוהו, ולא עוד אלא שמדייקים שיהי' חמץ קשה, המורה על ענין החמץ כפי שהוא בתקפו [הטעם הפשוט לכך הוא "שמא יתפרר ממנו מעט וישאר ממנו בבית"[17], אבל אעפ"כ, בפועל ממש ישנו "חמץ קשה", לא רק משקה של חמץ, או תערובת חמץ, כי אם חמץ קשה דוקא, המורה על התוקף שבדבר], ומדייקים להניח עשרה פתיתים דוקא – מספר שלם כו'[18]; אבל זהו, כאמור, ע"פ קבלה, משא"כ סתם "הנוהגים להניח פתיתי חמץ" שאינם מדייקים על מספר עשרה דוקא, ולא עוד אלא שגם זה רק מנהג, ואילו מעיקר הדין – א"צ כלל להניח פתיתים קודם בדיקה, שאף "אם יבדוק הבודק ולא ימצא שום חמץ בבדיקתו.. לא בירך לבטלה כו'"[17], כנ"ל].

וגם בזה רואים נקודה הנ"ל – שיהודי צריך לעשות מה שתובעים ממנו, ובנדו"ד – "לבדוק כו' ולחפש כו'", ובנוגע לתוצאות הדבר, אם ימצא אם לאו – הרי זה ענין בפ"ע, ענין שנותנים מלמעלה, וכיו"ב.

ג. כ"ק אדמו"ר שליט"א: ידוע[19] המנהג המקובל בשמו של אדמו"ר הזקן – כפי שנתפרסם ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר – ללמוד בכל יום חלק מפרשת השבוע השייך ליום זה, כלומר, ביום ראשון – מהתחלת הסדרה עד שני, ביום שני – משני עד שלישי, כך שבמשך שבעת ימי השבוע לומדים את כל הפרשה כפי שמתחלקת לשבעה חלקים, ולימוד זה צריך להיות באופן של הוראה ולימוד בנוגע לעניני העבודה דיום זה.

ובהתאם לכך – יש להתעכב על הוראה ולימוד מחלק הפרשה דיום זה – משני עד שלישי בפ' תולדות:

---

17. משנת חסידים, סי' האריז"ל – הובא בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים (הוצאת קה"ת) בתחלתו.

18. ראה ראב"ע לשמות ג, טו. פרדס ש"ב.

19. "היום יום" – ב' חשון. סה"ש תש"ב ס"ע 29 ואילך.

בסיום וחותם חלק הפרשה דיום זה נאמר: "ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ה'"[20], כלומר, אף שהיתה "הארץ קשה והשנה קשה" (כפירוש רש"י), מ"מ "וימצא.. מאה שערים".

ובכתוב זה – תמיהה; מדוע נאמר "ויברכהו ה'" בסיום הפסוק – הרי ברכת ה' היא הסיבה לכך ש"וימצא גו' מאה שערים" ("בארץ ההיא בשנה ההיא"), וא"כ, הול"ל "ויזרע יצחק בארץ ההיא ויברכהו ה' (ועי"ז) וימצא בשנה ההיא מאה שערים"?

יש לומר – א' הביאורים בזה[21] – ש"ויברכהו ה'" הוא ענין בפ"ע, בהוספה לכך ש"וימצא גו' מאה שערים";

כאשר יהודי מקיים את ציווי הקב"ה "שש שנים תזרע שדך"[22] – מגיע לו שכר שימצא "מאה שערים". ומה שנמצא בארץ קשה ובשנה קשה – אין זה מעניין אותו כלל! הקב"ה צוה עליו לזרוע את השדה (מכיון שהשנה אינה שנת השמיטה) – אזי הולך הוא וזורע את שדהו, ומכיון שקיים את ציווי הקב"ה – מגיע לו (מצד עבודתו) "מאה שערים".

ולאח"ז ישנו ענין נוסף – "ויברכהו", היינו, שמלבד ה"מאה שערים" שמקבל מצד עבודתו ויגיעתו, מקבל הוא תוספת ברכה שבאין ערוך לגבי מה שמגיע לו מצד עבודתו ויגיעתו.

ועפ"ז מובן המשך הכתוב "ויגדל האיש וילך הלוך וגדול עד כי גדל מאד"[23] – מכיון שנמשכה לו תוספת ברכה שאינה לפי ערך עבודתו ויגיעתו כלל, שזהו הענין ד"ויברכהו ה'".

ובלשון החסידות[24]: יש אתעדל"ע שנמשכת ע"י אתעדל"ת דעבודת השם – ע"ד הענין ד"מאה שערים" שמגיע לו מצד עבודתו ויגיעתו; וישנה אתעדל"ע שלמעלה מהאתעדל"ע הנפעלת ע"י אתעדל"ת, עד שאין

---

20. פרשתנו כו, יב.
21. ראה ספורנו, אור החיים, ועוד.
22. ר"פ בהר (כה, ג).
23. פרשתנו שם, יג.
24. לקו"ת שה"ש כד, א.

אתעדל"ת מגעת שם כלל – בדוגמת הענין ד"ויברכהו ה'", תוספת ברכה שאינה בערך לעבודתו. אמנם, גם אתעדל"ע זו "אינה שורה ומתגלה אלא כשיש שלימות במעשה התחתונים, שכבר נשפע עליהם אתעדל"ע שלפי ערך אתעדל"ת, אזי שורה ומתגלה ג"כ האתעדל"ע שלמעלה מעלה מערך האתעדל"ת כלל".

ד. בן האדמו"ר מלעלוב: בהמשך להמוזכר אודות ענין הברכה – יש פתגם מהרה"צ ר' משה מלעלוב בביאור החילוק שבין ברכה להצלחה: הצלחה היא בדרך הטבע, וברכה – למעלה מדרך הטבע, ולכן, בחוץ-לארץ שייך רק ענין של הצלחה בדרך הטבע, ואילו ענין הברכה שלמעלה מדרך הטבע – שייך בארץ ישראל בלבד. אמנם, ד' אמותיו של צדיק הם בחינת ארץ ישראל, ולכן, שייך שם גם עניין הברכה שלמעלה מדרך הטבע.

ומדייק ענין זה משינוי לשון הכתובים גבי יוסף הצדיק: כתיב[25] "ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח.. וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו" – ענין ההצלחה, ובהמשך הענין[26]: "ויפקידהו על ביתו גו' ויהי מאז הפקיד אותו בביתו ועל כל אשר לו ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף" – ענין הברכה.

והביאור בשינוי לשון הכתובים – ע"פ האמור לעיל;

כאשר יוסף הי' בחוץ לארץ, ברשותו של אדוניו המצרי, "בבית אדוניו המצרי"[27] – הי' יכול להיות רק ענין של הצלחה, שבדרך הטבע; משא"כ לאחרי ש"הפקיד אותו בביתו ועל כל אשר לו", היינו, כאשר יוסף נעשה בעה"ב – הרי מכיון שהבית נעשה ד' אמותיו של צדיק, בחינת ארץ ישראל, אזי "ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף", שנמשכה בחי' הברכה שלמעלה מדרך הטבע.

---

25. וישב לט, ב-ג.
26. שם, ד-ה.
27. שם, כ.

כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה לאלו מהאורחים שדרים בחוץ-לארץ, ואמר: מכיון שנמצאים אתם בחוץ-לארץ, צריכים אתם להשתדל שיהי' לכם הן ענין ההצלחה והן ענין הברכה!

בן האדמו"ר מלעלוב: כאשר אין היסח-הדעת מארץ ישראל – אזי ישנו גם ענין הברכה השייך לארץ ישראל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אבל הכוונה היא שענין ההצלחה והברכה יבואו בפועל ממש, שיוכלו למשש זאת בידים, ובפשטות – טוב הנראה והנגלה.

ה. כ"ק אדמו"ר שליט"א: מה שהזכרתם לעיל אודות מעלת ענין הברכה לגבי ענין ההצלחה, שהצלחה היא בדרך הטבע וברכה היא למעלה מהטבע – הוא אצלי דבר פלא, מכיון שבכמה מקומות משמע שענין ההצלחה הוא למעלה מענין הברכה;

בענין הברכה – מבואר בדרושי חסידות[28] ש"ברכה" היא מלשון המשכה, כלשון המשנה[29]: "המבריך את הגפן", שפירושו – שממשיכים א' מענפי הגפן למטה בארץ, כלומר, עצם הדבר ישנו כבר, אלא שצריכים לגלות ולהמשיך את הדבר משרשו ומקורו, מן ההעלם אל הגילוי.

ועפי"ז מובן מה שמצינו בברכת יעקב לבני יוסף, שכאשר יעקב שם את יד ימינו על ראש אפרים, ויוסף אמר לו "לא כן אבי כי זה (מנשה) הבכור שים ימינך על ראשו"[30], השיב לו יעקב: "ידעתי בני ידעתי גם הוא יהי' לעם וגם הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו גו'"[31] – דלכאורה, אינו מובן:

מהו תוכן המענה של יעקב ליוסף – הרי יוסף אומר "מילתא בטעמא", שמכיון שמנשה הוא הבכור, ובכור נוטל "פי שנים"[32], ראוי שיעקב ישים יד ימינו על ראש מנשה, וא"כ, מה משיב לו יעקב ש"אחיו הקטן יגדל ממנו" – הרי ביכלתו לברך את מנשה (הבכור) שיגדל עוד מאפרים?!

---

28. תו"א מקץ לז, ג. ובכ"מ.
29. כלאים רפ"ז.
30. ויחי מח, יח.
31. שם, יט.
32. תצא כא, יז.

ומבאר אדמו"ר הזקן[33] – שברכה ענינה המשכה משרשו ומקורו בלבד, כלומר, ברכה אינה פועלת דבר חדש, כי אם המשכה וגילוי משרשו ומקורו, ולכן, מכיון שיעקב ראה ששרשו של אפרים נעלה יותר משרשו של מנשה, הרי לא שייך שתהי' הברכה באופן אחר.

ולעומת זאת, בנוגע לענין ההצלחה – מבואר בדורשי אדמו"ר הצ"צ[34] בביאור הענין הנ"ל ד"ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח", ש"הצלחה הוא ענין מזל, כמו שקורין איש מוצלח, בר מזל", וממשיך לבאר ש"מזל" הו"ע הכתר, כלומר, למעלה מסדר השתלשלות.

ומזה מוכח שהצלחה היא למעלה מברכה, כי: ברכה ענינה המשכה משורש ומקור בלבד – שמזה גופא מוכח שזהו ענין השייך לדרך הטבע, משא"כ הצלחה – בחי' הכתר, שלמעלה מסדר השתלשלות, למעלה מדרך הטבע[35].

וכן הוא בלשון העולם ("מילתא דאמרי אינשי"[36]): כאשר אומרים שאדם פלוני הוא "א געבענטשטער מענטש" – הרי זה דבר ע"ד הרגיל, משא"כ כאשר אומרים שאדם פלוני הוא "איש מוצלח" ("א גליקלעכער מענטש") – הרי זה דבר שאינו ע"ד הרגיל. וכן מפרש ה"מלמד" לבן חמש למקרא שלומד את הפסוק "ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח" ע"פ פשוטו של מקרא [דרך הלימוד של רש"י – "איך קאך זיך דאך" – בלימוד פירוש רש"י – שכותב[37] "אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא"] – שזהו ענין בלתי רגיל כו'.

בן האדמו"ר מלעלוב: גם בנוגע לענין הגילוי מן ההעלם יש מעלה מיוחדת בארץ ישראל – להיותה "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה"[38].

---

33. לקו"ת ראה יט, א.
34. אוה"ת וישב רעח, א.
35. ראה גם המשך תער"ב ח"ב ע' א' קכ-קכג – הובא ונתבאר בלקו"ש חי"ט הערה 8, ע' 384 ואילך.
36. ראה ב"ק צב, א ואילך: מנה"מ דאמרי אינשי כו' א"ל דכתיב כו'.
37. בראשית ג, ח. שם, כד. ועוד.
38. עקב יא, יב.

ו. בן האדמו"ר מלעלוב: בהמשך להמדובר אודות ארץ ישראל וחוץ לארץ – הרי בחוץ לארץ ההעלם וההסתר גדול יותר מאשר בארץ ישראל, ולכן, דרושה עבודה באופן שלמעלה מדרך הטבע.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: עבודה שלמעלה מדרך הטבע היא בכלל דבר טוב ("א גלייכע זאך"). לשם מה צריכים להיות קשורים עם הגבלות הטבע – כאשר ישנה אפשרות להתעלות מהגבלות הטבע!

ואין כל פלא בכך שיהודי יכול להתעלות מהגבלות הטבע – שהרי כל מציאותו של עם ישראל קשורה עם הנהגה שלמעלה מהטבע:

לידתו של יצחק ("כי ביצחק יקרא לך זרע"[39]) – אודותה נזכר בהתחלת פרשתנו: "ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק" – היתה באופן שלמעלה מהטבע.

ובזה מודגש החילוק שבין יצחק לישמעאל – באופן לידתם (עוד לפני שגדלו):

לידת ישמעאל היתה בדרך הטבע – לא מבעי מצד הגר, אלא אפילו מצד אברהם, שהי' בן פ"ו שנה בלדת הגר את ישמעאל[40], ולא הי' צורך בנס מיוחד שיוכל להוליד. – מצינו אמנם ברכה של המלאך להגר: "הנך הרה ויולדת בן גו'"[41] [וכן לאחרי כן היתה הברכה "ולישמעאל שמעתיך וגו'"[42]], אבל לא מצינו ענין שלמעלה מדרך הטבע.

משא"כ בנוגע ללידת יצחק – הרי כל הענין לא הי' אלא בדרך נס, הן מצד שרה והן מצד אברהם, כמסופר בפשטות הכתובים[43] אודות גודל תמיהתה של שרה בשמעה מפי המלאך את הבשורה אודות לידת יצחק[44],

---

39. וירא כא, יב.
40. לך לך טז, טז.
41. שם יא.
42. שם יז, כ.
43. וירא יח, יב.
44. ראה גם שיחת ש"פ חיי שרה (תשמ"ה) סי"ט.

וזאת – נוסף לעצם הבשורה ע"י מלאך דוקא, ובזה גופא – היתה בשורת המלאך קשורה עם המעלה דהכנסת אורחים שגדולה מהקבלת פני שכינה[45].

וחילוק זה מצינו גם בנוגע לענין המילה[46] – שישמעאל נימול בהיותו בן י"ג שנה[47], ויצחק נימול בהיותו בן שמונת ימים[48]:

"מילה – סכנת נפש היא"[49], ולכן, בנוגע למצות מילה מדגיש הרמב"ם[50] "סכנת נפשות דוחה את הכל" (אף שכבר פסק כן בהלכות שלפנ"ז[51]), ומוסיף: "ואפשר למול לאחר זמן, ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם"[52].

ומובן, שבגיל שמונה ימים הסכנה היא גדולה יותר – שבטעם מצות מילה לשמונה ימים כותב הרמב"ם במורה נבוכים[53] ש"כשיולד הוא חלוש מאד בתכלית.. עד סוף שבעה ימים", ומכיון שכן, שככל שיגדל יותר – נתחזק כחו יותר לסבול את ענין המילה. ולכן, גם בנוגע ליום השמיני ישנם כו"כ עניני זהירות בנוגע לבריאות הגוף של התינוק וכו'.

ונמצא, שפעולת המילה בגיל שמונת ימים, כפי שהי' אצל יצחק, היא באופן של נס – למעלה מדרך הטבע – ביחס לפעולת המילה בגיל י"ג שנה, כפי שהי' אצל ישמעאל.

וכמו כן היתה כללות הנהגתו של יצחק במשך כל ימי חייו באופן שלמעלה מהטבע – שהרי יצחק הי' "עולה תמימה" [ולכן, במשך כל ימיו לא יצא מארץ ישראל, כמ"ש בפרש"י על הפסוק[54] "אל תרד מצרימה.. גור בארץ

---

45. שבת קכז, א..
46. ראה גם לקו"ש ח"א ע' 19 ואילך.
47. לך לך יז, כה.
48. וירא כא, ד.
49. תנחומא לך לך טז.
50. הל' מילה ספ"א.
51. הל' יסוה"ת רפ"ה.
52. ראה לקו"ש ח"ה ע' 146 הע' 32.
53. ח"ג פמ"ט (קרוב לסופו). וראה גם דב"ר ר"פ תצא.
54. פרשתנו כו, ב-ג.

הזאת״: ״אתה עולה תמימה, אין חוצה לארץ כדאי לך״, בדוגמת ״עולה תמימה (ש) אם יצאת חוץ לקלעים היא נפסלת״[55], שענינה – כולה לה׳, ולא כשאר קרבנות שיש חלק גם לכהנים, ועד לקרבן שלמים שיש חלק אפילו לבעלים, וענינו בעבודה הרוחנית – עבודה באופן שלמעלה ממציאות העולם, למעלה מהטבע.

והנה, ידוע שאצל כל א׳ מהאבות הי׳ חידוש מיוחד, וממנו נמשך הדבר לכל בנ״י. וחידושו המיוחד של יצחק – הנהגה שלמעלה מהטבע:

בנוגע לענין המילה – הרי יצחק ״התחיל במילה תחלה לשמונה״[56] (שהרי אברהם אבינו נימול בהיותו בן צ״ט שנה[57]).

ובנוגע לענין ד״עולה תמימה״ – הרי: אברהם הי׳ ריבוי שנים בחוץ לארץ, שכן, רק בהיותו בן ע״ה יצא מחרן[58] וכו׳. יעקב אבינו הי׳ עשרים שנה בבית לבן[59] וכו׳. ואילו יצחק – הוא היחידי מכל האבות שמעולם לא יצא מארץ ישראל, ״עולה תמימה״.

ומכל זה מובן – כאמור – שכללות ההנהגה באופן שלמעלה מדרך הטבע אינה בבחינת חידוש אצל בנ״י, מכיון שמקבלים זאת בירושה מעבודתו של יצחק.

ז. בהמשך להמדובר אודות המעלות דארץ ישראל לגבי חוץ לארץ – נסב הדיבור ע״ד מעלתה המיוחדת של חברון:

בן האדמו״ר מלעלוב: בספר לקוטי דברי דוד ישנו מכתב מהרה״צ ר׳ דוד מלעלוב, אודות חשקו לקנות נחלה בחברון, וכותב שם ששמע מפי הרב שמעון מנשה, רבה של חברון, ששמע בשם אדמו״ר האמצעי (בנו של בעל התניא), שישנה קבלה בשם הרדב״ז שכל מי שיש לו אחוזת נחלה בעיה״ק חברון יהי׳ ניצול מחיבוט הקבר[60].

---

55. ב״ר פס״ד, ג. וראה לקו״ש חט״ו ע׳ 200 ואילך.
56. תנחומא שמות ד. וראה לקו״ש חכ״ה וירא (תשד״מ) הערות 2-11. וש״נ.
57. לך לך שם, כד.
58. שם יב, ד.
59. ויצא לא, מא.
60. ראה גם אגרות-קודש אדמו״ר האמצעי ע׳ תק.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרב שמעון מנשה הי' רבם של עדת החסידים בחברון, שהתיישבו שם ע"פ הוראתו של אדמו"ר האמצעי לייסד ישוב חב"די בחברון, ועמד גם בראש כולל חב"ד. על ידו נתפרסמו כו"כ מכתבים של אדמו"ר האמצעי שכתב לישוב החב"די בחברון, מכתבים שבהם מבאר את גודל מעלתה של חברון, ולכן השתדל גם לקנות אחוזת נחלה בחברון כו' (כו"כ ממכתבים אלו – נמצאו באוצרו של כ"ק מו"ח אדמו"ר). ובא' המכתבים (שכבר נדפס[61]) מצינו דבר פלא אודות מעלתה של חברון – שכל התפלות עולות למעלה דרך חברון.

והפלא שבדבר – מכיון שישנו פס"ד מפורש בשו"ע[62] בנוגע לתפלה: "הי' עומד בחו"ל יחזיר פניו כנגד ארץ ישראל, שנאמר[63] והתפללו אליך דרך ארצם.. הי' עומד בארץ ישראל יחזיר פניו כנגד ירושלים, שנאמר[64] והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת.. הי' עומד בירושלים יחזיר פניו כנגד למקדש, שנאמר[65] והתפללו אל הבית הזה".

[**בן האדמו"ר מלעלוב:** אולי יש חילוק בין זמן הבית לזמן הזה – שבזמן הבית היו התפלות עולות דרך ירושלים ובית המקדש, ובזמן הזה עולות התפלות דרך חברון.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: פס"ד השו"ע הוא (גם) בנוגע לזמן הזה, וכן נוהגים בפועל ממש כיום – לא רק בחוץ לארץ, ששם אפשר לומר שהחזרת הפנים כנגד א"י היא באופן כללי, אלא גם בארץ ישראל, שבעת התפלה מחזירים את הפנים כנגד ירושלים דוקא, ולא כנגד חברון, ובהדגשה יתירה – אצל אלו שנמצאים בין ירושלים לחברון, שבעת התפלה פניהם לירושלים ואחוריהם לחברון!].

---

61. אגרות-קודש שם ע' שז.
62. או"ח רסצ"ד.
63. מ"א ח, מח.
64. שם, מד.
65. דה"ב ו, לג.

ולתרץ סתירה זו, יש לומר – בדוחק עכ"פ – שהתפלות באות תחלה לחברון*[67], ומשם – לירושלים (ואי-אפשר לומר להיפך, שבאות לירושלים ומשם לחברון, שהרי קדושת ירושלים היא למעלה מכל שאר חלקי ארץ ישראל[66], כולל – חברון, צפת וטברי', ולכן לא מסתבר שהתפלות יצאו מירושלים לחברון), ומירושלים ומבית המקדש עולות התפלות למעלה.

בן האדמו"ר מלעלוב: הרה"צ ר' דוד מלעלוב הי' אומר שבליל שבת נמצאים האבות אצל הכותל המערבי, – פעם רצו לנסוע מירושלים לחברון כדי לשהות שם בשבת, ולא הסכים ר' דוד, באמרו שבליל שבת נמצאים האבות בירושלים, אצל הכותל המערבי. והוסיף: מצינו שגם כלב הלך להתפלל בחברון[67], אף שהי' יכול ללכת להתפלל בהר המורי' שבירושלים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע לכלב – אפשר לומר בפשטות, שירושלים לא היתה בדרכם של המרגלים, שהרי נאמר "ויעלו בנגב"[68], ומשם "הלכו בגבולי' באורך וברוחב כמין גאם כו'"[69], כך שירושלים לא היתה בדרכם (להיות באמצע ארץ ישראל), משא"כ חברון. ועוד: ההליכה לחברון דוקא היתה מפני המעלה והסגולה המיוחדת שבהשתטחות על קברי אבות, שענין זה לא הי' אלא בחברון דוקא.

בן האדמו"ר מלעלוב: אדמו"רי בית לעלוב היו נוהגים להשתטח על קברי האבות בחברון ד' פעמים בשנה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם היו זמנים קבועים לכך?

בן האדמו"ר מלעלוב: כן, בשלשת ימי הגבלה, ובחודש אלול, ועוד.

ח. בן האדמו"ר מלעלוב: בין הערים המיוחדות שבארץ ישראל יש מעלה מיוחדת לעיר צפת. הרה"צ ר' דוד מלעלוב הי' אומר בשם הרח"ו שכל מי שגר בעיה"ק צפת מתנהגים עמו מן השמים בי"ג מדה"ר.

---

*67 וראה לקו"ש חכ"ה ע' 98 הערה 69.

66. ראה רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ז הי"ד – מכלים פ"א מ"ח.

67. סוטה לד, ב. הובא בפרש"י עה"ת שלח יג, כב.

68. שלח שם.

69. פרש"י שם, כא.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין זה נדפס בספר חסד לאברהם[70] (תלמידם של הרמ"ק והאריז"ל).

צפת היא בין ד' ערי הקודש בארץ ישראל גופא, ומעלה מיוחדת בצפת[71] – שבה היתה התגלות יתירה דחכמת התורה: נגלה דתורה – כידוע שהבית-יוסף סיים את חיבור השולחן-ערוך (הוראה לכל בנ"י עד סוף כל הדורות) בעיר צפת[72] (או סמוך לצפת – "בכפר ביריא שבגליל העליון"[73]), ועאכו"כ נסתר דתורה – שהתחלת הגילוי דחכמתה סוד והקבלה ע"י האריז"ל (ותלמידיו אחריו) היתה בצפת.

ומפני גודל מעלתה של צפת – הי' גם שם (כמו בחברון) ישוב חב"די, עוד בזמנו של אדמו"ר הצ"צ, ויש שם גם בית-כנסת חב"די שנבנה (כמדומני) עוד בתקופה ההיא. ולפנ"ז – היו שם תלמידי הבעש"ט המגיד כו'.

בן האדמו"ר מלעלוב: צפת היא אחת מערי מקלט[74] – כמו חברון.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע לחברון – מפורש בתנ"ך[75] שהיתה בין ששת ערי המקלט. משא"כ בנוגע לצפת, אא"כ היתה בין מ"ב הערים שניתנו ללוים, שגם הם היו קולטים[76].

ולהעיר גם מהשקו"ט[77] אודות דינה של צפת בנוגע לקריאת המגילה – אם היא מוקפת חומה ימות יהושע בן נון.

[בני האדמו"ר מלעלוב ביקשו להשאר עם כ"ק אדמו"ר שליט"א ביחידות. כעבור שעה לערך יצאו האורחים שליט"א, וכ"ק אדמו"ר שליט"א ליוה אותם עד פתח חדרו הק'].

---

70. מעין שלישי נהר יג.
71. ראה גם לקו"ש חי"ז ס"ע 515 ואילך.
72. כלשון הב"י בסיום חיו"ד סיום חאה"ע דשו"ע (דפוס ראשון).
73. לשון הב"י בסיום חלק או"ח (דפוס ראשון).
74. ראה חסד לאברהם שם.
75. יהושע כ, ז. וראה מכות ט, סע"ב. ב"ב קכב, ב.
76. רמב"ם הל' רוצח ושמירת נפש פ"ח ה"ט – ממכות י, א.
77. ראה כף החיים או"ח סתרפ"ח סקי"ט-כג. וש"נ.

האדמו"ר רבי רפאל גולדשטיין מסקאליע

– יום ששי דה"שבעה" – יום ב' כ"ז שבט ה'תשמ"ח –

סילוק המוחין למעליותא – ר' זירא ששכח תלמוד בבלי בשביל העילוי דתלמוד ירושלמי

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הפתיחה שלי – "פתח פיך ויאירו דבריך"[1].

האדמו"ר מסקאליע: איתא בכתבי האריז"ל[2] שביום הראשון נסתלקו (מהאבל) המוחין דגדלות לגמרי, ומיום השני ואילך מתחילין ליכנס המוחין דגדלות מדרגה אחר מדרגה עד תשלום ז' ימי האבילות. וע"פ הכלל "ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא"[3], די"ל שכולל גם תושבע"פ – מצינו מקור לדבר במסכת כתובות[4]: "מנין לאבל שמיסב בראש .. וסר[5] מרזח סרוחים, מר וזח נעשה שר לסרוחים", ומפרש רש"י: "מר וזח, מי שנפשו מרה ודעתו זחה ומעותקה מעליו כו'", שזהו התוכן דסילוק המוחין.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מצינו דוגמא לדבר בנגלה דתורה – גם בצד הטוב, ובסיפור שהי' בפועל ממש, לא רק ענין של לימוד, אלא "מעשה רב"[6]:

אודות ר' זירא – שלמד תורה בהפלגה מרובה, תוך כדי בירור וזיכוך הגוף הגשמי, שהתענה ריבוי תעניות "דלא נשלוט בי' נורא דגיהנם", עד ש"איחרכו שקי' וקרו לי' קטין חריך שקי'"[7] – מצינו ש"כי סליק לארעא דישראל יתיב מאה (או ארבעים[8]) תעניתא דלשתכח גמרא בבלאה מיני' כי

---

1. ברכות כב, א.
2. שער המצוות פ' ויחי.
3. ראה תעניות ט, א. זח"ג רכא, א.
4. סט, ב.
5. עמוס ו, ז.
6. שבת כא, א. וש"נ.
7. ב"מ פ"ה, סע"א.
8. גירסת הרש"ל (נעתק עה"ג). וכ"ה בפרש"י חולין קכב, סע"א. אורחות צדיקים שער התורה בסופו.

היכי דלא נטרדי׳׳, היינו, שיוכל להתעלות לדרגת הלימוד דתלמוד ירושלמי[9].

והענין בזה:

תענית – הו״ע של העדר האכילה ושתי׳, היפך הענין ד״לחם לבב אנוש יסעד״[10], שעי״ז נעשה קיום הנשמה בגוף.

ושכחה – הו״ע של סילוק המוחין, עד שנחשב להיפך החיים, כמארז״ל[11] ״השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו״, מכיון שהתורה היא ״תורת חיים״, ״חיינו ואורך ימינו״.

ואעפ״כ, ״מעשה רב״ שר׳ זירא [שידע גודל מעלת התורה, ״תורת חיים״] התענה מאה תעניתא דלשתכח תלמודא בבלאה מיני׳ – כי, התענית שלו היתה באופן שנשאר נשמה בגוף עם כל הכחות והחושים כו׳, והשכחה שלו היתה באופן שעי״ז ניתוסף בלימוד התורה (חיים אמיתיים) בעילוי שבאין-ערוך – העילוי דתלמוד ירושלמי לגבי תלמוד בבלי, שעז״נ ״במחשכים הושיבני״[12].

ויה״ר שנזכה בקרוב ממש ללמוד תורה בירושלים עיה״ק.

האדמו״ר מסקאליע: אמן. איתא בספרים שאלה שמצפים לישועה יזכו לקום בתחה״מ לפני ביאת המשיח, וילכו לקבל פני משיח, וכולנו יחדיו, ביחד עם הרבי, שיזכה לקבל פני משיח ב- 770 ! *

כ״ק אדמו״ר שליט״א: אמן, ובאופן דנשמות בגופים.

---

9. ראה גם לקו״ש חל״ד ע׳ 24 ואילך, וש״נ.
10. תהלים קד, טו.
11. אבות פ״ג מ״ח. הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ב ה״ד.
12. איכה ג, ו. סנהדרין כד, א. וראה שערי אורה שער החנוכה ד״ה בכ״ה בכסלו פנ״ד ואילך. ועוד.
* ראה בארוכה ״קונטרס בית רבינו שבבבל״ (ספר השיחות תשנ״ב כרך א בסופו) ושם ש״770״ כגי׳ בית משיח ודו״ק הערה הקודמת.

הגאון רבי שלום יהודה גרוס – גאב"ד האלמין

– יום השביעי ד"השבעה" – יום ג' כ"ח שבט ה'תשמ"ח –

הזהירות בעניני אכילה – עץ הדעת / לאחרי ג' שעות הי' אדה"ר מקדש על יין דעה"ד / לעתיד לבוא עתיד חזיר להטהר

הרש"י גרוס: שמעתי שכאשר אדמו"ר הזקן הי' במאסר, מסר נפשו אפילו על אכילת פת פלטר, באמרו – במענה לשאלה היתכן לאבד נפשו על דבר שיש למצוא לו היתר ע"פ הלכה (רק בעשי"ת יש להזהר ולהקפיד יותר כו')[1], הרי, המאבד עצמו אין לו חלק לעוה"ב[2] – שמוטב לו לאבד עוה"ב מאשר לאכול דבר שאינו כשר בתכלית!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כללות ענין המיתה בעולם (שבגלל זה ישנו הענין דניחום אבלים) הוא כתוצאה מאכילת דבר בלתי-רצוי – עץ הדעת, כמ"ש[3] "כי ביום אכלך ממנו גו'", שעי"ז נקנסה מיתה על האדם על כל הדורות.

ולפלא, שמהחידושים דלעתיד לבוא הוא היתר דבר שאסור באכילה – כמארז"ל[4] שעתיד חזיר להטהר, עתיד הקב"ה להחזירו לישראל.

ומעין זה מצינו גם בכיבוש הארץ – שהותר להם אפילו קדלי דחזיר[5].

אמנם, ענין זה אינו אלא באופן היוצא מן הכלל, מצד פקו"נ (בכיבוש הארץ), או כשיבוא הזמן ש"עתיד הקב"ה להחזירו"; אבל העבודה ע"ד הרגיל, שזוהי ההכנה לזמן ש"עתיד הקב"ה להחזירו", היא – דוקא ע"י שלילת מאכל בלתי-רצוי, שלילת עץ הדעת.

ויש להוסיף ולהעיר על פלא נוסף – שכל האיסור דעץ הדעת לא הי' אלא למשך ג' שעות בלבד, "ואילו המתין ג' שעות עד שבת הי' כל פריו קודש

---

1. ראה שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תרג. וש"נ.
2. נסמן בלקו"ש חי"ז ס"ע 190 ואילך.
3. בראשית ב, יז.
4. נסמן בלקו"ש חי"ב ס"ע 175 ואילך.
5. חולין יז, א. וראה רמב"ן מטות לא, כג.

הילולים לה׳״[6] (ע״ד הענין ד״שלש שנים יהי׳ לכם ערלים״[7]), שהי׳ זוכה לקדש על יין מעץ הדעת ש״גפן הי׳״[8].

ויה״ר שנזכה בקרוב ממש ל״יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים״[9], שאז יקדשו על יין המשומר, ויאכלו הסעודה דלויתן ושור הבר[10].

6. ש״ך עה״ת קדושים יט, כג. הובא בלקו״ת ר״פ קדושים. וראה לקו״ש חכ״ד ויש ע׳ 133. ושו״נ.
7. קדושים שם.
8. ברכות מ, סע״א. ושו״נ. וראה ב״ר פי״ט, ה.
9. תמיד בסופה.
10. ראה ברכות לד, ב. ב״ב עה, א. ויק״ר פי״ג, ג. ועוד.

האדמו"ר רבי ישראל מנחם גרינוואלד דפאפא
(בארא–פארק)

– יום שלישי ד"השבעה" – יום ו' כ"ד שבט תשמ"ח –

המו"ל הראשון / ננס על גבי הענק

א. האדמו"ר מפאפא הביא לכ"ק אדמו"ר שליט"א הספר "ויחי יוסף" לאביו זצ"ל, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

בודאי יש בספר זה גם "קב (ואולי גם יותר מ"קב") שלו"[1] (לא רק משל אביו) – מראי מקומות, וכן הקדמה ארוכה כו'.

האריכות בספרים, היא, לפעמים, ענין הכי גדול, לתועלת הבנת הלימוד כו'.

ולהעיר, שלהראשון ש"הוציא לאור" ספר – משה רבינו, "משה קבל תורה מסיני"[2] – נאמר[3] "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (כפי שקראנו בתורה ביום השבת דמיני אזלינן), ומפרש רש"י: "כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם".

ב. האדמו"ר מפאפא: ישנו מכתב של אדמו"ר הריי"ץ לאבי – ע"ד התעסקותו בעבודת החינוך דהפליטים (לאחרי המלחמה) – שמעודדו ומחזקו בהמשך העבודה דחינוך התלמידים כו'. כנראה, כתב לו מכתבים נוספים – שני מכתבים נדפסו כבר באגרות קודש[4].

---

1. ראה ב"מ לח, א.
2. אבות פ"א מ"א.
3. ר"פ משפטים.
4. אגרות-קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ט ע' שצ. תיח.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בודאי כתב לו כ"ק מו"ח אדמו"ר הרבה יותר משני מכתבים. אינני יודע אם ניתן למצוא אותם, מכיון שבינתיים בא כו' ובלבל את העולם כו'.

ובכל אופן, תוכן המכתב שהזכרתם הוא ע"ד העמדת תלמידים, "העמידו תלמידים הרבה"[2]. ומכיון ש"תלמידו כבנו"[5], הרי עאכו"כ ש"בנו" הוא גם "תלמידו". ויה"ר באופן ד"תלמיד (בן) המחכים את רבו"[6] (אביו).

ולהעיר גם מהמשל הידוע[7] דננס שעל גבי הענק – משל שמדגיש ב' הקצוות: מחד גיסא – ריחוק הערך של הננס לגבי גדלותו של הענק, ולאידך גיסא – ה"ה "ננס" רק ביחס ל"ענק", אבל לגבי העם כולו ה"ה "ענק", ויתירה מזה, מכיון שהענק נושאו על גביו, אזי מתעלה גבוה יותר, ורואה למרחוק יותר.

---

5. ראה ספרי ופרש"י ואתחנן ו, ז. ועוד.
6. חגיגה יד, א.
7. ראה שבלי הלקט בראש הספר (בשם רבי ישעי' מטראני). הקדמת החוות דעת לפירושו לשו"ע יו"ד. המשך תרס"ו ע' ת. ובכ"מ.

האדמו"ר רבי מנחם–אברהם דנציגר מאלכסנדר

– אור ליום ד', כ"א אייר ה' תשמ"ג –

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כשנאספים יחדיו עשרה יהודים, הרי שמיד – "שכינתא שריא"[1]. א"כ, תוספת במספר היהודים הנאספים, צריכה לגרור בעקבותיה – תוספת בגילוי ה"שכינתא". [האדמו"ר מאלכסנדר, נכנס בתחילה עם קהל מלווים]. עומדים אנו עתה בימי הספירה, שהשוני בינם לבין מתן תורה, הוא: בעוד שימים אלה שמים את הדגש על עבודת **האדם**, הרי שבמתן תורה, נותן **הקב"ה** את התורה. "משה **קבל** תורה"[2] – הרי שאין זה יותר מ"**קבל**". שכן, לתת – נתן **הקב"ה**.

ימי הספירה תלויים בעבודת האדם. "וספרתם לכם"[3] – פעולה, שביצועה מוטל על היהודי[4]. בדומה ליראת שמים – "אוצרו של הקב"ה"[5], בה נזקק הקב"ה, כביכול, ליהודים. בפרט, בהיותנו עתה לאחר ל"ג בעומר, שכן, מובא בחסידות[6], כי בל"ג בעומר היה מתן תורה בפנימיות, ואילו בשבועות היה מתן תורה בנגלה, בחיצוניות.

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א: במ"ת מצינו דבר פלא, ההפוך מן הביאור הרווח בעולם. והוא: במתן תורה, היו דברים שנראו גלויות, והיו, שהיו נעלמים. **בגלוי**, נראה "מעשה מרכבה", ואילו **דיני** התורה נאמרו **ברמז** – בעשרת הדברות, כשלאחר מכן יש להפיק מהם – במרוצת הדורות – הלכות ודינים, פרטים ופרטי פרטים[7].

---

1. ראה סנהדרין לט, א. אגה"ק סכ"ג.
2. אבות פ"א מ"א.
3. אמרו כג, טו. וראה מנחות סה, ב.
4. ראה זח"ג צז, סע"א ואילך. מדרש אגדה הובא בר"ן פסחים בסופו. ועוד.
5. ברכות לג, ב.
6. ראה המשך תרס"ו ע' ריט. ועוד.
7. ראה בארוכה לקו"ש חי"ט ע' 252 ואילך.

א"כ, כששואלים על פנימיות התורה, הרי שבמתן תורה, ניתנה בפועל פנימיות התורה, **בגלוי** – "וירד ה' על הר סיני[8]", עם המרכבה בשלימותה ו-כב אלף מלאכים, כשכל אחד ראה זאת – "ויחזו את האלוקים, ויאכלו וישתו"[9]. כל זאת, בגלוי. אולם, החלק הנגלה שבתורה, נאמר הרי **בכללות ובנסתר**, בעשרת הדברות, כשלאחר מכן היה צורך ללמוד ולהבין – "ארבעים יום וארבעים לילה"[10] – את התורה שבכתב ושבעל פה. מאחר ועומדים עתה בימי הספירה, הרי שעל ההכנה למתן תורה להיות – שפנימיות התורה תבוא **בנגלה**, ככתוב[11]: "**ואביטה** נפלאות מתורתך", כשמשמעות הדברים מתייחסת לעמקי התורה – לדברים המכוסים.

ג. כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל את האדמו"ר מאלכסנדר, למקום לידתו, השיב: בפולין. והוסיף, כי אביו זצ"ל סיפר לו, כי כשהגיע כ"ק האדמו"ר הריי"צ נ"ע לאסיפת רבנים בוורשה, בשנת תרס"ח, בהיותו בן 28 בלבד, אמר עליו האדמו"ר מאלכסנדר זצ"ל, בעל ה"ישמח ישראל": אינני יודע היכן יסתתרו הכל, לעומת אברך זה. זאת, עוד בתקופת נשיאות אביו – כ"ק האדמו"ר הרש"ב נ"ע.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כ"ק מורי וחמי אדמו"ר סיפר לי, כי היה לו קשר מיוחד עם האדמו"ר מאלכסנדר זצ"ל. הם נפגשו בנאות המרפא שבמרינבד, ועמדו בקשרי ידידות מיוחדת.

טרם צאתו, הציג האדמו"ר מאלכסנדר את בנו, לכ"ק אדמו"ר שליט"א, ואמר, כי קוראים לו שניאור זלמן, על שם האדמו"ר הזקן נבג"מ, וביקש מכ"ק אדמו"ר שליט"א, לברכו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שמא מילתא היא"[12], ומאחד וניתן לו שם שכזה, הרי שמוטלת עליו התחייבות, יותר מ"מושבע ועומד מהר סיני"[13], בדומה

---

8. יתרו יט, כ.
9. משפטים כד, יא.
10. עקב ט, ט. יא.ועוד.
11. תהלים קלט, יח.
12. ראה יומא פג, ב: ר"מ הוה דייק בשמא.
13. יומא עג, ב.

ל"נשבע לקיים את המצוה"[14] ומכיון ש"שמא מילתא היא" – מוטלת עליו התחייבות שיהא זה בגלוי.

האדמו"ר מאלכסנדר איחל לכ"ק אדמו"ר שליט"א, לילה טוב, והשיב: שיהיה גם יום טוב.

האדמו"ר מאלכסנדר: בביאת המשיח יהיה "לילה כיום יאיר"[15].

כ"ק האדמו"ר שליט"א: שיהא זה בקרוב ממש. הלא אני תמיד זועק בהקשר לביאת המשיח. הרמב"ם **פוסק** כי ביאת המשיח תהיה כך, ש"**ומיד** הן נגאלים"[16], והרמב"ם הלא הוא ספר הלכות[17]. כך, שאי אפשר לומר, שזהו מדרש או דרוש, אלא, שהכוונה היא בפשטות[18]. וכשאומרים "מיד הם נגאלים" – הרי שצריך להיות "מיד הן נגאלים"!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כתוב ב"מאור עינים"[19], כי בכל יהודי קיים ניצוץ ממשיח, ולמשיח ישנו ניצוץ **מכל** יהודי – שכן, הוא נשמה כללית. וא"כ, למרות שהמשיח עדיין לא בא לעולם כשהלה זעק, אולם את ניצוץ המשיח שבו, ביכולתו לגאול.

ועל פי "מאור עינים" זה, מובן המסופר בגמרא[20], כי גוי חלם ש"בלע חד כוכב", והדברים מיוחסים **ליהודי** – "דכתיב[21], דרך כוכב מיעקב", בעוד שברמב"ם[22] מובא, כי "דרך כוכב מיעקב", נאמר על **משיח**. שכן, כאמור, **בכל** יהודי קיים ניצוץ ממשיח, ואפילו ביהודי כזה, שגוי חולם עליו.

ויהי רצון, כי מדיבור, יבואו הדברים בפועל.

---

14. תמורה ג, ב. פס"ז ר"פ מטות.
15. תהלים קלט, יב.
16. הל' תשובה פ"ז ה"ה.
17. כמ"ש בהקדמתו לס' הי"ד.
18. ראה רמב"ם שם ה"ז: מיד כו' טרם יקראו – וראה שד"ח כללים מע' מיד. וש"נ. לקו"ב לתניא (אגה"ת ע' 13 בהערה).
19. סוף פרשת פנחס.
20. ירושלמי מעשר שני פ"ד הו.
21. בלק כד, יז.
22. הל' מלכים פי"א ה"א. וראה גם ירושלמי תענית פ"ד ה"ה. תרגום רמב"ן וכמה ממפרשי החומש עה"פ.

הרה"צ רבי ישראל הגר בנו של האדמו"ר מוויז'ניץ

– יום שישי דה"שבעה" – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –

המחילות לארץ ישראל

כ"ק אדמו"ר שליט"א: העילוי ד"אווירא דארץ ישראל" שייך גם ל"שוכני עפר" – ע"י המחילות המקשרות בין בתי-החיים שבחוץ לארץ עם ארץ ישראל[1].

ויה"ר שבקרוב ממש נזכה לראות בעיני בשר ש"הקיצו ורננו שוכני עפר"[2] וכולם יחדיו נפגשים בארץ ישראל, בשמחה וטוב לבב.

---

1. ראה כתובות קיא, א.
2. ישעי' כו, יט.

הגאון רבי פינחס הירשפרונג רב ראשי וראש ישיבת תו"ת ליובאוויטש מונטריאל

– יום חמישי ד"השבעה" – יום א' כ"ו שבט ה'תשמ"ח –

בנין ביהמ"ק ושבת / פינחס זה אליהו / בקרי"ס – שלימות יצי"מ – מראה באצבעו ואומר זה / קידוש הלבנה – כזה ראה וקדש / ב' גדרים בפעולת המלך / מראי–מקומות בלקוטי שיחות

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א: באים אמנם מפרשת "אלה המשפטים", ענין של משפט כו', אבל מיד לאח"ז נכנסים לפרשת תרומה – "ועשו לי מקדש"[1].

הרמב"ם[2] כותב שהציווי "ועשו לי מקדש" שנאמר בנוגע למשכן כולל גם הציווי דבנין ביהמ"ק – "מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות.. שנאמר ועשו לי מקדש". ולפלא, ששני הענינים שמדגיש הרמב"ם בנוגע לביהמ"ק אינם מודגשים במשכן: (א) "בית לה'" – שהרי המשכן הי' "אוהל"[3] ולא "בית". (ב) "מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות" – שהרי הציווי הראשון (והעיקרי) בנוגע למשכן הוא "ועשו ארון גו'"[4] (ולא המזבח שעליו הקריבו הקרבנות), כמ"ש הרמב"ן[5] ש"עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון כו'".

הגר"פ הירשפרונג: בנוגע לבנין ביהמ"ק (התוכן דפ' תרומה) – אין בנין ביהמ"ק דוחה שבת[6]. בשו"ת מהרי"א הלוי[7] רוצה לחלק בין בנין ביהמ"ק לבנין מזבח, שאף שבנין ביהמ"ק אינו דוחה שבת, מ"מ, בנין המזבח דוחה

1. תרומה כה, ח.
2. ריש הל' ביהב"ח.
3. שמואל-ב ז, ו.
4. תרומה כה, יו"ד.
5. ר"פ תרומה.
6. יבמות ו, א.
7. סימן פח.

שבת, אבל, מפורש במכילתא[8] שגם בנין המזבח ("נטל קרנו של מזבח") אינו דוחה שבת.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: גם הרגצ'ובי[9] מאריך בענין זה, ומבאר, שהטעם שבנין ביהמ"ק אינו דוחה שבת (דלא כעבודה שדוחה שבת) – משום שהבנין אינו אלא הכשר כו'. ועפ"ז מבאר איזה ענין דוחה שבת ואיזה ענין אינו דוחה שבת.

הגר"פ הירשפרונג: גם בנוגע ליו"ט – "אין בנין מקדש דוחה יום טוב"[10], וכמ"ש רש"י ש"ימים טובים נמי שבתות איקרו".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שבת ענינו "קודש"[11] – "מקדשא וקיימא"[12], ויו"ט ענינו – "מקראי קודש"[13], שמזה מובן, שיש קשר ושייכות בין יו"ט לשבת. והחידוש הוא – שע"י פעולתם של ישראל (ב"ד), "ישראל דקדשינהו לזמנים"[14], ממשיכים הקדושה ד"מקדשא וקיימא" (מלמטה) בענין שנעשה ע"י עבודת המטה.

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א: "רבי מאיר הוה דייק בשמא"[15]. ומכיון ששמכם "פינחס" – עליכם להשתדל ש"פינחס זה אליהו"[16] יבוא מה שיותר מהר, תיכף ומיד.

בענין "פינחס זה אליהו"[17] – ידועה התמיהה, שלכאורה, צריך לומר "אליהו זה פינחס", דמכיון שאליהו הי' כמה דורות לאחר פינחס, מתאים לומר ש"אליהו (בדורות שלאח"ז) זה פינחס" (בדורות שלפנ"ז), ולא להיפך,

---

8. ר"פ ויקהל.
9. צפע"נ (המלוקט) ריש הל' ביהב"ח.
10. שבועות טו, ב.
11. תשא לא, יד.
12. ביצה יז, א.
13. אמור כג, ב-ד. וראה זח"ג צד, א.
14. ברכות מט, א.
15. יומא פג, ב.
16. רלב"ג מלכים-א יז, א. וראה תיב"ע וארא ו, יח. זח"ב קצ, סע"א. ועוד.
17. ראה גם לקמן ח"ב ע' 383 ואילך. וש"נ.

"פינחס (בדורות שלפנ"ז) זה אליהו" (בדורות שלאח"ז)? והתירוץ לזה – ע"פ מ"ש בזהר[18] שאליהו הי' עוד לפני פינחס (אלא שלא הי' ילוד אשה, כי אם מלאך כו'), ולכן, "פינחס זה אליהו" – אליהו שהי' כבר לפניו.

[הגר"פ הירשפרונג הזכיר ע"ד השקו"ט בנוגע לכהונתו של פינחס, אם הי' כהן מלכתחילה, או שנתכהן לאחרי שהרגו לזמרי[19]. והזכיר דברי הזהר[20] שלאחרי הריגת זמרי הוצרך לקיום הכהונה – "כל כהן דקטיל נפש פסיל לי' כהונתי'.. אצטריך ליחסא לי' כהונת עלמין כו'"].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בכל אופן, העיקר הוא, שיבוא "פינחס זה אליהו", כלומר, לא פינחס כפי שיש מקום לשקו"ט אם נתכהן כבר כו', אלא כפי שהוא בתכלית השלימות, עד שמשלים גם הענין ד"אליהו" – בשורת הגאולה, "הנה זה בא"[21], שמשיח צדקנו כבר בא!

הגר"פ הירשפרונג: יה"ר שנראה אותו בראי' ממש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: גם הלשון "זה" ("פינחס זה אליהו") מדגיש הענין דראי' גשמית – "מראה באצבעו ואומר זה"[22], כלומר, לא מספיק שהנשמה רואה את הגאולה, אלא צריכים גאולה שהאצבע הגשמית מצביעה ואומרת "זה", "הנה זה בא".

וע"ד מ"ש בקריעת ים סוף – "זה א-לי ואנוהו"[23], ש"היו מראין אותו באצבע"[24].

ולהעיר, שקרי"ס הוא גמר ושלימות היציאה ממצרים, שהרי, עד קרי"ס היתה עדיין אימת מצרים עליהם, ורק לאחרי קרי"ס, כאשר "וירא ישראל את

18. ח"א מו, ב. עיי"ש בהגהות דרך אמת. ועוד.
19. זבחים קא, א-ב. פרש"י פינחס כה, יג.
20. ח"ג ריד, א.
21. שה"ש ב, ח.
22. ראה תענית בסופה. ועוד.
23. בשלח טו, ב.
24. פרש"י עה"פ.

מצרים מת על שפת הים"[25], "לא נשאר בהם עד אחד"[26] – אזי יצאו לגמרי גם מאימת מצרים[27].

[הגר"פ הירשפרונג הביא את דברי הרוקח[28] ש"כל זמן שלא כבשו וחלקו קורא יציאת מצרים". ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שאין זה שייך לביטול אימת מצרים שנסתיימה בקרי"ס, מכיון שבטלה מציאותם של מצרים, כפשוט. ואפילו בנוגע לפרעה שהצילו הקב"ה – הרי בטל תקפו כמלך (במכ"ש וק"ו ממה שמצינו בדוד מלך ישראל, ש"כל ששה חדשים שהי' דוד בורח כו'" דינו "כהדיוט", ועד"ז ב"כה"ג (ענין של נשיאות) שנצטרע כו'"[29]), ורק לאח"ז מלך בנינוה[30]].

וע"פ הידוע[31] שגאולת מצרים היא התחלה ושורש לכל הגאולות, עד לגאולה העתידה, עלי' נאמר[32] "כימי צאתך מארץ מצרים גו'" – מובן, שגם הגאולה העתידה צריכה להיות כפי שהי' בקרי"ס (גמר ושלימות היציאה ממצרים), "מראין אותו באצבע".

וכאמור, כל זה תלוי ב"פינחס זה אליהו", שעל ידו יתבטל לגמרי הפחד מענין הגלות, כשם שקרי"ס ביטלה לגמרי אימת מצרים.

ג. כ"ק אדמו"ר שליט"א: מצינו בגמרא[33] שיש קשר ושייכות בין כל עניני גאולה – "מה ראו לומר גאולה בשביעית .. מתוך שעתידין ליגאל בשביעית לפיכך קבעוה בשביעית", ומפרש רש"י: "אע"ג דהאי גאולה (בברכה שביעית) לאו גאולה דגלות היא, אלא שיגאלנו מן הצרות הבאות עלינו תמיד .. אפילו הכי כיון דשם גאולה עלה קבעוה בשביעית".

---

25. בשלח יד, ל.
26. שם, כח.
27. ראה לקו"ש חכ"ב ע' 34. וש"נ.
28. הל' סוכה.
29. ראה הוריות יב, ב. ירושלמי שם פ"ג ה"ב.
30. יל"ש יונה רמז תקנ.
31. ראה לקו"ש חי"ז ס"ע 86. וש"נ.
32. מיכה ז, טו.
33. מגילה יז, ב.

הגר"פ הירשפרונג: בהמשך הגמרא שם: "מה ראו לומר רפואה בשמינית .. מתוך שניתנה מילה בשמינית שצריכה רפואה, לפיכך קבעוה בשמינית". ועפ"ז תירצתי לר' וועלוועל בריסקער – כשביקרתי אצלו – על שאלתו בדיוק נוסח הברכה "רופא חולי עמו ישראל" דוקא, כי, ברכת הרפואה קשורה עם ענין המילה שניתנה לישראל דוקא, משא"כ גוים שנקראים ערלים[34], ותירוץ זה היטב בעיניו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין הרפואה קשור גם עם תחיית המתים, שהרי, אמרו חז"ל[35] "כשם שאדם הולך כך הוא בא .. יעמדו כמו שהלכו ואח"כ אני מרפא אותן", "עומדין במומן ומתרפאין"[36], היינו, שלאחרי תחיית המתים יהי' צורך בענין הרפואה.

הגר"פ הירשפרונג: ענין זה מובא גם במסכת פסחים דף ס"ח.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: במסכת כתובות[37] מובא גם בנוגע ללבושים – "עתידין צדיקים שיעמדו במלבושיהן, ק"ו מחטה כו'". אלא, שבנוגע לחטה אין זה ענין התלוי במעשה בני אדם, ובפרט מצד השלימות דלעתיד לבוא – "עתידה חטה שתהא כשתי כליות של שור הגדול"[61], ולא עוד, אלא, ש"עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת"[61].

הגר"פ הירשפרונג: ענין זה – "עתידה ארץ ישראל כו'" – הובא גם במסכת שבת דף ל'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בהמשך לסוגיא ע"ד פטירתו של דוד המלך. והרי גם דוד המלך קשור עם ענין הגאולה, דוד מלכא משיחא.

הגר"פ הירשפרונג: "דוד מלך ישראל חי וקיים", כדאיתא במסכת ר"ה דף כ"ה: "שלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקיים".

---

34. ראה נדרים, לא, ב – במשנה.
35. ב"ר רפצ"ה. וש"נ.
36. סנהדרין צא, ב.
37. קיא, ב.

ד. כ"ק אדמו"ר שליט"א: כללות הענין דקידוש הלבנה – שבו אומרים "דוד מלך ישראל חי וקיים" – קשור עם ענין הגאולה:

התחלת הציווי אודות קרבן פסח ויציאת מצרים הוא – "החודש הזה לכם גו'"[38], קידוש הלבנה, "כזה ראה וקדש"[39].

ועפ"ז י"ל, שהפעולה הראשונה של הסנהדרין – תיכף ומיד כשיקויים היעוד "ואשיבה שופטיך כבראשונה"[40], "בטבריא עתידין לחזור תחילה ומשם נעתקין למקדש"[41] – תהי' קידוש החודש, "כימי צאתך מארץ מצרים", שההתחלה היתה בהענין ד"כזה ראה וקדש".

ולהעיר, שגם כאן מודגש הענין ד"מראה באצבעו ואומר זה" – "החודש הזה לכם", "כזה ראה וקדש".

וזהו גם מה שאומרים "דוד מלך ישראל חי וקיים" בעת קידוש לבנה, כשרואים את הלבנה בעיני בשר – דאע"פ ש"דוד מלך ישראל חי וקיים" בכל רגע ורגע, מ"מ, אומרים זה בקשר עם ראיית הלבנה בעיני בשר דוקא, כדי להדגיש שהגאולה צריכה להיות באופן הנראה בגלוי לעיני בשר.

ה. בהמשך הדיבור נזכר גם ע"ד מלכותו של יהואש – כמ"ש בהפטרה דשבת (פ' שקלים) "בן שבע שנים יהואש במלכו"[42], כלומר, לפני בר-מצוה. והגר"פ הירשפרונג הביא בשמו של המהרש"ם שע"פ הדעה[43] שקטן שחכים טובא בר עונשין הוא, יש לבאר דברי הגמרא[44] (בנוגע לשמואל) "לא חכם ולא טפש" – שהיתה זו תשובתה של חנה לעלי ("אל הנער הזה התפללתי"[45]) שאין להענישו כו' מכיון שאינו חכים טובא. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

---

38. בא יב, ב.
39. פרש"י עה"פ.
40. ישעי' א, כו.
41. רמב"ם הל' סנהדרין פי"ד הי"ב.
42. מלכים-ב יב, א.
43. צל"ח ברכות לא, ב.
44. ברכות שם.
45. שמואל-א, כז. ברכות שם.

בנוגע למלכותו של יהואש לפני בר-מצוה – יש להעיר:

למלך ישראל – שני תפקידים (כלליים): (א) פעולתו ביחס לאוה"ע, עניני מלחמות כו' – "אשר יוציאם ואשר יביאם"[46], (ב) פעולתו בעניני בנ"י עצמם.

בנוגע לפעולתו ביחס לאוה"ע – הרי, כשם שאצל אוה"ע לא נוגע מספר השנים, אלא שיעור הגדלות הוא אצל כל אחד לפי שכלו ודעתו (להדעה שהשיעור די"ג שנה הוא הלכה למשה מסיני[47], ו"לא ניתנו השיעורין אלא לישראל בלבד"[48]), לכן, יכולה להיות פעולתו ביחס לאוה"ע גם לפני שנעשה בן י"ג שנה, מצד גדלותו בשכל ודעה[49].

אבל בנוגע לפעולתו בעניני בנ"י מצד דיני וגדרי התורה – "חיובא לדרדקי (בתמי')"[50], ובמילא, לא תועיל הגדלות בשכל ודעה ביחס לענינים שצ"ל הגדר דגדלות ע"פ תורה, בן י"ג שנה ויום אחד.

הגר"פ הירשפרונג: בלקוטי שיחות[51] מאריך הרבי בביאור הגדר דבן י"ג למצוות, בציון כל המראי-מקומות; אני נהנה במיוחד מציוני המראי-מקומות שבלקוטי-שיחות, הם נפלאים!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: איתא בגמרא[52] ש"איתתא בהדי שותא פילכא", והרי, בקיאות במראי-מקומות הו"ע מיוחד אצלכם.

בציוני מראי-מקומות יש תועלת נוספת (שלכן משתדלים לציין המ"מ בלקו"ש) – שגם מי שאינו מסכים עם תוכן הדברים שאמרתי בהשיחה, ילמד בינתיים את הענינים המובאים מהמראי-מקומות – משנה, גמרא, מדרש, זהר, וגם מתורת החסידות, החל מספר התניא.

ונסיים במה שפתחנו – שתוכנה של פרשת השבוע, הוא – בנין ביהמ"ק, וכאמור, להשתדל לזרז את "פינחס (זה אליהו)" שיבוא תיכף ומיד.

---

46. פינחס כז, יז.
47. שו"ת הרא"ש כלל טז.
48. רמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"י.
49. שו"ת חת"ס יו"ד סשי"ז.
50. פסחים קטז, א.
51. ח"ה ע' 421. ח"י ע' 71. חט"ו ע' 291. ועוד.
52. מגילה יד, ב.

האדמו"ר רבי שמואל דוד הלברשטאם מקלויזנבורג

– יום חמישי ד"השבעה" – יום א' כ"ו שבט ה'תשמ"ח –

ברכת רפואה ע"י אבל

כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל למצב בריאותו של האדמו"ר מקלויזנבורג שליט"א, והשיב, שהשי"ת יעזור, וביקש שהרבי יתפלל עבורו ויברכו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יש שקו"ט בספרים[1] בנוגע לברכת הרפואה ע"י אבל.

ומובן, שנתינת-כח הבאה לאחרי סבוא הפכית – יש בה תוקף גדול יותר. וראי' לדבר – משטר שיצא עליו ערעור ונתקיים בב"ד, שעי"ז ניתוסף בתוקף השטר (יותר מאשר לפני הערעור) עד כדי שלילת אפשרות של ערעור[2].

ולכן, יש לנצל כח זה לברכת הרפואה – ישלח לו השי"ת רפואה שלימה ורפואה קרובה, ויאריך ימים על ממלכתו.

---

1. ראה גשר החיים ח"א פכ"א ס"ז (ע' רכה). ועוד.
2. ראה טושו"ע חו"מ רסמ"ו. שם ס"ז ובסמ"ע סקכ"ב.

האדמו"ר רבי אברהם יהושע העשיל העשל מקופישניץ

– יום ב' פ' צו, יו"ד אדר–שני ה'תשי"ד –

האדמו"ר מקופישניץ דיבר אודות דרכה של וויז'ניץ בעבודת השמחה, וסיפר כמה סיפורים אודות האדמו"ר מוויז'ניץ, וביניהם גם בנוגע לאבלות, שצוה לשמח את האבלים שלא יהיו במרה-שחורה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א התעניין בפרטי הענינים אודות כמה מהסיפורים, ולבסוף הפטיר – בחיוך – שבכך שוויז'ניץ נמצאת בבני-ברק, ממשיכה ומחדירה ענין השמחה בבני-ברק, ששם דרושה ביותר הדגשת השמחה, כיון שישנם שם כמה ישיבות שהנהגתם בקו של עצבות כו' ("אומעדיקע ישיבות").

אח"כ הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א שבין הענינים המודגשים ביותר בוויז'ניץ הוא גם הענין דאהבת ישראל.

◇

לתפלת ערבית, יצא כל הקהל לבית-המדרש, והאדמו"ר מקופישניץ התפלל בחדרו, ובסיום התפלה יצא לביהמ"ד לאמירת קדיש. כ"ק אדמו"ר שליט"א נשאר עמו בחדרו במשך תפלת ערבית (אבל לא התפלל ערבית), ואח"כ דיברו ביניהם 15-10 דקות. בצאת כ"ק אדמו"ר שליט"א ניגשו כו"כ אנשים לקבל שלום.

◇

[בעת הנסיעה בחזרה ל- 770, סיפר כ"ק אדמו"ר שליט"א שבין הענינים המדוברים (עם האדמו"ר מקופישניץ) דובר גם אודות הכתי"ק של הרב המגיד שנתן "קבלה" לא' השוחטים. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, אשר, כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע "וואָלט שוין דערפון געמאכט אַ גאַנצן טומל".

האדמו"ר רבי אברהם יהושע העשיל העשל מקופישניץ

יום א' פ' דברים, ג' מנחם–אב ה'תשי"ח

א. האדמו"ר מקופישניץ סיפר אודות ביקורו בבית-החיים בעיה"ק טבריא, וכ"ק אדמו"ר שליט"א שאל אם השתטח גם על הציון של הרה"ק הרמ"מ מהאראדאק.

כ"ק אדמו"ר שליט"א התעניין גם בקשר להנזקים בעקבות שטפונות הגשמים.

כמו כן התעניין כ"ק אדמו"ר שליט"א ע"ד מנהגי המקום בנוגע להנחת פדיונות, וכן אודות הגישה לכהנים.

כשהזכיר האדמו"ר מקופישניץ אודות ביקורם של רבים מבנ"י בקברי צדיקים בטבריא, וכן במירון – **אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:**

אמרו חז"ל "אכל בי עשרה שכינתא שריא". ומוסיף רבינו הזקן באגה"ק "שמעתי מרבותי כי אילו נמצא מלאך אחד עומד במעמד עשרה מישראל ביחד אף שאינם מדברים בדברי תורה, תפול עליו אימתה ופחד בלי גבול ותכלית משכינתא דשריא עלייהו כו'". ומזה מובן – במכ"ש וק"ו – גודל העילוי דאסיפת בנ"י במירון, להשתטח על קברו של רשב"י, שעומדים שם בהתעוררות גדולה וכו'.

[**האדמו"ר מקופישניץ** אמר שההתעוררות על קברו של רשב"י היא מתוך שמחה].

ולהוסיף, שההתעוררות בעת ההשתטחות היא גם על קברי שאר הצדיקים, ובמיוחד צדיק שהוא גם "בנן של קדושים".

ב. האדמו"ר מקופישניץ מסר דרישת שלום מביקורו בכפר חב"ד, והביע את התרשמותו מהתפתחות הבני' שם, ומהתעסקותם של תושבי המקום

בתורה ועבודה, והפטיר, שמקנא בהם בגשמיות וברוחניות. **ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:**

"קנאת סופרים" הוא דבר טוב ("תרבה חכמה"), וכמ"ש "ותקנא רחל באחותה", "קנאה במעשי' הטובים".

וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: אצלם הי' כבר גם הענין ד"בדמייך חיי", ובודאי מגיע להם שמכאן ולהבא יהי' אצלם אך טוב, הן בגשמיות והן ברוחניות.

ג. האדמו"ר מקופישניץ סיפר גם אודות ביקורו בעיה"ק צפת, ואמר, שמצבה הרוחני של העיר מוזנח, וחסרים בה לומדי תורה. **ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:**

צריכים להשתדל ולפעול להרמת קרן התורה שם. – יש לעשות תעמולה בין בני תורה אודות מעלתה וזכותה המיוחדת של צפת, להיותה העיר שבה חי ופעל האריז"ל, ועי"ז ישפיעו עליהם להתיישב בצפת.

ואמר האדמו"ר מקופישניץ, שדבר זה תלוי בעניני כספים, ובשביל זה צריכים לפעול שתהיה לבנ"י פרנסה בהרחבה.

ד. כ"ק אדמו"ר שליט"א: הפעולה בנוגע לפרנסה בהרחבה לבנ"י כשלעצמה – גם לולי הצורך בהרמת קרן התורה במקום מסויים – היא דבר טוב ונכון, כדי שבנ"י יוכלו לנהל את חייהם מתוך הרחבה בגשמיות, שעל ידה באים גם להרחבת הדעת, כמארז"ל "דירה נאה כו'" – בגשמיות כפשוטו – "מרחיבין דעתו של אדם".

ולהעיר גם ממארז"ל "לא הי' העולם ראוי להשתמש בזהב, ולמה נברא, בשביל המשכן ובית המקדש" – דיש לומר, שכן הוא גם בנוגע לבנ"י, שתכלית ומטרת בריאת כסף וזהב בעולם, היא, בשביל בנ"י, שתהי' להם הרחבה בגשמיות, ועד לעשירות!

האדמו"ר מקופישניץ: מצינו שרבי יהודה הנשיא, רבי, הי' עשיר.

כ"ק האדמו"ר שליט"א: רבי הי' עשיר מופלג. – הלואי תהי' לכל בנ"י עשירות סתם, אפילו פחות מהעשירות של רבי!...

האדמו"ר מקופישניץ: אצל האדמו"ר מקאָצק, "השרף" – לא רק שלא היתה עשירות, אלא אדרבה כו'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זוהי הנהגה השייכת ל"שרפים"... אבל יהודים שחיים בעוה"ז הגשמי – זקוקים לבני חיי ומזונא רויחא, ובכולם רויחא, ועד לעשירות!

האדמו"ר מקופישניץ: הרי מפורש בכתוב "רֵאש ועֹשר אל תתן לי"[1]?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אדרבה: בכתוב זה נאמר גם "רֵאש (עניות) . . אל תתן לי", והכתוב מקדים "רֵאש" ("אל תתן לי") ל"עֹשר" ("אל תתן לי"), היינו, שהבקשה דשלילת העניות קודמת לבקשה דשלילת העשירות.

ה. האדמו"ר מקופישניץ: עשירות – היא נסיון, והנני פוחד מהנסיון של עשירות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: גם עניות היא נסיון, ואדרבה, הנסיון דעניות – שגורם ליגיעה וצער כו' – גרוע וקשה יותר, ועד כדי כך שאמרו חז"ל שעניות מעבירה את האדם על דעתו ועל דעת קונו! וכיון שכן, מוטב איפוא שיהי' הנסיון של עשירות!...

זכורני בילדותי שבתשעה באב מצאתי את המלמד דרדקי (שלמדני גמרא) יושב בחדרו ולומד גמרא (בהסוגיות שאין לומדים בתשעה באב). – במשך כל השנה הי' עסוק בלימוד עם התלמידים ולא היתה שעתו פנוי' כ"כ ללמוד לעצמו, ולכן, ניצל את ההזדמנות שאינו צריך ללמוד עם התלמידים בתשעה באב בשביל ללמוד לעצמו. ובמענה לשאלתי: היתכן?! הרי למדנו בשו"ע שאסור ללמוד בתשעה באב – השיב לי: אם צריכים להלקותני בגיהנם – מוטב שילקוני עבור לימוד התורה!...

ועד"ז בנדו"ד: אם צריך להיות ענין של נסיון – מוטב שיהי' נסיון של עשירות אשר נסיון של עניות, ובודאי יעזור השי"ת שיצליחו לעמוד בנסיון העשירות.

---

1. משלי ל, ח.

זאת ועוד:

מצינו בפירוש רש"י על הפסוק "בין פארן ובין תופל ולבן גו' ודי זהב" שבפרשת השבוע – דלכאורה: "חזרנו על כל המקרא ולא מצינו ששמו תופל כו'" – ש"הוכיחן על הדברים כו' על העגל שעשו בשביל רוב זהב ("די זהב") שהי' להם, שנאמר וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל".

וכאן רואים דבר פלא:

אע"פ ש"רוב זהב שהי' להם" גרם לחטא הכי חמור, חטא העגל, שעל ידו "חזרה זוהמתן" (לאחרי שפסקה במ"ת), מ"מ, הניח להם משה ליהנות מהזהב כל משך הארבעים שנה, ולא הוכיחן על זה עד סוף שנת הארבעים!

וכל כך למה – כיון שיהודים צריכים עשירות!

וכאמור, בודאי יעזור השי"ת שיצליחו לעמוד בנסיון העשירות, ומקרא מלא דיבר הכתוב "לבלתי ידח ממנו נדח", שקאי על כאו"א מישראל, גם על העשירים!...

ו. האדמו"ר מקופישניץ סיפר כמה סיפורים, וביניהם – בהמשך לסיפור כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות דברי המלמד בנוגע ללימודו בתשעה באב – אודות הרה"צ ר' דוד משה מטשאָרטקוב שהי' רגיל לילך כשראשו נוטה כלפי מטה, שפעם בסעודת פורים אמר לו ה"בדחן" בדרך-צחות: ה"רבונו של עולם" איננו "גזלן", ומדוע כבודו מפחד ממנו כל כך?!...

ואמר לו כ"ק אדמו"ר שליט"א (בחיוך): מוכרחני לומר לכם בסגנונו של "בדחן" הנ"ל: מדוע מפחד כבודו לבקש מהרבש"ע עשירות?!...

האדמו"ר מקופישניץ: אני כבר יהודי זקן, ומה לי ולעשירות?! מוטב שאבקש על ביאת המשיח.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מהי הסתירה?! – יבקש כבודו על שני הדברים!

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) בכל אופן, יסכים כבודו שתהי' ליהודים עשירות!

האדמו"ר מקופישניץ: אני מסכים בלב שלם.

הגאון רבי משה וואלפסאן – משגיח בישיבת "תורה ודעת"

– יום שישי ד"השבעה" – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –

יוכיחן משה שאוהבן / הדגשת ה"עשה טוב" גם באמירת מוסר

הר"מ וואלפסאן: כתיב[1] "ויברך אלקים את יצחק", ואמרו חז"ל[2] ש"ניחמו תנחומי אבלים". ינחם הקב"ה את הרבי ע"י ביאת המשיח.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בתוככי נחמת כלל ישראל – כלשון הברכה: "מנחם ציון ובונה ירושלים".

עיקר החידוש באמירת הברכה "מנחם ציון ובונה ירושלים" הוא – לא בנוגע לעצם הענין, דמאי קמ"ל?! אלא – שבנ"י פועלים שיהי' תיכף ומיד ממש!

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א: "רבי מאיר הוה דייק בשמא"[3], שמכם "משה", ו"משה רבינו אוהב ישראל הי'"[4].

וענין זה – "משה רבינו אוהב ישראל הי'" – נוגע וקשור גם לאמירת דברי תוכחה, "יוכיחן[5] משה שאוהבן":

דברי-מוסר – גורמים לענין שהוא היפך התענוג ליהודי ששומע דברים אלו, ובמילא, צ"ל זהירות יתירה בענין זה, אך ורק כפי המוכרח כו', שבשביל

---

1. חיי שרה כה, יא.
2. פרש"י עה"פ – מסוטה יד, א.
3. יומא פג, ב.
4. מנחות סה, רע"ב.
5. דב"ר פ"א, ד.

זה כדאי הדבר, "לרגע קטן עזבתיך"[6], כדי להשיג ענין נעלה שאי-אפשר להשיגו לולי זאת.

וגם כשיש צורך והכרח לומר מוסר – יכולים לומר מוסר בכמה אופנים: להדגיש את הענין ד"סור מרע", או להדגיש בעיקר את הענין ד"עשה טוב", ובדרך ממילא מובן שאם הי' חסרון כו' יש לתקן הדבר.

וזהו"ע ד"יוכיחן משה שאוהבן" – שאז, גם התוכחה היא באופן שעיקר ההדגשה היא בענין ד"עשה טוב".

ולהעיר: אף שסדר הכתוב[7] הוא "סור מרע (ואח"כ) ועשה טוב", וידוע[8] שגם סדר בתורה הו"ע של תורה – הרי, בכחם של ישראל אפילו לשנות ממ"ש בתורה, כמובן מדברי הגמרא בענין עמידה מפני ס"ת או מפני לומדי' – שיש ב' שיטות בדבר: (א) "מפני לומדי' עומדים מפני' לא כל שכן"[9], (ב) "כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה, ולא קיימי מקמי גברא רבה, דאילו בס"ת כתיב ארבעים, ואתו רבנן בצרו חדא"[10] – שבכחם של ישראל לשנות ממ"ש בתורה, ועאכו"כ בנוגע לשינוי הסדר – להדגיש בעיקר הענין ד"עשה טוב".

והעיקר – שבקרוב ממש פועלים ענין זה אצל הקב"ה, שלכל לראש יקיים תיכף ומיד הענין ד"עשה טוב", כאמור, "מנחם ציון ובונה ירושלים" (ורק אח"כ יעשה חשבון בנוגע לענינים שדרושה זהירות מהם).

---

6. ישעי' נד, ז.
7. תהלים לד, טו. לז, כז.
8. ראה של"ה תב, ב. לקו"ד ח"א ח, א. ח"ד תשמו, א.
9. קידושין לג, ב. עי"ש ברי"ן.
10. מכות כב, ב. עי"ש בחדא"ג.

האדמו"ר רבי נפתלי וויים מספינקא

– יום חמישי דה"שבעה" – יום א' כ"ו שבט ה'תשמ"ח –

שבעת ימי אבלות ושבעת ימי המשתה – בהמשך אחד

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בריש הלכות אבל מזכיר הרמב"ם אודות שבעת ימי המשתה.

הר"ג וויס: השי"ת יעזור שמכאן ולהבא יהיו רק שמחות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: וללא הפסק, כמודגש בדברי הרמב"ם – "משה רבינו תיקן להם לישראל שבעת ימי האבלות ושבעת ימי המשתה" – שבאים בהמשך אחד, ללא הפסק ביניהם.

הגאון רבי רפאל זילבער – גאב"ד פריימאן

– יום ששי ד"השבעה" – יום ב' כ"ז שבט ה'תשמ"ח –

בגשמיות וברוחניות

הר"ר זילבער סיפר אודות ביקורו אצל אדמו"ר הריי"ץ, שדיבר עמו ע"ד הצורך וההכרח לפעול בעניני יהדות, באמרו, שהרבה יהודים שכחו כבר את האווירה שהיתה בבית היהודי המקורי ("אין דער היים"). ואמר שיש לו מכתב מהרבי הריי"ץ, עם חתימת יד קדשו, והוסיף בכתי"ק "ברוחניות ובגשמיות".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בדרך כלל הי' כ"ק מו"ח אדמו"ר מדייק לכתוב "בגשמיות וברוחניות" (גשמיות לפני רוחניות).

ומהטעמים בזה – שכדי לפעול בענינים רוחניים יש צורך לבטל תחלה הבלבולים מענינים הגשמיים, ולכן, הקדים לברך בגשמיות תחלה, ואח"כ גם הברכה ברוחניות.

האדמו"ר רבי יחיאל מנחם זינגער מאלכסנדר
(בארא–פארק)

– יום שישי דה"שבעה" – יום ב' כ"ז שבט ה'תשמ"ח –

מראה באצבעו ואומר זה בנין ביהמ"ק / הדפסת חידושי תורה / השי"ת כבר עזר לחדש בתורה – בשעת מ"ת

א. האדמו"ר מאלכסנדר: האדמו"ר מאמשינוב, סבי, ניחם את בניו של האדמו"ר מסלונים, במארז"ל[1] "סתירת זקנים בנין".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מארז"ל זה הובא גם בקשר לביהמ"ק[2].

ומכיון ש"בנין" ע"פ הלכה – "דבר הוי' זו הלכה"[3], שצריכה להיות באופן ברור וגלוי שיכולים להראות באצבע ולומר זה – צ"ל בנין גשמי כפשוטו. הרי, כשמדברים אודות בנין ביהמ"ק השלישי, "מקדש אדנ-י כוננו ידיך"[4] – לא מספיק ש"בנוי ומשוכלל" למעלה[5], אלא צ"ל בעוה"ז הגשמי כפשוטו ממש.

וביחד עם זה – תחיית המתים, שהרי, תיכף ומיד כשיבנה ביהמ"ק, יצטרכו את משה ואהרן להורות בעניני העבודה בביהמ"ק, ובמילא, בהכרח שיהי' גם הענין דתחיית המתים תיכף ומיד – "משה ואהרן עמהם"[6].

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בודאי ידוע לכם ע"ד הקשר המיוחד שהי' בין אלכסנדר לליובאוויטש, ובפרט אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר.

---

1. מגילה לא, סע"ב. וש"נ.
2. תוספתא ע"ז פ"א ה"ג.
3. שבת קלח, ב.
4. בשלח טו, יז.
5. ראה פרש"י ותוס' – סוכה מא, סע"א. ועוד.
6. ראה יומא ה, ב. תוד"ה אחד – פסחים קיד, סע"ב.

האדמו״ר מאלכסנדר: כן, ידוע לי על היחס והקירוב המיוחד. דודי הי׳ האדמו״ר מאלכסנדר באטוואצק והי׳ בקירוב עמו. גם ה״ישמח ישראל״ מביא בספריו פעמים רבות את שיטת הרב, וגם מספר התניא. את ספר ״ישמח ישראל״ (שהדפסנו) שלחתי לרבי (ע״י בני) לפני שנים אחדות.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: (בחיוך) אינני נזהר במיוחד שכאשר נותנים לי דבר מסויים לא אבקש יותר... נוסף על מה שמדפיסים בתור שליח, כדאי וצריך להדפיס גם תורת עצמו.

האדמו״ר מאלכסנדר: השי״ת יעזור.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: כבר עזר – בשעת מ״ת, שאז ניתנו גם כל הענינים שתלמיד ותיק עתיד לחדש[7], ועכשיו, צריכים את הפעולה שלכם... תקותי שתשלחו לי גם הספר שתדפיסו מתורתכם.

7. נסמן בלקו״ש חי״ט ע׳ 252.

הגאון רבי יצחק חיים זעלטנרייך גאב"ד טשאקעווע, יו"ר מערכת קובץ הפוסקים חו"מ

– יום שישי דה"שבעה" – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –

הדפסת ספרים חדשים / הריקוד בקידוש לבנה – דוגמת שמחת נישואין / סיהרא לית לה מגרמה כלום – עבד מלך מלך

הרי"ח זעלטנרייך סיפר ע"ד יחוסו – נכדו של הטשערקאסער. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: סבו של כ"ק מו"ח אדמו"ר, שנקרא על שמו, הי' חתן אצל הטשערקאסער. והוסיף: כתיב[1] "עטרת זקנים בני בנים". יה"ר שה"זקנים" יוכלו להתפאר ב"בני בנים".

א. הרי"ח זעלטנרייך: כשביקרתי עם אבי ז"ל אצל הרבי, דיבר הרבי עם אבי ועודדו להדפיס את ספריו, ואח"כ הדפיס קובץ הפוסקים על חושן משפט, ה' חלקים. יברך הרבי שאוכל להמשיך במפעל זה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לא רק להמשיך, אלא להוסיף עוד יותר.

אמרתי אז, שטבע העולם – כפי שקבע הקב"ה בהבריאה, לא מצד ענין של חטא וחסרון כו' – שדבר חדש יש לו חביבות מיוחדת ויתירה לגבי דבר ישן, ויתירה מזה – שהחביבות דדבר חדש היא ע"פ תורה[2], ועד"ז בנוגע להדפסת ספר חדש – שעי"ז ניתוסף בחביבות הלימוד.

וכל זה – אפילו בהוצאה חדשה של ספר שכבר נדפס פעם, ובפרט כשמוסיפים בו מראי מקומות והערות, או חידושים נוספים. ועאכו"כ כשמדפיסים ספר חדש ממש.

ובמילא, יש להשתדל בענין זה, וכל המרבה – הרי זה משובח.

---

1. משלי יז, ו. וראה אבות פ"ו מ"ח. ב"ר פס"ג, ב.
2. ראה ספרי ופרש"י דאתחנן ו, ו. ועוד.

הרי"ח זעלטנרייך: נשארו עוד הרבה כתבים של אבי ז"ל, הן בחלק חושן משפט, והן בחלק אה"ע, וגם דברי אגדה.

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א: הזכרתם אודות חלק אה"ע – הרי, יש בו גם הלכות קידושין. ויה"ר שנזכה בקרוב ממש לקידושין דכנס"י עם הקב"ה באופן של נישואין – כדאיתא במד"ר פ' בא[3], "העוה"ז אירוסין היו .. אבל לימות המשיח יהיו נישואין".

הרי"ח זעלטנרייך: ענין זה מובא גם ברמ"א[4] בנוגע לקידוש הלבנה – "כנסת ישראל תחזור להתדבק בבעלה שהוא הקב"ה דוגמת הלבנה המתחדשת עם החמה .. ולכן עושין שמחות וריקודין בקדוש החודש, דוגמת שמחת נישואין".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ומטעם זה מזכירים גם בנוסח דקידוש הלבנה ענין של ריקוד – "כשם שאני רוקד כנגדך ואיני יכול לנגוע בך", דלכאורה, מהו"ע ד"רוקד כנגדך", וכי משום שמקדשים הלבנה צריכים לקפוץ ולומר ש"איני יכול לנגוע בך" – דבר שאין לו מקום בשכל, ומאי קמ"ל (כפי שמקשים העולם)?! והביאור בזה – כאמור – שקידוש לבנה מורה על הנישואין דכנס"י עם הקב"ה, ולכן צ"ל ענין של שמחה וריקוד, דוגמת שמחת נישואין.

ובפרטיות יותר[5]:

בנ"י – "דומין ללבנה"[6], ולא עוד, אלא, ש"מונין ללבנה"[7], כלומר, שמקשרים כל ענין עם הלבנה, עד כדי כך, שכאשר כותבים שטר בקשר עם עניני העולם, מציינים התאריך ע"פ מנין הלבנה.

והענין בזה – ש"הם עתידים להתחדש כמותה"[8], כמו הלבנה, שיש בה העלם והסתר, עד שמתעלם אורה לגמרי, אפילו לא באופן של נקודה בלבד

---

3. שמו"ר ספט"ו.
4. או"ח סתכ"ו ס"ב.
5. ראה גם אוה"ת בראשית מב, סע"ב ואילך.
6. ראה סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג.
7. סוכה שם.
8. ברכת "קידוש לבנה" (סנהדרין מב, א).

(ברגע שלפני המולד), אבל, הכוונה היא – "ונפקדת כי יפקד מושבך"[9], (כפי שאומרים (בעוד ימים ספורים) בתפלת ר"ח: "יעלה ויבוא כו' ויפקד ויזכר כו") – שלאח"ז יהי' מולד (מלשון לידה) הלבנה באופן מחודש, ודוגמתו בישראל – שהעלם הגלות הוא כדי שלאח"ז יהי' ענין היחוד בתכלית השלימות, שזהו"ע הנישואין דלעתיד לבוא.

וענינו בעבודת האדם:

לבנה – "לית לה מגרמה כלום"[10], כי אם, האור שמקבלת מהשמש. ודוגמתו בישראל – ענין הביטול, שאינם מציאות לעצמם כלל, כי אם, שמקבלים מ"שמש הוי'"[11].

אמנם, ענין הביטול אינו באופן ששולל את מציאותם, אלא אדרבה, ע"י הביטול ניתוסף בתוקף המציאות – שמציאותם היא מציאות המלך, שהרי, ענינו של עבד אמיתי[12] – שאינו מציאות לעצמו, ובמילא, כל מציאותו היא מציאות האדון והמלך, "עבד מלך כמלך"[13], ויתירה מזה – "עבד מלך מלך"[14] (כב' הגירסאות).

ובפשטות: ביטול – אינו באופן שאין לו מה להראות... אדרבה – "איש שהכל בו"[15], כי אם, שלהיותו עבד ה', אינו מציאות לעצמו, וכל מציאותו היא – מציאות המלך, ולכן, נעשה אצלו התוקף דמלך ("עבד מלך מלך") – "מאן מלכי רבנן"[16].

---

9. שמואל-א כ, יח.
10. זח"א קפא, א. ועוד.
11. תהלים פד, יב. וראה תניא שעהיוה"א רפ"ד. ובכ"מ.
12. ראה המשך תרס"ו ע' שח ואילך.
13. שבועות מז, ב.
14. תנחומא צו יג. ספרי ופרש"י דברים א, ז. ועוד.
15. סוטה מז, סע"ב. וש"נ.
16. ראה גיטין סב, סע"א. זח"ג רנג, ב – ברע"מ.

האדמו"ר רבי יוחנן טברסקי מרחמסטריווקא

– אור ליום ב', ו' טבת ה'תשכ"ז –

כ"ק אדמו"ר שליט"א התעניין אצל האדמו"ר מרחמסטריווקא מתי יצא מרוסיא, האדמו"ר מרחמסטריווקא השיב והוסיף שמתגורר בירושלים ת"ו, ויש לו ישיבה – "מאור עינים" (ע"ש הרה"צ רבי מנחם נחום מטשערנובל זצ"ל).

כ"ק אדמו"ר שליט"א התעניין בסדרי הלימוד הנהוגים בה, אדמו"ר מרחמסטריווקא השיב: גמרא, הלכה ופוסקים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מה בדבר לימוד חסידות?

האדמו"ר מרחמסטריווקא: בשבת-קודש לומדים חסידות, הן בלילה והן ביום. ובימות החול מתקיימות שיחות-חסידיות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מדוע שלא יהיה סדר קבוע ללימוד חסידות בכל יום בישיבה חסידית?!

והמשיך: אין כוונתי ל"תניא" או "לקוטי תורה" דוקא, אפשר ללמוד גם "מאור עינים" (שגם הוא זכה להיות אצל הבעל-שם-טוב[1]).

- ומדוע שלא ידע בחור חסידי איך צריך להתפלל?!

האדמו"ר מרחמסטריווקא: אנו "מנהג אבותינו בידינו"[2] שלא קבעו זמן בכל יום ללימוד חסידות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: המשנה אומרת[3], "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש". והרמ"א פוסק[4]: "ויחשוב קודם התפלה מרוממות הא-ל יתברך

---

1. ראה בית רבי ח"א סג, ב.
2. ראה שבת לה.
3. ברכות (פ"ה מ"א) ל, ב.
4. או"ח רסצ"ח.

(יתעלה ובשפלות האדם) – ולא ניתן להגיע להתבוננות מפרשת "ויגש אליו יהודה וגו'"!...

האדמו"ר מרחמסטריווקא: ה"בית אהרן" אומר שהכנה מתאימה לתפלה היא – בלימוד דף גמרא עם רא"ש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כשם שאין ספק בפירוש הפשוט של דברי הרמ"א בקשר עם "תחיבת כף בקערה" – שכף היא כף, וקערה היא קערה **כפשוטם**, כך גם דבריו בנוגע ל"רוממות הא'" וכו' – פירושם כפשוטם.

ועוד וגם זה עיקר: דיוק לשון המשנה "אין עומדין להתפלל **אלא** מתוך כובד ראש" – פירוש שרק כך ולא אחרת -

ולענייננו: לא ניתן להגיע להתבוננות בגדול הא-ל, ללא לימוד תורת החסידות!

כ"ק מורי וחמי אדמו"ר היה אומר שה"חפץ חיים" – עמו היה בידידות[5] ונפגשו פעמים רבות באסיפות לחיזוק היהדות ועניני תורה ומצוות – אילו היה נשאל בחייו – היה אומר שלימוד תורת הבעש"ט נחוצה כלימוד ספרו "משנה ברורה"!

ביקר כאן ראש ישיבה ליטאית וכשאמרתי לו שצריך לעסוק בלימוד פנימיות התורה – שאלני היכן המקור לכך?! עניתי לו, אביא לכם (לא מדברי אדמו"ר הזקן, כי אם דוקא) מדברי הגר"א בפירושו למשלי[6], הכותב שמי שלא למד פנימיות התורה, לא יתכן שידע דין לאמיתו!

ומפורש בזוהר[7] שנגלה דתורה זהו "גופי תורה" ופנימיות התורה היא "נשמתא דאורייתא", והרי אי-אפשר לגוף בלא הנשמה!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: (המשיך) ועל מה שהזכרתם דמנהג אבותיכם בידיכם – הרי עניתי על כך פעם במשל לרופא שלמד חכמת הרפואה אצל

---

5. ראה גם אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ב ע' קסט. שצב. שצד. ובכ"מ.
6. עה"פ ה, יח. וראה שם ד, כב, ז, יב. ועוד.
7. זח"ג קנב, א.

רופא גדול ומפורסם ולפיה יש להשתמש בתרופה מסויימת למחלה פלונית. ואף-על-פי-כן משתמש הוא כיום בתרופות החדשות דימינו, מפני כורח העיתים, שכן צורת המחלה נשתנתה.

ועד״ז בעניננו: כהיום הזה אין תרופה בדוקה מזו של עסק[8] ועיון בתורת החסידות שנתגלתה ע״י הבעש״ט.

ועוד וגם זה עיקר: ידוע המענה[9] של משיח לבעש״ט על שאלתו ״אימתי קאתי מר״? – ״לכשיפוצו מעיינותיו **חוצה״ דוקא**!

8. ראה סה״מ תרפ״ח ע׳ קג, קיב.

9. הובא באגה״ק הידועה דהבעש״ט [נדפסה בריש ס׳ כש״ט (הוצאת קה״ת), ובכ״מ].

האדמו"ר רבי יואל טייטלבוים מסאטמער

– י"ט מרחשון ה'תשי"ד, בעת ניחום אבלים –

א. האדמו"ר מסאטמער שאל אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות "יום אידם" הנקרא "הלואין" (שחל באותו שבוע), האם יש להחשיבו כ"יום אידם" ביום הולדתו של אותו האיש (הנקרא "קריסמעס"), שהחגיגות שעושין בו קשורים עם ענין של עבודה זרה, או שמא אינו אלא משחק ("קינדער שפיל") בעלמא, ואין בו משום ע"ז?

והוסיף, שבמדינתם ("אין דער היים") נזהרו ביותר – לא רק בנוגע לילדים, אלא גם בנוגע למבוגרים – שלא יצאו לרחוב כו', משום שהגויים נהגו לערוך החגיגות שלהם לאחרי שהיו יוצאים מבית-יראתם, ולכן נראה לומר שיש בזה משום ע"ז.

כ"ק אדמו"ר שליט"א הסכים עמו, והוסיף, ש"יום אידם" הנ"ל לא הי' ידוע ומפורסם במדינת רוסיא.

ב. האדמו"ר מסאטמער שאל אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א מהו הטעם שהקביעות דליל ניתל (שנוהגים לא ללמוד בו) היא ע"פ הלוח שלהם, ולא ע"פ הלוח דבנ"י? ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

הטעם שאין לומדים בניתל הוא כדי שלא להוסיף חיות באותו האיש ובההולכים בשיטתו עתה (שלא תהי' להם יניקה), וכיון ששיטתו ויום אידם זה הוא ע"פ לוח שלהם, ואז חוגגים כו', לכן, גם הזהירות שלא להוסיף חיות היא באותו זמן שחוגגים הם, ע"פ לוח שלהם.

ועפ"ז נראה לומר שבכל מדינה יש להזהר בזה בליל אידם הנהוג במדינה זו בזמן הזה. – ברוב המקומות נקבע יום אידם ל- 25 בדעצעמבער, ולכן נזהרים ביום זה, ואילו במקומות שבהם חוגגים יום אידם ביום אחר (ולדוגמא: ב- 6 ביאנואר), יש להזהר באותו יום.

◇

ג. האדמו"ר מסאטמער שאל אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א בנוגע לאמירת קדיש, האם להסתפק בכך שחתנו (בעלה של הנפטרת) יאמר קדיש, עד השלושים, או שהוא בעצמו יאמר קדיש כל י"א חודש? והתחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לדבר במעלת אמירת הקדיש כל י"א חודש, בפרט ע"פ המבואר בקבלה.

[בינתיים נכנס ראש ישיבה ליטאי, וכששאל באיזה ענין עוסקים? פטרו האדמו"ר מסאטמער במחי-יד, באמרו, שענינים אלו – עניני קבלה – אינם שייכים אליו...].

אח"כ שאל האדמו"ר מסאטמער אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות זמן הקמת המציבה, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שמנהג חב"ד להקים המציבה בסמיכות האפשרית לימי השבעה.

כן הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א שע"פ מנהגנו האבל מניח תפילין גם ביום הראשון.

[בצאת כ"ק אדמו"ר שליט"א (לאחרי אמירת הנוסח "המקום ינחם כו'") ביקשו כו"כ אברכים (באמצעות המזכיר) לקבל שלום, והסכים כ"ק אדמו"ר שליט"א, ועמד משך זמן ליתן שלום, וברך כמה מהם – ע"פ בקשתם – בעניניהם הפרטים][1].

---

1. תורת מנחם – מנחם ציון עמ' 344.

הגאון רבי אפרים אליעזר הכהן יאלעס אב"ד פילדאלפיה

– יום ה', טו"ב ניסן, א' דחול–המועד פסח ה'תש"מ –

א. דובר אודות קבלת הרמ"ק, וכ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שזה התקבל אצל הבעש"ט והרב המגיד. כן דובר אודות הס' שערי אורה (לר"י גיקטיליא), וע"ד הבנת הדברים הכתובים בו.

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר לגרא"א בנוגע לספרים שחיבר ובדעתו להוציאם לאור – שלא יקראם בשם "אגרות", כיון ששם זה הוא שם של עראי[1] (כפי שישנה שקלא-וטריא במסכת מגילה[2] בנוגע למגילת-אסתר הנקראת בשם "אגרת"[3]), וספר הלכה מטרתו שיוכלו לפסוק על-פיו דברים ברורים.

- ומהנכון להו"ל בשם אחר: תשובות, מענות או דברי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א המשיך וביאר את מעלת השם "דברי" – עפ"י מאמר חז"ל[4] "דבר ה' זו הלכה" או "דבר ה' זה הקץ" (כשזה האחרון נוגע עתה במיוחד כאשר מעוררים על ביאת המשיח), וכמש"נ[5] יתבררו ויתלבנו ויצרפו הדברים – דע"י שמבררים הלכה ועוד הלכה מוסיפים בקירוב הקץ, וכמו שאדמו"ר הזקן מאריך[6] בהפלאת ה"נעשה בשמים ממעל וע"י עיון ובירור הלכה" ומביא בשם האריז"ל ש"הריעו לה' בכל הארץ"[7] הן ראשי-

1. ראה תו"א למגילת אסתר קיט, א.
2. יט, א. וראה רמב"ם הל' מגילה פ"ב הי"א.
3. אסתר ט, כח. שם, כט. שם, לב.
4. שבת קלח, ב.
5. דניאל יב, י.
6. אגה"ק סכ"ו.
7. לי' הכתוב – תהלים ק, א.

תיבות הלכה[8] – שכן, ע"י בירור הלכה פועלים שבירה (הריעו משורש תרועם[9] בשבט ברזל) ברע[10].

ג. כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר לגרא"א שפסק-הדין שפירסם בנוגע איסור החזרת השטחים באה"ק ת"ו[11] – פעל פעולתו עם הפס"ד של שאר הרבנים, שהם בדוגמת סמוכים איש מפי איש עד משה רבינו[12]. ומכיון שפסקו כך למטה, פועלים הדברים גם למעלה[13].

כתוצאה מכך – המשיך כ"ק אדמו"ר שליט"א – הרי גם אלו הרוצים להחזיר בפועל את השטחים, וגם אלו שדעתם אינה יציבה ("שאקלען זיך") תשתנה דעתם, בבחינת "אע"ג[14] דאיהו לא חזי [שזהו כתוצאה מפס"ד הנ"ל] מזלייהו חזי" ואלו כאלו יכריזו בגלוי שאסור להחזיר השטחים!

ד. נכדו של הגרא"א מסר לכ"ק אדמו"ר שליט"א חוברת-תדפיס מהספר, וסיפר, כי הי' עם החוברת אצל אדמו"ר מסאטמער זצ"ל שבועיים לפני פטירתו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כשהזכרת את אדמו"ר מסאטמער הזכרת בהיסוס מה, כי חששת שלא אהי' מרוצה מכך – תדע לך שהיינו ביחסים מצויינים. אני ביקרתי אצלו כשהוא ישב (ל"ע) שבעה[15].

- בביקורים ישנו אופן של "בסבר פנים יפות", וישנו אופן של "לצאת ידי חובה". והוא, קבלני בסבר פנים יפות. כשביקר אצלי שוחחנו בדברי-תורה, אלא שחלקנו בהלכה, אך זה לא הביא למחלוקת. את המחלוקת יצרו ה"דתן ואבירם".

---

8. לקו"ת להאריז"ל תהלים ק, ובשער הפסוקים שם.
9. תהלים ב, ט.
10. סדור דף מד, ד.
11. ראה גם ס' גדולי תורה על החזרת שטחים (אה"ק תש"מ) ע' 71.
12. ראה ר"ה כה, א (במשנה).
13. ראה ירושלמי כתובות פ"א ה"ב.
14. מגילה ג, א. סנהדרין צד, א.
15. באור ליום ה', כ' חשון ה' תשי"ד.

ה. כ"ק אדמו"ר שליט"א: ב"באר היטיב"[16] מובא "האר"י ז"ל כתב, הנזהר ממשהו חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה", ואף שבכלל דרכו לציין המקורות לדבריו – הרי שענין זה לא ציין, ולע"ע לא מצאתי זאת בכתבי-האריז"ל[17], ובקשתי שאם תמצאו המקור – תודיעו לי על-כך.

[**נכד הגרא"א** העיר שאולי נמצאים הדברים בכתבי שאר תלמידי האריז"ל, **כ"ק אדמו"ר שליט"א** אמר שגם בספריהם לא מצא, אף שבדרך-כלל הכוונה לדברי הרח"ו ז"ל].

הנ"ל: מהו החידוש בדברי האריז"ל על דברי חז"ל[18] צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: דברי חז"ל מוסבים על **צדיקים** דוקא, משא"כ האריז"ל, מדבר על כל יהודי.

הנ"ל: בנוגע צדיקים אין הקב"ה כו' נחלקו רש"י ותוס', דלשיטת רש"י הוא בכל האיסורים[19], ולשיטת התוס' הוא במידי דאכילה דוקא[20]. ולכאורה יש להמתיק דברי רש"י עפ"י דברי האריז"ל – דמכיון ש"הנזהר ממשהו כו' מובטח לו שלא יחטא (בכל האיסורים) כל השנה" לכן לומר רש"י שזהו (צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על-ידן) בכל האיסורים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בצדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם – הפירוש הוא בשוגג[21] כלומר, מובטח הוא שלא יהי' אצלו מצב של "וה' אינה לידו[22]", וכמש"נ[23] לא יאונה לצדיק כל און – שפירושו "לא תזדמן לו עבירה בלי דעת"[24], אבל אין נוטלים ממנו את הבחירה.

---

16. או"ח ר"ס תמז.
17. להעיר ממקדש מלך לזח"ג רפב, ב (מס' "ח"י" – וכנראה הכוונה לס' חמדת ימים – והוא, בח"ג למועדי ה' פ"ב (בדפוס תקכ"ג – דף ט, א)-
18. גיטין ז, א. וש"נ.
19. להעיר מפי' רש"י בש"ס (יבמות צט, ב כתובות כח, ב) שגורס השתא כו' דלא כבתוס'. וראה גם בפי' למשלי יב, כא (הובא לקמן בפנים).
20. ד"ה השתא – שם.
21. ראה הגדש"פ עם לקוטי טעמים כו' פיסקא ד"ה ביעור חמץ.
22. משפטים כא, יג.

ולכן אדה"ר שהי' יציר כפיו של הקב"ה, והי' בגן-עדן, ואעפ"כ חטא. ומטעם זה מצינו גם כמה צדיקים-גמורים בזמן התנאים שנכשלו[25], וכבר בזמן מתן-תורה אירע חטא העגל (שבא) כתוצאה מה"ערב רב"[26].

ועד"ז בענייננו, שאע"פ שהוא מצד עצמו לא שייך לזה, אך מצד שנדבקה בו נפש אחרת[27] – קיימות לפניו שתי אפשרויות או לברר זאת לקדושה, או חס-ושלום להיכשל.

ובקשר למה שהזכיר את המחלוקת דרש"י ותוס' – הרי באמת אפ"ל ש"הנזהר ממשהו חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה" תלוי גם-כן במחלוקת רש"י ותוס', שלתוס' ה"ז דוקא במידי דאכילה [ומה אם אצל צדיקים ה"ז דוקא במידי דאכילה ולא בשאר איסורים – עאכו"כ בנוגע לסתם אנשים] ולשיטת רש"י הוא בנוגע לכל שאר האיסורים.

ודברי האריז"ל הם באמת אליבא דרש"י[28], שכן, רק התוס' חולק על רש"י*.

חג הפסח כשר ושמח, ת"ח על הביקור [בירך את נכדי הגרא"א שילמדו תורת הנגלה ותורת החסידות, ויקיימו המצוות בהידור], שמחים **בבנין עירך** וששים בעבודתך, ו(כמו שהספרדים אומרים) "יראה כהן בציון".

---

23. משלי יב, כא.

24. פי' רש"י שם.

25. וראה ר"ן חולין ז, ב, יד°מלאכי כללי הבי"ת כלל קלז. תוס' שנסמנו עה"ג בתוד"ה השתא גיטין שם.

26. ראה רש"י תשא לב, ד. זח"ב קצא, ב, פס"ז ר"פ ויקהל.

27. ראה שו"ע אדה"ז או"ח סמ"ו ס"ד. ממג"א שססק"י. מאה שערים מו, ב. ועיין סי' האריז"ל וכו' בברכות השחר.

28. כן משמע גם מפשטות לי' הכתוב (במשלי שם) "כל און".

* לשלימות הענין – מועתק בזה קטע משיחת אחש"פ תש"מ: אבל עצ"ע שכן, כיון שהאריז"ל הי' אחרון, הו"ל לפרש בהדיא אי ס"ל כתוס' או כרש"י! – וי"ל הביאור בכ"ז (ובהחידוש שבצדיקים כו' על דברי האריז"ל, ולאידך): תיתכן מציאות של צ"ג (קידושין מט, ב וראה לקו"ת דברים א, ב). ואז אין הוא בכלל מ"ש האריז"ל הנזהר כו' שכן עד להרהור תשובה שלו הי' הפסק זמן (מועט עכ"פ) שלא נזהר במשהו, אבל לאידך, ה"ה בכלל משאחז"ל אין הקב"ה מביא תקלה ע"י. לאידך ישנו כזה שבכלל אינו צ"ג, אך נזהר ממשהו חמץ בפסח ש"מובטח לו שלא יחטא" [חטא בשוגג – שהרי אין נוטלים ממנו הבחירה], וראה גם שיחת פסח שני תש"מ.

הגאון רבי אפרים אליעזר הכהן יאלעס אב"ד פילדאלפיה

– יום ג', א' דחול–המועד פסח ה' תשמ"א –

א. דובר אודות הרה"צ ר' בער מבויאן שליט"א. הגרא"א סיפר שהר"ר בער שליט"א עשה עתה באה"ק "פדיון הבן" לבנו וברך ב' ברכות א) פדיון הבן, ב) שהחיינו (והגרא"א נכח שם).

כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר על כך: אבי הבן מברך שתיים[29].

[הגרא"א מסר לכ"ק אדמו"ר שליט"א חתיכת כסף צרור שהר"ר בער נתן לו בפדיון הבן, וכ"ק אדמו"ר שליט"א הודה לו על כך].

אח"כ שאל **כ"ק אדמו"ר שליט"א** מדוע מתעכבת הכתרתו של האדמו"ר מבויאן, שכן אין זה מן הראוי להשאיר עדה ללא מנהיג.

ב. הגרא"א: הרב כשר נתן לי את ספריו, וביקש שאכתוב לו הערות.

מאד התפלאתי על-כך שלא הביא* את דברי הזהר[30] (שנתבארו ע"י אדמו"ר [חסר]

וידוע הביאור בזה שהכוונה ביחודא-עילאה היא, שאין מציאות עולמות כלל, ועפ"ז צריך לומר שמצוות קבלת מלכות שמים הוא, לכאורה, רק מצד יעקב אבינו[31], ויש לה גדר של דברי סופרים וכו'. שכן, מצד אמיתות הענין לא שייך לצוות על-כך שהרי אין מציאות זולתו ית'.

---

29. לי חז"ל – סיום מס' פסחים.

* בספר שמע ישראל (ירות"ו תש"מ).

30. ח"א יח, א. יב, א.

31. ראה פסחים נו, א. ספרי ואחתנן פל"א. ועוד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אולם אחר-כך זה קיבל גדר של מצות-עשה[32] בדוגמת מצות מילה.

הגרא"א: לדעת הרמב"ם[33], יחוד ה' וקבלת עומ"ש הם ענין אחד שעי"ז שמקבל ע"ע שה' הוא יחיד בזה מקבל על עצמו עומ"ש[34], אולם ישנם דעות בראשונים[35] הסוברים שהם ב' מצוות: א) יחוד ה', ב) קבלת עומ"ש, ועפ"ז צלה"ב ההסבר דלכאורה כיון שבשמע ישראל הכוונה שאין מציאות זולתו ית', לשם מה, איפוא, יש לצוות על קבלת עומ"ש בעוד שאין כל מציאות זולתו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: קושיא זאת מתורצת בדברי אדמו"ר הזקן[36].

הוא שואל את השאלה: מדוע נאמר הלשון "ה' **אחד**" ולא "יחיד"? הרי הביטוי אחד מורה על כך שישנו אחד שיש גם שני לו, כפי שנאמר לגבי בריאת העולם: "יום אחד"[37] ואחר-כך "יום שני"[38] ו"יום שלישי"[39], וא"כ מתאים הי', לכאורה, יותר הביטוי "יחיד", המבטא שלילה מוחלטת של מציאות זולתו ית', ומדוע נאמר "ה' אחד"?!

והוא מבאר זאת: "אך הענין שבאמת לגבי קוב"ה מצד עצמותו ומהותו ית' לא שייך עליו מלת אחד כלל, שהרי הוא יחיד ומיוחד והוא לבדו הוא. אלא כמאמר רז"ל[40] שהוא אחד בשבעה רקיעים ובארץ ובד' רוחות העולם, ר"ל, שגם בשמים ובארץ ובד' רוחות העולם שהם בחי' ו"ק העולם בחי' התחלקות ופירוד – אעפ"כ שורה ומתגלה יחודו ואחדותו ית' ואינון מתיחדין באחד שכולם בטלים לגבי אור ה' השורה ומתגלה בהם וכמ"ש[41]

---

32. ראה בארוכה ס' שמע ישראל (הנ"ל הע' *1) "אסף מספרי המצוות" (ע' קנז ואילך).
33. ספהמ"צ עשין ב. וראה גם הל' ק"ש פ"א ה"ב.
34. וכ"ה דעת המאירי ברכות כ, ב. ועוד (הובאו במילואים לס' הנ"ל – ס"ו אות ה-ח).
35. ראה ס' הנ"ל מילואים שם אות ג, ד, וסוף אות ח'.
36. תו"א וארא נה, סע"ב ואילך.
37. בראשית א, ה.
38. שם ח.
39. שם יג.
40. ברכות יג, ב. הובא בב"י או"ח סי' סא. וראה לקו"ת ר"ה ס, ב. ושו"נ.
41. נחמי' ט, ו.

"וצבא השמים לך משתחוים" והם ו' קצוות גשמיים וששה קצוות רוחנים.. וכן ד' רוחות העולם ..וכו'.

היינו שתיבת "אחד" מבטאת איך שכל העולמות כולם בטלים לגביו ית'.

לאמיתו של דבר, בתרגום ישנו דבר פלא: כאשר מתרגמים את תיבת "אחד" אזי תיבת אל"ף מובלעת לאחר התיבות חי"ת ודלי"ת הקודמים לה ונקרא: חדא, משא"כ בלשון-הקודש – וי"ל שכיון שכללות ענין התרגום הוא מצד (העלם והסתר של) העולם, לכן מודגשים בו בעיקר התיבות ח"ית ודלי"ת, ורק לאחר מכן רואים את האל"ף – אלופו ויחידו של עולם.

משא"כ בלשון הקודש[42] בה נאמרה (ומקיימים את) מצות קריאת שמע[43] – מודגש תחילה האל"ף, ורק לאחר מכן החי"ת והדלי"ת הטפלים לאלופו ויחודו של עולם.

ויתירה מזו: כאשר כותבים את תיבת אחד בראשי תיבות כותבים אל"ף בלבד.

הגרא"א: הסבר זה מסביר היטב גם את דעת הרמב"ם.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ידוע שאדמו"ר הזקן חיבב מאד את הרמב"ם[44], ואפילו את המורה-נבוכים.

הגרא"א: מהו המקור להנהגה בבית הכנסת ב- 770 שמתחילים להתפלל תפלת שחרית בשעה 10 בבוקר, לכאורה, הרי זה אחרי זמן תפילה?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ישנם לכך שני ביאורים:

---

42. ראה תו"א משפטים עז, ד. עח, ג. ועיין בארוכה (ע"ד לי' הקודש וע' לשון) באגרות-קודש כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ח"ב ע' תתטז ואילך.

43. וראה רמב"ם הל' ק"ש פ"ב ה"י "והקורא בכל לשון צריך להזהר מדברי שבוש אבל ראה (בנוגע ללשון ארמית) רמ"א אה"ע רסקכ"ו: דמקצתו לשון הקודש ומקצתו לשון ארמי כשר דשניהם ניתנו בסיני והוי קרובים בלשון וכלשון אחד דמי (וראה עד"ז בארוכה שו"ת הרמ"א סקכ"ו ואילך).

44. ראה ספר השיחות קיץ ה' ש"ת ע' 111 מה שאלו את אדמו"ר הצ"צ: זקניכם הגאון הנה בכל מקום וענין הוא מביא את לשון הרמב"ם וברוב הסוגיות ופסקי הלכות הוא הולך בשיטותיו ומפני מה כו'. וראה בארוכה לקו"ש כ-כד טבת תשמ"ה. כרם חב"ד גליון 2 ע' 93.

א) הרי הייתם פעם בפולין. מספרים כי נכדו של רבי עקיבא איגר, ר׳ לייב אייגר שהחל לנהוג באדמורו״ת בפולין – הי׳ נוהג לערוך הכנות לתפילה שנמשכו עד... תפילת המנחה, ואז הי׳ נעמד להתפלל.

כשנשאל על-כך – היתכן? השיב: קודם כל הרי יש לערוך הכנות לתפילה[45], ואם לא תפלתו בטלה, וממילא מה ירוויח בכך שיביט על השעון ויחטוף תפילה כאשר עדיין לא ישלים הכנותיו ואז תהא תפלתו בטלה!

ב) טעם נוסף – והוא העיקר:

איתא במסכת סוכה[46] לגבי הדסים שצריכים להיות ״ענף עץ אבות״[47] תנא עץ עבות כשר ושאינו עבות פסול. היכי דמי עבות? אמר רב יהודה והוא דקיימי תלתא תלתא טרפי בקינא (שלשה עלין בקן אחד יוצאין מתוך עוקץ אחד[48]) רב כהנא אמר אפילו תרי וחד (שני עלין בקוץ אחד ועולה אחד מלמטה ועולה רוכב על השנים[49]). רב אחא בריה דרבא מהדר אתרי וחד הואיל ונפק מפומיה[50] דרב כהנא.

היינו, אף שבודאי בעל הפס״ד עצמו, רב כהנא, לא הידר שיהי׳ דוקא תרי וחד (״דתלתא בחד קינא כל שכן דכשר״[51]), אלא רק דנפק מפומי׳ – הידר תלמידו. רב אחא, לנהוג מתאים לדבריו. ובכך הבליט השייכות לרבו.

ועד״ז בענייננו: הסדר אצל כ״ק מו״ח אדמו״ר כאן, הי׳, שהיו נעמדים לתפילה בשעה 10, ולכן, אין ברצוני לשנות סדר זה.

הגרא״א: הכנה הוא ענין גדול, כדמוכח בכמה דוכתי בגמרא.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: יתירה מזו מצינו בדעתו של רבי אליעזר[52] שהכשר מצוה (מכשירי מילה וכיו״ב) דוחה שבת.

---

45. ראה שו״ע או״ח סי׳ צב בהגהה.
46. לב, א.
47. אמור כג, מ.
48. רש״י ד״ה תלתא.
49. שם ד״ה תרי וחד.
50. עד״ז ראה גם פסחים קיד, ב. סנהדרין עב, א.
51. רש״י ד״ה מהדר – סוכה שם.
52. שבת קל, א.

במדרש[53] מובא שהקב"ה הבטיח למשה "חייך שהוא (ר"א) מחלציך" – ומשה הרי הי' לוי. אולם קיימת סברא אחרת שר"א הי' כהן ובהקדמה לפרקי דרבי אליעזר שקו"ט בזה בארוכה[54].

הגרא"א ביקש שכ"ק אדמו"ר שליט"א יואיל לשלוח לו מכתב והסכמה ל"דינער" שעורך לרגל הדפסת ספרו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א ביקש מגרא"א שיזדרז בהדפסת הספר שכן העולם כבר מצפה לו, והוסיף, כי כדאי לזרז את הופעתו של הספר. כדאי שהגרא"א יקציב זמן, מתי כבר יוכלו יהודים ללמוד בספר, וזאת, בדוגמת נשבעין לקיים את המצוות[55] אף שכבר "מושבעין ועומדין מהר סיני"[56].

הגרא"א אמר שלכך זקוק הוא לברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א. **כ"ק אדמו"ר שליט"א** השיב: אתן לכם שתי ברכות... אולם העולם מצפה לספר, הם אינם זקוקים לברכות...

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יישר כח גדול ומועדים לשמחה, בודאי מיותר להזכיר לכם על ברכת-כהנים, ואין מזרזין אלא למזורזין[57].

הגרא"א: בביקורי באה"ק חשבתי על כ"ק אדמו"ר שליט"א – כאשר עליתי לדוכן בשחרית ובמוסף.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם עליתם שם לדוכן בכל יום?

הגרא"א: כן.

כ"ק אדמו"ר שליט"א (בחיוך): ובכל זאת עזבתם את ארץ ישראל?

טרם צאתו אמר **כ"ק אדמו"ר שליט"א** ששמחת יום-טוב היא מצות עשה מן התורה[58], ובירך את הגרא"א באריכות ימים ושנים טובות.

---

53. רבה חוקת פי"ט, ז. פסיקתא פ' פדה.
54. קונטרס בית צדיק ס"א.
55. יומא עג, ב.
56. תמורה ג, ב. פס"ז ר"פ מטות.
57. ראה מכות כג, א. במדב"ר ז, ז. פס"ז נשא ה, א.
58. ראה שו"ע אדה"ז תקכט, ו.

הגאון רבי אפרים אליעזר הכהן יאלעס אב"ד פילדאלפיה

– יום א' ב' דחול–המועד פסח תשמ"ב –

א. הגרא"א יאלעס: האם יש ענין "להרחיב את ארץ ישראל" לקראת בוא המשיח או כהכנה לזה וכיו"ב?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע לעשיית מלחמה הרי זה פס"ד ברור ברמב"ם שצריך ע"ז רשות ממלך או מסנהדרין[59] – דברים שעכשיו אינם. אמנם כשמשיח יבוא הוא הרי יהיה מלך. וע"כ האם לצאת למלחמה, לשם כך, תשובתי היא בפירוש: לא! הדבר אסור, אך בכל הקשור להוספה בלימוד התורה וקיום מצוות הרי על זה מספרת הגמ' בסנהדרין[60] שר' יהושע בן-לוי שאל את אליהו "אימתי אתי משיח" (מתי יבוא משיח) וענה לו: "היום אם בקולו תשמעו". היינו, שכל יהודי ע"י שמוסיף בלימוד התורה וקיום המצוות הרי הוא מקיים עוד יותר את ה"יום אם בקולו תשמעו"[61].

אך כעת המדובר הוא אודות פקוח נפש, ובכל הקשור לפקוח נפש ישנו פסק דין ברור בהל' פקוח נפש שגם כאשר מבקשים הם רק "קש ותבן" ואולם על-ידי כך "תפתח הארץ לפניהם" הרי אז הפס"ד הוא ברור ש"מחללין עליהן את השבת" ומתייצבים למולם עם כלי נשק[62].

דין זה הובא בגמ'[63] אודות נהרדעא, היה שם קיבוץ של יהודים ונפסק הדין ש"מחללין עליהם את השבת" "ויוצאים עליהם בכלי זיין שמא תפתח הארץ לפניהם"!

---

59. ראה סנהדרין כ, ב. רמב"ם הל' סנהדרין פ"ח ה"א. הל' מלכים פ"ה ה"ב.
60. צח, א.
61. ראה גם רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.
62. טושו"ע ושו"ע אדה"ז או"ח סי' שכט, ס"ו.
63. עירובין מה, א (הובא ברמב"ם הל' שבת פ"ב הכ"ג).

ב. הגרא"א יאלעס: מהו ה"רעש" הגדול שעושים בקשר להחזרת ימית, מילא בקשר לנפט ושטחים הרי הדבר היה נוגע מצד בטחון?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בימית גרים יהודים, בדיוק כשם שהדבר היה בנהרדעא, נהרדעא היתה עיר בחו"ל שבה דרו יהודים. שם גרו הן יהודים והן גויים. הוא הדין גם בברוקלין, באם ח"ו יבואו גויים ויבקשו קש ותבן, אם ע"י כך "תפתח הארץ לפניהם" הרי זה פס"ד שאזי "יוצאים עליהם בכלי זיין אפילו בשבת"!!

כאן מדובר אודות ימית אשר בה מתגוררים רק יהודים ורוצים, חלילה לגרשם משם ולתת עיר זו למצרים, בשעה שהם, המצרים, אומרים בפירוש שרצונם לא (רק) בקש ותבן כי אם ש"תפתח הארץ לפניהם"?!

איני מדבר מצד קדושת הארץ – הבעיה בימית היא רק מצד פיקוח נפש של 3 מליון יהודים היה-לא-תהיה!

ג. טוענים כי המדובר הוא בשלום. וכי ראיתם פעם דבר שכזה? שתי מדינות עושות ביניהם שלום, צד אחד נותן הכל ואילו הצד השני אינו נותן מאומה, לא שהם נותנים מעט מדי. הם אינם נותנים מאומה! הדבר היחידי הוא שאפשר לנסוע לשם ולראות את הפירמידות, וכי ראיתם מעודכם "הישג" שכזה?

הם אינם מתכוונים כלל לשם שלום, מה שקרה הוא שלאחר שנלחמו במשך עשרות שנים (ולא הצליחו לקבל את השטחים החליטו לקחת את השטחים ע"י "שלום", ובאותו חוזה "שלום" שנחתם בקמפ דיוויד חתום בגין עצמו כי תוך 5 שנים חייבים להגיע להסדר עם הפלסטינאים?!

אלו הטוענים כי המדובר הוא בשלום – נוטלים על עצמם אחריות לבטחונם של 3 מליון יהודים!!

ובפרט אלו המקשרים זאת עם תורה, כי ע"י זה מקבלים הם עוד כמה דולר לישיבה...

[כשהרב יאלעס שליט"א ניסה לסנגר על ענין זה. העיר לו כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרב יאלעס! אמנם הנך כהן ולכן עליך ללמד זכות[64] ואולם כך בדיוק הם פני הדברים!!]

ד. מעולם לא הבנתי את דברי הגמ' "טענו חיטים והודה לו בשעורים" הרי לכאורה זה דבר "מוזר", יושבים בבי"ד טוען האחד "חיטים" ואילו השני עונה לו "שעורים"?!...

כעת רואים זאת במוחש: טוענים שזה שלום, בה בשעה שהם עצמם טוענים שלאחר מכן הם יעשו שלום עם שאר הערבים...

סיכמו הרי מפורש שלאחר מסירת השטח לא יהיו שם אנשי צבא – והמציאות היא ש- 24 שעות לאחר מכן כבר הביאו לשם אנשי צבא וכששאלו אותם היתכן?! ענו שהם היו לבושים בלבוש אזרחי. תשובה זו ענו לשרים בעלי שכל בעוד שלמעשה זה תירוץ טוב עבור ילדים קטנים...

ה. ולאחר מכן עוד נוסעים המצרים לארה"ב ומבקשים מרייגן שיתן להם נשק יותר ממה שמקבלת ישראל, וכששואלים אותם הרי נמצאים אנו בשלום וא"כ לשם מה לכם הנשק? הם עונים שצריכים זאת לצורך המלחמה עם לוב.

כל זאת מראה שהמצב הוא ממש מבהיל!!!

(לאחר המלחמה שלחו משלחת לארה"ב והדבר מזכיר את הסיפור[65] עם הדד מלך ארם שגם שם נאמר "אחי הוא").

וממילא ע"י מסירת ימית מתקרבים הערבים בעוד 10 ק"מ לתל-אביב, לבני-ברק ולכפר חב"ד.

ו. לפני כמה שבועות הביע בגין תמיהה על הרעש שמעוררים אודות ימית בזמן שימית הרי אינה ארץ ישראל.

אך, כפי שהדגשתי, כאן לא מדובר בכלל בקשר לקדושת הארץ, כאן מדובר אודות **פקוח נפש ממש!!!** וזהו פסק דין מפורש בהלכה שאסור

---

64. שנצטוו כהנים "לברך את עמו ישראל באהבה" וראה זח"ג קמז, ב. לקו"ש חי"ג ע' 137 הע' 17.
65 מלכים-א כ, כט ואילך וראה סי' דע"ית (אה"ק תש"מ) ע' 62.

למסור שטחים אלו! ויתירה מזו – בפקוח נפש ישנו כלל ש"הנשאל הרי זה מגונה"[66] והוא אף מכונה "שופך"* דמים".

הגרא"א יאלעס: באתי היום לכ"ק אדמו"ר שליט"א הואיל ו"חייב אדם להקביל פני רבו ברגל" נכדי שאלני: הרי ראיית הגמ' לדין זה היא מהפסוק[67] "מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת" ולכאורה הרי כאן מדובר בקשר ל"רגל" וזה אינו מובא כלל בפסוק?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ה"נודע ביהודה"[68] מדבר אודות זה. ובפשטות אפשר לומר "בדרך אפשר" שהרגילות היתה לנסוע כדי לשמוע שיעור, וא"כ פעם היו השיעורים בכל שבת, ולאחר מכן הם נהיו רק ברגל.

כשהעיר **הגרא"א יאלעס** שצריך לעיין בזה – כ"ק אדמו"ר שליט"א הגיב שלעיין בדברי תורה זה תמיד דבר רצוי. בתשובות הרוגוצ'ובי, המילה הכי שימושית היא "עיין"...

ז. בדברו, אודות "סדר ביאת המשיח" אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, בין השאר:

הרמב"ם בהל' מלכים מביא את הסדר שיהיה בביאת המשיח: "ילחום מלחמת ה' וינצח כל האומות שמסביבו. (המילים האחרונות הושמטו ע"י הצנזור) ויבנה בית המקדש – ורק אח"כ – ויקבץ נדחי ישראל, במילא א"א בשום אופן לומר שקודם יהיה קיבוץ גלויות כי ברמב"ם כתוב הפוך וזה הרי חילוק מן הקצה אל הקצה. והרמב"ם חוזר על ענין זה פעמיים: בתחילת פרק י"א[69] ובסוף פרק י"א[70].

---

66 ירושלמי יומא פ"ח ה"ה. שו"ע ואדה"ז או"ח סי' שכח, ס"ב.

* כ"ק אדמו"ר שליט"א הדגיש כמה וכמה פעמים במשך השיחה כי אין המדובר כלל מצד קדושת הארץ, אדרבה: בכל הקשור סתם לקדושת הארץ ולהרחבת גבולות הארץ הרי לשם כך אסור לסכן אפי' חייו של יהודי אחד ויחיד גם כאשר מדובר בקשר לכיבוש הכותל המערבי. כאן מדובר אך ורק בקשר לפיקוח נפש ממש! שאין לזה כל קשר עם קדושת הארץ, המו"ל.

67. מלכים-ב ד, כג.

68. שו"ת ח"ב סצ"ד.

69. ה"א.

70. ה"ד.

הרמב"ם בפי"א מהל' מלכים[71] לאחר שמביא את הסדר שיהיה בביאת המשיח שילחום מלחמת ה' ויבנה ביהמ"ק במקומו הוא ממשיך ואומר (הדבר הושמט ע"י הצנזור*) ש"אם לא הצליח עד כה (לאחרי שכבר עשה כמה ענינים) בידוע שאינו זה שהבטיחה עליו תורה והרי הוא ככל מלכי בית דוד השלמים והכשרים שמתו, ולא העמידו הקב"ה אלא לנסות בו רבים", והמצב הוא עדיין **גלות!** אותו מעמד ומצב כמו קודם! דבר זה מראה הרי בבירור שח"ו וח"ו לומר שנמצאים אנו באתחלתא דגאולה.

ישנם כאלו הטוענים שכתוב בירושלמי[72] ובמדרש[73] שגאולתם של ישראל היא כאילת השחר – "קמעה קמעה" עניתי על כך: מדוע טוענים אתם זאת כלפי, לכו לרמב"ם – הרמב"ם ידע גם את הירושלמי... ואף על פי כן פסק בפירוש כיצד יהיה הסדר בביאת המשיח.

לאחר מכן היה חכם אחד שטען כי הרמב"ם עצמו כותב הרי בפי"ב[74] ש"וכל אלו הדברים... לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו", וא"כ – טען – לכאורה בדיוק כך אפשר לומר בקשר לסדר ביאת המשיח.

אך לדבריו הרי לכאורה אפשר ח"ו לומר שכל הענין של משיח אינו ברור ח"ו!...

אלא שהביאור בזה הוא: הרמב"ם כותב, אמנם, שיש דברים שעליהם "לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו", אך לא בקשר לאותם דברים שכותב במפורש איך יהיו.

ח. ולכן באם היה "הרחב פיך"[75] דהיינו שיהודים היו זועקים שרוצים משיח "נאו", באנגלית, היה ממילא** מקויים "ואמלאהו" ביאת משיח קודם יותר.

---

71. סיום הלכה ד'.

* מדפוס ונציא של"ד-ל"ו ואילך. אבל נמצא בדפוסים קדמונים: רומי, שונצינו, ואמשטרדאם תס"ב, ועוד.

72. ריש ברכות.

73. שהש"ר פ"ו, י.

74. ה"ב.

75. תהלים פא, יא.

** וראה שיחת אחש"פ תרצ"ט (נדפסה בכרם חב"ד גליון 2 ע' 65. וש"נ).

יש הרבה ששולחים לי כל מיני גימטראיות וכו', אחד שלח לי ש"נאו" זה בגימטריה נז (בקבלה ובחסידות מובאים הרבה גימטראיות במספר נז) ובהקדם: מספרים על המונקאצ'ער (בעל "דרכי חיים ושלום" ששם מובאים הרבה גימטראיות ור"ת) בשעה שהיה נוסע ברכבת היה מקשר את המספר שכתוב ע"ג הקרון עם רמז וגימטריה וכו'.

על דרך זה מספרים על הרב מאפטע, והאמת היא הרי שזוהי תורת הבעש"ט[76] שמכל דבר שיהודי רואה או שומע עליו ללמוד מזה הוראה בעבודת ה'.

וממילא הגימטריא ששלחו ש"נאו" בגימטריה "זן"[77] "הזן את העולם כולו בטובו בחן בחסד וברחמים"[78], הרי גם זה קשור עם "ויאכילהו מחלב חיטה ומצור דבש אשביעך"[79].

---

76. ראה כש"ט (הוצאת קה"ת) סקכ"ז סקכ"ט וש"נ.
77. ראה שיחת ש"פ צו תשמ"א, ועוד.
78. נוסח ברכת הזן - בברכת המזון.
79. תהלים פא, יז.

הגאון רבי צבי כהנא ראש ישיבת מצוינים בירושלים

– יום א' פ' בהעלותך, יו"ד סיון ה'תש"נ, בעת חלוקת השטרות לצדקה –

[הרה"ג צבי כהנא סיפר לכ"ק אדמו"ר שליט"א שלפני המלחמה למד בישיבת מיר בשאנגהאי, ואח"כ נסע עם ר' חיים (עם קבוצה של עשרה בחורים) לארץ ישראל. ואח"כ אמר:]

רציתי לשאול אצל הרבי מה ששואלים "בני תורה" ב"עולם הישיבות" אודות השמועה הנוראה בענין שינה בסוכה, שלא צריכים או שאסור לישון בסוכה – מה אני יכול למסור להם בענין זה?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אינכם צריכים למסור להם מאומה, כי שאלה זו מעוררים אלה שמחפשים לחרחר ריב, לעורר מחלוקת ושנאת חנם בין בנ"י, ולכן אין להתייחס אליהם, ובודאי לא לענות ולהסביר להם בפלפול של הלכה, כאילו יש כאן שאלה בענין של הלכה, בה בשעה שאין כאן אלא נסיון לעורר מחלוקת ושנאת חנם.

ההנהגה של ליובאוויטש (שזוהי אגב ההנהגה של בעלז) בענין שינה בסוכה ידועה ומפורסמת לכל יותר ממאה שנה – עוד בזמנו של אדמו"ר האמצעי, שנוסף לכך שהי' בעצמו למדן גדול, התנהג כך מפני שכך התנהג אביו, אדמו"ר הזקן, בעל התניא והשולחן-ערוך!

ואין לך חוצפה גדולה מזו כלפי אדמו"ר הזקן – לבוא כיום, לאחרי מאה שנה, ולעורר שאלות בענין שינה בסוכה!

חוצפה זו גובלת גם עם שקר – כאילו הנהגה זו היא חידוש בדורנו זה – בה בשעה שידוע ומפורסם לכל שכך נהגו מאה שנה לפנ"ז.

שאלו פעם אצל גדול בישראל בדורות שלפנינו על דברי הגמרא[1] ש"כל מילתא דעבידא לאגלויי לא משקרי בה אינשי", היתכן שרואים בפועל שמשקרים גם ב"מילתא דעבידא לאגלויי"? והשיב, שהגמרא מדייקת "לא משקרי בה אינשי", ואלה שמשקרים אינם בגדר "אינשי". ויתירה מזה בנדו"ד – שמשקרים (לא רק ב"מילתא דעבידא לאגלויי", אלא) בדבר שכבר נתגלה ונתפרסם!

תמהני עליכם – מה לכם ולאותו מחוצף?! הרי אמרו חז"ל[2] "המתאבק עם מנוול מתנוול ג"כ"!...

הר"צ כהנא: כוונתי היתה רק לעורר על הצורך להבהיר הדבר ל"בני תורה".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בני תורה" – צריכים להיות תלמידיו של משה רבינו. המקבל הראשון של התורה, כמ"ש בהתחלת פרקי אבות (שהתחילו לומר עוה"פ בשבת שעברה) "משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו' והעמידו תלמידים הרבה", וכדי לידע אם פלוני הוא תלמידו של משה רבינו אם לאו, יש להתבונן האם הוא מתנהג כמו משה רבינו, שעל ידו נפעלה אחדותם של ישראל – כפי שמצינו שבצאתם ממצרים לבוא להר סיני לקבל את התורה, היו מאוחדים כל י"ב השבטים "כאיש אחד בלב אחד"[3].

כך היתה הנהגתו של משה רבינו, וכך מתנהגים תלמידיו של משה רבינו – כפי שרואים בהנהגת גדולי ישראל מכל החוגים באופן של שלום ואחדות:

ר' חיים מוולוז'ין, תלמידו של הגר"א – לא הי' חסיד, אבל, גם מתנגד לא הי'.

- בכלל, אצל יהודים דתיים לא היו "מתנגדים", כי אם "מחוצפים" שמילאו את שליחותו של הס"מ – כידוע שעמד בקשר עם אדמו"ר האמצעי, ונפגש עמו, ודיברו בעניני הלכה, ובעסקנות ציבורית כו'.

---

1. ר"ה כב, ב. וש"נ.
2. תניא סוף פרק כ"ח.
3. פרש"י יתרו יט, ב. וראה מכילתא שם.

ובדרך זו המשיך בנו, ר׳ יצחק מוולוז׳ין – שעמד בקשר עם הצמח-צדק, הן בעניני תורה והן בעניני עסקנות ציבורית, כידוע ומפורסם [גם אצל גוים, כך שאי-אפשר לטעון שזוהי ״המצאה״ של חסידים...] ע״ד נסיעתם לפטרבורג לבטל גזירת המלכות להכריח ילדי ישראל ללמוד בבתי-ספר העממיים (״שקאלע׳ס״)[4].

וכך בדור שלאח״ז – כידוע ומפורסם הקשר והיחס שהי׳ בין ר׳ חיים עוזר והרב ליפשיץ מקאָוונע עם אדמו״ר (מהורש״ב) נ״ע ובנו כ״ק מו״ח אדמו״ר, שעבדו יחד ״שכם בשכם״ בניהול המלחמה על שמירת וחיזוק היהדות במדינת רוסיא, בחתימה משותפת של כו״כ כרוזים של ״קול קורא״, וכיו״ב.

ולאחרי תקופה של מאה שנה של שלום ואחדות בין גדולי ישראל מכל החוגים – נעמד יהודי, שקורא לעצמו ״בן תורה״, חותם שמו ״הרב״ ומתיימר להיות ממשיך דרכם של גדולי ישראל שעסקו בהצלת בנ״י, ומה עושה – מחרחר ריב ומחדיר מחלוקת ושנאת חנם בישראל!

יהודי כזה אינו ״בן תורה״! וגם אם למד תורה – למד כנראה שלא לשמה, ולכן מורה היפך ההלכה [כדאיתא בגמרא[5] שרק הלומד לשמה זוכה להיות מורה הוראה, ומזה מובן שהלומד שלא לשמה מורה היפך ההלכה] – להחדיר שנאת חנם בישראל!

ויתירה מזה – לא (רק) שפוסק דין מעוות, אלא שמציאותו נעשית היפך ההלכה – שלוחם את המלחמה של הס״מ נגד הלכה:

במלחמת מדין כתיב[6] ״לתת נקמת ה׳ במדין״, ״לפי שעמדו כנגד ישראל נחשבו הם כאילו עמדו כנגד הקב״ה״[7]. ואיתא בספרים[8] ש״מדין״ הוא מלשון מדון ומריבה, ומי שגורם מדון ומריבה בין בנ״י הוא שלוחו של הס״מ שעושה מעשה מדין. אלא שבמדין היתה עצתו ע״י גויות (בנות מדין),

---

4. ראה קונטרס ״הצ״צ ותנועת ההשכלה״.
5. ראה שבת סג, א ובחדא״ג מהרש״א, וראה גם יומא עב, ב ובחדא״ג מהרש״א.
6. מטות לא, ג.
7. פרש״י עה״פ
8. סה״מ תרנ״ט ע׳ נה ואילך.

ועכשיו בחר עצה טובה יותר (להכנס גם בין אלו שנקראים "בני תורה") – להחדיר מחלוקת ושנאת חנם בישראל!

הם חושבים לכל הפחות שחידשו שלא הי' מעולם, אבל, האמת היא שכבר הי' לעולמים – במדין!

אני אומר זאת ברבים, ולא איכפת לי שיפרסמו את הדברים, כיון שאין זה חידוש שלי, אלא כך כתוב בספרים.

הדברים אמורים על כל מי שמחדיר מחלוקת ושנאת חנם בישראל – יהי' מי שיהי', גם אם התנהג כדבעי במשך כל שנותיו, מאה ותשע עשרה שנה, כמ"ש ביחזקאל[9] בנוגע ל"צדקת הצדיק גו'", אפילו צדיק גמור כל ימיו כו'"[10], אלא שבסוף ימיו התנהג באופן הפכי (ובפרט שבנדו"ד, אלה שמתעסקים עכשיו במחלוקת התעסקו תמיד במחלוקת, אלא שבעבר הסתירו את מעשיהם ופחדו לצאת בגלוי).

אינני רוצה לסיים המשך הדברים ביחזקאל, כי, אני מתעסק אך ורק עם ברכות, – הם מתעסקים עם היפך הברכות. לכו ושאלו אצלם, ויפסקו בעצמם הדין שמגיע להם על מעשים כאלה!

וכאמור, תמיהני עליכם שיש לכם עסק עמהם!...

הר"צ כהנא: הם בכל זאת "בני תורה".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הם אינם "בני תורה". הם "מחוצפים" שלוחמים נגד תורת משה רבינו, בכך שגורמים מחלוקת ושנאת חנם בישראל, לאחרי מאה שנה של שלום ואחדות!

על חוצפה שכזו אומרת הגמרא[11] ש"בעקבות משיחא חוצפא יסגא". – חוצפה סתם היתה גם לפנ"ז, אבל כשרואים ש"חוצפא יסגא", ה"ז סימן שנמצאים "בעקבות משיחא", שאז מתגברת חוצפתם של אלה שממלאים את

---

9. לג, יב.
10. קידושין מ, ב.
11. סוטה בסופה (מט. רע"ב).

שליחותו של הס״מ... להחדיר בין בנ״י שנאת חנם, סיבת הגלות[12], שעי״ז מעכבים רח״ל את הגאולה האמיתית והשלימה ע״י משיח צדקנו!

כבר ״כלו כל הקיצין״[13], וזה שמשיח צדקנו עדיין לא בא – אשמים בכך אלו שמחדירים עכשיו מחלוקת ושנאת חנם בישראל! אין לך דבר גדול יותר מזה שמעכב את הגאולה ע״י משיח צדקנו!

הר״צ כהנא: אולי כדאי שהרבי יכתוב על זה עבור ה״בני תורה״ שידעו במה המדובר – שאין זה דבר חידוש, כך נהגו בשנים שעברו, ובמשך כל השנים שררו שלום ואחדות בין גדולי ישראל מכל החוגים.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: הם יודעים זאת בעצמם, ונדפס כבר בספרים, ואין צורך להסביר להם דבר שיודעים בעצמם.

הראי׳ הטובה ביותר שהם יודעים זאת בעצמם – מגלות שאנגהאי (כפי שהזכרתם) – ששם ״ידעו״ לשמור הקשר עם ליובאוויטש, ולכן פנו לליובאוויטש שיעזרו להם ויוציאו אותם משם, ובליובאוויטש עשו ככל יכלתם לעזור להם ולהוציאם משם, חלקם לארץ ישראל וחלקם לאמריקא, והיתה אז אחדות אמיתית ושלום בית אמיתי שכולם היו חפצים בכך, ועד כדי כך, שהיתה זו התחלה לביטול השנאת חנם שבגללה נמצאים בגלות, וע״פ הלכה. בהבטל הסיבה בטל המסובב (הגלות), ובמילא היתה צריכה לבוא הגאולה ע״י משיח צדקנו.

אלא שכאן התערבה עצת הס״מ – שמצא יהודים בעלי זקן ארוך, שלמדו פעם בישיבה, אלא שנתערב אצלם זה שנמצא בחלל השמאלי (אינני צריך להסביר להם מי נמצא בחלל השמאלי...) והפכם להורות היפך ההלכה, לגרום מחלוקת ושנאת חנם.

מצינו שכאשר משה רבינו הוציא את בנ״י מגלות מצרים, הי׳ פסל מיכה עובר עמהם[14], שממנו סבלו אח״כ כל הצרות, ואעפ״כ, אי אפשר לבוא

12. ראה יומא ט, ב.
13. סנהדרין צז, ב.
14. ראה שמו״ר פכ״ד, א. וש״נ.

בטענות למשה רבינו היתכן שהוציא מגלות מצרים גם את "פסל מיכה", ובמילא, אין אצלי פלא על כך שגם "פסל מיכה" יצא מגלות שאנגהאי!...

הפלא הוא עליכם, שיש לכם עסק עמהם.

ותמיהני על עצתכם – שנכדו של הצמח-צדק שנקרא על שמו יפרסם ויעורר ע"ד הקשרים שהיו בין זקנו הצמח-צדק עם ר' יצחק מוולוז'ין!... האם צריך אני (כנוגע בדבר) לחדש להם זאת?! האם הם אינם יודעים זאת?! – הם מתעלמים מכך ועושים עצמם כאילו אינם יודעים, רק כדי להרבות מחלוקת ושנאת חנם בישראל!

הר"צ כהנא: לא כולם יודעים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: (בחיוך) אם כוונתכם ללמד זכות, ניחא.

הר"צ כהנא: גם אני לא ידעתי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מה לא ידעתם? אודות קשריו של ר' חיים עוזר עם כ"ק מו"ח אדמו"ר ואביו אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע?

הר"צ כהנא: את ר' חיים עוזר הכרתי ב"ה, ובוודאי יודע אני אודות עבודתם יחד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ר' חיים עוזר הי' למדן גדול, רבה הראשי של ווילנא, ועבד יחד עם כ"ק מו"ח אדמו"ר ואביו אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, ולא היו שום שאלות האם צריך לבקש ממישהו "רשיון" אם לאו, ובודאי לא לבקש רשיון מ"חצוף" כנגד תורת משה רבינו!

על חוצפה שכזו צריכים למחות, וכששותקים, הולכת וגודלת חוצפתם! אינני רוצה לפגוע ח"ו במישהו, אבל, אני שואל אצלכם: יש בארץ ישראל כמה וכמה ארגונים של רבנים, ואיך יתכן שאותם מחרחרי ריב עושים מה שלבם חפץ, ואין פוצה פה ומצפצף?!...

מבקשים בתפלת שמונה עשרה "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח", ולא תופסים שאילו היו עוצרים ומונעים את החדרת המחלוקת ושנאת חנם בישראל, הי' כבר משיח צדקנו בא מזמן!...

חבל על זמני לדבר עמכם בענין זה, מוטב שאדבר עמכם ואשאל אצלכם ע״ד מצב החינוך בארץ ישראל:

ישנם בארץ ישראל עשרות אלפי ילדי ישראל שאינם יודעים צורת אל״ף של ״אנכי הוי׳ אלקיך״ [הם מכירים צורת אל״ף מהלשון המדוברת שם, אבל לא האל״ף ד״אנכי הוי׳ אלקיך״], ומשנה לשנה הולך וגדל מספר הילדים שהולכים ל״השומר הצעיר״ במקום ללמוד קמץ אל״ף אָ ד״אנכי הוי׳ אלקיך״ – עשרות אלפי ילדים, כאמור, ללא גוזמא (הלואי היתה זו גוזמא).

מה עשו במשך ארבעים שנה האחרונות להצלת החינוך של אותם עשרות אלפי ילדי ישראל?! – כל אלה שבאים בטענות בענין הסוכה, לא מכניסים אצבע במים קרים להציל ילד יהודי מ״השומר הצעיר״ ולהביאו ללמוד תורה!... להם לא איכפת הדבר!

אין להם פנאי לענינים אלו, כיון ש״עסוקים״ בהחדרת מחלוקת ושנאת חנם בין בנ״י – מעשה מדין.

מעשה מדין הי׳ קשור עם ע״ז בגלוי, ועכשיו מתביישים בע״ז בגלוי, ועשו ע״ז מ״עגל הזהב״: קנו בכסף רבנים וראשי ישיבות שיכתבו הדברים המתאימים לרצונם [שהרי הם בעצמם אינם יודעים ללמוד, וה״לומדות״ שלהם היא מקניית רבנים וראשי ישיבות תמורות הון תועפות], ועכשיו מתנהל ויכוח ע״ד סכום של 16 מליון דולר (לא ב״שקלים חדשים״, שהשער שלהם יכול ליפול מחר, אלא בדולרים דוקא) – ללא גוזמא! – שבתחילה אמרו שזקוקים לו לצורך החזקת הישיבות, ואח״כ התברר ש״אחזו בולמוס״ להשיג הכסף, עד שעוררו שקו״ט ופעלו לעכב בינתיים את משלוח הכסף, עד שמצאו בנק שמשלם אחוזים גבוהים יותר, והפקידו הכסף על שם פלוני, וכך קבלו בעלות על הכסף, ועל מה ינוצל הכסף – לא עבור הישיבה שלכם, ואפילו לא עבור הישיבה שלהם!...

הר״צ כהנא: אבקש את סליחת הרבי על הטירחא.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: שנשמע בשורות טובות, ובודאי לא תהי׳ לכם תרעומת על חריפות הדברים, כיון שהדבר עובר כל גבול!

הר"צ כהנא: אני יודע. אני יודע מה נעשה אצלנו, הרי אני בא משם, ולכן רציתי לרכך את הענין.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בענין זה לא תועיל ההתעסקות שתבוא מכאן, מהצד שנוגע בדבר (בה בשעה שכולם שותקים, ושתיקתם יכולה להתפרש כהודאה). עדיף שימצא מישהו מתלמידיו של ר' חיים עוזר ההולכים בדרכיו שיכתוב ויצעק על זה, ויפרסם מכתביו של ר' חיים עוזר ע"ד הפעולות שעשה יחד עם כ"ק מו"ח אדמו"ר ואביו אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, וכיו"ב, וכולי האי ואולי.

הר"צ כהנא: אני הייתי אצל ר' חיים עוזר, ואני יודע אודות הקשר הנ"ל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: נו!...

◇

הר"צ כהנא: ברצוני לבקש אצל הרבי ברכה לדעה צלולה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: (בחיוך) זה מה שחסר לכם – שיספרו שבקשתם ממני ברכה...

ובכל אופן, יעזור לכם השי"ת שיוכלו לדבר אודות ביאת המשיח, ולא אודות אלה שמעכבים ביאת המשיח ע"י התגברות החוצפה ("חוצפא יסגא") מיום ליום.

הר"צ כהנא: אני צריך ברכה שהשי"ת יעזור שתהי' לי דעה צלולה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: (בחיוך) יש לכם כבר דעה צלולה. ובודאי שדעתכם די צלולה כדי להסביר להם מה שהם, ובפרט שיודעים זאת בעצמם, ויודעים בעצמם מהי הסיבה האמיתית שהכניסו את עצמם למחלוקת.

הר"צ כהנא: כוונתי לדעה צלולה בלימוד התורה, "והאר עינינו בתורתך".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אנו כולנו נסבול צער הגלות מה"חוצפא יסגא" שבעקבות משיחא, ואתם רוצים ללמוד תורה מתוך צלילות הדעת ומנוחת הנפש?!...

כך השיב ירמיהו הנביא לתלמידו ברוך בן נרי' במענה לטענתו על שלא זכה לנבואה: "כה אמר ה' הנה אשר בניתי אני הורס וגו' ואתה תבקש לך גדולות"[15] (בתמי').

הר"צ כהנא הציג את זוגתו תחי', באמרו שהיא בתו של בעל ה"עינים למשפט", ואמרה לכ"ק אדמו"ר שליט"א: ברצוני לבקש ברכה עבור בני ונכדי שילכו בדרך התורה, **וענה כ"ק אדמו"ר שליט"א:** שיהי' "עינים למשפט", ומשפט אמיתי.

ואח"כ אמר: שיהיו בשורות טובות באופן ד"כפלים לתושי'", וכאמור, שלא תהי' לכם תרעומת ונתן להם שני שטרות של דולר).

15. ירמי' מה, ד-ה.

האדמו"ר רבי שלמה לייפער מנדבורנא [בארא–פארק]

– יום ששי ד"השבעה" – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –

גם בבארא–פארק יש להוסיף

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יאריך ימים על ממלכתו, ובאופן של הוספה. – גם בבארא-פארק יש מקום להוסיף כמה וכמה, שהרי, התורה "ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים"[1], ומכיון ש"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"[2], נמצא, שע"י ההוספה בתורה ניתוסף גם הידור בקיום המצוות. וכל זה – מתוך שמחה, "פיקודי ה' ישרים משמחי לב"[3].

האדמו"ר מנדבורנא: ב"זמן" הנוכחי פתחנו ישיבה, וב"ה זוכים לראות הצלחה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בודאי לא תסתפקו בזה, אלא תוסיפו עוד יותר. ובודאי יוסיף הקב"ה בברכתו בכל הענינים, החל מברכת הצלחה בהוספה בעניני העבודה.

האדמו"ר מנדבורנא: השי"ת יעזור שנזכה – יחד עם הרבי – ללכת לקראת משיח.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בקרוב ממש.

האדמו"ר מנדבורנא: והרבי בראש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אמן.

---

1. איוב יא, ט. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ה.
2. קידושין מ, ב. וש"נ.
3. תהלים יט, ט. וראה תענית ל, סע"א. טושו"ע או"ח ר"ס תקנד.

הגאון רבי משה נייישלאס – גאב"ד שכון סקווירא ספרינג–וואלי

– יום ששי ד"השבעה" – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –

והם – השלוחים – בראש

הר"מ נייישלאס הזכיר שהי' ביחד עם הרבי שליט"א אצל הרבי הריי"ץ נ"ע בווינה בשנה תרצ"ה. אח"כ מסר דרישת שלום מהפעילות של בית חב"ד בווינעפיג, ושיבח והאריך בהפלאת גודל פעולתם של השלוחים להפוך מדבר שממה לקהילה יהודית פורחת. והוסיף, שלאחרונה בנו מקוה לשם ולתפארת כראוי לקהילה גדולה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יה"ר שבקרוב ממש יזכו לצאת מ"מדבר העמים"[1] – בתוככי כלל ישראל, כולל גם "הקיצו ורננו שוכני עפר"[2], והם ביחד, והם בראש.

[הר"מ נייישלאס התנצל שפתח תחילה, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א – שהפתיחה על ידו היתה כבר בשעת התפלה].

ובקשר למה שסיפרתם ע"ד הקמת המקוה – יה"ר שתהי' זו הכנה לקיום היעוד "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם"[3], "מקוה ישראל ה'"[4], כדברי רבי עקיבא[5] "אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם גו' ואומר מקוה ישראל ה'" – בפועל ובגלוי ממש.

---

1. יחזקאל כ, לה. וראה בחיי ר"פ מסעי. ועוד. לקו"ת דרושי אלה מסעי וביאורם. ובכ"מ.
2. ישעי' כו, יט.
3. יחזקאל לו, כה.
4. ירמי' יז, יג.
5. משנה סוף יומא.

הגאון רבי משה צבי נרי' ראש ישיבת כפר הרואה באה"ק ת"ו

– אור ליום ב', ב' כסלו ה' תשכ"ח –

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר באריכות אודות המאמר ד"ה והי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול (מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע)[1] בקשר עם המצב עתה[2]. וכן, ע"ד המיוחד שבמצות תפילין (בקשר עם מבצע תפילין[3]) וחלקם של נשי ישראל במצוה זו[4].

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א: הנני חוזר ומדגיש פעמים רבות[5] שעדיין לא זכינו ל"אתחלתא דגאולה" עפ"י פס"ד הרמב"ם[6] (שכבר שגור על לשוני) שהגלות נמשכת עד אשר "יעמוד מלך מבית דוד וכו'" ועליו לבצע תחילה את התנאים המנויים שם: לכוף כו', ללחום מלחמת ה', לנצח, לבנות ביהמ"ק במקומו ולקבץ גלויות, **ובקיבוץ גלויות זה שע"י המשיח תתחיל הגאולה!**

– הראיות שמביאים מגמרא[7] או מדרשים[8] – אין להם כל קשר להלכה, על דרך מה שאחז"ל[9] "ב"ש במקום ב"ה אינה משנה" אף ש"אלו[10] ואלו דברי אלוקים חיים" – ד"אלו ואלו דא"ח" הרי זה קודם שנקבעה ההלכה (וגם אח"כ בהשייך לחלק הפלפול וכו' שבתורה), אך לאחר שנקבעה ההלכה

---

1. תש"ג – נדפס בסה"מ אידיש ע' 78.
2. ראה גם שיחת ש"פ בראשית תשכ"ח.
3. ראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 271 ואילך.
4. ראה גם שיחת ו' תשרי תשכ"ח סעיף וא"ו. לקו"ש ח"ג ע' 220.
5. ראה בארוכה בספר "בין אור לחושך" (קרית גת, תשס"ו).
6. הל' מלכים ספי"א.
7. סנהדרין צח, א.
8. שהש"ר פ"ו, י.
9. ברכות לו, ריש ע"ב.
10. עירובין יג, ב.

ברמב״ם, והראב״ד אינו משיג עליו, והכסף משנה ושאר נו״כ אינם מעירים על כך, הרי כן הוא **פסק ההלכה**!

ג. רמ״צ נרי׳: כאשר הנני נפגש בסמינריונים וכו׳ עם נוער שלעת-עתה אינו שומר תומ״צ אני תובע מהם שילמדו תורה, ותקותי היא שכך יחזרו בתשובה על יסוד מאמר חז״ל שהמאור שבתורה יחזירם למוטב.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: התביעה שילמדו תורה – היא אמנם תביעה טובה ונכונה, אבל כיון שעושים זאת באופן של לימוד שכל נוסף ותו לא, הרי ההשפעה אינה מספיקה. מה שאין כן כשתובעים מהם לקיים מצוות מעשיות – שזהו ענין של קבלת-עול – הרי זה יפעל יותר על חומר הגוף!

רמ״צ נרי׳: כשנפגשתי עם נוער מסוג האמור אמרתי להם: תארו לעצמכם כשאתם בעצמכם תעמדו בראש השנה, יום הכיפורים וכיו״ב ליד הכותל המערבי ותתפללו עם עדת יהודים.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: זה טוב ל״אחת בשנה״, אך העיקר הוא לדרוש לקיים מצוות מעשיות.

– התחלתי לעורר על מצות תפילין, אבל אפשר גם לעורר ע״ד כל אחד משאר תרי״ג המצוות, כמו למשל ענין של כשרות האכילה ושתי׳[11] – ומצוות שמקיימים בכל יום, ולא רק ב״אחת בשנה״, ואז פועלים הדברים יותר.

– ובנוגע לכל אלו יש לפעול בהתאם למצוות ״הוכח תוכיח״ (שהיא מצוה דאורייתא[12]) ש״אפילו מאה פעמים״[13], וספיקא דאורייתא לחומרא[14].

ד. רמ״צ נרי׳ שאל את כ״ק אדמו״ר שליט״א איך ניתן לעכל את דעותיו של אדמו״ר מסטמער (שליט״א) [זצ״ל], ללא כל עירוב דעה פוליטית.

כ״ק אדמו״ר שליט״א השיב כי ח״ו לומר שדעות אלו נובעות מחוסר אהבת ישראל. הטעם לדעותיו הידועות הן מצד חששותיו שלאחר כל

---

11. וראה לקו״ש חי״ג ע׳ 260 ואילך. ע׳ 295 ואילך.
12. ראה רמב״ם הל׳ דעות פ״ו הלכה ו׳ ואילך.
13. ב״מ לא, א.
14. ראה גם שו״ת הצ״צ יו״ד סי עא.

המאורעות האחרונים עלולים להיתפס למחשבה שזהו ענין של גאולה – וכדי למנוע זאת, שולל הוא את כל הענין מעקרו.

משא"כ אני יש לי "כתפים רחבות" כיון שכ"ק מו"ח אדמו"ר כבר סלל את הדרך, וממילא איני פוחד לומר דעתי ברורה כי זהו אכן הצלת נפשות וכו' אבל אין לזה שום שייכות לגאולה או לאתחלתא דגאולה[15] !

ה. כ"ק אדמו"ר שליט"א הביע את אי-שביעות רצונו מכרוז שהתפרסם בשם "בני עקיבא" הקורא לבחורי ישיבות להתגייס לצבא[16].

רמ"צ נרי' השיב שכרוז זה התפרסם שלא על דעת ההנהלה הארצית של בנ"ע, כי אם ע"י אדם פרטי. כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שיש למצוא דרך למחות כנגד זה.

ו. רמ"צ נרי': הישוב היהודי בחברון הי' בעיקר של האוכלוסי' החב"דית, מדוע אין כ"ק אדמו"ר שליט"א מעורר את חידוש הישוב? **כ"ק אדמו"ר שליט"א:** לפי הידיעות שבידי – עדיין לא הגיעה השעה.

ז. כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר ששמע כי רמ"צ ביקר בשנה שעברה בכפר-חב"ד בעת כינוס ישיבות בנ"ע לכבוד י"ט כסלו, וביקש לשמוע את התרשמויותיו מכך.

---

15. ראה גם ס' דעת תורה (אה"ק תש"מ) פ"א בארוכה.
16. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 448.

הגאון רבי מרדכי סאוויצקי גאב"ד בוסטון

– ד' כסלו תשמ"ח –

דרוש "הקול קול יעקב" ללא עניינים אחרים

א. [אחרי תפלת המנחה ניגש הר"ס סאוויצקי לכ"ק אדמו"ר שליט"א ונתן לו שלום. כ"ק אדמו"ר שליט"א התנצל שלא ערכו "הכנה רבתי", לקראת ביקורו, והוסיף, כי לחדרו אי-אפשר להיכנס, אולם ליד החדר (= ג"ע התחתון) אפשר להיכנס ולשוחח בלימוד, שכן, כאשר שני יהודים נפגשים יש לשוחח בלימוד].

הר"מ סאוויצקי: הנני מכיר תודה לרבי שליט"א שהתפלל בעדי כאשר לא הייתי בקו הבריאות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שמח אני יותר כאשר הנכם מכירים תודה עבור דברים בריאים ("געזונטע זאכן")...

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זה זמן רב שלא קיבלתי ספרים שלכם, כמדומני, לפחות שש שנים חלפו מאז קיבלתי את הספר האחרון.

הרב סאוויצקי: כשמלאו 50 שנה לפטירתו של הראגוצ'ובי, בשנת תשמ"ו, התכוונתי לפרסם חיבור אודותיו בשם "נזיר אחיו", אך בינתיים לא הרגשתי בקו הבריאות והדבר נדחה.

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בכלל, זהו דבר פלא – הנהגותיו של הראגוצ'ובי, כמו שהזכרתם, באופן של "נזיר אחיו" – שלא נתן שיגזזו שערותיו: האם יודעים אתם את היסוד לכך? והאם הי' זה אצלו באופן של נדר? וה"ה בנוגע שתיית יין – כיצד היתה הנהגתו, איך נהג בענין קידוש?

הר"מ סאוויצקי: הוא נהג בכו"כ חומרות, אך אינני יודע עד"ז דבר ברור, וי"א שכל זה היה כדי שיוכל להתמסר לתורה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הפלא שבדבר הוא – שלרוב לא היו לו סודות, ובפרט בענין שהכל יכלו לראות (כמו ענין השערות) ואף אחד לא דיבר על כך.

– האם הכרתם אותו פנים-אל-פנים?

הרב סאוויצקי: פגשתי בו רק בתקופה האחרונה לחייו. הי' זה כאשר נסע ברכבת לווילנא לעבור ניתוח.

כ"ק האדמו"ר שליט"א: בקשר לנתינת "סמיכות" לרבנים, אם ידוע לכם כיצד נהג בקשר להזכרת "יורה יורה – ידין ידין"?

הר"מ סאוויצקי: הוא לא הי' מזכיר נוסח זה כי-אם רב וכו' ויקרא שמו בישראל כו'.

– דרך אגב:

בשעתו, לרגל יום פטירתו התפרסם באחד ממכתבי-העת מאמר שבו הגדירוהו בתואר "גאון הדורות" והיו שטענו כי זוהי גוזמא וכו'.

– האם גם הי' מאד "ווילד".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אין כל סתירה בין גאונות ל"ווילד", ובכלל, הוא הי' איש פלא. ובקשר לתואר "גאון" וכו' – הרי ידוע כי "גאון" בגימטרי' ששים – "לרמוז שהוא בקי בששים מסכתות", ואם ישנם כאלה הראויים לתאור זה – על אחת כמה וכמה הראגוצ'ובי זכאי בצדק לתואר זה!

◇ ◇ ◇

ג. בהמשך דובר אודות הנהגתו של הראגצ'ובי לומר הלל בליל ראשון של פסח, ובכלל, מילדותו כבר נהג להתפלל בנוסח האר"י – חב"ד, וכ"ק אדמו"ר שליט"א ציין שנוסח זה הוא כידוע שער הכולל "וזה שער השמים" נוסח כללי לכל בנ"י.

הר"מ סאוויצקי אמר שהוא נוהג להתפלל בסידור "שער הכולל" בפורמאט-קטן, ודיבר כ"ק אדמו"ר שליט"א במעלת זקינו – הרא"ד לאוואט

– שחיבר כמה ספרים כלליים, ובין השאר ערך את סידור "תורה אור" בתוספת ציונים ומ"מ, ו"שער הכולל" שבו מצא "ראיות ברורות... יסודתם בהררי קודש בדברי הראשונים ז"ל" לנוסח אדמו"ר הזקן.

ד. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בהמשך להאמור לעיל – וכן מה שהזכרתם שהנכם מתפללים בנוסח האר"י – הנה בענין מסירת התורה מצינו דבר פלא שממנו יש ללמוד הוראה בעבודת ה':

"משה קיבל תורה מסיני ואילו לאחר-מכן, כאשר "מסרה ליהושע", נאמרו ב' פרטים: (א) "כתוב זאת זכרון בספר", (ב) "ושים באזני יהושע".

כלומר: מכאן רואים, אפוא, כי תחילה יש לדאוג לספרים, חיבורים וכו' ("כתוב זאת זכרון בספר") ואח"כ להעמיד תלמידים – כדברי חכמים במשנתם "העמידו תלמידים הרבה" ("ושים באזני יהושע") – וכוונתי בכך אליכם.

דהנה, בנוסף למה שהזכרתי קודם בקשר לחיבורים – עליכם לומר שיעורים, העמידו תלמידים, "ושים באזני יהושע".

הר"מ סאוויצקי: בבוסטון היתה לי אפשרות בקנה מדה רחב יותר במסגרת הרבנות. כאן – במונסי – יש לי חבורה – חמישה אברכי כולל – המגיעים אלי מדי שבת ואני מוסר להם שיעורים ב"ספר המצוות" להרמב"ם.

אין לי כח, ואין מי שיעזור, ובכלל, בהישיבות כאן לומדים השקפה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הקב"ה יעזור, אבל צריך לפעול בדרך הטבע. לשם כך אין צורך אפי' בנסיעות למקום אחר – "גולה למקום תורה" – אלא די בכך שבניכם, קרוביכם וכיו"ב יפרסמו בין תלמידים – בחורים מבוגרים ואברכים נשואים – שיבואו לשמוע שיעורים וכיו"ב.

הדבר אף אינו כרוך בהוצאות רבות – את שכר הלימוד שיגיע לכם – יוכלו להחזיר ("וועט מען קענען אויסהאלטן") ולא תהי' מניעה בזה.

עליכם ללמד תלמידים תורה – להשקפה, שלא תקפידו, יש אחרים מתאימים יותר מהרב סאוויצקי!...

ונקודה עיקרית בזה:

כל זמן שיכולים ללמוד תורה "הקול קול יעקב" ללא פוליטיקה, ועל אחת כמה וכמה ללא "הידים ידי עשיו" הרי זה ענין נעלה – ובפרט שממנו יראו וכן יעשו!

מדוע מדבר אני על כך? –

מפני שהנני מקבל ידיעות מאה"ק ת"ו שהמצב הבלתי רצוי שם הולך ומתפשט, וא"כ, כאשר אתם תראו דוגמא-חיה ותאמרו שיעור בבבא-קמא או בחושן-משפט ללא עירוב עניינים אחרים – הרי סו"ס תהי' לכך השפעה, יהיו לכם הדים וכו'.

באם לא תמסרו – בוודאי שלא יחול שינוי.

הר"מ סאוויצקי: קשה עתיקתא מחדתא.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אם יעסוק בכך מי שהוא בגדר "מתחיל בדברים" קשה לדעת אם שיעוריו יתאימו לתלמידים או לא.

– (בחיוך) כל זמן שאתם כאן, יודע אני שאוכל לפעול שתחליטו לעסוק בזה, משא"כ כאשר תסעו מכאן.

הרב סאוויצקי: אני מחליט.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ובכל זאת אם יהי' כאן עוד מישהו מתאים אשתדל – בלי נדר – לדבר גם עמו.

– (בחיוך) אבל לכל הפחות עם אחד וכו' . . ב"שנת הקהל" הרי צריך לפעול לא רק בין ישראל כי-אם גם בעולם.

תודיעו לי מתי התקיים השיעור הראשון. אינכם צריכים לומר ולענות עתה אלא כשהזמן יהי' מתאים יותר תודיעו. צריכים אתם לדאוג שיבואו, וכן שיעשו מזה פרסום מתאים – בהתאם להפס"ד מצוה לפרסם עושי מצוה.

ה. כ"ק אדמו"ר שליט"א: עליכם, אפוא, לפעול כאמור, ולא לנטוש את המערכה בחו"ל!

– יש הטוענים כנגדי מדוע מעכב אני יהודים בחו"ל ולא מורה להם לנסוע לאה"ק ת"ו, ומוכיחים שיש מצוה מהרמב"ן וכו', ועל כך אני עונה:

בדידי הוי עובדא – גם אני יש לי ברירה לנסוע ואיני מנצל זאת מפני "מעשה רב" של כ"ק מו"ח שלא נסע למרות שהיו לו כמה הזדמנויות – מ"מ לא נסע.

וטעם הפשוט לכך הוא (למרות שבוודאי היו טעמים נוספים) – מפני שנשיא ישראל לא יעזוב צאן מרעיתו!

ומכאן הוראה ברורה לכל העוסקים בצרכי-צבור (עסקנים ציבוריים וכיו"ב) – ובפרט יהודי ששימש ברבנות והרביץ תורה, שלא ינטוש את המערכה וימשיך בפעולותיו וכו' לחיזוק התורה והיהדות.

וגם לצעירים – בחורים ואברכים וכיו"ב – אין כיום מניעות לנסוע לעיירות סמוכות, גם כאשר מדובר במרחק של מחצית השעה או שעה וחצי בנסיעה – לעסוק בהפצת תורה וחיזוק היהדות.

וכל זה הוא בבחי' ענין שהזמן גרמא: מדוע? מפני שזה הולך ומתפשט, המצב הוא שמטפסים על הר ואז – לא כמו ההולך במישור אשר יכול לעמוד או להמשיך ללכת – אם לא עולים אז נופלים!

– מדוע צריכים לחכות ל"עלתה בידו" כאשר מצד חושך העולם קשה לחכות?!

הר"מ סאוויצקי: אני שומע את כל הדברים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אם פעלתי אצלכם בנושא זה – הרי בשביל זה לבד היתה כדאית הפגישה – ועאכו"כ כאשר הענין יתבצע בפועל.

– הנני מחפש לקשר כל דבר עם "הקהל" שכן שנה זו היא, כידוע "שנת הקהל" שנקודתה לימוד התורה באופן דיראת ה', והרי ענין זה המדובר עתה – שיעורי תורה ללא התערבות שום ענין כמו מאורעות, פוליטיקה וכיו"ב – הוא ממש הענין ד"ולמען ילמדו ויראו את ה"א".

◇ ◇ ◇

ו. **כ"ק אדמו"ר שליט"א:** כיון שהוזכר ענין "הקהל", וגודל חביבות הדבר להיות שנה זו, כאמור, "שנת הקהל" – ישנה שאלה שאני מתייגע בה זמן רב:

מצות הקהל אמנם אינה אלא בזמן שישראל על אדמתן, משא"כ לאחרי החורבן וגלו ישראל מעל אדמתם כו', בטלה מצות הקהל.

ולכאורה מדוע לא מצינו (במשנה ובריייתא וכו', ואצל גדולי ישראל במשך הדורות) שעושים בזמן הזה **זכר להקהל** שהי' בזמן הבית, כשם שבכמה עניינים מצינו "דעבדינן זכר למקדש, דאמר קרא ... ציון היא דורש אין לה, מכלל דבעיא דרישה" עד למנהגים והלכה בפועל.

– ובענייננו השאלה חזקה יותר: מצות הקהל היא (בלשון החינוך) "עמוד חזק וכבוד גדול בדת" – הרי בוודאי היו צריכים לעשות זכר להקהל, במכ"ש וק"ו מעשיית "זכר למקדש" במצוות פרטיות?

ישנו "קונטרס" שהופיע בירושלים, ושם הובאו כו"כ תירוצים – אולם עדיין לא מצאתי תירוץ קל ופשוט ולא באופן של "לומדות" שכן, הוא צריך להיות מובן ומתאים לאלה הנכללים ב"הקהל" – אנשים **נשים וטף**?!

הר"מ סאוויצקי: אולי הטעם לכך מפני שבזמן הזה "אין מלך בישראל".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לדעת כו"כ מפרשים "בזמן שאין מלך... קורא אותה גדול שבציבור "גדול שבדורו" "הגדול שבישראל" או גדול שבאותו קהל ד"אנשים נשים וטף".

הר"מ סאוויצקי: אולי מפני שלא נמצאים בא"י.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זה מסביר רק את העובדה שלא עושים "הקהל" בבית-המקדש. אך גם עתה בחו"ל, אפי' את"ל שאין מלך ואין "גדול שבדורו" – נשאלת השאלה: הרי התכלית והמטרה דהקהל קיימים גם אז – "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה"א ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת" מדוע שלא יהי' לכך **זכר**, כאמור, כשם שמצינו "זכר" בכו"כ ענינים.

ועוד ועיקר:

אדמו"ר הזקן כותב בשלחנו (לגבי שאילת הגשמים בא"י המתחלת מז' במרחשון "ט"ו יום אחר הרגל" כדי שה"אחרון שבישראל" יגיע לביתו "ולא יעצרנו הגשם") שגם "**לאחר החורבן היו מתאספים ג"כ מכל הסביבות בירושלים לרגל, כמו שעושין גם היום**. לפיכך לא בטלו חכמים שתקנו השאלה בא"י בז' במרחשון".

רואים, אפוא, שעשו (בזמנים מסויימים עכ"פ) זכר לעלי' לרגל, מדוע נגרע, אפוא, חלקו של הקהל שלא עשו "זכר להקהל"?

הרב סאוויצקי: אולי בשמחת-תורה ישנו מעין ענין דהקהל?!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כך אמנם כותב האברבנאל: "מכאן נשאר המנהג בימינו שביום השמיני חג העצרת האחרון נקראים יום שמחת תורה שבו ביום אנו משלימים את התורה עומד הגדול שבקהל ומסיים אותה והוא בעצמו קורא מבלי תורגמן פרשת וזאת הברכה לדמיון מעשה המלך בזמן ההוא".

אמנם, עפ"י נגלה צ"ע בדבריו – שכן, חידוש גדול הוא לומר – כאשר מפורש בתושב"כ שהוא "בחג הסוכות" ובתושבע"פ שהוא בתחלת המועד – ועכ"פ לא יאוחר מחוה"מ, בעוד שלדבריו זה יהי' במוצאי שמיני עצרת – היפך מן הקצה אל הקצה!

הר"מ סאוויצקי: אם יעשו זאת בחוה"מ – עלול הדבר להתפרש שזהו אכן מה שאירע בביהמ"ק ולא רק כ"זכר". דוגמא לדבר: ר"ה ויוהכ"פ הם זכר ליובל, אבל לא מציינים אותם בדיוק ממש כדי שלא ידמוהו ליובל עצמו!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: (א) הרי מדובר כאן גם אודות יהודי חו"ל, (ב) הראי' מר"ה ויוהכ"פ – היא ראי' לסתור: ר"ה ויוהכ"פ הם באותו יום שהיו מציינים אותם בשעתם, ואילו כאן – לפ"ד האברבנאל – החליפו את היום?!

וכאמור כשם שעושים "זכר" בכמה ענינים – ולדוגמא: בליל הסדר אחד מסימני הסדר הוא "כורך", "זכר למקדש כהלל", "שהי' כורכן (פסח מצה

ומרור) בבת אחת ואוכלן, שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו" שלכן, גם בזמן הזה יש לכרוך מצה ומרור ביחד, "זכר למקדש" – מדוע שלא יעשו "זכר להקהל"?!

– ואם תמצאו ביאור מתאים לשאלה זו, אהי' מרוצה מכך.

◇ ◇ ◇

ז. והנה, יש להבהיר כאן, שכל השאלות השקו"ט וכו' אינם אלא בנוגע לעשיית זכר להקהל (ע"ד "זכר למקדש").

אבל כשמדובר בהקהלת קהילות בישראל – לאסוף יהודים (כינוסי אנשים נשים וטף) ולהחדיר בהם יראת שמים – לא נוגע כל השקו"ט, פלפולים וכו' – כי אם: המעשה הוא העיקר.

וכפי שרואים בפועל – בכל מקום שמקבצים יהודים ומדברים עמם בעניני יהדות – לאו דווקא בשנת הקהל אלא גם בשבתות (כ"מנהג ישראל" – הובא לפס"ד בשו"ע – "להקהיל קהלות בכל שבת") ובימים-טובים ובכל הזדמנות מתאימה, ומעוררים אותם להתחזק ב"המעשה אשר יעשון", הרי דברים היוצאים מן הלב – פועלים פעולתם, ומותירים רושם וכו' ומתקיימת אצל השומעים – המטרה והתכלית דהקהל "ליראה את ה' ".

– והמצב באמריקה מהווה ראי' הכי גדולה לכך: הדרשות שנושאים הרבנים לפני "יזכור" פעלו עולם ומלואו. היו רבים שלולי זאת – קרוב לוודאי שלא היו שייכים לענין יהודי ויהדות ("אידישקייט") – כמו עד"מ לענות אמן וכיו"ב.

וכאשר יהודי בא לביהכנ"ס לאמירת "יזכור" בימים-טובים ומתחייב לתת צדקה ועונה "אמן יהא שמי' רבא" בשעת אמירת קדיש (לפני – או אחרי – "יזכור") – עושה הדבר רושם אצלו (ואף כשהוא רוצה לשכוח זאת הרי בנו יזכירנו...)!

הרב סאוויצקי: טענתי היא, כבר תקופה ארוכה, כי כשניגשים לקרב יהודי לתומ״צ יש ללמדו בעיקר מצוות מעשיות. בחינת ״אל תטוש תורת אמך״...!

כ״ק אדמו״ר שליט״א: אני רואה שהעובדה שאתם מתפללים בנוסח חב״ד פעל עליכם באופן עצום. הרי רואים אתם את מ״ש בספרי חב״ד, זהו המענה הנכון, החוסך קושיות וכו׳.

ח. כ״ק אדמו״ר שליט״א: ובהמשך להאמור לעיל – ישנם ש״תואנה הם מבקשים״ וטוענים כלפי ההתעוררות ד״הקהל״ וכו׳ – היתכן שמרעישים אודות הענין ד״הקהל״, בה בשעה שבזמן הזה אי-אפשר לעשות ״הקהל״ ו״חדש אסור מן התורה״?!

והמענה לזה:

נוסף להאמור שלא מדובר בקיום זכר גשמי למצות הקהל שא״א בזה״ז לעשות לה זכר, כ״א [הוראה רוחנית ממצוה מפורשת בתושב״כ – שהיא נצחית בכ״מ ולעולם וכן] מצד החיוב התמידי לעורר יהודים לתומ״צ, ואת״ל הרי אלו חיובים מפורשים בתושב״כ ״הוכח תוכיח את עמיתך״ ״ואהבת לרעך כמוך״.

הרי ידוע מ״ש בספרים כי אבן-הבוחן לכל דבר האם הוא טוב ונכון ומצד הקדושה וכו׳ – כאשר בוחנים את תוצאות הדבר, ובענייננו, כאמור, אין צורך להרחיק לכת כדי לבחון את תוצאות ההתעוררות, כנ״ל.

הר״מ סאוויצקי: ה״חפץ חיים״ הי׳ מארגן חבורות כיו״ב ברוסי׳, וזה אכן פעל, וכן למד סדר קודשים. הוא הי׳ קושר את היצה״ר על-ידי פאפיר׳ל (אותיות התורה).

ט. כ״ק אדמו״ר שליט״א: מצינו בדרשות הר״ן בטעם שמצינו שהנביאים כשהוצרכו להתנבא נבואה מסויימת, ציוה עליהם הקב״ה לעשות פעולה בגשמיות מעין ענין הנבואה כגון ״ושכבת על צדך הימני״ ״שכב על צדך השמאלי וגו׳״ זאת כדי לקשר את הנבואה בגשמיות העולם וכך להבטיח שתתגשם ותתממש בפועל.

הר"מ סאוויצקי: בדומה לזה מצינו שאכילת ערב יום הכיפורים היא הפעולה החיובית של התענית, שהיא לכשעצמה ענין של מניעת אכילה, ולא פעולה מעשית.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והכל לפי רוב המעשה" כפי ששנו חכמים, והרמב"ם מרחיב בביאור הדבר, כאשר נקודת הדברים היא שלפי רוב המעשה ("לא לפי גודל המעשה") נפעלת פעולה בנפש, ובלשון רבינו הזקן "כדי לזכך הנפש ע"י רבוי המעשה".

הר"מ סאוויצקי: ר' ישראל מסלאנט אמר כי גשמיות שהיא אמצעי לרוחניות פועלת ברוחניות. וזוהי כוונתה אכילה דערב-יום-כיפור – אכילה דיום-הכיפורים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מצינו כבר בפרי עץ חיים ובכתבי האריז"ל חידוש עצום ("א געוואלדיגער וואַרט") בדברי חז"ל "כל האוכל ושותה בתשיעי כו' כאילו התענה תשיעי ועשירי" – שהתענית דיוהכ"פ הוא "סוד אכילה ושתי' פנימית" [שזהו הענין ד"לחיותם ברעב" כפי שמבואר בחסידות שמענין ה"רעב" דיוהכ"פ נמשך חיות הנשמה, ומשום נמשך גם חיות הגוף], וכהקדמה ל"אכילה פנימית" דרושה "אכילה חיצונית" – אכילה הפשוטה – בשלימות, וזוהי האכילה דערב יוהכ"פ.

[בהמשך חסר קטע ב"סרט-הקלטה" ("טייפ") (ובסיומו נשמע: החידוש שב"שלישי" הוא – שמאחד ה"שנים" כמרז"ל על יום שלישי לתקן המחלוקת דיום שני (שבו נברא המחלוקת – שלכן לא נאמר בו כי טוב), וכמ"ש גם כיו"ב במחז"ל].

יו"ד. אח"כ נכנסה הרבנית סאוויצקי תחי' וכ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שהכיר את אבי' ואחי' בלנינגרד, והי' עמו בקירוב. הוא פעל הרבה שם, ברוסי', ביתר שאת וביתר עז, למרות שהדבר הי' כרוך במסירות נפש, וכיהן ברבנות.

אח"כ המשיך:

– שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר שמשיצא מרוסי' לא הי' מחליף את מה שעבר שם תמורת שום דבר, המסירות-נפש היתה אצלו בבחי' יקר מכל יקר. ומאידך, באם היתה לו ברירה (והיו הדברים בגדר מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים) לא הי' מחפש לכתחילה להיכנס לזה, דבר והיפוכו!

עתה, אבל, בארצות-הברית יכולים לפעול בעניני תומ"צ מתוך הרחבה – ובמיוחד כאשר ישנו הזכרון ונתינת כח מ"שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך" (שאומרים על כך ברכת אקב"ו) – ובמיוחד קשור הדבר לשנת הקהל שיש לה שייכות מיוחדת לנשים כפי שמפורש בקרא "הקהל את העם גו' והנשים" ויש לנצלה בהתאם, לפעול התעוררות בקרב נשי ובנות ישראל.

וכאמור, אין כאן את המדידות והגבלות שהיו במדינה ההיא, וכיון שנמצאים במדינות הרווחה הרי כפי שמכל ענין צריך להפיק דבר טוב – צריך להיות "בשמחה ובטוב לבב" ולפעול פעמיים ככה, ג' פעמים ככה מכפי שעושה זולתו (או זולתה)...

[מלוויו של הר"מ סאוויצקי סייעו לו ללבוש את מעילו ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: מצינו בגמרא "רבי חנינא שהיה בן שמונים שנה והיה עומד על רגלו אחת וחולץ מנעלו ונועל מנעלו" והעיד על-כך "חמין ושמן שסכתני אמי בילדותי הן עמדו לי בעת זקנותי".

הר"מ סאוויצקי הגיב כי הסיוע לו מוסיף בבריאותו, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: מדוע צריכים אתם לקשר זאת בבריאות הגוף – מוטב לקשר זאת עם לימוד תורה ברבים!]

טרם צאתו איחל לו כ"ק אדמו"ר שליט"א – "בשורות טובות"!

הגאון רבי אהרן הלוי סולובייצ'יק– ראש ישיבת בריסק שיקאגו והגאון רבי דוד ליפשיץ – גאב"ד סובלאק

– יום שני דה"שבעה" – יום ה' כ"ג שבט תשמ"ח –

בפתיחת הלכות אבל – שבעת ימי המשתה / אין "להבהל" מהדיבור
ע"ד בנין ביהמ"ק תיכף ומיד / מצות צדקה דקטן

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע לפתיחת האבל – מספיק לומר הדין ד"יפתח האבל תחלה"[1]. אבל אעפ"כ, יש להוסיף ולפתוח בענין של ברכה[2] – ברכה לכל אחד ואחת בכל המצטרך, הן בענינים הפרטיים והן בענינים הכלליים.

ולהעיר, שהרמב"ם בהלכות אבל פותח גם בענין של ברכה – "משה רבינו תקן להם לישראל שבעת ימי אבלות ושבעת ימי המשתה"[3].

ויה"ר אשר מ"שבעת ימי האבלות" נבוא בקרוב ל"שבעת ימי המשתה", שעיקרם – "עוד ישמע גו' בערי יהודה ובחוצות ירושלים גו' קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה"[4].

הר"א סולובייצ'יק: שמעתי מאבי ז"ל בשם ר' חיים מוולוז'ין בפירוש מארז"ל[5] "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה", בלשון הוה דוקא (ולא בלשון עתיד, יזכה ויראה) – שע"י האבילות על ירושלים כדבעי, "זוכה ורואה בנחמתה" תיכף ומיד, ויה"ר שכך יהי' בפועל – לא רק יזכה ויראה, אלא "זוכה ורואה" מיד.

---

1. מו"ק כט, ב. רמב"ם הל' אבל פי"ג ה"ג. טושו"ע יו"ד ר"ס שעו.
2. ראה בהנסמן בלקו"ש חב"ד ע' 641 בהערה.
3. סוף הלכה א'. מירושלמי כתובות פ"א ה"א.
4. ירמי' לג, יו"ד-יא.
5. תענית ל, ב. וש"נ. טושו"ע או"ח סו"ס תקנד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ע"פ הלכה – שצריכה להאמר בלשון צחה וברורה – הרי, כש"המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה", זוכים ורואים (על ידו ובזכותו) גם כל ישראל (באופן ד"הקהל .. האנשים והנשים והטף"[6]). וא"כ, יש לדייק ולומר (לא רק בלשון יחיד, אלא) בלשון רבים, "זוכים ורואים בשמחתה".

הר"א סולובייצ'יק: במצב ההוה זקוק כלל ישראל לנחמה, ולכן, צריכים כלל ישראל לזכות ולראות בנחמה מיד, לא מחר, אלא מיד ממש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: נחמה – ע"פ הלכה – צריכה להיות בפועל ממש, היינו, לא רק בתורה, אלא בעולם כפשוטו, שהרי התורה "לא בשמים היא"[7], שלא ניתנה למלאכים למעלה, וגם לא לנשמות כפי שהם למעלה, כי אם, לנשמות שנתלבשו בגוף גשמי, ובמילא, ראיית הנחמה פירושה – שרואים את ביהמ"ק הגשמי שמקריבים בו קרבנות בפועל ממש, לא רק ברוחניות, ע"י התפלה, "תפלות כנגד תמידין תקנום"[8], אלא הקרבת התמידין כפשוטם.

ולהעיר, שמכיון שמשיח צדקנו יכול לבוא תיכף ומיד ממש, ותיכף ומיד יורד ביהמ"ק השלישי שכבר בנוי ומשוכלל[9] – הרי, יכולים עוד להספיק ולהקריב קרבן תמיד של בין הערביים דיום זה, ועאכו"כ בנוגע להדלקת המנורה – ש"אין מחנכין את המנורה אלא בהדלקת שבעה נרותי' בין הערביים"[10] דוקא.

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בכלל, כשיהודים שומעים דיבורים כאלה – שיש אפשרות שביום זה יקריבו תמיד של בין הערביים בביהמ"ק השלישי – אזי נבהלים...

---

6. וילך לא, יב.
7. דברים ל, י"ב וראה גם ב"מ נט, ב.
8. ברכות כו, ב.
9. ראה פרש"י ותוס' – סוכה מא, סע"א. ועוד.
10. רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ג הי"א.

אבל התורה – לא נבהלת! ע"פ תורה – הרי, ביהמ"ק השלישי "בנוי ומשוכלל יגלה ויבוא מן השמים", ואז, "אהרן ובניו ומשה עמהם"[11] (שיורו פרטי הדינים כו') – מבלי שיצטרכו להמתין ל"הזאה שלישי ושביעי"[12] – ותיכף ומיד מקריבין קרבנות.

ומכיון שהתורה היא בעה"ב על מציאות העולם[13] – הרי, כשהתורה אינה נבהלת, אזי, גם בנ"י אינם נבהלים!

[ולהעיר, שאף שמתן-תורה פעל הענין ד"פרחה נשמתן"[14] (תכלית הבהלה כו') – הרי "החזירה להן הקב"ה בטל שעתיד להחיות בו את המתים"[15], שזהו גם הקשר לכללות הענין דתחיית המתים, "הקיצו ורננו שוכני עפר"[16], החל ממשה ואהרן כו'].

מצינו אמנם בתנ"ך לשונות המדגישים את הפתאומיות והפחד כו' שבענין הגאולה – "פתאום יבוא האדון אל היכלו"[17], "יום ה' הגדול והנורא"[18], אבל, ביחד עם זה, אין להבהל כשאומרים שהגאולה יכולה לבוא תיכף ומיד ממש, מכיון שכן הוא ע"פ תורה, כנ"ל, החל מבשורת על בנים וגו'", ולא רק בשורת הגאולה (ע"י מלאך ושליח שמבשר טוב), אלא גם – ובעיקר – ביאת משיח צדקנו עצמו, וביהמ"ק השלישי שיורד ומתגלה למטה ממש. וכאמור, "משה ואהרן עמהם", "הקיצו ורננו שוכני עפר", שכולם יקומו לתחי'.

הר"א סולובייצ'יק: אמן כן יהי רצון.

---

11. יומא ה, ב. וראה תוד"ה אחד – פסחים קיד, סע"ב.
12. נדה ע, ב ובחדא"ג מהרש"א.
13. ראה ירושלמי כתובות פ"א ה"ב. וש"נ.
14. שמו"ר פכ"ט, ד. וראה שבת פח, ב.
15. שבת שם.
16. ישעי' כו, יט.
17. מלאכי ג, א.
18. שם, בסופו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: איתא בספרים[19] שנוהגין בניחום אבלים להשתדל שיוכלו לענות "אמן", וידוע ש"אמן" מורה על סיום וגמר כל הענין (שלכן, "גדול העונה אמן יותר מן המברך", בדוגמת "גבורים נוצחים"[20], היינו, שנמשך בפועל ממש.

ג. הר"א סולובייצ'יק ביקש מכ"ק אדמו"ר שליט"א ברכת רפו"ש עבור נכדו (בהזכירו שמו ושם אמו), שצריך לקבל טיפול רפואי אחת לחודש, עד לר"ה, וזקוק לנס כו'. ובירכו כ"ק אדמו"ר שליט"א, באמרו שיהי' עוד לפני ר"ה, גם ר"ה דאחד בניסן.

הנ"ל התבטא שנכדו הוא ילד (בן י"א שנה) צדיק, שלוקח עמו משניות לבית-הרפואה. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: מסתמא יש לו שם גם קופת-צדקה, שהרי, "צדיק" (כפי שהזכרתם) קשור עם "צדקה".

ולהעיר, שבנוגע לקיום המצוות דקטן – שאינו חייב מעיקר הדין, אלא מצד חינוך – יש מעלה מיוחדת במצות הצדקה, שהרי, בנוגע לעני, מקבל הצדקה, אין חילוק אם הנותן חייב במצוות מן התורה אם לאו, מכיון שהעיקר הוא להחיות נפש העני ובני ביתו.

הר"א סולובייצ'יק: בנוגע לצדקה ישנו חידוש גדול יותר – אפילו אצל בן נח, לא מבעי לדעת הר"ן[21] שב"נ מצווים על הצדקה, דילפינן ממש"נ[22] "כי ידעתיו גו' ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" (אלא שבמנין המצוות נכללו רק הציווים דשב ואל תעשה, ולא קום ועשה[23]), אלא אפילו לדעת הרמב"ם[24] שב"נ אינם מצווים על הצדקה, צ"ל גם אצלם ענין של צדקה (מצד הגדר דישובו של עולם).

---

19. ראה ס' נחמו עמי (ירושלים תשל"ח) ס"ע סח.
20. נזיר בסופה. וש"נ.
21. סנהדרין נו, ב.
22. וירא יח, יט.
23. סנהדרין נח, סע"ב.
24. ראה הל' מלכים פ"י ה"י.

ועאכו"כ בנוגע לקטן – שיש לו קדושת ישראל. וכמ"ש ר' חיים[25] בנוגע למינוי קטן בקרבן פסח, ש"הא דשה לבית אבות לאו דאוריתא הוא (רק) לענין חיובא", אבל "לענין עיקר דין מינוי אתרבו גם קטנים מקרא דשה לבית כו'".

וחידוש נוסף בצדקה – מ"ש בספרי[26] בענין מצות שכחה, שעשיר שאיבד סלע ומצאו עני ונתפרנס בו מעלה עליו הכתוב שקיים מצות צדקה, אף שלא נתכוין לקיים מצות צדקה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע לדברי הספרי – החידוש הוא לא רק בכך שלא נתכוין לקיים מצות צדקה, אלא יתירה מזה – שמצטער על איבוד הסלע. ונוסף לזה: דין זה אינו רק בעשיר שאיבד סלע, אלא גם אם מאבד הסלע הוא עני מדוכא, שהסלע שבידו הוא בבחינת פיקוח-נפש כו', ובמילא, צערו על איבוד הסלע גדול ביותר.

ולכאורה, הרי זה פלא הכי גדול:

תנאי עיקרי בנתינת הצדקה – שצ"ל בסבר פנים יפות ובשמחה[27], ועד כדי כך, שבנוגע לכמה פרטים עדיפה אי נתינה מאשר נתינה בסבר פנים רעות, ואעפ"כ, במאבד סלע ומצאו עני ונתפרנס בו – אף שמצטער על איבוד הסלע, ובפרט עני מדוכא שמצטער צער גדול (כנ"ל), מ"מ, קיים מצות הצדקה.

ואין זה "חוקה חקקתי"[28], אלא מובן ע"פ שכל, לא רק בשכלו של יהודי פשוט, אלא גם בשכלו של בן נח – כאמור, שבנוגע להפעולה ד"החיית את נפש העני" בפועל ממש, אין חילוק בכוונתו של הנותן, דאפילו אם מתחרט ומצטער על הנתינה כו', הרי, סוכ"ס החי' את נפש העני, ובמילא, קיים מצות הצדקה.

---

25. בחידושיו על הרמב"ם להל' ק"פ פ"ה ה"י.
26. תצא כד, יט.
27. ב"ב ט, ב. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"י ה"ד-יג. טושו"ע יו"ד סרמ"ט ס"ג-יב.
28. לשון חז"ל – תנחומא חוקת ג. ועוד.

והעיקר – "גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה"[29], שאז, נעשה מצב של חירות מכל עניני דאגות, הן בענינים הפרטיים (כולל דאגתכם בנוגע למצב הבריאות של נכדכם), והן בענינים הכלליים, ולכל לראש – ביטול דאגת הגלות, ועוד ועיקר – "ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים"[30], ויה"ר שתהי' הגאולה למטה בפועל, תיכף ומיד ממש.

[הר"א סולובייצ'יק אמר הנוסח "המקום ינחם כו'", ואח"כ הזכיר עוה"פ את נכדו לרפואה שלימה, וברכו כ"ק אדמו"ר שליט"א ברפואה שלימה וקרובה, עוד לפני ביאת המשיח, ויזכו – גם הסבא – לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים, כולל ובמיוחד בנוגע ללימוד התורה – שהרי "כשם שמ"ע מן התורה על האב ללמד את בנו תורה, כך ממש מ"ע מן התורה ללמד את בן בנו"[31]].

29. ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז (מח, ב).
30. ישעי' כה, ח. וראה משנה סוף מו"ק.
31. קידושין ל, א. רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ב. טושו"ע יו"ד סרמ"ה ס"ג. הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה,ח.

ביקור האדמו"ר רבי יוחנן סופר גאב"ד ערלוי

– יום א', פ' ויקרא, ה' אדר שני ה'תשמ"ט –

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א: יישר חילך לאורייתא[1], ויפוצו מעיינותיך חוצה[2].

כיון שהנכם מתעסקים ב"אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא"[3], פסקי הלכות – תפסקו הלכה שמשיח צדקנו צריך לבוא, ותראו שהפס"ד שלכם יקויים בפועל ממש תיכף ומיד ! ובודאי יסייעו התלמידים בידכם.

תמהני, מדוע לא עושים "טומל" בענין זה.

מ"ש בגמרא[4] בנוגע לדחוק את הקץ – הרי, דחיקת הקץ היתה שייכת לפני מאות שנים, משא"כ בימינו אלו, לאחרי שכבר "כלו כל הקיצין"[5], אין זה דחיקת הקץ, כיון שהגאולה היתה צריכה להיות כבר מזמן.

ובפרט בבואנו זה עתה מפרשת פקודי, "אלה פקודי המשכן", שכבר סיימו החשבון דכל פרטי הענינים השייכים לעשיית המשכן ("כל משקלי נדבת המשכן כו' לכל עבודתו"[6]), כולל גם בית המקדש, כפירוש רש"י "רמז למקדש", וכפס"ד הרמב"ם[7] שהציווי "ועשו לי מקדש[8] שנאמר ב"משכן שעשה משה רבינו" כולל גם בתי המקדש, "בנין שבנה שלמה", וכן בנין בית שני, ש"בנוהו כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל" (אף ש"אינו מפורש ומבואר").

---

1. ע"פ לשון חז"ל – ב"מ פד, א. זח"א רז, א.
2. לי' הכתוב – משלי ה, טז. וראה תענית ז, א. אגה"ק דהבעש"ט הידועה (כש"ט בתחלתו. ובכ"מ).
3. יומא כו, א.
4. כתובות קיא, רע"א.
5. סנהדרין צז, ב.
6. פרש"י ר"פ פקודי.
7. ריש הל' ביהב"ח.
8. תרומה כה, ח'.

וכבר למדו כל ענינים אלו (גם דבנין העתיד) עם כל המפרשים כו', ועכשיו, צריכים רק שרב מורה-הוראה יפסוק הלכה למעשה שאי-אפשר בלאו הכי, היינו, שצריכים משיח צדקנו וביהמ"ק השלישי בפועל ממש. ותיכף ומיד לאחרי פסק ההלכה צריך לקיים הפס"ד, ללא עיכוב כלל, שהרי, אסור לעכב קיום הפס"ד[9], אפילו בענינים בלתי – רצויים, ח"ו, ועאכו"כ כשמדובר אודות פס"ד בנוגע לגאולה האמיתית והשלימה דכאו"א מישראל וכלל ישראל, כולל גם כל בנ"י שבכל הדורות!

יעזור השי"ת שתזכו להיות מאלה שיפסקו ההלכה דביאת משיח צדקנו, והעיקר – לראות שהפס"ד יקויים בפועל ממש. (כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך, ואמר:) בודאי יש בב"ד שלכם "שמש ב"ד", אזי, תשלחו את ה"שמש"... ותראו שהפס"ד יקויים בפועל!

גאב"ד ערלוי: ישנו כבר הפס"ד של הרבי, וכולנו, בתוככי כל בנ"י מצטרפים לפס"ד זה, ובודאי יפסקו כן גם ב"ד של מעלה, ויקויים הפס"ד בפועל ממש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אמן. אין לתלות ענין זה על היחיד, כי אם, על הרבים, שהרי, משיח צדקנו – רבים צריכים לו, ובמילא, צריכים הרבים לפסוק כן, שאז ישנו גם כח ומעלת הציבור – "הן א-ל כביר ולא ימאס"[10].

גאב"ד ערלוי: תשמ"ט – בגימטריא "אשת חיל", ורומז ליחוד קב"ה ושכינתי' ששלימותו יהי' בגאולה השלימה[11], שתהי' תיכף ומיד, כפס"ד של הרבי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ישנו רמז נוסף על שנת תשמ"ט – בפסוק[12] "תשמט ידך", שהקב"ה משמט ושוכח על כל החובות כו', ובסבר פנים יפות (שהרי אסור להראות "סבר פנים" שיהי' בו כדי להזכיר קיומו של איזה חוב),

---

9. ראה סנהדרין לה, א. פט, א. רמב"ם הל' סנהדרין פי"א ה"כ. ספי"ב.
10. איוב לו, ה. וראה ברכות ח. רע"א, שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס נב. סו"ס קא.
11. ראה שמו"ר ספט"ו.
12. ראה טו, ג.

ויה״ר שיהי׳ בדרכי נועם ובדרכי שלום, ובהצלחה רבה ומופלגה, ונלך לקבל פני משיח צדקנו בקרוב ממש.

גאב״ד ערלוי: יה״ר שהרבי יביא כבר את משיח צדקנו.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: אמן. ובקרוב ממש, ונשמע בשורות טובות.

ב. כ״ק אדמו״ר שליט״א: בהמשך להמוזכר אודות פרשת השבוע דמינה אזלינן, פ׳ פקודי – דובר בהתוועדות דיום הש״ק[13] אודות הפלא בפירוש רש״י על הפסוק ״אלה פקודי המשכן משכן העדות, משכן משכן שני פעמים, רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין כו׳״, שאע״פ שפירוש רש״י הוא פשוטו של מקרא״ (״אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא״[14]), מ״מ, מפרש רש״י בפשוטו של מקרא (ללא הקדמה ״רבותינו דרשו״, וכיו״ב) שבפסוק זה יש ״רמז למקדש״, בית ראשון ובית שני.

בפירוש רש״י זה רואים דבר נפלא – שחורבן בית ראשון ובית שני (״רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין״) הוא באופן של ״משכון״ (״נתמשכן״), והרי, ע״פ דין תורה חייב לוקח המשכון להחזיר המשכון לבעליו בשלימות, ללא שום חסרון[15], ואם הדברים אמורים בנוגע לבשר ודם מוגבל שלוקח משכון (שחייב להחזירו בשלימות), בנוגע להקב״ה עאכו״כ שמחזיר המשכון (בית ראשון ובית שני) בשלימות ללא חסרון כלל. – מה ש״חסר״ ה״ז רק חסרון זמן. וכיון שכבר ״כלו כל הקיצין״ (כנ״ל), אין גם מחוסר זמן, כי, תיכף ומיד ממש מתגלה ביהמ״ק השלישי, שבו יהי׳ גם המשכון דבית ראשון ובית שני[16], ״פקודי המשכן משכן העדות״, ובאופן ש״כבוד ה׳ מלא את המשכן״, כמ״ש בסיום פ׳ פקודי.

---

13. שיחת ש״פ פקודי.
14. פרש״י בראשית ג, ח. ועוד.
15. ראה ב״מ פ, ב. רמב״ם הל׳ שכירות רפ״י.
16. ראה זח״ג רכא, א.

ומזה באים ל"ויקרא אל משה" – בספר ויקרא, שנקרא "ספר הקרבנות"[17], שבשביל זה צ"ל מזבח וביהמ"ק, עיקר ענינו של ביהמ"ק, שהוא "בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות".

והעיקר – שיהי' בפועל ממש, ובפרט בעמדנו ביום ראשון דפ' ויקרא, לאחרי שהתחילו לקרוא "ספר הקרבנות" במנחת שבת, וביום ראשון גופא נמצאים כבר בסמיכות לזמן דתפלת מנחה, אשר, "אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה"[18] וכן תהי' לנו – "ענינו ה' ענינו"[19], "ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים"[20] (ב' פעמים[21]), ותיכף ומיד ממש מקריבים הקרבנות בביהמ"ק השלישי, "כהנים בעבודתם לוים בדוכנם וישראל במעמדם"[22] – כולל גם הכהנים והלוים שבין התלמידים שלכם.

גאב"ד ערלוי: בענין הקרבנות שבהתחלת פ' ויקרא כתיב[23] "ונרצה לו לכפר עליו", שאז, יתכפרו כל הענינים כו'. ואז יהי' גם הענין ד"יקריב אותו לרצונו"[24] בשלימות, שלא יהי' צורך ב"כופין אותו עד שיאמר רוצה אני"[25], כיון שתהי' שלימות התשובה דכלל ישראל.

ג. גאב"ד ערלוי: נמצאים כאן כמה יהודים שזקוקים לישועה ובאו לבקש ברכתו של הרבי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יתברך כאו"א מהם בכל המצטרך לו, "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"[26], כולל גם כמ"ש בסידורו של הבעש"ט "הגדושה" (בגימ"ל), מלא וגדוש, למעלה ממדידה והגבלה, והעיקר – בקרוב ממש. ונשמע בשורות טובות.

---

17. ראה פתיחת הרמב"ן לס' ויקרא.
18. ברכות ו, ב.
19. ע"פ ל' הכתוב – מ"א יח. לז.
20. שם, לט.
21. "מדרש אגדה" הובא בפרש"י שופטים ה, ג. וראה לקו"ת דרושי ש"ש סה, ב ואילך, ובכ"מ.
22. ל' חז"ל – מגילה ג, ס"א, ועוד.
23. א.ד.
24. שם, ג..
25. ר"ה רמב"ם הל' מעשה הקרבנות ספי"ד. הובא בפרש"י עה"פ.
26. נוסח ברכה הג' דברכת המזון – סיום עיקר ברהמ"ז.

כ״ק אדמו״ר שליט״א נתן לתלמידי גאב״ד ערלוי שטרות לצדקה, ובירכם בברכה והצלחה [לא׳ מהם שהי׳ חתן, נתן כ״ק אדמו״ר שליט״א שטר נוסף עבור הכלה, ובירכו שיהי׳ בשעטומ״צ, בנין עדי-עד על יסודי התורה והמצוה].

כשנעשה דוחק כו׳ – אמר כ״ק אדמו״ר שליט״א: ״אגרא דכלה דוחקא״[27]. אח״כ אמר להם: עליכם להשתדל שיקויים אצל רבכם ״ומתלמידי יותר מכולם״[28] – דבר זה תלוי בתלמידים.

אח״כ הצביע כ״ק אדמו״ר שליט״א על א׳ מאנ״ש (מאלה שקיבלו פניו של גאב״ד ערלוי) ושאל (בחיוך) את גאב״ד ערלוי: האם כבר נעשה תלמיד שלכם? תאמרו לו דבר תורה, ויהי׳ תלמיד שלכם.

גאב״ד ערלוי: הוא שומע מאמרי דא״ח מהרבי.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: בכל זאת – תאמרו לו דבר תורה (ממה שאמרתם אתמול כו׳), ובינתיים, אשמע גם אני. (והוסיף בחיוך:) לא ארפה מכם עד שתאמרו דבר תורה.

ד. גאב״ד ערלוי: כמצווה ועומד מוכרחני לומר דברי תורה: על הפסוק ״ויתנו את הפעמונים בתוך הרימונים גו׳״ (שקראו בפ׳ פקודי)[29] כותב החתם סופר[30]: מזה מסתייעי הרמב״ן[31] לפרש שהי׳ הפעמונים בתוך הרימונים ממש. לא כפירוש רש״י[32] שהי׳ בין הרימונים. אמנם, מקרא שלאחריו מסייע לפירש״י דאמר פעמון ורמון פעמון ורמון[33], ולולי דמסתפינא הייתי אומר אלו ואלו דא״ח, כי הי׳ פעמון בלא רמון ואח״כ רמון ופעמון בתוכו, ואח״כ פעמון בלא רמון ואח״כ רמון ופעמון בתוכו, וכן הי׳ על שולי המעיל סביב

27. ברכות ו, ב.
28. תענית ז, א. וש״נ. רמב״ם הל׳ ת״ת ספ״ה.
29. לט. כה.
30. חת״ס עה״פ (ס״ע קסא ואילך)
31. תצוה כח, לא.
32. שם, לג.
33. פקודי שם, כו.

סביב, והרמז עפ"י דאחז"ל[34] על לה"ר, ונ"ל דלאו דוקא המדבר רע על חבירו אלא גם המדבר טוב על עצמו ומתפאר כך וכך עשיתי מע"ט, היינו ממש כמו לה"ר על חבירו . . ע"כ הפעמונים מכפרים על לה"ר, ורימונים עם פעמונים בתוכו מכפרים על מלאים מצוות כרמון ומשמיעים קול בחוצות.

והענין בזה – שאין ליהודי להתפאר בעבודתו לה', כיון שכל עבודתו היא מצד חסדי ה', ובכח הצדיקים של הדור.

יה"ר שהרבי ישפיע וימשיך כח לכלל ישראל שיקיימו תומ"צ ויעשו נח"ר לאבינו שבשמים, ושידעו כל בנ"י שכל עבודתם היא בחסדי ה' ובכחו של צדיק הדור.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: פירוש זה הוא חידוש גדול, שהרי, עפ"ז צ"ל שמספר הרימונים והפעמונים הי' כפול[35]. אמנם, החתם סופר ה"ה בר-סמכא.

יישר-כח עבור הדבר תורה, ויה"ר – והוא העיקר – שבקרוב ממש יהי' "ונשמע קולו בבואו אל הקודש"[36], שנזכה לשמוע קולו של הכה"ג בבואו אל הקודש בביהמ"ק השלישי.

ויש להוסיף ולהעיר בנוגע לכניסת כה"ג אל הקודש – שאיתא במדרש[37] על הפסוק[38] "בזאת יבוא אהרן אל הקודש", שאהרן הכהן "בכל שעה שהוא רוצה ליכנס (לקדש הקדשים) יכנס, רק שיכנס בסדר הזה".

ויה"ר שנזכה לראות את הכהן גדול בביהמ"ק, "בית גדול" כאשר "קהל גדול ישובו הנה"[39].

בשורות טובות והצלחה רבה.

---

34. ערכין טז, א.
35. ראה זבחים פח, ב – ע"ד מספר הפעמונים והרימונים. וראה תו"ש תצוה שם. וש"נ.
36. תצוה שם, לה.
37. ויק"ר פכ"א, ז. וראה שמו"ר ספל"ח.
38. אחרי טז, ג.
39. ירמי' לא, ז.

הגאון רבי שמחה עלבערג יו"ר אגודת הרבנים דארה"ב וקנדה, ועורך הפרדס

– יום שביעי דה"שבעה" – יום ג' ח' שבט תשמ"ח –

קבורת שרה / עבודת האבות / הקהל ושמחה / טיול בפרדס

[כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר ששמח לראותו בקו הבריאות, וענה, שהוצרך לאזור כוחות כדי לבוא, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: יה"ר שתנצלו הכוחות עבור הזדמנויות של שמחה].

א. הר"ש עלברג: במיתת שרה כתיב[1] "ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה". בהספד על שרה הי' הרבה מה לומר, ריבוי שבחים. כמו, שאברהם הי' טפל לשרה בנביאות[2], וכיו"ב. ואעפ"כ, לא מצינו איזה שבחים אמר אברהם אבינו בהספד על שרה. ואולי יש לומר, שההספד שאמר אברהם על שרה הוא – "שני חיי שרה", "כולן שוין לטובה"[3].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שבח זה – מספרת התורה, ולא מצינו שהיתה זו אמירתו של אברהם.

הר"ש עלברג: יתכן אולי שהתורה חוזרת על דבריו של אברהם, דאל"כ, יוקשה מדוע לא מספרת התורה דבריו של אברהם.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: דיבורו של אברהם (כולל גם ההספד כו') הי' עם בני חת. ומובן, שביחס אליהם, הרי, עצם בקשת אחוזת קבר עבור שרה במערת המכפלה דוקא, "בכסף מלא"[4], "ארבע מאות שקל כסף עובר

---

1. ר"פ חיי שרה.
2. פרש"י וירא כא, יב.
3. פרש"י חיי שרה שם.
4. חיי שרה כג, ט.

לסוחר״[5] (ואילו היו מבקשים יותר היה אברהם נותן יותר), מבלי להסכים לקחת במתנה – הרי זה שבח הכי גדול בעיני בני חת!

הר״ש עלברג: גם צריך להבין מדוע לא נזכר מאומה אודות יצחק – היתכן, שיצחק שהי׳ ״יושב בישיבה״[6], שותק ואינו אומר מאומה?

כ״ק אדמו״ר שליט״א: (בחיוך) ע״פ האמור – שהשבח דשרה (בעיני בני חת) מתבטא בכך שאברהם מוכן ורוצה לשלם סכום כסף גדול ביותר עבור קבורתה במערת המכפלה – יכולים לומר שיצחק לא דיבר מפני שלא הי׳ לו כסף...

עשרו של יצחק – ״ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר ועבדה רבה״[7] – מצינו רק לאחרי פטירת אברהם, ואילו במשך חייו של אברהם לא מצינו ענינים מיוחדים אצל יצחק – דהוי בן בפני אביו, תלמיד בפני רבו (ושניהם יחד).

בכלל, מחלקת התורה את התקופות של האבות באופן שכל א׳ מהאבות הוא תקופה בפ״ע – פרשיות בפ״ע, סיפורים בפ״ע, וסדרי עבודה בפ״ע. כמו: סדר עבודתו של אברהם – הכנסת אורחים, סדר עבודתו של יצחק – חפירת בארות, וסדר עבודתו של יעקב – צאן לבן, העילוי ד״מטתו שלימה״[8], וכיו״ב.

והעיקר – שיקומו כבר האבות, ״הקיצו ורננו שוכני עפר״[9], כדאיתא בזהר[10] שצדיקים קמים לתחי׳ מיד בביאת המשיח, עאכו״כ אברהם יצחק ויעקב – שיקומו מיד, ואנו כולנו נצא מהגלות.

---

5. שם, טז.
6. יומא כח, ב.
7. תולדות כו, יד.
8. ויק״ר פל״ו, ה. וראה לעיל ע׳ 175.
9. ישעי׳ כו, יט.
10 ח״א קמ, א.

ב. הר"ש עלברג סיפר שקיבל מהרב הראשי אברהם שפירא שליט"א מכתבים בענין הקהל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יה"ר שיהי' הענין ד"הקהל" – "הקהל את העם האנשים והנשים והטף"[11] – בפועל ממש בשנה זו, שנת הקהל.

וגם ענין השמחה המודגש בשנה זו – תשמ"ח – תְּשַׂמַּח וּתְשַׂמַּח.

ולהעיר גם ממארז"ל[12] "רבי מאיר הוה דייק בשמא" – שלכן, צריך גם "ר' שמחה" לדייק בשמו ולהמשיך ענין השמחה.

הר"ש עלברג ביקש ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א לבריאות נכונה. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

תזכו לאריכות ימים ושנים טובות, מתוך טיול "בפרדס" – כמ"ש הרמב"ם בד' פרקים ראשונים דספרו בענין הטיול בפרדס.

הר"ש עלברג: "ארבעה נכנסו בפרדס"[13].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יש להשתדל להכניס לפרדס גם יהודים נוספים, שהרי, הטיול בפ"ע אינו ענין של תענוג. וע"ד שמצינו בנוגע לשמחה – ששמחה אמיתית היא באופן שמשתף אחרים בשמחתו[14], ומזה מובן גם בנוגע לתענוג, טיול לשם תענוג, שמטייל ביחד עם אחרים.

---

11. וילך לא, יב.
12. יומא פג, ב.
13. חגיגה יד, סע"ב.
14. ראה רמב"ם הל' יו"ט פי"ו הי"ח. שו"ע אדה"ז או"ח סתקכ"ט סי"א.

הגאון רבי שמחה בונים ערנפלד–גאב"ד מטסדארף

– יום שני דה"שבעה" – יום ה' כ"ג שבט תשמ"ח –

"לדחוף" את הגלות / "קברות התאוה" – למעליותא – כלות הנפש / עבודת התפלה / "אל עפר תשוב" – עבודת הביטול

א. הרש"ב ערנפלד: יהודים נדחפים כאן. החתם סופר מפרש על הפסוק[1] "ותקרבון אלי כולכם", ובפרש"י, שבמ"ת לא הי' כן, אלא "ילדים מכבדים את הזקנים" – ש"גם זה מתוכחתו הי' לישראל, דאי' בס' שארית יוסף דשר אחד ראה ישראלים הולכים לקנות פסח, ונערים דוחפים זקנים, אמר מה זאת, ואמרו דאין גבהות לפני המקום, וא"כ עשו שלא כהוגן במתן תורה, דהרי אין גבהות לפני המקום, הי' להם לדחוק עצמם זה את זה, ונערים זקנים ידחפו כו'". נמצינו למדים שיש מעלה בכך שיהודים נדחפים...

כ"ק אדמו"ר שליט"א: התכלית היא – לדחוף ("אַרויס-שטופן") את הגלות.

ידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר[2]: "לא מרצוננו גלינו מארץ ישראל ולא בכחותינו אנו נשוב כו', אבינו מלכנו ית' יגאלנו כו'". אבל ביחד עם זה, יהודים צריכים להשתדל לעשות כל התלוי בהם כדי לדחוף את הגלות.

ישנם הטוענים שאין לדחוק את הקץ וכו' וכו'. האמת היא, אבל, שהקב"ה מצפה וממתין שידחפו את הגלות – "הנה זה עומד אחר כתלנו"[3], "קול דודי דופק פתחי לי"[4], וכל המקדים הרי זה משובח.

---

1. דברים א, כב.
2. לקו"ד ח"ד תרצב, א. ועוד.
3. שה"ש ב, ט.
4. שם ה, ב.

ב. הרש"ב ערנפלד: החתם סופר בפירושו על הפסוק "והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה" (בפ' בהעלותך[5]) – מביא את דברי בעל התניא "בספר לקוטי אמרים, שהאריך כי נפש החיוני אשר בקרב האדם, כשהוא רע, אז מושך אחר תאוותיו גם נשמת הישראלי חלק אלקה ממעל אשר בקרבו להמשיכו גם הוא אחר תאות הגשמיות ע"ש" – מהמקומות היחידים שראיתי שמביא את ספר התניא.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע ל"קברות התאוה" – בהכרח לומר שיש בזה גם ענין למעליותא.

ובהקדמה:

בין מ"ב המסעות דבנ"י, "אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים"[6] עד "ויחנו בערבות מואב על ירדן ירחו"[7], קבעה התורה – באופן נצחי – גם "ויחנו בקברות התאוה ויסעו מקברות התאוה"[8].

והנה, ידוע דיוקו של אדמו"ר הזקן[9] "להבין לשון אלה מסעי שהוא לשון רבים .. והרי מארץ מצרים הוא רק יציאה ונסיעה ראשונה שנסעו מרעמסס לסוכות"? ומבאר, ש"כל מ"ב המסעות הם בחי' רצוא ממטה למעלה.. עיקר ותכלית נסיעתן הי' לצאת מבחי' מצרים בחי' מיצר וגבול.. ולכן כל מ"ב המסעות נק' הכל אשר יצאו מארץ מצרים .. עד חנייתם בירדן ירחו"[10] (השלימות דלעתיד לבוא כו').

ומכיון שגם "קברות התאוה" נכלל בין מ"ב המסעות – הרי זה (לא רק ענין בלתי-רצוי, אלא גם, ואדרבה בעיקר) "שלב" ביציאה מארץ מצרים

---

5. יא, ד.
6. ר"פ מסעי.
7. שם, מח.
8. שם, טז-יז.
9. לקו"ת מסעי פח, ג.
10. לקו"ת מסעי פח, ג.

וההכנה לירדן ירחו, כמו שאר המסעות, כולל גם קריעת ים סוף ("ויסעו גו' ויעברו בתוך הים גו'"[11]) ומתן תורה ("ויחנו במדבר סיני"[12]).

וי"ל הסברה בזה – שמצד גודל מעלתם, שלמדו תורה ממשה רבינו כו', ועד שאפילו האכילה ושתי' שלהם היתה באופן נעלה ביותר, "לחם מן השמים", ומים מבארה של מרים, וכן ענני הכבוד כו' – "התאוו תאוה" לעילוי גדול יותר בקדושה, עד שכלתה נפשם כו'.

וע"ד שמצינו ב"ארבעה שנכנסו לפרדס"[13] – שאע"פ שרק "רבי עקיבא נכנס בשלום ויצא בשלום", הרי, מובן וגם פשוט, שגם השלשה שנכנסו עמו היו בדרגא נעלית ביותר, בערך ובשייכות לדרגתו של רבי עקיבא (שלכן נכנסו כולם יחדיו), אלא, שאצלם הי' ענין של כלות הנפש (רצוא בלבד, ללא שוב) – ע"ד מ"ש בנדב ואביהוא "בקרבתם לפני ה' וימותו"[14], "שנתקרבו לפני אור העליון בחיבת הקודש ובזה מתו, והוא סוד הנשיקה שבה מתו הצדיקים"[15].

אמנם, לאחרי המאורע עם נדב ואביהוא הי' ציווי מיוחד לשלול סדר עבודה של כלות הנפש, כי אם, כאופן העבודה דאלעזר ואיתמר "הנותרים"[16], שעל ידם נמשך ענין הכהונה (כולל כהונה גדולה) עד סוף כל הדורות, כולל גם "פינחס בן אלעזר", "פינחס זה אליהו"[17], מבשר הגאולה.

ג. כ"ק אדמו"ר שליט"א: כלות הנפש קשור גם עם ענין המיתה – כמוזכר לעיל שזהו התוכן דמיתת נשיקה בצדיקים, "ועמך כולם צדיקים"[18]. אמנם, תכלית הכוונה היא – שלאח"ז יהי' העילוי ד"הקיצו ורננו שוכני עפר"[19], לא רק "הקיצו" בלבד, אלא גם "רננו", באופן של שמחה.

---

11. מסעי לג, ח.
12. שם, טו.
13. חגיגה יד, סע"ב.
14. ר"פ אחרי.
15. אוה"ח עה"פ.
16. שמיני יו"ד, יב.
17. רלב"ג מלכים-א יז, א. ועוד. וראה גם לעיל ע' 135 ואילך.
18. ישעי' ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.
19. שם כו, יט.

ויש להוסיף, שענין זה שייך גם לעבודת האדם בכל יום:

ידועה תורת הבעש"ט[20] ש"זהו חסד גדול מהשי"ת שאדם חי אחר התפלה, שלפי דרך הטבע הי' לו למות .. מכח הכוונות הגדולות שהוא מכוין .. בב' או בג' תיבות שאומר לפניו יתברך .. ובאמת שהוא חסד גדול שהשי"ת נותן לו כח ומשלים התפלה והוא חי".

כלומר, ענין התפלה – ג"פ בכל יום – הו"ע של כלות הנפש, אלא, שהקב"ה נותן כח שישאר לחיות, כאמור, שלאחרי המאורע דמיתת שני בני אהרן נקבע פס"ד שצ"ל אופן העבודה דאלעזר ואיתמר הנותרים, נשמה בגוף דוקא.

ד. אמנם, עפ"ז נשאלת השאלה לאידך גיסא – הרי מפורש בתורה[21] "כי עפר אתה ואל עפר תשוב"?!

וי"ל ההסברה בזה – ע"ד המבואר בנוגע לכללות ענין החטאים:

מבואר במדרז"ל[22] שמתן תורה פעל חירות מיצה"ר, וא"כ, איך יתכן שבתורה מדובר אודות ענין של חטא, היינו, שבמתן תורה, שבה נפעל חירות מיצה"ר, ניתנה פרשה שלימה המדברת אודות ענין של חטא?!

וההסברה בזה – שענין החטא כפי שהוא בתורה ("האמורים בפרשה"[23]) אינו חטא כפשוטו, ולא עוד, אלא, שגם לאחרי שנשתלשל ויורד למעמד ומצב דחטא כפשוטו, הרי, הכוונה בזה היא – שלילת מעמד ומצב שיכול להביא לידי חטא, ובפשטות, שכאשר מסבירים ליהודי החומר שבעבירה – שעל ידה נעשה נפרד מהקב"ה, רחמנא ליצלן, היפך הענין ד"ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים גו'"[24], כפי שנמשך ופועל גם בנוגע לחיים גשמיים, "אם

---

20. צוואת הריב"ש סל"ה-מב.
21. בראשית ג, יט.
22. ראה זו"ח צז, ב.
23. פרש"י ר"פ תולדות. וראה לקו"ש ח"כ ע' 114. וש"נ.
24. ואתחנן ד, ד. וראה אבות דר"נ ספל"ד.

בחוקותי תלכו גו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו'"[25] – אזי לא יבוא מלכתחילה לידי עבירה.

ועד"ז מובן גם בנדו"ד – שהענין ד"עפר אתה ואל עפר תשוב" כפי שהוא בתורה, אינו כפשוטו, ח"ו, אלא בעבודה הרוחנית – ענין הביטול, "ונפשי כעפר לכל תהי'"[26], אשר, עי"ז ישנם כל העילויים הקשורים עם הענין ד"אל עפר תשוב"[27].

ה. הרש"ב ערנפלד הזכיר ע"ד יחוסו – מנכדי הצמח-צדק. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

שמי הוא – ע"ש הצמח צדק. אמנם, מי אני ומה אני, אבל, "רבי מאיר הוה דייק בשמא"[28].

מסתמא שייך הדבר לכל א' מהנכדים – שהרי "עטרת זקנים בני בנים"[29]. יעזור השי"ת שה"זקנים" יתפארו בכם.

אח"כ הציג את בנו, וכן את מחותנו – רבה של אונסדארף.

כשדובר אודות הכפרים "מטסדארף" ו"אונסדארף" – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שהם מפורסמים בהפצת התורה. והוסיף: לעת-עתה נמצאים בחוץ לארץ, וצריכים לפעול שתיכף מיד יקויים היעוד[30] "עתידין בתיכניסות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל", ובינתיים, "מטסדארף" ו"אונסדארף" שבניו-יורק הם חלק מה"מסע" בדרך מיצי"מ לבוא לארץ ישראל.

הרש"ב ערנפלד: רואים כבר את קיום ההבטחה שעתידים לחזור לארץ ישראל – שהרי בארץ ישראל ישנם כבר השכונות "מטסדארף" ו"אונסדארף"...

---

25. ר"פ בחוקותי.
26. תפלת "אלקי נצור" (ברכות יז, א).
27. ראה גם התוועדויות תשמ"ח ח"ב ע' 273. ועוד.
28. יומא פג, ב.
29. משלי יז, ו. וראה אבות פ"ו מ"ח. ב"ר פס"ג, ב.
30. מגילה כט, א.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זוהי רק התחלה, ויש צורך שכל היהודים ד"מטסדארף" ו"אונסדארף", בתוככי כלל ישראל, שלעת-עתה נמצאים בחוץ-לארץ – יבואו גם הם לארץ ישראל (נוסף לכך שמכינים עבורם בית-כנסת ובית-מדרש). ודבר זה תלוי בכם – דמכיון שנמצאים אתם, יחד עמנו, בחוץ-לארץ, הרי זו האחריות ד"מרא דאתרא"...

הגאון רבי אברהם פאם – ראש ישיבת "תורה ודעת"

– יום שני דה"שבעה" – יום ה' כ"ג שבט תשמ"ח –

תרבה הדעה והחכמה / לצחצח הכפתורים

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע למעמד ומצב דלעתיד לבוא – שאז יהי' גם תחיית המתים – כותב הרמב"ם[1] ש"באותן הימים תרבה הדעה והחכמה כו'".

וע"פ המבואר בחז"ל בענין השם, "שמא גרים"[2], "דייק בשמא"[3] – הרי זה קשור גם עם שמה של הישיבה – "תורה ודעת".

ומכיון שכן, יש לנצל ענין זה – שניתן לכם בהשגחה פרטית – במילואו ובשלימותו.

ויתירה מזה – להוסיף כמה קבין (לא רק "קב אחד") משלו[4] אפילו לגבי מה שמצפים ממנו, אשר, גם זה נכלל בהודעת הקב"ה ש"איני מבקש כו' אלא לפי כחן"[5].

ויה"ר שתצליחו בזה מתוך מנוחה וכל טוב, הן בנוגע למשפיע והן בנוגע למקבל, והעיקר – שתהי' זו הכנה קרובה ל"אותן הימים (ש)תרבה הדעה והחכמה".

---

1. הל' תשובה פ"ט ה"ב.
2. ברכות ז, ב.
3. יומא פג, ב.
4. ראה ב"מ לח, א.
5. תנחומא נשא יא. במדב"ר פי"ב, ג.

הר"א פאם: השי"ת יתן לרבי כח להמשיך בעבודת הקודש לקרב לבם של ישראל לאביהם שבשמים, ולהכין את הדור לביאת המשיח.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר, שהדור מוכן כבר לביאת המשיח, צריכים רק "לצחצח את הכפתור האחרון"[6]. כלומר, שישנם כבר כל הענינים בשלימות, גם הלבושים, ולא עוד, אלא, שאפילו הכפתורים, שאינם אלא דבר הטפל לבגד, לחבר שני צדדי הבגד (באופן שצדו הימני יהי' ע"ג צדו השמאלי) – גם הם בשלימות, אלא שצריכים רק שהכפתורים יהיו גם מצוחצחים.

הר"א פאם: השי"ת יעזור להשלים כל מה שצריך להיות מתוקן, ונזכה לקבל משיח צדקנו ביחד עם הרבי.

---

6. ראה שיחת שמח"ת תרפ"ט.

האדמו"ר רבי ישראל אברהם פורטוגל מסקולען

– יום שני דה"שבעה" – יום ה' כ"ג שבט תשמ"ח –

הנצחיות דמצוות ודישראל / קיום המצוות – על ידי נשמה בגוף דוקא

האדמו"ר מסקולען אמר הנוסח "המקום ינחם כו'", וכ"ק אדמו"ר שליט"א ענה אמן, והוסיף, שבנוגע לברכת ניחום אבלים יש הדגשה מיוחדת בעניית "אמן"[1] – במכ"ש וק"ו משאר עניני ברכה – כדי שיקויימו בפועל (שזהו התוכן ד"אמן") כל העניינים הקשורים עם הניחום, ותיכף ומיד זוכים לבשורות טובות, בטוב הנראה והנגלה (והאדמו"ר מסקולען ענה אמן).

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בודאי ידוע לכם ע"ד הקשר שהי' בין ליובאוויטש וסקולען בפעולות שנעשה במדינה ההיא.

וע"פ מ"ש אדמו"ר הזקן בתניא[2] שפעולת המצוה הו"ע נצחי – "יחוד זה (שנעשה ע"י עניני התומ"צ) למעלה הוא נצחי לעולם ועד", ולא רק למעלה, אלא פועל פעולתו גם "בקרב הארץ"[3].

- ועאכו"כ בנוגע לפעולות שנקודתן הפנימית היא מצות הצדקה, "ואהבת לרעך כמוך"[4] – בודאי שפעולות אלו – שקיומן באופן נצחי – ממהרים ומזרזים עוד יותר את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

האדמו"ר מסקולען: בתיבת "מצוה" מרומז שם הוי', כי, האותיות מ"צ בחילופי א"ת ב"ש הם י"ה (בחי' אתכסיא), וב' אותיות אחרונות הם ו"ה (אתגליא). ולכן, יש בהם ענין הנצחיות.

---

1. ראה לעיל ע' 123. וש"נ.
2. פכ"ה (לב, א).
3. לשון הכתוב – וארא ח, יח. תהלים עד, יב. ועוד.
4. קדושים יט, יח.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ויה"ר שמהנצחיות דמצוות נזכה גם לנצחיות דישראל – תחיית המתים, "הקיצו ורננו שוכני עפר"[5], שאז יהיו חיים נצחיים כפשוטם.

האדמו"ר מסקולען: "מצוה" הוא גם מלשון צוותא וחיבור[6], היינו, שבמצוה מרומז (לא רק שם הוי', אלא) גם הקשר דהקב"ה עם ישראל", "ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד"[7], ובמילא, גם הנצחיות דישראל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ויש להוסיף, שבנוגע למצוות מודגש ביותר הענין דחיים נצחיים:

לימוד התורה – ישנו גם בגן עדן, ואדרבה: כשהנשמה נמצאת בג"ע, אזי, כל ענינה הוא לימוד התורה. אבל קיום המצוות – אינו שייך בג"ע, מכיון שג"ע אינו "כלי" לקבל גילוי האור שע"י עשיית המצוה, והיכן נעשה ונפעל גילוי האור שע"י מצוות מעשיות – ע"י "מעשינו ועבודתינו" דנשמות בגופים בעוה"ז הגשמי דוקא[8].

ומכיון שכן, בהכרח לומר שהמעבר ד"ואל עפר תשוב"[9] אינו אלא כדי שעי"ז יתוסף עוד יותר בקיום המצוות – שהרי, לאחר תחיית המתים יהי' קיום המצוות בתכלית השלימות, "כמצות רצונך"[10].

אמנם, בימינו אלו יוצאים י"ח הענין ד"אל עפר תשוב" באופן דנשמות בגופים – ע"י עבודת הביטול ד"ונפשי כעפר לכל תהי'"[11].

ויש להוסיף ולהעיר, שענין ד"ונפשי כעפר לכל תהי'" הוא גם הכנה לשלימות דלעתיד לבוא ("כמצות רצונך") – כההמשך בנוסח התפלה: "ונפשי כעפר לכל תהי' (ועי"ז) פתח לבי בתורתך", די"ל, שקאי בעיקר על

---

5. ישעי' כו, יט.
6. ראה לקו"ת בחוקותי מה, ג. מז, ב. ובכ"מ.
7. ראה זח"ג עג, א.
8. ראה לעיל ע' 127. ושי"נ.
9. בראשית ג, יט.
10. ראה תו"ח ר"פ ויחי. ובכ"מ.
11. ראה לעיל ע' 158. ס"ע 183 ואילך. ע' 190.

לימוד התורה דלעתיד לבוא, "תורה חדשה מאתי תצא"[12], מהקב"ה בעצמו, "תורתך" דייקא, לימוד באופן של ראי'[13], בעיני בשר.

וכמ"ש[14] "ולא ילמדו עוד איש את רעהו גו' כי כולם ידעו אותו למקטנם ועד גדולם", מ"מ, "כולם ידעו אותי" בשוה, דמכיון שהקב"ה הוא "שוה ומשוה קטן וגדול", לכן, גם הידיעה ד"אותי" תהי' "למקטנם ועד גדולם" בשוה.

12. ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.
13. ראה לקו"ת צו יז, א ואילך. ובכ"מ.
14. ירמי' לא, לג.

הגאון רבי ישראל יצחק פיקרסקי ראש ישיבת תו"ת ליובאוויטש המרכזית, ובעל מח"ס חקרי הלכות

– יום שני דה"שבעה" – יום ה' כ"ג שבט תשמ"ח –

דרשה בשבת / קיום מצוות דרבנן ע"י הקב"ה / רבים צריכין לו / נוסח התפלה של רבינו הזקן / בריא אולם

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע לדרשה בשבת – לא מצאתי בשום מקום שאין לדרוש בשבת דימי האבלות, ומכאן ראי' שמותר לדרוש בשבת. ואף שלא ראינו אינה ראי', הרי, ידוע הכלל שבדבר הרגיל חשיב גם "לא ראינו" כראי'[1].

הר"י פיקרסקי: ובפרט כשנוהגים לדרוש בכל שבת, שאז, חייבים לדרוש גם בשבת דימי האבלות, דאל"כ, חשיב אבלות בפרהסיא[2].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: רב ותלמיד חכם אמיתי צריך לדרוש (לא רק בשבת, כמ"ש[3] "ויקהל משה", "להקהיל קהלות בכל שבת כו'"[4], אלא) גם בימות החול. ולהעיר גם ממארז"ל[5] "איזהו תלמיד חכם – כל ששואלין אותו הלכה בכל מקום ואומרה".

ב. הר"י פיקרסקי: בתוספות במו"ק דף כ"א מובא מירושלמי "הקב"ה שהי' יודע שעתיד להיות המבול הי' מתאבל על עולמו קודם המבול". ומתוכן דברי התוס' – שמביא זה בנוגע לאבלות לפני המיתה מצד דברי הנביא כו' – משמע קצת, שלעולם היו צריכים לישב שבעה אפילו לפני

---

1. ראה שד"ח כללים מאי לי' כלל עז. וש"נ.
2. ראה טושו"ע יו"ד ר"ס ת. רמב"ם הל' אבל רפ"י.
3. ר"פ ויקהל.
4. ילי"ש עה"פ. שו"ע אדה"ז או"ח סר"צ ס"ג.
5. שבת קיד, א. וש"נ.

המיתה, אלא, שהאדם אינו יודע כו', משא"כ הקב"ה שהי' יודע כו' הי' מתאבל קודם.

אמנם, הפלא הוא בנוגע לכללות הענין דשבעת ימי האבלות אצל הקב"ה – שהרי, שבעת ימי אבלות אינם מן התורה, אלא מדרבנן (ומה שילפינן מקרא – אינו אלא אסמכתא בעלמא)[6], וא"כ, משמע מכאן שהקב"ה מקיים גם מצוות דרבנן!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: נוסף על הראי' שהבאתם מדברי הירושלמי – יש ראי' גם מפירוש רש"י על התורה, לבן חמש למקרא: באברהם אבינו כתיב[7] "וישמור משמרתי גו' ותורותי", ומפרש רש"י, "משמרתי, גזרות להרחקה על אזהרות שבתורה, כגון שניות לעריות ושבות לשבות", היינו, שגם גזרות דרבנן הם "משמרתי" (דהקב"ה), שגם הקב"ה מקיימם.

[דובר גם אודות החיוב דקריעה – אם הוא מן התורה או מדרבנן[8]].

ג. הר"י פיקרסקי: אצל האבני נזר – כשישב שבעה על זוגתו הרבנית – ראו דבר פלא: ביום השבת – לא יכלו להכירו! הכל – עריכת ה"שולחן" וכו' – הי' כרגיל, כאילו לא קרה כלום! ובפרט כשמדובר אודות צרכי רבים – כפי שהתבטא פעם שאינו איש פרטי, אלא איש ציבור.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מהטעם דצרכי רבים – הרי, "אם היו רבים צריכין לו מותר"[9], ולא רק בשבת, אלא גם בימות החול.

הר"י פיקרסקי: בודאי. היו אמנם כאלו שתמהו על הנהגתו, והי' א' שאפילו שאל אצלו לפשר הנהגתו. – בגלל ששאל שאלות כו' – אמרו לו: "אינך חסיד"... אף שבאמת הי' חסיד גדול ("א גרויסער פיינער חסיד")!

---

6. ראה גשר החיים ח"א רפי"ט, אנציק' תלמודית ערך אבילות בתחלתו, וש"נ.
7. תולדות כו, ה.
8. ראה גשר החיים ח"א רפי"ד. וש"נ.
9. מו"ק כא, א. רמב"ם הל' אבל פי"ה הט"ז. טושו"ע ר"ס שפד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שאלה זו – בודאי יש עלי' תשובה, כאמור, ש"אם היו רבים צריכין לו מותר", ולהעיר גם מהכלל[10] שיחיד ורבים הלכה כרבים. אמנם, עצם העובדה שיש לו "שאלה", מוכיחה ש... כי, אצל חסיד – מלכתחילה אין מקום לשאלות!

בקשר להנ"ל – חסיד או לא חסיד – מספרים על רבינו הזקן, שכאשר באו אליו בטענות על החסידים (בזמנים הראשונים כשחיפשו "חסרונות" על החסידים) שאין תוכם כברם כו', נשען על ידיו – כדרכו בעת דביקותו – ואמר: אם כן, יקויים בהם מאמר המשנה[11] "עושה עצמו כו' אינו מת כו' עד שיהי' כו'"!

ד. הר"י פיקרסקי: ידוע שהאבני נזר הפליא ביותר את גדלותו של הצמח צדק. בא' מתשובותיו[12] כותב "הנה הצמח צדק החדש מהגאון איש אלקים קדוש מליובאוויטש זצללה"ה מכשיר לגמרי כו' כתב ב' טעמים להכשיר וכו'", וסומך על דבריו (אף שמביא ראיות גם לאידך גיסא).

כ"ק אדמו"ר שליט"א: חסידים מספרים שהי' קשר מיוחד ביניהם[13].

הר"י פיקרסקי: השם משמואל – בנו של האבני נזר – מפליא את גדלותו של אדמו"ר הזקן, בכתבו בנוגע לנוסח דברכת מחי' המתים, "יש נוסחאות מחי' בצירי, ובנוסח הרב דהוא תנא .. כתיב בסגול כו'"[14].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מספרים אצלנו שהי' מתפלל בנוסח של אדמו"ר הזקן, אף שהי' תלמידו של הר"מ מקאָצק.

הר"י פיקרסקי: על הקאָצקער מספרים שביחידות הי' מתפלל בנוסח אדמו"ר הזקן, אבל בנוגע לסאָכאָטשאָווער (השם משמואל והחסדי דוד) – ראיתי בעצמי שהי' מתפלל בנוסח אדמו"ר הזקן גם כשהי' עובר לפני התיבה.

---

10. ברכות ט, א. וש"נ.
11. פאה בסופה.
12. שו"ת אבנ"ז אהע"ז ח"ב סר"א (סל"ב ואילך).
13. ראה סי' "מגדולי החסידות" ספר ה' (ירושלים תש"ו) האדמו"ר מסוכטשוב פ"ח (ע' צ ואילך).
14. שם משמואל עה"ת ומועדים – שבת חוה"מ פסח תרע"ב.

ויתירה מזה – כשהעובר לפני התיבה לא הי׳ מתפלל בנוסח אדמו״ר הזקן לא היתה דעתו נוחה.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: בנוגע לנוסח התפלה – קבע אדמו״ר הזקן נוסח זה מלכתחילה באופן השוה לכל נפש. בנוגע לספר התניא – מדגיש בהקדמתו שכותב ״לכללות אנשי שלומינו״, משא״כ בנוגע לנוסח התפלה – דבר השוה לכל נפש.

ה. הר״י פיקרסקי: כששמעתי שהרבי דיבר ע״ד הוספה בלימוד הבית-יוסף (בקשר לשנת החמש מאות להולדתו)[15] – בו ביום מצאתי דבר נפלא בבית-יוסף בקשר ובשייכות לשו״ע של אדמו״ר הזקן: בהלכות ברכות השחר[16] – בביאור החילוק בין ברכת התורה לברכת המצוות וברכת הנהנין – מביא אדמו״ר הזקן את דבריו של הבית-יוסף אות באות ממש [דבר בלתי רגיל – עד כמה שזכור לי, עוד מלפנים (״אין דער היים״) שיננתי היטב ב״ה את שו״ע הרב, עד שידעתי אותו כמעט בעל-פה], אלא שמביא רק את התירוץ השני של הבית-יוסף, ולא את התירוץ הראשון, שיש נפק״מ ביניהם גם לדינא כו׳.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: יש להעיר גם מכללי הבית יוסף[17] כשמביא ב׳ דעות, אם העיקר כדעה הראשונה או כדעה השני׳. לפעמים כותב בסגנון המורה שהעיקר כדעה הראשונה, ולפעמים כותב בסגנון המורה שהעיקר הוא כדעה השני׳, אחרון אחרון חביב, ע״ד שורה האחרונה שבשטר.

[הר״י פיקרסקי אמר שכותב על ענין זה בספרו חקרי הלכות, וכ״ק אדמו״ר שליט״א עודדו וזירזו להו״ל הספר בהקדם האפשרי, לפני סיום השלושים].

15. ראה התוועדויות תשמ״ח ח״ב ע׳ 170 ואילך.
16. או״ח סמ״ז ס״ז.
17. יד מלאכי כללי השו״ע סי״ג. וש״נ.

ו. הר"י פיקרסקי: ברצוני לומר משהו – אולי זוהי קצת חוצפא, מעולם לא אמרתי זאת, אבל עכשיו מוכרחני לומר, ואקוה שהרבי לא יקפיד עלי: הוסמכתי לרבנות ב"ה ע"י גדולי הדור, ובכח זה, מעיז אנכי לבקש ולומר להרבי שליט"א, שמכיון שרבים צריכין לו, עליו לשמור על בריאותו כו'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כ"ק מו"ח אדמו"ר הי' אומר[18], שהסימן על אדם בריא הוא – שאינו מרגיש את עצמו, דאל"כ, הרי עצם ההרגשה, "חש בראשו", מוכיחה, שמצב בריאותו אינו כשורה. יותר טוב, איפוא, שלא אצטרך לשמור על עצמי, מכיון שמלכתחילה אהי' בריא אולם.

והעצה לזה – "יעסוק בתורה", במכ"ש וק"ו מהא שאפילו "חש בראשו יעסוק בתורה"[19], ועאכו"כ שהעסק בתורה מועיל שמלכתחילה לא יהי' "חש בראשו".

ויש להוסיף ולהדגיש דיוק הלשון "יעסוק בתורה" – ע"פ מ"ש הב"ח[20] בנוגע לברכת התורה, שיש נוסחא "לעסוק בדברי תורה .. הוא העמל והטורח .. שתהיו עמלים בתורה", ויתירה מזה – כפי שהי' אומר כ"ק מו"ח אדמו"ר[21], שלימוד התורה צ"ל לא רק כ"פועל" שממלא את שעות העבודה ואח"כ הולך לנוח, אלא כמו "בעל עסק", שאפילו בעת השינה חולם אודות העסק.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א הודה להר"י פיקרסקי על תשובותיו בעניני אבלות, והוסיף, שמכאן ולהבא ישיב רק בענינים טובים, בטוב הנראה והנגלה].

---

18. ראה גם אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ה ס"ע קסה.
19. עירובין נד, א.
20. או"ח סמ"ז (ד"ה ונוסחא).
21. ראה סה"מ קונטרסים ח"א רנח, א ואילך. תרפ"ח ע' קיב. קכז.

האדמו"ר רבי אברהם יעקב פרידמן מסדיגורא

– יום ד', ד' תמוז ה'תש"מ –

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א סיפר אודות פגישת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בשנת תרח"ץ (פגישה ששמע עלי' מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ) עם דודו של האדמו"ר מסדיגורא – רבי אברהם יעקב[1] זצ"ל, וכן דובר אודות הגניזה החרסונית.

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בזמננו הולכות ומתפרסמות גניזות שונות, – כבר במתן-תורה פורסמה ה"חמדה גנוזה"[2].

האדמו"ר מסדיגורא: זהו "יפוצו מעיינותיך חוצה"[3].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לענין זה שייכות עם הבעש"ט והמשיח[4].

ג. כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם ישנם ישיבות שהם במיוחד תחת הנהלתכם?

האדמו"ר מסדיגורא: תלמוד-תורה בירושלים ת"ו, כולל-אברכים וישיבה בבני-ברק.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הכל בבני-ברק? הרי מתגוררים אתם בתל-אביב?!

האדמו"ר מסדיגורא: בית המדרש של אאמו"ר זצ"ל הוא בתל-אביב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אם כך צריכים אתם לדאוג שיהיו לכם מוסדות גם בתל-אביב, שכן, ה"ד' אמות" – ש"ד' אמות קונות"[5] – הם בתל-אביב, וככל

---

1. נזכר באגרות-קודש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ג ע' תקעח.
2. שבת פח, א.
3. ל' הכתוב – משלי ה, טז.
4. כמ"ש באגה"ק המפורסמת דהבעש"ט – נדפסה בס' כתר שם טוב בתחלתו. סו"ס בן פורת יוסף. ועוד.
5. ב"מ י, א.

שלא יהי׳ המקום השני קרוב לת״א, עדיין אין זה בבחינת ״ד׳ אמות״ – אלא, משהו שונה.

האדמו״ר מסדיגורא: אעפ״י שאי-אפשר לעזוב את תל-אביב, בכל זאת חושב אני לעבור לבני-ברק שהוא מקום תורה.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: דבר זה עצמו (שת״א איננה מקום תורה) מהווה סיבה – שלא לעזוב, ובפרט שבת״א מתגוררים יהודים במספר כמה-פעמים ככה.

האדמו״ר מסדיגורא: את בית מדרשו יסד אאמו״ר מצד כמה טעמים. [אח״כ ביאר את מאמר הבעש״ט ש״מלאך מיכאל הי׳ נותן כל עבודתו רק עבור ציצה אחת״][6].

ד. כ״ק אדמו״ר שליט״א: לענין זה (״מלאך מיכאל... ציצה אחת״) שייכות מיוחדת עם מה שאיתא בגמרא[7] לגבי ציצית שאי-אפשר להיפטר מזה שכן, מלאך מקפיד על כך (אעפ״י שאפילו אשה איננה מקפידה על כך).

האדמו״ר מסדיגורא: הרי ״לא ניתנה תורה למלאכי השרת[8]״.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: כלל זה נאמר לגבי כל המצוות – אך לגבי ציצית מצינו בגמרא ״דמלאכא אשכחי׳ לרב קטינא דמיכסי סדינא (דלא הוה ליה ציצית כו׳ משום כסות לילה[9]) אמר ליה: קטינא קטינא, סדינא בקייטא וסרבלא בסיתוא (כגון אותן שלנו שהן עגולין ואין לה אלא שני כנפים [למטה] דפטורה מציצית[10]) ציצית של תכלת מה תהא עלי׳?!״, עיי״ש.

ה. ויש לבאר זה באופן נוסף – ובהקדים הדיוק (שכבר נדפס[11]): מדוע הלשון הוא ״ציצה אחת״ ולא ״חוט אחד״?

---

6. כתר שם טוב (הוצאת קה״ת) הוספות אות קסג.
7. מנחות מא, א.
8. ברכות כה, ב.
9. רש״י ד״ה דמיכסי – מנחות שם.
10. רש״יד ד״ה סרבלא – שם.
11. לקו״ש חי״ג ע׳ 198.

והביאור בזה: מיכאל הוא אחד מרגלי המרכבה שלמעלה[12]: מיכאל, גבריאל, רפאל, ואוריאל (שהם הד׳ דגלים)[13].

הד׳ דגלים הם כנגד הד׳ ציצית[14], ולכן כתוב ״**ציצה** אחת״ כיון שלו יש שייכות (לא יותר מאשר) לציצה אחת – ״מיכאל מימין״, והקשר המיוחד **לציצית** הוא משום ש״תכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד״ – כסא הכבוד עומד על גבי המרכבה והמלאכים. זוהי, איפוא, השייכות המיוחדת למלאכים, ובפרט ל״מיכאל״ ש״מיכאל מימין״ – וימין כולל כל הגוף כולו, שכן ״כל הגוף נכלל בימין״[15].

ו. ויש להוסיף בזה: ע״פ דין אין מקיימים את המצוה ב״ציצה אחת״ – וללא כל ארבע ציציות אין ב״ציצה אחת״ כל ענין – ואין יוצאים בה ידי חובת מצות ציצית[16], ועפ״ז צלה״ב מדוע מלאך מיכאל הי׳ נותן כל עבודתו עבור ״ציצה אחת״ בלבד?!

[**האדמו״ר מסדיגורא** העיר שאולי הכוונה ב״ציצה אחת״ לפתיל תכלת. **כ״ק אדמו״ר שליט״א** השיב שהלשון הוא ״ציצה אחת״]

והביאור בזה – ובהקדים: לכאורה, מלאך אינו זקוק לשום שמירה, ומה גם ״מיכאל כהנא רבא״[17] – עם זאת מצינו במדרש עה״פ[18] עושה שלום במרומיו ש״מיכאל מימין וגבריאל משמאל״ שר של מים ושר של אש[19], וזקוקים להקדוש-ברוך-הוא (״עושה שלום״) שישכין שלום ביניהם.

---

12. זח״א יח, ב. שם ח״ג קיח, ב.
13. במדב״ר פ״ב, י
14. ראה מאורי אור אות ד׳ סכ״ו.
15. אגה״ק סי׳ לב (קנג, א).
16. ראה רמב״ם הל׳ ציצית פ״א ה״ה.
17. זח״ב רלא, א.
18. איוב כה, ב.
19. ראה דב״ר פ״ה, יב. תנחומא ויגש ו.

כיצד משכינים שלום?

כאשר כל ציצה היא בפני-עצמה אין זו מצוה – רק כאשר מיכאל צריך להגיע לגבריאל, לרפאל, ולאוריאל – אזי נקרא הדבר בשם "ציצית" – ואזי מתקיימת המצוה, ואז נהיה "עושה שלום במרומיו" בתכלית השלימות.

ז. זהו גם מה שאיתא במדרש[20] "בשעה שנגלה הקב"ה על הר סיני ירדו עמו כ"ב רבבות של מלאכים כו' והיו כולם עשוים דגלים דגלים התחילו (ישראל) מתאוים לדגלים.. אמר להם הקב"ה מה נתאויתם לעשות דגלים, חייכם שאני ממלא משאלותיכם כו' מיד הודיע הקב"ה אותם לישראל ואמר למשה לך עשה אותם דגלים כמו שנתאוו", וד' הדגלים – היו גם כן עם ארבע צדדים – בדיוק כמו "ציצה". וזהו גם הקשר (שהוסבר לעיל) למלאך מיכאל, שהוא ראשון המלאכים – "מיכאל מימין".

ח. וכל זה מדגיש במיוחד את ענין אהבת ישראל [ענין שאני מעורר עליו ועוסק בו בלהט[21]]:

איתא בגמרא כי סיבת הגליות היא – שנאת חנם[22], וא"כ, בפרט כאשר נמצאים אנו "בעקבתא דמשיחא" יש להרעיש ולהוסיף השתדלות מיוחדת לבטל ענין זה (שהוא בבחינת "מפני חטאינו").

- כיצד מבטלים ענין זה? כאשר מוסיפים בענין שכנגדו – "אהבת חנם"[23]! וזהו, איפוא, ענינו של מיכאל שעבודתו היא בבחינת "אהבת מימין" – דבר המודגש במיוחד (וזוהי אכן ההדגשה) ב"ציצה אחת": מחד – מוכרחים להגיע אלי', וללא קיומה של "ציצה אחת" – אין שאר ג' הציצות יכולות לפעול מאומה, ולאידך – "ציצה אחת" כשלעצמה איננה אלא אחת, וכנגדה ישנם עוד שלוש ציצות.

---

20. במדב"ר פ"ב, ג.

21. ראה שיחת ח"י אלול תשל"ו. קונטרס אהבת ישראל (קה"ת תשל"ו, תשל"ז). ועוד.

22. יומא ט, ב ובחדא"ג מהרש"א שם ד"ה לא נתגלה [וראה גיטין נה, סע"ב ואילך. לקו"ת מטות פו, ב. וראה נצו"א לזח"ב קצה].

23. ראה לקו"ש ח"ב ע' 598. סי' הערכים חב"ד ערך אהבת ישראל ס"ו.

ט. ובאותיות פשוטות: כאשר באים ליהודי הטוען שהוא כהן גדול והוא מקריב קרבנות להקב"ה בעצמו – מזבח של מעלה, וצריכים לפעול עליו שהוא ישוחח עם יהודי פשוט להניח תפילין, או שיתחיל ללמוד אל"ף-בי"ת – צריכים להסביר לו: אתה אכן כהן גדול המקריב "תמידין של בוקר ותמידין של ערב"[24] – תפקיד הנובע ממעלותיך; אך יחד עם זה עליך לדעת כי זקוק אתה למעלה נוספת הנפעלת ע"י שתהי' אחד מארבע הציצות – צריך אתה איפוא להגיע לשלושה יהודים (לכל הפחות)!

עד"ז כתב לגבי מצות ד' מינים, שדרושים דוקא ד' מינים. את הברכה מברכים על הגבוה שבהם "על נטילת לולב"[25], אך מתי אפשר לברך ברכה זו, כאשר שאר המינים סמוכים לו[26] וזקוק הוא להגיע גם ל"ערבה" (ומאגדים את כל שלושת המינים).

- הנני מדגיש זאת במיוחד לגבי הקס"ד אודות תל-אביב...

י. כ"ק אדמו"ר שליט"א: אתם הרי הממלאים מקום, ו"ממלא מקום" – הרי אין ענין יוצא מידי פשוטו – צריך להיות **באותו מקום**, ובאותו **מקום** אסור שיחסר חס-ושלום, כלום! – לגבי "מצודתו פרוסה" – הרי משם (ת"א) זה יכול להיות אף בחוץ-לארץ וכפי שמובא[27] על ר' יהודא בן בתירא שאמרו עליו "את בנציבין (חוץ לארץ[28]) ומצודתך פרוסה בירושלים", כלומר, שהשפעתו הגיעה (לא סתם לארץ-ישראל, אלא) עד בית המקדש.

אך כדי שההשפעה על יהודים בדורנו, ובפרט על הנוער – יש לראותם בבוקר ובערב, ואת אשר מצוי בד' אמות.

ובפרט בזמננו זה, לעזוב את תל-אביב הרי זו אחריות כבדה!

---

24. כלשון התנדב"א.
25. רמב"ם הל' לולב פ"ז ה"ו.
26. שם.
27. פסחים ג, ב.
28. תוד"ה מאלי' – פסחים שם.

שלא תהי' לכם קפידא עלי, על אשר מתערב אני בענין אשר לא נשאלתי עליו [הוסיף בחיוך:] הרי אתם הזכרתם זאת, וכך נתתם לי את ההזדמנות לדבר על כך.

יא. האדמו"ר מסדיגורא: לא הי' בכוונתי לעזוב לגמרי, אלא להיות בשניהם.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אם זה אינו ה"ד' אמות" – הרי זהו דבר אחר! ישנה אימרה מ"בעל התניא" (המובאת כמה פעמים בחסידות) המבארת את מעלת "ד' אמות"[29]: בנשמות ישנן[30]: נפש, רוח, נשמה, חי' ויחידה.

[**האדמו"ר מסדיגורא:** באור-החיים הקדוש[31] הלשון הוא "נשמה לנשמה". **כ"ק אדמו"ר שליט"א:** הלשון "נשמה לנשמה" מובא כבר בזהר[32], ששם הכוונה כפי שזה כולל שני הדברים: חיה ויחידה. אך במדרש רבה פ' בראשית איתא "חמשה שמות נקראו לה" ומונה את כל החמשה].

איתא בעץ-חיים[33] שיחידה קרויה בשם "יחידה" משום שהיא "יחידה ליחדך"[34], היינו, שהיא כלי להקב"ה כפי שהוא "יחיד".

שכן מצד זה שהקב"ה בורא כל העולמות הוא נקרא בשם "אלקים" לשון רבים[35].

לאחר מכן הוא נקרא בשם "אחד", שבו רמוזים "ז' רקיעים וארץ"[36], ואח"כ ישנו ענין ה"יחידה" – שהיא כלי ליחיד שלמעלה.

---

29. בהבא לקמן – ראה בארוכה קונטרס ענינה של תורת החסידות ס"כ.
30. ראה ב"ר פי"ד, ט. דב"ר פ"ב, לז.
31. עה"פ אמור כב, יב.
32. ח"א עט, ב. פא, א.
33. שער דרושי אבי"ע פ"א.
34. פיוט דהושענות (יום ג).
35. פרש"י עה"פ וישלח לה, ז. ועוד.
36. סמ"ק הובא בב"י או"ח סס"א. שו"ע ואדה"ז שם ס"ו.

יחידה – שלא כנר"נ שמשכנם בלב ובמוח שבראש[37] – איננה יכולה להתלבש בכלי, שכן היא בבחינת כלי ל"יחיד" – אולם היא נמצאת בד' אמות של אדם. וזהו הביאור[38] בדין ש"ד' אמות של אדם קונות לו בכל מקום".

לכאורה, לא עשו קנין, והוא איננו שם – אין זה אלא יותר מד' אמותיו. ומדוע זה נקנה לו? ההסברה על כך בפנימיות הענינים היא: בד' אמותיו של אדם נמצא ענין העיקרי של האדם – שזהו ה"יחידה ליחדך".

כאשר מעבירים את ה"ד' אמות" מקום אחר – יש לדאוג תחילה שהתלמידים שנשארו במקום הקודם יונח אצלם שאין כל חילוק בין המצב החדש לקודם – וכדי שיקלטו זאת, צריכים להיות יחד עמם.

איך זה שחסידים מאפשרים שתהיה כזו קס"ד?

- יש לטעון זאת להם ...

יב. האדמו"ר מסדיגורא: בהגדה של פסח בסידור של קה"ת כתוב אנו אוכלים (בחטף פת"ח), והרי בכל המקומות כתוב אנו (בקמ"ץ) האם ישנה בכך הסברה?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לא מצאתי, אך זה הועתק מסידורו של אדמו"ר הזקן, כך כתוב שם.

האדמו"ר מסדיגורא: אולי אפשר לפרש ע"ד הקבלה שהרי פת"ח בחכמה וקמץ בכתר[39], ולכן כתוב "אנו אוכלים מצה" שקשורים להבורא יתברך.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כך כתוב הרי גם לגבי חמץ – "אנו אוכלים חמץ או מצה", לגבי מרור, וכל שאר הדברים.

האדמו"ר מסדיגורא: האם ישנו הסבר על כך?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לא מצאתי לעת-עתה – "לא ראינו אינו ראי"[40].

---

37. ראה תניא פ"ג.
38. ראה אמרי בינה שער הק"ש פמ"ב.
39. ראה ע"ח שער מד פא, שער מב ש"ב פ"ב.
40. עדיות פ"ב מ"ב. כתובות כג, א. ובזבחים קג, ב: אין לא ראינו ראי.

יג. האדמו"ר מסדיגורא: איתא בגמרא[41] "כל שיש לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו הכל בחיזוק שלא יחטא שנאמר[42] והחוט המשולש לא במהרה ינתק", ועד"ז "נר[43] חנוכה משמאל ומזוזה מימין" ויבוא בעה"ב ביניהן כו' לקיים מה שנא'[44] והחוט המשולש גו'[45], ולכאורה צריך להבין הרי בפסוק מדובר על "חוט משולש", כלומר, שלשה דברים בגוף אחד וכיצד לומדים מזה על ג' דברים נפרדים? **האדמו"ר מסדיגורא** ביאר זאת.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: המגיד ממעזריטש מסביר בספרו אור תורה עה"פ "וחי בהם"[46] – שיהודי ע"י שמקיים מצוה, מחיה את המצוה: כאשר ישנה טלית עם ציצית, תפילין המונחות על השולחן, או מזוזה – הרי כל אלו הם דומם; התפילין, כלומר, הדבר נעשה דוקא ע"י האדם "**המניח** תפילין" או "**הלובש** ציצית", או כשהוא משתמש במזוזה בביתו.

כיון שהחיות נמשכת מאותו מקור, מאותו יהודי המקיים את המצוה – נמשך הדבר בכל השלושה.

שכן אם זה "חי" – צריך הדבר להיות קשור עם המקור המחי' אותו – וממילא החיות שבציצית, החיות שבתפילין, והחיות שבמזוזה – קשורים. וכאשר הם כולם באותו מקום – הרי זה "והחוט המשולש".

ודבר זה (שמבואר על "וחי בהם" – שמחיים את המצוה) אינו מן התימה, שכן מסופר בשבחי הבעש"ט[47] שכאשר הבעש"ט לבש ציצית – התנועעו חוטי הציצית, וכך ראו אצלו בפועל איך "חוטים חיים".

---

41. מנחות מג, ב.
42. קהלת ד, יב.
43. שבת כב, א. רמב"ם הל' חנוכה פ"ד ה"ג.
44. שאילתות שאילתא כו, ועוד.
45. שו"ת מהרי"ל סי' מ.
46. אחרי יח, ה. (לקו"א נה, א או"ת לח, ג).
47. וכ"ה ע"פ השמועה מחסידים.

יד. האדמו"ר מסדיגורא: בארץ-הקודש לועגים הרופאים ממשפחות מרובות ילדים, וכדאי הי' לעורר על-כך.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: צריכים לכוון את ההשפעה כלפי הרופאים, שכן, הם בעיקר מפחידים מריבוי-הילודה.

האדמו"ר מסדיגורא: אם ההתעוררות תבוא מהרבי זה יפעול יותר.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אני התחלתי להרעיש על כך[48], אולם הרבה מאלה שמשכנעים אותם טוענים כי הרופאים ייעצו להם (לא להרבות ילדים, ר"ל).

האדמו"ר מסדיגורא: ובכלל, מצד אחד מדברים על עלי', ומאידך גורמים לצימצום הילודה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הממשלה מוציאה תקציב של 30,000 דולר כדי לעלות משפחה לא"י, ומוציאה אינני יודע כמה דולרים למעט את הילודה, מה שנקרא "עליית פנים". ובעי' זו במיוחד פוגעת במשפחות הספרדיות, שלא היו רגילים בכך (צמצום הילודה) – שולחים אליהם מדריכות מיוחדות שישכנעו את הנשים הצעירות שימנעו עצמם מריבוי ילדים, שאין זה נאה, זו טרחא וכו' !

הדבר הראשון שיש לפעול – כיון ששם נהוג שנותנים מענקים לאלה שיש להם משפחות מרובות ילדים – לדאוג שהממשלה תגדיל את המענק !

האדמו"ר מסדיגורא: רצוי היה שעל חלוקת המענקים יהיו ממונים אנשים דתיים, ולא בידי אנשי הממשלה, שכן הם יוסיפו במענקים גם לערבים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אם יעשו "הפליות" יתחילו מיד לטעון ולהרעיש שהם "גזענים" (טענה שבודאי כבר שמעתם).

האדמו"ר מסדיגורא: שיוסיפו רק לדתיים.

---

48. ראה שיחות ש"פ נשא א' שלח, ש"פ שלח וש"פ קרח תש"מ. לקו"ש חכ"ה פ' נח (ג) שיחות ו' תשרי ור"ח שבט תשמ"א ועוד. לקו"ש ח"כ ס"ע 546.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אינני מאמין שהדבר יעבור. – כאשר ידברו על "ישוב העולם"[49] יתקבלו הדברים בממשלה.

האדמו"ר מסדיגורא: אך גם הערבים יקבלו את המענק.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כנגד זה אין שום עצה, והם מקבלים בין כה. לפני מספר שנים היתה התרברבות של "משרד הפנים" (הנמצא בידיים **דתיות**, הזכרתם קודם שזה יהי' בידי ידיים דתיות), שבירושלים העתיקה – שם מתגוררים כמה מאות יהודים, והיהודים המתגוררים שם חלק כבר מעל גיל ששים, וערבים מתגוררים שם פי כמה וכמה – עומדות ערביות בתור לקבל את המענק המגיע עבור ילדים! היו שטענו אלי מדוע אינני מבדיל – בין יהודים לערבים.

השבתי על כך: בן-נח מצווה על פי דין על "לשבת יצרה"48, ועל היפך הרציחה, שזהו אחד "משבע מצוות בני נח"[50], ולאחר-מכן, גם על יהודי מוטל חיוב לדאוג שבן-נח יקיים את המצוות שנצטווה בהן[51], ובשיטה ד"תמות נפשי עם פלשתים"[52] – שלא יתווסף אצל יהודים כדי שאצלם לא יתווסף – אינני מאמין.

האדמו"ר מסדיגורא: אבל כשהמענק לא יהי' בידי הממשלה יהי' קל יותר.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אז זה יהפוך לענין "דתי", ובענין "דתי" כולם נטפלים אליו... מה שנוגע הוא – המעשה בפועל, ויפה שעה אחת קודם – שלא ידחו זאת לאחר כך, וכדאיתא בעירובין שלילה אחת שביטלו[53] כיון שהארון הי' שלא במקומו – עבר יהושע בכך על איסור גדול. כאשר אפשר לפעול בכך יום קודם – צריך להשתדל לעשות זאת.

---

49. ראה תוד"ה לא תהו – חגיגה ב, ב. שאילתות שאילתא קסה. וראה העמק שאלה שם אנצ' תל' ע' ב"נ (ע' שנח).

50. סנהדרין נז, ב. (וברש"י שם ד"ה אף) רמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"ד. וראה אנצ' תל' שם – בשפיכות-דמים (ע' שנא).

51. רמב"ם הל' מלכים פ"ח ה"י.

52. ל' הכתוב – שופטים טז, ל.

53. עירובין סג, ב.

אך מן הראוי שלא לשוות לענין אופי "דתי" – שכן, אז יטענו שהדתיים רוצים כסף וכו', ויהי' זה שלב נוסף במלחמה שבין הדתיים ואלו שאינם דתיים (לע"ע), וכבר הי' לעולמים, התקציבים שניתנו לישיבות, עוררו סערות בירושלים.

האדמו"ר מסדיגורא: אם המענק יהי' בידי יהודים דתיים – יתנו גם לשאינם דתיים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הם לא יאמינו שכך יעשו. ולכן, אם רוצים שהדבר יתבצע צריכים קודם להשתדל בהגדלת המענק ע"י הממשלה ו"יפה שעה אחת קודם" ואחר-כך יחפשו עצות כיצד לבצע זאת בפועל.

וכיוון שזו השתדלות מבוססת על השו"ע – צריך לסמוך על הקב"ה, ויש לקוות, שהדברים אכן יפעלו. אילו היו עושים זאת על דעת עצמו, היפך משבע מצוות בני-נח, או דבר שלא נקבע בשבע מצוות ב"נ – זה כבר דבר שונה.

אך כיון שע"פ דין מחוייב יהודי (כאשר זה תלוי באפשרותו) לא לאפשר לבן-נח יעשה היפך דז"מ שלו כאשר "יד ישראל תקיפה"[54] כפי שהמצב בא"י (משא"כ כש"אין יד ישראל תקיפה" – א"א לעשות מאומה) – אסור ליהודי לאפשר שתתבצע "הפלה" של ילד ערבי, שכן, כאמור, זהו אחד משבע מצוות בני-נח...

האדמו"ר מסדיגורא: לכאורה הרי זה בבחינת "הבא להרגך השכם להרגו"[55] והמצב עתה בארץ-ישראל עם הערבים הוא חמור מאד, ממילא לא כדאי שיוסיפו להם במענק.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: דבר זה אינו פוטר אותם משבע מצוות בני-נח, ואינו פוטר יהודי מהחיוב המוטל עליו להשתדל שגוי לא יעבור על אחד מ"שבע מצוות" שלו! - זהו דין המובא בהלכות מלכים להרמב"ם, בשולחן-

54. ראה לקו"ש חכ"ו יתרו.

55. ברכות נח, א. סנהדרין עב, א. תנחומא פנחס ג. במדב"ר כא, ד. זח"א קלח, א. ועוד.

ערוך נכתבו הלכות עבור יהודים, אך בהלכות מלכים מובאים גם דינים אלו (בנוגע לבני-נח)[56] – נקבעה שם הלכה ברורה.

האדמו"ר מסדיגורא: רציתי לשאול עוד מהי דעת כ"ק אדמו"ר שליט"א בנוגע לשטחים האם יש לזה דין כיבוש יחיד או לא.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מאז ומתמיד התפלאתי: הגמרא אומרת שישנה מציאות של "טענו חטים והודה לו בשעורים"[57], והגמרא מביאה זאת בקשר לבי"ד בישראל. מעולם לא הבנתי: מדובר הרי בדיינים מומחים, ובאים שני אנשים "נורמליים" כיצד יתכן מציאות של "טענו בחטים והודה לו בשעורים"? וזו קס"ד שצריך לפרש מהו הדין?!

המצב עתה בארץ-ישראל אין לו שום שייכות לכיבוש יחיד וכיבוש רבים – יהודים נמצאים במעמד ומצב של "מצור", כשהם מוקפים רח"ל במאה מליון ערבים. וא"כ זה דין פשוט, ואין כל נפק"מ אם יש קדושת הארץ או לא – כאשר שלשה מליון – יהודים, כן ירבו, נמצאים בשטח זה, מוקפים סביב ע"י ערבים, מוסלמים או מצריים (כפי שהם מכונים) והערבים אינם אומרים שרצונם ב"תבן וקש"[58], הם אומרים מפורשות שרצונם בשטח נוסף.

וא"כ אפילו הי' הדבר בחוץ-לארץ, הרי במקרה זה פס"ד מפורש בשו"ע[59] שאפילו ישנם רק 3 יהודים בשטח זה, המסוגלים לשאת נשק, ואין להם בית-דין, אין להם "דוד מלך ישראל" אין להם "מלכות", ואפילו לא "ז' טובי העיר" [השולחן-ערוך אינו מתנה זאת בז' טובי העיר].

הרי (קובע השו"ע) כיון שזהו מעמד ומצב זה שיש מקום לספק ש"תהא הארץ נוחה ליכבש לפניהם" [אין הכוונה ב"הארץ" – ארץ ישראל, אלא, אותו שטח בו מצויים יהודים היכן שזה יהיה, אפילו בחוץ-לארץ, ובמסכת עירובין (מקור דין זה) מובא דין זה במפורש בקשר (לחו"ל) לנהרדעא].

---

56. ראה בארוכה לקו"ש חכ"ו יתרו.

57. ב"ק לה, ב.

58. לשון רש"י ד"ה והם לא באו – עירובין מה, א (הסוגיא שהיא המקור לפס"ד השו"ע בנוגע לפקו"נ – שנסמן בהערה הבאה).

59. טושו"ע ושו"ע אדה"ז או"ח סי' שכט, ס"ו. רמב"ם הל' שבת פ"ב הכ"ג.

הדין הוא שצריך לצאת כנגדם עם נשק בעצם יום השבת, ואפילו כשעדיין לא באו אלא ״ממשמשים לבא״.

עכשיו הדבר הוא ברור, שהרי הם אומרים בפירוש שרצונם הוא בשטח, ולא ב״קש ותבן״ – רוצים הם את מזרח ירושלים.

וכבר אמרתי* – ועכשיו הדבר שוב איננו בגדר סוד – (על הטענה שיש להחזיר שטחים כדי להשתיק את הערבים): כאשר היה הנצחון ב״מלחמת ששת הימים״ (כפי שזה נקרא) – שכבשו את ירושלים, מערב הירדן, וכל השטחים אודותם מדובר כעת.

הרי מיד בשבוע שלאחר מכן, באה הנה (לארה״ב) משלחת מטעם הממשלה (בירושלים או תל-אביב) ופנו לנשיא ארה״ב דאז, בבקשה שיתווך בין ישראל למצרים והערבים שמסביב, כדי שיסכימו לקבל את השטחים בחזרה לידיהם. הם אמרו אז, למרות שבאמת נצחנו במלחמה אך כוונתו לא היתה בשביל השטחים, אלא כדי להשיג ״שלום״.

אני יודע מי השתתף אז במשלחת, וכעת יודעים זאת כולם, – היתה זו ממשלת ליכוד לאומי (כפי שקראו לה) שגם בגין הי׳ חבר בה, אשכול הי׳ ראש הממשלה, והיו חברים בה באי-כח כל המפלגות.

ממילא, הטענה שנאלצים להחזיר שטחים מפני ש״אל תתגרה בגוי קטן״[60] – היא היפך המציאות, שהרי את אותה משלחת שלחו בזמן שהיה נצחון, ואף אחד מהערבים לא חלם שירצו להחזיר לו משהו בחזרה, הם פחדו שמא יגרשו אותם כמו אלו שברחו מתל-אביב!

המצב היום הוא דומה: קודם טענו שע״י כך יהי׳ שלום, אך עכשיו הרי הם אומרים בפרוש שברצונם לקבל את ירושלים העתיקה, ואת יהודה ושומרון, ובנוסף לכך – הרי אינם מבטיחים כלל שלום, וגם לו היו מבטיחים, הרי סאדאת וחוסין [חוסין נמצא כאן עתה בארה״ב בביקור – אי אפשר לדבר עליו בגלל ״הכנסת אורחים״...] שניהם אומרים בפירוש שהם נבחרו למשך

---

* ראה סי׳ דעת תורה (אה״ק תש״מ) רפ״ד. סי׳ שלום שלום ואין שלום (אה״ק תשמ״ב).

60. פסחים קיג, א.

זמן, ואין ביכולתם להתחייב לדברים שיקרו לכשיבואו ממלאי מקומם, וגם לולי היו אומרים זאת בפירוש היינו יודעים זאת.

בנוסף לכך, תביעותיו של סאדאת עצמו – גדלו פי כמה, מדרישותיו לפני שלש שנים, דבר המתבטא גם בכך שאז הוא לא תבע ב"אותיות אמשטרדם" שהוא מוכרח לקבל את ירושלים העתיקה, – את ירושלים העתיקה הזכרתי רק כדי להדגיש את הענין, אך כדי לא לסטות מהענין העיקרי הריני להדגיש שאין כוונתי עתה בנוגע לירושלים העתיקה דוקא.

לנגד עיני עומדים דברי הגמרא בעירובין לגבי נהרדעה, שבא התגוררו יהודים [וגם היו בה סוגים שונים של יהודים[61]: וישנו סיפור שאירע שם ביוהכ"פ[62]], והגמרא אומרת שצריך לבחון דבר אחד: אם הארץ נוחה ליכבש לפניהם" או לא; וכך זה נפסק בשולחן-ערוך – וממילא זה נכלל בגדר דין "פיקוח נפש", שלגבי פיקו"נ אסור להמתין עד אשר יבואו לשאול, אלא צריך ללכת מיד ולהכריז את מצב הדברים[63].

נמצאים אנו הרי במצב של חושך כפול ומכופל,[64] ולכן מראה הקב"ה דברים ברורים, כדי שיתבטלו כל סוגי הספיקות:

חשבו שכאשר הערבים ישמעו שעומדים להחזיר שטחים, יהיה שקט; המציאות היא שמאז שהתחילו לדבר אודות החזרת השטחים התרבו המחבלים ממה שהיו עד כה, מעולם לא היו כל כך הרבה מחבלים כפי שהיו מזמן חתימת ההסכם ב"מחנה דוד" [כך קורים לזה, על דוד נאמר הרי "דם

---

61. ראה ב"ב לו, א.

62. יומא יט, ב.

63. ראה ירושלמי יומא פ"ח ה"ה. טור ואדה"ז שכח, ב.

64. הלשון "כפול ומכופל" – כי זה גופא שישנם טועים, ר"ל, ש"שמים חושך לאור" מר על מצב של גלות שהוא אתחלתא דגאולה [כדלקמן בפנים] – ה"ז "חושך" והסתר "חושך" הגלות עצמו. וע"פ פי' הבעש"ט (הובא בתוי"י ר"פ בראשית) עה"פ (וילך לא, יח) "אנכי הסתר אסתיר כי פני ביום ההוא", כי ההסתר עצמו הוא בהסתר, שאין מרגישים אותו – שמים "ההסתר אסתיר" לאתחלתא דגאולה!

לרוב שפכת"[65], ודוקא ב"מחנה דוד" חתמו על הסכם המעמיד בפיקוח-נפשות, רחמנא-ליצלן, שלש מליון יהודים[66]!].

ועוד **מתגאים** בכך שזהו "חוזה" שנחתם ב"מחנה דוד", והערבים טוענים כעת שזה מעט, ולא לזה התכוונו, והיהודים עומדים ודנים מה יותר טוב ל"פיקוח נפש".

אין צורך בשום ראיות, ה"בית יוסף" כבר הבהיר זאת בפירוש (מיוסד על הגמרא בעירובין לגבי נהרדעא) שאפי' "ממשמשים לבא" "על עסקי "תבן וקש" – יחשוב יהודי ויטען, לכאורה, הרי רצונם בסך הכל בקצת עשב וקצת קש, ומיד (אומרים הם) נחזור בחזרה; יאמר היהודי – תן להם קצת עשב ואח"כ נראה מה יקרה, שכן אף פעם לא יהיה מאוחר מלהלחם בהם -

קובעת "תורת אמת" שהיא גם "תורת חיים" שאסור להניח להם להכנס אפילו לרגעים ספורים כדי להבטיח מצב שלא תהא "נוחה הארץ ליכבש לפניהם", ובעצם יום השבת (לא כתמיד שצריכים לפתוח במלחמה ג' ימים קודם השבת[67]) יש לעמוד עם נשק ולהכריז שלא יתנו להם להכנס.

האדמו"ר מסדיגורא: הרי בזמן חנוכה לא נלחמו בשבת[68].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זה היה קודם שנקבע ה"פסק דין".

טענה דומה לזו טוענים מדוע מכריז אני שעומדים אנו עוד לפני "אתחלתא דגאולה"[69]: היתכן?! הרי גדול בישראל מסויים אמר כך, וגם גדול שני, כך מובא גם בירושלמי[70], בשיר-השירים רבה[71], וברמב"ן[72] שגאולת ישראל תהא קמעה קמעה כ"איילת השחר"?!

---

65. דה"א כב, ח.
66. וראה ספר "דעת תורה" פ"ז הע' 1.
67. רמב"ם הל' שבת פ"ל הי"ג. שם ספ"ב. וראה שיחת ל"ג בעומר תשמ"ה ס"י-י"ד.
68. ראה חשמונאים א, ב, קדמוניות ב, ו.
69. ראה ספר "בין אור לחושך" (קרית גת תשס"ו)
70. ריש ברכות.
71. פ"ו, י.
72. לשה"ש ח, יג.

השבתי על כך: לשם מה זקוקים אתם לראיה (לכך שזו אתחלתא דגאולה) טובה יותר מכך שר' עקיבא[73] אמר על שמעון בן כוזיבא שהוא משיח, וקרא עליו הפסוק[74] "דרך כוכב מיעקב". הנפק"מ הוא רק שזה הי' קודם שנפסק הדין ע"י הרמב"ם[75] שגאולת ישראל תהיה כאשר יקום יהודי מבית דוד וכו' ו"יכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה" (ללא כל התחשבות בדמוקרטיה) יכריח יהודים לקיים מצוות, והוא יהיה זה ש"יבנה ביהמ"ק במקומו" ולאחר מכן "ויקבל נדחי ישראל".

- וסדר זה בתהליך הגאולה מביא הרמב"ם בשני מקומות (כדלקמן).

האדמו"ר מסדיגורא: הרי ישנם ספיקות מה יהי' קודם.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הספיקות מובאות בירושלמי[76], והרמב"ם הרי ראה את הירושלמי.

האדמו"ר מסדיגורא: גם בספרי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הספרי וכל שאר ספרים אלו היו לפני הרמב"ם, כולל שיר השירים רבה. היה אחד (לא אזכיר את שמו כיון שהוא כבר בעולם האמת) שנהי' בעל תשובה והתנהג בתכלית ההידור, אך מצאו אותו אוכל בשר-עוף בחלב. כששאלוהו, היתכן?! הרי מהדר אתה בכל הדברים, וכיצד יתכן שאתה אוכל בשר בחלב? והוא השיב שמובא בגמרא[77] שכך נהג ר' יוסי הגלילי, ושאלוני אם זה נכון – השבתי, בודאי שזה נכון, זוהי הרי גמ' מפורשת, אלא שההבדל הוא שזה היה בטרם נפסקה ההלכה[78].

וכן הוא הדבר בנוגע לענייננו: בירושלמי מעשר שני יש אמנם שתי דעות מה קודם "בונה ירושלים" או "נדחי ישראל יכנס"; לאחר מכן בא הרמב"ם שראה את הירושלמי, הספרי, את הבבלי וכו' – וקבע פס"ד פעמיים: בתחלת

---

73. ירושלמי תענית פ"ד ה"ה (הובא ברמב"ם הל' מלכים פי"א ה"ג. וראה שם הל' תעניות פ"ה ה"ג).
74. בלק כד, יז.
75. הל' מלכים ספי"א.
76. מעשר שני פ"ה הי"ב.
77. חולין קיג, א. וראה שבת קל, א.
78. רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ט ה"ד.

פרק יא של הלכות מלכים[79] ובסופו[80] [אינני בקי ברמב״ם... אך ענינים אלו כבר שננתי בע״פ!]

אח״כ התעוררה טענה: בפרק שלאחר מכן[81] קובע הרמב״ם כי ״כל אלו הדברים וכו׳ לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו״, ממילא מה הראי׳ ממה שכתב בפרק י״א – כאשר הרמב״ם בעצמו קובע שהסדר אינו ברור!

השבתי שדברי הרמב״ם בפי״ב מוסבים על דבריו באותו פרק, אך לא על מה שכתב בפי״א, שא״כ, אפשר להרחיק לכת ולומר שהרמב״ם חזר בו מכל מה שכתב בפי״א...!

האדמו״ר מסדיגורא: האם הדין ל״ג׳ שבועות״[82] נוגע למצב כיום?

כ״ק אדמו״ר שליט״א: למצב היום – אין כל קשר ל״ג׳ שבועות״ – וכפי שאמרתי – דין זה (השו״ע בהל׳ שבת) חל גם על נהרדעא כמפורש בגמרא.

האדמו״ר מסדיגורא: האם עתה לאחרי שה״יו-ען״ (האו״ם) נתנו רשות האם בכלל חל הדין דג׳ שבועות?!

כ״ק אדמו״ר שליט״א: מספרים על ר׳ יחזקאל לנדא ה״נודע ביהודה״, שהגיע פעם לעיר שהיו בה הרבה לומדים שסברו שיודעים הם ללמוד יותר ממנו, וקיפחוהו בהלכות בפומבי – ועל הכל השיב בהצלחה. עד שהוא אמר פעם משהו שגרם לסערה, היתכן שרבה הראשי של פראג אמר דבר שלא כהלכה! הוא ביקש שהות להתבונן, ולבסוף הודה שהצדק עמם – אך יחד עם זה הוסיף, שכנראה השאלה שנשאלה עלי׳ לא היתה נוגעת למעשה, ולאחר מכן הסביר את הדברים:

כשרב פוסק דין, וזאת לאור ציווי הקב״ה, מתעוררת קושיא: פס״ד זה מקבל הרי תוקף של משה רבינו (שהרי הרב הוא סמוך ״איש מפי איש״ עד משה[83]) – כיצד, איפוא, אפשר לסמוך על בשר-ודם? התשובה לכך היא

---

79. ה״א.
80. ה״ד.
81. פי״ב ה״ב.
82. כתובות קיא, א. וראה שהש״ר פ״ב.
83. ראה ר״ה כה, א (במשנה).

בדוגמת הביאור בדין גבי עדין זוממין "הרגו אין נהרגים"[84] שכן כיון שהיתה הריגה בפועל, והקב"ה איפשר זאת, הרי סימן שכך צריך היה להיות[85]. ועד"ז בענייננו – כאשר לרב יש סמיכה להלכות אלו, והוא רב עפ"י שו"ע – לא יאפשר הקב"ה שיצא מידו מכשול.

במה דברים אמורים? כאשר זה נוגע למכשול, אך כאשר הדברים נוגעים רק לכבודו של הרב, אין הקב"ה מחוייב, כביכול, לרדת ולעזור לו שיקלע לאמת. ולכן – סיים ה"נודע ביהודה" – בוודאי השאלה בה נשאלתי לא היתה נוגעת למעשה. ולבסוף ביררו ומצאו שאכן כך היה.

השאלה של "ג' שבועות" איננה נוגעת היום לפועל[86].

כיון שלנמצאים בא"י "אסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ"[87] ללא כל קשר לג' שבועות, ואלו הנוסעים מהכא להתם, הנה, בדיוק כפי שדיברתי עמכם בנוגע לתל-אביב, מדבר אני עמם, שכל מדריך רוחני, או רב העוזב את חו"ל הוא עריק הבורח מן המלחמה בהתבוללות.

בזמנים שעברו, כשרב נסע לא"י הוא השאיר ממלא-מקום כמותו, ואם היה זה ראש ישיבה דאג להשאיר עשרה תלמידים במקומו, – אך עכשיו: רב, מלמד או ראש ישיבה העוזב את ניו-יורק, שיקגו בוסטון, או לונדון בשל רצונו ללמוד תורת א"י בארץ ישראל[88] – הרי הוא פשוט בורח "מן המערכה"! [ועד"ז גם בנוגע ל"ג' שבועות" (חסר קצת) לזה צריך פשוט "עליה בחומה", כי ב"ג' שבועות" מוזכר דוקא "עליה בחומה" ולא סתם מצד (חסרון) א"י].

האדמו"ר מסדיגורא: המהרש"ל כותב בנוגע לימי כורש שאז לא הי' זה בגדר "עלי' בחומה" שכן, זה היה ברשות האומות, עד"ז עתה, שהם נתנו רשות.

---

84. הובא בפרש"י עה"פ שופטים ט, יט. וראה מכות ה, ב.
85. ראה כס"מ לרמב"ם הל' עדות פ"כ ה"ב. רמב"ם עה"פ שם.
86. ראה סי' דע"ת פי"ג הע' 2.
87. רמב"ם הל' מלכים פ"ה הי"ט.
88. ראה ספרי ר"פ עקב פט"ז, ז.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: עתה נהי' שינוי – אם ישאלו את האומות לא יתנו רשות.

האדמו"ר מסדיגורא: כיון שנתנו רשות פעם אחת זה מספיק.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: על כך יטענו שהם נתנו רשות כל זמן שהם בעלי-הבתים והדבר הוא באפשרותם, גוי הרי איננו יכול לתת לצמיתות – והוא לא יעשה דבר שאיננו בידו.

כשבלפור וכיו"ב הצהירו – היתה תוקפה של ההצהרה מוגבל לכל ימי חייו, וכהונתו כמיניסטער בלבד, ואז היו צריכים לעמוד בדיבורם, ולאחר מכן הם בעצמם התחרטו – והצרות עם הערבים התחילו כבר בחייו (של בלפור). כיום הראה הקב"ה "נס" שהגוים אינם רוצים לקחת, הזמינו לכאן את מלך ירדן והיו צריכים לפעול עליו שיסכים ליטול את השטחים שארץ-ישראל מעוניינת למסור לו מצדה של הירדן – והוא מסרב לקבל.

כל הצרה היא שצריכים לפעול על יהודים שלא ירצו למסור שטחים. וכאמור לעיל – לא בגלל כיבוש יחיד או כיבוש רבים, ג' שבועות או קדושת הארץ, שלימות הארץ או לא תחנם – אלו ענינים שונים, אך אין להם כל קשר לענין ד"פיקוח נפש"; הפס"ד המובא בשולחן-ערוך ממסכת עירובין עם כל ה"סערה" – מקורו במצב ד"נהרדעא" – **בחו"ל**.

וכפי שאמרתי קודם, מעולם לא היו רח"ל כל-כך הרבה מחבלים, כפי שישנם כיום למן חתימת ה"חוזה" – אלא שהממשלה הורתה להשתיק את הענין כדי שלא תיווצר פאניקה (אם זו הסיבה).

האדמו"ר מסדיגורא: האם נמצאים אצלכם כתבי-יד מהרוז'ינער?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לא ידוע לי מכך, בין מכתבי הגניזה ישנם מכתבים שנכתבו לרוז'ינער ועל-ידו, אך כולם הודפסו כבר ב"התמים".

האדמו"ר מסדיגורא: ויותר אין? **כ"ק אדמו"ר שליט"א:** עד כמה שידוע לי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם אצלכם ישנם גוף כתבי-יד?

האדמו"ר מסדיגורא: יש מתלמידי המגיד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם אלו תורות מהמגיד ממעזריטש שעדיין לא נדפסו?

האדמו"ר מסדיגורא: חלק מהם לא נדפסו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כאשר גילו אצל מישהו כתב-יד מתלמיד המגיד, התפרסמו לאחר מכן ידיעות בעיתונים שמצאום (אינני זוכר עתה מתי הם נמצאו). ולכאן שלחו צילום מהכת"י, ול"אור תורה" מהה"מ שנדפס כאן[89], הכניסו תורות אלו.

האדמו"ר מסדיגורא: אצל יהודי בירושלים מצוי כת"י מתורת הרב המגיד, ובדעתו להדפיס זאת.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם ישנם שם הוספות על מה שכבר נדפס?

האדמו"ר מסדיגורא: לא ידוע לי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ואצלכם בירושה אין?

האדמו"ר מסדיגורא: יש, וכפי שאמרתי מקודם.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם ישנם שם הוספות על הנדפס? מי מהתלמידים כתב זאת, לא יודעים?

האדמו"ר מסדיגורא: לא, אבל זה כת"י יפה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בכל אופן לא מר' שלמה לויצקער.

האדמו"ר מסדיגורא: זה הי' אצל אחי ולא יודעים מיהו המעתיק.

---

89. קה"ת תשל"ג.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרוז'ינער התנהג גם הוא באופן מלכותי בחו"ל, ולא התפעל לא רק מ"גוי קטן", אלא אף מ"גוי גדול" לא התפעל, הוא הסתכסך עם כל מלכות רוסי'.

האדמו"ר מסדיגורא: הגעתי לכאן להשתתף בחתונה, וחזרתי על תורה של הרוז'ינער על מאמרי חז"ל[90] "כיצד מרקדין לפני הכלה" שזה מוסב על כנס"י והקב"ה. [אדמו"ר מסדיגורא המשיך לבאר את מאמר הגמרא].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ממילא יש להיות בשמחה – זהו הרי הסיום שם – שכן רוקדים בחתונה של הקב"ה ועם ישראל, וכנוסח הברכה "בגן עדן מקדם"[91], כפי הפירוש – כקודם החטא, וע"י כך נוספים ילדים יהודים, זהו ההמשך.

לאחר מכן אין להישאר בד' אמות העצמיים אלא "ומילאו את הארץ וכבשוה[92]"; נאמר "פרו ורבו ומילאו את הארץ וכבשוה", ל"פרו ורבו" די בבני ברק, דרוש אבל גם "ומלאו את הארץ" וגם – לא די ב"מלאו (את הארץ)", אלא דרוש "וכבשוה".

האדמו"ר מסדיגורא: תל-אביב הוא סמוך ונראה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: עד שתחנכו תלמידים שאכן יונח אצלם כך, עליכם להימצא בת"א, אלא שלאחר מכן כבר יבוא המשיח.

בכל אופן שלא תהיה לכם תרעומת על כך שאני מתערב בעניניכם – אך אם אצליח לפעול משהו בכך שתישארו בתל-אביב לאורך ימים ושנים טובות, הנה תבוא עליכם ברכה.

האדמו"ר מסדיגורא: לא חשבתי לעזוב, אלא להיות בשניהם מזה ומזה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אני מדבר אודות ה"ד' אמות" – מזה ומזה תוכלו לפעול שם. יכולים אתם לחיות בקראון-הייטס – כאן יהי' גם מזה ומזה.

---

90. כתובות טז, סע"ב ואילך. דרך ארץ רבה ספ"ו.
91. מכתובות ח, א.
92. בראשית א, כח.

האדמו"ר מסדיגורא: הרי האדמו"ר שליט"א נמצא בקראון-הייטס.

כ"ק האדמו"ר שליט"א: תישאר עבודה גם לשלישי, בכל אופן, שירבו שמחות אצל יהודים ושיהא "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה" אולם לפני ה"וכבשוה" בשטחים חדשים, אסור לחשוב אודות עזיבת השטחים שישנם כבר, וכפי שדובר לעיל – ענין של פיקוח-נפש אסור להמתין עד שיבואו לשאול על כך.

האדמו"ר מסדיגורא: מה יכול אני לפעול בכך.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ראשית יש לפרסם "קול קורא" וכיו"ב. (כאן נשמט קטע לא ברור) ...ואם בכל זה לא הי' די – ראו עתה דבר מבהיל. עבר כבר חודש ועדיין לא נמצא אפילו אחד מאותם שירו בליל שבת-קודש [על בחורי הישיבה בחברון הי"ד] ל"ע ול"ע, ומי היורה בבחור-הישיבה יהושע סלמה הי"ד, בחברון, הש.ב. (- שירותי הבטחון) דארץ ישראל מפורסם בעולם כבולשת היעילה ביותר, ועם זאת לא רק שלא מצאו את המרצחים, הם גם אינם אומרים שיש בידיהם כיוון למציאת האשמים.

כאשר התעסקו עם ערבי והלה רק נפצע – מתפארים הם בכך שעצרו 300 חשודים, וישנם כיווני חקירה, ובודאי גם ימצאו את האשם, ואילו במקרים האמורים לעת-עתה לא כלום, ואין איש שם לבו על כך!

[פעם היו מתבטאים – שה"עוולה" אינה גדולה בכך שאין פוסקים כן – אין דנים כלל, ולא ידוע כי קיימת כאן שאלה כלשהי!]

ובאמת – אילו היו מוצאים את הרוצה שירה (ל"ע) ביהושע סלמה הי"ד – אזי לא הי' קורה מה שקרה בליל-שבת-קודש – שכן היו מענישים אותו והם היו רואים כו' בחינת "למען ישמעו גו' ויראו"[93], וכאמור, מאז עברה תקופה של חודש – ושותקים!

93. ע"פ לי' הכתוב – וילך לא, יב.

והרי אילו תזכו – תהיו אתם ה"סוללים את הדרך" ומפרסמים, ובקול רעש גדול דוקא. – שזהו ה"קול גדול ולא יסף"[94] מאז מתן-תורה – בבחינת "תלמיד ותיק שעתיד לחדש"[95] את דין הגמרא שנקבע ע"י הבית-יוסף בשולחן ערוך לגבי "נהרדעא" שניתן למשה מסיני.

ואין צורך לחדש בכך מאומה – כי אם לחזור על פס"ד הנ"ל, ולהוסיף – שזהו דבר שהזמן גרמא הקשור ב"פיקוח נפשות".

לא חשובים כאן פלפולים וכל ויכוחים, ואין צורך לנגוע (לפגוע) באף אחד – כשהולכים על סמך דברי הב"י, ועל כתפיו, שאז ה"ז בדוגמת המשל[96] דננס העומד ע"ג הענק, שהננס רואה למרחוק יותר, כיון שעומד הוא גבוה (על כתפי הענק), וכשאומרים "בית יוסף" – אין הכוונה שצריכים לגשת לארון ספרים להוציא ספר שלו ארבעה חלקים, והוא עסוק בלהט דוקא בחלק "חושן משפט"...

זהו דין מפורש ב"אורח חיים" (הראיתם למדן שיתעסק בלהט ב"אורח-חיים"?!...), אשר כשמו כן הוא מורה דרך בחיי היומיום לכל יהודי: מיד כשיעור משנתו יאמר מודה אני, אח"כ יברך על נטילת ידים, ברכות השחר. ובחלק זה הכניס הב"י גם את הדין של פיקוח-נפש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בכל האמור כוונתי כשתשובו לאה"ק תעשו "שטורעם" בנושא הזה.

האדמו"ר מסדיגורא: מה רוצים אתם ממני דוקא, מה כבר ביכולתי לפעול?!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אני תובע זאת לא רק מכם, כי-אם מכל מי שמזדמן לי לשוחח עמו, ומכל מי שנופל ליד. אלו שאינם משוחדים יודעים את האמת. לדוגמא, ראש האלופים בארצות-הברית, מר קעזינן, שיצא עתה לפנסי' (ולכן כבר אינו תלוי באף אחד – ובאפשרותו לומר את האמת) פירסם

94. דברים ה, יט.
95. ראה מגילה יט, ב. לקו"ש חי"ט ע' 252 הערות 21-20.
96. ראה שבלי הלקט בראש הספר (בשם רבי ישעי' מטארני).

שכל נסיגה ולו הקטנה ביותר מהשטחים מהווה סכנה בטחונית – פקו"נ – ממש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: דבר פלא הוא[97] שדוקא את ג' המקומות שכם[98] חברון[99] וירושלים[100] שנקנו בקנין כפשוטו – תובעים הערבים. הצרה היא בהסברה – שלא אומרים להם שכן מפורש בתורה ("בייבל" בלשונם).

האדמו"ר מסדיגורא: ואם יסבירו להם שכך מפורש ב"בייבל" האם זה יועיל?!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הם מאמינים ב"בייבל", והוכחה לכך ב"יו-ען" (או"ם) פותחים את הישיבות בציטוטים מה"בייבל". גם קרטר הוא מאמין דתי – ובעצמו מוסר ביום ראשון שיעור ב"בייבל".

אינני מבין, מדוע מתביישים לומר להם שכך כתוב ב"בייבל", דבר שהי' מסייע שיבינו. כשחיים הרצוג ביקר כאן בשמחת-תורה, אמרתי לו: כיון שאתה לוי, וחברון שייכת ללויים – תכריז ב"יו-ען" שחברון שייכת לך, ואינם מוותר עלי'. הוא עשה כן, והגיעו לכאן ידיעות על-כך. הגיעוני ידיעות מב' הצדדים (מאה"ק ומוואשינגטון) שקרטר בעצמו התפלא שהיהודים **נסוגו יותר** מכפי שהוא קיווה. והסיבה לכך מפני שהממשלה נפולה מאד בעצמה.

האדמור מסדיגורא: אאמו"ר אמר פעם עה"פ[101] "ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם" שלכאורה צריך היה להיות כתוב להיפך – בגלל שהיינו בעיניהם לכן גם היינו בעינינו?! אלא הביאור בכך הוא שכיון שבעינינו היינו כחגבים, לכן, בעיניהם היינו עוד יותר נמוכים – כנמלה.

---

97. בהבא לקמן – להעיר מב"ר פע"ט, ז.
98. וישלח לג, יט.
99. חיי-שרה כג, טז.
100. דה"י-א כא, כה. וראה שמואל-ב', כד, כד.
101. שלח יד, לג.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: הן הן הדברים, כיון שאמרתם וכולם שמעו זאת (כ״ק אד״ש הסתובב לכיוון הנוכחים הראה בידו, והמשיך:) שכולכם צריכים לפרסם מה שנאמר כאן שלא צריכים להיות כל-כך נפולים.

האדמו״ר מסדיגורא: בנמלים ישנה מעלה, שהרי לומדים גזל מנמלה.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: ״אלמלי[102] לא ניתנה תורה (ח״ו[103]) היינו למדים צניעות מחתול וגזל מנמלה״, ויתירה מזו מצינו ששלמה המלך הלך ללמוד חכמה מנמלה, – אך לענייננו החסרון מספיק כשנופלים כ״חגבים״.

כ״ק אדמו״ר שליט״א פנה להרב אברהם שפירא, מחסידי סאדיגורא, ואמר: כיון שאתם בעה״ב ולפעמים בעה״ב יכול לפעול יותר, במילא כל הדברים שדברתי קודם בנוגע לשטחים, צריכים אתם גם-כן לפעול בהם. והוסיף **כ״ק אדמו״ר שליט״א:** יש לעשות הכל – ליישב מיד את כל הגבול בגלל הצורך הבטחוני, ואילו בהתנחלויות שמקימה הממשלה זה מתעכב זמן רב. ממתינים לסידורי מים, חשמל וכו׳[104].

הר״א שפירא העיר כי תוכניתו של יגאל אלון (להחזרת השטחים) היתה טובה יותר, ולפיה היו מחזירים פחות שטחים משהחזיר בגין.

כ״ק אדמו״ר שליט״א שבתוכנית אלון חסרון אחד עצום לחתוך את ארץ-ישראל לשני חלקים. אלו היודעים כיצד התנהלה המלחמה בין פולין וגרמניה – מבינים שכל החורבן הי׳ בגלל שפולין נחתכה לשני חלקים.

הר״א שפירא אמר כי הוא בן דוד של הרה״ג ר׳ מאיר שפירא מלובלין זצ״ל.

כ״ק אדמו״ר שליט״א סיפר כי נפגש עמו בחתונתו, ושוחח עמו קצת בלימוד[105], שכן לא הי׳ זמן כי הי׳ טרוד, וגם ר״מ שפירא הי׳ טרוד שהרי הי׳ ראש ישיבה.

---

102. עירובין ק, ב.
103. כן הי׳ מוסיף (בלחש) כ״ק אדמו״ר (מהורש״ב) נ״ע כשהי׳ מביא מרז״ל זה.
104. ראה בארוכה סי׳ דע״ת פי״ב (ע׳ 138 ואילך).
105. ראה גם שיחת ש״פ צו תשל״א.

ר"א שפירא אמר כי הוא גם נכד של הרה"ק ר' פנחס קאריצער.

כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר כי ר"פ קאריצער "פלגעגט זיך קאכן אין אמת"[106], ולכך צריכים אתם לפרסם גם-כן את האמת על הסכנה בהחזרת השטחים.

האדמו"ר מסדיגורא: באמו"ר אמר כי בימות המשיח אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר[107] (אחר כך מצאתי כן בעוד ספרים) לגבי המובא בסיום מסכת סוטה – בסימני עקבתא דמשיחא: בת קמה באמה, כלה בחמותה, וחוצפא יסגי, ולאחר מכן מוסיף "ואין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים". ולכאורה, מהו החסרון בכך שבוטחים בה'?! אלא: כאשר מחליטים, אנחנו נשב בצד ולא נעשה כלום, ורק הקב"ה יעשה – אין זה אלא מסימני עקבתא דמשיחא. – צריכים לפעול ואז יעזור הקב"ה.

106. וראה סי' בית רבי ח"א סב, א.
107. ראה גם סה"ש תש"ב ריש ע' 17. ובכ"מ.

האדמו"ר רבי אברהם יעקב פרירמן מסדיגורא

– אור ליום ד' פ' שמות, ט"ו טבת ה' תשד"מ –

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בודאי יש בידכם "בשורות טובות" מארץ ישראל.

אדמו"ר מסדיגורא: באנו גם להביא "בשורות טובות" מכאן לארץ ישראל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אכן, מצינו בחז"ל[1] ש"אין טפה יורדת מלמעלה שאין עולין כנגדה טפיים".

אדמו"ר מסדיגורא: ענין זה מתאים גם עם מארז"ל[2] "חד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו", ומזה מובן, שכאשר חוזרים מחו"ל לארץ ישראל נוסף עילוי מיוחד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לפני כמה זמן יצאתם מארץ ישראל?

אדמו"ר מסדיגורא: לפני ימים ספורים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: א"כ, בודאי יש בידכם ידיעות אודות המצב הפנימי בארץ ישראל. – אודות המצב החיצוני מפרסמים וכו', משא"כ בנוגע למצב הפנימי.

אדמו"ר מסדיגורא: בודאי יש לאדמו"ר מליובאוויטש ידיעות גם אודות המצב הפנימי שבארץ ישראל!...

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אבל בכל זאת, הרי אינו דומה ידיעה שמקבלים "מפיהם", לגבי ידיעה שמקבלים "מפי כתבם"[3].

---

1. זח"ג רמז, ב. וראה תענית כה, ב.
2. כתובות ה, א.
3. עפ"י לי' חז"ל – גיטין עא, א. וש"נ.

ב. אדמו"ר מסדיגורא: אם ב"מפי כתבם" עסקינן – הרי הבאתי ספר הוצאנו לאור: שו"ת דעת משה, מאת דודי זקני ר' משה פרידמן, אדמו"ר מבויאן-קראקא, ונשיא ישיבת "חכמי לובלין".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם נדפסו ספרים נוספים מתורתו?

אדמו"ר מסדיגורא: חלק קטן ממנו נדפס כבר בספר "דעת משה" (ע"י ר' אהרן רבינוביץ). אבל לאחרי כן נמצאו ריבוי תשובות נוספות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ומה בנוגע לשיעוריו בישיבה – האם נרשמו שיעורים אלו?

אדמו"ר מסדיגורא: ע"פ השמועה (וכן ע"פ עדות) – הי' ארגז שלם של חידושי תורה, וכאשר נסע מקראקא לטורנא וכו' – נלקח ממנו הכל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בודאי היו כתבים נוספים במקומות אחרים.

אדמו"ר מסדיגורא: נכון. השו"ת שהוצאנו לאור עתה – חלקם מתשובות שהיו אצל אבי זצ"ל, וחלקם מתשובות שרכשתי אצל אחרים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ומה בקשר לשיעורים שנאמרו בישיבה – האם לא רשמו תלמידיו את השיעורים?

אדמו"ר מסדיגורא: ישנם כמה ענינים שרשמתי ע"פ זכרון התלמידים, אבל לדאבוננו, לא נשארו הרבה מתלמידיו בעלמא דין.

ג. אדמו"ר מסדיגורא: יש ברשותי מכתב מאדמו"ר מהוריי"צ לאבי זצ"ל, בקשר לשני ענינים: א) בענין הצלת משפחה ברוסי', ב) נתינת תודה על משלוח הספר "קדושת אהרן" (ספרו של זקני) ששלח אבי לאדמו"ר מהוריי"צ.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר אודות הקשר ההדוק שהי' בינו ובין אביכם זצ"ל.

אדמו"ר מסדיגורא: נכון, ונוסף לזה – אדמו"ר מהוריי"צ כותב לו "שאר בשרי". כנראה, הכוונה לקירבה מצד האדמו"ר מטשרנאביל, ועוד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כן, הקירבה היא מכמה צדדים.

אדמו"ר מסדיגורא: כוונתי היתה לשלוח מכתב הנ"ל לכבוד יום הולדת ד"גבורות שמונים שנה", אמנם, מכיון שהענין ד"גבורות שמונים שנה" נמשך גם בהוה – הרי עדיין לא מאוחר, ולכן, התכוננתי להביא עמי את המכתב לכאן. אבל לדאבוני, נשאר המכתב בביתי, אני מקוה בעז"ה לצרף את ה"מחשבה טובה" למעשה בפועל, ובהזדמנות – אשלח מכתב זה לאדמו"ר שליט"א.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ידוע דיוק אדמו"ר הזקן[4] בפירוש מארז"ל[5] "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה", ולא נאמר "מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה" – שבודאי אין ה"מחשבה טובה" יכולה להיות במקום ה"מעשה", אלא כאשר ישנו המעשה בפועל, אזי מצרף הקב"ה את המחשבה טובה עם המעשה בפועל, ועי"ז ישנו דבר שלם – מעשה טוב ביחד עם מחשבה טובה.

אדמו"ר מסדיגורא: בקשר למה שהזכיר אדמו"ר שליט"א ש"מחשבה טובה" אינה במקום המעשה – מבאר המהר"ל בספרו דרך החיים שאף שענין המחשבה הוא למעלה מענין הדיבור, הרי בנוגע לתורה מודגש ענין הדיבור דוקא.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האמור לעיל אודות צירוף המחשבה טובה למעשה – נוגע גם ל"מלאכים" הנבראים מכל מעשה טוב של יהודי (כמבואר בספרים[6]): מכיון שהמחשבה טובה שמצרפה הקב"ה למעשה טוב פועלת שלימות בענין המעשה (שאינו מעשה טוב בלבד, אלא מעשה טוב בשלימותו – ביחד עם מחשבה טובה), הרי מובן, שגם ה"מלאך" וה"פרקליט" שנברא ממעשה טוב זה הוא בשלימותו – מלאך ופרקליט שלם.

---

4. תניא פט"ז.
5. קידושין מ, ב.
6. ראה אוה"ת על מארז"ל (קה"ת תשמ"ג) ע' נד.

ד. אדמו"ר מסדיגורא: בהמשך להמוזכר אודות המלאכים שנבראים ממעשים טובים של בנ"י – ברצוני לומר פתגם מאבי זצ"ל בפירוש "משרתיו שואלים זה לזה אי' מקום כבודו להעריצו"[7]:

לכאורה תמוה: היתכן ש"משרתיו" – פמליא של מעלה – צריכים לשאול "אי' מקום כבודו"?! והביאור: "מלאך" הוא בדרגת "עומד"[8] – דלא כיהודי שהוא בדרגת "מהלך"[9]. ולכן, "משרתיו שואלים זה לזה" – כל מלאך שואל אצל חבירו – "אי' מקום כבודו להעריצו", היינו, כיצד יכולים הם להתעלות לדרגא נעלית יותר מדרגת "עומדים"? והמענה – "לעומתם משבחים ואומרים" (או "לעומתם ברוך יאמרו"): "לעומתם" – קאי על המלאכים שנבראים ע"י העבודה בקיום התומ"צ הנעשית ע"י "דרי מטה"[10] ("מהלכים"), שעל ידם נפעל עילוי ושלימות במלאכים דפמליא של מעלה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בענין "משרתיו שואלים זה לזה" – ישנו פירוש ש"שואלים" הוא מלשון "**ושאלה**"[11] אשה משכנתה", היינו, שממשיכים ונותנים זה לזה וכל מלאך מקבל מחבירו, כפי שמבאר אדמו"ר הזקן[12] בפי' "וקרא זה אל זה", ש"קריאה זו הוא ענין קבלה שמקבלים זה מזה ע"י ההמשכה וההשפעה זה לזה".

דהנה, ישנם חילוקי דרגות בעבודת המלאכים – עבודת מיכאל באהבה, עבודת גבריאל ביראה, וכיו"ב בנוגע לשאר המלאכים, ולכן, כאשר מלאך מיכאל רוצה להגיע לשלימות נוספת בעבודה (מלבד עבודתו באהבה) – עליו לבקש ולשאול ממלאך גבריאל שימשיך ויתן לו מענין היראה, וכיו"ב בנוגע לשאר אופני העבודה דמלאכים.

---

7. נוסח ברכת יוצר-אור.
8. ראה ישעי' ו, ב. וראה תו"א וישב ל, סע"א ואילך. לקו"ת ר"פ בחוקותי, ובכ"מ.
9. כמ"ש (זכרי' ג, ז): "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה", וראה תו"א ולק"ת שבהערה הקודמת.
10. לי' הפיוט – בתפלת מוסף דיוהכ"פ.
11. שמות ג, כב.
12. לקו"ת ויקרא בתחלתו.

ה. כ״ק אדמו״ר שליט״א: האמור לעיל אודות המשכת והשפעת המלאכים זה לזה – מצינו גם אצל בנ״י, ואדרבה – באופן נעלה יותר מאשר אצל המלאכים, כדלקמן.

ובהקדים:

דובר בשיחת עשרה בטבת[13] אודות פירוש רש״י עה״פ[14] ״איש אשר כברכתו ברך אותם״, ״לא הי׳ לו לומר אלא איש אשר כברכתו ברך אותו, מה ת״ל ברך אותם, לפי שנתן ליהודה גבורת ארי ולבנימין חטיפתו של זאב ולנפתלי קלותה של אילה, יכול שלא כללן כולם בכל הברכות, ת״ל ברך אותם״, היינו, שנוסף על הברכות הפרטיות שנתן יעקב אבינו לכל שבט בפ״ע, חזר ובירך את כל השבטים בכל הברכות – שבזה מודגשת אחדותם של כל בנ״י, שגם הברכה הפרטית השייכת לכל שבט פרטי ״איש אשר כברכתו״ (מצד שרשו ומקורו) – ״ברך אותם״, כל השבטים.

ולפלא – שענין זה מפרש רש״י ב״פשוטו של מקרא״[15] [שהרי אינו מקדים ״רבותינו דרשו״[16], ״מדרש אגדה״ וכיו״ב]. היינו, שרש״י סובר שיכולים לבאר זאת אפילו ל״בן חמש למקרא״ – שלמרות שזה עתה למד בארוכה ובפרטיות שלכל שבט ניתנה ברכה פרטית מיוחדת, ״איש אשר כברכתו״, ״ליהודה גבורת ארי וכו׳״, יכול הוא להבין שלאחרי זה ״כללן כולם בכל הברכות״, היינו, שכל השבטים קיבלו את הברכות (וכדלקמן ס״ו).

והנה, ברכה ענינה – המשכה[17] ונתינת כח מלמעלה, ובהתאם לברכה זו – נעשית עבודתו של מקבל הברכה. ובענייננו: עבודתם של י״ב השבטים מחולקת זה מזה כל שבט במסילתו יעלה[18], בהתאם לברכה (נתינת כח מלמעלה) הפרטית דכל שבט ושבט.

---

13. סי״ג.
14. ויחי מט, כח.
15. ראה פרש״י בראשית ג, ח. שם. כד.
16. ראה ס׳ כללי רש״י (קה״ת, אה״ק תש״מ) פרק ה. ושי״נ.
17. תו״א מקץ לז, ד. לקו״ת תזריע כב, ג. בחוקותי מח, ב. ובכ״מ.
18. ראה לקו״ת צו יז, א. ובכ״מ.

ועפ"ז: מכיון שכל הברכות ניתנו לכל השבטים ("ברך אותם"), מובן, שכן הוא גם בנוגע לאופני העבודה דכל השבטים – שלמרות שלכל שבט ישנה עבודה פרטית המיוחדת לו, ביכלתו לבוא גם לאופן העבודה דשאר השבטים, שהרי ניתנו לו כל הברכות דכל השבטים.

ובזה ישנו חילוק בין מלאכים לבנ"י:

אצל מלאכים – זקוקים לענין ד"שואלים זה לזה", היינו, שכל מלאך צריך מחבירו שיעשה לו טובה ויתן לו מדרגתו ואופן עבודתו כו'; אבל אצל בנ"י – לא זקוקים לבקשה מיוחדת בזה, מכיון שענין זה נפעל כבר בברכתו של יעקב אבינו, ש"ברך אותם" – את כל השבטים – בכל הברכות הפרטיות שנתן לכל שבט בפ"ע, ובכך הורה את הדרך לכל הדורות – שכל יהודי צריך להשתדל להעניק ולתת מעניניו לכל שאר בנ"י.

אדמו"ר מסדיגורא: בנוגע להתכללות השבטים – ידוע מ"ש החיד"א עה"פ[19] "אפרים ומנשה כראובן ושמעון", שהגימטריא ד"אפרים ומנשה" שוה לגימטריא ד"ראובן ושמעון", עם הכולל ["כראובן ושמעון" – כ"ף מורה על ה"כולל"].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין זה הוא רק בנוגע לשבטים פרטיים אלו, ואילו הענין ד"איש אשר כברכתו ברך אותם" נאמר בנוגע לכל השבטים כולם.

אדמו"ר מסדיגורא: בענין הנ"ל – ישנו פתגם מזקני הרוז'יני זצ"ל בפי' הפסוקים "ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרה אתכם באחרית הימים התקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם"[20]:

יעקב צוה לבניו "האספו" – שיהיו במצב של אסיפה ואחדות, "ואגידה" – מלשון איגוד ואחדות [ומכיון שמדובר אודות ענין הברכות הרי משמעות הדבר היא שהברכות יהיו שייכות לכולם, ע"ד האמור לעיל],

---

19. ויחי מח, ה.
20. ויחי מט א-ב.

וממשיך בכתוב: "את אשר יקרה אתכם באחרית הימים" – שכאשר ב"אחרית הימים" יהי' מצב של קירות, "יקרה" מלשון קרירות, כמו "אשר קרך בדרך"[21], אזי העצה לזה – "הקבצו ושמעו בני יעקב", שזוהי דרגא שלמטה מהדרגה ד"האספו ואגידה" (מכיון שמדובר אודות "אחרית הימים"), ועי"ז יוכלו להתקרב "אל ישראל אביכם".

כמו כן ישנו פתגם מאבי זצ"ל – בענין התכללות השבטים:

מצינו בפ' כי תבוא[22] "אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים גו' שמעון ולוי ויהודה וישכר ויוסף ובנימין", "ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל ראובן גד ואשר זבולון דן ונפתלי".

ולכאורה תמוה: מדוע חילקו את השבטים ששה על הר גריזים ("לברך את העם") וששה על הר עיבל (לאמירת הקללה) – לכאורה, הי' ראוי שכל י"ב השבטים יעמדו תחילה על הר גריזים ואח"כ יעמדו כולם על הר עיבל?

וביאר אאמו"ר: ששה השבטים שעמדו על הר גריזים, מסמלים את העבודה בעניני קדושה – עבודתו של ישכר בלימוד התורה[23], עבודת ביהמ"ק בחלקו של בנימין[24], וכיו"ב; וששה השבטים שעמדו על הר עיבל, מסמלים את העבודה בענינים הגשמיים דעוה"ז – זבולון, ראובן וגד – שהי' להם "מקנה רב"[25], אשר – "שמנה לחמו"[26], וכיו"ב.

ולכן העמידום אלו כנגד אלו [ששת השבטים המסמלים את העבודה בעניני קדושה – על הר גריזים, וששת השבטים המסמלים את העבודה בעניני עוה"ז – על הר עיבל] – כדי להראות לישכר וחבריו (תלמידי-חכמים) שעומדים בהר גריזים שעליהם לעסוק ולפעול עם בעלי-עסקים, לקרבם אליהם כו' (שלא ישארו בהר עיבל כו'), ולאידך – להראות לזבולון

---

21. תצא כה, יח. וראה תנחומא תצא ט. פרש"י תצא שם.
22. כז, יב-יג.
23. ראה פירש"י עה"פ ויחי מט, יד.
24. ראה פרש"י עה"פ ויגש מה, יד.
25. מטות לב, א.
26. ויחי מט, כ.

וחבריו (בעלי-עסקים) שתפקידם לסייע לישכר וחבריו שיוכלו לעסוק בלימוד התורה.

ובזה רואים את התכללות והערבות של כל שבטי ישראל, שכולם כלולים זה בזה, וערבים זה לזה.

ו. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בהמשך להאמור לעיל בענין "איש אשר כברכתו ברך אותם" – לכאורה, יש מקום להקשות: מכיון ש"חזר וכללן בכל הברכות", א"כ, מדוע לכתחילה נתן לכל שבט ברכה פרטית, "ליהודה גבורתו של ארי, ולבנימין חטיפתו של זאב, ולנפתלי קלותה של אילה"?!

וכמו כן דרוש ביאור בפסוקים[27] "אתם נצבים היום כולכם גו' ראשיכם שבטיכם גו' מחוטב עציך עד שואב מימיך" – דלכאורה, מכיון שמקדים ש"נצבים גו' **כולכם**", כולם בשוה, מדוע ממשיך לפרט שישנם **חילוקי דרגות** בבנ"י, מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך ושואב מימיך"?!

והביאור בזה – בהקדים:

בעבודתו של כל יהודי ישנם (בכללות) ב' סוגי עבודה: א) העבודה הפרטית שלו – בהתאם לחילוקי הדרגות ד"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך ושואב מימיך", חילוקי העבודה די"ב שבטים, וכיו"ב. ב) עבודתו בתור חלק **מכלל** ישראל – "נצבים גו' כולכם".

כלומר: יהודי השייך לסוג ד"ישכר", עיקר עבודתו היא – לימוד התורה, "מארי תורה"[28], ויהודי השייך לסוג ד"זבולון", עיקר עבודתו היא מעשים טובים, "מארי עובדין טבין", וכל זה – בנוגע לעיקר עבודתו, אם עיקר עבודתו בלימוד התורה או עיקר עבודתו במעשים טובים, כי – כל בנ"י חייבים הן בלימוד התורה והן בקיום מעשים טובים, כלומר, גם יהודי שעבודתו בקו ד"זבולון" חייב בקביעת עתים לתורה, כמפורש בשו"ע[29], וגם

---

27. נצבים כט, ט-י.

28. ראה אגה"ת ס"ה (קט, א). ביאוה"ז פ' וישב לאדמו"ר האמצעי (כה, א-ב). ולהצ"צ (ע' קלד). וראה לקו"ש ח"ח ס"ע 86.

29. ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ה"ד. ובהנסמן בלקו"ש חי"ז ע' 306 הע' 33.

יהודי שעבודתו בקו דישכר חייב לעסוק במעשים טובים, שהרי "כל האומר אין לי אלא תורה, אפילו תורה אין לו"[30], אלא צ"ל תורה וגמ"ח[31], והחילוק שביניהם אינו אלא – כאמור – בנוגע לעיקר העבודה.

ובזה מתבטא החילוק בין העבודה הפרטית שלו לעבודה שעושה בתור חלק מכלל ישראל: "ישכר" – עבודתו הפרטית היא בלימוד התורה, והתעסקותו במעשים טובים היא מפני היותו חלק מכלל ישראל: ו"זבולון" – עבודתו הפרטית היא בקיום מעשים טובים, והתעסקותו בלימוד התורה היא מפני היותו חלק מכלל ישראל.

והנה, כאשר יהודי עוסק בעניני העבודה שאינם שייכים לעבודתו הפרטית, ולדוגמא: לימוד התורה אצל יהודי שעבודתו הפרטית היא בקו דזבולון – הרי מובן, שכדי שלימוד התורה יהי' אצלו בחיות והתלהבות כו' [ע"ד ובדוגמת החיות וההתלהבות בלימוד התורה אצל "ישכר" שזוהי עבודתו הפרטית], זקוק הוא לברכה ונתינת כח מיוחדת.

וזהו הענין ד"איש אשר כברכתו ברך אותם", "חזר וכללן בכל הברכות" – שזוהי נתינת כח מיוחדת לזבולון שהתעסקותו בלימוד התורה (קו העבודה דישכר) תהי' מתוך חיות והתלהבות יתירה, ונתינת כח זו נמשכת לו ע"י ברכתו של ישכר.

כלומר: לולי המשכת הברכה (נתינת כח) דישכר לזבולון – הי' אמנם לימוד התורה אצל זבולון (להיותו חלק מכלל ישראל), אבל ענין זה הי' נעשה ללא חיות והתלהבות מיוחדת, מכיון שאין זו העבודה הפרטית השייכת אליו (מצד שורש נשמתו כו'): וזהו העילוי שנפעל ע"י המשכת ברכתו של ישכר לזבולון ("חזר וכללן בכל הברכות") – שלימוד התורה של זבולון יהי' מתוך חיות והתלהבות ע"ד ובדוגמת לימוד התורה דישכר.

ועפ"ז מובן מה שלכל שבט ושבט ישנה ברכה מיוחדת בפ"ע, אף שלאח"ז "חזר וכללן בכל הברכות" – כי: גם לאחרי שנמשכת הברכה דישכר לזבולון – נשאר החילוק שבין ישכר לזבולון, שהרי גם אז נשארת

30. יבמות קט, ב.
31. לקו"ת ויקרא ה, א. וראה לקו"ת ראה כג, ג. ולהעיר מיבמות קה, א. אגה"ק ס"ה.

עיקר עבודתו של זבולון – "עובדין טבין", ומה ש"חזר וכללן בכל הברכות", אינו אלא שבאותה שעה שזבולון עוסק בלימוד התורה, תהי' התעסקותו מתוך חיות והתלהבות מיוחדת, הנמשכת מברכתו של ישכר, ואילו עיקר הברכה שניתנה לישכר, ובהתאם לזה – העבודה הפרטית המיוחדת לשבט ישכר, שייכת היא בעיקר ובהדגשה – לשבט ישכר דוקא. וכיו"ב בנוגע לשאר חילוקי הדרגות בעבודת השבטים.

ז. כ"ק אדמו"ר שליט"א: ע"פ האמור לעיל אודות פעולת ברכת ישכר לזבולון, שהתעסקותו של זבולון בלימוד התורה תהי' מתוך חיות והתלהבות ע"ד ובדוגמת לימוד התורה דישכר – יש לבאר את דברי המכילתא[32] "לא ניתנה תורה.. אלא לאוכלי המן":

הענין המיוחד שמצינו ב"אוכלי המן" הוא – שלא היו להם שום דאגות וטרדות מעניני העולם, מכיון שהקב"ה נתן להם את כל צרכם מן המוכן – לחם מן השמים, מים מבארה של מרים, ולבושים שהיו גדלים עמהם, כך שיכלו להקדיש את כל עיתותיהם ללימוד התורה, באופן ד"תורתו אומנתו"[33].

וזהו פירוש המכילתא "לא ניתנה תורה.. אלא לאוכלי המן" [לא "אימרה חסידית", אלא פירוש בדברי המכילתא ע"פ נגלה] – שכאשר יהודי לומד תורה, עליו להיות – בשעה זו – במצב נפשי שאין לו שום טירדא ודאגה מעניני העולם, ע"ד ובדוגמת "אוכלי המן", ורק באופן כזה יכול להיות לימוד התורה כדבעי – "לא ניתנה תורה.. אלא לאוכלי המן".

אדמו"ר מסדיגורא: יש להביא ראי' לדבר מפס"ד הרמב"ם בסוף הל' שמיטה ויובל[34]: "לא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש.. אשר נדבה רוחו אותו.. לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו.. ופרק מעל צווארו עול חשבונות הרבים אשר ביקשו בני האדם.. יהי' ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים. ויזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו כו'", ובפי' הרדב"ז שם – "שהקב"ה יזכה לו להרויח בעולם דבר המספיק לו ולא שישליך עצמו על

---

32. בשלח יז.
33. שבת יא, א. טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סו"ס קו.
34. פי"ג הי"ג.

הציבור" היינו, שביכלתו של כל יהודי להיות במעמד ומצב שלא יהיו לו דאגות ובלבולים מעניני פרנסה כו'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ברמב"ם שם מסיים: "כפי שזכה לכהנים ללוים" – "דמשולחן גבוה קא זכו"[35].

ח. אדמו"ר מסדיגורא: בהמשך להמוזכר לעיל שכאשר יהודי לומד תורה אזי מספק לו הקב"ה את כל צרכיו מתוך הרחבה – ישנו פתגם מאבי זצ"ל בפירוש מארז"ל[36] "בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת, כל העולם כולו ניזונין בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת":

העולם מפרשים זאת בניחותא, ש"חנינא בני" מסתפק ב"קב חרובין" בלבד, פרנסה בצמצום, אבל אאמו"ר פירש זאת בלשון תמי': "חנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת"?! – ואדרבה: מכיון ש"כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני, היינו, שהוא ה"צינור" להשפעת השפע בעולם כולו, הרי בהכרח ש"חנינא בני" יהי' לו שפע רב, כדי שעל ידו יושפע לעולם כולו.

וכמו כן פירש אבי זצ"ל במארז"ל[37] "ביקש יעקב לישב בשלוה.. אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב אלא שמבקשים לישב בשלוה בעוה"ז" ואינם מסתפקים במה שמתוקן להם לעוה"ב (בלשון תמי'), אלא אדרבה – בניחותא: "לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב", ולכן מבקשים לישב בשלוה בעוה"ז".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם נתבאר בענין זה התמיהה כיצד יתכן שמ"קב חרובין" דר' חנינא בן דוסא יושפע בעולם כולו "מזונא רויחי"?

אדמו"ר מסדיגורא: ענין זה לא נתבאר, כי אם החידוש שבדבר – שהפירוש ד"חנינא בני די לו בקב חרובין" הוא בלשון של תמי', שבודאי לא

---

35. ביצה כא, א. וש"נ.
36. ברכות יז, ב.
37. הובא בפרש"י ר"פ וישב. וראה ב"ר פפ"ד, א. ובכ"מ.

מספיק עבורו "קב חרובין" בלבד, וכן "לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב כו'".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בפי' הלשון "כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני", מבאר הבעש"ט[38]: "שביל הוא צינור, שפתח צינור ושביל השפע, וז"ש בשביל חנינא בני", היינו, שההשפעה לעולם היא ע"י ה"שביל" שפתח "חנינא בני".

ט. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בענין "ביקש יעקב לישב בשלוה כו'" (שהזכרתם עתה) – ישנו דבר תמוה ביותר:

היתכן שמפני שיעקב אבינו התפלל וביקש מהקב"ה "לישב בשלוה", הנה לא זו בלבד שבקשתו לא נתקיימה, אלא עוד נענש על עצם בקשתו, בכך ש"קפץ עליו רוגזו של יוסף" – מהי העוולה בכך ש"ביקש לישב בשלוה", לכאורה – אדרבה: "מצוות עשה... שיהא אדם.. שואל צרכיו שהוא צריך להם"[39]?! ואפילו אם נאמר שביקש והפציר יותר מדאי – האם בשביל זה צריכים להענישו בעונש חמור עד ש"קפץ עליו רוגזו של יוסף", צרה חדשה לגמרי (כדמשמע מהלשון "קפץ עליו", שלולי סיבה זו לא הי' קורה דבר)?!

ויש לומר הביאור בזה:

כאשר יעקב אבינו מבקש בקשה מסויימת מהקב"ה – בהכרח לומר שבקשה זו נתקיימה בפועל, שהרי לא יתכן שבקשתו של צדיק לא תתקיים ח"ו[40], ואכן, בי"ז שנותיו האחרונות ישב יעקב אבינו בשלוה – כמבואר בפי' בעה"ט (ועוד מפרשים[41]) עה"פ[42] "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", שי"ז השנים שהי' בארץ מצרים היו באופן של "ויחי" – חיים בשלימותם, ללא דאגות וצרות כו'.

---

38. כש"ט ג, א. לד, ד.
39. רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ב.
40. להעיר ממו"ק טז, ב.
41. נסמנו בהערות וציונים ל"היום יום" – יח טבת במהדורת תשמ"ב.
42. ויחי מז, כח.

וכמובן גם בפשוטו של מקרא:

עה"פ "וא-ל שדי יתן לכם רחמים"[43], מפרש רש"י: "מי שאמר לעולם די, יאמר די לצרותי, שלא שקטתי מנעורי – צרת לבן, צרת עשו, צרת רחל, צרת דינה, צרת יוסף וכו'", ועד כדי כך – שעוד לפני לידתו הי' כבר המאורע ד"ויתרוצצו הבנים בקרבה", "מתרוצצים כו' ומריבים כו'"[44], ולכן, כאשר פרעה שאל את יעקב "כמה ימי שני חייך" ("וואס ביסטו אזוי צוקנייטשט"...) ענה לו יעקב: "ימי שני מגורי שלושים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי"[45].

ואילו בבואו למצרים – הושיבו יוסף "במיטב הארץ"[46], וכלכלו ודאג לכל מחסורו באופן של הרחבה כו', כך שיעקב אבינו "ישב בשלוה", ללא כל בלבולים ודאגות (וללא פחד מעשו – שנשאר בריחוק מקום מארץ מצרים).

וזה הפירוש ד"ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף" – שקיום בקשתו של יעקב אבינו "לישב בשלוה" הי' עי"ז ש"קפץ עליו רוגזו של יוסף", שהרי כתוצאה מזה נשתלשלו הדברים עד לירידת יעקב למצרים, ששם חי י"ז שנה מתוך שלוה אמיתית.

ופירוש זה קשור גם עם הפירוש שאמרתם לעיל – "לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב כו'", בניחותא: כאשר "ביקש יעקב לישב בשלוה" – הסכים הקב"ה לבקשה זו, מכיון ש"לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב", וצריכים הם לישב בשלוה גם בעוה"ז, אלא שבקשה זו נתקיימה עי"ז ש"קפץ עליו רוגזו של יוסף", כנ"ל.

י. כ"ק אדמו"ר שליט"א: ויש להוסיף בזה – ע"פ מארז"ל במסכת שבת[47] "ראוי הי' יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל, אלא שזכותו גרמה לו כו'", וירידתו למצרים היתה באופן של כבוד מלכים[48];

---

43. מקץ מג, יד.
44. פרש"י תולדות כה, כב.
45. ויגש מז, ח-ט.
46. שם ו.
47. פט, ב. וראה גם ב"ר פפ"ו, ב וש"נ.
48. זח"א קצד, ב.

אע"פ ש"ראוי הי' יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל", מפני הגזירה ד"ועבדום וענו אותם גו'"[49] בברית בין הבתרים – אעפ"כ, במקום ירידה "בשלשלאות של ברזל", שתוכנה ענין של גלות כו', זכה יעקב אבינו לחיות בארץ מצרים מתוך מנוחה ושלוה – "במיטב הארץ", וביחד עם זה – עלו שנים אלו לחשבון מאתיים ועשר שנים (כמנין רד"ו[50]) של גלות ושעבוד מצרים, עליהם נאמר "ועבדום וענו אותם"!

דהנה, החשבון ד"ארבע מאות שנה" נחשב "משנולד יצחק"[51], והחשבון דמאתיים ועשר שנים מתחיל משירד יעקב למצרים (בהיותו בן ק"ל שנה), ואילו שעבוד מצרים התחיל רק לאחרי דורו של יעקב ובניו, ובפרט עיקר קושי השעבוד – "שמונים ושש שנים משנולדה מרים"[52], במשך פ"ו (בגימטריא "אלקים") שנים האחרונות דגלות מצרים; אבל כאשר יעקב אבינו הי' במצרים – ישב "במיטב הארץ", וישיבה זו היתה באופן ד"ויאחזו בה" – לשון אחוזה"[53], באופן של מנוחה ושלוה, בהתאם לבקשתו של יעקב אבינו "לישב בשלוה (גם) בעוה"ז". וכאמור – שנים אלו (של ישיבה בשלוה) הם במנין רד"ו שנה דגלות מצרים!

אדמו"ר מסדיגורא: בהמשך להמוזכר שעיקר קושי השעבוד הי' במשך פ"ו שנה, בגימטריא "אלקים" – יש לומר שבמשך כל השנים דגלות מצרים שלפנ"ז הי' השעבוד באופן שלמעלה מן הטבע: "הטבע" – בגיטמריא "אלקים"[54], מספר פ"ו שנה, והשעבוד בשנים שלפנ"ז הוא למעלה מ"הטבע", היינו, למעלה מאופן השעבוד שהי' במשך פ"ו ("אלקים", "הטבע") שנים האחרונות.

---

49. לך טו, יג.
50. פירש"י שם.
51. שם.
52. שהש"ר פ"ב, יא.
53. פירש"י ס"פ ויגש.
54. של"ה שער האותיות פט, א. פרדס שי"ב פ"ב. שעהיוה"א רפ"ו.

יא. אדמו"ר מסדיגורא: בקשר למארז"ל אודות "שלשלאות של ברזל" (שהוזכר לעיל) – ישנו פתגם מזקני הרוז'יני שאמר בעת עריכת ה"סדר" האחרון בחיים חייתו בעלמא דין, שמפחד הוא מפני ההכרח שהגאולה העתידה תצטרך לבוא באופן ד"שלשלאות של ברזל", היינו, שיצטרכו להביא את בנ"י לארץ ישראל ב"שלשלאות של ברזל" (ומספרים גם בקשר לכך שבאותו "סדר" אמר את הפיסקא "והיא שעמדה" שבעים פעמים כו').

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הענין ד"שלשלאות של ברזל" – יצאנו כבר י"ח לכל הדעות ממש, ועכשיו יכולים וצריכים בנ"י להגאל ולבוא לארץ ישראל "עם ענני שמיא"[55].

אדמו"ר מסדיגורא: בימינו אלו ישנם יהודים הנמצאים ברוסי', "מאחורי מסך הברזל", יהי רצון שגם הם יגאלו ויבואו "עם ענני שמיא"!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אכן, על יהודים אלו – הרחמנות גדולה ביותר!

יש ביניהם רבים שמקיימים תומ"צ במסירת נפש ממש, וזאת – למרות גודל הנסיון שבדבר: בנוגע לחנני' מישאל ועזרי' אמרו חז"ל[56] "אילמלי נגדוה לחנני' מישאל ועזרי' כו'", וזאת – למרות שהאפשרות ד"נגדוה" (יסורים) לא היתה שייכת אלא במשך מספר שנים בלבד (עד מיתת נבוכדנצר); ואילו יהודים הנ"ל – נמצאים במצב של רדיפות וכו' ("נגדוה") במשך עשיריות שנים!... מאז המהפיכה עד היום – עברו כבר כמעט שלשה דורות [לפי דברי חז"ל[57] שעשרים וחמש שנה נחשבים ל"דור"], ולמרות הכל – עומדים הם בתנועה של מס"נ ממש על קיום התומ"צ!

מתקבלים ידיעות ממצבם של היהודים שם, ולפעמים מתקבלים גם תמונות!... ורואים ש"ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין", שלא שינו את שמם וכו' [כדברי המדרש[58] עה"פ[59] "ואלה שמות בני ישראל הבאים

---

55. דניאל ז, יג. סנהדרין צח, א.
56. כתובות לג, רע"ב.
57. להעיר מערכי הכינויים ערך דור, קה"י ורגל ישרה ע' כה.
58. ויק"ר פל"ב, ה.
59. שמות א, א.

מצרימה" שבהתחלת פרשת השבוע] – עם כל התוקף בעניני יהדות, וזאת – כאמור – לאחרי ג' דורות של רדיפות על עניני יהדות!

אדמו"ר מסדיגורא: מכיון שנמצאים כבר בדור השלישי – הרי מפורש בקרא[60] "ודור רביעי ישובו הנה"!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בודאי אין צורך להמתין ל"דור רביעי"!...

אדמו"ר מסדיגורא: כוונתי היתה שמכיון ש"רובו ככולו" – הרי נשלמו כבר ג' דורות, כך שנמצאים כבר ב"דור רביעי".

יב. כ"ק אדמו"ר שליט"א: ברצוני לספר לכם אודות שאלה שקבלתי מיהודי שנמצא במדינה ההיא – שאלה הממחישה את גודל השתדלותו של יהודי הנ"ל בשמירת התומ"צ בתכלית השלימות, למרות כל הקשיים הכרוכים בזה, ויש בה כדי לזעזע את המתבונן במצב הדברים:

כותב אלי יהודי במכתבו, שלאחרי מאמצים מרובים עלה בידו להשיג משרה כזו שאין בה חשש חילול שבת, כך שגם כאשר ילך לעבודה ביום השבת, לא יצטרך לעשות שום פעולה שיש בה חשש חילול שבת, גם מדברי סופרים כו'.

ובהקדמה:

המצב במדינה ההיא – שכל א' חייב שתהי' לו עבודה באופן רשמי, וללא עבודה – עלולים להענישו ולשלחו ל"סיביר"!... אדם שאינו עובד נקרא במדינה ההיא בשם "פאראזיט", שפירושו – אדם שחי על חשבון אחרים, ועל זה יכולים לשלוח ל"סיביר", ולכן, מוכרח כאו"א להשתדל להשיג "משרה רשמית", כי לולי זאת – יתפסו ויענישו אותו אותו תיכף ומיד, היינו, לא רק באופן ש"הפנקס פתוח והיד כותבת" ורק לאחרי משך זמן נפרעין ממנו, אלא מיד למחרת באים אליו ושואלים אותו היתכן שאין לך עבודה רשמית וכו'.

---

60. לך טו, טז.

ומכיון שכל המוסדות והמפעלים וכו׳ שייכים לממשלה – לא קיימת אפשרות שלא לבוא לעבודה ביום השבת!

ולכן, גדולה שמחתו של יהודי הנ״ל על שהצליח להשיג משרה כזו שגם כאשר מופיע לעבודה ביום השבת, אינו עושה שום דבר שיכול להיות בו חשש חילול שבת.

אך דא עקא – ממשיך יהודי הנ״ל במכתבו: מכיון שבמוסד הנ״ל ישנם עוד יהודים, ומה גם שחבריו (שמחוץ למסגרת המוסד הנ״ל) יודעים שהוא הולך לעבודה ביום השבת – הרי כלפי חוץ נחשב הוא כמחלל שבת בפרהסיא [ומובן שאינו יכול לספר להם שגם בבואו לעבודה אינו עושה מאומה – כי אם יתפרסם הדבר, עלולים להענישו מפני שמוסיף חטא על פשע: לא רק בגלל שמירת שבת, אלא גם בגלל שמבזבז את רכוש הממשלה ע״ז שבא לעבודה ואינו עושה מאומה!...] ומכיון שכן, מתעוררת אצלו שאלה בהלכה – האם כדאי ומותר לו לקדש על היין בשבת, דמכיון שלעיני הרואים הרי הוא מחלל שבת בפרהסיא, יתכן שיינו ״יין נסך״[61]!

אמנם יש לו אפשרות לקדש על חלות, אבל ישנו הידור לקדש על יין דוקא[62]; ולאידך – אם דינו כמחלל שבת בפרהסיא שיינו יין נסך, הרי לא הרויח מאומה ע״י הידור זה (ואדרבה כו׳), ולכן שואל במכתבו מה עליו לעשות – לקדש על יין או על חלות.

ועתה נתבונן לרגע בתוכן הדברים:

יושב לו יהודי ״מאחורי מסך הברזל״, ולמרות כל הקשיים והסיכונים הקשורים עם שמירת התורה ומצוותי׳ – מצליח הוא לשמור שבת, להזהר בתכלית שלא יכשל ח״ו באיסור של מלאכה בשבת (לא רק איסור דאורייתא, אלא גם איסור מדברי סופרים, מוקצה וכיו״ב), ולאחרי כל זה – הבעי׳ היחידה שמטרידה אותו היא: האם יוכל לקיים את ההידור דקידוש על היין!...

61. וראה לקו״ש ח״ו ע׳ 405.

62. ראה שו״ע אדה״ז סרע״א ס״ב, ס״ח.

וענין זה מטריד אותו כל כך – עד שמעמיד עצמו בסכנה לשלוח מכתב "מעבר לים" כדי לברר שאלה זו! האם יש אפשרות לתאר שאלה ובעי' מסוג זה אצל יהודי שנמצא במדינות הרווחה?!...

אדמו"ר מסדיגורא: מעניין לדעת מה פסק אדמו"ר שליט"א על שאלה הנ"ל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כוונתי בסיפור זה – להמחיש את גודל המס"נ של יהודי הנ"ל, ולא לצד ההלכתי שבדבר. ובקשר לצד ההלכתי – אין דרכי לפסוק דינים כו', ובפרט בנדון זה – שיש סיכון לכתוב למדינה ההיא וכו', ותקוותי שנשתנה המצב, כך שכיום אין זו שאלה הנוגעת למעשה בפועל.

מספרים[63] על ה"נודע ביהודה", שבתחלת כהונתו כרב בעיר פראג היו לו מנגדים כו', ומפעם לפעם ניסו אותו בכל מיני שאלות מסובכות כדי לבחון אם ידע להשיב כו'. פעם אחת שאלו אצלו איזו שאלה מסובכת, ואחרי שפסק הראו שבמקום פלוני מפורש להיפך. נענה ה"נודע ביהודה" ואמר, שבטוח הוא ששאלה זו לא היתה נוגעת למעשה בפועל, כי לא יתכן שיכשל בפס"ד הנוגע למעשה בפועל.

והסביר את דבריו: ישנו ציווי בתורה שבעה"ב צריכים לציית לפס"ד של הרב – "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך גו'"[64]. ולכאורה, מכיון שהרב אינו אלא "בשר ודם", כיצד נותנת לו התורה את הכח והנאמנות להיות "מורה הוראה" בעיר גדולה כמו פראג, עיר ואם בישראל, עיר שיש בה הרבה "לומדים", שטוענים "איפכא מסתברא" וכו'?! – אלא מכיון ש"אינו מבקש כו' אלא לפי כחן"[65], יש לו עזר וסיוע מלמעלה שיצליח לכוין לאמיתתה של תורה. וסיים ה"נודע ביהודה": במה דברים אמורים – כאשר מדובר אודות פס"ד בענין של מעשה בפועל, אבל כאשר מדובר אודות שאלה שאינה נוגעת למעשה בפועל, כי אם בנוגע ל"כבודו של הרב"... – לאו דוקא שמלמעלה יעזרו לו למצוא את התשובה הנכונה כדי לשמור על

---

63. בהבא לקמן – ראה גם בעת ביקור הקודם (נדפס לעיל ע' 102).
64. שופטים יז, יא. וראה רמב"ם ריש הל' ממרים.
65. במדב"ר פי"ב, ג.

כבודו! ואכן, התברר ששאלה זו לא היתה נוגעת למעשה בפועל, וכמו כן בנדו"ד – מכיון שכרגע אין הדבר נוגע למעשה בפועל, אין מה להכנס לפרטי השקו"ט בנושא זה.

יג. אדמו"ר מסדיגורא: בספר "דעת משה" מסופר שבהיותו בגיטו באו לפניו כו"כ שאלות כיצד לנהוג בקשר לגזירות המלכות, על מה צריכים מסירת נפש, וכיו"ב.

בכלל, הענין דמס"נ שייך רק כאשר כוונת המלכות היא להעביר על הדת, משא"כ כאשר צו המלכות קשור עם טעמים אחרים, טעמי בריאות וכיו"ב, הרי לכאורה, אין חיוב דמס"נ. וע"ד המבואר בתוס'[66] בנוגע לחנני' מישאל ועזרי' ש"צלם זה שעשה נבוכדנצר לאו ע"ז הוה, אלא אינדרטא שעשה לכבוד עצמו", ולכן, מעיקר הדין לא היו מחוייבים למסור נפשם.

זאת ועוד: החיוב דמס"נ הוא – בפרהסיא דוקא, אין בפרהסיא פחות מעשרה בני אדם, ובעינן שיהיו ישראל דוקא (ולא אינם-יהודים), כמ"ש[67] "ונקדשתי בתוך בני ישראל".

ועפ"ז – בנידון הנ"ל אין לכאורה חיוב על מס"נ, כי ההכרח שכל אדם יהי' מועסק במשרה רשמית אינו קשור עם העברה על דת ישראל, שהרי זהו חוק בנוגע לכל תושבי המדינה. ומה גם שלכאורה אין זה "בתוך בני ישראל".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שאלתו לא היתה בקשר לחיוב דמס"נ, אלא האם נחשב הוא ע"פ הלכה כמחלל שבת בפרהסיא שיינו יין נסך, וענין זה אינו תלוי בחיוב דמס"נ, שהרי בג"ע וש"ד ישנו החיוב דיהרג ואל יעבור[68], ואעפ"כ אין יינו יין נסך, ולאידך – בנוגע לשבת אין חיוב דיהרג ואל יעבור [אף ששבת חמורה ושקולה כע"ז, כפי שמבאר אדמו"ר הזקן בתניא[69] שהענין דיהרג ואל יעבור אינו "משום קלות העבירות וחומרן"], ואעפ"כ יינו יין נסך.

---

66. ד"ה מה ראו – פסחים נג, ב. ד"ה אלמלי – כתובות לג, ב. ד"ה שלא השתחוו – ע"ז ג, א.
67. אמור כב, לב.
68. פסחים כה, ב. סנהדרין שם.
69. פכ"ד.

אדמו"ר מסדיגורא: בנוגע למס"נ על שאר ענינים (מלבד ג' הענינים עליהם אמרו יהרג ואל יעבור) – ידועה המחלוקת בין הרמב"ם לר"ן: לדעת הרמב"ם[70] – "כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר, הרי זה מתחייב בנפשו". ולדעת הר"ן[71] – גם במצוות שנאמר עליהם יעבור ואל יהרג, "רשאי למסור נפשו עלי' ומקבל שכר כו'", שלכן הי' מותר לאלישע בעל כנפים למסור נפשו על קיום מצות תפילין.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מצינו בתוס'[72] שאלישע בכל כנפיים "לא מסר עצמו לומר תפילין הן".

אדמו"ר מסדיגורא: זוהי דעה א' בתוספות, אבל במק"א[73] מבואר בתוס' כיצד נטלם מראשו – ש"אינו עושה כלום אלא שאין לו תפילין בראשו שעה אחת, והרבה ישראל שאין להם תפילין כמותו.

יד. אדמו"ר מסדיגורא: בהמשך להמוזכר לעיל אודות חנני' מישאל ועזרי' – איתא בגמרא[74]: "מה ראו חנני' מישאל ועזרי' שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש, נשאו קל-וחומר בעצמן מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו ובאו בביתך וגו' ובתנוריך ובמשארותיך.. בשעה שהתנור חם, אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה", ובמהרש"א שם: "מיהו האי ק"ו פריכא הוא, דהצפרדעים גם שלא היו מצווין על קידוש השם מ"מ קדשו השם כיון שלא נצטוו על וחי בהם וגו', אבל חנני' מישאל ועזרי', גם שהיו מצווין על קידוש השם בפרסיא, מ"מ, הכא בצנעא דלא היו מצווין על קידוש השם לא הוה להן למסור עצמן, כיון דנצטוו על וחי בהן", ומסיים שם ש"כה"ג מצינו דילפינן ק"ו אע"ג דפריכא הוא כו'".

---

70. הל' יסוה"ת פ"ה ה"ד.
71. שבת מט, א.
72. ד"ה אמר – שבת קל, א.
73. שם מט, א – ד"ה נטלם.
74. פסחים נג, ב.

קושיא הנ"ל יכולים לשאול גם אודות מארז"ל[75] עה"פ[76] "יען לא האמנתם בי להקדישני", שאילו היו מדברים אל הסלע הי' מתקדש שם שמים לעיני העדה, באמרם "מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דיבורו של מקום, ק"ו אנו" – דלכאורה, מה שייך בזה ק"ו, הרי ל"סלע" אין יצה"ר, ולא שייך אצלו ענין הבחירה כו', ולכן אין כל פלא שמקיים דיבורו של מקום, מש"כ כאשר מדובר אודות יהודי שיש לו יצה"ר, בעל בחירה וכו'?!

ולכאורה, יש לבאר זאת ע"פ המבואר בהמשך דברי המהרש"א שם: "דבר זה הוא יותר פליאה וקידוש השם בצפרדעים מכל שאר מינים, לפי שהצפרדעים טבען במים, ולהרחיק עצמן מן ההיפוך שהוא האש, ואעפ"כ בשליחות השי"ת קדשו עצמן בשליחותן שלא להרחיק עצמן מן התנור גם שהי' אש בתוכו", ועפ"ז – הלימוד דהק"ו הוא ביחס לאפשרות דשינוי הטבע: אם "צפרדע" (חי) יכול לשנות את טבעו (טבע המים) ולקפוץ לאש, ואם "סלע" (דומם) יכול לשנות את טבעו ולתת מים – הרי עאכו"כ שיהודי (מדבר) יכול לשנות את טבעו ולהתעלות למעלה מעלה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: איתא בספרים בפירוש "על הסלע הך ויצאו מים"[77], ש"סלע" אין בו מים כלל [ולא כסוגי האבנים שיש בהם מים, כידוע שישנם כו"כ סוגי אבנים בעלי סגולות ותכונות מיוחדות, וביניהם – אבנים שיש בהם מים וכו'], ואעפ"כ – "ויצאו מים".

אדמו"ר מסדיגורא: יעזור השי"ת שיהי' "ויצאו מים", שהרי "מים" רומזים על כל ענינים טובים, תורה[78] וכו'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אדמו"ר הזקן מביא בתניא[79] ש"מים מצמיחים כל מיני תענוג".

---

75. הובא בפירש"י עה"פ.
76. חוקת כ, יב.
77. נוסח תפילת גשם.
78. ב"ק יז, א. וש"נ.
79. פ"א.

טו. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בהמשך להנזכר לעיל[80] אודות ענין התפילין – בודאי ידוע לכם אודות הדרישה וההתעוררות בענין "מבצע תפילין"[81], נוסף על ההתעוררות בשאר עניני המבצעים, ולכל לראש – אהבת ישראל[82].

אדמו"ר מסדיגורא: א"כ, ברוך שכיוונתי!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כאשר מדובר אודות "מבצע תפילין" – ישנם כאלו שבאו אלי בטענה[83]: להנחת תפילין צריכים גוף נקי[84], וא"כ, האם הנני ערב לכך שיהודי זה טבל במקוה לפני שנגש להניח תפילין – הרי יתכן שיהודי זה אינו יודע כלל מה זה "מקוה"?!

ועניתי להם – הנני הולך בדרך שסלל הסמ"ג (כדלקמן), שמכיון שפירסם את הדברים דלקמן, בודאי היתה כוונתו שילמדו מכך הלכה למעשה: כותב הסמ"ג[85] שבהיותו "בגליות ישראל, בספרד וכן בשאר ארצות", דרש והוכיח ודיבר אודות גודל ההכרח והחיוב דהנחת תפילין, וכתוצאה מכך – "קבלו אלפים ורבבות מצות תפילין".

ועכשיו אמור נא בעצמך – פניתי לשואל הנ"ל – האם לפי דעתך דרש הסמ"ג מיהודים אלו שיטבלו במקוה בכל בוקר לפני הנחת תפילין[86]?!... יש להניח שאם הי' תובע ענין זה מיהודים הנ"ל – הי' כותב זאת בספרו בפירוש ביחד עם סיפור המעשה...

[**אדמו"ר מסדיגורא:** בקשר להמוזכר אודות ענין המקוה – ישנו סיפור מר' פנחס מקאריץ אודות הבעש"ט הקדוש, שפעם לא היה יכול לטבול במקוה מפני שהמים קפאו לגמרי (כך שלא היתה אפשרות לשבור את הקרח ולטבול), ומה עשה הבעש"ט הקדוש – נעמד לרקוד... באמרו שמכיון

---

80. סי"ג.
81. ראה שיחת ש"פ במדבר תשכ"ז ואילך. שיחת ש"פ בראשית תשכ"ח (לקו"ש ח"ו ע' 271 ואילך).
82. ראה שיחת ח"י אלול (ואילך) תשל"ו. וראה קונטרס אהבת ישראל (קה"ת תשל"ו, תשל"ז ועוד). לקו"ש חי"ז ע' 215 ואילך).
83. בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש ח"ו שם.
84. שו"ע או"ח סל"ה.
85. מ"ע ג. הועתק גסבס' אלה המצות למהר"מ חאגיז מצוה שעח.
86. ראה גם ס' החינוך מצוה תכ"א. ובכד הקמח לרבינו בחיי (ע' תפלין) דברים נמרצים!

שאמרו חז"ל[87] "חשב לעשות מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה", הרי בודאי שעשי' זו (שנפעלת ע"י הקב"ה) היא בתכלית השלימות. וא"כ, יהודים אלו שאינם יודעים כלל אודות ענין המקוה – מעלה עליהם הכתוב כאילו עשו!].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כמו כן היו כאלה שטענו[88] – מהי כבר התועלת בכך שיהודי יניח תפילין פעם אחת?

והמענה לזה – בפשטות:

מפורש בגמרא[89] שיש דין וגדר מיוחד ל"קרקפתא דלא מנח תפילין", ולכמה דעות – וכן הוא פס"ד ברור ברמב"ם[90] – הגדר ד"קרקפתא דלא מנח תפילין" הוא כאשר לא הניח תפילין מעולם[91], ועפ"ז – כאשר מניח תפילין פעם אחת בלבד, שוב אינו בגדר זה.

ועוד – וגם זה עיקר: דבר משנה – שכל הטועה בה אין זה בגדר של טעות כו'[92] – ש"מצוה גוררת מצוה"[93], וא"כ, כאשר יפעלו על יהודי להניח תפילין פעם אחת, בודאי יבוא לידי קיום מצוות נוספות.

ובפרט כאשר ענין זה נעשה מתוך אהבת ישראל – "ואהבת לרעך כמוך"[94] – שעי"ז נעשה יהודי הנ"ל חלק מהציבור כולו, ובאופן ד"כמוך", שנותן לו מזכויותיו כו'.

טז. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בהמשך להנ"ל, הנה כאשר מדובר אודות "מבצע תפילין" (וכיו"ב בשאר עניני המבצעים) – מדגיש הנני שענין זה צריך להיות מתוך שמחה דוקא, וזה כלל בכל הפעולות עם הזולת – לגשת

---

87. ברכות ו, א.
88. ראה גם שיחת י"א ניסן תשמ"ג.
89. ר"ה יז, א.
90. הל' תשובה פ"ג ה"ה.
91. כ"ה בר"ח, רי"ף (אבל ראה שם בראי"ש), בעיטור בשם תשובות הגאונים. בכד הקמח לרבינו בחיי. ועוד.
92. ואפי' הם רבים ומומחים – טושו"ע חו"מ רסכ"ה, הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב.
93. אבות פ"ד מ"ב.
94. קדושים יט, יח.

אליו מתוך תנועה של שמחה[95] בדרכי נועם ודרכי שלום[96], כפי שרואים במוחש שכאשר ניגשים ליהודי שמעולם לא הניח תפילין (קרקפתא דלא מנח תפילין) – להיותו תינוק שנשבה לבין העכו"ם כו'[97] – ורוצים לפעול עליו שיניח תפילין, הרי הדרך היחידה לזה היא – כאשר ניגשים אליו מתוך תנועה של שמחה, עם חיוך על השפתים (משא"כ אם ניגשים בסבר פנים חמורות, שאז הפעולה היא באופן הפכי כו'). אין צורך בראיות והוכחות שהדרך היחידה לפעול על הזולת היא בדרכי נועם ובדרכי שלום – לית מאן דפליג!

ולאלו שמנסים בכל זאת להתווכח בענין זה – הרי לאחרי שכבר עברו כו"כ שנים שעוסקים באופן כזה, יכולים להצביע על ריבוי כתובות של יהודים שהתקרבו ליהדות, הנחת תפילין וכיו"ב, וכאשר יפנו אליהם ויבקשו מהם שיספרו באיזה אופן התקרבו ליהדות – הרי בודאי לא יצטרכו להכנס עמהם לוויכוחים!

אמנם בגמרא[98] מצינו את ענין השמחה בנוגע למצות מילה דוקא: "כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה, כגון מילה דכתיב[99] שש אנכי על אמרתך גו'" ואילו בנוגע למצות תפילין – לאו דוקא, ולכן, ברצוני לפעול שגם ענין התפילין (ובמיוחד – "מבצע תפילין") יהי' באופן של שמחה דוקא. ולאלו השואלים היכן מצינו ענין של שמחה בנוגע למצות תפילין? – הרי המענה פשוט ביותר: קיום כל התורה ומצוות צריך להיות מתוך שמחה, כמ"ש[100] "עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב".

---

95. ראה גם שיחות י"ח תמוז תשי"ג. י"ב תמוז תשכ"ב (הנחה בלתי מוגה).

96. ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 609 ואילך, ס' הערכים – חב"ד ערך אהבת ישראל ס"ט. ושי"נ.

97. ראה אגרות-קודש כ"ק מו"ח אדמו"ר ח"ב ע' תקכו ואילך. ולהעיר מרמב"ם הל' ממרים פ"ג ה"ג.

98. שבת קל, א.

99. תהלים קיט, קסב.

100. תבוא כח, מז. רמב"ם סוף הל' לולב. של"ה ס"פ תבוא שפר, א. ועוד. תניא פכ"ו. לקו"ת תזריע ד"ה שוש תשיש. וככה תרל"ז פ"ט-טז. לקוטי לוי"צ לתניא ס"ע יג.

אדמו"ר מסדיגורא: אולי יש להביא ראי' נוספת בנוגע לתפילין – שנקראים "פאר", כמ"ש[101] "פארך חבוש עליך, ולכן "אבל" פטור מתפילין[102], והרי מובן ש"פאר" מביא לשמחה.

יז. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בהמשך להמדובר לעיל אודות השמחה בעבודת ה' – הרי בזה ישנו חידוש של הבעש"ט, כידוע שבדורות הראשונים הי' סדר של תעניות וסיגופים כו', ואילו הבעש"ט חידש שהעבודה צריכה להיות בשמחה דוקא.

כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר בשם רבותינו נשיאינו שלפניו אודות תורת הבעש"ט עה"פ[103] "כי תראה חמור שונאך ג'": כי תראה חמור – כאשר תסתכל בעיון טוב בחומר שלך שהוא הגוף, תראה – שונאך – שהוא שונא את הנשמה כו', ואולי יעלה בלבבך להתנהג באופן ד"וחדלת מעזוב לו", כי אם להלחם עם הגוף (כשם שנלחמים עם שונא) ע"י סיגופים ותעניות כדי לשבור את החומריות, הנה לא בזו הדרך ישכון אור התורה, כי אם – "עזוב תעזוב עמו" – לברר את הגוף ולזככו, ולא לשברו בסיגופים[104].

כלומר: ענין השמחה צריך להיות לא רק בזמנים מיוחדים בלבד, שמחת יו"ט, שמחה של מצוה, וכיו"ב, אלא כל עניני העבודה צריכים להיות מתוך שמחת הגוף דוקא.

[**אדמו"ר מסדיגורא:** מקרא מלא דיבר הכתוב "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בעלי ה"מרה-שחורה" מצאו "עצה" גם לכך – שהשמחה תהי' על זה שהולך לקיים מצוה, ואילו המצוה עצמה היא – לענות ולסגף את הגוף! וזהו חידושו של הבעש"ט – שאין לענות ולסגף את הגוף, אלא אדרבה: לבררו ולזככו, "עזוב תעזוב עמו"].

---

101. יחזקאל כד, יז.
102. ברכות יא, א. רמב"ם הל' אבל פי"ד ה"ט.
103. משפטים כג, ה.
104. אגרות-קודש שלו חי"ג ע' שכה. "היום יום" – כח שבט.

ובהקדמה: איתא בגמרא[105] "כל היושב בתענית נקרא חוטא" – כאשר "לא מצי לצעורי נפשי" (שאינו יכול לסבול התענית). ומבאר אדמו"ר הזקן בתניא[106] שבזמן הש"ס "מצינו בכמה תנאים ואמוראים שעל דבר קל היו מתענים תעניות הרבה מאוד", וגם אז – "לא היו מתענין בכה"ג אלא הבריאים דמצו לצעורי נפשיהו", משא"כ "בדורותינו אלה", הנה מכיון "שאפשר שיוכל לבוא לידי חולי או מיחוש ח"ו... אסור לו להרבות בתענית", מכיון שהתורה מצווה "ונשמרתם מאד לנפשותיכם"[107].

וממשיך שם: "ומכ"ש מי שהוא בעל תורה שחוטא ונענש בכפליים, כי מחמת חלישות התענית לא יוכל לעסוק בה כראוי". וכפי שרואים במוחש שהמצב דחלישות הגוף מבלבל להבנה והשגה בתורה, ולקיום המצוות מתוך חיות – "הרי רץ למצוה[108], וכיו"ב. ועפ"ז מובן, שבדורותינו אלו אסור לעסוק בתעניות וסיגופים (מלבד התעניות שחייבים בהם ע"פ שו"ע).

אדמו"ר מסדיגורא: הענין ד"נשתנו הטבעיים"[109] – מצינו בש"ס את המושג שנשתנו הטבעיים, בנוגע לשיעורים[110] וכיו"ב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אמנם, חידושו של הבעש"ט הוא – שלא זו בלבד שבימינו אי אפשר לעסוק בסדר העבודה דתעניות וסיגופים, מפני שאין ברירה כו', אלא אדרבה: שאופן העבודה דסיגופים ותעניות "לא בזו הדרך ישכון אור ה'"[111], כי אם עבודה באופן ד"עזוב תעזוב עמו".

ועל זה ישנם הטוענים: מכיון שמצינו בכתבי האריז"ל ריבוי ענינים של סיגופים ותעניות[112] – היתכן לומר שבימינו אלו נשתנה סדר העבודה?! הרי זהו כל ההבדל – טוענים הם – בין "אורטודוקסים" ל"רפורמים",

---

105. תענית יא, א ואילך.
106. אגרת-התשובה פ"ב-ג.
107. דברים ד, טו.
108. אבות פ"ד מ"ב. וראה לקו"ש חי"ו ע' 371 ואילך ובהנסמן שם.
109. ראה גם בשיחת יום א' ד' אייר תשמ"ג.
110. יומא פ, א.
111. ע"ד לשון אדה"ז – אגה"ק ריש סי"א.
112. ראה שער היחודים בסופו. משנת חסידים מס' התשובה.

שה"רפורמים" אומרים שמכיון שנשתנו העתים צריכים לעשות שינויים, ח"ו, בעניני התורה?!

כלומר: השאלה אינה אודות שינוי הטבעיים, שכן מצינו זאת בכו"כ ענינים, ומובן ופשוט שמכיון שהתורה עצמה קובעת שינוי זה, הרי בודאי אין זה שינוי בתורה ח"ו, ולדוגמא: יום השבת אסור בעשיית מלאכה, ואילו בימי החול – "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה"[113], וכדאיתא במכילתא[114] שמ"ש "ששת ימים תעבוד"[115] הרי זו מצות עשה. וא"כ, יכולים לשאול: היתכן לומר ש"נשתנו העתים" – ביום השבת כך, ובימי החול באופן אחר?! – אלא ודאי שאלה זו אינה במקומה, מכיון ששינוי זה נקבע ע"י התורה עצמה ועד"ז מובן בנדו"ד – שהתורה קובעת מלכתחילה[116] שהדרך דתעניות וסיגופים אינה שייכת בימינו אלו, מכיון שנחלשו הדורות כו', אלא השאלה היא – אודות חידושו של הבעש"ט שהדרך דתעניות וסיגופים אינה הדרך שבה ישכון אור ה', דלכאורה, מכיון שמצינו ריבוי מקומות שבהם מדובר אודות סדר העבודה דתעניות וסיגופים?!

והמענה לזה – בביאור עצם העובדה שנשתנו הטבעים (שבדורות הקודמים יכלו לסבול התענית, משא"כ בדורותינו אלו), שבודאי יש בה הוראה בעבודת האדם לקונו:

מכיון שנחלשו הדורות – הרי זה הוכחה שרצונו של הקב"ה שעכשיו תהי' העבודה שלא באופן של סיגופים ותעניות כו', אלא מתוך שמחת הגוף דוקא, ולכן, סיבב הקב"ה את הדברים באופן שתהי' חלישת הדורות – כדי שיקבע פס"ד ע"פ שו"ע שאסור לעסוק בתעניות וסיגופים, ואז – בהכרח שתהי' העבודה מתוך שמחת הגוף דוקא.

---

113. ראה טו, יח.

114. הובאה בדרשות ר' יהושע אבן שועיב פ' וישב ובס' מנחה בלולה יתרו (שבהע' הבאה).וראה מכילתא דרשב"י יתרו שם. וראה לקו"ש ח"א ע' 189 הערה 8.

115. יתרו כ, ט.

116. ראה גם לקו"ש חי"ת ע' 416 ואילך ובהערות שם. לקו"ש חכ"ג בכ"מ.

אדמו"ר מסדיגורא: מספרים שפעם בא יהודי בעל-מדריגה לזקני הרוז'יני עם "פדיון" בנוגע לרפואת הנפש, והחזיר לו הרוז'יני את ה"פדיון", באמרו שיוסיף גם בנוגע לרפואת הגוף, וכאשר טען שבא לבקש על רפואת הנפש ולא על רפואת הגוף, ענה לו הרוז'יני שכדי לפעול רפואת הנפש צריכים "כלי", והכלי הוא – רפואת הגוף, ולכן, צריכים לבקש על רפואה בגשמיות וברוחניות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זוהי גם הלכה מפורשת ברמב"ם[117] – "היות הגוף בריא ושלם מדרכי עבודת ה' הוא, שהרי אי אפשר שיבין או ידע דבר מידיעת הבורא והוא חולה וכו'".

יח. כ"ק אדמו"ר שליט"א: האמור לעיל (שבימינו אלו צריכה להיות העבודה מתוך שמחת הגוף) מתבטא גם בכך שדרוש מעמד ומצב של מנוחה "לישב בשלוה" בעוה"ז כפשוטו, ועד להרחבה בכל הענינים הגשמיים כפשוטם.

ישנם כאלו שאינם גורסים שבזמן הגלות צריכים יהודים להיות במצב של הרחבה כו', כאשר דברתי פעם עם יהודים שטענו כן, אמרתי להם: מה איכפת לכם שיהודים יהיו במצב של עשירות?!...

ולטענתם שזהו ענין הקשור עם גשמיות, ויתירה מזו – ענין של חומריות וכו', ובפרט בארצות-הברית וכו' – הרי המענה לזה בפשטות:

בנוגע לענינים גשמיים שלו הרי הוא בעה"ב להחליט אם רצונו בענינים גשמיים או לאו; אבל בנוגע לענינים גשמיים של חבירו – אומרת התורה שמצות הצדקה היא "די מחסורו אשר יחסר לו"[118], והפירוש בזה – "אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו"[119], וכמסופר בירושלמי[120]: "אבא בר בא יהב לשמואל ברי' פריטין דיהא פליג למסכנייא, נפק ואשכח חד מסכן אכל קופר (בשר) ושתי חמר (יין), עאל ואמר קמי' אבוי (שאינו רוצה ליתן לו

117. הל' דעות רפ"ד. לקו"ש ח"ג ע' 806 ובהע' 9.
118. ל' הכתוב – ראה טו, ח.
119. כתובות סז, ב.
120. סוף פאה.

צדקה, בראותו שאוכל בשר ושותה יין), א"ל הב לי' יתיר כו'", – ע"פ מדתו ורגילותו.

ועוד עיקר: לי אכפת שיהודים יקיימו תורה ומצוות, ומכיון שרואים בפועל שמצב של הרחבה בגשמיות מביא לידי קיום התומ"צ – צריכים להשתדל שיהודים יהיו במצב של הרחבה, עד לעשירות כפשוטה.

ישנו כלל בגמרא[121] "אין למדין הלכה לא מפי לימוד כו' עד שיאמרו לו הלכה למעשה", וא"כ, הרי רואים במעשה בפועל שכאשר יהודי נמצא במצב של הרחבה בגשמיות, נקל יותר לקרבו לעניני התורה ומצותי'.

דוגמא פשוטה לדבר: כאשר מדברים עם יהודי אודות קביעת עתים לתורה – הנה כאשר מצבו הגשמי הוא באופן של הרחבה, יכול להקדיש מזמנו ללימוד התורה, משא"כ כאשר הוא מודאג וטרוד ביותר בעניני הפרנסה מפני שמצבו אינו באופן של הרחבה, ועד"ז בנוגע לשמירת שבת, וכיו"ב בשאר עניני התורה ומצוותי'.

קיים אמנם המושג של "וישמן[122] ישורון ויבעט"; אבל בימינו אלו רואים בפועל בניו-יורק וכיו"ב, שכאשר באים ליהודי ואומרים לו: תתנהג ע"פ רצון הקב"ה ואז יהי' לך טוב בגשמיות, תזכה לעשירות כפשוטה, וכיו"ב – הרי זה פועל עליו לקיים תו"מ.

כאשר מדברים עמו אודות "עולם הבא" – איני יודע אם יש לו איזה השגה בזה, או שאין לו פנאי לחשוב כעת אודות "עולם הבא", הוא יחשוב על זה בשנים הבאות כו'; אבל כאשר מדברים עמו אודות יעודים גשמיים, "ליישב בשלוה" בניו-יורק – הרי זה פועל עליו!

והרי מפורש בחז"ל: "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אע"פ שלא לשמה כו'" – בשביל יעודים גשמיים, ובלשון הכתוב[123]: "אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו".

---

121. ב"ב קל, ב.
122. האזינו לב, טו.
123. בחוקותי כו, ג-ד.

יט. אדמו"ר מסדיגורא: בקשר למה שהוזכר שיהודים צריכים פרנסה בהרחבה – מספרים על זקני (האדמו"ר הראשון לבית סדיגורא) שפעם נכנס אליו יהודי גביר לבקש על פרנסה, וכאשר זקני אמר לו "אם בחוקותי תלכו גו'" אזי "ונתתי גשמיכם – העניים הגשמיים – בעתם[124]", נענה אותו גביר ואמר: "רבי, יע בחוקותי ניט בחוקותי – אידן דארפן האבן פרנסה". זקני הקפיד על הדבר, וסגר את דלת חדרו.

התאספו החסידים ודנו מה לעשות: חלק מהם הי' מרוצה מכך שהגביר קיבל "פסק" על הנהגתו, אבל גדולי בעלי דעה שביניהם חשבו שהדבר יכול לגרום קלקול עבור הכלל כו', והחליטו לשלוח את א' המקורבים להכנס ולומר דברי פיוס.

נכנס המקורב הנ"ל ואמר: "ישנו פתגם מר' מנדל רומנובער בפי' הפסוק[125] "למען אנסנו הילך בתורתי אם לא" – "אנסנו" מלשון "נס להתנוסס[126]", "הילך בתורתי אם לא" – הרי זה העסק של הקב"ה.

כאשר שמע זקני את דבריו – חייך, ופתח את דלת חדרו, ואמר: אמרו חז"ל[127] "אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב", רצוני – שיהי' כבר "דור שכולו חייב", והמשיך: בודאי תתמהו לשמע הדברים, היתכן לבקש שיהי' "כולו חייב"?! – אמשול לכם משל:

שני ידידים נפגשו לאחרי זמן רב שלא ראו זה את זה. כאשר התעניינו איש בשלום רעהו – פתח הא' ואמר: אינני יודע מה שקרה לי – נישואי לא עלו יפה, התולדות שהעמדתי לא עלו יפה, גם הפרנסה אינה כדבעי, אינני יודע מה חטאתי כל כך שהקב"ה מעניש אותי באופן כזה?! פתח השני ואמר: אצלי המצב הוא להיפך – נישואי עלו יפה, בני ובנותי הולכים בדרך הישר, הפרנסה כדבעי וכו', אינני יודע במה זכיתי שהקב"ה נותן לי כל כך הרבה!

---

124. ראה רמב"ן עה"פ שם ד. כש"ט סרנ"ו (לה, א). אור תורה (להה"מ) מג, ג. ועוד.
125. בשלח טז, ד.
126. תהלים ס, ו.
127. סנהדרין צח, א.

וכך הוא בנמשל: הפירוש ד"כולו חייב" הוא – שהקב"ה נותן השפעה בריבוי גדול כל כך, עד שכל בנ"י מרגישים את עצמם "חייבים" (אסירי תודה) להקב"ה על ריבוי הטוב!.. יעזור השי"ת שתהי' הרחבה לכל בנ"י, עד ביאת גואל צדק, ובמהרה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אמן, העבירה היחידה תהי' – שמקבלים ריבוי השפעה מהקב"ה יותר ממה שמגיע, כפי שהזכרתם בפי' "דור שכולו חייב". ישנו פתגם ש"ליטאי" ("ליטוואק") צריך לספור ולמנות – בפועל ממש – שיש בידו כך וכך.

פתגם זה נאמר אודות אדמו"ר הזקן בבואו אל המגיד – שקראו אותו בשם "ליטוואק"[128], מכיון שבא מליטא, ואמרו עליו שהוא צריך לספור כו', שהרי החילוק בינו לשאר תלמידי המגיד הוא – שלא הסתפק בשמיעה וקבלה מרבו, אלא השתדל לספור ולמנות זאת, היינו, שהדברים יבואו באופן של הבנה והשגה בחב"ד שבשכלו הוא.

ובאופן כזה צריכה להיות ההנהגה אצל תלמידיו – כאו"א מישראל, שכל דבר צריכים לספור כו', ובענייננו – שההרחבה בענינים גשמיים תהי' באופן שיוכלו לספור שיש לו כך וכך דולרים!... ולכן צריך לתת "מעשר" – כך וכך, "חומש" – כך וכך! וכדי שה"מעשר" וה"חומש" יהי' גדול יותר – צריך הקב"ה לתת לו כמה פעמים ככה!

כ. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בקשר להמוזכר אודות הרחבה בעניני פרנסה – איתא בספרים[129] שתפלתו של בעל-עסק חשובה יותר אצל הקב"ה מאשר תפלתו של בן-תורה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: טעם הדבר – מפני שצריך להסיח דעתו מעניני העסק כדי להתפלל להקב"ה, ולכן, ענין זה יקר יותר אצל הקב"ה. ומבואר בחסידות[130] שזהו בדוגמת מעלת בעלי-תשובה, עליהם נאמר "אמצאך[131]

---

128. ראה לקוטי דיבורים רנו. ובכ"מ.
129. ראה הערה הבאה.
130. ראה תו"א תרומה פ, ב.
131. שיר השירים ח, א.

בחוץ אשקך גו׳״, שהחידוש וההפלאה שבדבר היא – מכיון שהי׳ לכתחילה ״בחוץ״, ולכן ישנו ״שטורעם״ מיוחד ד״אשקך גו׳ אביאך אל בית אמי״, וכן הוא בענייננו – שעבודתם של בעלי-עסק היא ״בחוץ״ דוקא – ״זבולון בצאתך״[132], ולכן, ישנו עילוי מיוחד בעבודתם – ״אמצאך״ דייקא, באופן של מציאה, מכיון שהדבר אינו צפוי מראש.

אדמו״ר מסדיגורא: גם ענין השמחה שהוזכר לעיל (סי״ז) מודגש בעבודת בעלי-עסק – ״שמח[133] זבולון בצאתך״.

בנוגע להמוזכר לעיל אודות קיום התומ״צ בשביל יעודים גשמיים, ע״פ מארז״ל ״לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אפילו שלא לשמה כו׳״ – ישנו פתגם המבאר את דיוק הלשון ״לעולם כו׳״, דלכאורה, היתכן שהלימוד ד״שלא לשמה״ יהי׳ ״לעולם״, ואדרבה: הרי ״מתוך שלא לשמה בא לשמה״? אלא הפירוש הוא – ש״לעולם״ צריך האדם לחשוב שעדיין נמצא הוא בדרגת הלימוד ד״שלא לשמה״, ועי״ז יגיע באמת לדרגת הלימוד ״לשמה״.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: במארז״ל זה ישנו פירוש אדמו״ר הזקן בדיוק הלשון ״מתוך שלא לשמה בא לשמה״ – שגם הלימוד ד״שלא לשמה״, הנה ה״תוך״ והפנימיות שלו הוא – ״לשמה״[134].

אדמו״ר מסדיגורא: זהו גם תוכן הענין ד״כופין אותו עד שיאמר רוצה אני״[135] – מכיון שזהו הנקודה הפנימית שבו.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: ענין זה מבואר בפס״ד הרמב״ם[136] – ״מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות את כל המצוות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו״, הנה כאשר ״הוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני״, הרי זה אמנם רצונו האמיתי.

---

132. ברכה לג, יח.
133. ברכה לג, יח.
134. ראה לקו״ש ח״כ ע׳ 50 ואילך. וש״נ.
135. גיטין פח, ב.
136. הל׳ גירושין ספ״ב.

אדמו"ר מסדיגורא: יש לומר שזהו גם הפירוש במארז"ל "כפה עליהם הר כגיגית"[137] – שעי"ז נתגלה רצונם הפנימי, מכיון שהיו צריכים רק להסיר את הדבר שהעלים על הרצון האמיתי.

כא. אדמו"ר מסדיגורא: יעזור השי"ת שנלך מתוך שמחה לארצנו הקדושה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שיהי' כבר הענין ד"וארא", ומיד לאח"ז "בשלח".

אדמו"ר מסדיגורא: ברצוני לבקש את ברכת אדמו"ר שליט"א הן בעניני הפרט והן בעניני הכלל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שיהי' הענין ד"אתם נצבים גו' **כולכם**", וביחד עם זה – גם בנוגע לחילוקי הדרגות ד"ראשיכם שבטיכם" עד "כל איש ישראל".

אדמו"ר מסדיגורא: אמן.

אבי זצ"ל אמר פעם פתגם בענין "אף חכמתי עמדה לי"[138], "חכמה שלמדתי באף היא עמדה לי"[139] – ש"אף" רומז לפ"א שנה, ובכן, יברך השי"ת אתכם באריכות ימים ושנים טובות, והתורה ד"אף" (פ"א שנים) – תלך ותתפשט יותר ויותר. "יפוצו מעינותיך חוצה".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: וכן למר, והרי כל המברך מתברך בברכתו של הקב"ה, שהיא באופן של בל"ג – לא רק "אלף פעמים", כברכתו של משה רבינו, אלא "כאשר דבר לכם" – בלי קצבה[140].

יה"ר שנשמע בשורות טובות והצלחה רבה בכל העניינים.

כב. כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה להרב חיים יצחק כהן שיח', מנכ"ל מוסדות סדיגורא, ואמר: יעזור לכם השי"ת שניהול המוסדות יהי' באופן

137. שבת פח, א. ע"ז ב, ב. זח"ג קכה, א.
138. קהלת ב, ט.
139. רמב"ם הל' ת"ת פ"ג הי"ב. קה"ר פ"ב, ט.
140. פרש"י דברים א, יא.

ד"על מי מנוחות ינהלני"[141], וכוונתי – בפשטות: ריבוי ממון, שאז דרוש תפקיד ה"ניהול" עוד יותר מאשר במקרה שאין ריבוי ממון, מכיון שצריכים לדאוג כיצד לנצל את כל ריבוי הכסף!

הרי יש לכם "ראשיכם שבטיכם" – תבקשו ותדרשו ממנו שיתן לכם את ה"כלים" המתאימים לכך.

ישנו פתגם מאדמו"ר הזקן עה"פ[142] "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך": סדר הרגיל הוא – "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה[143]", היינו, שצריכים לעשות "כלים" שבהם תשרה ברכתו של הקב"ה; אבל כאשר אומרים "השלך על ה' יהבך" – אזי זורקים את כל ה"פעקל" על הקב"ה, ואז – הנה לא זו בלבד שהקב"ה אינו מקפיד על כך, אלא אדרבה: "הוא יכלכלך" – מלשון "כלי", היינו, שהקב"ה עושה גם את ה"כלים"[144]!

אדמו"ר מסדיגורא: אפשר לפרש כן גם בפסוק "תתן להם ילקטון"[145] – שהקב"ה נותן את הדבר בשלימותו, ביחד עם ה"ילקוט" (ה"כלי"). בקשר לענין הברכה – ברצוני לומר ביאור בדברי המהרש"א אודות דברי הגמרא[146] "אילן אילן במה אברכך... שכל נטיעות שנוטעין ממך יהיו כמותך": בפרש"י שם[147]: "יהיו כמותך – בתורה ולעושר וכבוד". והקשה במהרש"א: ולא ידענא למה הוציא הבנים והכניס כבוד תחתיו, דלפי המשל שיהיו צאצאיו זוכים ג"כ להני ג' דברים שזכר הוא, דהיינו תורה ועושר ובנים, ואפשר דטעות נפל בפירוש רש"י, וכבוד במקום בנים". ולכאורה, אפשר ליישב שענין הבנים נכלל כבר ב"נטיעות שנוטעין ממך", ולכן, בברכת הבנים נאמר "תורה, עושר וכבוד".

---

141. ל' הכתוב – תהלים כג, כ.
142. תהלים נה, כג.
143. ראה טו, יח.
144. סה"מ עזר"ת ע' קו. ספה"מ תפר"ח ע' כח. סה"מ קונטרסים ח"ב שלח, סע"פ. סה"מ תרצ"ט ע' 21.
145. תהלים קד, כח.
146. תענית ה, סע"ב ואילך.
147. ו, רע"א.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: פירוש זה הוא המתקבל, והעיקר – כאשר מדובר בענין של ברכה, "כל המרבה הרי זה משובח".

כג. אדמו"ר מסדיגורא הצביע לעבר נכדו שי' (בן חתנו ר' שניאור זלמן שי' שארף), ואמר **כ"ק אדמו"ר שליט"א:** יה"ר שיגדל חסיד ירא-שמים ולמדן. אצלנו יש פתגם ש"חיל" ר"ת: חסיד ירא-שמים למדן[148]. יה"ר שיהי' "עושה חיל"[149].

כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר שא' מחשובי משפחת שארף (משפחתו של חתן אדמו"ר מסדיגורא) למד ב"תומכי תמימים", וסיים – שהתורה מחזרת על אכסניא שלה.

אדמו"ר מסדיגורא: בדיוק לשון חז"ל[150] "התורה מחזרת על אכסניא שלה", ולא "חוזרת" – יש לומר: בדורות שלפנינו פרחה היהדות בספרד, באשכנז, בפולין וכיו"ב, וכיום אין המצב כן. ולכן, אי אפשר לומר ש"התורה חוזרת כו'", אלא "מחזרת" דוקא, היינו, שבכל מקום שיהודים הולכים – מחזרת התורה אחריהם.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אכן, ובקרוב ממש תחזר התורה ביחד עם כל בנ"י לארצנו הקדושה, ובלשון הגמרא[151]: "עתידין בתי-כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל".

אדמו"ר מסדיגורא הזכיר אודות מארז"ל "עתידה ירושלים להיות מתרחבת בכל צדדי' עד שתהא מגעת לשערי דמשק"[152], היינו, מכיון שכל בתי כנסיות שבבבל יקבעו בארץ ישראל, לכן בהכרח שירושלים (שתתפשט בכל א"י[153]) תגיע עד לשערי דמשק. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א ש"דמשק" קשור עם הענין ד"דולה ומשקה מתורת רבו"[154].

---

148. נת' בלקו"ש ח"י ע' 263 ואילך. ועוד.
149. ע"פ לשון הכתוב – בלק כד, יח.
150. ב"מ פה, א.
151. מגילה כט, א.
152. ספרי דברים א. שהש"ר פ"ז ה.
153. ראה ילקוט ישעי' רמז תק"ג.
154. יומא כה, ב. פס"ז ורש"י עה"פ לך טו, ב.

כד. ר׳ חי״כ סיפר אודות הכולל ״דעת משה״ – ע״ש האדמו״ר ר׳ משה, וסיפר שמפעם לפעם מוציאים לאור קובצי חידושי תורה בשם ״דעת משה״, ולע״ע יצאו לאור ששה קובצים.

כ״ק אדמו״ר שליט״א התעניין אודות תדירות ההו״ל של הקובצים, וכאשר ר׳ חי״כ אמר שמשתדלים להו״ל קובץ א׳ בשנה, נענה כ״ק אדמו״ר שליט״א ואמר: ״אחת בשנה״[155] – הרי זה טוב בשביל יוהכ״פ, אבל כאשר מדובר אודות קובצי חידושי תורה – צריכים להשתדל להגיע לתדירות גדולה יותר, לכל הפחות אחד לב׳ או ג׳ חדשים!

כאשר תפרסמו שבעזה״י י״ל קובץ או חוברת אחת לב׳ או ג׳ חדשים – תהי׳ זו התחייבות שתעודד ותזרז לעשות כן בפועל ממש, וע״ד ״נשבעים לקיים את המצוות״[156], שלמרות הענין ד״מושבע ועומד מהר סיני״[157], נוסף תוקף מיוחד בקיום מצוה מסויימת מצד ענין השבועה.

בכלל, הוצאה לאור דקובצי חידושי תורה תוסיף עידוד וחיזוק בלימוד התורה אצל אברכי הכולל, בידעם שמזמן לזמן (לעתים קרובות) צריכים הם להעלות על הכתב חידושי-תורה, וחידושיהם מתפרסמים בדפוס! – זהו אמנם ענין ד״שלא לשמה״, אבל – כאמור – מתוך שלא לשמה בא לשמה.

ונוסף לזה: כאשר צריכים לאסוף כסף עבור הכולל – המצב כיום הוא שצריכים להראות דבר של פועל ממש, שיכולים למששו בחוש המישוש, ולכן: לא מספיק לתאר את הגדלות וההפלאה של לימוד התורה אצל אברכי הכולל, אלא צריכים להראות קובץ של חידושי-תורה, כך שהו״ל של קובצי חידושי תורה בתדירות, ופירסומם בין אלו שמנדבים עבור הכולל – תביא גם הצלחה גדולה יותר בענינים כספיים.

---

155. ל׳ הכתוב – תצוה ל, י. אחרי טז, לד.
156. תמורה ג, ב. פס״ז ר״פ מטות.
157. יומא עג, ב. נדרים ח, א. ועוד.

כה. ר׳ חי״כ הזכיר שהיה בן בית אצל הרב זוין ז״ל, ואמר כ״ק אדמו״ר שליט״א שהנהגתו של הרב זוין ז״ל היתה באופן של ״הצנע לכת״[158], אבל כל אלו שהכירו אותו ראו שהוא ״איש המעלה״.

ר׳ חי״כ הפליא את גדלותו של הרב זוין ז״ל בעניני צדקה וחסד, וסיפר: פעם נכנס אליו אברך מ״נטורי קרתא״ בבקשת עזר וסיוע, ולאחר שנתן לו, אמרתי להרב זוין ז״ל שאברך זה זרק עליו (על הרב זוין) קליפות בלכתו ביום השבת להתפלל בביהכנ״ס חב״ד בשכונת ״מאה שערים״! ואמר לי, א״כ, קרא אותו מהר בחזרה, כדי שאתן לו סכום גדול יותר, שהרי ידע על מי לזרוק!...

כ״ק אדמו״ר שליט״א: אתם הכרתם אותו כאשר הי׳ במעמד ומצב של ״מרחב״ – בירושלים עיה״ק; אבל אני הכרתיו בהיותו ״במיצר״ – במדינת רוסי׳, במצב כזה שהתעסקות עם כל ענין של הפצת היהדות היתה כרוכה בסכנה ממש, ואעפ״כ, לא נרתע משום דבר, ומסר את נפשו למילוי העבודה והשליחות של כ״ק מו״ח אדמו״ר בעניני הפצת היהדות[159]. בודאי ידוע לכם אודות גדלותו בחיבור והו״ל של ספרים.

ר׳ חי״כ: הרב זוין ז״ל הי׳ ״ספרא רבה״.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: הי׳ לו סגנון בהיר ושפה ברורה כו׳. כוונתי להזכיר זאת (אודות חיבור ספרים) בקשר להמדובר לעיל אודות הו״ל דקובצי חידושי תורה.

כ״ק אדמו״ר שליט״א שאל את רי״כ האם הוא מכיר את הרב הוטנר שליט״א, נשיא המכון ״יד הרב הרצוג״, וכאשר נענה בחיוב, ביקש ממנו למסור בשמו עידוד וזירוז וברכת הצלחה בהו״ל דשאר חלקי האנציקלופדי׳[160] תלמודית.

כ״ק אדמו״ר שליט״א נפרד מאדמו״ר מסדיגורא ומלוויו שיחיו – בברכת הצלחה רבה בכל העניינים, ושמיעת בשורות טובות.

---

158. ע״פ לי׳ הכתוב – מיכה ו, ח.

159. ראה גם אגרות-קודש כ״ק מו״ח אדמו״ר ח״א ע׳ תקסט. תרח. תריב. תרכט. תרלה. ועוד.

160. ע״ד השם ״אנציקלופדי׳״ – ראה שיחת ש״פ ויקרא, החודש, ר״ח ניסן תשמ״ה סכ״ה.

האדמו"ר רבי יהודה ארי' פערלאוו מנאוואמינסק

– יום ג' פ' ויגש, ט טבת, ה'תשי"ד, בעת ניחום אבלים –

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א התעניין אודות סיבת פטירתה, מספר שנותי' וקורות ימי חיי', וכשהזכירו (במענה לשאלתו) שהתיישבה באמריקא לפני שלושים שנה (בגלל הפוגרומים כו' שהיו במקום מגוריהם מעבר לים) – נענה כ"ק אדמו"ר שליט"א ואמר:

באותה תקופה הי' עדיין המצב מעבר לים כבשנים כתיקונם (לפי-ערך), ואעפ"כ, היו כו"כ מבנ"י שנסעו משם, ובסופו של דבר התברר שנסיעתם היתה עבורם – כלשון הכתוב בפרשת השבוע – "לפליטה גדולה".

ואח"כ אמר:

בהקשר לכך יש להדגיש את מעלתם של אותם יהודים שהתיישבו באמריקא באותה תקופה, והצליחו לנהל אורח-חיים הראוי ליהודים שומרי תומ"צ, יראים ושלמים.

וע"ד שמצינו בזהר בנוגע למעלתה של שרה אמנו, ש"אתת שרה ונחתת וסלקת כו'". ועד"ז בנדו"ד, שלמרות ש"נחתת" לאמריקא בתקופה זו, מ"מ, "סלקת" באופן הראוי, שזהו בודאי עילוי גדול.

ואח"כ אמר:

בנוגע לפטירת של רחל אמנו [שהיא רגל הרביעי שבמרכבה, כמובא גם להלכה בנוגע לכתיבת גט בחודש אייר, שיש לכתוב "אייר" בב' יודי"ן, וסימנך: ר"ת אברהם יצחק יעקב רחל, ד' רגלי המרכבה] – איתא בזהר ש"כד יעקב מסתכל ביוסף הוה אשתלים בנפשי' כאילו חמא לאמי' דיוסף, דשפירו דיוסף דמי לשפירו דרחל, והוה דמי בגרמי' כמה דלא אעבר עלי' צערה כו'", ומזה מובן שגם על הצער שבפטירתה של רחל התנחם יעקב בבנה יוסף,

וכמבואר בדרושי חסידות שזהו מצד השייכות המיוחדת שבין יעקב ליוסף, כמ"ש "אלה תולדות יעקב יוסף", "שכל תולדות דיעקב בא לגילוי ע"י יוסף דוקא (שהי' "המשביר לכל עם הארץ") . . כמו שהי' גילוי אור שפעו ע"י רחל בחיי' ממש כו'".

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל את האדמו"ר מנאוואמינסק האם יש ספרים של חידושי תורה מאביו, והשיב, שיש רק בכתב-יד, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

כדאי ונכון ביותר שישתדלו להדפיס את הדברים, שעי"ז נמשכים ומתגלים דברי-תורתו בעולם, שכן, בשעתם נאמרו הדברים רק לאותם יהודים שהיו נוכחים בבית-המדרש שלו, ועכ"פ ליהודים ששייכים לד' אמות של תורה ותפלה, ואילו ע"י ההדפסה, נמשכים ומתגלים הדברים בכללות העולם.

ולהעיר גם ממארז"ל "בשעת המכניסין פזר, בשעת המפזרים כנס" – שבעבר היו זמנים שבהם היתה נתינת-מקום להנהגה ד"כנס" (לאחוז במדת הענוה), משא"כ בימינו אלה צריכה להיות ההנהגה באופן ד"פזר" דוקא.

ויש להוסיף, שבכגון-דא, הרי, גם אפילו אם ישנו ציווי שלא להדפיס – יש סברא שלא לקיים הציווי... ולהדפיס הדברים!

ואין לחשוש מזה שישתמשו וילמדו רק בחלק מהספרים הנדפסים, שכן, כדאי להדפיס אפילו אלף ספרים כדי שישתמשו וילמדו בעשרה מהם בלבד (ע"ד שכותבים כמה מהמחברים בהקדמתם לספריהם).

אח"כ התעניין כ"ק אדמו"ר שליט"א אצל האדמו"ר מנאוואמינסק אודות ספרי חידושי-תורה משלו, וכשהשיב שחיבר הספרים "קול יהודה" ו"לב ארי'", אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שישמח לקחת את ספריו, והוסיף – בהמשך להנ"ל – בחיוך, שהספרים שיגיעו לידו בודאי יבואו לשימוש... ולכן מוטב שיגיעו לידו משישארו מיותרים ללא תועלת.

◇

ג. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוסח דניחום אבלים אומרים "המקום ינחם כו'". וצריך להבין מהו הטעם שמכל השמות והתוארים שבהם נקרא הקב"ה, מדייקים – בנוגע לענין הנחמה – השם "מקום", ולא אומרים "השי"ת (וכיו"ב) ינחם"?

ויש לומר הביאור בזה:

כאשר מבקשים מהקב"ה דבר מסויים, צריכה הבקשה להיות באופן המתאים להדבר המבוקש. ולדוגמא: כשמבקשים: "חננו מאתך חכמה בינה ודעת", משבחים את הקב"ה בענין החכמה, "אתה חונן לאדם דעת . . ברוך אתה ה' חונן הדעת", שעי"ז תהי' ההתלבשות בספירת החכמה, שעל ידה יומשך ענין החכמה למטה. ועד"ז בנוגע לענין החסד, וכיו"ב.

ובנוגע לענייננו: כשמבקשים מהקב"ה על ענין הנחמה, שלילת וביטול הצער כו', צריכים להמשיך זה מדרגא כזו שבה תופס מקום הצער של האבלים על הפטירה – שכנין זה שייך מצד דרגת האלקות השייכת לעולמות, שבדרגא זו תופס מקום הצער של האבלים בעולם למטה, ובמילא מודגש הצורך בענין הנחמה, משא"כ מצד דרגת האלקות שלמעלה מעולמות, יתכן שלא יומשך ח"ו ענין הנחמה, משום שאין מקום לצער על הפטירה, בגלל המעלה והטובה שבדבר ביחס להנשמה.

ולכן מדייקים לומר "המקום ינחם כו'" – כי, השם "מקום", כפי שנתפרש במדרש "שהוא מקומו של עולם", מורה על דרגת האלוקות השייכת לעולמות, שגדרם הוא זמן ומקום, וכיון שבדרגא זו תופס מקום הצער של האבלים בעולם למטה, לכן מבקשים שמשם דוקא יומשך ענין הנחמה.

ועפ"ז יש לבאר גם דיוק הלשון "ברוך המקום" כהקדמה (גם) לפיסקא "ברוך הוא שהקב"ה חישב את הקץ":

ובהקדם ביאור כ"ק מו"ח אדמו"ר בפירוש המאמר "ברוך הוא שהקב"ה חישב את הקץ" – "שיש לו ית' כבי' תענוג גדול בעבודה זו (עבודת הבירורים שבזמן הגלות), וא"כ הרי ח"ו הי' יכול להיות ענין זה בלי קץ

וגבול, הנה זהו השבח וההילול, ברוך הוא, שהקב"ה חשב את הקץ לעשות, שיהי' קץ וגבול לעבודת הבירורים שבדרך מלחמה בגלות ובשעבוד".

ויש להוסיף, שזוהי גם ההקדמה ד"ברוך המקום" דייקא – כי, זה שהקב"ה "חשב את הקץ לעשות", שיהי' קץ וגבול לעבודה דזמן הגלות, הוא מצד דרגת האלקות השייכת לעולמות ("מקום"), ששם תופס מקום הצער דקושי השעבוד של בנ"י, ובגלל זה מוותר הקב"ה, כביכול, על התענוג שיש לו מצד עצמו (בדרגת האלקות שלמעלה מעולמות) בעבודה דזמן הגלות (ע"ד האמור לעיל שבדרגת האלקות השייכת לעולמות תופס מקום הצער של האבלים, ומשם דוקא נמשך ענין הנחמה).

ד. האדמו"ר מנאוואמינסק: אולי יש לבאר השייכות ד"המקום" לניחום אבלים, משום שרגש הצער והאבלות הוא בגלל שבפטירתו של אדם נוצר מקום חלל (כיון שנשאר ריק המקום בעולם שאותו הי' ממלא במשך שנות חייו), ולכן מבקשים "המקום ינחם כו'" – שהנחמה תהי' ממקומו של הקב"ה ("המקום"), ששם הוא מקור השמחה (היפך הצער והאבלות), כמ"ש "עוז וחדוה במקומו".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ביאור זה תלוי בשינויי הגירסאות בסוגיית הגמרא בפירוש הכתוב "במסתרים תבכה נפשי", "ומי איכא בכי' קמי הקב"ה, והאמר רב פפא אין עציבות לפני הקב"ה, שנאמר הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו, לא קשיא, הא בבתי גואי הא בבתי בראי":

לגירסת רש"י – "בבתי גואי, איכא (בכי'), דכתיב במסתרים, ובבתי בראי ליכא", ומ"ש "עוז וחדוה במקומו" קאי על "בתי בראי", שזוהי הדרגא החיצונית השייכת לעולם ("מקום", "מקומו של עולם". ועפ"ז, אפשר לפרש "המקום ינחם" שהבקשה היא שתומשך השמחה מבחי' המקום ("בתי בראי"), ש"עוז וחדוה במקומו".

משא"כ לגירסת ר"ח ה"ז להיפך – "כי ליכא בכי' בבתי גואי, ומקום הנקרא מסתרים בבתי בראי הוא", ומ"ש "עוז וחדוה במקומו" קאי על "בתי גואי", ויש לומר ההסברה בזה – ש"בבתי בראי", דרגא חיצונית השייכת גם לזולת, יש מקום לשינויים, ולכן, גם בזמן של שמחה אין זה עדיין שמחה

בשלימותה, ורק "בבתי גואי", דרגא פנימית שלמעלה משייכות לזולת, שם השמחה היא בשלימותה. ועפ"ז, לא מתאים הלשון "המקום ינחם", כי, הענין ד"עוז וחדוה" הוא "במקומו" דוקא, "בבתי גואי", ולא בהדרגא ד"מקום" (סתם), "מקומו של עולם", "בתי בראי".

ולכן, מסתבר יותר לומר כנ"ל – שמצד דרגת האלקות שלמעלה מהעולמות אין מקום לצער על הפטירה (ובפרט ע"פ האמור ש"בבתי גואי" ה"ז באופן ד"עוז וחדוה במקומו"), ובמילא, לא תומשך משם ענין הנחמה, ולכן מבקשים "המקום (דוקא) ינחם כו'", שתומשך הנחמה מדרגת האלוקות השייכת לעולמות ("מקום", "מקומו של עולם"), ששם תופס מקום הצער על הפטירה (ובפרט ע"פ האמור ש"בבתי בראי" יש בכי'), ולכן נמשך משם ענין הנחמה.

ה. **האדמו"ר מנאוואמינסק:** ע"פ הביאור האמור ש"המקום ינחם" מורה על דרגת האלקות השייכת לעולם – צריך להבין הלשון "ממקומו הוא יפן ברחמיו לעמו", דלכאורה, ענין הרחמים צ"ל מדרגת האלקות שלמעלה מעולמות, למעלה מ"מקום"?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע לענין הרחמים אכן מדגישים "ממקומו" דוקא, בחי' שלמעלה מבחי' "מקום" סתם, "מקומו של עולם".

וההסברה בזה – ע"ד המבואר בפירוש "ברחמיך הרבים רחם עלינו", "ברחמיך" דייקא, שיתכן מעמד ומצב שאין אדם מרגיש הרחמנות עליו, כיון שמצבו הגשמי הוא כדבעי (שיש לו בני חיי ומזונא רויחא ולא חסר לו מאומה), וגם בנוגע למצבו הרוחני, הרי, "כל דרך איש ישר בעיניו ודומה לו שכך היא המדה הנכונה כו'", אע"פ שהאמת היא שהרחמנות עליו גדולה ביותר, להיותו מיושבי בתי חומר כו', שזוהי ירידה גדולה ביותר, מאיגרא רמה לבירא עמיקתא. "ולזאת אנו מבקשים . . ואומרים הגם שלפי שכלנו הדל אין אנו מרגישים הרחמנות, מ"מ, ברחמיך הרבים רחם עלינו".

ועד"ז מבקשים ואומרים "ממקומו הוא יפן ברחמיו לעמו" – שגם אם אנו במקומנו נמצאים במעמד ומצב שלא מרגישים את הרחמנות שעלינו, מ"מ, הוא ית', "ממקומו" – שמשם נראית גודל הרחמנות עלינו – "הוא יפן ברחמיו ("ברחמיו" דייקא) לעמו".

[בהמשך הדברים אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שאין להסתפק בהבנה השכלית (כנראה, ע"ד גודל הרחמנות), אלא צריך להיות גם הרגש הלב. וזוהי כללות עבודת האדם – להמשיך ולחבר ההבנה השכלית עם הרגש הלב. אלא, שכדי לפעול זאת, דרושה עבודה קשה, ובשביל זה יש צורך בלימוד החסידות (יחד עם הלימוד בנגלה דתורה), שפועל הרגש דיראת-שמים וכו'. ומה גם שע"י לימוד החסידות, פנימיות התורה, יוצאים מן הגלות אל הגאולה, כדאיתא בזהר פ' נשא ש"בהאי חיבורא דילך .. יפקון בי' מן גלותא ברחמי" – שלימות ענין הרחמים].

◇

ו. [כשהגיע זמן תפלת ערבית, שאלו את כ"ק אדמו"ר שליט"א אם ישאר לתפלת ערבית, והשיב, שישאר עם המנין, אבל לא יתפלל ערבית, כדי שלא לשנות את הסדרים שלו (באמרו: "בא מיר זיינען אנדערע סדרים")].

לאחרי תפלת ערבית, שאל האדמו"ר מנאוואמינסק אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א כיצד נוהג האבל בנוגע לאמירת עניני תורה שבסדר התפלה, כמו פרק "איזהו מקומן", וכיו"ב. והשיב כ"ק אדמו"ר שליט"א:

ראיתי בהנהגת כ"ק מו"ח אדמו"ר שהי' אומר כל עניני לימוד התורה שבסדר התפלה, כמו פיטום הקטורת, איזהו מקומן, תנא דבי אליהו וכו', אלא שאמרם בלחש, וצוה שאחר יאמרם (יסיים) בקול רם.

א' הנוכחים הזכיר שהחתם-סופר כותב לחותנו ר' עקיבא איגר חידושי תורה שחידש בימי אבלו. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א ש"לאונסו שאני", כיון שאינו יכול להמנע מלהרהר בדברי תורה.

◇

[בעת הנסיעה חזרה ל- 770 הפטיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: אה! שלושים שנה באמריקא... ואח"כ הוסיף אודות האדמו"ר מנאוואמינסק: ניכר עליו שהוא "אַ וואַרעמער איד".

אח"כ התעניין כ"ק אדמו"ר שליט"א אצל ר' שניאור זלמן שי' גוראר'י (שנתלווה אל כ"ק אדמו"ר שליט"א בביקור זה) לפשר העובדה שהאדמו"ר מנאוואמינסק לבש בגד משי, אם זה רק בימי האבלות. והשיב הנ"ל שיש אדמו"רים שנוהגים ללבוש משי בכל ימות השנה, שבהם אין חשש שעטנז כלל. ובהמשך לזה דובר אודות חיוב ציצית בבגד משי.

ר' שמואל הלוי שי' לעוויטין הזכיר – בקשר לדברי כ"ק אדמו"ר שליט"א בהפירוש ד"המקום כו'" – שישנם ב' דעות, הא', שהמקום המקיף את הגשם נקרא מקום, והב', שהמקום הפנוי שבו נכנס הגשם נק' מקום. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שדעת האריז"ל שבחי' מקום הוא המקום פנוי שבו העולמות].

האדמו"ר רבי יעקב פערלאוו מנאוואמינסק

– יום שני דה"שבעה" – יום ה' כ"ג שבט תשמ"ח –

"ועשו לי מקדש" – גם בביהמ"ק העתיד / התיווד אם משיח צדקנו יבנה המקדש או שירד ויתגלה מן השמים / חידוש הסמיכה אפילו לפני ביאת המשיח

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א: יש לפתוח בפרשת השבוע – שנזכה לקיום הציווי "ועשו לי מקדש"[1], בביהמ"ק השלישי, כמ"ש הרמב"ם[2] שציוי זה כולל גם "בנין העתיד לבנות", דאע"פ שכתיב בי' "מקדש אדנ-י כוננו ידיך"[3], הרי, הרמב"ם אזיל לשיטתו ש"המלך המשיח .. בונה המקדש"[4], ולכן, שייך שפיר הציווי "ועשו לי מקדש".

האדמו"ר מנאוואמינסק: לשיטת רש"י במסכת סוכה[5] – ביהמ"ק השלישי יגלה ויבוא מן השמים. וכן הוא בפירוש רש"י על הפסוק "מקדש אדנ-י כוננו ידיך", "ראימתי יבנה בשתי ידים, לעתיד לבוא".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ומטעם זה יכול לירד ולהתגלות אפילו בלילה[6], ואפילו בשבת (ועאכו"כ במוצאי שבת – יום ראשון). השאלה היא רק בנוגע לביאת אליהו הנביא – שהרי "כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא לא בערבי שבתות כו'"[7]. ובכל אופן, הלואי שיבוא תיכף ומיד, ואם תהי' קושיא בדבר – יתרץ גם קושיא זו.

---

1. תרומה כה, ח.
2. ריש הל' ביהב"ח.
3. בשלח טו, יז.
4. הל' מלכים רפי"א.
5. מא, סע"א.
6. פרש"י שם.
7. עירובין מג, ב.

אבל, ביחד עם זה, ישנו פס"ד ברור בספרו של הרמב"ם [רש"י – לא רק בפירושו על התורה, פשוטו של מקרא, אלא גם בפירושו על הש"ס – הוא פרשן, ולא פוסק[8]; ואילו הרמב"ם – בספר הי"ד, "הלכות הלכות" – הוא פוסק] ש"המלך המשיח .. בונה המקדש", וכופל עוה"פ בהמשך הפרק – "בנה מקדש במקומו" [ובזה דיוק נוסף – "במקומו" דוקא, מכיון ש"המזבח מקומו מכוון ביותר"[9], ע"פ נביא[10]], היינו, שיבנה בידי אדם, שלכן, נכלל בהציווי "ועשו לי מקדש".

ב. האדמו"ר מנאוואמינסק: בנוגע לשיטת רש"י – יש סתירה בין פירושו על הפסוק "מקדש אדנ-י כוננו ידיך", ופירושו במסכת סוכה שיגלה ויבוא מן השמים, לפירושו במסכת כתובות[11] "גדולים מעשה צדיקים ממעשה שמים וארץ .. במעשה ידיהם של צדיקים כתיב מכון לשבתך פעלת ה' מקדש אדנ-י כוננו ידיך", ומפרש רש"י "מקדש מעשה ידי צדיקים הוא"?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בפירושו על הפסוק "מקדש אדנ-י כוננו ידיך", מוכרח רש"י לפרש שפשוטו של מקרא קאי על ביהמ"ק דלעתיד, מכיון שהמשך הכתוב הוא "ה' ימלוך לעולם ועד", ולכן מפרש "ואימתי יבנה בשתי ידים, לעתיד לבוא, שכל המלוכה שלו", ואילו במסכת כתובות, י"ל, דקאי על מקדש הא' (והב') שהם לכו"ע מעשה ידי אדם, "מעשה ידי צדיקים"[12].

ובכללות התיווך בין ב' השיטות במאמרי חז"ל אם ביהמ"ק השלישי יבנה בידי אדם (ע"י משיח) או שיבנה ע"י הקב"ה בעצמו – יש לומר, ע"פ המבואר במארז"ל שיש "ביהמ"ק של מעלה" ו"ביהמ"ק של מטה"[13], וכן "ירושלים של מעלה" ו"ירושלים של מטה" (ועד ש"אמר הקב"ה לא אבוא

---

8. יד מלאכי כללי רש"י ס"ב, וש"נ.
9. רמב,ם הל' ביהב"ח רפ"ב.
10. שם ה"ד.
11. ה, סע"א.
12. נתבאר בארוכה בלקו"ש חל"א ע' 77 ואילך.
13. תנחומא משפטים יח. ויקהל ז. ועוד.

בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה״)[14], ועפ״ז, המקדש שבנוי ומשוכלל למעלה, ״מקדש אדנ-י כוננו ידיך״, יגלה ויבוא מן השמים, ויתלבש במקדש של מטה שיבנה ע״י משיח צדקנו.

וההסברה בזה – שרצונו של הקב״ה שביהמ״ק העתיד לא יהי׳ ״נהמא דכיסופא״[15] לגמרי (מעשה ידי הקב״ה בלבד), אלא גם באופן ד״קב שלו״, שהרי ״אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבין של חבירו״[16], ולכן, צ״ל גם באופן ד״ועשו לי מקדש״, מעשה ידי אדם, כאמור, שמקדש של מעלה יורד ומתגלה ומתלבש במקדש של מטה.

האדמו״ר מנאוואמינסק: בנוגע לשערים של ביהמ״ק – הרי, אף שהמקדש כולו יהי׳ מן השמים, מ״מ, השערים דביהמ״ק יעמידו בנ״י.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: תיווך זה (דהעמדת השערים) מיוסד על מ״ש[17] ״טבעו בארץ שערי״, ששערי ביהמ״ק ״טבעו בארץ״, ולעתיד לבוא יעלו ויתגלו ויעמידום במקומם, וע״פ המבואר במסכת ב״ב[18] ״הבונה פלטרין גדולים .. ובא אחר והעמיד להן דלתות קנה״, נמצא, שהעמדת הדלתות (שנעשו בידי אדם) נחשבת כבניית ביהמ״ק כולו[19].

אמנם, עפ״ז נמצא חידוש גדול באופן עשיית המקדש (״ועשו לי מקדש״) – שדוקא ביהמ״ק השלישי (תכלית השלימות) תהי׳ (התחלת) עשייתו מהשערים, דלא כהמשכן ומקדש שהתחלת עשייתו מהארון וכו׳.

ולכן, מסתבר יותר להוסיף גם האמור לעיל – שמקדש של מעלה יורד ומתלבש במקדש של מטה (שנעשה כולו בידי אדם), ונוסף לזה, יעמידו גם השערים (דבית ראשון) שעל ידם קונים בנ״י גם את כל פרטי הבנין דמקדש של מעלה.

---

14. תענית ה, סע״א.
15. ראה ירושלמי ערלה פ״א ה״ג. לקו״ת צו ז, רע״ד. ובכ״מ.
16. ב״מ לח, א.
17. איכה ב, ט. וראה במדב״ר פט״ו, יג.
18. נג, ב.
19. ראה שערי זהר לסוכה שם. לקו״ש חי״א ע׳ 98 בהערה. ועוד.

ג. האדמו"ר מנאוואמינסק ביאר את דברי הרמב"ם[20] "יראה לי שנחמת אבלים קודם לביקור חולים שניחום אבלים גמילות חסד עם החיים ועם המתים", ע"פ מ"ש הרמב"ם לפנ"ז[21] "מת שאין לו אבלים להתנחם באים עשרה בני אדם כשרין ויושבין במקומו כל שבעת ימי האבילות, ושאר העם מתקבצין עליהן", די"ל שמקורו מדברי הגמרא[22] ש"נפשו של אדם מתאבלת עליו כל שבעה", ולכן, גם ב"מת שאין לו אבלים" צריכים לבוא ולנחם את הנפש – גמ"ח עם המתים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אם הזכרתם כבר חידוש של הרמב"ם ("יראה לי") בניחום אבלים – יש להזכיר גם חידושו של הרמב"ם בנוגע לענין הגאולה (ניחום על האבילות דכללות ענין הגלות):

"נראין לי הדברים שאם הסכימו כל החכמים שבארץ ישראל למנות דיינים ולסמוך אותם הרי אלו סמוכים"[23], כלומר, שחידוש הסמיכה לעתיד לבוא – "ואשיבה שופטיך כבראשונה"[24] – יכול להעשות ע"י פעולתם של ישראל עצמם, אפילו לפני ביאת משיח ובנין ביהמ"ק.

ולהעיר גם ממ"ש הרמב"ם[25] "קבלה היא שבטבריא עתידין לחזור תחילה ומשם נעתקין למקדש".

והעיקר – שכל ענינים אלו יהיו באופן גלוי, "מראה באצבעו ואומר זה"[26].

---

20. הל' אבל פי"ד ה"ז.
21. פי"ג ה"ד.
22. שבת קנב, סע"א.
23. הל' סנהדרין פ"ד הי"א.
24. ישעי' א, כו.
25. שם פי"ד הי"ב.
26. ראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג. פרש"י בשלח טו, ב.

ביקור האדמו"ר רבי אברהם יצחק הכהן קאהן מתולדות אהרן

– יום א', כ"ו שבט, ה'תשכ"א –

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א התעניין אצל האדמו"ר מתולדות אהרן, אם זוהי הפעם הראשונה שבא לארה"ב, מאז שהי' כאן בפעם הקודמת.

האדמו"ר מתולדות אהרן סיפר ע"ד הבני' בשכונת מאה-שערים בירושלים עיה"ק, וכ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שצריכים לכבוש עוד שטח ולהוסיף בבני'. וכאשר האדמו"ר מתולדות אהרן אמר שכיבוש כזה הוא למעלה מדרך הטבע, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

אמרו חז"ל[1] "עתידה ירושלים שתתפשט בכל ארץ ישראל", שזהו ענין שלמעלה מדרך הטבע. וכיון ש"טועמי' חיים זכו", כדאיתא בכתבי האריז"ל[2] ומובא גם במגן-אברהם[3] שקודם השבת צריכים לטעום ממאכלי שבת, הרי ההתחלה בענין זה צריכה ויכולה להיות גם עכשיו.

◇

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א התעניין אצל האדמו"ר מתולדות אהרן אודות סדרי הלימוד והתפלה אצל התלמידים, והזכיר המדובר בפגישתם הקודמת בענין לימוד החסידות באופן של הבנה והשגה. ואח"כ אמר: בהתוועדות דיום הש"ק מברכים החודש – כפי שהנהיג כ"ק מו"ח אדמו"ר[4], שבשבת מברכים יתוועדו אנ"ש ביחד, באמירת דברי תורה ודברי התעוררות כו' –

---

1. ראה ספרי דברים בתחלתו. פס"ר פ' שבת ור"ח. ילקו"ש ישעי' רמז תקג.
2. פע"ח שי"ח רפ"ג. שעה"כ ענין טבילת ע"ש.
3. או"ח סר"נ סוסק"א. שו"ע אדה"ז שם ס"ח.
4. ראה אג"ק ח"ג ע' תכג (נעתק ב"היום יום" כו כסלו).

דובר[5] על הכתוב[6] "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", שמצינו בזה שני פירושים:

א) "צריך אתה לסדר ולשים לפניהם טעם המיישב תלמודם"[7], "כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם"[8], והיינו, שהלימוד צריך להיות באופן של הרחבת הביאור וכו', וכל המבאר ומרחיב יותר הרי זה משובח.

ב) פירוש הירושלמי[9] (שהובא גם בתוס' בבבלי[10]): "תני ר"ש בן יוחאי . . מה הסימה (אוצר) הזאת אינה נגלית לכל ברי', כך אין לך רשות לשקע את עצמך בדברי תורה אלא לפני בני אדם כשרין".

ולכאורה: ב' פירושים אלו הם בסתירה זל"ז? – אלא שזהו החילוק בין נגלה דתורה, שצריך לסדר ולשים לפניהם כשולחן הערוך כו', לפנימיות התורה, שצריך להיות באופן של סימה ואוצר[11].

אמנם, כיון ששני הפירושים הם בפסוק אחד ובתיבה אחת, הרי מובן שיש קשר ושייכות ביניהם וצריכים להיות שניהם ביחד[12], והיינו, שגם לימוד פנימיות התורה, הסימה והאוצר שבתורה, צריך להיות באופן של הבנה והשגה, לסדר ולשים לפניהם כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם.

ג. האדמו"ר מתולדות אהרן סיפר ע"ד התלמידים שמתפללים בפירוש המילות, מתוך חיות והתלהבות גדולה, ואמר, שמקיימים דברי אדמו"ר הזקן בתניא[13] בנוגע לתפלת הציבור, שיש "להאריך בתפלת השחר ערך שעה

---

5. שיחת ש"פ משפטים סי"ב ואילך (לעיל ע' 116 ואילך).
6. ר"פ משפטים.
7. פרש"י עירובין נד, ב (ד"ה אשר).
8. פרש"י עה"פ.
9. ע"ז פ"ב סה"ז. ובפ"מ שם..
10. ד"ה מ"ש – ע"ז לה, רע"א.
11. ראה גם סמ"ג מ"ע יב.
12. ראה גם שיחת ש"פ משפטים הנ"ל סי"ג (ע' 117). וש"נ.
13. אגה"ק ס"א (קג, א).

ומחצה", וכ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר, שרבינו הזקן מביא שם[14] מאמר הספרי[15] שהתפלה צריכה להיות "עד מיצוי הנפש".

האדמו"ר מתולדות אהרן הוסיף לספר ע"ד סדר הלימוד, שהתלמידים משכימים בשעה הרביעית לפנות בוקר, ולומדים שלש שעות ואח"כ מתפללים בהתלהבות כו'.

[כאשר האדמו"ר מתולדות אהרן הזכיר שמתחילים להתפלל מברכות השחר (מלבד ברכת התורה שאומרים בהשכמה, קודם הלימוד), העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א ע"ד המנהג שהש"ץ מברך ברכות השחר בקול רם, שאפשר שע"י עניית אמן על ברכות הש"ץ כבר יוצאים י"ח, ושוב אינם יכולים לברך לעצמם, ולכן צריכים השומעים לכוין שלא לצאת י"ח[16], והאדמו"ר מתולדות אהרן אמר, שדי בכך שאין הש"ץ מכוין להוציא את השומעים ידי חובתם, והזכיר גם מדברי רבו בעל אמרי יהודה בענין זה].

ד. כ"ק אדמו"ר שליט"א: מה לומדים לפני התפלה?

האדמו"ר מתולדות אהרן: גמרא עם פירוש רש"י ותוספות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ומה עם לימוד תורת החסידות? – כשם שיש סדרים קבועים ללימוד הנגלה, כך צריך לקבוע זמן מסויים במשך היום ללימוד חסידות. (והוסיף בבת-שחוק:) אינני אומר שילמדו דוקא חסידות חב"ד – אף שזהו דבר חשוב ביותר, כמובן – העיקר הוא שילמדו תורת הבעש"ט ותלמידיו[17].

האדמו"ר מתולדות אהרן: יש גם שיעור של 10-15 רגעים ללימוד החסידות. (והוסיף:) איתא בספר עטרת צבי[18] שע"י לימוד גפ"ת קודם התפלה נעשים מוחו ולבו זכים ביותר.

---

14. קב, סע"ב.
15. ואתחנן ו, ה.
16. ראה "תהלה לדוד" לשו"ע או"ח ס"ו סק"ד. סמ"ו סק"ו. "חקרי הלכות" ח"ט ע' ח ואילך.
17. ראה גם "בצל החכמה" ע' 22. ע' 117.
18. ראה "ילקוט עטרת צבי" (ברוקלין, תשס"א) ע' קיח ואילך, ובהערות שם. וראה גם לעיל בביקור האדמו"ר מרחמסטריבקה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זיכוך הלב והמוח הוא רק כמו זיכוך הכלי, שזוהי הכנה שיוכלו אח"כ להכניס איזה דבר בהכלי, ובאופן שלא זו בלבד שהכלי לא יהי' מעלים ומסתיר, אלא אדרבה וכו', ועד"ז בנוגע לזיכוך הלב והמוח שנעשה ע"י לימוד הנ"ל, שזהו רק הכנה שאח"כ תוכל להיות ההבנה וההשגה באופן טוב יותר; אבל נוסף על זיכוך הכלי, צריכים גם ללמוד קודם התפלה ענין המבאר גדלות הבורא,

וכמ"ש הרמ"א[19] שקודם התפלה צריך להתבונן בגדלות הא-ל וכו', ועי"ז יבוא לאהבתו ויראתו, כמ"ש הרמב"ם בהלכות יסודי התורה[20] "היאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהם חכמתו וכו'",

וכיון ש"התבוננות" פירושה הבנה והשגה, הרי צריכים ללמוד גם חלק התורה שבו נתבארו עניני גדלות הבורא – פנימיות בתורה, תורת החסידות, ולאחרי שלומדים ענינים אלו קודם התפלה, אזי בשעת התפלה, ש"היא שעת הכושר לכל אדם . . להעמיק דעתו בגדולת א"ס ב"ה כו'"[21], יש לו במה להתבונן, וההתבוננות תתקבל אצלו בטוב יותר.

ומפורש להדיא בשולחן-ערוך הלכות תפלה[19]: "כך היו עושים חסידים ואנשי מעשה, שהיו מתבודדים ומכוונין בתפלתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות וכו'"[22], וכיון שענין זה הובא בשו"ע הלכות תפלה, הרי זה שייך לכל אחד ואחד, והיינו ע"י ההתבוננות בגדלות הא-ל וכו', לאחרי הקדמת לימוד ענינים אלו שנתבארו רק בספרים שעוסקים בחלק הדרוש והסוד שבתורה.

---

19. או"ח סצ"ח ס"א. שו"ע אדה"ז שם.

20. פ"ב ה"ב.

21. תניא פי"ב (טז, ב).

22. במהלך הדברים סיפר כ"ק אדמו"ר שליט"א, ששמע, שבבית-המדרש של אדמו"ר הזקן, היו תולים כריות ע"ג הכותל במקומו של אדמו"ר הזקן, כי, בעת התפלה היה מגיע להתפשטות הגשמיות, והי' משליך עצמו על הכתלים (ועל הרצפה), והי' יכול לבוא לידי סכנה, ולכן עשו כנ"ל.

ה. האדמו״ר מתולדות אחרן: בעת התפלה צריכים להשקיע את כל הכחות שתהי׳ הדביקות והתקשרות להקב״ה, מבלי לערב בזה עוד ענין, איזה שיהי׳, ואילו עניני דרוש וכדומה – טוב ללמוד אחר התפלה, אבל קודם התפלה, הרי המחשבה בזה תבלבל ותמנע מהדביקות הראוי׳ בעת התפלה, שאז צריכים להתבונן רק בפירוש המילות. ובכלל, הרי זמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד[23], ובעת התפלה העיקר להידבק בהשי״ת, ועי״ז עושים כל ההמשכות והייחודים, ואח״כ הוא הזמן דתורה.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: בכלל יש חילוק בין תורה ותפלה[24], שהתפלה היא בנוסח שוה בכל יום, כהנוסח שסידרו אנשי כנסת הגדולה, שאין לגרוע ממנו ואין להוסיף עליו, ואותו הנוסח בדיוק שאומרים ביום א׳, חוזרים ושונים ביום ב׳, ומשלשים ביום ג׳; משא״כ בתורה צריך להיות ענין של התחדשות דוקא, כדאיתא בזהר[25]: ״לאפשא לה בכל יומא״, שבכל יום ויום צריכים להוסיף בעצם ענין הלימוד: היום לומד משנה זו או פרק זה, ומחר צריך ללמוד משנה חדשה או פרק חדש, וכן בכל יום ויום צריכים להוסיף על מה שלמד ביום שלפניו.

אמנם, גם בתפלה שהיא בכל יום באותו נוסח, יכולה וצריכה להיות הוספה באופן אמירת תיבות התפלה – הן בהחיות וההתלהבות, והן בהבנת פירוש המילות, והיינו, שאין להסתפק באופן הבנת פירוש המילות ביום זה, אלא למחרת צריך להוסיף בזה, כל אחד כפי יכלתו, שהרי בכל ענין ישנם ד׳ פירושים, ע״ד הפשט, הרמז הדרוש והסוד, ובמילא אין להסתפק בהבנת פירוש המילות ע״פ הפשט בלבד, אלא צריך להוסיף ולהבין גם ע״פ הרמז והדרוש והסוד.

האדמו״ר מתולדות אחרן: השינוי בכל יום הוא במדת החיות וההתלהבות, וכפי שרואים במוחש שאין דומה החיות מיום א׳ לחבירו, אלא בכל יום נעשה חיות והתלהבות חדשה, אבל עצם ההתבוננות צריכה להיות רק בפירוש המילות, בכדי להדבק ולהתקשר עם השי״ת.

---

23. שבת יו״ד, א.
24. ראה תו״א מקץ לח, ג. לט, ד. ובכ״מ.
25. ח״א יב, ב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: עפ"ז, הרי גם בתורה יוכל ללמוד כל ימי חייו רק משנה אחת, ובכל פעם יהי' הלימוד בחיות והתלהבות חדשה, ובודאי אין הדין כך, אלא כמ"ש רבינו הזקן בהלכות ת"ת[26] – פסק הלכה בנגלה דתורה – ש"כל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרדס . . עד שישיג וידע כל מה שאפשר לנשמתו להשיג מידיעת התורה, הן בפשטי ההלכות, הן ברמזים ודרשות וסודות", ובלשון התניא[27]: "כפי יכולת השגתו ושרש נפשו למעלה". וכן הוא בענין התפלה – שאינו יכול להסתפק במה שהבין אתמול הפשט בפסוק זה או במזמור זה, ולהישאר על עמדו ("בלייבן שטיין"), כי אז הרי זה כמו מי שלומד כל ימי חייו רק פירוש המילות בתורה, ולא יותר.

– מובן, שמי שאין ביכלתו להבין יותר מפירוש המילות, לא תובעים ממנו יותר; אבל מי שיש באפשריותו לידע ולהבין יותר, אינו יכול להסתפק בפירוש המילות בלבד.

וע"ד שמצינו בגמרא[28] אודות נקדימון בן גוריון, שאע"פ שנתן לצדקה סכום גדול ביותר, לא יצא ידי חובתו, כיון ש"כדבעי לי' למיעבד לא עבד", היינו, שהנתינה לא היתה לפי ערך יכלתו. וכשם שהדברים אמורים בנוגע לרכוש גשמי, כן הוא בנוגע לרכוש רוחני – שכאשר יכול להבין גם חלק הדרוש, אינו יכול להסתפק בחלק הפשט בלבד, ועד"ז בנוגע לפירוש המילות.

וכיון שלאחרי התפלה הרי הוא לומד גמרא, קל-וחומר וגזירה-שוה וכו', ויורד לעומק השכל ע"י העיון במהרש"א, מהר"ם שיף ושאר המפרשים, הרי מוכח שיש לו יכולת להבין יותר מפירוש הפשוט בלבד, וא"כ, צריך לנצל אפשריות זו גם בענין התפלה, ואינו יכול להסתפק בידיעת והבנת פירוש המילות ע"ד הפשט בלבד.

ומטעם זה צריכה להיות הוספה גם באופן ההתבוננות בגדלות הבורא: אף שבהיותו בן י"ג שנה חלה עליו כבר המצוה והחובה להתבונן בגדולת

---

26. פ"א ה"ד.
27. רפ"ד. וראה גם אגה"ק סכ"ו (קמה, א).
28. כתובות סז, ע"א.

הבורא (כשם שמחוייב בכל דיני השו"ע), הרי אין זה דומה לאופן השגתו כשנעשה בן י"ח שנה, שאז השגתו גדולה יותר, כיון שניתוספו לו כו"כ ידיעות בתורה, ולא יתכן שבהיותו בן י"ח שנה ילמד באותו אופן כמו בהיותו בן י"ג שנה בלבד. ועד"ז צריך להוסיף בזה – "לאפשא לה" – מיום ליום.

ו. האדמו"ר מתולדות אהרן: איתא בספר סו"מ ועש"ט, שבעת התפלה צריכים להסיר ממחשבתו כל העניינים, אפי' עניני תורה, ולחשוב רק בענין הדביקות בה', ומה חסר לו כשאומר בתפלה "ולגדולתו אין חקר"[29], או "זה א-לי ואנוהו"[30], ומתבונן בפירוש הפשוט – הרי מזה יבוא לידי התפעלות ודביקות, ולא צריכים יותר מזה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אדרבה: אם מהפירוש הפשוט יבוא לידי התלהבות – הרי כשידע גם הפירוש ע"ד הדרוש, אזי יבוא לידי התלהבות גדולה יותר!

ולדוגמא:

בפסוק "זה א-לי ואנוהו", ישנו פירוש השל"ה[31]: "כשזה א-לי . . מצד השגתי וידיעתי, אז ואנוהו, מלשון אני והו, ר"ל אני והו דבוקים יחד כביכול", והיינו, שמלבד פירוש המילות ע"ד הפשט, "לשון נוי, אספר נויו כו'"[32], "איך וועל אים באַשוינען", אבל באופן שהוא ("א-לי") נמצא ("כ'ווייס וואו". . .) ברקיע השביעי... ניתוסף פירוש פנימי יותר – שהאדם המתפלל נעשה דבוק יחד עם הקב"ה. ומובן, שכאשר לומד פירוש זה, ואח"כ מתבונן בזה בתפלה, אזי יבוא לידי התפעלות גדולה ונפלאה.

ועד"ז בפסוק "שירו לה' שיר חדש"[33]:

לכאורה צריך להבין: מהו הפירוש "שיר חדש", ומהו הצורך ב"שיר חדש", ולמה לא יכולים להסתפק בה"שיר" שישנו עד עתה?

---

29. תהלים קמה, ג.
30. בשלח טו, ב.
31. בעש"מ מאמר ראשון (מ, א). וראה לקו"ש חט"ז ע' 245. וש"נ.
32. פרש"י עה"פ.
33. תהלים קמט, א. ועוד.

והענין בזה: יש "שירה חדשה" – לשון נקבה, ויש "שיר חדש" – לשון זכר, והחילוק ביניהם[34] – ש"כל השירות לשון נקבה, חוץ משירה דלעתיד דלשון זכר, כלומר, שהנקבה יש לה צער לידה, אף כל הנסים יש אחריהם צער, חוץ מלעתיד, שאין אחרי' צער" – גאולה שאין אחרי' גלות.

ועפ"ז, כאשר יהודי מתפלל עתה, בזמן הגלות, ואומר "שירו לה' שיר חדש", הרי הפירוש בזה הוא – שבאפשריותו להעמיד את עצמו ("זיך אַוועקשטעלן") במצב של גאולה, והיינו, שאינו צריך להמתין עד זמן ביאת משיח, אלא ניתן לו הכח לצאת ממעמד ומצב של גלות ולהתעלות למעמד ומצב של גאולה.

וא"כ, כאשר לומד ענין זה קודם התפלה, ואח"כ כשאומר פסוק זה בתפלה מתבונן בפירוש פנימי זה – אזי יבוא להתפעלות גדולה.

ועד"ז בפסוק "ישמח ישראל בעושיו"[35]:

הפירוש הפשוט בפסוק הוא שיהודי שמח בהקב"ה שעשהו. אבל כאשר מתבונן בזה, מתעוררת אצלו קושיא: למה נאמר "ישמח" לשון עתיד, ו"עושיו" לשון רבים?

והביאור בזה: "עושיו" לשון רבים – קאי על "עוה"ז הגשמי המלא קליפות וס"א שנק' רשות הרבים וטורי דפרודא"[36] (ע"ד מ"ש[37] "נעשה (אדם)", לשון רבים, שנותן "פתחון פה למינים" לומר שיש שתי רשויות ח"ו, "והרוצה לטעות יטעה"[38]).

וכיון שלעתיד לבוא הנה גם הסט"א תתהפך לטוב וקדושה, הנה עז"נ "ישמח (לשון עתיד) ישראל בעושיו", בביאת משיח[39].

---

34. מכילתא בשלח טו, א. – הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר פסחים קטז, ב.
35. תהלים קמט, ב.
36. תניא ספל"ג.
37. בראשית א, כו.
38. ב"ר פ"ח, ח.
39. ראה גם סידור (עם דא"ח) סח, א.

ואומרים להאדם, שידע, שאינו צריך לחכות עד אז, אלא גם עתה, בזמן הגלות, ביכלתו להמשיך ענין זה ושמחה זו, כמו שיהי׳ לעתיד לבוא.

וכן הוא בנוגע לפירוש כל פסוק ופסוק, וכדאיתא בכתבי האריז״ל[40] שבכל פסוק ופסוק ישנם ריבוי פירושים בכל ד׳ חלקי פרד״ס התורה, ויש ביכלתו של כאו״א ללמוד ולידע אותם, שהרי פירושים אלו נמצאים בספרים הנדפסים ויכולים לקנותם ולעיין בהם.

וכיון שכן, הרי כאשר ישנה אפשרות שאברך צעיר או מבוגר ידע ויבין פירוש המילות (נוסף על הפירוש הפשוט) גם ע״פ הדרוש והסוד, ועי״ז יבוא לידי התלהבות והתפעלות גדולה יותר – היתכן שימנעו זאת מהם?!

ז. אחד הנוכחים אמר, שאיתא בספרים, שכאשר מתפללים סתם, אזי פועלים את כל הענינים שהתפלה צריכה לפעול. ואמר כ״ק אדמו״ר שליט״א:

במה דברים אמורים – במי שאינו יכול ללמוד ולכוין כו׳, או כאשר אין לו זמן לכוין כו׳, שאז מתפלל בכוונה סתם, ופועל כל הענינים; אבל מי שיכול ללמוד ולכוין כו׳, אינו יוצא ידי חובתו בלאה״כ, וכנ״ל מדברי הגמרא אודות נקדימון בן גוריון, שאף שנתן צדקה יותר ממה שנתנו אחרים, מ״מ, ״כדבעי לי׳ למיעבד לא עבד״.

וכאמור לעיל, שאין דורשים יותר מכפי כחם; מי שאינו יכול להבין יותר – לא דורשים ממנו אלא רק פירוש המילות הפשוט, אבל מי שביכלתו להבין יותר – וכנ״ל שההוכחה לכך היא מאופן לימוד הנגלה – דורשים ותובעים ממנו גם הבנה והשגה זו, וכאמור, שעי״ז תהי׳ גם ההתלהבות שלו גדולה יותר.

---

40. שער הגלגולים הקדמה יז. וכ״כ בש׳ רוה״ק בענין היחודים על קברי צדיקים הקדמה ג (קח, ב). לקוטי מהרח״ו שבסוף ש׳ מאמרי רז״ל.

ח. זאת ועוד:

ענין ההתלהבות בתפלה באופן ש"כל עצמותי תאמרנה"[41] הוא לא רק בנוגע לאברי הגוף, שיתנענע בגופו, יספק בידיו וירקע ברגליו, אלא כל חלקי האדם צריכים להתפלל, גם המוח שבראש, וכל חלקי המוח.

ואם מכוין רק פירוש המילות ע"ד הפשט, ואינו מתעמק להבין גם ע"ד הדרוש כו', נמצא, שיש חלק מסויים במוחו – מציאות דבר הנמצא במוח שבראש, כדמוכח מזה שמשתמש בו בשעה שלומד ענין בנגלה דתורה – שאינו משתמש בו בעת התפלה, וא"כ, חסר אצלו בענין "כל עצמותי תאמרנה", כיון שחלק מסויים במוח (השייך לחלק הדרוש כו') אינו מתפלל, אלא הוא יָשֵׁן... ולמה יישן ולא יתפלל?! – הרי גם הוא צריך להתפלל!

ט. כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין זה (שאין להסתפק בפירוש המילות ע"ד הפשט, אלא צריך לידע גם הפירוש ע"ד הדרוש וכו', ועי"ז יתוסף בהתלהבות כו') מוכח גם מסדר התפלה גופא:

לכאורה, מהו תוכן החילוק בין חלקי התפלה: הודו לה', פסוקי דזמרה, ברכות ק"ש, ק"ש ושמונה עשרה – ע"פ דבריכם[42], הלא די באמירת פסוק אחד בהתלהבות, שבזה נדבק בהשי"ת, ומהו הצורך בכל שאר חלקי התפלה, ומה ניתוסף על ידם?!

והרי בודאי יש שינויים וחילוקי מדריגות בחלקי התפלה – שבאמירת הודו לה', עדיין לא תהי' הדביקות בהשי"ת כמו הדביקות שע"י אמירת פסוקי דזמרה, ברכות ק"ש, ק"ש ושמו"ע.

וכמובן גם מפרטי ההלכות בנוגע לעניית אמן וכיו"ב באמצע התפלה, שיש חילוק אם עומד בחלק התפלה דהודו ופסוקי דזמרה, או שעומד בברכות ק"ש וק"ש ועאכו"כ בשמו"ע, ואם הי' בתכלית הדביקות תיכף באמירת הודו, לא הי' רשאי להפסיק ולענות, כמו בשמו"ע.

---

41. תהלים לה, יו"ד. וראה תניא פל"ז (מז, א).

42. דברי האדמו"ר מתולדות אהרן (לעיל ס"ה), שהשינוי בכל יום הוא רק במדת החיות וההתלהבות, אבל ההתבוננות צריכה להיות רק בפירוש המילות, בכדי להדבק ולהתקשר עם השי"ת

וכללות הענין בזה – כידוע[43] שד׳ חלקים שבתפלה הם כנגד ד׳ עולמות אבי״ע: הודו עד ברוך שאמר – עולם העשי׳; פסוקי דזמרה – עולם היצירה; ברכות קריאת שמע וקריאת שמע – עולם הבריאה, ושמונה-עשרה – עולם האצילות. ולכן, כשאומר הודו, הרי הוא עדיין בעולם העשי׳, ואח״כ עולה לעולם היצירה ועולם הבריאה, ועד שמגיע לשמו״ע, שאז נמצא בעולם האצילות, ששם ״איהו וחיוהי חד כו׳״[44], ובלשון הגמרא[23]: ״כעבדא קמי מרי״, ולכן צריך להיות בתכלית הביטול כו׳.

ומובן, שכאשר המתפלל יודע זאת – לא רק ידיעת התיבות עשי׳ יצירה בריאה ואצילות כשלעצמם, מבלי לידע ולהבין מאומה בענין זה, מלבד העובדה שישנה מציאות כזו, אלא הוא לומד ויודע ומבין פרטי הענינים בזה, הנה כאשר מתפלל ומגיע ל״ברוך שאמר״ ויודע שעולה עכשיו לעולם היצירה, ובברכות ק״ש עולה לעולם הבריאה, ובשמו״ע עולה לעולם האצילות – אזי התפלה היא באופן אחר לגמרי.

ולימוד זה צריך להיות קודם התפלה דוקא, ולא די בהלימוד בזמנים אחרים, כי, דוקא כאשר לומד ענינים אלו קודם התפלה, הרי זה פועל ומשפיע על התפלה באופן היותר נעלה.

י. כ״ק מו״ח אדמו״ר סיפר פעם[45] סיפור ארוך אודות הרב המגיד:

קודם שנעשה תלמיד של הבעש״ט, הי׳ הרב המגיד גאון גם בנסתר דתורה, והי׳ מתפלל עם כוונות האריז״ל, והי׳ לו חבר שגם הוא עסק בענינים אלו. ולאחרי שהרב המגיד נעשה תלמיד הבעש״ט, אירע שנפגשו יחד, וכשעמדו להתפלל, סיים חבירו תפלתו משך זמן לפני הרב המגיד, ושאל אצלו חבירו לפשר הדבר, באמרו: הרי פעם היינו מתפללים ביחד, ומסיימים באותו זמן, ומה נשתנה עתה?

חבירו של הרב המגיד הי׳ נוהג לעסוק בלימוד התורה במשך רוב השנה, וזוגתו ניהלה את העסק, ורק פעם בשנה הי׳ מתבטל מלימודו במשך כמה

---

43. סידור האריז״ל בתחלתו. ועוד. לקו״ת בשלח ב. ב. ובכ״מ.
44. תקו״ז בהקדמה (ג, סע״ב). ע״ח שער מז (שער סדר אבי״ע) פי״ב.
45. ראה מגיד דבריו ליעקב בהוספות סב (ב). סה״ש תר״ץ עמ׳ 132.

שבועות, ונוסע ללייפציג אל ה"יריד" כדי לקנות סחורה, ואח"כ הי' חוזר לביתו וממשיך לעסוק בתורה. ושאלו הרב המגיד: למה עליך לבטל זמן ולנסוע ללייפציג – הרי מוטב שתתבונן בהנסיעה, ותחשוב שהיום הנך פה, ומחר הנך שם, עד שתחשוב שהנך בלייפציג, ואח"כ תתבונן ותחשוב במהלך הנסיעה בחזרתך לביתך, וכך תערוך את הנסיעה במשך זמן קצר ביותר.

כאשר החבר שמע זאת, הביט עליו בתימהון, ואמר: ר' בער, לא ידעתי שאתה בטלן גדול כל כך! מה תועיל מחשבתי – הרי עלי להיות בלייפציג בכדי להביא משם את הסחורה בפועל ממש!

וענה לו הרב המגיד: כן הוא בנוגע לענין הכוונות בתפלה: לא מספיק רק לחשוב ולכוין כעת הנני בעשי' או ביצירה וכו', אלא צריכים להיות שם בפועל, כדי להביא את ה"סחורה"... ובשביל זה דרוש זמן ארוך יותר.

וכיון שצריכים להיות שם – הרי האפשרות לזה היא רק כאשר לומדים ויודעים מה זה אצילות בריאה יצירה ועשי' (וכאמור, לא רק לידע שיש מציאות כזו, מבלי לידע מאומה מהו ענינו של העולם, ומהו הפירוש "להיות שם").

האדמו"ר מתולדות אהרן: מי הוא זה שיכול להגיע למדריגות כאלו השייכות לכוונות האריז"ל?!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אם כן – עבור מי נדפס סידור השל"ה וסידור הרש"ש?! בודאי לא בשביל אותם יחידי-סגולה שהי' להם ה"כתב"; הציווי להדפיס הי' בשביל "כולי עלמא".

צריך לידע איפוא ש"לא בשמים היא"[46], ולכל אחד ואחד שייך הלימוד בענינים אלו, ובפרט לאחרי שנתבארו הדברים ע"י הבעש"ט ותלמידיו באריכות הביאורים, ע"י משלים ודוגמאות וכו', וכבר נדפסו בספרים, וצריך רק ללמוד ולעיין בהם.

◇

46. נצבים ל, יב.

יא. כ"ק אדמו"ר שליט"א: כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר פעם[47] אודות הצמח-צדק, שהיו זמנים שהי' מפסיק בתפלה קודם אמירת "עזרת", וכותב העניינים בתורה שנפתרו לו בעת התפלה.

ובהקדמה – שכ"ק מו"ח אדמו"ר לא הי' מספר סתם סיפורים, אפילו לא כדי לספר גדלות והפלאת הצמח-צדק, אא"כ יש בזה הוראה ולימוד בנוגע לעבודה בפועל, דאל"כ, הרי זה בבחי' "דברים בטלים" ח"ו. ובהכרח לומר, שגם סיפור הנ"ל, שהגיע לידיעתנו, נוגע ושייך לעבודתנו במעמד ומצב שלנו.

ובהקדם המבואר בתניא[48] בפירוש דברי הגמרא[49] על הפסוק[50] "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה גו'", "אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא, אין, לגבי משה מילתא זוטרתא היא", "דלכאורה אינו מובן התירוץ, דהא שואל מעמך כתיב, אלא הענין הוא, כי כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה, כי הוא משבעה רועים[51] וכו'", ולכן, "אף כי מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו לגשת . . מ"מ הרי אפס קצהו ושמץ מנהו . . מאיר לכללות ישראל . . כמ"ש בתיקונים[52] דאתפשטותי' בכל דרא ודרא כו'"[53], והיינו, שבכל אחד ואחד יש מדריגת משה ב"זעיר אנפין", ולגבי מדריגת משה שבו, היראה היא "מילתא זוטרתא", ותובעים ממנו שיעורר כח זה שנמצא אצלו.

וע"ד מ"ש בתנא דבי אליהו[54], ש"כל אחד ואחד מישראל חייב לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב", והיינו, לפי שבכל אחד ואחד מישראל יש מדריגת ה"אבות" – "אין קוראים אבות אלא לשלושה"[55], אלא שצריכים לעורר כח זה.

---

47. ראה "בית רבי" ח"ג ספ"ב, ובהערה שם.
48. רפמ"ב.
49. ברכות לג, ב.
50. עקב יו"ד, יב.
51. סוכה נב, ב.
52. תקו"ז תס"ט (קרוב לסופו).
53. תניא פמ"ד (סג, א).
54. רפכ"ה.
55. ברכות טז, ב. וראה תו"א ר"פ וארא.

ועפ״ז מובן גם בנוגע להוראה שלמדים מסיפור הנ״ל אודות הצמח-צדק:

בודאי אין אנו יכולים להידמות ח״ו להצמח-צדק – לאופן לימודו במדריגתו הוא, הקושיות שהיו אצלו בלימוד התורה, ופתרונן ע״י התפלה שלו; אבל, מה שניתן ללמוד מסיפור זה הוא – שיש אפשרות שע״י התפלה ימצא תירוץ ו״פתח״ חדש בלימוד התורה, וענין זה יכול להיות גם אצל כל אחד ואחד, אם כי לפי המעמד ומצב שלו, כמובן.

ומזה מוכח, שענין התורה אינו בסתירה כלל וכלל לענין התפלה, הגם שזמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד, כי, בקדושה הולכים כל הענינים ביחד, והחילוק הוא רק מהו העיקר בשעה זו.

ומזה מובן גם בהמשך להמדובר לעיל (ס״ה) ע״ד הלימוד קודם התפלה – שלא יתכן שלימוד חלק הדרוש שבתורה קודם התפלה יהי׳ סתירה לענין התפלה; אם זהו דרוש אמיתי, בודאי אינו יכול לבלבל ענין התפלה; ולא זו בלבד שאינו מבלבל, אלא אדרבה – שהוא מסייע לענין התפלה, שעי״ז יתוסף יותר באיכות התפלה, כנ״ל.

יב. ויש להוכיח זאת גם מענין אמירת ״לשם יחוד״:

אצלנו אומרים ״לשם יחוד״ רק פעם אחת ביום – קודם התפלה, ויוצאים בזה על כל היום, אבל בכמה מקומות אומרים ״לשם יחוד״ קודם כל מצוה ומצוה, וגם קודם אמירת דרוש.

והנה, כללות הענין ד״לשם יחוד״, ״יחוד קודשא בריך הוא ושכינתי״, הו״ע התפלה, שבה פועלים יחוד זה בכל העולמות (בד׳ עולמות אצילות בריאה יצירה עשי׳: בהודו עד ברוך שאמר – בעולם העשי׳; בפסוקי דזמרה – בעולם היצירה; בברכות ק״ש וק״ש – בעולם הבריאה; ובשמו״ע – עולם האצילות); ואילו במצוות – הנה ע״י כל מצוה פרטית נעשה היחוד בענין פרטי זה.

וכדאיתא בזוהר[56] בפירוש נוסח הברכות, "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם", שהו"ע ההמשכה (ברוך – לשון המשכה[57]), מעולם האצילות, עד עולם העשי' (מלך העולם); ועד שנמשך בענין פרטי זה שעליו נאמר הברכה – "בורא פרי כו'". והיינו, שזהו אותו ענין כמו תפלה, אלא שבתפלה היחוד הוא בכללות העולמות, ובעת אמירת הברכה הרי זה ב"זעיר אנפין" – שהיחוד הוא בנוגע לענין וניצוץ פרטי זה.

[וע"ד החילוק בין ראש-השנה לשאר ימי השנה, שבר"ה ויוהכ"פ נעשית ההמשכה בכללות, וענין זה נמשך אח"כ בכל ימי השנה – המשכה פרטית בכל יום[58]].

ועוד זאת: במצוות, הנה כל מצוה היא הכשרה ואמצעי באיזה אופן להמשיך יחוד זה; אבל בתפלה – הרי התפלה גופא היא ענין היחוד כשלעצמו, ולא רק הכשרה ואמצעי, שהרי כל ענינה הוא יחוד קוב"ה ושכינתי'.

וכיון שאומרים "לשם יחוד" גם קודם אמירת דרוש, נמצא, שגם ע"י דרוש נעשה ענין היחוד כמו ע"י תפלה. וא"כ, לא יתכן שענין הדרוש יהי' בסתירה לענין התפלה, בה בשעה שענינם אחד.

יג. ואם הדברים אמורים בנוגע לכללות הענין דתורה ותפלה, הרי עאכו"כ כאשר מדובר אודות לימוד עניני דרוש כו' שמבארים פירוש המילות שבתפלה, שבודאי אין זה בסתירה לענין התפלה.

ולדוגמא:

הפסוק "שמע ישראל" שבתפלה – הוא גם חלק מלימוד התורה, וכפי שמצינו שיש מציאות ש"אפילו לא קרא אדם אלא קריאת שמע כו' קיים לא ימוש"[59].

---

56. ראה זח"ג רעא, א ואילך. ועוד.
57. תו"א מקץ לז, ג. ובכ"מ.
58. ראה סהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה פי"א (דרמ"צ קיט, ב ואילך).
59. מנחות צט, ב.

ואם יכולים להתפלל עם חלק הפשט שבפסוק "שמע ישראל"[60], שבודאי אינו בסתירה לענין התפלה, ואדרבה כו' – למה לא יוכלו להתפלל עם שאר הפירושים שבפסוק "שמע ישראל" ע"פ רמז דרוש וסוד שבתורה?!

ועד"ז בנוגע לשאר הפסוקים שנזכרו בתפלה, שהם גם חלק מלימוד התורה, וכשם שחלק הפשט שבהם אינו בסתירה לענין התפלה, ואדרבה כו', כן הוא גם בנוגע לכל הפירושים בשאר חלקי התורה, שעל ידם ניתוסף בענין התפלה.

אלא שישנו חילוק שבין תורה ותפלה – שענין התורה הוא מלמעלה למטה, ואילו ענין התפלה הוא מלמטה למעלה, ולדוגמא – בפסוק "זה א-לי ואנוהו", שכאשר לומד ענין זה בתורה, הרי זה באופן שלומד ענין שלמעלה ממנו, וממשיכו בשכלו, ואח"כ בתפלה הרי זה באופן שמעלה את המטה ומקשרו עם המעלה.

◇

יד. האדמו"ר מתולדות אהרן הוסיף לספר שבכל יום, אומרים גם תהלים (אחר הלימוד) קודם התפלה. וכ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר מ"ש בסוף ספר התניא[61], בהמשך לחלוקת הש"ס[62], ש"כל אחד מהלומדים יגמור לעצמו בכל שבוע התמניא אפי שבתהילים קי"ט", וביאר, שספר תהלים בכלל הוא ממוצע המחבר תורה ותפלה[63], והוסיף, שלא שמע למה צריך לומר "התמניא אפי שבתהלים קי"ט" דוקא[64].

עוד הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שאצל הצמח-צדק, גם אמירת תהילים שלו הי' נפלא מאוד[65].

---

60. כ"ק אדמו"ר שליט"א סיפר, שהי' חסיד אחד שבאמירת קריאת-שמע הי' מתרגם התיבות באידיש: שמע – הער, ישראל – אַ איד, ה' – דער אויבערשטער, וכו'.
61. קסג, א.
62. ראה סה"ש תש"ד ע' 48. וראה גם תו"מ חכ"ט ע' 257 ואילך.
63. ראה גם אג"ק חכ"ה ע' רלה וראה בארוכה ספר השיחות תשנ"ב כרך א, קונטרס חלוקת הש"ס.
64. ראה הביאור בזה בהתוועדויות תשמ"ט ח"א ע' 433 בשוה"ג להערה 39.
65. ראה סה"ש תש"ה ע' 10.

◇

טו. דובר גם ע״ד מקוה על גבי מקוה, ואמר כ״ק אדמו״ר שליט״א, שזהו תיקון היותר נכון מכל המקוואות, שאז הטבילה היא בהאוצר עצמו, כי, הרצפה שמחלקתו לשני חלקים, בטלה מענינה ע״י החורים שבה[66].

66. ראה גם אג״ק חכ״ב ע׳ סז. ״תיקוני מקוואות״ (קה״ת, תשנ״ח) ע׳ עג.

האדמו"ר רבי ירחמיאל יהודה מאיר קאליש מאמשינוב*

– מנחם אב ה'תשי"ד, בעת ניחום אבלים –

כ"ק אדמו"ר שליט"א התעניין אודות פרטי תכנית הנסיעה לארץ ישראל לעריכת הלוי' והקבורה הסופית (לאחרי שנטמן בניו-יורק על תנאי שלאחרי משך זמן יעלוהו לארץ ישראל), ונענה, שהאדמו"ר מאמשינוב שליט"א, עומד להפליג באני' לארץ ישראל, ובבואו לשם, יעלו את הארון לארץ ישראל ע"י אוירון, ויוטמן בעיה"ק טברי'.

אח"כ פנה כ"ק אדמו"ר שליט"א לא' האברכים מחסידי אמשינוב, ושאלו, אם הוא נוסע באוירון ללוות את הארון בדרכו לארץ ישראל, וכשהאברך הנ"ל השיב שהוא כהן, נענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: ומה בכך[1]?

[כשהאברך הנ"ל העיר אודות השקו"ט שבדבר, נזף בו האדמו"ר מאמשינוב שליט"א, באמרו: כשהרבי מדבר צריכים לשתוק. והמשיך כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

כיצד יתכן אצל חסיד הנהגה כזו – להניח את רבו לבדו?!

חסיד – לכל לראש – נוסע הוא יחד עם רבו, ולאחר מכן, כששב למקומו, הנה אם תתעורר אצלו שאלה בדבר, אזי ילך לשאול אצל רב, ואם הרב יאמר שיש חשש בדבר, אזי יבקש תיקון וכו'.

---

* אחר פטירת אביו האדמו"ר רבי שמעון שלום מאמשינוב זצ"ל, – נפטר י"ט מנחם-אב תשי"ד.

1. להעיר מדברי ר' חיים כהן – תוד"ה אותו כתובות קג, כ. וראה בארוכה השקו"ט בספרים שנסמנו באגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ו ע' שמח ואילך. ח"י ע' סו. ח"י"א ע' רכ. תורת מנחם – התוועדויות תשי"א ח"א ס"ע 172.

כ״ק אדמו״ר שליט״א התעניין אודות הנהגת האדמו״ר מאמשינוב זצ״ל בנוגע לזמן תפלת ערבית במוצאי ש״ק. וענה האדמו״ר מאמשינוב שליט״א שאביו הי׳ נוהג להמתין – בנוסף על ארבעים דקות לאחרי השקיעה – עוד שבעים ושתים דקות.

בהמשך לזה נזכר גם שאין הזמנים שווים בכל המדינות ובכל חדשי השנה[2], וסיפר כ״ק אדמו״ר שליט״א:

כאשר כ״ק מו״ח אדמו״ר בא לפעטערבורג, התעניין אצל יהודי המקום אם יש בידם קבלה כיצד התנהג אדמו״ר הזקן בהיותו בפעטערבורג (בתקופת החורף) בנוגע לזמן תפלת ערבית במוצאי שבת, וסיפרו שני זקנים שקבלה בידם שאדמו״ר הזקן המתין 42-40 דקות לאחר השקיעה.

◇

כ״ק אדמו״ר שליט״א עודד וברך את האדמו״ר מאמשינוב שליט״א[3] בנוגע לקבלת הנהגת החסידים להמשיך השושלת כו׳ (״ממשיך זיין די רבי׳סטעווע״).

2. ראה גם אגרות-קודש הנ״ל ח״כ ע׳ שי.

3. ע״פ זכרון אחדים: כ״ק אדמו״ר שליט״א ביקש מהאדמו״ר מאמשינוב שיאמר איזה דבר תורה, ואמר מה ששמע מאביו, האדמו״ר זצ״ל, בט״ו באב, ימים ספורים לפני פטירתו, על מאמר המשנה (סוף תענית) ״לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב כו׳ ״.

הגאון רבי מנשה קליין אב"ד אונגאוור

– יום ה', י"ג שבט ה' תשמ"ג –

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בירושלמי[1] מובא על הפסוק[2] "לאל גומר עלי", כי ההלכה היא בעה"ב על **מציאות** העולם, ואף על **העבר**.

הגרמ"ק: שמא הכוונה רק בנוגע לראש-חודש (שהוא דין)?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מה בידי בית דין יותר מגיור – כשהמתגייר נעשה למציאות **חדשה**. דבר, **שכל** מציאותו תלויה בבי"ד. אולם הנאמר שם, הוא רק בהקשר למצוה, או שתיים -

[שלכן בהכרח שאין הכוונה רק לדברים התלויים בבית-דין, שכן, באלה מצינו גדולה מזו].

ב. הגרמ"ק: זהו כשם שנאמר בגמרא[3]: "כמה גדולים דברי חכמים", בנוגע למים, שאין להם סוף. [תניא אמר רבן גמליאל פעם אחת הייתי מהלך בספינה, וראיתי ספינה אחת שנשברה, והייתי מצטער על תלמיד חכם שבה, ומנו? רבי עקיבא, וכשעליתי ביבשה, בא וישב, ודן לפני בהלכה. אמרתי לו, בני, מי העלך? אמר לי: דף של ספינה נזדמן לי, וכל גל וגל שבא עלי, נענעתי לו בראשי.

... אמרתי באותה שעה כמה גדולים דברי חכמים שאמרו מים שיש להם סוף מותרת, מים שאין להם סוף אסורה].

---

1. כתובות פ"א ה"ב. נדרים פ"ו ה"ח והובא בש"ך (ושו"ע אדה"ז) יו"ד סקפ"ט סקי"ג (סקכ"ג).
2. תהלים נז, ג.
3. יבמות קכא, א.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שם מדובר במציאות הקיימת זה **מכבר**, הבאה לידי ביטוי אף בדין. אולם הגיור **יוצר** מציאות חדשה – "כקטן **שנולד** דמי"[4].

ג. הגרמ"ק: מובא בספרים כי משמעות הדברים "גר שנתגייר – כקטן שנולד דמי", הוא, כי יש להמתין לאחר הגיור, י"ג שנה, עד לחיובו במצוות, כקטן – הפטור מקיום המצוות, עד י"ג שנה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זהו בבחינת מדרש פליאה, שכן מובא אצל רות, כי היא נישאה, מיד לאחר גיורה[5].

הגרמ"ק: כן הדבר במלך שעלה לגדולה, שמוחלין לו על כל עוונותיו[6] – שאף הוא "כקטן שנולד דמי", ואף הוא, יש לו להמתין י"ג שנה, עד לחיובו במצוות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כלומר, גם על חתן (הדומה למלך[7]) להמתין י"ג שנה – הלא זהו מדרש פליאה?!

תמיד הוקשה הנוסח הנאמר "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי", שכן, קטן שנולד הנו מציאות שהייתה קיימת קודם לכן – תשעה, או שבעה חדשים, ואילו גר הלא נעשה התהוות חדשה. וא"כ, הלא יש לנקוט במילים אחרות, ולא ב"כקטן שנולד" – המדגישות כי המדובר בלידה?

הגרמ"ק: יתכן, והכוונה בהיקש ל"קטן שנולד" היא משום שדוקא לאחר לידתו נמצא הקטן **במציאות**, עובדה, המחייבתו במצוות (לאחר י"ג שנה), שכן, טרם לידתו – שאינו קיים במציאות – הוא פטור מקיום המצוות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אולם הלשון הוא הרי "כקטן **שנולד**", ולא – "כקטן **שנמצא**".

---

4. שם כב, א.
5. ראה רמב"ם הל' אסורי ביאה פי"ב הי"ז. טושו"ע אדה"ז סי"ד סי"ח.
6. ראה ירושלמי בכורים פ"ג ה"ג ומובא בשם "אגדת מדרש שמואל" ברש"י עה"פ וישלח לו, ג.
7. ראה פדר"א פט"ז, בסופו.

הגרמ"ק: אין הכוונה כאן, כי הגירות ולידת קטן, שוות בסוגן [שכן כאמור גירות היא מציאות חדשה **שנוצרה**, משא"כ לידה היא **גילוי** דבר שהי' קיים בהעלם קודם לכן] אלא, שההשוואה היא **תכנית** בלבד.

ד. כ"ק אדמו"ר שליט"א: איתא בגמרא[8]: "עתידה אשה שתלד בכל יום שנאמר[9] הרה ויולדת יחדיו" ומבאר בזה אדמו"ר הצמח-צדק[10] כי עתה אכן, יש להמתין תשעה חדשים. אולם לעתיד-לבוא, תהיה ההמתנה בת תשע שעות, בלבד[11].

הגרמ"ק: כבאדם הראשון, קודם החטא.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שם משמע, כי זה אף פחות מתשע שעות. אלא, שבינתיים (עד ללידה) חלפו תשע שעות, שבהם הוא היה כבר מציאות, ולמרות זאת, הנוסח המובא בכל מקום, הוא – "כקטן שנולד דמי"?

וביאור הדברים:

החיד"א מעיר[12] כי הלשון הוא – "גר שנתגייר", ולא כפי שצריך היה, לכאורה, להיות כתוב – "**גוי** שנתגייר", או "**נכרי** שנתגייר". זאת, משום שאף **קודם** לכן הוא היה גר, כמובא בפרקי דרבי אליעזר[13], שאף נשמות הגרים נכחו במתן תורה[14].

ה. הגרמ"ק: איתא במסכת כתובות[15]: "א"ר הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד" – ולכאורה: א) מדוע כתוב "גר קטן" ולא "נכרי קטן"[16], ב) מדוע כתוב "**מטבילין** אותו" ולא "מגיירין אותו"?!

---

8. שבת ל, ב.
9. ירמי' לא.
10. אור התורה (יהל אור) להתהלים קאפיטל כ' ס"ח. ביאוה"ז שלו סד"ה גנתא (ח"ב ע' תתכז-ח).
11. אבל ראה רש"י שבת שם. חדא"ג למהרש"א שם.
12. מדבר קדמות מערכת ג' אות ג'.
13. פמ"א, שמו"ר פכ"ח, ו, תנחומא יתרו א, זח"א צא, א.
14. ראה בכ"ז בארוכה – שיחת ש"פ בשלח תשמ"ג ס"ה.
15. יא, א.
16. כ"ה במאירי שם.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: [על השאלה השני', שכן, הראשונה כבר תורצה לעיל]: משום שעד מלאת לו י"ג שנה, ביכולתו להתחרט מן הגיור.

הגרמ"ק: הרי ישנה מחלוקת בכך.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מעשה ב"ד, אינו יותר **מטבילה**. אולם הגיור אינו ודאי.

הגרמ"ק: אם הוא מתחרט, הרי צריכה אף הטבילה להתבטל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הטבילה הרי התקיימה **בפועל**. וא"כ, לא ניתן לבטלה.

הגרמ"ק: אולי אפשר לבאר את הטעם לכך שכתוב דוקא "מטבילין" (ולא "מגיירין"), משום שב"ד לא יכול לגייר, כשישנם אב ואם, שאז מקבלים הם את המצוות עבורו. [כ"ק אדמו"ר שליט"א העיר כי בענין זה משמע בגמרא כי לאמו עדיפות על אביו (דאיירי שם שאין לו אב[17])].

הגרמ"ק (המשך): ומאחר וכשישנם הורים, הרי שרק ביכולתם לקבל מצוות עבורו, ואין לב"ד תוקף לכך. וא"כ, המדובר בגמרא הוא כשאביו (של הקטן) כבר קיבל עבורו עול מצוות – שאז חסירה (לגירות) טבילה בלבד, ולכן נוקטת הגמרא בלשון: "מטבילין"[18].

ו. כ"ק אדמו"ר שליט"א: כיצד יוכל הקטן לקבל על עצמו מצוות, והרי קטן לאו בר קיבולי מצוות הוא?

הגרמ"ק: בגמרא נאמר, כי ניחא לי', במאי דעביד אביו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם על קטן בן יומו, ניתן לומר כי ניחא ליה?! הרי אף לגבי קטן ישראל, מוקשה הדבר[19], ובודאי בגוי, שלא שייך בו "זכין לאדם", אלא "בהפקירא ניחא לי".

---

17. ראה ד"ה גר קטן – שם.
18. ראה גם סי' משנה הלכות ח"ט סי' תיח.
19. תוד"ה מטבילין – שם.

הגרמ"ק: "בהפקירא ניחא לי", הוא רק בגדול שטעם טעם חטא.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם לכן יש לקטן טעם מצוות?!

הגרמ"ק: אבל בגמ' מפורש, שמאחר ולא טעם טעם חטא, ניחא לי' במאי דעביד אביו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לאב אין כלל שייכות (לבנו הקטן שהתגייר).

הגרמ"ק: הלא אף אצל גויים, קיים קשר בין אב לבנו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בשעת גיורו, פוסק הקשר בינו לאביו.

הגרמ"ק: הלא זה לאחר הגיור?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לא. "באים כאחד".

הגרמ"ק: אין הכי נמי, אולם בגמרא משמע – כי המדובר הוא, לאחר גיורם של הוריו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בפועל – "מעשה רב" – נוהגים לגייר קטן – אף כשאין לו הורים[20].

ז. **הגרמ"ק:** דבריו התמידיים של כ"ק אדמו"ר שליט"א, בהקשר ל"מיהו יהודי" – פעלו רבות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: רבות, הם הפחיתו מחומרת המצב.

הגרמ"ק: כיום, קיימת בעיה עם ילדים גויים – שלא עברו הליכי גיור – המאומצים בידי יהודים, שלבסוף מתמזגים בעם ישראל, לומדים בישיבות, ונעשים לראשי ישיבות וכו', כשלאחר מכן נוצרת בעיה עם ירושה – שילד מאומץ זה, נוטל בהם חלק.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הלא זה "דינא דמלכותא", בהקשר לילד מאומץ.

---

20. וראה לקו"ש חי"ח ע' 68.

הגרמ"ק: כחה של המלכות תקף, לפסיקת דינים שאינם מתחום התורה – בלבד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דינא דמלכותא" נאמר אף על "וול סטריט" (רחוב במנהטן, בו ממוקם מרכז ענק של סחר מניות ובנקים), מסחר, מסים וכו'.

הגרמ"ק: במסחר נערך בין אנשים, ואינו שייך לדיני התורה, ואילו ירושה הנה מושג תורני.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אין בכוחם לפסוק ש"תירש הבת במקום הבן". אולם אם הם קובעים (לא כי הוא נעשה לבן או לבת, אלא) שאף עליו לקבל – הרי זה "דינא דמלכותא".

הגרמ"ק: הלא קביעתם הנה מכח דין ירושה?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אולם, לא ירושה הקשורה בתורה.

הגרמ"ק: אבל, הלא אילו הוא לא היה בן, לא הייתה המלכות קובעת, כי מגיע לו חלק מן הירושה, כלומר, רק משום שהוא בן (מאומץ), מכירה בו המלכות כיורש?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: המלוכה אינה פוסקת, שמגיע לו חלק. שכן, הוא נעשה יורש, ואלא: כשילד מאומץ – קובעת המלכות, כי – יש לתת לו את מלוא הזכויות, הזהות לאלה של בן טבעי.

הגרמ"ק: אם כך, מצד המלכות, הוא יפטור את אמו מיבום?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שלא בנכסים, יבום אינו שייך לתחום המלוכה. שכן, הוא מצוה[21], והמלוכה אינה מתערבת במצוות, אולם ירושה היא קנין.

הגרמ"ק: הלא בירושה ישנם שני פרטים: א. קנין. ב. ירושה?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אולם הירושה באה רק אחר כך. כלומר, כשהוא בגדר יורש, אז מגיעה לו הירושה.

---

21. ראה רמב"ם ריש הל' יבום וחליצה.

אם ביכולתו לפעול זאת בוואשינגטון, לא אפריע לו... אולם וואשינגטון טוענת, כי זה "דינא דמלכותא", ולא בנושא שהוא דת – שכן, בת, אסור להם להתערב.

הגרמ"ק: אם הם יפסקו נגד התורה, אפסוק, שהם אינם מלוכה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כך פוסק רב, אך לא מלכות – שכן, רב שהוא עם הארץ, חדל מלהיות רב. אולם, במלוכה, הדבר הפוך, בכך שהם עמי הארצות, הם מקיימים את זאת, שעם הארץ אינו יודע ללמוד תורה...

ח. הגרמ"ק: בכלל, "דינא דמלכותא" ניתן להאמר, רק על מלוכה השלטת בכח. אולם לא על זו של כיום. שכן, ישנם שופטים ובית משפט עליון.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אף מלכות בית דין מינתה שופטים. הייתה סנהדרין, והיא מינתה בתוכה שופטים.

הגרמ"ק: מלכי בית דוד היו חפשיים לנהוג כרצונם, ללא תלות בשופטים, אולם כאן, הנשיא זקוק לאישור בית המשפט העליון.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בארה"ב, החוק הוא, כי המלוכה ממנה את בית המשפט העליון.

הגרמ"ק: אולם המלוכה אינה יכולה לומר להם, כיצד לפסוק. ואכן, מספר פעמים הם פסקו נגדה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אין פירוש הדברים, כי זו היא פסיקה כנגד השלטונות, שכן, לכתחילה ניתנה להם הסמכות לכך, ואזי כל שיעשו – לאחר מינויים – הוא בשליחות ממניהם.

כשממנים שופט לתפקידו, מפורש לכתחילה בכתב המינוי, כי בסמכותו לפסוק – אם שיקוליו השכליים יורו – שלא כחוקת המדינה. ולכך, הוא מוסמך מאותו שמינהו.

הגרמ"ק: בכל זאת, סמכויות השלטון תקפות, רק כשיש לו רב התומך בו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זאת, משום שהוא קבע כך.

ט. הי׳ מעשה באחד מתלמידיה החשובים של ישיבה גדולה, שנתגלה, כי הוא מאומץ. טענתי להם – עשו מכך סערה, אולם הם ענו שאינם יכולים, משום שהפרסומת תזיק לשם ישיבתם, וממילא אף לישיבות אחרות, וכך השתיקו את הפרשה.

מעשה זה אירע כאן בניו-יורק, ובאו להתייעץ אתי. שוחחתי עם הנהלת הישיבה, ומשלא יכולתי לשכנע אותם, שיעשו אחרת, שלחתי אותם לרב.

י. הדבר היחיד שבהקשר אליו אני מרעיש, הוא, שלא לאמץ. כשבאים לשמוע את חות דעתי על אימוץ, אני משיב שלא לאמץ. עשו ככל שתרצו, גדלו יתום בביתו הוא. אלא, שאף זה בלתי אפשרי, שכן, הדבר כרוך בחיבוק, נישוק ויחוד, המתחילים בו ביום – מבלי שיהי׳ צורך להמתין י״ג שנה – והמתמשכים במשך כל היום, בהמצאו בבית.

הגרמ״ק: שוחח על חומרת המצב כיום, בשטח זה.

יא. כ״ק אדמו״ר שליט״א: הסערה שהתחוללה לפני מספר שנים, בהקשר ל״מיהו יהודי״, הועילה, כי משרדים שעמדו להפתח באתונה ובמרסיי (להענקה סיטונאית של תעודות ״גיור״), לא נפתחה עקב כך.

זה הרי היה מעשה בפועל. הכל היה מוכן לכך, למטרות שכאלה, לא חסרים אמצעים כסף ושלוחים. לביצוע מעשי היה צורך, לא יותר מצירוף השליח למקום. וכששמעו שהחלה סערה בהקשר ל״מיהו יהודי״ – נמנע הדבר בשני המקומות, ובוטל. מקומות, ש(אילו נפתחו) דרכם היו עוברים אלפים.

אולם, למרות זאת, ישנם עדיין עתה, מאות (אנשים המקבלים תעודות ״גיור״ כאלו) – כך מתרחש עתה ברומניה – כשאיש אינו יודע כיצד זה יסתיים. דבר ברור הוא כי המדובר באלפים. כשהשאלה היא רק, כמה מהם עלו לאה״ק.

רומניה אינה מניחה לצאת את גבולותיה. אולם מאחר והם קשורים לארה״ב, ומקבלים ממנה הנחות מיוחדות – הם מחוייבים להתיר לנסוע לארץ ישראל. במילא, יצאו משם גויים שהתחזו כיהודים. ומה איכפת על כך לרומניה? – משלמים שם כך וכך, תמורת דרכון, ואז רושמים גם אותו

(הגוי) כמי שהותר לו לנסוע לארץ ישראל. בארץ ישראל כבר ישנם – כפי שאומרים – (לא ברור)

יב. הגרמ"ק: המוהלים כאן, בבתי חולים וכדומה, חדלו מלעשות פריעה. כלומר, הם מבצעים מילה ופריעה ביחד, ובכך הם מבטלים את מצות פריעה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מדוע? האם הדבר כנגד הרופאים?

הגרמ"ק: לא. אולם הם סבורים, כי כך יותר טוב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בכל הספרים – באנגלית – שראיתי (שנדפסו פה), מדובר בכל מקום על פריעה.

הגרמ"ק: אולם בפועל הם מבצעים זאת, ביחד עם הצבת.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם הוא ה"קלעם" הידוע (מכשיר, שהשימוש בו למילה נאסר, ע"י רוב גדולי ישראל)?

הגרמ"ק: לא.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ב"קלעם", הלא מבצעים לאחר מכן, פריעה.

הגרמ"ק: הרי כולם יצאו נגד השימוש בו?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: רוב הרבנים אכן אסרו את השימוש ב"קלעם"[22]. אולם, למרות זאת, כשמשתמשין גם בו מבצעים אחר כך פריעה.

יג. האם ישנו איגוד של הלכות מילה?

הגרמ"ק: כן. הם הנהיגו שלא לבצע פריעה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: דבר זה הוא לגמרי חידוש בשבילי.

ישנה אימרה מכ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע, כי ישנו תלמיד ותיק שעתיד לחדש – המחדש כזה חידוש, שלא נאמר למשה מסיני[23].

---

22. ראה ס' אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ חלק ז' ע' שצא. ובספרים שנסמנו בשולי הגליון שם.
23. ראה קונטרס עץ-החיים פל"א (ע' 58).

הגרמ"ק: וכי זהו חידוש?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זהו חידוש אמיתי (שלא נאמר למשה מסיני)... זהו "תלמיד ותיק שעתיד לחדש", אמיתי...

הגאון רבי אשר אנשיל קרויז – הרב מראצעפט

– יום ששי ד"השבעה" – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –

ע"י הוספה – "יוסיף גו' ואסף נדחי ישראל"

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יה"ר שהתעסקותכם בהדפסת ספרים וכו' תהי' באופן ד"יפוצו מעינותיך חוצה".

הרא"א קרויז: השי"ת יעזור שנוכל להמשיך בעבודת הקודש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: והוספה זו תמהר עוד יותר קיום היעוד[1] "והי' ביום ההוא יוסיף אדנ-י שנית גו' ואסף נדחי ישראל וגו'", "יוסיף" דייקא.

---

1. ישעי' יא, יא.

האדמו"ר רבי אברהם משה רבינוביץ מסקאליע

– יום שישי דה"שבעה" יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –

הנצחיות דנישואין – לאחרי תחה"מ / צדיקים במיתתן נקראו חיים / נכנס בשלום ויצא בשלום

א. הרב לייב ציוויאק (סבו של האדמו"ר מסקאליע), הזכיר שהי' נוכח בחתונת כ"ק אדמו"ר שליט"א. **ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:**

נישואין הו"ע נצחי. "בנין עדי עד". ויש להוסיף, שענין הנצחיות מודגש גם לאחרי שמתערב ענין שבאופן גלוי נראה בסתירה לקשר נצחי:

לכל לראש – איתא בגמרא[1] "לכל יש תמורה חוץ מאשת נעורים", היינו, שאשת נעורים אינה נשכחת, ענין הנצחיות[2].

ועוד ועיקר:

בהמשך הסוגיא[3] . "אין אשה מתה אלא לבעלה, שנאמר[4] ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל".

והרי, במיתת רחל מודגש כבר ענין הגאולה – כהמשך הכתוב[4] "ואקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם", "ע"פ[5] הדיבור קברתי' שם, שתהא לעזרה לבני' כשיגלה אותם נבוזראדן והיו עוברים דרך שם, יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים, שנאמר[6] קול ברמה נשמע וגו', והקב"ה משיבה יש[7] שכר לפעולתך נאום ה' וגו' ושבו בנים לגבולם" – ענין הגאולה.

---

1. סנהדרין כב, סע"א.
2. ראה גם תורת מנחם – מנחם ציון, כרך א, ע' 147.
3. שם, ב.
4. ויחי מח, ז.
5. פרש"י עה"פ.
6. ירמי' לא, יד.
7. שם, טו-טז.

ומובן, שהיעוד "ושבו בנים לגבולם" כולל כל בנ"י שבכל הדורות, "הקיצו ורננו שוכני עפר"[8].

ומכיון שברור בודאי ש"הקיצו ורננו שוכני עפר", ובקרוב ממש – הרי, יודעים בוודאות שהנישואין הו"ע נצחי.

זאת ועוד:

אפילו בנוגע לזמן שלפני "הקיצו ורננו שוכני עפר" – הרי, ענין המיתה אינו אלא בחיצוניות, כפי שנראה לעיני בשר, אבל לאמיתתו של דבר – "צדיקים אפילו במיתתן קרויין חיים"[9], ובלשון הזהר[10] (שאומרים גם ב"מענה לשון" בעת ההשתטחות על קברי צדיקים) "צדיקיא דאתפטר אשתכח בכולהו עלמין יתיר מבחיוהי", ובאגה"ק סי' ז"ך וביאורה כותב רבינו הזקן, שהענין ד"אשתכח כו' יתיר מבחיוהי" אינו רק בעולמות העליונים ("תינח בעולמות העליונים אשתכח יתיר בעלותו שמה"), אלא "גם בזה העולם המעשה . . אשתכח יתיר".

[ולהעיר, שענין זה נתבאר באגה"ק סי' **ז"ך** – שהרי סידורן של אגרות הקודש נעשה ע"י "הרבנים שי' בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע"[11], ובמילא, גם מספרו של סימן זה – ז"ך – הוא בתכלית הדיוק).

ב. האדמו"ר מסקאליע: בזוה"ק פ' בא[12] מבואר בנוגע לענין עקידת יצחק, שיש טענה על אברהם אבינו שהחליף את יצחק באיל, היפך הענין ד"לא יחליפנו". ואיתא באלשיך הקדוש[13] שאילו הי' אברהם מקריב את יצחק – הי' נעשה תיקון העולם (ומטעם זה רצה אברהם אבינו והשתדל להקריב את יצחק), וענין זה צריכים לתקן במשך הדורות עד ביאת המשיח. וי"ל,

---

8. ישעי' כו, יט.
9. ברכות יח, סע"א, קה"ר פ"ט, ה. ועוד.
10. ח"ג עא, ב.
11. כמ"ש בהסכמתם בראש סי' התניא.
12. לג, א.
13. וירא כב, יג.

שהצדיקים שבמשך הדורות מסרו נפשם, מבטלים את הטענה והקטרוג ד"לא יחליפנו", ובמילא, נשארת הסנגורי' דעקידת יצחק בשלימותה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: העבודה צריכה להיות באופן שלא יצטרכו למס"נ בפועל ממש.

בין ה"ארבעה שנכנסו לפרדס"[14] – שגדלה מעלתם ביותר עד שהיו ראויים ושייכים להכנס לפרדס של הקב"ה – מצינו כמה אופנים כו' באופן עבודתם, איש במסילתו יהלוך (נהרא נהרא ופשטי'[15]), כמו "בן עזאי הציץ ומת", שכלתה נפשו (ע"ד כלות הנפש דנדב ואביהוא – "בקרבתם לפני ה' וימותו[16]), ורק "רבי עקיבא נכנס בשלום ויצא בשלום".

אמנם, מכיון ש"כולהו אליבא דר"ע"[17]. הרי, הנהגתו של רבי עקיבא נעשית **הוראה בתורה** לכל הדורות שצ"ל "נכנס בשלום ויצא בשלום", כולל גם הדיוק ד"נכנס בשלום". דלכאורה, החילוק שביניהם אינו אלא בענין היציאה, אבל בכניסה שוים כולם, "ארבעה שנכנסו לפרדס"? ועכצ"ל שיש חילוק גם **בהכניסה** לפרדס, שר"ע גם "**נכנס** בשלום", היינו, שכניסתו היתה מלכתחילה באופן (ועל מנת) שיוכל לצאת בשלום, בהתאם לרצון הקב"ה – "נשמה שנתת בי", נשמה בגוף דוקא, ולא באופן של כלות הנפש, מסירת נפש בפועל[18].

ומ"ש[19] "ואל עפר תשוב" – הרי זה נעשה ע"י ענין הביטול, "ונפשי כעפר לכל תהי'", נשמה בגוף דוקא[20].

ויש להוסיף, שענין זה מודגש גם באמירת תחנון (בימות החול, לאחרי שבעת ימי האבלות) – לאחרי "ונפשי כעפר לכל תהי'" בסיום תפלת העמידה

14. חגיגה יד, סע"ב.
15. חולין יח, ב, וש"נ.
16. ר"פ אחרי, ובאוה"ח עה"פ.
17. סנהדרין פו, רע"א.
18. ראה לקו"ש ח"ג ע' 990. ועוד.
19. בראשית ג, יט.
20. ראה גם תורת מנחם – מנחם ציון, כרך א, ע' 158. ס"ע 183 ואילך. ע' 198.

– ע"פ המבואר במאמרי רבינו הזקן[21] טעם אמירת תחנון (על ענינים בלתי רצויים), לאחרי תפלת העמידה (שלימות העבודה) דוקא:

כל ישראל בחזקת כשרות[22], ובמילא, לא שייך אצלם ענין של חטא כו'. אמנם, כשיהודי מתפלל תפלת העמידה, "כעבדא קמי מרי"[23], **תכלית הביטול** (שלכן אומרים בסיום תפלת העמידה "ונפשי כעפר לכל תהי') – אזי מרגיש את החסרון שבעבודתו, שאפילו "מחוי במחוג קמי מלכא"[24] הרי זה היפך בתכלית דענין העבודה כו', עד לעונש דהיפך החיים – שזהו"ע דנפילת אפים, כמבואר בכתבי האריז"ל[25] שנפילת אפים הו"ע המיתה כו'.

אמנם, כל זה אינו אלא בנוגע לענין הביטול בעבודה הרוחנית – נשמה בגוף דוקא, לאורך ימים ושנים טובות, כפי שממשיכים ומסיימים "עזרנו אלקי ישענו גו'"[26],

ג. האדמו"ר מסקאליע: איתא בפסיקתא דר"כ בפ' וזאת הברכה, "בזכות יצחק שהקריב עצמו ע"ג המזבח עתיד הקב"ה להחיות המתים".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין זה מובן גם בפשטות – שהרי, בעת העקידה "פרחה ויצאה נשמתו של יצחק", ובמילא, הוצרך להיות הענין דתחיית המתים.

והעיקר – שתיכף ומיד יהי' הענין דתחיית המתים כפשוטו, "הקיצו ורננו שוכני עפר", לא רק "הקיצו" סתם, אלא גם באופן ד"רננו", ענין השמחה, ועד לשלימות השמחה – כמודגש במ"ש הרמב"ם בריש הל' אבל, "משה תיקן להם לישראל שבעת ימי אבלות ושבעת ימי המשתה", היינו, שלאחרי ענין האבילות נעשה ענין השמחה, שבעת ימי המשתה דשמחת נישואין, באופן נעלה יותר[27].

---

21. ראה תו"א וארא נה, ד, מג"א צה, ג. הוספות תשא קיא, ד.
22. רמב"ם הל' קידוה"ח פ"ב ה"ב.
23. שבת יו"ד, רע"א. חא.
24. ראה חגיגה ה, ב,
25. פע"ח שער נפ"א פ"ב. שער הכוונות ענין נפ"א דרוש ב.
26. תהלים עט, ט.
27. פרדר"א פל"א קרוב לסופו. זח"א ס, א (תוספתא).

האדמו"ר רבי משה יהודה ליב רבינוביץ ממונקאטש

– יום שלישי דה"שבעה" – יום ו' כ"ד שבט תשמ"ח –

לעתיד לבוא הנשמה ניזונית מן הגוף / הנחת תפילין דר"ת בימי האבלות – המשכת בחי' עתיק ע"י מוחין דאבא / חיים נצחיים מצד בחי' היחידה / חיבור נגלה ופנימיות בתורתו של ה"מנחת אלעזר"

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א: ע"פ הדין ד"יפתח האבל תחלה"[1] – יש לפתוח בפתיחה דפרשת השבוע, "ואלה המשפטים"[2], ענין של משפט ודין כו'. ויה"ר שלאחרי הענין ד"משפטים" – יומשכו כל הענינים בטוב הנראה והנגלה, עד להענין דתחיית המתים, שאז, נעשה עליית הנשמה לדרגא נעלית יותר, מכיון שעברה בינתיים הענין ד"אל עפר תשוב"[3].

האדמו"ר ממונקאטש: בזהר ריש פ' משפטים איתא "אלין אינון סדורין דגלגולא כו' דנשמתין כו'".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין הגלגול הוא בגוף אחר, ואילו תחיית המתים אין זה באופן של גלגול, אלא באותו גוף עצמו.

האדמו"ר ממונקאטש: התרגום מפרש "תסדר קדמיהון", וע"פ האמור בנוגע לתחיית המתים – הרי זה באופן שנעשה בסדר, כי, לפנ"ז הי' ענין של קלקול, ולאחרי תחה"מ מתתקן ונעשה בסדר, ובאופן נעלה יותר, עד לחיים נצחיים.

---

1. מו"ק כט, ב. רמב"ם הל' אבל פי"ג ה"ג. טושו"ע יו"ד ר"ס שעו.
2. ר"פ משפטים.
3. בראשית ג, יט. וראה סה"ש תורת שלום ע' 46.

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א: ידועה הפלוגתא של הרמב"ם והרמב"ן[4] אם שלימות השכר הוא בגן-עדן או בעולם התחי', ותורת החסידות[5] מכריעה ופוסקת כדעת הרמב"ן – ששלימות השכר הוא בעולם התחי', נשמות בגופים דוקא.

ויתירה מזה – לעתיד לבוא הנשמה ניזונית מן הגוף[6], כלומר, אפילו חיי הנשמה שהם חיים רוחניים – נמשכים ע"י הגוף דוקא.

ומכיון שכל הענינים דלעתיד קשורים עם "מעשינו ועבודתינו"[7] – מצינו דוגמתו בכללות הענין ד"מעשינו ועבודתינו":

התורה – "לא בשמים היא"[8], כי אם, בארץ הלזו הגשמית, שבה שייך קיום המצוות במעשה בפועל. – לימוד התורה שייך גם בג"ע (וזהו שכר הנשמות בג"ע שעוסקים בתורה), אבל קיום המצוות אינו שייך בג"ע, כי אם, בעוה"ז הגשמי, נשמה בגוף דוקא[9].

וטעם הדבר – מכיון שע"י קיום המצוות נמשך אור נעלה ביותר (אפילו לגבי לימוד התורה), באופן נעלה יותר מהגילוי או דג"ע, עד כדי כך, שג"ע אינו יכול לקבל ולהכיל גילוי זה.

וכאן רואים גודל ויוקר מעלת הגוף הגשמי ופעולתו על הנשמה – שכדי שהנשמה תוכל לקבל אור נעלה ביותר שג"ע אינו יכול לקבל, זקוקה היא לפעולה דגוף הגשמי [ועד לגוף הגשמי דקטן שבישראל שמקיים מצות הצדקה, "החיית את נפש העני"[10]], היינו, שע"י הגוף הגשמי ניתוסף עילוי בהנשמה – ע"ד ובדוגמת הענין שהנשמה ניזונית מן הגוף.

---

4. רמב"ם הל' תשובה פ"ח ה"ב. רמב"ן בשער הגמול בסופו.
5 ראה לקו"ת צו טו, ג. ובכ"מ.
6. ראה לקו"ש ח"כ ע' 44. חכ"א ע' 88. וש"נ.
7. תניא רפל"ז.
8. ב"מ נט, ב.
9. ראה לקו"ש ח"ז ע' 344. וש"נ.
10. תנחומא משפטים טו. וראה גם לעיל ע' 123 ואילך.

ומזה מובן גודל הצער דסילוק הנשמה מן הגוף, "אל עפר תשוב" – שאינה יכולה לקיים מצוות מעשיות.

אמנם, לאחרי תחיית המתים ניתוסף עילוי גדול יותר, עד כדי כך, שבשביל זה הי' כדאי הצער כו' [ע"ד מש"נ בגאולה העתידה "ואמרת ביום ההוא אודך הוי' כי אנפת בי גו'"[11]], אע"פ שהאבילות הוא דין בתורה, ומי שאינו נוהג אבילות הרי זה היפך התורה.

האדמו"ר ממונקאטש: אפשר מהאי טעמא מרומז הדבר בפ' משפטים, "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", שתוכנם של המשפטים – דיני ממונות, עניני עוה"ז, היינו, תיקון ושלימות עולם המעשה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: רבינו הזקן[12] מבאר הטעם שהדין הראשון בפרשת ואלה המשפטים הוא – בענין עבד עברי, שאין זה דיני ממונות, ואדרבה – כתוצאה מחסרון ונזק בממון.

האדמו"ר ממונקאטש: "עבד עברי" – בגימטריא "משיח", וכשיבוא משיח – "בלע המות לנצח"[13].

ג. האדמו"ר ממונקאטש: ברצוני לברר ע"ד המנהג בנוגע להנחת תפילין דר"ת – שלכמה דעות[14] (דבעלי הסוד) אבל אינו מניח תפילין דר"ת, כי, תפילין דר"ת הם מוחין דאבא (למעלה מתפילין דרש"י, מוחין דאמא)[15], ואבל אינו יכול להמשיך מוחין דאבא. ולכאורה, לדעות אלו – איך יתקיים ה"אלו ואלו דברי אלקים חיים"[16] (שלכן מניחים שניהם, רש"י ור"ת, להמשיך לא רק מוחין דאמא אלא גם מוחין דאבא) ללא הנחת תפילין דר"ת?

---

11. ישעי' יב, א.
12. ראה ד"ה ואלה המשפטים תשל"ח (סה"מ מלוקט ח"א ע' שז ואילך). וש"נ.
13. ישעי' כה, ח. משנה מו"ק בסופה.
14. באה"ט או"ח סל"ח סק"ה (בשם האריז"ל), וראה בכ"ז - נתיב החיים סרמ"ז ס"ה. כלבו על אבלות ח"ב ע' 98. סדר פרשיות (ירושלים תשכ"ו) ע' צד ואילך. ועוד.
15. פע"ח שער התפילין פ"ט. שער הכוונות ענין תפילין דרוש ו.
16. עירובין יג, ב. וש"נ.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: המנהג הפשוט אצלנו שאבל מניח גם תפילין דר"ת[17].

האדמו"ר ממונקאטש: כן הוא גם מנהגנו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כדאי לפרסם מנהג זה כדי לשלול ספק בנוגע להנהגה בפועל (במצב של אבלות ל"ע).

ובנוגע לשאלתכם איך יתקיים ה"אלו ואלו דברי אלקים חיים" להדעות שאבל אינו מניח תפילין דר"ת – הנה:

מלבד ב' הדרגות דמוחין דאמא ומוחין דאבא, ישנה בחי' המוחין שלמעלה גם מהגבלת הכלי דאבא – שהרי, גם במוחין דאבא ישנו ענין של כלים, כלים דאבא, ובמילא ישנו ענין של הגבלה (אמנם לא כההגבלה דאמא, אבל אעפ"כ, ישנה ההגבלה דאבא).

ולכן, אף שבנוגע למוחין דאבא ישנה ההגבלה שאינם נמשכים ע"י אבל – הרי, בחי' המוחין שלמעלה מהגבלה דאבא, הם גם למעלה מההגבלה דענין האבילות, ובמילא, נמשכים גם אצל אבל.

ולהדעות ומנהג הפשוט שאבל מניח גם תפילין דר"ת – יש לומר, שגם ההמשכה דבחי' המוחין שלמעלה ממוחין דאבא נעשית ע"י תפילין דר"ת (מוחין דאבא), כי בחי' אבא נעשה "כלי" גם לבחי' המוחין שלמעלה מהגבלת הכלי דאבא.

וע"ד הענין דפנימיות אבא פנימיות עתיק[18], שמזה מובן (א) שבבחי' אבא מאיר גם בחי' עתיק שלמעלה מהגבלת המוחין לגמרי (ב) שבבחי' זו לא שייך החסרון דאבלות – "לית שמאלא בהאי עתיקא"[19].

ולהעיר, שגם הענין דחיים נצחיים הו"ע שלמעלה מהגבלה לגמרי, שלכן, לא שייך בהם ענין של הפסק והיפך כו'.

---

17. ספר המנהגים חב"ד ע' 77. וראה גם לעיל ע' 27. לקמן ע' 163.
18. ראה סה"מ ה'ש"ת ס"ע 149 בהערה. וש"נ.
19. זח"ג קכט, א. ועד"ז שם רפט, א.

ד. כ"ק אדמו"ר שליט"א: העילוי דחיים נצחיים (לאחרי תחה"מ) הוא – שנשללת אפילו האפשריות לענין הפכי.

וע"ד העילוי ד"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"[20] (לאחרי תחה"מ) – שלא יהי' צורך בעבודה ויגיעה שלא לבוא למצב דהיפך הטהרה, מכיון שהענין דהיפך הטהרה לא יהי' בעולם כלל, "אעביר מן הארץ", ובמילא, נשללת האפשרות למצב דהיפך הטהרה.

וי"ל דוגמא לדבר בעבודה דזמן הזה – בנוגע לסכך הסוכה שצ"ל דבר שאינו ראוי לקבל טומאה[21], היינו, שאין בו האפשרות לענין דהיפך הטהרה.

ועפ"ז מובן העילוי דתחיית המתים גם לגבי המצב שלפני החטא:

לפני החטא – לא הי' ענין של מיתה בפועל, אבל היתה האפשריות לדבר, והראי' – מהמשך המאורעות כו', משא"כ לאחרי תחיית המתים – "בלע המות לנצח", שלילת האפשריות לענין דהיפך החיים.

זוהי ההסברה וההצדקה היחידה על כללות הענין ד"נורא עלילה על בני אדם"[22] (כולל גם ענין המיתה) – שהכוונה בזה, כדי לבוא לעילוי גדול יותר גם לגבי המצב שלפני הירידה, כאמור, שלילת האפשרות לענין בלתי-רצוי כו'.

ולהעיר גם ממארז"ל[23] בענין "תולדות מלא", "אלה תולדות השמים והארץ"[24], "ואלה תולדות פרץ"[25] – כש"ברא הקב"ה את עולמו לא הי' מלאך המות בעולם .. וכיון שעמד פרץ .. שהמשיח עומד הימנו ובימיו הקב"ה מבליע המות".

---

20. זכרי' יג, ב.
21. סוכה יב, א. רמב"ם הל' סוכה רפ"ה. טושו"ע ואדה"ז או"ח ר"ס תרכט.
22. תהלים סו, ה. וראה לקו"ש חי"ח ע' 395. ושו"נ.
23. שמו"ר פ"ל, ג.
24. בראשית ב, ד.
25. רות ד, יח.

ואדרבה – באופן נעלה יותר גם מ"תולדות מלא" דתחלת הבריאה, דלכאורה, איך שייך עילוי גדול יותר מהמעמד ומצב שלפני החטא, "כשמחך יצירך בגן עדן מקדם"?! והביאור -כאמור – שבתחלת הבריאה היתה עדיין אפשרות לענין של חטא והיפך הטהרה, משא"כ לעתיד לבוא לא תהי' אפשרות לענין של חטא והיפך הטהרה.

ה. ויש להוסיף בכל זה – בעומק יותר:

בענין הטהרה יש (בכללות) ה' דרגות: חולין, מעשר, תרומה, קודש וחטאת[26].

כלומר, שלימות הטהרה היא – חטאת (למעלה אפילו מקודש), עד כדי כך, שבכחה לטהר טומאה הכי חמורה (דהיפך החיים). ובלשון המדרש[27] "אמר שלמה על כל אלה עמדתי ופרשה של פרה אדומה חקרתי ושאלתי ופשפשתי, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני", וכן משה רבינו, חכמה דקדושה, "נתכרכמו פניו"[28], עד ש"אמר לו הקב"ה למשה לך אני מגלה טעם פרה"[29], שמכל זה מובן שהטהרה דפרה – שמטרהת אפילו מטומאה דהיפך החיים – היא דרגא הכי נעלית כו'.

ויש לקשר זה עם הענין דתחיית המתים, חיים נצחיים:

ה' הדרגות דטהרה קשורים עם ה' הדרגות שבנשמה – "חמשה שמות נקראו לה, נפש רוח נשמה חי' יחידה"[30].

והנה, מבואר בחסידות[31] שדרגות אלו הם "שמות" להנשמה, ולא עצם הנשמה, אלא, שדרגא החמישית, בחי' היחידה, היא "יחידה ליחדך", שבה מלובש ניצוץ בורא[32].

---

26. חגיגה יח, רע"ב. רמב"ם הל' שאר אבות הטומאות רפי"ג.
27. במדב"ר פי"ט, ג (בסופו).
28. במדב"ר שם, ד.
29. במדב"ר שם, ו.
30. ב"ר פי"ד, ט. דב"ר פ"ב, לז.
31. ראה סה"מ תרפ"ח ע' קיז. ועוד.
32. ראה ע"ח שער דרושי אבי"ע פ"א. הובא בלקו"ת פ' ראה כז, א. וראה גם שם כה, א.

ועפ"ז, הענין דחיים נצחיים קשור עם גילוי בחי' היחידה – כי, מצד הענין ד"יחידה ליחדך", הרי, כשם שאצל הקב"ה, יחידו של עולם, לא שייך ענין של שינוי, כך לא שייך שינוי בבחי' היחידה, ובמילא לא שייך ענין של העדר (ואפילו חלישות) בענין החיים.

האדמו"ר ממונקאטש: במדרש הנ"ל[33] דרשו בנוגע לטהרת פרה אדומה – "זש"ה[34] מי יתן טהור מטמא לא אחד", ולכאורה, הרי זה מרמז על בחי' היחידה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הלשון שם הוא "אחד", אבל מבואר בתוספות[35] – פירוש ע"פ נגלה דתורה – "עד אחת, עד הנפש שנקראת יחידה".

ו. האדמו"ר ממונקאטש אמר הנוסח "המקום ינחם כו'".

טרם צאתו – אמר לו כ"ק אדמו"ר שליט"א: כדאי ונכון – באם תהי' הזדמנות – להדפיס עוד הפעם את ספרי ה"מנחת אלעזר", שספריו מצטיינים גם בחיבור שבין נגלה דתורה ופנימיות התורה, בבחינת "מחצתי ואני ארפא"[36], ביטול המחיצה שבין נגלה דתורה ופנימיות התורה[37], כפי שמצינו כמ"פ בתשובותיו בנגלה דתורה שמקשר ומאחד עם פנימיות התורה.

האדמו"ר ממונקאטש: ספרים אלו הם ב"ה בהפצה גדולה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אעפ"כ, בטבע העולם – שלעת-עתה נמצאים עדיין בהעלם דעולם (עולם מלשון העלם[38]) – שהדפסת ספר מחדש (אע"פ שכבר נדפס כמ"פ) מוסיפה חיות בהלימוד כו', ובפרט שבהדפסה המחודשת יתוספו עוד הערות ומראי מקומות כו'.

---

33. במדב"ר שם, א.
34. איוב יד, ד.
35. ד"ה עד אחת - מנחות יח, א.
36. האזינו לב, לט.
37. ראה המשך חייב אדם לברך תרל"ח פ"ה.
38. ראה לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ.

האדמו"ר רבי יעקב רבינוביץ מדינעוו

– יום שישי דה"שבעה" – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –

לפרסם מכתבו של ה"מנחת אליעזר" ע"ד הצורך בלימוד התניא / ספרים וכתבים / יפוצו מעיינותיך חוצה – הכנה לביאת המשיח

א. האדמו"ר מדינעוו: ישנו מכתב מסבי, בעל המנחת אלעזר, לא' הרבנים מישיבת תורה ודעת – ע"ד גודל התועלת דלימוד ספר התניא, ובפרט באמריקה כו'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כדאי שתפרסמו מכתב זה.

האדמו"ר מדינעוו: המכתב נדפס כבר בספר[1].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ספר – מניחים לפעמים ע"ג המדף... ולכן, יש תועלת גם בפירסום המכתב בפ"ע, ולציין, שמכתב זה נדפס גם בספר פלוני בדף פלוני.

אדמו"ר האמצעי – שהרבה להדפיס ספרי חסידות – כותב בהקדמה לא' מספריו[2]: "ידעתי טבע אנ"ש (אפילו בימיו) שבדברים שבכתב .. לא יחושו על כל הוצאה רבה להשיגם, וכאשר יבואו אותן הדברים בעצמן בדפוס .. גם אותו שקונה כורכו יפה ומניחו בקרן זוית כו'", ואעפ"כ, הדפיס ספרים רבים, למרות החשש הנ"ל.

ובכל אופן, יש להשתדל, כאמור, לפרסם את המכתב גם בפ"ע, ובכך תהי' תועלת גם בנוגע לפירסום הספר – כשיציינו שמכתב זה נדפס בספר פלוני, וניתן להשיגו במקום פלוני, כך, שפירסום המכתב – כחלק מן הספר – יהי' בבחינת "טעמו וראו כי טוב ה'"[3], לראות את האור כי טוב שבהספר.

---

1. אגרות שפירין מכ' קנח.
2. דרך חיים.
3. תהלים לד, ט. וראה לקו"ש חי"א ריש ע' 330.

ב. האדמו"ר מדינעוו: סבי, המנחת אלעזר, הי' מפליג בשבחו של הרבי הריי"צ.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: היו גם חילופי מכתבים ביניהם, וכ"ק מו"ח אדמו"ר כותב עליו תוארים נפלאים – כמה שורות של תוארים[4]!

כדאי ונכון להשתדל ולהוסיף בפירסום ספריו של המנחת אלעזר – הן אלו שכבר נדפסו, והן ועאכו"כ ספרים חדשים.

בודאי ידוע לכם שבליובאוויטש משתדלים ביותר להגיע לכל מקום ומקום – "יפוצו מעינותיך חוצה", הפצת המעיינות חוצה, ובמילא גם הפצת היהדות חוצה.

ישנם כאלו שבאים בטענות כו', אבל, מטענותיהם גופא מוכח עד כמה טוב וחשוב הדבר... והעיקר – שפעולה זו מקרבת את ביאת המשיח, כמ"ש הבעש"ט באגה"ק הידועה[5] "נכנסתי להיכל משיח .. ושאלתי את פי משיח אימת אתי מר, והשיב, בזאת תדע בעת שיתפרסם לימודך ויתגלה בעולם, ויפוצו מעינותיך חוצה".

4. ראה גם לעיל ע' 104.

5. נדפסה בכש"ט בתחלתו. ובכ"מ.

האדמו"ר רבי ישכר בער רוזנבוים מנדבורנא

– יום ד', י"ד אייר, פסח שני, תשמ"ג –

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בפסח שני, יש להיות בשמחה מיוחדת. שכן, ביום זה מושם דגש על מעלת עבודתם של בנ"י, בכך, כי הטענה "למה נגרע"[1], התקבלה בהצלחה, ואף משה רבינו לא ידע מה להשיב עליה[2], עד שהקב"ה עצמו נתן לבנ"י את המושג – "פסח שני"[3].

האדמו"ר מנדבורנא: יום שכזה, נעלה משאר ימות השנה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מעלת פסח שני מוצאת את ביטויה אף בכך, כי "חמץ ומצה עמו בבית"[4]. כלומר, בפסח ראשון דרושה זהירות מיוחדת מכל הקשור בחמץ, שכן, אז שרויים בדרגה שכזו, בה יכול החמץ לגרום לחולשה וכו'. ואילו בפסח שני, מפני גודל מעלתו, אין לחשוש כך. שלכן "חמץ ומצה עמו בבית"[5].

האדמו"ר מנדבורנא: ניתן להביא דוגמא לכך, מתפילין דר"ת. שכן, מפני גודל מעלתם, אין מברכים עליהם.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מבואר בדרושי חסידות[6], כי מן הטעם האמור, משמש פסח שני בבחינת "ממוצע", בין פסח ראשון לשבועות. מחד, פסח ראשון – בו חמץ **אסור**, ומאידך, חג השבועות – בו **מקריבים** את "שתי **הלחם**"[7], שהנן חמץ. כלומר, לא זו בלבד שהחמץ אינו נאסר בו, אלא שאף ממנו מביאים קרבן – שהוא שיא השלימות. ואילו הממוצע בין השניים –

---

1. בהעלותך ט, ז.
2. שם ח.
3. שם י-יא. פסחים צב, ב.
4. פסחים צה, א. רמב"ם סוף הל' קרבן פסח.
5. ראה אוה"ת דרושים לחה"פ ע' תשלו.
6. ראה אוה"ת בהעלותך ע' שסו.
7. אמור כג, טז-יז. רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ח ה"ב.

פסח שני, שבו אמנם לא קרב קרבן שהנו חמץ, אולם אין החמץ אסור בו – "חמץ ומצה עמו בבית".

האדמו"ר מנדבורנא: יהי רצון כי נזכה לגאולה השלימה, אז נזכה להקריב את הפסח בפועל. שכן, בזמן הזה, כל הענינים משמשים בבחינת "זכר" ו"הכנה", בלבד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בהקשר לכלל קיום המצוות בזמן הגלות, נאמר בספרי[8]: "היו מצוינין במצוות, שכשתחזרו, לא יהיו עליכם חדשים". כלומר, כלל קיום המצוות בזמן הגלות, הוא בבחינת "הכנה" לקיומן לעתיד לבוא.

מכך מובן – לאידך, כי קיום המצוות בזמן הגלות, הנו בר תוקף ומעלה מיוחדים, שלכך – בכוחו להוות "הכנה", היוצרת את השלימות שתהיה לעתיד לבוא.

האדמו"ר מנדבורנא: אולם, למרות זאת, "הכנה" זו מתמשכת זה זמן רב, יתר על המידה!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אכן, כבר "כלו כל הקיצין"[9]!

ג. כ"ק אדמו"ר שליט"א: התפילה הנאמרת לאחר ספירת העומר, היא: "הרחמן הוא יחזיר לנו עבודת בית המקדש למקומה, במהרה בימינו, אמן סלה".

ניתן לבאר את הדיוק שבהוספת – "סלה" (מבלי להסתפק ב"אמן" בלבד). לפי המבואר במסכת עירובין[10]: "כל מקום שנאמר, נצח סלה ועד, אין לו הפסק", כלומר, "סלה" מבטא את הנצח. ולכך, כאשר מבקשים על בנין בית המקדש השלישי, מסיימים ב"אמן סלה". שכן, מעלת בית המקדש השלישי על קודמיו, מתבטאת **בנצחיותו**, כי רק הוא יהיה נצחי[11].

---

8. עקב יא, יז. וראה פרש"י שם, יח. רמב"ן אחרי יח, כה.
9. ראה סנהדרין צז, ב.
10. נד, א.
11. ראה זח"ג רכא, א. ח"א כח, א נתבאר בלקו"ש ח"ט ע' 26 ואילך.

דבר זה נעשה על ידי עבודת בנ"י בזמן הגלות, ובכך מתבטא גודל מעלתם. שכן, אף בזמן הגלות, ולא זו בלבד, אלא אף בחוץ לארץ – אתם נמצאים לפחות בארץ הקודש. אולם אני הלא נמצא בחוץ לארץ – בידם להביא לכך, כי הקב"ה ישיב את עבודת בית המקדש למקומה, שיהא זה "סלה" – בית **נצחי**.

האדמו"ר מנדבורנא: לעיתים, כאשר מביטים מבחוץ, רואים טוב יותר!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אכן, מבחוץ, רואים את הדבר כולו. מובא בגמרא[12]: "חד מינן (מבני בבל) כי סליק להתם (לא"י). עדיף כתרי מינייהו". ומכך מובן, כי אף לבן א"י נוספת מעלה מיוחדת בכך, שבא לחו"ל, ושב לא"י.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שאל את האדמו"ר מנדבורנא, מהם רשמיו מחו"ל ביחס למטרת בואו? והשיב: כתיב, "מה' מצעדי גבר כוננו"[13], וא"כ, זה עצמו דבר נעלה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אולם על הדבר להתבטאות אף בטוב הנראה והנגלה!

האדמו"ר מנדבורנא: הענינים מסתדרים היטב, ב"ה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: במסכת אבות[14] מובא המושג – "שמח בחלקו", כמעלה נפלאה, אלא שידוע[15], כי בעניני קדושה, אין זו מעלה, כלל[16] שכן, אילו הוא יהיה "שמח בחלקו", הרי שישאר במצבו הקודם. היפוכו של – "מעלין בקודש"[17].

---

12. כתובות עה, א.
13. תהלים לז, כג.
14. פ"ו מ"ו.
15. "היום יום" – לי סיון.
16. להעיר ממאחז"ל ת"ח אין להם מנוחה כו' ברכות סד, א) – נת' בשיחת פסח שני תשד"מ ס"ח.
17. ברכות כח, א. ושו"נ.

"מעלין בקודש" משמעותו, כשם ש"מי שיש לו מנה, רוצה מאתיים"[18]. תכונה זו הטביע הקב"ה באדם, ואין היא נובעת מחסרונו, ואם על דברים שבגשמיות אמורים הדברים, על דברים שברוחניות, על אחת כמה וכמה!

18. מנורת המאור להר"י אלנקווה ח"ד פי"ד ע' 250.

האדמו"ר רבי ישראל רוזנבוים מזוטשקא

– יום שישי דה"שבעה" – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –

שלום רב / פדיון הבן / אחדות בקרבן פסח

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בפעם האחרונה שאביכם (האדמו"ר מזוטשקא (בני ברק) שליט"א) ביקר כאן – דובר ע"ד עניני אהבת ישראל ואחדות ישראל, ואח"כ הי' גם חילופי מכתבים בענין זה. קבלתי ידיעה ע"ד המשך פעילותו בענין זה.

האדמו"ר מזוטשקא שליט"א: אבי גם הוציא לאור ספר בענין זה – "שלום רב", וכעת מדפיס ספר נוסף.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יה"ר שיצליח לפעול "שלום רב", לא רק שלום סתם, אלא "שלום רב", ועד – שלא יהי' צורך לשלול הפכו כו'.

וכל זה – הן בענינים הכלליים והן בענינים הפרטיים, החל מה"שלום" בין הנשמה להגוף, באופן שנעשים מציאות אחת ממש, ועד להשלום בין ישראל והקב"ה, שנעשים חד ממש, ובפרט ע"י אורייתא – "ישראל (ע"י) אורייתא וקב"ה כולא חד"[1].

והעיקר – שבקרוב ממש נזכה ל"אותו הזמן" ש"לא יהי' שם כו' קנאה ותחרות"[2], כך, שמלכתחילה לא יהי' צורך לשלול הענין דהיפך השלום.

ב. האדמו"ר מזוטשקא שליט"א סיפר אודות השתתפותו בברית ופדיון הבן של נכדו.

---

1. ראה זח"ג עג, א.
2. רמב"ם הל' מלכים בסופן.

ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

ידוע[3] גודל הפלאה עד כמה יכולה לפעול ההשתתפות ב"פדיון הבן".

והפעולה העיקרית והכי גדולה – שפועלים הקב"ה פודה את בנו בכורו, ובברכת "שהחיינו", כמסקנת הגמרא בסיום מסכת פסחים: "והלכתא אבי הבן מברך שתים"[4].

ויה"ר שנוכל לברך "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה", כולל גם הקרבת הפסח (מסכת פסחים) בביהמ"ק "כמצות רצונך"[5].

ולהעיר, שגם בקרבן פסח מודגש ענין האחדות – כי, קרבן פסח, בעיקרו ומהותו ה"ה קרבן יחיד, שהרי כל חבורה צריכה להביא את הפסח מממונם דוקא (ולא מממון הציבור), וביחד עם זה, יש לו גם גדר ודין של קרבן ציבור, משום ד"אתי בכנופיא"[6], היינו, ש"מצרף" כל הקרבנות דכל ישראל, בדוגמת קרבן ציבור[7].

[וי"ל, שעל ידו נעשה הצירוף והחיבור דשני סוגי הקרבנות – קרבנות ציבור וקרבנות יחיד].

והעיקר – שלא נצטרך להמתין עד הגאולה דפסח, ואפילו לא עד הגאולה דפורים, מכיון שתיכף ומיד ממש זוכים לגאולה האמיתית והשלימה, ובדרך ממילא חוגגים את ימי הפורים בשמחה הכי גדולה ("עד דלא ידע"[8]) בתכלית השלימות, ולאח"ז חוגגים את חג הפסח במעמד ומצב של "בני חורין".

---

3. ראה לקוטי פינחס על שו"ע יו"ד סש"ה ס"י. וש"נ.
4. ראה גם לקו"ש חי"א ע' 48 ואילך.
5. ראה תו"ח ר"פ ויחי. ובכ"מ.
6. יומא נא, א. פרש"י פסחים סו, סע"ב.
7. ראה לקו"ש חי"ח ע' 104 ואילך. וש"נ.
8. מגילה ז, ב.

האדמו"ר רבי ישראל מנחם רוטנברג מקאסני

– יום חמישי דה"שבעה" – יום א' כ"ו שבט תשמ"ח –

ג' וד' בתפילין

האדמו"ר מקאסני שאל ע"ד המנהג בנוגע להנחת תפילין דשמו"ר וראב"ד, וכ"ק אדמו"ר שליט"א השיב, שהנוהגים להניחם, מניחים גם בימי האבלות[1], והוסיף:

תפילין דשמו"ר וראב"ד נחשבים (בכמה פרטים) יחדיו. ולכן, בכללות ישנם ג' זוגות תפילין (ב' השיטות דרש"י ור"ת, והשיטה הג' - הכוללת שמו"ר וראב"ד), ובפרטיות יותר - נחלקים לד', ששמו"ר וראב"ד נמנים כ"א בפ"ע[2].

וע"ד השי"ן דתפילין של ראש, שיש בו ב' אופנים - שי"ן של ג' ראשין, ושי"ן של ד' ראשין[3].

---

1. ראה גם לעיל ע' 27. ע' 128 ואילך. ע' 163 ואילך.
2. ראה בספרים שנסמנו לעיל ע' 59 ואילך.
3. זח"ג רע"מ רנד, ב. וראה שם רסב, ב.

האדמו"ר רבי ישכר רוקח מבעלז

– אור ליום ב', י' אדר ראשון ה'תשל"ג –

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א סיפר לאדמו"ר מבעלז כי הוא פגש את דודו, אדמו"ר מבעלז הקודם (הרה"צ רבי אהרן זצ"ל), וראה (שהוא) צורה בלי חומר מופשט מהגוף.

האדמו"ר מבעלז: בספר כתר-שם-טוב שנדפס לאחרונה מחדש[1], ראיתי מובא בהוספות[2] בשם הרב המגיד ממעזריטש ש"חור קטן בגוף – הרי הוא חור גדול בנשמה". ולכאורה, הרי זה בסתירה למאמר חז"ל[3] "תוקפא דגופא חולשא דנשמתא"?!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: דברי הזהר ("תוקפא כו'") פירושם[4] שתוקפם (וה"קאך") של התאוות והתענוגים מענינים הגופניים הם אלו הגורמים לחולשת הנשמה, ואילו במאמר הרב המגיד הכוונה היא שחסרון בבריאות הגוף מזיק מאד לבריאות הנשמה.

והדברים תואמים גם את דברי רבו – הבעש"ט – עה"פ[5] כי תראה חמור שונאך וגו' וחדלת גו' עזוב תעזוב עמו, שיש[6] לברר את הגוף ולזככו ולא לשברו בסיגופים.

ובאמת – כנהוג היום מחפשים לכל דבר מקור בנגלה תורה – הרי זו הלכה מפורשת ברמב"ם[7]: "היות הגוף בריא ושלם מדרכי (עבודת[8]) השם הוא.

---

1. קה"ת תשל"ג.
2. ע' צב – מ"התמים" חו' ז ע' כח [664].
3. ראה זח"א קפ, ב. שם קמ, ב.
4. בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש ח"ג ע' 806.
5. משפטים כג, ה.
6. אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ג ע' שכה. "היום יום" – כח שבט.
7. הל' דעות רפ"ד. להעיר גם מרמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ז: ואין הנבואה חלה אלא על כו' שלם בגופו.
8. ראה ליקוטי שיחות ח'.

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א: אילו כתבים מאדמו"רי בעלז מצויים?

האדמו"ר מבעלז: ישנם קצת בצילום (קופיע), אך הם אינם מוגהים. בשנים תש"ה-תש"ו כתב אאמו"ר (הרב מבלגרויי זצ"ל) הנחות מתורותיו של אחיו (הרה"צ ר"א זצ"ל).

כ"ק אדמו"ר שליט"א: טוב מאד, אפשר הרי להדפיסם?!

האדמו"ר מבעלז: ישנה קפידה (גזירה) בבעלז, שלא להדפיס תורות!

כ"ק אדמו"ר שליט"א (בחיוך): בילדותי שכר אאמו"ר ז"ע עבורי ועבור שני אחי, מלמד שהתגורר בביתינו, והיה לומד עמנו כל השנה כולה. פעם אחת, נכנסתי לחדרו של המלמד בתשעה באב, ומצאתיו יושב ולומד. שאלתיו בדרך-ארץ – היתכן?! והמלמד השיב: כשאבוא לעולם האמת, בין כה ילקוני. אשמח, איפוא, כשאדע שמלקים אותי על לימוד תורה בתשעה-באב.

ועד"ז בענייננו: הלואי וה"עון" יהיה – הפצת התורה. גם אם בדורות קודמים אסרו זאת!

האדמו"ר מבעלז: כיון שאין טעם גלוי לקפידה שלא להדפיס תורות, ואם-כן, הרי זו בבחינת גזירה ללא טעם – אם היה טעם אפשר היה לדון אם בטל טעמה, או לא, אך כאמור הרי זה ללא טעם?!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בדורנו כאשר המצב הוא שרבים צריכים לכך – מפאת מחלת הדור – אין להתחשב בקפידה, בדוגמת הפסק-דין[9]: "חולה שהוא אומר צריך אני לאכול כו' מאכילין אותו מיד כו' שהלב יודע מרת נפשו[10] כו' אפילו מאה רופאים אומרים שא"צ לאכול כו' שומעין לחולה".

זאת אומרת: אע"פ שהרופא הוא בקי וכו' יש להתחשב במצב החולה.

---

9. שו"ע אדה"ז סי' תריח ס"א (ע"פ יומא פב, א (במשנה). שם פג, א (בד"א דאמר). טושו"ע ס"א).
10. משלי יד, י.

ולענייננו: צריכים לבדוק את המצב כפי שהוא היום, ולא כפי שהיה לפני חמישים שנה. ובענין זה – יש ללמוד הוראה מ״מעשה רב״[11] בנוגע לכתבי האריז״ל – שהרח״ו ז״ל ציוה לגונזם, ולאחר מכן התירו גדולי-ישראל להוציאם ולפרסמם[12] [ולהעיר מהשקו״ט בהלכה[13] בת״ח וגדול הדור שציוה שלא להספידו – שיש מקום לומר שמותר להספידו!].

ועל דרך זה בדורנו: אביו של כ״ק מו״ח אדמו״ר, אדמו״ר (מהורש״ב) נ״ע, לא רצה שידפיסו את כתביו, ובפרט לא ב״אותיות מרובעות״, אך כשהגיע כ״ק מו״ח אדמו״ר לארצות הברית וראה שהמצב הוא שאם יודפסו ב״כתב רש״י״ לא יסתכלו בספרים [שכן: (א) ישנם שאינם יודעים לקרוא ״כתב רש״י״, (ב) גם אלו שיודעים טוענים שספר שנדפס בצורה כזו הוא ספר ישן וכו׳] והורה להדפיס את ספרי החסידות ב״אותיות מרובעות״!

ג. האדמו״ר מבעלז: ישנו משל מבעל-התניא הממשיל את תורת החסידות לאבן טובה שבכתר המלך[14]!

כ״ק אדמו״ר שליט״א: אדרבה: משם הרי הוראה שיש לפרסם ולהפיץ חסידות!

האדמו״ר מבעלז: את אשר פועלים בלימוד חסידות, אפשר לכאורה לפעול באמצעות תפלה.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: כוונתי היא בנוסף למה שאפשר לפעול ע״י תפלה – שילמדו חסידות, שבכך מקיימים מצות לימוד התורה. והרי גם מצות תפילה מקורה בתורה, כמו עד״מ מצות הצדקה שנוסף על היותה מצוה בפני עצמה – הרי בעשייתה מקיימים את (מצות) התורה, וממילא התורה כוללת הכל.

---

11. להעיר מב״ב קל, ב.
12. ראה שה״ג להחיד״א ח״א מע׳ ח.
13. ס׳ פת״ש ליו״ד ס״ק א. שד״ח מערכת אבלות אות צ.
14. ראה ״התמים״ ח״ב ע׳ מט.

נוסף לזה: קשה מאד לפעול על בחור, גם על פרומער בחור, להתפלל כמה שעות. לעומת זאת, קל יותר לפעול על בחור שילמד שעה וחצי, שעתיים, ואפילו שלוש שעות – חסידות!

האדמו"ר מבעלז: הרי אפשר לקחת זאת מהשל"ה הקדוש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: את השל"ה לא כולם לומדים, רק חלק מהצעירים, וגם הם לומדים זאת – לא בתור סדר לימוד, כי-אם בתור הוספה, ולימוד חסידות צריכים להכניסו ל"תוכנית הלימודים" מיד בתחילת גיל החינוך – בגיל שש.

והטעם לכך: היות ובעולם הולכת ומתגברת הכפירה[15] (ר"ל), ולילדים מגיל צעיר כבר מחדירים ענינים של היפך האמונה, צריכים להרבות כנגד זה בקדושה, וכבר מגיל חינוך.

בדורות שעברו מלאים היו העיר והסביבה באוירה של יראת-שמים, אך בדורנו דרוש פשוט ללמוד חסידות, ובלעדי זה אי אפשר לעבוד את ה' כדבעי.

האדמו"ר מבעלז: האפיקורסים בעצמם משתמשים בקבלה ומביאים בדבריהם את הענינים של שמיטה ראשונה, שמיטה שני' וכיו"ב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אם הם היו לוקחים זאת רק משם, היתה אצלי חצי-דאגה, אך הם הרי מכחישים את התורה כולה!

- רוח זו מקורה בגרמני', שהיא מדינה המיועדת לפורענות בגו"ר.

[טרם צאתו בירכו כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"לשמוע בשורות טובות" ויצא ללוותו עד פתח 770].

15. ראה גם לקו"ש ח"י ע' 237. קונטרס עץ החיים פי"ג. קונטרס לימוד החסידות בסופו.

האדמו"ר רבי ישכר רוקח מבעלז

– יום ג', ד' אדר שני ה' תשמ"א קודם תפלת מנחה –

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א: לא נפגשנו זה כמה שנים, והרי בכל יום נהיים כמו ברי' חדשה[1], וממילא כשרואים יהודי לאחר יום – רואים ברי' חדשה, ועל אחת כמה וכמה כשנפגשים לאחרי כמה וכמה שנים.

– אולי תסירו את המעיל (חורף), מפני החום.

האדמו"ר מבעלז: באתי לכאן להתחמם.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לבוש הרי הוא דבר המפסיק.

האדמו"ר מבעלז: לכן עשו את היריעות מעור.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שם מדובר בעור (ב"עי"ן"), אך יש להפוך זאת ל"אור" (באל"ף), כבתורתו של ר' מאיר[2].

והרי כתוב שכל העולם-הוא ענין של אור. וגם: כאשר מתקשרים ב"אלופו של עולם" עושים זאת גם ל"אל"ף". וענין זה קשור לפרשת השבוע – "ויקרא", שמלת "ויקרא" כתובה באל"ף זעירא[3], אך בדברי הימים[4] כתובה המלה "אדם" באל"ף רבתי.

והביאור בזה: כאשר מתקשרים להקדוש-ברוך-הוא ("ויקרא אל משה") – אזי צריכים להיות "א' זעירא" (בבחינת ביטול); לאידך גיסא, כאשר נמצאים בעולם (ב"דברי הימים"), צריכה ההנהגה להיות בבחינת "א' רבתי", עד כדי הרגשה – ש"בשבילי נברא העולם"[5], שהוא הרי הבעל-הבית על העולם כולו.

---

1. שו"ע אדה"ז או"ח ס"ן, ס"א.
2. ב"ר פ"ב, יב.
3. ויקרא א, א. וראה זח"א רלט, א. זח"ג נג, ב.
4. בתחלתו, וראה מנחת שי שם.
5. סנהדרין לז, סע"א.

ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א: באים אתם הרי מארץ-הקודש, בודאי יש בידכם בשורות טובות!?

האדמו"ר מבעלז: הרבי פועל שם דברים עצומים נפלאים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הנכם פותחים במה שאני פועל בארץ-הקודש, הרי באים אתם מהתם לספר אודות פעולותיכם...

האדמו"ר מבעלז: אנו מנסים גם-כן לפעול משהו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מהו פשר הביטוי "משהו"?

האדמו"ר מבעלז: כמה שפועלים הרי זה מעט.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יש לשאוף לפעול הרבה. איתא בקהלת רבה[6] ש"מי שיש לו מנה רוצה מאתיים" – מכך מובן, שזהו טבע שהטביע הקב"ה באדם, וזהו מהוה סימן לכך שזו תכונה טובה מצד-עצמה, שאם יש "מנה", יש לשאוף ל"מאתיים".

יתרה מזו: "מי שיש לו מאתיים" – הוא כבר השיג הכל, אף-על-פי-כן – רוצה ד' מאות"!

האדמו"ר מבעלז: יש לרצות יותר, הדבר צריך להיות כדבר חדש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יש לשאוף אבל פעמיים ככה, לא כתוב ש"מי שיש לו מנה" רוצה "עוד" – אלא: לכל הפחות – **פעמיים** ככה.

ובעניני טוב – כאשר מתווסף בכמות, אין זו הוספה בכמות בלבד, כי-אם זו הוספה (גם) באיכות.

דוגמא לדבר: כאשר מתווסף עשירי (לתשעה אנשים) למנין, אין זה רק שנוסף עוד אחד, אלא, כל העשרה נהיים מציאות – חדשה של "ציבור" ו"קהל".

---

6. פ"א, יג, פ"ג, י.

דוגמא נוספת – בלימוד התורה: רואים בפשטות שכאשר מתווספת ידיעת הלכה נוספת – נהיית ממילא ראי׳ והבנה גדולים עוד יותר, בכל הענינים שלמדום עד אז!

האדמו״ר מבעלז: זהו גם מה שרש״י כותב ש״אינו דומה מועטין העושין את התורה למרובים העושין את התורה״[7].

ג. כ״ק אדמו״ר שליט״א: שמא תספרו משהו בפרטיות מהבשורות-טובות, בחוץ לארץ חסר גם כן בשמחה – שתהא זו בשורה טובה ומשמחת.

האדמו״ר מבעלז: משנכנס אדר מרבין בשמחה[8].

כ״ק אדמו״ר שליט״א: זוהי הלכה שאינה שייכת במיוחד לעניני ארץ-ישראל, ״משנכנס אדר״ קשור ב״עבדי דאחשוורוש אנן״[9]. בארץ קיים לפעמים גם-כן מעמד ומצב שאכן זוהי ״ארצנו״ אולם עם הישיבה בה עצמה הרי – ״גלינו״[10], ויתכן מצב של ״עבדי דאחשורוש״ בזמן הישיבה בארץ ישראל, אולם עם זאת אינו דומה.

האדמו״ר מבעלז: מחדירים את עניני ארץ כנען לתוך ארץ-ישראל.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: אדמו״ר הזקן מפרש[11] כי למלת ״כנען״ שני פירושים: א) כנען מצד הלעומת-זה, ב) כנען מלשון סוחר, וע״ד מה שנאמר[12] ״איש כנעני״ כפרש״י (שם) ״סוחר״ – שהנשמה ירדה למטה לשם מסחר, כביכול, ירידה צורך עלי׳[13].

ד. כ״ק אדמו״ר שליט״א: ראיתי את העתון שאתם מוציאים-לאור (קול מחזיקי הדת) – כיון שאתם אינכם רוצים לספר לי אודות פעולותיכם, צריך אני לספר לכם מה נשמע שם!...

---

7. עה״פ בחוקותי כו, ח (מתו״כ).
8. תענית כט, סע״א.
9. ראה מגילה יד, א.
10. נוסח תפלת מוסף ביום טוב.
11. תו״א וישב כו, ג.
12. וישב לח, ב.
13. ראה לקו״ת פנחס עז, ב.

האדמו"ר מבעלז: זהו כבוד מיוחד שהרבי יודע מעתוננו.

כ"ק האדמו"ר שליט"א: אני גם קורא אותו, ואני מחפש שם דברים טובים. הרי רואים אתם שאני מתעניין כל הזמן על דבר בשורות-טובות...

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ידוע פתגם מכ"ק מו"ח אדמו"ר שאדמו"ר הזקן, בעל התניא אמר כי "עצות לא ממהרים לתת" ("מיט א עצה שלאגט מען זיך ניט אן"), הפירוש המעשי הוא – שכל זמן שלא שואלים – לא צריך לתת עצה. אך כיון ש"אוחז" אני באמצע הענין ששוחחנו אודותיו בעת פגישתנו הקודמת[14] – ע"כ איני צריך להתחיל לדבר על כך.

כשהתחלתי לחפש בעתון ("קול מחזיקי הדת" הנ"ל) ראיתי שהתחילו להדפיס גם עניני חסידות. דבר זה הזכיר לי את הנושא עליו דיברנו בשעתו בנוגע לבחורי ישיבה שעליהם לדעת שחשיבות לימוד תורת החסידות היא בדיוק כלימוד תורת הנגלה.

העובדה שעד כה היה ענין זה (של לימוד החסידות) שייך ליחידי סגולה בלבד, או רק בזמנים מיוחדים כשבת ויו"ט – הרי היא מצד החשיבות שבדבר, שכן, דבר חשוב נותנים רק בזמנים חשובים.

אולם מכיון שבעולם נוצר מעמד מיוחד[15] זקוקים – לכן – ללימוד החסידות, לכל הפחות כמו לימוד הנגלה.

דבר זה מודגש במיוחד אצל בחור ישיבה – שכן לבחור ישיבה תחושה כאשר אומרים לו על לימוד מסויים כי מחוייבים ללומדו – שהדבר הוא בעל חשיבות ממדריגה ראשונה. אולם מאידך – כשאומרים לו על לימוד שזהו מהיכי-תיתי, בזמן מן הזמנים, בין השמשות בין הסדרים או שבת ויו"ט – מהווה הדבר אצלו הוכחה שחשיבות הדבר היא משנית.

---

14. ביום א' ט' אד"ר ה' תשל"ג – נדפס לעיל ע' 29 ואילך.
15. ראה גם לקו"ש ח"י ע' 237. ועוד.

האדמו"ר מבעלז: "נהרא ונהרא ופשטי"[16] – בחסידות פולין ישנם כמה סוגי חסידות, אך מכיון שישנם הטוענים שנשתכחה תורת הבעש"ט (ח"ו) – אזי דברי חכמים צריכים חיזוק[17].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אכן גם זו סיבה טובה להתחזקות בלימוד החסידות, – אולם לשם מה להזכיר גנותן של ישראל[18], שישנה "שיטה"[19] שכזו?!

משום כך אני אומר (לאחר שראיתי בעתונכם כי הודפסו שם דברי-תורה חסידיים ("חסיד'ישע דברי-תורה") שכיון שמדפיסים זאת בעתון [שאיננו מיועד לבחורי-ישיבה – הם, צריכים ללמוד תורה, העתון מיועד לאלו שהינם או לפני הכניסה לישיבה או לאחרי הישיבה] – שמא הזמן עתה הוא זמן הכושר, שעת הכושר, ואף יותר מכושר – שהדבר יקבע כסדר מסודר.

ובפרט לפי דבריכם – שהדברים צריכים חיזוק – הרי הגמרא[20] מביאה בקשר לענינים הצריכים חיזוק, שהם יותר מאשר ענין מהתורה. זאת אומרת: אם תורה סתם לומדים באופן מסויים – הרי שאת הענינים הצריכים חיזוק יש ללמוד ביתר שאת, וכוונתי היא בקשר לקביעות בזמן.

יתכן שהדבר כבר הונהג אצלכם. כל מה שאני אומר הרי-זה בתורת הצעה [למרות שאדמו"ר הזקן אמר כי "עצות לא ממהרים לתת" אך – כאמור – עד כמה שזכור לי, כבר דברנו אודות ענין זה בעת פגישתנו הקודמת].

מכיון שנוספו אצלכם כ"כ הרבה חידושים – דברים חדשים שלא היו בדור הקודם, והם הונהגו בוודאי מתוך ידיעה והכרה שאלו דברים טובים – הרי הדבר מהווה סימן שמתחשבים בכך שרחמנא-ליצלן – באה מחלה לעולם, וממילא צריכים לחפש תרופה כזו שפעם לא היו צריכים להגיע לשימוש בה.

---

16. חולין יח, ב.
17. ראה בארוכה אנצ' תל' (כרך טו) ערך חכמים עשו חזוק לדבריהם. וש"נ.
18. ובפרט עפ"י דברי חז"ל (פסחים ג, א): לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו וכו' – נת' בארוכה בלקו"ש ח"י ע' 24 ואילך.
19. וראה שיחת כ"ף מ"ח תשד"מ ס"כ.
20. עירובין עז, א.

האדמו"ר מבעלז: ישנו גם צמאון לזה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה'"[21].

ה. כ"ק אדמו"ר שליט"א: אאמו"ר כשהי' מבאר ענין היתה דרכו לדייק לא רק באותו ענין עצמו, אלא גם באיזה מקום מופיע הדבר בתורה. ובאם זה כתוב בפרשה מסויימת – בהכרח שישנה שייכות מיוחדת לאותה פרשה, למרות שהענין מצד עצמו הוא בכל התורה כולה[22].

בסיום פרשת בחוקותי – ש"בחוקותי" ענינו "אם[23] בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו" – דוקא שם, מביא הזוהר[24] שכאשר יהודי נמצא בשוקא דבורסקי – מקום שהוא הפכי מענין המלכות, הרי, מצד חשיבות כלתו בא המלך עצמו לשוקא דבורסקי, וזהו הענין ד"לא מאסתים ולא געלתים לכלותם"[25], והוא נמצא אפי' בשוקא דבורסקי.

בתורה עצמה ישנם ענינים שבהם אלוקות איננה כ"כ בגלוי – ומשום כך הם נקראים בשם נגלה דתורה, וישנו הענין ד"רזי תורה" שם אלוקות היא בגלוי. כנראה שכעת הוא הזמן שאלוקות שבתורה (ובתורה גופא – אלוקות שבאלוקות) יהיה גם בשוקא דבורסקי.

האדמו"ר מבעלז: דור ההפלגה היה בזמן ש"בן מ"ח שנה הכיר אברהם את בוראו"[26], ומכאן, בזמן שהחושך גדול צריך יותר אור.

---

21. עמוס ח, יא.
22. ראה מפתחות ללקוטי לוי יצחק (קה"ת, אה"ק תשל"ג) ע' ו ואילך.
23. בחוקותי כו, ג.
24. ח"ג קטו, ב.
25. בחוקותי כו, מד.
26. ב"ר פס"ד, ד.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: זה צריך להיות באופן של ״ויקרא״ – ״אל[27] תיקרי ויקרא – אלא ויקריא״. והחילוק ביניהם: ״ויקרא״ הפי׳ שהוא עצמו קרא. ״ויקריא״ הפי׳: הוא דיבר כל-כך הרבה עד שהשני כבר התחיל לצעוק ש״א-ל עולם״.

ו. כ״ק אדמו״ר שליט״א: מה שהזכרתם קודם שישנו צמאון לזה, נוכחתי בכך בעת שיחות עם בחורים שונים, ממקומות שונים ״נהרא נהרא ופשטי׳״ – שכל אחד מהם רוצה לחפש את ה״נשמתא דאורייתא״ (כפי שהזוהר[28] מכנה זאת), ביאור מפנימיות התורה.

והם מסבירים זאת, שכאשר מדברים עמם בענינים של ״לעומת זה״ – הרי אז מסבירים את הענין, לאחר מכן אומרים להם מהו ״נשמת״ הענין, באיזו שיטה זה קשור וכיצד משפיע הדבר על הנפש.

ואילו – שואלים הם – כשלומדים עמו הלכות ברכות, או הלכות שבת, או הלכות ערובין, לומדים עמו את עצם הענין, ואח״כ כשצריכים להסביר לו כיצד משפיע הדבר על נשמתו – הרי זאת אינו יכול לשאול את ראש הישיבה שלו, שהרי ראש הישיבה אמר את השיעור והשיעור הוא באופן של ״מנהג אבותינו בידינו״[29].

ממילא צריכים למנות אדם שני שתפקידו יהיה למלאות ענין זה.

האדמו״ר מבעלז: מובא בשם הבעש״ט – ק״ו: אם כאשר לומדים את הענין של ״המחליף פרה בחמור״[30] זה-תורה, על אחת כמה וכמה כאשר עוסקים בה.

---

27. סוטה י, סע״א.
28. זח״ג קנב, א.
29. ראה שבת לה, ב. ועוד.
30. ב״מ ק, א.

ז. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בהקדמת ר' חיים ויטאל לשער ההקדמות ישנה אימרה "חריפה" אודות "המחליף פרה בחמור", וכך הוא כותב: מי שלומד את הענין של המחליף פרה בחמור כפשוטו, ולא יותר, הוא מאריך את הגלות, את ה"שכינתא בגלותא"[31] עם כל החריפות שבדבר.

כאשר כ"ק מו"ח אדמו"ר נ"ע הגיע לארה"ב הוא אמר אימרה זו וזה גרם ל"רעש" גדול. הייתכן! – טענו – הרי לימוד המחליף פרה בחמור הוא הרי מצות תלמוד תורה, ומברכים ע"כ ברכת התורה "ונתן לנו את תורתו", וא"כ כיצד אפשר לומר כדברים האלו?!

ענה על כך כ"ק מו"ח אדמו"ר: "ניתי ספר ונחזי". הביאו את הספר (כעת ההקדמה מודפסת גם בקונטרס עץ החיים[32]) ומצאו שאכן כך בדיוק כותב ר' חיים ויטאל.

באותה הזדמנות הוא גם ביאר זאת בעבודת האדם: פרה – יונק משמאל[33] מגבורות, וחמור יונק מימין[34].

וא"כ "המחליף פרה בחמור" – ליהודי צריך להיות את שני הענינים: א. את העבודה של "סור מרע" ולכן דרוש ענין הגבורות. ב. את העבודה של "עשה טוב" – ענין החסדים. ולעתים הוא צריך להחליף. למרות שהוא רגיל בקו אחד אך מצד הכרח הדברים הוא פועל בקו השני[35].

האדמו"ר מבעלז: מדת הארון לא היתה שלמה. "אמתיים[36] וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו", מובא על כך – שצריכים להכלל משני הענינים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א העיר, שהוא מרוצה על שאדמו"ר מבעלז העלה את ענין "המחליף פרה בחמור" – כי אודות ענין זה מדובר עתה. שיחליפו חלק מזמני הישיבה מלימוד ענין אחד בתורה ללימוד ענין שני. וישנו הרי

---

31. ראה מגילה כט, א. זח"ב רטז. ועוד.
32. לכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע ע' 61 ואילך.
33. זח"ג קפ, ב.
34. ראה שם רז, א. אוה"ת ויחי תתריא, ב. ובכ"מ.
35. כל ענין זה נדפס ב"הקריאה והקדושה". ה"מרעיש" היה ר"ד סולובייצ'יק.
36. תרומה כה, י.

חמורו של ר׳ פינחס בן יאיר[37], וכן פרה אדומה וזה כפי שהם נמצאים בלעומת זה, ולאח״ז צריכים לחשוב כיצד הם נמצאים בקדושה.

כ״ק אדמו״ר שליט״א אמר שבתור ״מאמר המוסגר״ ברצונו (לנצל את הביקור ו)לברר כיצד נוהג אדמו״ר מבעלז בנוגע לכתיבת שמו (ישכר) – האם כותב הוא שני שינ״ן או שי״ן אחד?

האדמו״ר מבעלז השיב שזקנו (הרה״צ ר׳ ישכר דוב מבעלז זצוק״ל) הי׳ כותב שי״ן אחד.

כ״ק אדמו״ר שליט״א שאל האם כך הוא גם הי׳ חותם, **אדמו״ר מבעלז** השיב שכן.

כ״ק אדמו״ר שליט״א שאל האם כך נהג גם בהברה, כלומר כשהיה מבטא את שמו בפיו האם גם אז נהג לבטא בשי״ן אחד.

האדמו״ר מבעלז השיב שכן.

כ״ק אדמו״ר שליט״א שאל האם נאמר פעם ביאור על כך. **אדמו״ר מבעלז** השיב: הרי בקריאת-התורה קוראים בשי״ן אחת.

כ״ק אדמו״ר שליט״א העיר כי זוהי אכן ראי׳ שכך צריך להיות, אך מהו באמת הביאור בכך? האם לא נדפס ביאור כלשהו?!

האדמו״ר מבעלז אמר שבספרים הרי מובא טעם. **כ״ק אדמו״ר שליט״א** העיר על-כך: לכאן ולכאן[38].

האדמו״ר מבעלז התעניין איך מנהג המקום בקריאת התורה, האם קוראים בשני שינ״ן?

כ״ק אדמו״ר שליט״א השיב, שמעולם לא התערב בכיו״ב, ובמילא תלוי הדבר בעובדה, מיהו הבעל-קורא[39].

---

37. ראה חולין ז, א. שבת קיב, ב. ירושלמי דמאי פ״א ה״ג. ב״ר פ״ס, י.
38. ראה בארוכה בספרים שהובאו בקובץ המעין – ירושלים ת״י, ניסן – טבת תשכ״ז, וש״נ.
39. וראה שיחת ש״פ ויצא, ט׳ כסלו תשי״ב בתחלתו.

וסיפר: שאלתי פעם מכ"ק מו"ח אדמו"ר שהבעל-קורא בליובאוויטש היה קורא באופן מסויים – השיב על כך שאביו (כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב ז"ע) לא התערב בעניני הבעה"שקייט של בית-הכנסת.

האדמו"ר מבעלז: הרה"צ מקאמרנא אמר כי "ישכר" הוא "פי דוברי שקר"[40], דעתו היתה שיש לבטא זאת בשני שיני"ן.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לשון הכתוב הרי הוא – "יש שכר"[41] – והדבר קשור עם הגלות והגאולה[42].

ט. כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם התלמידים בישיבתכם אינם מדברים בכלל אודות הענין של לימוד חסידות? האם הם לא תובעים, או שהם בכלל כאלו "קבלת עולניק'עס" – ומחכים שיהיה "נעשה"?

כשאני מדבר אודות חסידות, כוונתי בראש ובראשונה לחסידות של הבעש"ט – כתר שם טוב, ולאחר מכן "ליקוטי אמרים" מהמגיד.

האדמו"ר מבעלז: בכל הקשור לעניני עבודה, תיקון המידות, אהבה ויראה – כולם עוסקים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל על כך האם הכוונה היא בקשר למעשה והשיב על כך **האדמו"ר מבעלז** שגם לומדים, אך במה שקשור להשכלה – רק יחידי סגולה. על שאלתו של כ"ק אדמו"ר שליט"א האם הלימוד בעניני "אהבה ויראה" הוא בסדרי הישיבה, השיב האדמו"ר מבעלז בחיוב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כיצד מתקבל הדבר אצל בחור הישיבה שתובעים ממנו "קאכן זיך" בהבנה והשגה שבתורה, וכאן אומרים לו שהבנה והשגה לא נוגע לו?

כשהוא לומד הלכות ברכות, אומרים לו הרי שהוא ילמד לא רק כדי לדעת איזה ברכות לעשות, אלא – שיהיה מונח בזה (ער זאל זיך קאכן) בסוגיא

---

40. לי' הכתוב – תהלים סג, יג.
41. ויצא ל, יח.
42. ירמי' לא, טז. וראה ב"ר פפ"ב, י. פרש"י עה"פ ויחי מח, ז. זח"א קעה, סע"א.

לדעת את הטעמים של החילוקי דעות, את ה"לשיטתיה", ובכל ה"שטורעם" שיש בזה.

אח"כ כשאומרים לו ללמוד הלכות אהבת ה' – אומרים לו רק שילמד כדי להיות אוהב ה', ומה בקשר לכך שיש כמה וכמה דרכים וחילוקים ביניהם (כאמור לעיל – המחליף פרה בחמור) – וכי כאן לא חשוב ההבנה והשגה? הרי מחנכים אותו בישיבה שיהיה מונח בשכלו בתורה?

האדמו"ר מבעלז: ישנם שני ענינים: א) לכל יהודי יש בירושה מהאבות, אהבת ה' ויראת ה' ב) סוכ"ס צריכים להגיע להכרה שאי אפשר להבין הכל, צריכים להאמין.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כל אלו שראיתי שהם מתעסקים במרץ ("קאכן זיך") בהשכלה שבתורה – ואני הק' בתוכם – מבינים שעדיין יש ענינים שלא מבינים, והם הרבה יותר מהחלק שכן מבינים.

סיפרתי לא מזמן סיפור ששמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר נ"ע אודות הצמח צדק[43]: אדמו"ר הזקן קרא לצמח-צדק עוד בקטנותו בתקופת גיל הבר-מצוה שלו, ואמר לו שברצונו לתת לו במתנה – ידיעה בתורה. ענה לו הצמח צדק: סבא! ברצוני שיהיה לי זאת ביגיעה, שזה יהיה יגיעת עצמי ולא נהמא דכסופא[44]. לאחרי זמן הוא אמר שהוא חוזר בו. כששאלוהו – מדוע? הרי טענתך היתה טענה אמיתית? הוא ענה: ככל שיתנו יישאר עוד על מה להתייגע, ומה שנשאר הוא באין ערוך יותר ממה שקיבלו במתנה.

האדמו"ר מבעלז: הסבא אמר פעם על הפסוק "כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו"[45] – "לקח" – ביגיעה, "נתתי" – מה שנותנים אח"כ מלמעלה. הוסיף ע"כ **כ"ק אדמו"ר שליט"א:** עוד יותר מאשר יש לבד.

---

43. בהתוועדות ש"פ ויקהל. וראה גם לקו"ש חט"ו ע' 81.
44. ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג.
45. משלי ד, ב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אדמו"ר הזקן מתרץ בכך את מה שאומרים שלעתיד לבוא יהיה: "ומלאה הארץ דעה את ה'"[46], ולכאורה: מכיון שיהיה "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" יידעו את הכל, א"כ מה יהיה בקשר לאמונה?

והוא ענה על כך: למעלה הרי זה אין-סוף, עד כמה שנברא, יהודי – יידע, עדיין ישאר שלא בערך – על מה שיצטרכו להזדקק לאמונה.

י. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוסף לעניני חסידות שזה כן מצאתי בעתונכם, חיפשתי בעתון עוד ענין שלעת עתה לא מצאתי וגם זה ענין שנוכחו לראות עד כמה הוא מועיל.

הענין הוא: כשמחדירים אצל התלמידים את המושג שהם יפלפלו ביניהם בדברי תורה ויחדשו ענינים, הנה אז אף אם קורה לעתים שאינם מכוונים כ"כ (- לאמת) – אך זה גופא שמחדירים בהם את ענין ה"גברות" ואומרים לו שכבר "בא הזמן" אצלו – זה גופא נותן לו חיות בלימוד.

ולכן ביקשתי להנהיג בכמה מקומות שהישיבות הנוהגות לפרסם קובצי הלכה, קובצי חידושים מראשי הישיבות או אפי' מהבחורים המבוגרים – שינהיגו זאת גם אצל הבחורים שעדיין אינם מבוגרים שגם הם "יחיו" בזה.

ואפילו את"ל שזהו ענין של "שלא לשמה", הנה כפי שהרמב"ם אומר[47] על "חנוך לנער עפ"י דרכו" – שיהיה שלא לשמה, העיקר ש"יחיה" בדברי תורה, ולאחר מכן יבוא לידי "לשמה".

האדמו"ר מבעלז: אנו מוציאים לאור קובצים ונשלח זאת לרבי שליט"א.

כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שהוא מאוד מרוצה מכך [אני עדיין מפחד – אמר **כ"ק אדמו"ר שליט"א** – שאני "נותן עצות" אך מכיוון ש"כיוונתי לדעת" א"כ סימן שזה לא חייב להיות "נהרא נהרא ופשטי'", אלא זה יכול להיות באותו אופן...]

---

46. ישעי' יא, ט. הובא ברמב"ם בסיום ו"חותם" הל' מלכים.

47. פיה"מ סנהדרין פי' חלק ד"ה וכת חמישית, הל' תשובה פי"י ה"ה. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג.

לאחר שבמשך זמן התחילו לפרסם קובצים אלו, קבלתי אח״כ ידיעות – שזה פעל הרבה בהתמדה ושקידה בכתות שונות אפי׳ בכיתות הקטנות.

האדמו״ר מבעלז העיר על כך שזהו הענין של קנאת סופרים[48].

יא. האדמו״ר מבעלז: בטרם בואנו לרבי שליט״א ייסדנו בית ספר לבנות.

כ״ק אדמו״ר שליט״א אמר על כך שזה דבר גדול וכעת זה נהיה דבר עיקרי, ובפרט – שעתה נוספו הרי אותם ענינים שחייבים ללומדם מצד חוקי המדינה ולכן הצורך הוא בהדגשה ובהכרח יותר גדול שילמדו עם הבנות באופן של בית ספר. שהרי אלו שמוסרים נפשם ולא שולחים בנותיהם לבתי ספר הינם מתי מספר בכמות. וממילא נמצא שלבתי ספר חילוניים שהם בפיקוח המדינה הם כן הולכים. ואילו בתי ספר שקשורים עם לימוד התורה – הרי לפני זמן מסויים לא ראו דבר כזה.

[**אדמו״ר מבעלז** העיר, שאכן בעבר הי׳ נהוג כך].

כ״ק אדמו״ר שליט״א: אולם עתה – כשזה נהיה יסוד, א״כ זה דבר חדש. פעם לא היה סדר כזה. אחרים טענו: הרי ״כל כבודה בת מלך פנימה״[49], וכדי ללכת לביה״ס צריכים הרי לצאת החוצה (ולעבור ברחוב) וכשעוברים בחוץ מי יודע את מי פוגשים. כי בינתיים – בדרך לביה״ס – צריכים לעבור לעו״ז שהרי ביה״ס אינו בבית, הוא במקום שני.

האדמו״ר מבעלז העיר על כך שהיום המצב הוא הפוך, כי מכיוון שאח״כ הולכים הרי לעבוד א״כ בית הספר הוא ה״פנימה״ האמיתי, ביה״ס מציל אותם. **וכ״ק אדמו״ר שליט״א** אמר שאכן היום כבר כולם מודים בזה.

יב. כ״ק אדמו״ר שליט״א: לפני שלושים שנה ומשהו, כאשר כ״ק מו״ח אדמו״ר שלח שלוחים למרוקו כדי ליסד שם בתי ספר, גם בתי ספר לבנות, גרם הדבר שם ל״רעש״ גדול מהחכמים הספרדים. הרבנים הספרדיים במקום באו בטענה[50]: ״היתכן״!! מה פירוש הדבר להוציא ילדה לפני החתונה

48. ב״ב כא, סע״א. כב, ב.
49. תהלים מה, יד.
50. ראה גם מכ׳ י״א כסלו תשי״א.

מביתה, ומידי יום ביומו (מחוץ לשבת ויו"ט) תצא מרשות אמה וסבתה ותצא ללמוד בבית ספר? ! היכן נשמע כדבר הזה? ! – הם טענו – האשכנזים הגיעו הנה ורוצים לפרוץ גדר? ! לאחר מכן כשעבר משך זמן נוכחו לראות את התועלת שבאה מכך.

והתברר גם – דבר מבהיל שעד כדי כך לא שיערו בכלל – שבהנוגע לדיני טהרת המשפחה (שזהו הרי יסוד לכל הדעות) הנה נוכחו לראות בפועל שאלו שכל ידיעתם באה להם רק מהאמא או מהסבתא היה חסר להם ידיעה פשוט בענינים עיקריים ! !

הסבתא שכחה ללמד זאת מאיזה סיבה שתהיה, או שאותה בעצמה שכחו ללמד זאת, ממילא היא לא לימדה זאת את האמא והאמא לא העבירה זאת לבת ובפועל – זה חסר ! !

אך כשלומדים זאת בבית הספר (אמנם רק בכתות הגבוהות עם אלו שעומדות להתחתן), הרי אז רואים מה לומדים, ואפשר למנוע תקלה מסוג זה.

וכשבאו למרוקו נוכחו בזה בפעם הראשונה, למרות שאצלהם טהרת המשפחה הוא אחד הדברים ש"כולא עלמא נהוג". וכשהתחילו לעקוב נוכחו לראות שישנם ענינים שהם אינם עושים, וכששאלו אותם על כך הם ענו שמעולם לא שמעו על כך !

לאור זאת תיקנו מיד שבכיתות הגבוהות ילמדו דיני טהרת המשפחה. ומיד התחילו בלימוד כשההדגשה היתה על אותם ענינים (היו צריכים, כמובן, למצוא הסברים מדוע האמא או הסבתא לא אמרו זאת להם וכו' וכו').

יג. כ"ק אדמו"ר שליט"א: אמרתי פעם בנוגע ללימוד הבנות, שמכיוון שבנות הרי מחויבות ב"אהבת ה' ויראת ה'"[51], שהרי אין זה "מצות עשה שהזמן גרמא", וא"כ הם מחויבות בדיוק כמו הבנים ב"ואהבת את ה'

51. ראה אגרת המחבר בהקדמת ספר החינוך.

אלוקיך"[52], וב"את הוי' אלוקיך תירא"[53], על כן הן בודאי חייבות ללמוד חסידות כדי לדעת כיצד לקיים מצוות אלו.

- אלו שפעם טענו (בנוגע לתלמידי-ישיבות) שכאשר ילמדו חסידות יצטרכו, לשם כך, להוריד מזמן לימוד הנגלה, וממילא התעוררה אצלם שאלה: לימוד הנגלה הרי בודאי שחייבים ללמוד, וזוהי הרי מצוות עשה מן התורה. וא"כ כשהוא יוריד זמן כדי ללמוד חסידות – לוקח הוא הרי זמן מענין שהוא בגדר "ברי", לשם ענין שהוא בגדר "שמא"; האם כבר הגיע השעה לגלות זאת והאם מותר כבר ללמוד זאת ברבים?

משא"כ, אבל, בקשר לבנות – מעיקרא לא קיימת כלל שאלה זו, שהרי בנות אינן מחוייבות בלימוד התורה, ממילא כאשר מושיבים אותן ללמוד חסידות, לא מתעוררות על כך שום שאלות – כדוגמת השאלה של ברי ושמא – מכיוון שמה שהן (הבנות) לומדות תורה הוא רק כדי לדעת כיצד לקיים את המצוות, וא"כ בדיוק כשם שבשאר הלכות הם צריכים ללמוד היטב לדעת כיצד לקיים את ההלכות, כך גם בנוגע לקיום מצוות אהבת ה' ויראת ה' צריכות הן ללמוד היטב אותן ענינים שיסייעו להן לקיים מצוות אלו.

האדמו"ר מבעלז: הגמ' אומרת הרי שבקשר לבנות שייך רק פשטות המצווה אך לא הלימוד, "כל המלמד את בתו תורה כאלו מלמדה תפלות"[54].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: עד כמה שאני מכיר את תכנית הלימודים בבתי ספר דתיים לבנות (חייבים להסביר להם עניני תורה וחסידות בהבנה והשגה).

כי מצד מנהג הזמן, הרי בן או בת לא מסתפקים כיום במה שאומרים להם שצריך להיות נעשה קודם לנשמע – הם רוצים שיהיה להם את ההבנה וההשגה שבדבר.

- שהרי בלימוד חול, כשהיא לומדת חכמת החשבון וכיו"ב, היא מבינה זאת בשכלה ולכן גם במצוות היא תקיים את המצוות, אך היא רוצה גם את ה"נשמע".

---

52. ואתחנן ו, ה. יא, א.
53. דברים ו, יג. י, כ.
54. סוטה כ, א. כא, ב.

ולכן הנהיגו בבתי ספר של "בית יעקב" ובבתי ספר אחרים (איני יודע כיצד זה בבתי ספר שלכם) שלומדים שם – כפי שמכנים זאת – "השקפת חיים", "השקפת עולם" או סתם "השקפה". וענין לימוד ההשקפה הוא הרי לא לומדים זאת באופן של "חוקה היא" ובמילא "אין לך רשות להרהר אחריה"[55] אלא מסבירים את ההשקפת עולם באופן שיהיה מונח אצלה ענין זה בשכלה. שאפי' אצל נשים ש"דעתן קלות"[56] יהיה מונח בשכלה שהשקפת העולם צריכה להיות אהבת ה' ויראת ה', יש[57] בעה"ב לבירה זו וכו'.

האדמו"ר מבעלז העיר על כך שזה בדרך המוסר.

כ"ק אדמו"ר שליט"א השיב: אבל מדוע צריך לומר שדרך המוסר הוא לא עפ"י שכל? וכי זה חסרון בדבר (להסביר את עניני המוסר עפ"י שכל)? וענין נוסף (כאמור לעיל) שכיום אין שום ברירה. פעם היו חילוקים בבחורי ישיבות: היו ישיבות שלמדו לפלפולא בלי העמקה, או לבקיאות בלי העמקה, וכפי שזה היה מכונה: "ליטווישער סדר" ו"פולישער סדר"[58].

כיום, אבל, מידי שנה בשנה מתווספת עוד ישיבה (שקודם לא היה נהוג אצלה סדר זה) ומנהיגה אצלה לימוד דווקא בהעמקה. כאן (בארה"ב) ישנם – בלי עין רעה – "פולישע ישיבות" וגם בהם, הנה מדי כמה שנים מתווספת עוד ישיבה שמנהיגה אצלה אמירת שיעור בעמקות.

שאלתי על כך מדוע הם משנים? וענו לי: שהבחורים בעצמם תובעים זאת. כי כאשר הם נפגשים עם בחור שני רוצים הם להתווכח ולהתפלפל עמו בלימוד בלשונו, ולהיות מסוגל להסביר לו, (לא רק שהוא בקי או מפלפל) אלא את ההסברה שבדבר (פעם כינו זאת בשם – העמקה).

כן הוא הדבר אם רוצים שמוסר "יקח" את הבחור בזמננו זה, אזי באם ילמדו עמו רק בשטחיות, ואח"כ כשהוא ילמד סוגיא בגמ' הוא ילמד בהעמקה -

---

55. רש"י ר"פ חוקת מיומא סז, ב. וראה רמב"ם הל' מעילה בסופו.
56. ראה קידושין פ, ב.
57. ראה ב"ר רפל"ט.
58. וראה לקו"ש חט"ז ע' 533.

- הוא הרי "א פרומער בחור" וממילא הוא יקיים את כל המצוות כולל מצוות מוסריות – אך זה לא "יקח אותו" (דורכנעמען), כי כעת בחורים לא רגילים לכך. כשהוא רוצה שיהיה לו איזה דבר – הוא רוצה להבין זאת בהרחבה וגם בעמקות (בהסברה).

יד. האדמו"ר מבעלז: האם, לדעת הרבי, יש ללמד בנות משניות או גמרא?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: משניות הרי הן הלכות, אם כן ודאי שהבנות צריכות ללמוד זאת. בנוגע לגמרא, כששאלו אותי עניתי, שילמדו עמן את הגמרות הקשורות להלכות הנצרכות בחייהן, גמרות הקשורות בשבת, בברכות וכיו"ב.

אמרתי יתרה מזאת: היום אם לא ילמדו עם הבנות גמרא, אין פירוש הדבר שהן לא תלמדנה זאת. להיפך, בין כך הן תלמדנה גמרא, אלא שלא נדע ממי ומאילו ספרים!

תקופתנו אינה כדורות הקודמים שהבת היתה בבית ועל כל דבר היתה שואלת את אמה או את אביה. אנו חיים בדור פתוח, והבת שואלת אצל חברתה כיצד היא מתנהגת, וכך נוהגת גם היא, ובבית הכנסת היא נפגשת עם בנות אחרות, והיא מתעניינת במה שהן לומדות. כשהבת תשמע שקיימת גמרא המסבירה את מה שהיא למדה, ללא הסבר זה, איני מאמין שקיימת אפילו בת אחת (אלא אם כן אין היא שייכת כלל להבנה והשגה) שתתאפק ולא תפתח גמרא או פירוש על משניות ותלמד את השקלא וטריא שבדבר. אך לא נדע, כנ"ל, אילו ספרים יהיו אלה.

טו. האדמו"ר מבעלז: אם כן, מה נכנס בגדר "מלמדת תיפלות"?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: – אם נביט בשולחן ערוך[59] נראה שזה אמור על כל התורה שבע"פ. השו"ע מחלק בין התורה שבכתב, שמותר ללמד, לבין התורה שבע"פ, שזה "מלמדה תיפלות".

---

59. ב"י או"ח סמ"ז (מהאגור הל' תפלה אות ב' ס"ה). ולהעיר מהל' ת"ת לרמב"ם פ"א הי"ג. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד הי"ד.וראה לקו"ש חי"ד ע' 150, הערה 12. וראה בארוכה שיחת ש"פ אמור תש"נ.

הדיוק שלי בדבר הוא, שכיום את לימוד ה"תיפלות" יש כבר לבנות ממילא, אלא שבידנו להעמידן על דרך הישר.

נתקלתי כאן בדברים מבהילים עם בנות. דיברתי עם אחת בקשר לבריאת העולם. היא, בפשטות, אמרה, שהעולם קיים 2 מיליארד, 5 מיליארד, 7 מיליארד שנים!

שאלתי אותה: למדת תורה שבכתב בביה"ס? היא ענתה: כן. למדת את פרשת בראשית? כן. מה נאמר שם? – שהעולם נברא בשבעה ימים, ואחרי כן חי אדם הראשון כך וכך שנים וכו' עד תקופתנו. אם כן, איך זה מסתדר עם מה שאמרת בדבר מיליארדי שנים? – היא ענתה בפשטות: כשהייתי בביה"ס (ושם חייבים ללמד ע"פ חוק המדינה) לימדו אותי בפשטות, שבהתאם להוכחות, קיימת הבריאה לכל הפחות 7 מיליארד שנה!

שאלתי: הלא היית יכולה לשאול את המורה או את המדריכה בדבר סתירה זו? היא ענתה: שאלתי. ומה היא הסבירה לך? – שכל המלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תיפלות!! התוצאה של זה היתה, שהסבר לא קיבלה הבת, משום שזה "תיפלות", כך שמה שלמדה כי העולם קיים 7 מיליארד שנים – זה ברור!

לאחר מכן כשהקב"ה מברך אותה בבנים, הרי אם יזדמן פעם לדבר על גיל העולם לא תאמר האם לבנה ש"מלמדה תיפלות". היא תאמר לו שהעולם קיים 7 מיליארד שנים. ואחר כך יגדל הבן, וכשילמד את פרשת בראשית יאמר כי זה דברי אגדה, ואין לזה קשר עם מציאות העולם!

גם אילו היה זה אפילו חשש בעלמא – גם אז למיחש מבעי; אבל זה לא חשש – זוהי המציאות!

טז. האדמו"ר מבעלז: יש להבטיח שגם לימודי החול יהיו על טהרת הקודש, כדי למנוע דברים כאלה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: עד אשר יתוקנו הספרים, ועד שיקבלו עליהם את אישור משרד החינוך וכו' – יגדל דור שלם. הרי אי אפשר לכתוב בספרי לימוד כל מה שרוצים. יש ביקורת של משרד החינוך.

האדמו״ר מבעלז: אצלנו זה לא כך.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: כאן בארה״ב, ועד״ז גם באנגליה וכו׳, זקוקים לאישור המשרדים. חיים כאן יהודים השומרים על חוקי המדינה, ואמנם הם שולחים את ילדיהם לבתי״ס דתיים, אבל על ספרי הלימוד זקוקים לאישורי המשרדים.

האדמו״ר מבעלז: אם כן, הרי זה מסוכן?

כ״ק אדמו״ר שליט״א: מחפשים דרכים לתקן את הדבר. אבל העצה הראשונה היא – להסביר בצורה הגיונית שהדיבורים על מיליארדי שנים הם שקר! אם עונים לבת שאסור לדבר על כך כי ״מלמדה תיפלות״ – היא יכולה להיות יראת-שמיים ובעלת מדות טובות ולא תעיז פנים ח״ו – אבל למעשה נשארת אצלה המסקנה שהעולם קיים מיליארדי שנים! ומסקנה זו, כמובן, אינה בודדת, והיא גוררת ספקות נוספים. כשהיא מסכמת שהפרשיות בדבר הבריאה הם דבר אגדה – נהיה אצלה יחס דומה גם בנוגע לשבת. אם יתווכחו אתה בדבר שבת היא תתבלבל לגמרי: הרי יום שבת הוא קודש מפני שהוא היום השביעי של הבריאה (״ביום השביעי שבת וינפש״); אולם אם הבריאה לא היתה בששת ימים אלא במיליארדי שנים – מתערער הבסיס של יום השבת, והדבר עלול לפגוע בשמירת השבת של בת זו!

האדמו״ר מבעלז: יש איפוא סכנות בלימוד מספרי החול!

כ״ק אדמו״ר שליט״א: ודאי, על כך אין שום ויכוח, בכך כולי-עלמא-מודים!

האדמו״ר מבעלז: אז יש להשתדל לתקן זאת.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: משתדלים. אבל יקח זמן עד שיצליחו לשנות זאת היפך מגישתם הן כאן והן בצרפת וכו׳. ובינתיים הולכים לבתי״ס אלו הרבה ילדים יהודיים מידי יום ביומו, ועדיין אין רשיון לספרים אחרים.

עכשיו מתקיים כאן משפט בענין זה, וכל העולם רועש: היתכן שרוצים ללמד ילדים כפי שכתוב ב״בייבל״ (כך הם קוראים לתורה!) וגם עצם העובדה שהדברים הגיעו לבית-המשפט הוא כבר הישג גדול.

היו בתי״ס שתלשו מספרי הלימוד את הדפים המדברים על בריאת העולם. נמצא מישהו שגילה זאת והדברים הגיעו ל״חלונות הגבוהים״, הפסיקו את התמיכה לבתי״ס אלו, הורו להורים לשלוח את ילדיהם לבתי״ס אחרים, והיו צרות צרורות.

יז. והנקודה העיקרית בזה היא, כנ״ל – ילד בכלל, ובפרט בימינו, אינו מקבל גישה של הליכה סחור סחור. חייבים לומר לו שהתיאוריות בדבר מיליארדי שנים הן שקר. כשאומרים לו זאת הוא שואל: מנא הני מילי? ואם יענו לו על כך שאסור לדבר בענין זה מצד ״תיפלות״, הרי אצלו זו לא תשובה.

אילו לא היה קיים הסבר לענין זה, לא היתה ברירה והיו חייבים להסתפק באמירה שזה שקר. אולם כשניתן להסביר זאת, מדוע למנוע את ההסברים מהילדים כאשר ההסבר הזה יחזק אותם בשמירת שבת?!

וכאמור, דוקא אצל בנות יש נחיצות מיוחדת, משום שבשנים הראשונות של הילד (בגן או בכתות הנמוכות), כשיש לו איזה שאלה הוא רץ מיד אל אמו, הואיל ולאם יש בדרך כלל יותר זמן מאשר לאב, ובמילא יש להסביר את הדברים לבנות כדי שכשתהיינה אמהות תוכלנה לענות כראוי על שאלות הילדים. – ״חנוך לנער ע״פ דרכו״ שהתשובות האמיתיות יונחו אצל הילד או הילדה.

האדמו״ר מבעלז: גם במתן-תורה היה הסדר שתחילה דיברו עם ״כה תאמר לבית יעקב – אלו הנשים״[60].

כ״ק אדמו״ר שליט״א: ״ובאמירה רכה, ובדברים רכים״[61], גם בכך התבטא החילוק (בין נשים לאנשים): לא רק לדבר עמם תחילה אלא גם בנוגע לאופן הדיבור. כנגד זה שלאנשים נאמר ״ותגיד – קשים כגידים״ הוצרך אצלם להיות ״באמירה רכה״.

---

60. יתרו יט, ג ובמכילתא (הובא בפרש״י עה״פ).
61. מכילתא ופרש״י שם.

[במדרש מובא על-כך הסברה נפלאה: ״אמר הקב״ה כשבראתי את העולם לא צויתי אלא לאדם הראשון[62], ואחר-כך נצטוית חוה ועברה וקלקלה את העולם, עכשיו אם אינו קורא לנשים תחלה הן מבטלות את התורה״].

יח. כ״ק אדמו״ר שליט״א: וכשם שדובר לעיל (בנוגע למרוקו) – הרי אף בעניננו, שלמרות שטוענים כי מנהג אבותם בידיהם – אבל אף על פי כן, כשנוצרת צרה חדשה, שלא תבוא, יש להשיג תרופה לצרה זו דוקא ולא להסתפק בעצות שיש לגבי הצרות הראשונות, אלא שגם תרופה זו יש לחפש בתורה.

אני נהנה תמיד כשניתן למצוא ראיה אצל אותו אדם או ענין שעליו מדובר: זה גופא שמוציאים-לאור עתון, לא היה קיים בדורות הראשונים...

האדמו״ר מבעלז: דוקא בבעלז הוציאו-לאור עתון עוד בשנת תרל״ח או תרל״ט בלעמברג...

כ״ק אדמו״ר שליט״א: אבל הלא חסידות בעלז לא החלה בתרל״ח...

האדמו״ר מבעלז: הדפיסו עתון זה כנגד עתונם של החפשיים אז.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: הוא הדבר אשר אמרתי. כאשר לא למדו את ה״תיפלות״ בבתיה״ס החילוניים ולא קראו על כך בעתונים, הנה אז כשלא אמרו זאת לבת, היא לא ידעה כלל על הספק.

היה איזה רב שלא רצה ללמוד את המורה-נבוכים. שאלו אותו: מדוע אינך לומד אותו? הוא ענה שאם ילמד את המורה-נבוכים יאלץ ללמדו לאחר כל שיעוריו. הוא חושש, איפוא, שעלול להיות יום שלא יספיק ללמוד אלא את הקושיא, וכך יישן כל הלילה עם הקושיא. לכן אין הוא רוצה ללמוד זאת.

ברם, כיום כבר יודעים את כל הקושיות – ממילא, ויודעים זאת עוד מבעוד יום. אפשר, איפוא, לנצל את ״אחר הצהריים״ כדי לתרץ את הקושיות הידועות מכבר.

---

62. כמש״נ (בראשית ב, טז-יז): ויצו ה׳ אלוקים על האדם לאמור גו׳ ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו גו׳.

יט. מצב דומה הוא בנוגע לטהרת המשפחה: דיברתי עם רבנים ותבעתי מהם לדרוש בענין טהרת המשפחה. הם ענו: איך אפשר? צניעות! והיתה להם ראיה: האבא היה רב, הסבא היה רב, סבו זקנו אף הוא היה רב, ומעולם הם לא דיברו בענין טהרת המשפחה. למי עלה על הדעת לדבר על טהרת המשפחה ברבים? הרי זה היפך הצניעות לגמרי.

שאלתי אותם אם הם ניסו לברר אצל חברי או חבורת קהילתם על מצב ידיעותיהן. הם ענו לי שאין צורך בכך. הם מכירים בתיה"ס שבהם הן למדו (בתי"ס כלליים או אוניברסיטאות וכיו"ב), והם יודעים שבתכנית הלימודים שלהם יש שיעורים מיוחדים בדבר עניני נישואין וכו'.

שאלתי: אם הן בין כך לומדות על ענינים אלה, מה אתם מרויחים בשתיקתכם? כשאך תתחילו לדבר עמן תווכחו שהן יודעות עשר פעמים ככה, ואם כן מדוע לא לדבר עמן על טהרת המשפחה? אבל לפועל המציאות היא שזקוקים להשתדלות מיוחדת כדי שיידעו מהענינים, אפילו העקריים, של טהרת המשפחה.

ועתה נוספה לכל זה הבושה, כשבת הולכת לשיעור של טהרת המשפחה, הנה לחברתה הלא דתית היא תספר על כך, שכן גם היא לומדת על ענינים דומים, אלא שבלעו"ז; ברם, היא מתביישת לספר על כך לאביה או לסבה, כי היתכן?! הרי עד החתונה עוד יש חמשה או ששה חודשים, וכיצד היא מעיזה ללמוד על ענינים שהם היפך הצניעות?!

אני שואל: מדוע שלא תלמד זאת, הרי בקשר לזה היא כבר למדה בביה"ס העממי!? בינתיים עוסקים בשקלא וטריא, בקושיות ובהסברים. אבל הבת גודלת. כשמחמיצים יום אין לדעת אם אפשר יהיה לתקן זאת למחרתו!

כ. האדמו"ר מבעלז: ילדים שלנו לומדים בבתי-ספר כאלה?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זה תלוי למי הכוונה בביטוי "ילדים שלנו", – אל תתרעמו עלי, אך חשבתי להיפך, שכאשר תתבטאו ב"ילדים שלנו" יהי' לכם מושג אחר. הרי רואה אני שאינכם אוחזים בשיטה של צימצום.

האדמו"ר מבעלז: בכל זאת הרי "איש על מחנהו ואיש על דגלו"[63], הרי, אי אפשר לערב בנות ישראל הכשרות עם אותן שצריכים לקרב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אינני מדבר על ערבוב. – מאכלי חלב צריכים לאכול בחג השבועות, שכן זהו מנהג ישראל, מאידך צריכים לאכול מאכלי בשר בחה"ש מצד מצות שמחת יו"ט – והאם לקיים שני מצוות אלו שייכות עם האיסור ד"לא תבשל גדי בחלב אמו"[64]?! – התכוונתי להדגיש שגם אלה הזקוקים לקירוב הם בכלל התלמידים והתלמידות שלכם.

האדמו"ר מבעלז: הרבי בוודאי מתכון בדבריו בעיקר לא לאלה העומדים כאן, אלא לחוגים הרחבים יותר.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אני סבור שגם לציבור זה, זה לא יזיק. אם יקבלו זאת, גם אם יחששו שהדבר יפגום באיזה מקום, הנה דוקא בנוגע לציבור זה אני מאמין שזה לא יפגום, אלא יתווסף עוד לימוד ועבודה נוספת.

בנוגע למה שהוזכר בדבר ערבוב: כשלא מערבבים כתה גבוהה עם כתה קטנה, או כתה של בקיאים עם כתה של מפלפלים – אפשר להסביר להם שאי אפשר לערבב בקי עם עמקן וכו'. אך כשאין מערבבים בעל-תשובה עם בחור אחר אי אפשר להסביר לו זאת. זו אזהרה נוראה ואסור לו לומר זאת (אזהרה זו נאמרה הן בנוגע לגר[65] והן בנוגע לבעל-תשובה[66]). כך שאסור להפריד בין בעלי-תשובה לבין בחורים אחרים.

לפני כמה שנים התקיימה אסיפה, לגבי סיוע לישיבות, ונשתוממתי לשמוע את מה שדובר שם. קבעו גדר: יסייעו רק לישיבות שתלמידיהן באים מבתים דתיים, ואילו בישיבות שתלמידיהן הם מבתים לא דתיים יש לקבוע מסגרת מיוחדת, אמצעי זהירות מיוחדים ושלא יערבבו את אלה עם אלה!

טענתי: הרי זה רמב"ם מפורש (בנוגע אליהם יש לומר ראשית-כל רמב"ם) האומר שאסור לומר לבעל-תשובה "זכור מעשיך הראשונים"?!

---

63. לי' הכתוב – במדבר א, נב, ב, ב.
64. משפטי כג, יט.
65. הל' תשובה פ"ז ה"ח.
66. הל' מכירה והונאה פי"ד הי"ג.

נו, אני נשארתי עם הקושיא והם המשיכו במעשיהם (זו לא הפעם הראשונה אצלי, כך שלמחרת (או "מחר" לאחר זמן) דיברתי שוב בענין זה... סוף סוף אין זה החידוש שלי).

בכלל, כשיש ספק אם עוברים את המדה יש הבדל באיזה קו מדובר: אם עוברים את המדה ב"עשה טוב"[67], כלומר, מלמדים מישהו ענין בתורה שהוא עדיין אינו שייך להשיגו – אין הכי נמי, לא נהגו כראוי, הרי נאמר[68] "מצאת דבש אכול דייך" [וזה מוסב על לימוד פנימיות התורה[69]] ולא יותר מדי – אבל לאחר כל החישובים, כשנתבונן מה היה כאן, נמצא כי יהודי למד תורה (אמנם, שלא בערכו). ברם, אם מגזימים ב"סור מרע", כלומר, חוששים יתר על המדה שמא אין הוא ראוי לזה, ולכן מלמדים אותו פחות ממה שניתן ללמדו – הרי מנעו מאותו יהודי את דבר ה'!

כך מדגיש אני גם לגבי ההידור בקיום המצוות – בנוגע להנחת תפילין דרבינו – תם[70].

דובר אודות מנהג הנחת תפילין דרבינו-תם בבעלז, **כ"ק אדמו"ר שליט"א** התעניין מתי מתחילים בכך, ומה נוהגים ללמוד בהם. **האדמו"ר מבעלז** השיב שהסדר בבעלז הוא שמתחילים בהנחת תדר"ת אחת החתונה, ואף יותר מאוחר (אחר שנה ראשונה) ולומדים בהם משהו כפרשה בחומש[71].

האדמו"ר מבעלז: לא ניקח מזמנו של הרבי...

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לא נורא, הזמן הוא של הקב"ה.

בכל אופן שלא תהיה לכם תרעומת עלי על שחידשתי את השיחה שקיימנו לפני מספר שנים...

---

67. ל' הכתוב – תהלים לד, טו. לז, כז.
68. משלי כה, טז.
69. ראה חגיגה טז, א. לקו"ת תבוא מא, ג.
70. ראה בארוכה שיחות פורים תשל"ו, ש"פ פקודי תשמ"א סמ"ח ואילך.
71. ראה ס' מנהגי בעלז (אה"ק תשמ"ג) ע' טו-טז.

הרי אומרים שיהודי אסור לו להתייאש ״אפילו מאה פעמים ואחד״[72] — מה גם שנוכחתי בכמה ענינים ש״כיוונתי לדעת״ כדוגמת הנושא של קובצי חידושי תורה.

טרם צאת אדמו״ר מבעלז, **אמר כ״ק אדמו״ר שליט״א**: יישר כח, שתהי׳ הצלחה רבה, ונתבשר בשורות-טובות.

72. ראה ב״מ לא, א.

האדמו"ר רבי ברוך מאיר יעקב שוחט מסטולין-קרלין

– יום שני ד"השבעה" – יום ה' כ"ג שבט תשמ"ח –

הסתלקות – "אסתלק יקרא דקב"ה" פתגמים קצרים ודברי ברכה ותנחומין

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ע"פ הדין ד"יפתח האבל תחילה"[1] – אפתח בדין שאבל אינו רשאי לקום אפילו בפני נשיא בישראל[2].

[האדמו"ר מסטולין-קרלין שאל אודות מספר שנותי' של הרבנית, וכ"ק אדמו"ר שליט"א השיב, שבכלל אין מחשבים מספר השנים כו', אבל מכיון ששאל – יום הולדתה בכ"ה אדר, שבו היתה צריכה להיות בת פ"ז שנה].

האדמו"ר מסטולין-קרלין התעניין בנסיבות פטירתה, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

כללות הענין דסילוק הנשמה הו"ע פנימי, אלא שמתבטא גם בחיצוניות, ובפנימיות – הרי זה ענין של סילוק ועלי'.

ויש להעיר גם מלשון הזהר[3] "אסתלק יקרא דקוב"ה" – שפירושו, לא ענין של סילוק, אלא אדרבה – עלי' לדרגא נעלית ביותר, גילוי אור נעלה ביותר שהוא בבחי' רוממות[4]. ומכיון ש"צדיקים ("ועמך כולם צדיקים"[5] דומים לבוראם"[6], מובן, שכן הוא גם בהסתלקות של צדיקים, שאין זה ענין של סילוק, אלא אדרבה – עלי' לדרגא נעלית כו'.

---

1. מו"ק כט, ב. רמב"ם הל' אבל פי"ג ה"ג. טושו"ע יו"ד ר"ס שעו.
2. מו"ק כז, ב. רמב"ם שם ה"ה. רמ"א יו"ד ר"ס שעו.
3. ח"ב קכח, ב.
4. ראה תו"א ס"פ ויקהל. ד"ה באתי לגני תש"י ספ"א (סה"מ תש"י ע' 112).
5. ישעי' ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.
6. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.

הגאון רבי משה דוד שטיינווארצל ראש ישיבת עץ חיים דבאבוב

– יום שלישי ד"השבעה" – יום ה' כ"ד שבט תשמ"ח –

"ועשו לי מקדש" – בלשון רבים

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מפרשת משפטים באים לפרשת תרומה. יעזור השי"ת שלאחרי שהי' ענין של "משפט" כו', יקויים תיכף ומיד הענין ד"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"[1].

ציווי זה נאמר בלשון רבים ("ועשו") – להדגיש שצ"ל ע"י ובהשתתפות כלל ישראל, המורכב מפרטים ופרטי פרטים, שלכל א' מהם יהי' חלק בעשיית המקדש.

ועד"ז בנוגע לביהמ"ק השלישי (שנכלל בציווי "ועשו לי מקדש"[2]) – שעם היותו "מקדש אדנ-י כוננו ידיך"[3], בנינא דקוב"ה[4], הרי, לא זו בלבד שיש בו גם הענין דמעשה ידי אדם, אלא יתירה מזה – "ועשו" לשון רבים, היינו, העשי' והשתתפות דכאו"א מישראל.

הרמ"ד שטיינווארצל: השי"ת יעזור שהרבי יהי' בריא, וינהיג עדתו לקבל פני משיח צדקנו, אמן.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ומתוך שמחה וטוב לבב.

---

1. תרומה כה, ח.
2. רמב"ם ריש הל' ביהב"ח.
3. בשלח טו, יז.
4. זח"ג רכא, א.

האדמו"ר רבי יעקב שמשון שטערנבערג מקוז'ניץ (תל-אביב)

– יום השביעי ד"השבעה" – יום ג' כ"ח שבט תשמ"ח –

עם העדה כולה

כ"ק אדמו"ר שליט"א: איתא בגמרא[1] ש"חד מנייהו כתרי מינן", היינו, שיהודי שבא מארץ ישראל לחוץ לארץ ה"ה כמו שנים מבני חוץ לארץ. ועאכו"כ כשמדובר אודות יהודי שהולכת אחריו עדה – "הנשיא הוא הכל"[2] – שבא ביחד עם העדה כולה.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א שאלו אם הוא מיוצא חלציו של הרי"א מקוז'ניץ ממייסדי כפר חסידים, והשיב, שהוא נכדו. וסיפר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שמלפנים, בהיותו בחוץ לארץ, דר בסמיכות למקום מגוריו – יבדלח"ט, לאורך ימים ושנים טובות].

---

1. כתובות עה, א. וש"נ.
2. פרש"י חוקת כא, כא.

הגאון רבי משה שטערן גאב"ד דעברעצין, מחבר שו"ת באר משה

– יום שישי דה"שבעה" – יום ב' כ"ז שבט תשמ"ח –

מ"דבר הוי' זו הלכה" ל"דבר הוי' זה הקץ" / עכו"ם או נכרי / "כמים לים מכסים"

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א: יה"ר שכשם שזכיתם לעסוק ב"דבר הוי' זו הלכה", תזכו גם ל"דבר הוי' זה הקץ" – שני מאמרים שהובאו בהמשך באותה סוגיא במסכת שבת[1] (ולהעיר שמסכת שבת בכללותה קשורה עם הגאולה – "ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"[2]).

בנוגע לפסקי הלכות בעוה"ז הגשמי – נוסף לכללות העילוי ד"תלמודו בידו"[3] לאורך ימים ושנים טובות – זוכים להוסיף גם חידושי הלכות[4] (אף שאמרו חז"ל[5] כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש כבר נאמר למשה מסיני), וענין זה נעשה הכנה קרובה לשמוע הלכות מפי משיח צדקנו, ועד – מהקב"ה בעצמו, "תורה חדשה מאתי תצא"[6].

הר"מ שטרן: הוצאתי לאור כו"כ חידושים ותשובות, וביניהם – גם על מסכת שבת (שהזכרתם לעיל).

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יהודים שכבר זכו לחבר ולהוציא-לאור חידושי תורה – יש לעודדם שלא יסתפקו בהעבר, "שמח בחלקו"[7], אלא אדרבה – "מי שיש לו מנה רוצה מאתיים"[8], ובנדו"ד, מי שהוציא לאור חיבור אחד

---

1. קלח, ב.
2. תמיד בסופה.
3. פסחים נ, א. וש"נ.
4. ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב, וש"נ.
5. נסמן בלקו"ש חי"ט ע' 252.
6. ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.
7. אבות רפ"ד. וראה "היום יום" ל' סיון.
8. ראה קה"ר פ"א, ג. פ"ג, יו"ד. רמב"ן ובחיי ס"פ חיי שרה. ועוד.

יוציא לאור שני חיבורים, ומי שיש לו שני חיבורים (״מאתיים״) – יוציא לאור ארבעה חיבורים (״ד׳ מאות״), ומזה מובן גם שמי שהוציא לאור ד׳ חיבורים צריך להוציא לאור ח׳ חיבורים!

ולהעיר, שמספר ח׳ קשור עם הגאולה העתידה – כמובן ממארז״ל[9] ״כינור של מקדש של שבעה נימין .. ושל ימות המשיח שמונה, שנאמר[10] למנצח על השמינית״. וזוהי גם הכנה קרובה לכינור של עשר נימין, ״עלי עשור״[11], הקשור גם עם שירה העשירית[12].

ב. הר״מ שטרן: יש לי חיבור על מסכת שבת, הכולל מאה תשובות בהסוגיא ד״אמירה לעכו״ם שבות״ – סוגיא קשה, שיש להזהר שלא לבוא לידי קולא או חומרא יתירה כו׳, וצריך סייעתא דשמייא.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: בנוגע ללשון ״אמירה לעכו״ם שבות״ – יש להדגיש, שהביטוי עכו״ם הוא שינוי שנעשה בימי הביניים (וכיו״ב) מיראת ה״צענזור״, שלא יעלילו על בנ״י שמבזים את אוה״ע, ולכן, שינו וכתבו ״עכו״ם״, כאילו אין הכוונה לאוה״ע שבימינו, כי אם, לעובדי כוכבים ומזלות.

ונמצא, שהנוסחא ״אמירה לעכו״ם״ היא נוסחא גלותית, ולכן, יש לדייק ולומר ״אמירה לנכרי״, וכיו״ב.

והעיקר – שנזכה בקרוב ממש ״ליום שכולו שבת״, אשר, מכיון שגם אז יהי׳ הענין ד״משמרתי״, ״שבות לשבת״[13], יהי׳ נוגע ביותר הענין ד״אמירה לנכרי״, מכיון שכל צרכי בנ״י ייעשו ע״י גוים, כמ״ש[14] ״ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם״.

---

9. ערכין יג, ב.
10. תהלים יב, א.
11. שם צב, ד. ערכין שם.
12. מכילתא בשלח טו, א. תנחומא שם יו״ד. ועוד.
13. תולדות כו, ה ובפרש״י.
14. ישעי׳ סא, ה.

ג. הר"מ שטרן: מצינו בגמרא[15] ש"נפשו של אדם מתאבלת עליו כל שבעה", ונמצא, שהענין דניחום אבלים שייך לנשמה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: גם לנשמה, דפשוט, שאין הכוונה לשלול הניחום דהחיים, שהרי, הענין דניחום אבלים מפורש בקרא – "ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק"[16], "ניחמו תנחומי אבלים"[17], ואין מקרא יוצא מידי פשוטו[18] – ברכה ליצחק; אלא החידוש הוא – שהניחום הוא גם להנשמה.

הר"מ שטרן: בסיום הענין (בהמשך הגמרא) שם – "תנוח דעתך שהנחת את דעתי".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יה"ר שיהי' לא רק מנוחת הדעת, "תנוח דעתך", אלא יתירה מזה – "ומלאה הארץ דעה את הוי', כמים לים מכסים"[19], כפי שמביא הרמב"ם בסיום וחותם ספרו אודות המעמד ומצב דימות המשיח – "לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים". ולהעיר, שגם בהלכות תשובה[20] כותב הרמב"ם ש"באותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה'", אלא שאינו מביא סיום הכתוב – "כמים לים מכסים", כי אם, בסיום וחותם ספרו.

והביאור בתוכן הוספת סיום הכתוב "כמים לים מכסים" – שלא זו בלבד שה"ארץ" תהי' מלאה ב"דעה את ה'", היינו, שמציאותה של הארץ, כפי שהיא, תהי' "מלאה" ב"דעה את ה'", אלא יתירה מזה – ש"דעה את ה'" תכסה את מציאות הארץ עד שהארץ לא תראה, בדוגמת מי הים המכסים את קרקעית הים, עד שלא רואים אלא את מציאות המים – "מי הדעת", "דעת את ה'"[21].

---

15. שבת קנב, סע"א ואילך. וראה גם לעיל ע' 143.
16. חיי שרה כה, יא.
17. פרש"י עה"פ – מסוטה יד, א.
18. שבת סג, א. וש"נ. פרש"י וישב לז, יז. בא יב, ב.
19. ישעי' יא, ט.
20. פ"ט ה"ב.
21. ראה גם תורת מנחם – הדרנים על הרמב"ם וש"ס ע' קנ ואילך. ועוד.

הרבנים הראשיים בארה"ק הרב אברהם הכהן שפירא והרב מרדכי אליהו

– אור ליום ב' פ' ויצא, ב' דר"ח כסלו ה'תשד"מ –

ו. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בהמשך להמדובר אודות האריז"ל – ישנו ענין מיוחד שנתחדש בזמנו של האריז"ל בנוגע ללימוד פנימיות התורה: בדורות הראשונים היתה חכמת הקבלה "נסתרה כו' ונעלמה מכל תלמידי חכמים כי אם ליחידי סגולה, ואף גם זאת בהצנע לכת ולא ברבים", ואילו בדורו של האריז"ל נשתנה מצב זה, "כמ"ש האריז"ל דדוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה"[1].

וכמפורש בזהר[2] שלפני ימות המשיח יהי' הגילוי דפנימיות התורה בריבוי מופלג: "בשית מאה שנין לשתיתאה יתפתחון תרעי דחכמתא לעילא כו' וסימנך בשנת שש מאות שנה לחיי נח גו' נבקעו כל מעיינות תהום רבה גו'"[3], ובהמשך הענין שם[4]: "כך יהא קריב ליומא משיחא אפילו **רביי דעלמא** זמינין לאשכחא טמירין דחכמתא כו'".

זאת ועוד: הלימוד דפנימיות התורה מקרב את הגאולה – כמבואר בזהר[5] "ובגין דעתידין ישראל למטעם מאילנא דחיי דאיהו האי ספר הזהר **יפקון בי' מן גלותא** ברחמים"[6].

---

1. אגה"ק סכ"ו.
2. ח"א קיז, א.
3. נח ז, יא. וראה שיחת ש"פ בהו"ב תשמ"ג ס"ז.
4. קיח, א.
5. ח"ג קכד, ב - ברע"מ. הובא ונת' באגה"ק שם.
6. כ"ה באגה"ק שם (ברחמים). ובזהר שם: ברחמי.

וכידוע מ"ש הרח"ו ז"ל בהקדמתו לשער ההקדמות[7] אודות גודל הנחיצות דלימוד פנימיות התורה, ועד שהעדר הלימוד דפנימיות התורה היא הסיבה היחידה לאריכות קץ הגלות!

ואם דברים אלו נכתבו בזמנו של הרח"ו – הרי עאכו"כ כאשר נמצאים בימים אלו, ארבע מאות שנה לערך לאחרי הרח"ו, ורואים ש"עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו"[8], הרי בודאי שהסיבה היחידה לכך היא – החסרון בלימוד פנימיות התורה.

כל הסימנים שהובאו בחז"ל אודות סוף זמן הגלות – נתקיימו כבר, ולדוגמא – הסימנים בענינים בלתי-רצויים שבסוף מסכת סוטה: "חוצפא יסגא .. נערים פני זקנים ילבינו.. בת קמה באמה כו', – ענינים אלו נתקיימו כבר ובאופן של "הידור דהידור"!... [ח"ו ללמד היפך הזכות על בנ"י, אבל, לדאבוננו, כך הם פני הדברים!], וכמו כן הסימן ד"מלכיות מתגרות אלו באלו" [שעל זה אמרו חז"ל[9] "אם ראית מלכיות מתגרות אלו באלו צפה לרגליו של משיח"] – כפי שרואים בתקופה הכי אחרונה: וכן בנוגע לסימנים בענינים טובים, ולדוגמא: "אין לך קץ מגולה מזה שנאמר[10] ואתם הרי ישראל ענפיכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל וגו'", "כשתתן ארץ ישראל פרי' בעין יפה, אז יקרב הקץ כו'"[11]. הסימן היחידי שלדאבוננו לא נתקיים עדיין הוא – מאמר הזהר (הנ"ל) ש"כד יהא קריב ליומא משיחא אפילו רביי דעלמא זמינין לאשכחא טמירין דחכמתא"!

וכאמור – אם הרח"ו כתב בנוגע לזמנו שהסיבה היחידה לאריכות הגלות היא העדר הלימוד דפנימיות התורה, הרי עאכו"כ שכן הוא עתה – ארבע מאות שנה לאחרי זה!

ולכן, דרישת השעה היא – ששני הרבנים הראשיים יצאו יחדיו ב"קול קורא" לעורר ולהלהיב את לבבות אחינו בני ישראל בכל מקום שהם אודות

---

7. נדפסה גם בקונטי עץ החיים לכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע ע' 61 ואילך.
8. לי הכתוב - ירמי' ח, כ.
9. ב"ר פמ"ב, ד.
10 יחזקאל לו, ח.
11. סנהדרין צח, א ובפרש"י.

הצורך והנחיצות הכי גדולה בלימוד פנימיות התורה, ולפרסם זאת בפירסום הכי גדול. וכאשר יפרסמו "קול קורא" כזה, בדברים נלהבים, בדרכי נועם ובדרכי שלום – בודאי יפעלו הדברים את פעולתם.

ז. הרב שפירא: ישנם כיום יהודים שלומדים נסתר דתורה ב"נסתר" – באופן שאף א' לא ידע מזה. וכמו כן ישנם קבוצות שמתכנסות מידי שבוע (בליל שישי) כדי ללמוד פנימיות התורה, אלא שעושים זאת בצינעה ובהחבא, ומשתדלים שהדבר לא יתפרסם וכו'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שמח הנני לשמוע על כך, והלואי יתרבו קבוצות כאלו, אבל – צריכים להשתדל לפרסם ולגלות את הדברים, כי רק עי"ז יוכלו להרבות ולהפיץ את לימוד פנימיות התורה אצל כל בנ"י מכל החוגים, ובפרט כאשר מדובר אודות תלמידים – שהרי התלמיד אינו יכול לדעת מה עושה רבו בחדרי חדרים, ולכן, כל זמן שהתלמיד אינו יודע שרבו לומד פנימיות התורה – לא יתחיל ללמוד פנימיות התורה בעצמו.

הרב שפירא: אכן, א' מראשי ישיבת "מיר" אמר פעם שאילו "אכשור דרא" והיו שומעים לו – הי' קובע בישיבות שיעור ללימוד קבלה, והסביר את דבריו – שבדורות שלפנינו, כאשר היו ממשיכים לעסוק בלימוד התורה גם לאחרי סיום הלימוד בישיבה, היתה אפשרות להשאיר את לימוד הקבלה לשנים שלאחרי הלימוד בישיבה; אבל כיום נשתנה המצב לדאבוננו, ואם לא ילמדו קבלה בישיבות – מי יודע אם ילמדו בכלל את חלק הקבלה שבתורה.

וכמו כן ישנם גם כמה מכתבים של הרב קוק ז"ל, שבהם מזהיר בדברים קשים אודות ההכרח והצורך בלימוד הקבלה, שלולי זאת אי אפשר ללמוד תורה לאמיתתה, וכותב שעי"ז מעכבים את הגאולה כו'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אם דבריו היו מתקבלים – לא הי' מקום לפגישה שלנו בחוץ לארץ, כי היינו כבר כולנו בארץ הקודש, ביחד עם משיח צדקנו!

ח. הרב אליהו: ברצוני לבשר לכבודו אודות לימוד הקבלה אצלנו – הספרדים:

יש לנו בירושלים עיה"ק כמה ישיבות שבהם לומדים נסתר דתורה בליל שישי רבנים ובחורים צעירים מתקבצים יחדיו ללמוד בספרו של מורי ורבי ע"ה – "כרם שלמה", (פירוש על עץ חיים). ועוסקים בלימוד זה עד חצות הלילה, וישנם שמתחילים ללמוד בשעה שתים לאחר חצות עד נץ החמה, ישנם ישיבה של מקובלים ("בית א-ל") שבה לומדים קבלה בכל יום אחר הצהרים, ומתפללים מתוך סידור שישנם בו כוונות הרש"ש!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ראוי ונוכן לפרסם גם מחוץ לכתלי בית המדרש.

הרב אליהו: כן, ישנם מודעות על כך, וכל הרוצה יכול לבוא להשתתף בלימוד זה – לימוד של נסתר דתורה בנגלה (בגלוי), לא רק בנסתר.

הרב שפירא: לימוד הקבלה הי' נפוץ אצל הספרדים יותר מאשר אצל האשכנזים, וגדולי האשכנזים שבאו לארץ ישראל – קיבלו את לימוד הקבלה מהספרדים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לימוד פנימיות התורה שייך לכל בנ"י הן אשכנזים והן ספרדים:

בנוגע **לאשכנזים** – הרי הגר"א, מגדולי האשכנזים, כותב בפירושו למשלי[12] שמי שלא למד חכמת הנסתר אי אפשר שידע דין לאמיתו; ובדור שלאחריו – הדפיס תלמידו המובהק, ר' חיים מוולוז'ין, את ספרו "נפש-החיים", שרובו לקוח מספרי קבלה. וכמו כן ידוע שאחדים מתלמידי הגר"א עסקו גם בלימוד הקבלה [אבל כנראה הזהירו הם את תלמידיהם שלימוד זה שייך ליחידי סגולה בלבד, ולכן, אלו ההולכים בשיטת הגר"א ממעטים בלימוד הקבלה].

12. עה"פ ה, יח. וראה שם ד, כב. ז, יב. ועוד.

[**הרב שפירא** הזכיר עוד כמה מגדולי האשכנזים בליטא שעסקו בלימוד פנימיות התורה – בעל ה"לשם", ועוד].

ובנוגע **לספרדים** – מי לנו גדול מהרמב"ם, שהי' ספרדי, שפסק פס"ד מפורש בהתחלת ספרו "יד החזקה", ספר של "הלכות"[13]: "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון כו'" – והרי ענין זה שייך רק ע"י לימוד פנימיות התורה[14].

ונמצא, שהרמב"ם פוסק בפירוש שלימוד פנימיות התורה הוא "יסוד היסודות ועמוד החכמות" – דחכמת התורה [ופשיטא שאין כוונתו לחכמות סתם, כי אם ובעיקר לאמיתות ענין החכמה – חכמת התורה]!

יכולים ללמוד את כל חלקי התורה כולה, ואעפ"כ, אם לא לומדים פנימיות התורה – אזי חסר ח"ו "יסוד היסודות ועמוד החכמות"!

[הרב אליהו הזכיר שישנם כו"כ פסקי דינים ברמב"ם שהמקור להם – מדברי הזהר, ולדוגמא – פס"ד הרמב"ם בהל' יבום וחליצה[15] שלאחרי החליצה "משלכת אותו לארץ", והמקור היחידי לזה הוא – בדברי הזהר[16], ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שישנם מקומות רבים כיו"ב[17]].

וכאמור – ספרו של הרמב"ם הוא "הלכות הלכות", כולל – גם הענינים שכותב בספר המדע, ובתחלתו פוסק (כאמור) ש"יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון כו'", שזהו כללות הענין דלימוד פנימיות התורה.

---

13. כמ"ש הרמב"ם בהקדמתו לספרו יד החזקה - בסופה.

14. ראה קונט' תורת החסידות פי"ג (ע' 14) ובהערה 3 שם. קונט' לימוד החסידות פ"י (ע' 16 ואילך). אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ב ס"ע תלה ואילך.

15. פ"ד ה"ו.

16. ח"ג קפ, א. וכמ"ש בטור אה"ע סקס"ט: לשון הרמב"ם כו' וחולצת המנעל ומשלכת אותו לארץ ע"כ. ואיני יודע למה כו' ועוד למה הצריכה להשליכו לארץ. ובביאורי הגר"א לשו"ע שם סקס"ט (סדר חליצה בקצרה) ס"ק פב מציין ע"ז: הוא מנהג הקדמונים וכמ"ש בזוהר ריש חוקת כו'.

17. בכל זה - ראה מקומות שנסמנו בלקו"ש ח"ג ע' 768 הערה 18. הקדמת הר' מנחם כשר ע"ה לספר מפענח צפונות (ע' יד).

ונמצא, שהלימוד דפנימיות התורה שייך לכל החוגים דבנ״י, הן אשכנזים והן ספרדים. ובודאי תהי׳ התעוררות מיוחדת בדבר – כאשר שני הרבנים הראשיים, הרב האשכנזי והרב הספרדי, יפרסמו ״קול קורא״, לעורר אודות החובה והנחיצות ללמוד פנימיות התורה.

ועוד ענין בזה:

מדברים רבות על הצורך לבטל את המחיצות שבין ספרדים לאשכנזים וכו׳. ומכיון כל העננים התחלתם בתורה, כמאמר[18] ״אסתכל באורייתא וברא עלמא״ – צריכים לכל לראש לבטל את המחיצות שבין ספרדים לאשכנזים בנוגע ללימוד התורה: כפי שאמר מר היו הספרדים רגילים יותר בלימוד הקבלה מאשר האשכנזים, ולכן צריכים לבטל מחיצה זו, עי״ז ששני הרבנים הראשיים, הרב האשכנזי והרב הספרדי, יצאו בקריאה משותפת אודות הצורך בלימוד פנימיות התורה.

ט. דרושה רק זהירות שלא לעשות מזה ענין פוליטי הקשור עם מפלגה זו או אחרת, ענין השייך לחוג זה או לחוג אחר, וכיו״ב.

אין זה חידוש השייך לחוג מסויים – דרישתו ותביעתו של הרח״ו ז״ל ללמוד פנימיות התורה מקובלת היא בכל חוגי בנ״י: ספרדים, אשכנזים, יוצאי ליטא, יוצאי הונגרי׳, חסידי ליובאוויטש וכו׳ – הרח״ו ז״ל הי׳ מקובל אצל כולם! ולכן, כאשר יצטטו ב״קול קורא״ את דבריו של הרח״ו ז״ל אודות הצורך והנחיצות בלימוד פנימיות התורה, ויעוררו על קיום הדברים בפועל ממש – ״גדול תלמוד שמביא לידי מעשה״[19], הרי בודאי יתקבלו הדברים אצל כל החוגים.

בכלל – תיכף ומיד לאחרי דורו של הגר״א השתדלו כל גדולי ישראל לבטל את המצב של חילוקי זרמים ופלגים ביהדות, ובפרט בדורו של

18. זח״ב קסא, רעב.
19. קידושין מ, סע״ב. וש״נ, וראה הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ד ה״ב-ג.

אדמו"ר הצ"צ – כידוע[20] שהיו יחסים קרובים ביותר בינו לבין ר' חיים מוולוז'ין, וכן בדורות שלאח"ז[21].

הרב שפירא: מקובל אצלנו שאדמו"ר הצ"צ הי' בקירוב גדול עם כל גדולי ליטא.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כ"ק מו"ח אדמו"ר הי' ביחסי ידידות הכי טובים עם ר' חיים עוזר גראדזענסקי, וכן עם שאר ראשי הישיבות דאז, וכולם הוזמנו להשתתף בחתונה שלי, ואכן באו והשתתפו בשמחה.

כאשר מדובר אודות נוסח התפלה – ישנם בזה חילוקים שונים, נוסח ספרד, נוסח אשכנז, נוסח תימן וכו'. י"ב נוסחאות כנגד י"ב שערים, עד לנוסח האריז"ל, כנגד שער הי"ב, הכולל את כל השערים[22], ולכן, בנוגע לנוסח התפלה – ישנו הענין ד"מנהג אבותינו בידינו[23], אבל בנוגע ללימוד התורה – אין כל מחלוקת ופילוג בדבר, לכו"ע ישנו חיוב ללמוד פנימיות התורה.

[בקשר לשינויי נוסחאות בתפלה – העיר **הרב אליהו** שבישיבת המקובלים "בית א-ל" מתפללים גם האשכנזים וגם התימנים בסידור עם כוונות הרש"ש, ובודאי התפללו גם האשכנזים באותו נוסח שבו התפללו הספרדים. ואמר **כ"ק האדמו"ר שליט"א:** אין כל הכרח שהתפללו בנוסח שוה, כי – רוב הכוונות בנוסחאות התפלה (מלבד במקומות ספורים) שוות הן, ובמקומות אלו שיש שינויים בכוונות – יכולים לדלג כו'. ובכלל – כאשר מדובר אודות ענינים שב"נסתר", תפלתו של היחיד, ובפרט עניני כוונות – אי אפשר לדעת כיצד נוהג פלוני. וגם – כאשר באים לבית-כנסת שבו מתפללים בנוסח מסויים – מותר ליחיד להתפלל בנוסח שלו, וכידוע פס"ד הצ"צ[24]

---

20. ראה "התמים" חוברת א' ע' לח-לט.

21. ראה ספר "נשיאי חב"ד ובני דורם" (אה"ק תשל"ב).

22. ראה הקדמת שער הכולל. נעתקה בחלקה בהוספות לשו"ע אדה"ז (הוצאת קה"ת) לד, ב [קפו, ב] ואילך.

23. ראה שבת לה, ב. עירובין קד, ב. תענית כח, ב.

24. בפס"ד שלו לשו"ע או"ח סרל"ו [ט, א]. וראה שער הכולל פי"ז סקכ"ד (הובא בהערות כ"ק אדמו"ר שליט"א לפס"ד שם).

שאין בזה האיסור ד"לא תתגודדו"[25]. ומעשה רב – אשר רבו של ה"חתם סופר", ר' נתן אדלר, ובעל ה"הפלאה" עברו לפני התיבה בנוסח ספרד ובני המנין שלו התפללו נוסח אשכנז[26], וכל זה – לחידודי בעלמא, ענין השייך לנוסח התפלה, משא"כ בנוגע ללימוד התורה, כנ"ל].

ומסקנת הדברים היא – שיש להשתדל ביותר להפיץ את הרעיון של לימוד פנימיות התורה בכל חוגי בנ"י, ולכל לראש – כאמור – ע"י פירסום "קול קורא" משני הרבנים הראשיים, כנ"ל.

י. **הרב שפירא:** השאלה היא – אם ישמעו לדברינו, והרי ידוע ש"כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע כך כו'"[27].

כ"ק האדמו"ר שליט"א: לשם מה לחשוב בכיוון בלתי רצוי, חשבונות מצד "מרה שחורה" וכו' – הרי כל ישראל בחזקת כשרות[28]. ומדוע לחשוש שלא ישמעו?! – בכלל צריכים לגשת לכל דבר מתוך שמחה ובטחון, ולא רק בטחון באלקי ישראל, אלא גם בטחון בעם ישראל!

אפילו אם קריאה זו תפעל על יהודי אחד בלבד – כדאי הדבר, שהרי אמרו חכמים במשנתם[29] "כל המקיים **נפש אחת** מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים **עולם מלא**", ועאכו"כ שבודאי וללא כל ספק יהיו רבים מישראל שישמעו לקריאה זו.

זאת ועוד: איתא בגמרא[30] "אם לפניך גלוי להם מי גלוי"?! היינו, שאפילו כאשר גלוי וידוע לפני הקב"ה שלא יקבלו את המחאה, אין זה פוטר מחיוב המחאה – "להם מי גלוי"! וכפי שרואים במוחש, לדאבוננו, שישנם כו"כ ענינים שרבנים עוררו אודותם, ובעוונותינו הרבים לא תוקנו הדברים, ואעפ"כ, לא נמנעים הרבנים לחזור ולעורר על הדברים פעם נוספת!

---

25. ראה יד, א. וראה ספרי עה"פ. יבמות יג, ב. רמב"ם הל' ע"ז פי"ב הי"ד. רמ"א או"ח סתצ"ג ס"ג. שו"ע אדה"ז שם ס"ז. כללי "לא תתגודדו" - ראה יד מלאכי כללי הדינים כללי הלמ"ד ששנ"ד-שנז. שד"ח כללים מע' הלמ"ד כלל עח-עט. קה-קו [שמז, ג ואילך. שנז, ב ואילך].

26. שו"ת חת"ס חאו"ח סט"ו (הובא בשעה"כ שם).

27. יבמות סה, ב. וראה זח"ג פה, ס"ב. וראה שד"ח אסיפת דינים מע' ה"א ס"ב [תתקעו, ב ואילך].

28. רמב"ם הל' קדה"ח פ"ב ה"ב. וראה גם הל' יסוה"ת ספ"ז.

29. סנהדרין לז, א.

30. שבת נה, א. וראה כת"ס חלק אה"ע סמ"ז.

זכורני מתקופת הילדות שפגשתי את המלמד שלי לשבת וללמוד בתשעה באב. ולשאלתי לפשר הדבר, הרי אין ללמוד בת"ב כי אם דברים מסויימים כו'? – השיב לי: הלואי שזה יהי' החטא שלי! – "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא"[31]. ולכן, אם צריך להיות ענין של חטא, אזי מוטב שהחטא שלו יהי' – לימוד התורה בתשעה באב!... ועד"ז בענייננו: הלואי שהחטא היחידי יהי' – ההוכחה על הצורך בלימוד פנימיות התורה למרות החשש ד"מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע"...

והעיקר הוא – כאמור – **שבודאי** יהיו **רבים** מישראל שישמעו לקריאה זו, ויתחילו ללמוד פנימיות התורה.

יא. הרב שפירא: כוונתי בעיקר ל"עולם הישיבות" – עולם בפ"ע, מעגל בתוך מעגל, כיצד יתקבל הדבר בעולם הישיבות, ומה תהי' תגובתם של ראשי הישיבות.

בכלל – לומדים בישיבות נגלה, ובנגלה גופא – מסכתות מסויימות, וגם באותם מסכתות – לא מספיקים לסיימם. וישנם רבנים שעושים רעש מדוע לא לומדים יותר בכמות כו'. ולכן, קשה לדעת מה תהי' תגובתם של ראשי הישיבות על קריאה זו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בודאי ידוע לכת"ר שלפני שני דורות היתה התנגדות גדולה ביותר ללימוד ה"מוסר" בישיבות, בטענה שלימוד המוסר שייך לנשים ועמי-הארץ, ובשביל בני-תורה הרי זה בבחינת "ביטול תורה". ואעפ"כ, בימינו אלו נתקבל הדבר בכל הישיבות, וטעם הדבר – מכיון שנוכחו לדעת עד כמה נחוץ ומוכרח הדבר, וכמו כן מובא בנוגע ללימוד פנימיות התורה[32].

הרב שפירא: אכן ראו בפועל בעת המהפכה ברוסי', כאשר הי' משבר נורא בכל הישיבות, שהיחידים שהחזיקו מעמד בכל הנסיונות הם – אלו

---

31. קהלת ז, כ.

32. ראה בכ"ז קונט' לימוד החסידדת פ"ט.

שלמדו בישיבות החסידיות שבהם למדו מוסר חסידות, עניני אמונה ודעות המחזקים את האמונה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בסיום מסכת סוטה אמרו חז"ל שבסוף זמן הגלות "בכל יום ויום מרובה קללתו משל חבירו". ולכאורה תמוה: לשם מה הודיעו לנו חז"ל ענין זה – ענין שיכול להביא לידי "מרה שחורה" ח"ו?! אלא ודאי כוונת חז"ל בזה היא – שכאשר רואים שישנה הוספה בצד דלעו"ז, "בכל יום ויום מרובה כו' משל חבירו", צריכים להוסיף בעניני קדושה, תורה ומצוותי', ועי"ז – הנה לא זו בלבד שמבטלים את הענינים הבלתי-רצויים, אלא פועלים זאת באופן ד"כל המחלה גו' לא אשים עליך[33] מלכתחילה[34].

ובענינו[35]: בדורות שלפנינו לא היו כל ה"מחלות" (בחולי הנפש) שנתחדשו בעקבתא דמישחא, ולכן, היתה קיימת אפשרות לנהל אורח-חיים יהודי גם ללא לימוד פנימיות התורה; אבל לאחרי שנתחדשו מחלות נוספות שלא היו ברורות שלפנינו – **בהכרח** למצוא "תרופה חדשה". והתרופה היא – לימוד פנימיות התורה, ובפרט תורת החסידות – שבה מבוארים עניני אמונה השגחה פרטית וכו' וכו', באופן של הבנה והשגה. וכפי שהוזכר לעיל שהיחידים שעמדו בנסיונות במדינה ההיא הם – אלו שלמדו בישיבות החסידיות[36]. ו"תרופה" זו היא באופן ד"כל המחלה גו' לא אשים עליך" מלכתחילה, כנ"ל.

ומי שאומר שאינו רוצה להשתמש ב"תרופה" זו מכיון שלא השתמשו בה בדורות שלפנינו – הרי זה דומה לחולה שלא ירצה לשמוע להוראת הרופא להשתמש בתרופה שהומצאה בדור האחרון, מכיון שבדור הקודם לא ידעו אודות תרופה זו!...

---

33. בשלח טו, כו.
34. כפרש"י עה"פ - "לפי פשוטו".
35. בהבא להלן ראה גם לקו"ש ח"י ע' 237. ועוד. קונטרס עה"ח פי"ג. קונטרס הנ"ל בסופו.
36. ובפרט תורת חסידות חב"ד - ראה לקו"ש ח"ב ע' 475.

כיום נתבטלה גם ההגבלה שהיתה בדורות הראשונים בנוגע ללימוד הקבלה לפני גיל ארבעים שנה[37] – ישנם כיום רבנים בני ח"י שנה! מעולם "לא זכינו" לדור כזה שבחור צעיר בן ח"י שנה יאמר שיש לו שכל כמו בן ארבעים, ולכן ראוי הוא להורות!... ועפ"ז – אין כל תמיהה בכך שבטלה גם ההגבלה בנוגע ללימוד פנימיות התורה.

[וכאמור לעיל (ס"י) – אם מישהו צריך לקיים את הענין ד"אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", מוטב ש"חטאו" יהי' – לימוד פנימיות התורה לפני שמלאו לו ארבעים שנה!...].

וענין זה מתאים לדברי הזהר – "אפילו **רביי דעלמא** זמינין לאשכחא טמירין דחכמתא כו'", היינו, שמדובר אודות לימוד פנימיות התורה ע"י בחורים צעירים, "רביי דעלמא".

ובנוגע לזמני הלימוד – אין צורך לגרוע מזמני הלימוד דשאר עניני-התורה, ישנו מספיק זמן במשך היום שבו לא עוסקים בלימוד התורה [פעם היו לומדים בישיבות 17-18 שעות ביממה, אבל כיום נשתנה המצב גם אצל ה"מתמידים"!], ואם ינצלו את הזמן הפנוי ללימוד הקבלה – הנה במשך זמן קצר יוכלו להיות "מקובלים"!...

יב. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע למה שהזכיר מר אודות עולם הישיבות, הנה המצב בישיבות כיום הוא – שהולכת וגוברת ההתעניינות בכל הקשור ללימוד קבלה וחסידות. תלמידי ישיבות רבים ממתינים שיתנו להם "היתר" ללמוד פנימיות התורה – הם לא מחכים על "ציווי", כי אם על "היתר" בלבד. ובינתיים – לומדים הם בצנעה, כדי שלא לחולל מהפכה נגד המשגיח והנהלת הישיבה!

ישנם כאלו שהתעניינותם היא מפני שמחפשים דרך בעבודת ה', כו', וישנם כאלו שהתעניינותם נובעת מתוך סקרנות גרידא: הם שמעו שהמשגיח מתנגד ללימוד הקבלה והחסידות, ואינם מבינים למה ומדוע! – פנימיות

---

37. ש"ך יו"ד סרמ"ו סק"ו בסופו. וראה מדרש שמואל לאבות ספ"ה. שערי זהר לאבות שם. ניצוצי זהר לזח"א קצא, א (ג). וכ"כ בסידור בית יעקב (להר"י עמדין) הל' ת"ת ס"ח.

התורה נתגלתה ע"י **רשב"י**, שגדלותו מודגשת בנגלה דתורה – כפי שאמר עליו רבי עקיבא רבו[38]: "דייך שאני ובוראך מכירין כחך", הם שמעו אודות גדלותו של האריז"ל, הרח"ו וכו', ויודעים שגם המשגיח "מודה" בגדלותם וכו', ולכן, אינם מבינים את יחסו של המשגיח ללימוד קבלה וחסידות. וענין זה גופא מעורר אצלם את הסקרנות לדעת מהו הלימוד דקבלה וחסידות, כדי לדעת על מה מתנהל הויכוח.

דרך אגב: עצם העובדה שבחור-ישיבה רואה שקיים יחס שונה לב' חלקים בתורה – לימוד הנגלה הוא בפרהסיא, ללא כל מניעות והגבלות, ואדרבה: טופחים לו על שכמו, מעודדים אותו, נותנים פרסים וכו', ואילו כאשר רוצה ללמוד קבלה וחסידות, עליו לעשות זאת בחדרי-חדרים, בין השמשות, בשעה שאינה לא יום ולא לילה – הרי זה יכול לגרום אצלו ענין בלתי-רצוי, לבוא ולומר "שמועה זו נאה ושמועה זו אינה נאה"[39] ח"ו!

ולהעיר: הלשון הוא "שמועה זו נאה וזו אינה **נאה**", כלומר, בודאי מודה גם הוא שזוהי שמועה אמיתית, חלק מ"תורת אמת" שניתנה למשה מסיני, אלא אומר ששמועה זו "**אינה נאה**"!

ואין צורך להבהיר מה הן התוצאות העלולות לבוא כתוצאה מזה!

ולכן, כאשר יהי' "קול קורא" בנוגע ללימוד פנימיות התורה שעליו יחתמו שני הרבנים הראשיים, הנה כאשר יבוא התלמיד ויראה למשגיח או לראש הישיבה "קול קורא" זה, שבו מצוטטים דבריו של הרח"ו ז"ל אודות הצורך והנחיצות ללמוד פנימיות התורה – סביר להניח שישתנה יחסו של המשגיח או ראש הישיבה כלפי אותו בחור שרוצה ללמוד גם פנימיות התורה.

יג. הרב אליהו: בקשר לדברי הרח"ו ז"ל שהוזכרו לעיל (ס"ו) אודות הצורך ללמוד פנימיות התורה – כותב הרב החיד"א שמי שלומד קטע מזוהר ב"חק לישראל" – מתקן הוא מ"ש הרח"ו ז"ל אודות העונש למי שלא לומד

38. ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב (ו, ב).
39. עירובין סד, א.

פנימיות התורה, וזה נקרא "תיקון" כו'. ואכן ישנם הרבה יהודי שלומדים קטעים מהזהר ב"חק לישראל".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כוונתי לא לענין של "תיקון" בלבד, כי אם בעיקר – להביא את הגאולה!... ואם הי' מספיק בלימוד קטע מסויים ב"חק לישראל" בלבד כדי להביא את הגאולה – הי' בא משיח צדקנו כבר בזמנו של החיד"א! ומכיון שעדיין לא בא – בהכרח להוסיף בלימוד פנימיות התורה **בשופי**, וכדברי הזהר דלעיל: "יתפתחון תרעי דחכמתא לעילא כו',, עד ש"אפילו רביי דעלמא זמינין לאשכחא טמירין דחכמתא כו'".

בימינו אלו אין שום הגבלות בנוגע ללימוד פנימיות התורה, – לפני כמה דורות הי' מחסור בספרי קבלה, והיו צריכים לחפש כתבי-יד כו', ועד כדי כך – שבדורות הקודמים היו צריכים לפתוח קבר כדי להוציא משם כתבי-יד בעניני פנימיות התורה[40]!... אבל כיום, ישנם ריבוי ספרים הנדפסים, והם בהישג ידו של כאו"א, ולא נותר אלא ללמוד בהם בפועל.

הרב אליהו: בנוגע להדפסת ספרים בעניני פנימיות התורה – הדפסנו את ספר "כרם שלמה", פירושו של מורי ורבי על "עץ חיים", ובנתיים יצאו לאור ששה חלקים. בלי ספר זה – אומרים כמה וכמה – אי אפשר להכנס היום לתורת הקבלה.

ספרים אלו נדפסו בכמות מצומצמת, מכיון שחשבנו שלא ירבו הקונים. ולכן, חלק מהספרים כבר אזלו מן השוק.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כיום אפשר לחזור ולהדפיס בדפוס צילום, במשך זמן מועט, באופן ד"אחישנה".

הרב אליהו: עד שנחזור ונדפיסם – יבוא כבר משיח צדקנו!

---

40. ראה שה"ג להחיד"א ח"א מע' ח: אך אין בשערים הנז' (שמונה שערים להרח"ו) מהדורא בתרא כי מהרח"ו צוה לגונזה בקברו, ורבנן קדישי אשר בדור ע"י יחודים הוציאוה מקברו ברשותו ע"י שאלת חלום כו'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יהי רצון שיהיו שני הענינים במהרה – הן ביאת משיח צדקנו, והן הדפסת הספרים, ואז – תרבה הדעה והחכמה כו'[41].

מעניין לדעת האם ישנו ביאור בספר הנ"ל אודות סיום וחותם הע"ח, ששם מדובר בעניני גלות וקליפות כו' – דלכאורה, כיצד מתאים הדבר עם הכלל[42], שיש לסיים בטוב.

הרב אליהו: החלק הסופי של הפירוש – לא הגיע לידינו, וכפי הנראה – נאבד חלק זה. [הנ"ל הבטיח לשלוח לכ"ק אדמו"ר שליט"א ספרים אלו, וכ"ק אדמו"ר שליט"א ביקש שישלח לו באופן ד"אחישנה", והודה לו למפרע].

יד. כ"ק אדמו"ר שליט"א: לימוד פנימיות התורה בזמן הזה מהוה הכנה ללימוד פנימיות התורה לעתיד לבוא, כמובן ע"פ מארז"ל[43] "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו"[44].

הרב שפירא: ע"פ מארז"ל[45] ש"תורה שאדם לומד בעוה"ז **הבל** היא לפני תורתו של משיח" – נמצא, שלעתיד לבוא יצטרכו לכתוב ספרים אלו מחדש!

הרב אליהו: מכיון שענין זה (לימוד תורתו של משיח) נפעל ונגרם ע"י הלימוד בעוה"ז, הרי מובנת גודל החשיבות שבדבר, ולכן, בודאי לא יתבטל דבר זה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ח"ו לומר שהתורה שאדם למד בעוה"ז תתבטל לעתיד לבוא. הפירוש ד"הבל" הוא – בערך וביחס לתורתו של משיח.

---

41. רמב,ם הל' תשובה פ"ט ה"ב.
42. ראה תוס' סוף נדה (מברכות לא, א). ועוד.
43. פסחים נ, א. וש"נ.
44. ובדוגמת המבואר בביאור מארז"ל זה (לקו"ת שה"ש כב, ד. ובכ"מ) שע"י "הלימוד שלמד בבחי' הנגלות שבתורה (בעוה"ז) מזה נעשה בחי' לבוש שבו וע"י יוכל להשיג פנימיות התוה (בג"ע)". וע"פ המבואר בתניא דפל"ז י"ל, שעד"ז הוא גם בנוגע לתורתו של משיח, שההכנה לזה הוא לימוד פנימיות התורה במשך זמן הגלות.
45. קה"ר פי"א, ח. וראה גם שם פ"ב, א.

וראי׳ לדבר – איתא במדרש[46] בענין ״ז׳ **הבלים** שאמר קהלת״, שהם ״כנגד שבעה ימי בראשית״, שבהם נברא העולם כולו, כולל – ארץ ישראל ובית המקדש כו׳. וידוע גם גודל העילוי ד״**הבל** פיהם של תינוקות של בית רבן״ – שעל זה מתקיים העולם[47]. ומזה מובן גם בענינו – שהענין ד״**הבל** היא לפני תורתו של משיח״, אינו פוגע ח״ו בגודל חשיבות הדבר.

טו. הרב אליהו: בנוגע להצעת כת״ר אודות ״קול-קורא״ – אולי כדאי שיחתמו על זה עוד כו״כ רבנים, הן מארץ ישראל והן מחוץ לארץ.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: דבר טוב ונכון, אבל – כמובן – לא לדחות את הדבר עד שיאספו את כל החתימות, כי חבל על הזמן שעובר בינתיים! אם ימתינו עד שיחתמו כל הרבנים, או אפילו רובם – יבוא כבר משיח צדקנו, ואז יאבדו ח״ו את הזכות הגדולה לעורר את אחינו בנ״י ע״ד לימוד פנימיות התורה.

בענין זה דרוש מישהו שיתנהג כ״נחשון בן עמינדב״[48] ויקפוץ ויצא ב״קול קורא״. ובפרט כאשר בענין זה יהיו שני ״נחשונים״ – שני רבנים ראשיים, אשכנזי וספרדי, הרי בודאי שדעתם תתקבל אצל כלל ישראל.

טז. הרב אליהו: הסימנים שהוזכרו לעיל בקשר לביאת משיח צדקנו – אמורים הם בנוגע לגאולה באופן ד״בעתה״[49], אבל אנו מאמינים ומקווים שהגאולה תהי׳ באופן ד״אחישנה״, ללא צורך בסימנים מיוחדים.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: בודאי תהי׳ הגאולה באופן ד״אחישנה״ – הנני מסכים לכך במאה אחוז!... אבל אין זה שייך לתוכן המדובר לעיל, כלומר, אין לעכב את ה״קול קורא״ עד שמשיח צדקנו יבוא ״עם ענני שמיא״[50]!

הרב אליהו: ברור, בודאי צריכים אנו לעשות את כל התלוי בנו כדי להביא את הגאולה, כולל – הפעולה בענין הנ״ל, אלא שביחד עם זה צריכים

---

46. שם פ ״א, ב. מדרש תהלים צב, א. וראה ספר הליקוטים-דא״ח צ״צ ערך הבל (הבלים) ס״ה.
47. שבת קיט, ב. וראה ספר הליקוטים שם ס״ח.
48. סוטה לז, א. מכילתא עה״פ בשלח יד, כב. במדב״ר פי״ג, ז.
49. ישעי׳ ס, כב, סנהדרין צח, א.
50. דניאל ז, יג. סנהדרין שם.

אנו להאמין ולקוות שמשיח צדקנו יבוא באופן ד"אחישנה", גם ללא סימנים מיוחדים כו'[51].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כאמור – מסכים הנני לכך במאה אחוז! הלואי יסכימו הרבנים הראשיים להצעתי (בדבר ה"קול קורא") כפי שהנני מסכים להצאת כת"ר שמשיח צדקנו יבוא באופן ד"אחישנה"!...

הרבנים הראשיים: בודאי מסכימים אנו להצעת כת"ר בענין ה"קול קורא"!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כוונתי לא רק להסכמה בלבד, כי אם בנוגע לפועל ממש – כשם שהנני מסכים שמשיח צדקנו יבוא באופן ד"אחישנה" **בפועל ממש!**

הרב שפירא: אני מקווה שמשיחתנו זו יצא משהו בנוגע למעשה בפועל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אין כוונתי ל"משהו", כי אם לענין **שלם**, ענין שיכולים לברך עליו לא רק "ברכה ראשונה" (שהיא גם על "משהו"), אלא גם "ברכה אחרונה" – על דבר שיש בו שיעור דוקא[52].

הרב אליהו: הט"ז[53] פוסק שעל משקה חריף מברכים ברכה אחרונה גם בפחות משיעור.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לדבר חריף יש תכונה מיוחדת – שהוא פועל ונרגש בכל המאכל, ולכן אינו בטל [ע"ד ובדוגמת דבר המעמיד, ברי', חתיכה הראוי' להתכבד[54] וכיו"ב]. ולכן, אם לימוד ה"משהו" דפנימיות התורה יהי' באופן שהדבר יהי' נרגש בכללות ההנהגה במשך כל היום – אזי אסתפק גם

---

51. ראה כרתי ופלתי יו"ד סק"י סוף בית הספק, ועוד.

52. רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ב, פ"ג הי"ב. טושו"ע או"ח ר"ס רי. שם סו"ס קפד (בנוגע לברכת המזון). ובשו"ע אדה"ז שם ס"ב כותב: ודין צירוף לכזית יתבאר בסימן ר"י. אבל בסו"ס רז הוסיפו המדפיסים: הסימנים החסרים (ר"ח-רי"א) לא נדפסו בתוך השו"ע מעולם וכל מבקשם ימצאם בתוך סדר ברכת הנהנין המרב המחבר זצלה"ה. סדר ברכה"נ לאדה"ז רפ"ח.

53. או"ח שם סק"א. אבל במג"א שם סק"צ סק"ד פסק דאפילו על יין שרף בעינן כשיעור, דלא כהט"ז. וכ"ה גם דעת אדה"ז בסדר ברכה"נ שם. וכ"כ בבאה"ט סר"י סק"ב בשם בית יעקב סנ"ז. א"ר או"ח שם סק"ו.וכ"כ בפמ"ג (מ"ז) שם סק"ב.

54. ראה אנציקי' תלמודים בערכם. וש"נ.

ב"משהו"!... אבל – כאמור – "משהו" זה צריך להיות חריף, דבר המעמיד, וחתיכה הראוי' להתכבד – לא בהצנע לכת!

מובן ופשוט שאין הכוונה בכל הנ"ל לאמירת "מוסר" – שהרי חסיד הנני ולא "מוסר'ניק".

[**הרב שפירא:** גם אנו זקוקים לשמיעת מוסר, זה מביא תועלת גדולה, קבלתי תועלת מגדולה משיחתנו זו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ח"ו, כאשר רוצים לומר מוסר למישהו – צריכים ללכת אליו, ולא להיפך – מכבדים אותי בביקור כדי שאומר "מוסר" – ח"ו!].

אלא הכוונה היא לגלות שכת"ר ידעו שיש בידם הרשות והיכולת, הציווי והנתינת-כח לעורר את כל בנ"י לענין חדש, כולל – לעסוק בלימוד פנימיות התורה.

וענין זה הוא בבחינת "מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש"[55]: הכל יודעים מ"ש בהקדמת הרח"ו ז"ל אודות הצורך והנחיצות דלימוד פנימיות התורה, הכל יודעים מ"ש הגר"א בפירושו למשלי שכל רב בישראל חייב ללמוד פנימיות התורה כדי שיהי' בטוח שיכוין לאמיתתה של תורה, ואעפ"כ, עד עתה לא יצאו ב"קול-קורא" לעורר אודות לימוד פנימיות התורה. ולכן, יציאתם של שני הרבנים הראשונים ב"קול-קורא" כזה, תהי' בבחינת "מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש", ענין של חידוש.

יז. הרב אליהו: עה"פ בפרשתנו[56] "וישכב במקום ההוא" איתא במדרש[57] "כאן שכב, אבל כל כ' שנה שעמד בביתו של לבן לא שכב[58], ומה הי' אומר[59]

---

55. ראה בהנסמן בלקו"ש חי"ט ע' 252.

56. כח, יא.

57. ב"ר פס"ח, יא. וראה גם שם פע"ד, יא.

58. כדכתיב (פרשתנו לא, מ) "ותדד שנתי מעיניי" - יפ"ת לב"ר שם (פס"ח). וראה גם מת"כ לב"ר פע"ד שם.

59. בלילה, כיון שלא שכב, ואמרינן במסכת אבות (פ"ג מ"ד) הניעור בלילה ומפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו - מת"כ לב"ר שם.

– כל ספר תהלים". ושואלים על זה: הרי לדעת האריז"ל[60] (ועוד) אין לומר תהלים בלילה? – ואיתא בספרים שבלילה למד יעקב אבינו קבלה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לאחרי חצות הלילה – מותר לומר תהלים לכל הדעות[61] וא"כ, יתכן שהתחיל לומר תהלים לאחרי חצות הלילה. ועוד ועיקר: לפני מתן תורה לא היתה הגבלה זו שלא לומר תהלים בלילה [משא"כ בזמנו של משה רבינו, בזמן מ"ת – כפי שמצינו במדרש[62] בנוגע למשה ש"בשעה שהי' הקב"ה מלמדו מקרא הי' יודע שהוא יום"].

הרב אליהו: בנוגע לפירוש המדרש שיעקב אבינו הי' אומר "כל ספר תהלים" בלילה – שמעתי פעם פירוש, שזהו ע"ד אמירת תהלים בלילה ע"י דוד המלך, מכיון שאצל דוד המלך לא הי' זה בגדר של "תהלים" (חלק מתנ"ך – מקרא), כי אם בגדר של שירות ותשבחות, וכמו כן אפשר לומר בנוגע ליעקב אבינו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע לרמז דלימוד פנימיות התורה בפרשתנו – הרי זה מרומז בהתחלת הפרשה, "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה": "באר שבע" קאי על דרגות נעלות ביותר[63], וכאשר יוצאים מ"באר שבע" ל"חרן", היינו, שמוציאים ומגלים את הענינים הכי נעלים דפנימיות התורה ("באר שבע") למטה מטה, "חרנה" – עי"ז בונים בית בישראל!

---

60. בפרע"ח שער הנהגת הלימוד כתב: ובלילה לא תקרא מקרא. וכ"ה גם בסידור האריז"ל (להרש"ש) סדר הלימוד באשמורת. כוונת הלימוד (ליל ששי). ק"ש שעל המטה. שו"ע האריז"ל תוספת שבת ס"א. שם ס"ז. וראה בהערה הבאה.

61. בשו"ת חיים שאל (להחיד"א) ח"ב סכ"ה (הובא בהגהות מראה כהן לשו"ע האריז"ל (ירושלים תשכ"א) שם ס"ז אות טו)) כתב והרב הארי' זצ"ל הזהיר שלא יקראו מקרא בלילה. וההולכים אחרי ההדרי"ם מנהגי האר"י זצ"ל אין קורין אפי' אחר חצות מקרא, וזה פשוט. אבל ממשיך שם: ושמעתי מהמקובל כו' כמוהר"ר שלום שרעבי זלה"ה שהי' מפקפק על מה שנהגו לקרות בבתי כנסיות סמוך ליום תהלים, והי' אומר שאולי אין תהלים בכלל אזהרת הרב, ואין ולאו ורפיא בידו. ונתפשט מנהג זה בכל ארץ ישראל שיש חבורות לזה. ומסיים החיד"א: והמקובלים נמנעו מלקרות תהלים בחול כל שלא האיר היום.

62. תנחומא תשא לו. ילי"ש תשא רמז תו. מדרש תהלים עה"פ יט, ג. ילי"ש עה"פ (רמז תרעג).

63. ראה זהר ריש פרשתנו. אוה"ת ריש פרשתנו. ועוד. ספר הליקוטים-דא"ח צ"צ ערך יעקב ס"ח (ע' תתקפב ואילך).

יח. הרב אליהו: עד עכשיו דובר אודות פנימיות התורה, ועכשיו רוצים אנו ברכה על נגלה דתורה – "שלא נכשל בדבר הלכה", שעל זה דרושה ברכה מיוחדת[64].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הא בהא תליא, כאשר לומדים פנימיות התורה, אז בטוחים שיצליחו לכוין לאמיתתה של תורה בנגלה דתורה, הן "יורה יורה" והן "ידין ידין", כפי שהוזכר לעיל (ס"ח) מפירוש הגר"א.

64. ראה ברכות כח, ב: בכניסתו (לבית המדרש) מהו אומר" יה"ר מלפניך כו' ולא אכשל בדבר הלכה. וכן נפסק ברמב"ם הל' ברכות פי"י הכ"ג. טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סו"ס קי, וצ"ע שעמא דבר אין נוהגין כך! (וראה לקו"ש חי"ט ע' 44 הע' 62).

הרבנים הראשיים באה"ק הרב אברהם הכהן שפירא והרב מרדכי אליהו

– יום ג' פ' בהר, י"א אייר ה'תשמ"ט –

מוגה

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א: ע"פ הלכה – "הרואה את חבירו לאחר שלושים יום מברך שהחיינו"[1], אבל לא ראיתי נוהגין כן. וצ"ע הטעם שאין נוהגים כן.

הרב שפירא: אולי הטעם הוא מפני שיש ספק אם השמחה בראייתו היא בכל הלב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: איתא בפוסקים[2] שבברכת שהחיינו לא מקפידים כ"כ על הספק, ובכמה אופנים מברכים גם כשיש ספק. ועוד (ועיקר) – אין ספק, כי, ע"פ הציווי "ואהבת לרעך כמוך" (בפ' קדושים[3] שקראנו בשבת שלפניה שבת האחרונה), בודאי שכל ישראל (ובפרט שהתורה על הרוב תדבר[4]) שמח בראיית חבירו. ובהדגשה יתירה כשנמצא בתוכנו כהן – כמארז"ל[5] בנוגע לאהרן הכהן "אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות כו' ".

ובמיוחד בעמדנו, בימי הספירה – שבהם צריכים להוסיף עוד יותר באהבת ישראל, כדי לתקן ולמלאות החסרון דתלמידי רבי עקיבא ש"לא נהגו כבוד זה לזה"[6].

---

1. רמב"ם הל' ברכות פ"י ה"ב, טושו"ע או"ח ר"ס רכה סדר ברה"ג לאדה"ז פ"ב הי"א.
2. אליהו רבא סכ"ב סק"א, הובא בפס"ד דלקמן הערה 9. וראה אנציקי' תלמודית ערך ברכות (ע' דש), וש"נ.
3. יט, יח.
4. ראה מו"נ ח"ג פל"ד.
5. אבות פ"א מי"ב.
6. יבמות סב, ב.

ובכל אופן, אף שאין נוהגים לברך שהחיינו על ראיית חבירו – בודאי לא מקפידים על זה שרוצה לברך שהחיינו, ועונין אמן בלב שלם.

ולהעיר, שאם אמרו שהחיינו בפעם הראשונה – ב"ד מתנה עליהם (לקיים הלכה האמורה) שה"ז באופן ד"פעולה נמשכת" על כל השנים שלאח"ז, ע"ד ובדוגמת ברכת שהחיינו ביום ראשון של היו"ט, שקאי על כל היו"ט[7].

והעיקר שישנו הדבר בפועל – "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה"!

ב. הרב אליהו: בנוגע לברכת שהחיינו בפורים[8] – מנהג האשכנזים לברך שהחיינו גם על קריאת המגילה ביום, אבל מנהג הספרדים לברך שהחיינו רק על קריאת המגילה בלילה, ומכוונים גם על קריאת המגילה ביום, וכן על שאר המצוות שביום, משלוח מנות ומתנות לאביונים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: רבינו הזקן כותב בסידורו ש"אין מברכין שהחיינו אלא בלילה ולא ביום", אבל בפסקי דינים של הצמח-צדק[9] – נכדו של רבינו הזקן, שהי' זהיר כו' ביותר בכבודו של רבינו הזקן – כותב שלמרות מ"ש בסידור ש"אין מברכין שהחיינו אלא בלילה ולא ביום", יש לברך שהחיינו גם ביום, ועפ"ז נהגו בבית הרב לברך שהחיינו גם ביום. ואולי י"ל, שגם רבינו הזקן בעצמו נהג לברך גם ביום (ומ"ש בסידורו "ולא ביום" – "היינו שלברכת שהחיינו ביום אין הכרח מן הגמרא וקבלת האריז"ל, ואין זה שייך לפסקי הסידור הזה"[10], ולכן כתב בסידורו כנ"ל).

הרב אליהו: הנודע ביהודה[11] אומר ש"קריאת הלילה לאו מ"ע דדברי הקבלה רק קריאת היום", אבל, למנהגנו שמברכים שהחיינו רק בלילה ולא ביום, משמע, שגם הקריאה בלילה היא מ"ע מדברי קבלה (לא פחות מביום).

---

7. ראה סוכה מז, א. שו"ע אדה"ז או"ח סתי"צ סי"ב.
8. ראה רמב"ם הל' מגילה פ"א ה"ג, טושו"ע או"ח ר"ס תרצב ובנו"כ שם.
9. ראה לקוטים שבסוף פס"ד להצ"צ (תו, ד).
10. ראה שער הכולל פמ"ז ס"ב.
11. בשו"ת או"ח סמ"א.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ובכל אופן – הרי החיוב דמשלוח מנות וכו', שלהיותו "אחת בשנה", יש לברך "שהחיינו", זמנו (לא בלילה, אלא) ביום דוקא[12].

הרב אליהו: על משלוח מנות – לא תיקנו ברכה מיוחדת, כי, איך יברך כשאינו יודע אם חבירו ירצה לקבל. וע"ד מ"ש הרשב"א[13] שמטעם זה אין מברכים על מצות הצדקה.

ג. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בכגון-דא כשיש שקו"ט בחיוב ברכת שהחיינו, כולל גם כשיש "מסורת אבות" שלא לברך, ואעפ"כ, לא רוצים לוותר על הברכה – העצה היא, ללבוש בגד חדש, שאז, חייבים בנוגע לתקיעת שופר ביום שני דר"ה[14].

הרב אליהו: בענין זה יש במנהגנו – מנהג הספרדים – דבר פלא: בקידוש ליל שני דר"ה – מברכים שהחיינו (גם כשאין פרי חדש), ובתקיעת שופר ביום שני דר"ה – אין מברכים שהחיינו (כמ"ש הבית-יוסף[15]), אף שלכאורה ה"ז סתירה מיני' וביי'. וטעם הדבר – שמעיקר הדין, כיון ששני הימים הן קדושה אחת וכיום אחד חשובין, "יומא אריכתא"[16], אין לברך שהחיינו לא בקידוש (שהוא על היו"ט) ולא בשופר, אלא שאעפ"כ מברכים בקידוש (גם בא"י) כמו שמברכים בכל יו"ט שני של גלויות כדי שלא יבואו לזלזול בקדושת יו"ט.

הרב שפירא: יש לבאר מנהג הספרדים כך: יום א' דר"ה הוא מן התורה, וכיון שישנם שתי מצוות, המצוה דיו"ט, והמצוה דתק"ש, מברכים שהחיינו על כל מצוה בפ"ע. אבל יום ב' דר"ה הוא מדרבנן, ויש לומר, שהחיוב דרבנן הוא לחזור עוה"פ על כל הענינים דאתמול, ובמילא, נעשים שניהם (היו"ט והשופר) מצוה אחת, ולכן מברכים שהחיינו רק פעם אחת (בלילה, ולא ביום).

---

12. ראה מג"א שם.
13. בשו"ת ח"א סי"ח, סנ"ד, ועוד.
14. ראה שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס תר.
15. או"ח סת"ר. וראה גם שו"ע אדה"ז שם.
16. רמב"ם הל' יו"ט ספי"א, ובארוכה – שו"ע אדה"ז שם ס"ג ואילך.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע ליום שני דר"ה – הרי אדרבה, הסיבה לכך שגם בני א"י עושין ר"ה ב' ימים (משום שכך היו עושין גם בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראי') היא משום ש"פעם אחת נשתהו העדים מלבוא כו' התקינו שלא יהיו מקבלין אלא עד המנחה, ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש"[17], שאז, (עיקר) היו"ט מן התורה הוא "למחר, יום שני, ומה ש"נוהגין אותו היום (יום ראשון) קודש", אין זה אלא ש"גומרים אותו באיסורו בקדושת יו"ט עד הלילה מדברי סופרים"[18], כלומר, בשאר יו"ט שני של גלויות עיקר הקדושה היא לעולם ביום ראשון, משא"כ בר"ה ש"לפעמים עיקר הקדושה היא ביום שני"[19] (כשתיקנו לעשות שני ימים ר"ה, כנ"ל), ולכן, חייבים לברך שהחיינו (לא רק על היו"ט, אלא) גם על תק"ש.

בכלל, חייבים בני א"י "תודה" לראש השנה, כיון שזהו היו"ט היחידי שיש להם ההזדמנות לעשות ב' ימים יו"ט, משא"כ שאר הימים טובים שעושין יום א' בלבד.

ד. הרב אליהו: בנוגע לחיוב דתק"ש בב' ימי ר"ה – יש להעיר, שבר"ה שחל להיות בשבת שאין תוקעין אלא ביום שני, הרי, מן התורה חייבים בתק"ש גם בר"ה שחל בשבת (ביום ראשון דר"ה), ורק משום גזירה דרבה[20] דוחים תק"ש ליום שני, וביום שני דוקא מקיימים מצות תק"ש מן התורה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בירושלמי[21] משמע שהפסוק[22] "זכרון תרועה" שקאי על ר"ה שחל בשבת (רק "זכרון", ולא "יום תרועה" דר"ה שחל בחול) – אינו אסמכתא בלבד (כדעת הבבלי[20]), אלא לימוד ודין מן התורה, ובמילא, הטעם שאין תוקעין בר"ה שחל בשבת אינו משום גזירה דרבנן, אלא כן הוא החיוב מן התורה.

---

17. ר"ה ל, ב (במשנה) ובפרש"י.
18. שו"ע אדה"ז שם ס"ד.
19. ראה גם ט"ז או"ח ר"ס תרסב.
20. ר"ה כט, כ.
21. ר"ח פ"ד ה"א.
22. אמור כג, כד.

הרב אליהו: זוהי דעת רשב"י[21], ומכאן הבאתי ראי' למקובל א' בירושלים שרצה לתקוע שופר בר"ה שחל בשבת, באמרו, שע"פ קבלה צריכים לתקוע (בירושלים) – שדעת רשב"י, בעל הזהר וחכמת הקבלה, שאין תוקעין בשבת מן התורה.

[וכשהראה לי בסידורו של הרש"ש שיש כוונות לתק"ש בשבת – אמרתי לו, כל זה בנוגע למחשבה ולימוד (בדיבור), אבל לא בנוגע למעשה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יכול להיות גם בדיבור, ואעפ"כ, אין זה מחייב בנוגע למעשה. – (והוסיף בחיוך:) יש כאן אמנם מעשה של כתיבה (ע"י הרש"ש), אבל לא מעשה של תקיעה].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מצינו[23] שבבית דינו של הרי"ף תקעו בר"ה שחל בשבת.

הרב שפירא: לפני כמה עשרות שנים רצה א' מחכמי ירושלים, הרב עקיבא יוסף שלזינגר, לתקוע בשופר בר"ה שחל בשבת, כמו שנהגו בבית דינו של הרי"ף, וכו"כ רבנים התנגדו לכך[24]. ומספרים שא' הרבנים שהתנגדו, אמר, שלמרות התנגדותו כו', הי' מתחבא מאחורי החלון לשמוע תק"ש בשבת!

ובכל אופן, יהי רצון שיבנה ביהמ"ק, ואז יתקעו גם בר"ה שחל בשבת, כבקביעות השנה הבעל"ט.

הרב אליהו: כשיבוא משיח צדקנו, יקדשו החדשים ע"פ הראי', ואז יתכן שיהי' שינוי בקביעות ע"פ החשבון (ב"לוח" שלנו), ור"ה לא יחול בשבת.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מדברי הגמרא[25] משמע שאפילו ביום האחרון דחודש אלול יכול להיות שינוי בהקביעות – שיעברו חודש אלול.

---

23. ראה ר"ן, ריטב"א ו"מלחמת ה' " להרמב"ן – ר"ה שם. ועוד.
24. ראה "המועדים בהלכה" (לרש"י זוין) ע' נג. ושו"נ.
25. ראה ר"ה יט, ב.

ה. כ"ק אדמו"ר שליט"א: המוזכר לעיל אודות שינוי הקביעות דר"ה בביאת משיח צדקנו, נוגע במיוחד לימים אלה, ימי ספה"ע – כידוע[26] החקירה באם יבוא משיח באמצע ספה"ע, אם יכול להיות המשך קיום מצות ספה"ע בברכה מן התורה, אף שהתחלת הספירה (לפני ביאת המשיח) לא היתה אלא מדרבנן. ומסתבר לומר, שע"י קיום המצוה מדרבנן ישנה ספירת הימים שלפנ"ז, ובמילא, יכולים להמשיך ולספור בברכה מן התורה, כיון שישנה המציאות (אף שאינה דמצוה) דכל הימים, "שבע שבתות תמימות תהיינה"[27], וה"ז שבוע תמים.

הרב אליהו: כמו כן מתעוררת השאלה בנוגע לפסח שני (בעוד יומיים) – אם יבוא משיח ויבנה ביהמ"ק בין פסח ראשון לשני, שיש בזה פלוגתא בירושלמי[28] "ניתן לישראל לבנות בית הבחירה, יחיד עושה פסח שני ואין ציבור עושין פסח שני, ר' יודא אומר ציבור עושה פסח שני" [וקשור גם עם הפלוגתא בבבל[29] אם פסח שני "רגל בפני עצמו הוא", או "תשלומין דראשון הוא"], והאריך בזה החיד"א[30], לאחרי שמקדים ש"כל אילין דאב"א הוא ולכשיבוא אליהו ויאמר מ"מ תורה היא כו'".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: גם הפס"ד של אליהו ומשיח יצטרך להיות מיוסד על ראיות מן התורה, שהרי, אי אפשר לפסוק ע"פ נבואה, כי תורה "לא בשמים היא"[31]. ומכיון שיש בזה פלפול ושקו"ט[32] – צריך משיח לבוא משך זמן לפני פסח שני, כדי שיספיקו לסיים הפלפול והשקו"ט ולבוא למסקנת הענין קודם זמן הקרבת פסח שני.

הרב שפירא: יש מפרשים שמ"ש בהגדה בברכת אשר גאלנו "כן . . יגיענו למועדים ולרגלים אחרים" – קאי על פסח שני, היינו, שמתפללים ומבקשים

---

26. ראה לקו"ש ח"ח ע' 54, וש"נ.
27. אמור כג, טו.
28. פסחים פ"ט ה"א.
29. פסחים צג, א.
30. שו"ת יוסף אומץ ס"י.
31. נצבים ל, יב, וראה כ"מ נט, כ.
32. ראה גם לקו"ש חי"ב ע' 218 ואילך, וש"נ.

שיבוא משיח צדקנו ונזכה להקריב פסח שני. כהדעה (בירושלמי, וכ"ה בתוספתא[33]) שגם "ציבור עושה פסח שני" (ויש פירוש נוסף – שקאי על המועדים שבמגילת תענית, שאף ש"בטלה מגילת תענית"[34], יחזור גם מועדים אלו בגאולה העתידה, ועד"ז בנוגע ל"מועדים" החדשים שיתהפכו מימי הצומות כו').

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אבל, מהמשך הברכה, "ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים", גם קרבן חגיגה – מוכח שלא מדובר אודות פסח שני, אלא אודות פסח ראשון. היינו, שהתפלה והבקשה היא שנזכה להקריב קרבן פסח בי"ד ניסן דשנה הבאה.

ובכל אופן, בנוגע לעצם התפלה והבקשה על ביאת משיח צדקנו לפני פסח שני (והקרבת פסח שני) – בודאי אין מקום לויכוח, כולם מסכימים ורוצים שמשיח יבוא תיכף ומיד. ואז, נפלפל בנוגע להקרבת פסח שני בשנה זו.

הרב אליהו: דודי הרה"צ חוסן צדקה פירש מ"ש ב"כורך" "כן עשה הלל כו' לקיים מה שנאמר[35] על מצות ומרורים יאכלוהו" – פסוק שנאמר בפסח שני, לרמז, שמבקשים מהשי"ת שכיון שלא זכינו לאכול הפסח בלילה זה, יזכה אותנו להקריב ולאכול פסח שני, ולכן מסיימים "כמו שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו".

ו. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בשנה זו חל פסח שני בערב שבת, וכיון ש"כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא בערבי שבתות"[36], יצטרך לבוא (לכל המאוחר) ביום חמישי, ומה טוב שיבוא עוד לפנ"ז, ביום הרביעי, כלומר, מחר בבוקר!

הרב אליהו: כתיב[37] "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", והרי, ביצי"מ היתה הגאולה פחות משיעור חימוץ, דקות ספורות בלבד!

---

33. פסחים פ"ח ה"ב.
34. ר"ה יח, ב.
35. בהעלותך ט, יא.
36. עירובין מג, ב.
37. מיכה ז, טו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ואם ביצי"מ כן, בגאולה העתידה על אחת כמה וכמה – כדאיתא בזהר[38] שהגאולה העתידה תהי' באופן של "נפלאות" אפילו לגבי הנסים, האותות והמופתים (עשר מכות, חמישים מכות, מאתיים מכות, מאתיים וחמישים מכות[39]) שהיו ביצי"מ.

הרב אליהו: ממ"ש "אראנו נפלאות", משמע, ש"נפלאות" ישנם גם עכשיו, אלא שלא רואים אותם, ולכן נאמר "אראנו נפלאות", שיראו הנפלאות בפועל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לכאורה מפורש הדבר בגמרא[40] – "אפילו בעל הנס אינו מכיר בניסו", ולא עוד, אלא, שזהו נס גדול, שעז"נ[41] "לעושה נפלאות גדולות לבדו", ש"הוא לבדו יודע שהוא נס"[42], אבל אעפ"כ, אין זה דומה לנס שרואה ומכיר בעל הנס שאז צריך לברך על הנס[43], וכיון שלעתיד לבוא "אראנו נפלאות", יצטרכו לברך על נפלאות אלו, ואולי יצטרכו לברך גם שהחיינו.

הרב אליהו: יצטרכו לברך שהחיינו גם על אכילת פסח שני, וכן הכהן שיקריב הפסח יצטרך לברך שהחיינו גם על ההקרבה. השאלה היא, אבל, איפוא ומניין ישיגו הכבשים הראויים לקרבן, ואיך יספיקו לבדקם ממום?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: איתא במדרש[44] שאליהו הנביא מקריב תמידין בכל יום. וכיון שכן, בודאי ישנם גם כבשים הראויים לעוד קרבנות מן המוכן, ובענין זה יכולים לסמוך גם על אליהו הנביא, שהרי, לא מדובר כאן על פסק דין הלכתי (שאי אפשר לפסוק ע"פ נבואה, כנ"ל), כי אם, על בירור המציאות (שאין בו מום), וכשנביא אומר שרואה בנבואה שאין בו מום, חשיב בדוק ממום. ועצ"ע.

---

38. ראה אוה"ת עה"פ (ע' תפז). וש"נ.
39. הגדה של פסח (ממכילתא בשלח יד, לא).
40. נדה לא, א.
41. תהלים קלו, ד.
42. פרש"י נדה שם. וראה ד"ה לעושה נפלאות תש"ד.
43. ראה ברכות נד, ב. אנציקל' תלמודית ערך ברכות הודאה (ע' שטז ואילך). וש"נ.
44. הובא בעש"מ מאמר אכ"ח ח"ג סכ"ג.

הרב אליהו: בנוגע לפרה אדומה איתא בתרגום יונתן בן עוזיאל[45] שצריך לבודקה בי״ח טריפות, ולכאורה, איך אפשר לבודקה מטריפות כש״שריפתה כשהיא שלימה״[46], ומתרצים על זה[47] – שהיו מעבירין אותה דרך הענן, שדרכו היו יכולים לראות מה נעשה בפנים, כדאיתא בתוספות[48]. ואולי תהי׳ גם בדיקת הקרבן פסח בכיו״ב, כלומר, באופן נסי.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: הענין – הי׳ במדבר, אבל לאחרי הכניסה לארץ ישראל – צ״ע אם היתה מציאות כזו אפילו בנוגע לפרה אדומה.

ובנוגע לשאר הקרבנות, תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם – כנראה לא סמכו על בדיקה של נס (ע״י ענן וכיו״ב), אלא בדקו בדרך הטבע, באור טבעי, ובלשון וכמפורש במשנה[49] בנוגע לשחיטת התמיד ש״היו מבקרין אותו (סמוך לשחיטה, מלבד הביקור מבערב, ביקור ד׳ ימים) לאור האבוקות).

וגם בנוגע לפרה אדומה – כתב הרמב״ם[50] ״תשע פרות דומות נעשו משנצטוו במצוה זו עד שחרב הבית בשני׳ . . העשירית יעשה המלך המשיח״, ולכן, פטורים אנו שקו״ט בזה, משא״כ בנוגע לשאר הקרבנות שהם (כ״ק אדמו״ר שליט״א חייך והצביע לעבר הרב שפירא הכהן שליט״א) על אחריות הכהן.

הרב שפירא: כשמשיח יבוא – ימצאו עצה לכל דבר, רק שיבוא! כשמשיח בא – ישתנה גם טבע העולם. יהי׳ אור גדול יותר, וראיית העיניים תהי׳ טובה יותר, ובמילא, יוכלו גם לבדוק יותר מהר.

◇

---

45. חוקת יט, ג.
46. חולין יא, א.
47. שו״ת בית יצחק יו״ד סל״ט. שו״ת משמיע שלום סי״ב.
48. ד״ה וכי לאורה – שבת כב, ב.
49. תמיד פ״ג (ל, רע״ב). רמב״ם הל׳ תמידין ומוספין פ״א ה״ט.
50. הל׳ פרה אדומה ספ״ג.

ז. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע לחודש אייר – ידוע הרמז ש"איר" (ביו"ד אחת) ר"ת "אני[51] ה' רופאך"[52], ורפואתו של הקב"ה ("אני ה' רופאך") היא באופן ש"כל המחלה גו' לא אשים עליך", כלומר, שמלכתחילה "לא אשים עליך".

ורמז נוסף בר"ת ד"אייר" (בשני יודי"ן) – אברהם יצחק יעקב רחל[53], כמובא להלכה[54] בנוגע לשמות גיטין שצריך לכתוב אייר בשני יודי"ן, בהתאם לר"ת הנ"ל.

הרב אליהו: פעם היו נוהגין שלא לכתוב גיטין בחודש אייר[55], אבל היום, לצערנו הרב, כותבים גיטין בארץ ישראל גם בחודש אייר.

הרב שפירא: פעם, בעיירות הקטנות בחו"ל, לא היו הרבה גיטין, ולכן, היו יכולים לדחות הזמן, אבל היום, בעיירות הגדולות בא"י, אי אפשר לדחות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בודאי מנסים תחילה בכל האופנים לעשות שלום בין איש לאשתו. ועאכו"כ בחודש אייר, שכולו בימי הספירה – יכולים להוסיף ולהסביר להם שבימים אלה במיוחד יש להשתדל ביותר בקיום הוראת רבי עקיבא ש"ואהבת לרעך כמוך, זה כלל גדול בתורה"[56], ואם הדברים אמורים בנוגע לכל אדם – בין איש לאשתו, שהשכינה שורה ביניהם[57], על אחת כמה וכמה!

[**הרב אליהו:** לפעמים, מצוה לגרש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אולי כדאי להעיר: לא תהי' כזאת בישראל – אפילו בחוץ לארץ, ועאכו"כ בארץ ישראל].

---

51. בשלח טו, כו.
52. ראה חי' חת"ס לשבת קמז, ב. שער יששכר (להרה"צ כו' ממונקאטש) מאמר אייר ס"ג (בשם סה"ק).
53. מאורי אור מערכת א' אות פד. מגלה עמוקות אופן קכא.
54. ב"ש לאה"ע סקכ"ו ס"כ.
55. ראה רמ"א שם ס"ז.
56. תו"כ ופרש"י עה"פ (קדושים יט, יח).
57. סוטה יז, א.

ונחזור לענייננו – הרמזים בחודש אייר שבו עומדים עתה, ובחודש אייר גופא – ה"ז יום השלישי בשבוע, שהוכפל בו כי טוב, "אחת לגמר מלאכת השני ואחת לגמר מלאכת היום"[58], שמתקן החסרון, שזהו תיקונו ובמילא השלמתו דיום שני, ע"ד ובדוגמת ענין הרפואה.

וביום השלישי גופא – יום שלישי דפ' בהר, והתחלת פרשת היום – "ונתנה הארץ פרי' ואכלתם לשובע וישבתם לבטח עלי'"[59] – ריבוי ברכות, הקשורות עם הכניסה לארץ בגאולה האמיתית והשלימה.

ובדיוק לשון הכתוב "ונתנה הארץ פרי'" – לא סתם פירות, אלא פרי', פרי שלה דוקא – אולי יש לומר, שהכוונה היא שתתן הפירות שלה, כפי שניתן לה הכח בהתחלת הבריאה לפני שנתקלקלה, כפי שדרשו חז"ל[60] על הפסוק "ונתנה הארץ יבולה" (ולא "יבול" סתם), "לא כדרך שהיא עושה עכשיו אלא כדרך שעושה בימי אדה"ר . . נזרעת ועושה פירות בן יומה", וכמ"ש[61] "ונגש חורש בקוצר", שהצמיחה תהי' במהירות גדולה כל כך שהקוצר יפגוש את החורש. ועד"ז בנוגע לשאר הענינים שהיו בהתחלת הבריאה – כהמשך דרשת חז"ל בהמשך הפסוק "ועץ השדה יתן פריו", "שהעץ עתיד להיות נאכל . . עץ פרי . . מה פרי נאכל אף העץ נאכל" ("שיהא טעם העץ כטעם הפרי"[62]), "אף אילני סרק עתידים להיות עושים פירות"?

וע"פ מאמרז"ל[63] "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה" – ה"ז גם בהעסק בתושב"כ (עם פירושה, תושבע"פ) בברכות הקשורות עם הגאולה העתידה, והעיקר – לא רק "כאילו הקריב כו'", אלא שיקויימו ברכות אלו בפועל ממש.

---

58. פרש"י בראשית א, ז (מכ"ר פ"ד, ו)?
59. כה, יט.
60. תו"כ עה"פ בחוקותי כו, ד'.
61. עמוס ט, יג.
62. פרש"י בראשית א, יא.
63. מנחות בסופה (וראה לקו"ש ערב פסח שנה זו ס"ב ואילך, וש"נ).

הרב שפירא: בא' הנוסחאות דברכה אחרונה אומרים "ובנה ירושלים כו' והעלנו לתוכה כו' ונאכל מפריו", כלומר, לא רק מפירות ארץ ישראל, אלא גם מהפירות של ירושלים, ועד לפירות של ביהמ"ק, כדאיתא ביומא[64].

הרב אליהו: לעתיד לבוא יהיו גם פירות גדולים, כמו שהיו פעם [ורק אח"כ נעשו קטנים, ועז"נ[65] "ארץ פרי למלחה מרעת יושבי בה", כדאיתא בגמרא[66]], ועד כפי שהיו בהתחלת הבריאה, שכל הברואים היו גדולים, כמו השור, "שור פר מקרין מפריס"[67], וכמחז"ל[68] "בקומתן נבראו".

ח. הרב אליהו: בהמשך פרשת היום נאמר "וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית גו' וציותי את ברכתי גו' ועשת את התבואה לשלש השנים"[69], ומפרש האוה"ח הקדוש שאין הכוונה שבשנה הששית תתן הארץ יבול רב שיספיק לשלש שנים, כי אם, שבכמות היבול הרגילה תהי' ברכת התבואה ככד קמח הצרפתית וכשמן אשת עובדי'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ברכה זו היא בתבואה הישנה ובפירות הישנים, משנה הששית (נוסף על פירות חדשים שיצמחו מאליהן גם בשנה השביעית (והשמינית)[70]). ולהעיר, שכיון שהיתה בהם ברכה מיוחדת, בודאי ניתוסף בהם טעם חדש, ובמילא, הוצרכו לברך שהחיינו (אף שאין זה פרי חדש ממש) על הטעם החדש[71].

הרב אליהו: יש דעות שאם ברך שהחיינו על תאנים לבנות, חוזר ומברך שהחיינו על תאנים שחורות, אפילו כשטעמן שוה, והחילוק אינו אלא בצבען[72]. אבל כשחלוקין בטעמן – בודאי מברכים שהחיינו על הטעם החדש.

---

64. כא, ב, לט, ב.
65. תהלים קז, לד.
66. כתובות קיב, דע"א.
67. תהלים סט, לב.
68. חולין ס, א. וש"נ.
69. כה, כ-כא.
70. פרש"י עה"פ.
71. מג"א או"ח סרכ"ה סק"י (מתשובת מהרי"ל סקל"ה).
72. מט"מ בשם ס"ח (סתתמ"ח) – הובא במג"א שם. סדר ברה"נ לאדה"ז פ"א הי"ד.

◇

דובר אודות ברכת שהחיינו על ירק, שהרמ״א[73] כותב שאין מברכים שהחיינו על ירק, ואעפ״כ, מנהג הספרדים לברך שהחיינו גם על ירק (לדוגמא – שעועית ירוקה)[74]. ואמר כ״ק אדמו״ר שליט״א שאצלנו נוהגים לברך שהחיינו גם על ירק – ״אם החדש ניכר היטב בטעמו וגם במראיתו . . חדשים במראית העין ובטעמם שהוא לשבח״[75]. והוסיף, שבענין של אכילה (גם ירק) ההנאה היא מדבר שנעשה דם ובשר כבשרו, משא״כ בבגד חדש.

וכן דובר אודות ברכת שהחיינו בימי הספירה, ויש מקומות שנוהגים לברך שהחיינו על פרי חדש, אבל לא על בגד חדש, ותלוי במנהג המקום[76], ואמר כ״ק אדמו״ר שליט״א: אצלנו נוהגים שבימי הספירה אין מברכים שהחיינו על פרי חדש מלבד ביום השבת, ובל״ג בעומר. אמנם, אלה הנוהגים לברך גם בימי הספירה – בודאי אין למנוע מהם כיון שנהגו בכך, ואדרבה – ימשיכו ויברכו.

◇

הרב אליהו: הלואי שמשיח יבוא תיכף ומיד, עוד לפני פסח שני, ואז יבוא גם הרבי שליט״א לארץ ישראל ולירושלים להקריב קרבן פסח, ונוכל לברר אצל אליהו הנביא כל השאלות והספקות גם בנוגע לברכת שהחיינו.

כ״ק אדמו״ר שליט״א (בחיוך): אשתדל להביא עמי בגד חדש, ואז אצא מכל ספק, ולא אצטרך לשאול זה אצל אליהו הנביא. – מוטב לנצל זמנו של אליהו הנביא על שאר שאלות וספקות שאי אפשר לפתרן ע״י לבישת בגד חדש.

[הרב שפירא סיפר אודות א׳ הרבנים שברך שהחיינו בחנוכת בנין חדש של ועד הישיבות, ולאחרי שפלפל בגודל השמחה דחנוכת הבית כו׳, סיים, שקנה גם מכנסיים חדשים שיוכל לברך שהחיינו לכל הדעות, והעיר כ״ק

---

73. או״ח שם ס״ו.

74. בן א״ח פ׳ ראה אות י״ב – הובא בכף החיים שם סקמ״ד.

75. סדר ברה״נ שם הט״ו.

76. ראה ״בין פסח לשבועות״ (להרב צבי שי׳ כהן) פט״ז, וש״נ.

אדמו"ר שליט"א, שיש מקום לשקו"ט אם לברך שהחיינו על מכנסיים, כיון שהמכנסיים שבימינו מכוסים ואינם נראים – דלא כהמכנסיים דבגדי כהונה, שכנראה היו מקצתם מגולים, אפילו בכה"ג שלבש גם מעיל, כי, המעיל שני צדדיו אינם מחוברים "אלא כנגד כל הגרון בלבד"[77], היינו, שהי' פתוח מלפניו, ואכ"מ].

◇

ט. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בהמשך להמוזכר אודות ההגבלות דימי ספה"ע (בנוגע לברכת שהחיינו וכיו"ב) בגלל המאורע עם תלמידי ר"ע ש"לא נהגו כבוד זה לזה" – יש בזה תמיהה וקושיא גדולה:

רבי עקיבא הוא זה שאמר ש"ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה", ואיך יתכן שדוקא תלמידי רבי עקיבא "לא נהגו כבוד זה לזה", היפך הוראת רבי עקיבא רבם?!

ונתבאר בזה[78], שהיא הנותנת, שבגלל היותם "תלמידי רבי עקיבא", שהיו שקועים וחדורים בתורת רבי עקיבא רבם באמת, כולל ובמיוחד ב"כלל גדול בתורה" "ואהבת לרעך כמוך", לא היו יכולים לנהוג כבוד זה לזה (באופן הראוי לתלמידי רבי עקיבא) בה בשעה שכל תלמיד הרגיש שחבירו לא הגיע (עדיין) לשלימות העבודה כפי שדורש רבי עקיבא שיהי' "ואהבת לרעך כמוך" ממש, בתכלית השלימות!

הרב אליהו: בנוגע לתלמידי ר"ע – לשון הגמרא הוא "י"ב (כ"ד[79]) אלף זוגות תלמידים" (ולא כ"ד (מ"ח) אלף תלמידים), כדי להדגיש שהיו לומדים תמיד ב"זוגות", ולכן, מטבע הדברים כשאחד אומר סברא והשני אומר סברא אחרת, דרושה זהירות יתירה בכבודו של חבירו, וכיון שהיו שקועים בלימוד, לא שמו לב להקפיד בכבודו של חברם כו'.

---

77. רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ט ה"נ.
78. ראה לקו"ש ל"ג בעומר תשמ"ז ס"ב. ושי"נ.
79. נדרים נ, א.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: גם בענין זה מודגשת מעלתם בתור "תלמידי רבי עקיבא" – שהיו אנשי אמת, ולכן לא היו יכולים לוותר איש לחבירו כשאומר סברא אחרת שאינה מתקבלת אצלו. אמנם גם בלימוד התורה, ובמלחמתה של תורה, צריכה להיות הזהירות בכבודו של חבירו, ומתוך אהבה וחיבה דוקא, כדרשת חז"ל[80] על הפסוק[81] "את והב בסופה", "אפילו האב ובנו הרב ותלמידו . . (ש)נעשים אויבים זה את זה (מתוך שמקשין זה לזה ואין זה מקבל דברי זה[82]) ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר את והב בסופה".

ולהעיר, שפשטות הלשון במארז"ל זה, הוא, שבתחלה הם "אויבים זה את זה", ורק בסוף ("בסופה") "נעשים אוהבים זה את זה", אבל, בפסוק נאמר "את והב בסופה" בפסוק ובהמשך אחד, היינו, שגם בתחלת מלחמתה של תורה ה"ה "אוהבים זה את זה".

הרב שפירא: רבי עקיבא דרש גם הפסוק[83] "את ה' אלקיך תירא – לרבות תלמידי חכמים"[84]. והי' זה דבר חידוש – כי "שמעון העמסוני (ש)הי' דורש כל אתים שבתורה, כיון שהגיע לאת ה' אלקיך תירא (בספר דברים, לאחרי שדרש כל אתים שבכל ד' ספרים) פירש . . עד שבא רבי עקיבא ודרש כו'".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בפסוק הנ"ל ("את ה' אלקיך תירא") מודגש ענין היראה, אבל (כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך ואמר:) אצל רבנים, ואצל חסידים – עיקר ההדגשה היא על ענין האהבה, "לית פולחנא כפולחנא דרחימותא"[85], "ואהבת את ה' אלקיך"[86].

---

80. קידושין ל ב.
81. חוקת כא, יד.
82. פרש"י קידושין שם.
83. עקב יו"ד, כ.
84. פסחים כב, כ. וש"נ.
85. ראה זהר ח"ב נה, כ. ח"ג רסז, א.
86. ואתחנן ו, ד.

ומזה מובן גם בנוגע לישראל – שעיקר ההדגשה היא (לא כ"כ על היראה, "את גו' תירא", "לרבות תלמידי חכמים", "כל בניך לימודי ה'"[87], אלא) על אהבת ישראל.

זאת ועוד: בנוגע לישראל, תלמידי חכמים – החיוב ד"תירא" (א)נתחדש ע"י דרשתו של רבי עקיבא, "בא רבי עקיבא ודרש" [ואע"פ ש"תורה בפירושה ניתנה", תושב"כ ביחד עם פירושה בתושבע"פ[88], היינו, שהפסוק "את ה' אלקיך תירא" ניתן ביחד עם הפירוש "לרבות תלמידי חכמים" – ה"ז ככל החידושים דתלמיד ותיק שאמירתם למשה מסיני היתה באופן של כלל, ואח"כ נתגלו פרטי הענינים, עד שנקראים בשם "חידוש"[89]], (ב) ונלמד מפסוק שנאמר בספר דברים; ואילו החיוב דאהבה ("ואהבת לרעך כמוך") הוא (א) פסוק מפורש בתושב"כ (ור"ע מוסיף ש"זה כלל גדול בתורה"). (ב) ובפ' קדושים שלפני ספר דברים.

הרב אליהו: בדיוק הלשון "עד שבא רבי עקיבא ודרש כו'", מהיכן בא? שמעתי פעם פירוש שהכוונה שחזר (בא) לאחרי שנעשה עשיר (כדאיתא בנדרים "מן שית מילי איעתר רבי עקיבא"), כי, "שמעון העמסוני" הי' עני ועוסק במלאכה פשוטה, מעמיס משאות, ולכן לא הי' יכול לדרוש במעלת כבוד תלמידי חכמים, שלא יאמרו כבוד עצמו הוא דורש, "עד שבא רבי עקיבא" – לאחרי שנעשה עשיר, והי' לו כבוד בלאה"כ – "ודרש כו'". ופירוש נוסף, "עד שבא רבי עקיבא" – שבא מהשמים, לאחרי המאורע ד"ארבעה שנכנסו לפרדס"[90], וביניהם רבי עקיבא (שיצא בשלום), ובהמשך הסוגיא[91] ש"אפקוהו למטטרון ומחיוהו . . א"ל מ"ט כי חזיתי' לא קמת מקמי'", ובראותו גודל החשיבות דתלמידי חכמים שאפילו בשמים צריכים לעמוד מפניהם בא ודרש בכבודם של תלמידי חכמים.

---

87. ישעי' נד, יג.
88. הקדמת הרמב"ם לספר הי"ד בתחלתה.
89. ראה לקו"ש חי"ט ע' 252, ושי"נ.
90. חגיגה יד, סע"ב.
91. שם טו, א.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין זה – שלמדים מההנהגה בשמים – הוא גם בכל המצוות, כמ"ש[92] "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", "מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות"[93], היינו, שתחילה ישנו הענין למעלה, ואח"כ בא הציווי גם למטה. ובלשון הידוע – "מי הקדימני ואשלם"[94], "ואני המתחיל"[95] ועד"ז מצינו בתלמוד תורה דרבים (בעשרה) – "אלקים נצב בעדת א-ל"[96] ("נצב מעיקרא משמע"), "קדמא שכינה ואתיא"[97].

ובכל אופן – בנוגע להנהגה בפועל צ"ל הן ענין הכבוד (יראה), והן ועאכו"כ ענין האהבה. וכאמור, בפרט בימי הספירה שבהם צריך להוסיף ולהרבות באהבת ישראל, לנהוג כבוד זה לזה.

[ופשיטא – שלילת הפכו כו', ואם הי' בעבר איזה ענין בלתי-רצוי, בודאי כבר תוקן בשנים שעברו, ולא עוד, אלא, שלאחרי תיקון המצב הבלתי-רצוי, נעשה תוקף גדול יותר בהנהגה דאהבת ישראל, ע"ד ובדוגמת שטר שיצא עליו ערעור ונתקיים בב"ד, שנתווסף בו תוקף לגבי שטר שלא יצא עליו ערעור לעולם, ובמילא ע"פ תורה יש לו תוקף דשטר, אבל יש אפשרות לערער עליו, משא"כ לאחרי שנתקיים בב"ד בטלה אפשרות של ערעור[98]].

ועי"ז מבטלים סיבת הגלות[99], ומזרזים את הגאולה האמיתית והשלימה, ביחד עם תחיית המתים, כולל כפשוט כל תלמידי רבי עקיבא, ונשאל אותם האם הסיבה לזה שלא נהגו כבוד זה לזה, היא, שלהיותם תלמידי ר"ע לא היו יכולים לוותר למי שאינו מקיים ציווי והוראת רבי עקיבא רבם ש"ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה" בתכלית השלימות.

◇

---

92. תהלים קמז, יט.
93. שמו"ר פ"ל, ט.
94. איוב מא, ג. וראה תנחומא אמור ז.ויק"ר פכ"ז, ב. במדבר פי"ד, ב.
95. תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג. ועוד.
96. תהלים פב, א.
97. ברכות ו, א (ובפרש"י).
98. ראה טושו"ע חו"מ ר"ס מו. שם ס"ז וסמ"ע שם (סקכ"ב).
99. ראה יומא ט, ב.

י. (א׳ הנוכחים העיר שצריך לסיים, כדי שלא להטריח ולהכביד יותר מדאי, ואמר כ״ק אדמו״ר שליט״א:)

אין זו הכבדה, לשון כבד (בלא וא״ו) ח״ו, אלא ״כבוד״, בתוספת וא״ו.

גם ענין זה לא זקוק לחקו״ד, ובפרט – לשאול את אליהו הנביא, כי, אין ספק בדבר, ובודאי שזהו ״כבוד״ בתוספת וא״ו, ובזה גופא – לא רק וא״ו קטיעא, כמו הוא״ו ד׳ (הנני נותן לו את בריתי) שלום[100] שנאמר בפינחס זה אליהו[101], שהיא וא״ו קטיעא[102], אלא וא״ו בשלימותה, ועד וא״ו אריכתא[103], וי״ל ע״ד הוא״ו ד״יעקוב״.

[א׳ הנוכחים העיר ע״ד השייכות דוא״ו קטיעא – חסרון בוא״ו – לאתמול, יו״ד אייר, שבו נלקח הארון[104], ומצינו ש״ארון״ נכתב לפעמים מלא ולפעמים חסר, וי״א שכאשר יש בו הלוחות נכתב מלא, וכשאין בו הלוחות נכתב חסר[105], ואמר כ״ק אדמו״ר שליט״א: נוסף על הלוחות שבארון (שבגללם נכתב ״ארון״ מלא) ישנו גם הספר-תורה, מצד הארון, או בתוך הארון[106], וכל[107] הואוי״ן שבס״ת הם שלמים, מלבד הו״א ד״שלום״ שבפרשת פינחס, שהוא וא״ו קטיעא].

ויתירה מזה – חמשה ואוי״ן ד״יעקוב״, שקשור עם הגאולה העתידה, כדרשת חז״ל[108] ״בחמשה מקומות נכתב (יעקוב) מלא, ואלי׳ חסר בחמשה מקומות, יעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון שיבוא ויבשר גאולת בניו״.

ויש להוסיף ולהעיר, שגם מספר חמשה (חמשה ואוי״ן) יש לקשר עם הגאולה האמיתית והשלימה ע״י משיח צדקנו – כי:

---

100. פינחס כה, יב.
101. רלב״ג מ״א יז, א. וראה תיב״ע וארא ו, יח. זח״ב קצ, סע״א. ועוד.
102. קידושין סו, ב.
103. ע״פ המסורה היא וא״ו ד״גחון״ (שמיני א, מב).
104. מגילת תענית פרק האחרון, טושו״ע או״ח סתק״פ ס״ב.
105. היכל הברכה (להרה״צ כו׳ מקאמארנא) – הובא בס׳ דבר יום ביומו (יו״ד אייר).
106. ב״ב יד, א ואילך. פרש״י וילך לא, כו.
107. ראה מסורה (בסוף תנ״ך דמקראות גדולות. ועוד).
108. פרש״י בחוקותי כו, מב.

ד׳ כוסות דפסח הם כנגד ד׳ לשונות של גאולה[109], אבל, הגאולה דפסח (וכן הגאולות שהיו לאח״ז) היא גאולה שיש אחרי׳ גלות, כיון שהיתה באמצעות בשר ודם, ואילו הגאולה האמיתית והשלימה, גאולה שאין אחרי׳ גלות[110], תהי׳ ע״י הקב״ה לבדו – דרגא חמישית, ״החמישית לפרעה״[111], ד״אתפריעו ואתגליין מיני׳ כל נהורין״[112].

[ואף שגם הגאולה דמצרים היתה עי״ז ש״נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב״ה בכבודו ובעצמו וגאלם״ – הרי, גילוי זה הי׳ לפי שעה בלבד, ואח״כ הוצרכו להתחיל להעבודה דאדם בשר ודם ע״ד ספירת העומר[113], כמבואר בארוכה בזהר[114] שלאחרי יצי״מ היתה צ״ל העבודה דספה״ע כדי להטהר כו׳ שיהיו ראויים לקבלת התורה, וספה״ע תלוי׳ וקשורה בכניסה לארץ[115], תכלית ושלימות הגאולה ממצרים. ונמצא, שהגאולה ממצרים היתה קשורה עם עבודת בנ״א].

והחמשה ואוי״ן ב״יעקב״ דוקא – מדגישים שייכותה של הגאולה העתידה לכאו״א מישראל, כפי שמבאר רבינו הזקן באגה״ק[116] שנשמתו של יעקב ״כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם״, היינו, שנשמתו של כאו״א מישראל היא ניצוץ מנשמתו של יעקב, ולכן, י״ל שגם החמשה ואוי״ן ד״יעקוב״ (שרומזים על הגאולה) שייכים לכאו״א מישראל.

ולהעיר, שכן הוא גם בנוגע למשיח צדקנו – כדאיתא בספרים[117] שבכאו״א מישראל יש ניצוץ מנשמתו של משיח צדקנו, וידועה הראי׳ לזה[118]

---

109. ירושלמי פסחים פ״י ה״א, וראה לקו״ש ח״א ע׳ 14 ואילך, וש״נ.
110. מכילתא בשלח טו, א. ועוד.
111. ראה לקו״ת ס״פ פינחס. ובכ״מ.
112. זח״א רי, א.
113. להעיר מהשייכות דספה״ע לחמשה ואוי״ן – ע״פ הידוע (ראה לקו״ת מסעי פט, א ואילך) שסה״ע קשור עם מ״ב המסעות, שהם ששה (וא״ו) מדות כפי שכל א׳ כלולה משבע, או שבע מדות כפי שכל א׳ כלולה מששה (וא״ו) : ועיקר הענין דספה״ע נכלל בל״ג בעומר, הוד שבהוד (ראה סידור עם דא״ח שער הל״ג בעומר דש, א ואילך) – חמישי שבחמישי (חמשה ואוי״ן).
114. ח״ג צז, סע״א ואילך.
115. ראה ויק״ר פכ״ח, ו.
116. ס״ז (קיא, סע״ב).
117. מאור עינים ס״פ פינחס.
118. ראה לקו״ש ח״ב ע׳ 599, וע׳ 692 בהערה. ועוד.

– שמצינו בירושלמי[119] שהפסוק "דרך כוכב מיעקב"[120] רומז על יהודי (אפילו יהודי פשוט), וביחד עם זה, מפורש ברמב"ם[121] (בפירוט הראי' מהתורה לביאת המשיח) ש"בפרשת בלעם . . נבא בשני המשיחים" (דוד, ומלך המשיח), והולך ומפרט הפסוקים "אראנו ולא עתה גו' דרך כוכב מיעקב וגו'", היינו, שפסוק זה קאי על מלך המשיח[122].

יא. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בדברי הרמב"ם הנ"ל – יש דבר פלא:

הרמב"ם מאריך בראיות ש"התורה העידה עליו" (על מלך המשיח), ומביא כו"כ פסוקים: "שנאמר[123] ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך וגו' אם יהי' נדחך בקצה השמים וגו' והביאך ה'", ומוסיף, "אף בפרשת בלעם נאמר כו'", ומבאר בארוכה פרטי הלשונות שבפרשת בלעם (כולל גם הראיות משאר פסוקים), ומסיים[124], ש"בדברי הנביאים אין הדבר צריך ראי' שכל הספרים מלאים בדבר זה".

ולכאורה, כיון שענינו של הרמב"ם הוא פסקי הלכות, "הלכות הלכות", "בלשון ברורה ודרך קצרה"[125] – למה מאריך בראיות (לא רק מפסוק אחד, אלא) מכמה פסוקים. למאי נפק"מ (ומה ניתוסף) ב"הלכה" כשישנו עוד פסוק ועוד פסוק שמדבר בענין זה?!

[**הרב שפירא:** אפשר לומר שהרמב"ם מביא ראיות מכמה פסוקים כדי להוסיף בחיזוק האמונה בביאת המשיח, שהרי, מי שאינו מאמין בביאת המשיח הוא כופר.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לכאורה בשביל האמונה בביאת המשיח – מספיקה אות אחת בתורה, ועאכו"כ פסוק שלם בתורה, ואין צורך והכרח בכו"כ פסוקים].

---

119. מע"ש פ"ד ה"ו.
120. מע"ש פ"ד ה"ו.
121. הל' מלכים רפי"א.
122. ירושלמי תענית פ"ד ה"ה, ועוד.
123. נצבים ל, ג ואילך.
124. שם ה"ב.
125. כלשונו בהקדמתו לספרו.

ואולי יש לומר, שריבוי הפסוקים שמביא הרמב"ם הם בהתאם לריבוי פרטי הענינים שכותב אודות ימות המשיח, עד לסיום הענין (והספר כולו) "ובאותו הזמן לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות וכו'", ומסיים, "שנאמר[126] כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" – שבנוגע לכל פרט ופרט, יש (כנראה) ראי' מא' הפסוקים שמביא לפנ"ז[127].

לעת עתה לא מצאתי במפרשי הרמב"ם שעמדו על דיוק זה, אבל, כיון שספר הרמב"ם הוא חלק מהתורה שנאמר בה "הפך בה והפך בה דכולא בה'"[128], הרי, בכל פעם ופעם יש להוסיף בהלימוד עוד פרט, עוד דיוק וכו', ובפרט כשנמצאים בעקבתא דעקבתא דמשיחא, ואם לא עכשיו אימתי!

יב. כ"ק אדמו"ר שליט"א: ברמב"ם שם ישנה הדגשה נוספת – "כל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו כו'", היינו, שהחיוב הוא לא רק להאמין בביאת המשיח, אלא גם לחכות לביאתו, וכמ"ש בהי"ג עיקרים "אני מאמין בביאת המשיח. . אחכה לו בכל יום שיבוא".

הרב שפירא: האמונה בביאת המשיח והצפי' לביאתו – הא בהא תליא, כלומר, אם אינו מחכה לביאתו, ה"ז הוכחה שאינו מאמין בו כדבעי, כי, אילו היתה האמונה שלו כדבעי, איך יתכן שלא יחכה ויצפה לביאתו?!... אם אתה מאמין שישנה טובה גדולה כזו – איך יתכן שאינך משתוקק מחכה ומצפה לטובה זו?!... ואם אינו משתוקק ומחכה לביאת המשיח, חסר באמונה שלו!

הרב אליהו: האמונה וההשתוקקות לביאת המשיח כוללת גם שיבוא מהר, תיכף ומיד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: גם פרט זה מביא הרמב"ם בספר הי"ד – "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין"[129], "מיד" דייקא.

---

126. ישעי' יא, ט.
127. ראה גם לקו"ש חי"ח ע' 271 ואילך. וש"נ.
128. אבות פ"ה מכ"א.
129. הל' תשובה פ"ז ה"ה.

הרב אליהו: בפעם הקודמת[130] דיברנו על המשיח, והיינו צריכים לעשות החלטה, פסק-דין שמשיח צריך לבוא מיד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כפי הרשום בזכרוני – הדגשתי אז[131] גם ע"ד הצורך לפסק דין שמשיח צדקנו צריך לבוא תיכף ומיד, כולל כמובן במעמד זה – שנמצאים כאן יותר משלשה רבנים, וביניהם – רבנים מארץ ישראל, אשר, "אין תורה כתורת ארץ ישראל"[132], ובפרט תורת כהן, ותורת הראשון לציון (ב"ציון" גופא – "ראשון לציון").

הרב אליהו: "ובא לציון גואל"[133].

כ"ק אדמו"ר שליט"א (בחיוך): "ובא לציון גואל" – נאמר בלשון עתיד, וצריך שיהי' כבר בלשון עבר, עכ"פ רגע א' לאחרי זה!

במדרשי חז"ל מצינו שמשיח צדקנו (אליהו הנביא) יתגלה תחילה בגליל[134], ובגליל גופא – בטבריא[135], ש"טובה[136] ראייתה"[137]; אבל, איש לא יקפיד גם אם אליהו הנביא יבוא בחוץ לארץ, אפילו בברוקלין, ולמחרתו יבוא משיח לטבריא.

יג. הרב אליהו: בנוגע לביאת משיח בטבריא – יש מסורת אצל הספרדים שרבי מאיר בעל הנס (שנפטר בי"ד אייר ומנוחתו כבוד בטבריא) ביקש שיקברוהו בעמידה, ויתנו מקל בידו, כדי שיוכל לילך ולפגוש את המשיח – שיבוא בטבריא – ללא שהיות זמן כלל, אפילו לא הזמן של קימה ממצב של שכיבה למצב של עמידה!

---

130. אור ליום ב' פ' תזריע, כ"ז אדר שני ה'תשמ"ו – ר"ד נדפסה בס' התוועדויות ה'תשמ"ו בסופו (ע' 830 ואילך).

131. ר"ד הנ"ל ס"ב (שם ע' 832).

132. ב"ר פט"ז ד.

133. ישעי' נט, כ.

134. זהר ח"א קיט, א. ח"ב ז, כ, ט, רע"א. רכ, א.

135. ראה נצו"א לוח"ב שם (ז, ב, רכ, א). נצו"ר לזהר שם, וש"נ, רדב"ז לרמב"ם שבהערה 144.

136. מגילה ו, א.

137. ולהעיר, שמשיח קשור עם ענין הראי' – כידוע שלימוד התורה דמשיח צדקנו יהי' באופן של ראי' (ראה לקו"ת צו יז, א. ובכ"מ).

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע לקבורה בעמידה – יש להעיר, שמסוגיית הש"ס בנוגע למדות הכוכין שבהם היו מכניסים הארון, נראה, שקבורה בעמידה לא היתה דבר היוצא מן הכלל, ואדרבא, כך נהגו בפועל כמה וכמה:

איתא במשנה[138]: "תוכה של מערה (כל בני משפחה נקברין במערה אחת כל אחד בכוך בפני עצמו) ד' אמות על שש, ופותח לתוכה שמונה כוכין כו' וכוכין ארכן ארבע אמות ורומן שבע ורחבן ששה. רבי שמעון אומר עושה תוכה של מערה שש אמות של שמונה ופותח לתוכה שלשה עשר כוך, ארבעה מכאן וארבעה מכאן ושלושה מכנגדן, ואחד מימין הפתח ואחד מן השמאל".

ובגמרא שם[139]: "הני תרי (תרי כוכי דר"ש דקתני אחד משמאל הפתח ואחד מימינו) להיכא שדי להו . . אמר רבי יוסי ברבי חנינא דעביד להו כמין נגר", "שני כוכין משני צידי הפתח זקופין כמין בור עמוקין ד' אמות ורחבין ו' על ו', ונתן המתים זקופים".

וכיון שלדברי ר' יוסי ברבי חנינא היו בכל מערה ומערה שני קברים זקופין, שבהם לא היו יכולים לקבור אלא בעמידה – וכלל הוא שלא פליגי במציאות[140] – עכצ"ל, שקבורה מעומד אינה דבר היוצא מן הכלל, אלא, כך נהגו בפועל כמה וכמה[141].

ומ"ש בהמשך הסוגיא: "והא אמר ר' יוחנן קבורת חמורים היא זו", ופס"ד להלכה[142] שקוברין בשכיבה ולא בעמידה, כיון שאין זה דרך כבוד – אולי אפשר לתרץ שלהיות קבור בקבר משפחתו אפילו מן הצד וכיו"ב כבוד יותר. וע"פ דין – לכאורה ברור שצ"ל בקבר משפחתו באיזה אופן שיהי'

---

138. ב"ב ק, סע"ב ואילך וכפי' רשב"ם שם.

139. קא, א וכפי' רשב"ם שם.

140. ראה שו"ת מערכת כללים מע' המ"ם כלל קסד.

141. ובתוס' שם: "הא דתנן בסוף נזיר המוצא מת מושכב כדרכו, ואמר בגמרא מושכב פרט ליושב, לר' יוסי ברבי חנינא דהכא דוקא יושב ממעט ולא עומד".

142. רמב"ם הל' אבל פ"ד ה"ה, טושו"ע יו"ד ששס"ב, ומקורו בירושלמי* – (כלאים פ"ט ה"ג. וראה גם נזיר פ"ט ה"ג).

*) להעיר, שבכו"כ ענינים – מנהגים שונים מבבל.

ובלבד שלא מחוצה לו. ולהעיר, שכמה סיפורים וענינים מכריחים לומר – שבכמה זמנים ומקומות הי' דוחק במקום. ועד שקברו ע"ג קברים וכיו"ב.

[בענין זה העירו הרבנים שליט"א מסיפור הגמרא[143] אודות קבורת רב הונא, "קם בהדי' עמודא דנורא חזיי' רב תנא אבעית זקפי' לארונא כו'"].

יד. הרב שפירא: מעלתה של טבריא מצינו גם לגבי הסנהדרין – כמ"ש הרמב"ם[144] "קבלה היא שבטבריא עתידין לחזור תחלה ומשם נעתקין למקדש".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כיון שהזכרתם אודות "סנהדרין" – יש להעיר על דבר פלא בנוגע לקביעת שם "סנהדרין", שלכאורה, שמם בלשון הקודש הוא "שופטים" ו"דיינים", ואילו "סנהדרין" הוא שם לע"ז, ולמה לא קבעו שמם בתושבע"פ בלשון הקודש אלא בלע"ז?!

הרב אליהו: "סנהדרין" נוטריקון "שונא הדור פנים"[145].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין זה הוא ע"ד הרמז, אבל פשוטו של השם "סנהדרין" הוא בלע"ז ("מועצה" – בלשון יון[146]).

הרב אליהו: גם בנוגע ל"טבריא" – נקראת ע"ש "טיבירואיס"[147] (שם לע"ז), ואעפ"כ, דרשו חז"ל שם זה בלשון הקודש – "טובה ראייתה".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע לשם של עיר (טבריא) ששייך להנהגת המדינה ושטרות וכו' – אין זה פלא כל כך שמשתמשים (גם) בשם לע"ז. וגדולה מזו מצינו – שהבטיחו לאלכסנדר מוקדון (כשרצה שישימו דמות דיוקנו בביהמ"ק) שכל הכהנים שיוולדו באותה שנה יקראו על שמו[148], ומאז, נעשה "אלכסנדר" שם יהודי; עיקר הפלא הוא בנוגע לשם "סנהדרין" – שם בתורה (תושבע"פ), "מסכת סנהדרין" (אע"פ שבמסכת זו עצמה מופיעים גם

---

143. מו"ק כה, א.
144. הל' סנהדרין פי"ד הי"ב.
145. רע"ב סוטה פ"ט מי"א (הובא בהקדמת התויו"ט למסכת סנהדרין).
146. ראה ערוך השלם בערכו.
147. ב"ר רפכ"ג.
148. סדה"ר ג"א תמ"ח.

השמות בלה"ק, "דיינים", "שופטים"), כולל גם ב"משנה תורה" להרמב"ם, ספרו היחידי שכתב בלשון הקודש, "בלשון ברורה ודרך קצרה", ואעפ"כ, משתמש בשם "סנהדרין" – "הלכות סנהדרין", ולא הלכות דיינים או שופטים וכיו"ב.

הרב שפירא: "סנהדרין" הם לא רק "שופטים" או "דיינים" סתם, אלא כמ"ש הרמב"ם[149] ש"הם עיקר תורה שבעל פה והם עמודי ההוראה כו'", שזהו חידוש גדול – שעם היותם בשר ודם, אומרים עליהם ש"הם עיקר תורה שבעל פה והם עמודי ההוראה". ומצינו בנוגע לחשיבות של פס"ד דב"ד של מטה שמתחשבים בזה גם למעלה, ואפילו בנוגע לענינים של חלק לעוה"ב, כמסופר בגמרא[150] "בשעה שנימנו ואמרו שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא כו' ביקשו לצרף את שלמה עמהן בא דוד ונשתטח לפניהן, ויש אומר אש יצאת מבית קדש הקדשים כו'", היינו, שהשתדלו מלמעלה שב"ד של מטה לא יצרפו את שלמה, שמזה מובן עד כמה גדול כחן של ב"ד של מטה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין זה הובא במסכת סנהדרין, ספרן של רבנים. אבל, השאלה היא, כאמור, למה לקחו השם "סנהדרין", שם לע"ז, בה בשעה שהשם בלשון הקודש (בתושב"כ, וגם בתושבע"פ) הוא "שופטים" או "דיינים".

ויש להוסיף ולהעיר בנוגע לכללות השימוש בלשונות דאוה"ע (החשובים והמיוחדים שביניהם) בתורה[151] – שהגמרא רובה ככולה נכתבה בלשון ארמי.

ויתירה מזה – שאפילו בתושב"כ מצינו תיבות בלשונות דאוה"ע, כמו "יגר שהדותא"[152], וכיו"ב. וידועה השקו"ט אם הפירוש הוא שתיבות אלו שייכות מלכתחילה ללשון הקודש, אלא שנכללו אח"כ בלשונות האומות[153],

149. ריש הל' ממרים.
150. ירושלמי סנהדרין פ"י סה"ב.
151. בהבא לקמן – ראה לקו"ש חכ"א ע' 447 ובהערות שם. וש"נ.
152. ויצא לא, מ ז.
153. ראה של"ה תט, ב.

או שהם תיבות בלשון דאוה"ע, ואעפ"כ, נכללו ונעשו חלק בתורה שבכתב (שעי"ז נעשה הבירור והזיכוך דלשונות אוה"ע[154]).

הרב אליהו: דברי כת"ר (ע"ד הבירור והזיכוך דלשון אוה"ע) מהווים לימוד זכות על יעקב אבינו, שהרי, מצינו במדרש[155] שיעקב אבינו נענש על כך שבגללו נכתב בתורה "יגר שהדותא", תוספת של ארמית בתורה [ואכן רואים שיעקב אבינו לא הי' מרוצה מזה – "ויעקב קרא לו גלעד"[152], לא "יגר שהדותא" בארמית, אלא "גלעד" בלשון הקודש], וע"פ דברי כת"ר – גרם שתיבות אלו יתעלו לקדושה.

הרב שפירא: איתא בגמרא[156] "יפת אלקים ליפת, יפיפותו של יפת יהא באהלי שם", "הוא לשון יון, לשונו יפה משל כל בני יפת"[157], וגם השם "סנהדרין" מקורו בלשון יון.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בהמשך להאמור אודות בירור וזיכוך הלשונות דאוה"ע – ה"ז ענין עיקרי בעבודתם של ישראל לברר ולזכך כל עניני העולם, הגשמיות שבעולם, כמודגש בענין הקרבנות, שלוקחים בהמה גשמית ועושים אותה קרבן לה', כמ"ש "אדם כי יקריב גו' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן"[158], "שור או כבש או עז כי יולד גו' לקרבן אשה לה'"[159], שעי"ז נעשה ענין הכי עיקרי – "קרבן" מלשון קירוב[160], הקירוב דישראל לאביהם שבשמים, עד לתכלית העילוי, כדאיתא בזהר[161] ש"רזא דקורבנא עולה עד רזא דאין סוף".

◇

154. ראה תו"א משפטים עז, ד. עח, ג.
155. ספר גליא רזיא – הובא בספר חנוכת התורה (בהשמטות (לפי תבוא) אות רכז).
156. מגילה ט, ב.
157. פרש"י שם.
158. ויקרא א, ב.
159. אמור כב, כז.
160. ספר הבהיר סמ"ו (קט).
161. ח"ב רלט, א, ח"ג כו, ב.

טו. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בפגישה קודמת[162] נדבר ע"ד הצורך בקריאה והכרזה בנוגע ללימוד תורת הסוד, תורת הקבלה, שכן, לצערנו ישנם עדיין כו"כ שלא למדו קבלה מימיהם.

ובהדגשה יתירה בעמדנו בסמיכות לל"ג בעומר – יום ההילולא של רשב"י, בעל הזוהר, וגדול בנגלה דתורה[163], ואינו צריך להסכמות כו', וכפי שאמר בעצמו ובפשטות "יכול[164] אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין"!

ועוד ועיקר – שעי"ז ממהרים ומזרזים את הגאולה, כמ"ש בזהר[165] "בהאי חיבורא דילך דאיהו ספר הזהר . . יפקון בי' מן גלותא ברחמי", "ברחמי" דייקא, כולל גם "רחמי" שיהי' תיכף ומיד, וכאמור, שיה"ר שבפסח שני זה תהי' השקו"ט בנוגע להקרבת קרבן פסח (לא רק שקו"ט בלימוד עד"ז, אלא) בנוגע למעשה בפועל, וע"י אהרן ובניו – כדברי הגמרא בריש יומא[166] "לכשיבואו אהרן ובניו ומשה עמהם", שבודאי יורו הלכה ברורה.

הרבנים שפירא ואליהו שליט"א: גם במסכת נדה[167] נאמר "כשיבוא משה רבינו עמהם".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: במסכת נדה נזכר רק משה, ואילו במסכת יומא – "אהרן ובניו ומשה עמהם". זאת ועוד: במסכת נדה הובא זה בנוגע לשאלה "מתים לעתיד לבוא צריכין הזאה שלישי ושביעי או אין צריכין", והמענה על זה בגמרא – "לכשיחיו נחכם להן, איכא דאמרי לכשיבוא משה רבינו עמהם"[168], ואילו במסכת יומא – הרי, מפשטות הסוגייא משמע שתיכף ומיד כשיבנה המקדש יהיו אהרן ובניו ויכנסו למקדש ויעבדו עבודה כו', מבלי שיצטרכו להמתין להזאה שלישי ושביעי[169].

---

162. אור ליום ב' פ' ויצא. ב' דר"ח כסלו התשד"מ – ס"ו ואילך (התוועדויות תשמ"ה ח"ה בסופו – ע' 3090 ואילך).
163. ראה לדוגמא: שבת לג, סע"ב, אגה"ק סכ"ו (קמג, א).
164. סוכה מה, ב.
165. ח"ג קכד, כ – ברע"מ.
166. ה, ב. וראה גם תוד"ה אחד – פסחים קיד, סע"ב.
167. בסופה (ע, ב).
168. נתבאר בארוכה בלקו"ש חי"ח ע' 240 ואילך.
169. ראה גם חדא"ג מהרש"א לנדה שם. פנים יפות פ' חוקת עה"פ זאת התורה גו'.

ויש להוסיף בנוגע למשה רבינו (״אהרן ובניו ומשה עמהם״) – השקו״ט הידועה בנוגע לגדר כהונת משה, על יסוד הפלוגתא[170] אם ״לא נתכהן משה אלא שבעת ימי המילואים בלבד״, או ש״לא פסקה כהונה אלא מזרעו של משה״, אבל משה עצמו נשאר כהן גם לאחר שבעת ימי המילואים, וגם לאחר יום השמיני למילואים שבו ״הושוו[171] כולם לכהונה״[172], וביחד עם זה, מצינו דבר פלא בכהונת משה – שלא היתה בבגדי כהונה, ״לכבוד ולתפארת״[173], כי אם, ב״חלוק לבן״[174], כמשנ״ת בארוכה[175].

טז. כ״ק אדמו״ר שליט״א: בהמשך להאמור אודות תורת הקבלה – ה״ז מודגש גם בענין ספירת העומר, כי, ספירת העומר הו״ע של נגלה דתורה, ואעפ״כ, תיכף ומיד אומרים ב״רבונו של עולם״ ענינים השייכים לספירות – חסד שבחסד עד מלכות שבמלכות, וכל זה אומר גם מי שלא למד קבלה מימיו!

ובפרטיות יתר:

בספירת העומר נאמר ״וספרתם לכם גו׳ שבע שבתות תמימות תהיינה״, היינו, מ״ט ימים, ואעפ״כ מסיים ״תספרו חמישים יום״, כי ע״י העבודה במשך מ״ט ימי הספירה שהם כנגד מ״ט שערי בינה, מגיעים ביום החמישים (חג השבועות) לשער הנו״ן דבינה[176].

---

170. זבחים קב, א.

171. פרש״י פקודי מ, לא.

172. נוסף על כניסתו עם אהרן ללמדו על מעשה הקטורת (שמיני ט, כג ובפרש״י), היינו, הדגשת כהונתו של אהרן דוקא, שע״ז ״וירא אליכם כבוד ה׳׳׳, ״ע״י קרבנותיו ועבודתו של אהרן תשרה שכינה״ (פרש״י שם – כמ״ש (שם, כד) ״ותצא אש מלפני ה׳ גו׳ וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם״ (שלימות הביטול – לא רק כריעה והשתחוואה, אלא נפילת אפים, באופן שהראש והרגל שוים כו׳ (ראה ספר הליקוטים דא״ח להצ״צ ערך נפ״א, וש״נ)).

173. תצוה כח, ב״מ.

174. פרש״י צו ח, כח.

175. לקו״ש צו שנה זו, וש״נ.

176. ראה לקו״ת במדבר יו״ד, א ואילך. ובכ״מ.

ובהקדם הביאור בלשון חז"ל[177] "חמישים שערי בינה נבראו בעולם . . חסר אחת" – דלכאורה הול"ל "מ"ט שערי בינה נבראו בעולם", ולמה נאמר "חמישים גו' חסר אחת"?

והביאור בזה – שאילו נבראו בעולם מלכתחילה מ"ט שערי בינה בלבד, לא היתה אפשרות להגיע לשער הנו"ן, אבל כיון ש"חמישים שערי בינה נבראו בעולם" ורק אח"כ ניתוסף ה"חסר אחת", אזי, ע"י שלימות העבודה במ"ט שערי בינה, זוכים לקבל (מלמעלה) גם שער הנו"ן בנקל יותר (כיון שגם מלכתחילה יש לו שייכות לעולם). כלומר, עבודת האדם ("יגעת ומצאת"[178]) אינה אלא במ"ט שערי בינה ("חמישים חסר אחת"), וכמרומז גם בהענין ד"חולת אהבה"[179] (שלימות העבודה, כמוזכר לעיל (ס"ט) ש"לית פולחנא כפולחנא דרחימותא"). "חולה" בגימטריא מ"ט[180], אמנם, עי"ז זוכה לקבל מלמעלה – באופן של "סייעתא דשמיא" – גם שער הנו"ן.

[וע"ד המבואר בכ"מ[181] בדיוק לשון חז"ל[182] בנוגע למלאכות דשבת "ארבעים חסר אחת", ולא ל"ט מלאכות – כי, מספר המלאכות למדים ממלאכות המשכן, שנזכר "מלאכה" ארבעים פעמים, אלא שפעם אחת אינה מן המנין, כיון של"ט המלאכות הם כעניני חול, והמלאכה ה"אחת" קאי על כללות ענין המשכן – "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"[183], לעשות מכל עניני העולם (עובדין דחול) והעולם כולו משכן ודירה לו ית'].

---

177. ר"ה כא, ב, וש"נ.
178. מגילה ו, רע"ב.
179. לי הבי – שה"ש ב, ה.
180. ראה טעהמ"צ להאריז"ל פ' וירא, לקו"ת ברכה צז., ב. ד"ה חמישים שע"ב תרנ"ג. ועוד.
181. ראה אוה"ת ויקהל ע' ב'פט ואילך, ד"ה ארבעים מלאכות תר"ל. סד"ה וביום השבת עת"ר.
182. שבת עג, א – במשנה.
183. תרומה כה, ח, – וידוע הדיוק במ"ש "ושכנתי בתוכם", בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד (ראה אלשיך עה"פ, של"ה סט, א. ועוד).

וכפי שמצינו במשה רבינו – שעליו נאמר "חמישים שערי בינה נבראו בעולם כולן ניתנו למשה חסר אחת" – שלאחרי שלימות עבודתו, סמוך לפטירתו, זכה גם לשער הנו"ן, כמ"ש[184] "ויעל משה גו' אל הר נבו", ופירש המגיד[185] ש"נבו" אותיות נו"ן בו, הגילוי בו דשער הנו"ן.

ומזה מובן גם בכאו"א מישראל – שמצד ניצוץ משה שבקרבו [שלכן נאמר[186] "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה גו'", שיראה היא "מילתא זוטרתי"[187] אצל כאו"א מישראל, כמו אצל משה רבינו[188]], שייך גם אצלו (לא רק מ"ט שע"ב, אלא גם) גילוי שער הנו"ן, מעין ודוגמת גילוי שער הנו"ן דמשה רבינו.

ויתירה מזה: משה רבינו הגיע לשער הנו"ן רק בסיום עבודתו בעלמא דין, "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום"[189], "היום מלאו ימי ושנותי"[190], אבל לאחרי שמשה רבינו פתח את הדרך לכל ישראל, יכול כאו"א מישראל לקבל שער הנו"ן בעבודתו בעלמא דין, נשמה בגוף, לאורך ימים ושנים טובות.

וענין זה נעשה במיוחד בחג השבועות – יום החמישים, כאמור, שלאחרי העבודה דספה"ע שהם כנגד מ"ט שערי בינה, זוכים לגילוי שער הנו"ן ב"יום החמישים", חג השבועות, שבו מברכים "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה", ולא עוד, אלא, שמשנה לשנה[191] הולך וניתוסף בגילוי שער הנו"ן דבינה ביום החמישים באופן נעלה יותר.

---

184. ברכה לד, א.
185. הובא בלקו"ת במדבר יב, א ואילך, וראה בהנסמן בלקו"ש חב"ד ע' 257 הערה 33.
186. עקב יו"ד, יב.
187. ברכות לג, סע"ב.
188. ראה תניא רפמ"ב.
189. וילך לא, ב.
190. ר"ה יא, א, וש"נ. הובא בפרש"י עה"פ.
191. ראה אגה"ק סי"ד.

הרב אליהו: יש לומר שענין זה מרומז גם בפסוק[192] "תעבדון את האלקים על ההר הזה", ואמרו חז"ל[193] "הי' לו לומר תעבדו, אלא רמז לו לאחר חמישים יום תעבדון", כלומר, ביום נו"ן, היינו, עבודה שעל ידה מגיעים לשער הנו"ן.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לכאורה י"ל דגילוי שער הנו"ן קשור גם עם הגאולה העתידה, עלי' נאמר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, ואיתא בזהר[194] "נפלאות נו"ן פלאות".

ויה"ר שע"י מעשינו ועבודתינו בעניני ספה"ע (ובפרט לאחרי גילוי שער הנו"ן בחג השבועות דשנה שעברה ובשנים שלפנ"ז), נזכה תיכף ומיד (עוד לפני סיום ספה"ע, ואפילו לפני פסח שני) לגילוי שער הנו"ן (ובחג השבועות יהי' גילוי שער הנו"ן באופן נעלה יותר), וכן הגילוי דנו"ן פלאות דגאולה העתידה, ובפרט ע"י העבודה מתוך שמחה וטוב לבב – ששמחה פורצת גדר[195], החל מפריצת גדר הגלות, ובפשטות – גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו תיכף ומיד ממש, בלילה זה.

[**הרב אליהו:** איתא בזהר[196] שהלילה דיצי"מ הי' באופן ד"לילה כיום יאיר"[197].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ועאכו"כ בנוגע לגאולה העתידה – שאז יקויים היעוד "לילה כיום יאיר", דפשוטו דקרא מדבר בכל העולם כולו].

(והוסיף בחיוך:) ואם ישאלו "מה נשתנה הלילה הזה" – תפתר שאלה זו ביחד עם כל השאלות ע"י אליהו הנביא!

◇

192. שמות ג, יב.
193. ראה תו"ש עה"פ (אות קסז), ושי"נ.
194. ח"א רסא, רע"ב.
195. ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.
196. ח"ב לח, א.
197. תהלים קלט, יב.

יז. כ"ק אדמו"ר שליט"א: תודה רבה על הביקור, הצלחה רבה בכל העניינים, ובאופן של תמימות, "שבע שבתות תמימות תהיינה", ובפרט בשנה זו שהיא "שנה תמימה"[198], ונשמע בשורות טובות, ובקרוב ממש נתראה בארצנו הקדושה.

הרב שפירא אמר שיש בידו ספר תניא ישן ורשום בו הערות בכת"י, ויש קבלה בידו שהערות אלו הם כת"י של הצמח-צדק, ואמר לו כ"ק אדמו"ר שליט"א: אבקש שישלחו לכת"ר הערות הצ"צ על התניא שכבר נדפסו, ואם ישנם הוספות – תהי' לכם הזכות להפיץ תורתו של הצמח-צדק. וכדאי להעיר ששתי השמות "צמח צדק" הם שמותיו של משיח צדקנו[199].

הרב שפירא הציג את בנו הרב יעקב אלעזר הכהן שי', וכ"ק אדמו"ר שליט"א ברכו "יראה כהן בציון", תזכו לברך את בנ"י בארצנו הקדושה עד ביאת משיח צדקנו, ועאכו"כ לאחר ביאת משיח צדקנו. וכשאמר הרב שפירא שבנו הוא ר"מ בישיבה – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: השם "יעקב" קשור עם ענין התורה (כידוע[200] שאברהם יצחק ויעקב הם כנגד גמ"ח תפלה ותורה), ו"אלעזר" ע"ש "אלקי אבי בעזרי"[201].

הרב יהודה מוצפי שליט"א אמר שהרב המקובל יצחק כדורי שליט"א מירושלים ביקש למסור ד"ש מאד מיוחדת. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: תודה רבה להרב כדורי שליט"א, ותודה נוספת על מכתב הברכה, וכל המברך מתברך[202] בברכתו של הקב"ה שתוספתה מרובה על העיקר[203].

---

198. פרשתנו (בהר) כה, ל. וראה ערכין לא, א – במשנה. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פי"ב ה"ה.
199. ראה מעייני הישועה ע' 150 ואילך. ושי"נ.
200. מגלה עמוקות אופן רנ (בסופו). מגלה עמוקות עה"ת ר"פ לך. ועוד.-
201. יתרו יח, ד.
202. ראה סוטה לח, ב. רמב"ם הל' נשיאת כפים בסופן.
203. ב"ר פס"א, ד.

לא׳ שביקש ברכה על קבלת סמיכה ועל שידוך – אמר כ״ק אדמו״ר שליט״א: ״סמיכה״ צריך להיות בכל כחו[204], ובודאי ישקיע כל כחו בזה, והקב״ה יחליף כחו (״וקווי ה׳ יחליפו כח״[205]) ויתן לו כחות חדשים, וכן בנוגע לשידוך – שצריך להשתדל בזה בדרך הטבע, ואז, יעשה הקב״ה את שלו – ״יושב ומזווג זיווגים״[206] [ובפרט בעמדנו לאחרי שכבר נעשה הענין דקריעת ים סוף בשביעי של פסח, כולל גם הא ש״קשין לזווגן כקריעת ים סוף״[207]], ויה״ר שיהא בשעה טובה, וברכה והצלחה.

לא׳ שביקש ברכה בעניני פרנסה ועסק – אמר כ״ק אדמו״ר שליט״א: יקשר העסק במסחר עם העסק בתורה, וכמארז״ל[208] ״כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו כו׳ עול דרך ארץ״, אז נעשים כל העסקים ע״י הקב״ה[209] בשלימות, ויה״ר שנשמע בשורות טובות.

לא׳ שביקש ברכה לנחת מילדיו – אמר כ״ק אדמו״ר שליט״א: נחת חסידותי, לפנים משורת הדין, וברכה והצלחה בכל המצטרך.

[כ״ק אדמו״ר שליט״א יצא ללוות את הרבנים שליט״א, ועודד בידיו הק׳ את השירה של הנאספים שיחיו – ״כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון״[210]].

---

204. חגיגה טז, ב. רמב״ם הל׳ מעה״ק פ״ג והי״ג. הל׳ חגיגה פ״א ה״ט.
205. ישעי׳ מ, לא.
206. ב״ר פס״ח, ד. וש״נ.
207. סוטה ב, א. וש״נ.
208. אבות פ״ג מ״ה.
209. כמ״ש (ראה טו, יח) ״וברכך ה׳ אלקיך בכל אשר תעשה״ – אצלו במעשה לבד (בלא לב ולב – לקו״ת שלח מב, רע״ד, ובכ״מ), ומעשה זוטרתא.
210. ישעי׳ נה, יב.

הגאון רבי דוב בעריש שפירא – גאב"ד נאראל פלעטבוש

– יום שני ד"השבעה" יום ה' כ"ג שבט תשמ"ח –

חצי נחמה ונחמה שלימה

הרד"ב שפירא: אבי ביקשני למסור לרבי, שאיתא במשנה[1] "כהן גדול.. כשהוא מתנחם מאחרים .. הוא אומר להן תתברכו מן השמים", ומכאן ראי' שבזמן זה נותנים כחות מיוחדים לברך יהודים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יה"ר שיומשכו כל הברכות באופן ד"כפלים לתושי'"[2].

[כ"ק אדמו"ר שליט"א התעניין במצב הבריאות של הוריו, וכשהשיב, שהרופאים מרוצים ב"ה, ממצב הבריאות, העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שהעיקר הוא שההורים יהיו מרוצים].

הרד"ב שפירא: צערו של הרבי הוא צער של כלל ישראל, וצער של השכינה. השי"ת ינחם את הרבי ביחד עם כלל ישראל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הנחמה מצער זה היא רק חצי נחמה, ויה"ר שתהי' גם נחמה שלימה.

---

1. סנהדרין יח, א.
2. לשון הכתוב – איוב יא, ו. וראה שמו"ר רפמ"ו.

ביקור האדמו"ר רבי חיים מאיר יחיאל שפירא אב"ד נארול

יום ב' פרשת שמות, ט"ז טבת ה' תשל"ח – אחר תפלת המנחה

כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מזל טוב", לכם על הבר-מצוה (של הנכד שי'), ו"מזל טוב" גדול עוד יותר – על ייסוד הכולל בבני-ברק.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם לומדים בכולל גם שולחן-ערוך?

האדמו"ר מנארול: הנהגתי בבית המדרש שלי שילמדו בכל ליל שבת קודש "שולחן ערוך-הרב".

כ"ק אדמו"ר שליט"א (בחיוך): זהו "שוחד" עבורי – אך כוונתי לשאול האם לומדים בכולל שייסדתם "שולחן-ערוך", שכן לפי הידיעות שבידי בארץ-ישראל קיים מחסור ברבנים[1].

האדמו"ר מנארול: הכולל מבוסס על לימוד הוראה. כמה מהאברכים אף הוציאו כבר תעודות-הוראה (סמיכה).

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם הם קיבלו יורה-יורה וידין-ידין?

האדמו"ר מנארול: אכן, העיקר הוא יורה-יורה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם לומדים גם פרי-מגדים?

האדמו"ר מנארול: פרי-מגדים וחוות-דעת.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מספרים שלפרי-מגדים היתה שייכות עם הבעש"ט.

---

1. ראה גם בעת ביקור האדמו"ר מגור. נדפס לעיל.

האדמו"ר מנארול: שמעתי שהיתה לו שייכות לרבי ר' בער (המגיד ממעזריטש ז"ע), וקיבל ממנו ברכה.

פעם לאחר ששב מביקור אצל המגיד, שאלוהו, איזה רושם עשו עליו בני החבריא-קדישא של המגיד, השיב הפרי-מגדים שמרגיש את עצמו כל-כך שפל לגביהם כמו להבדיל הגוי כאשר קוראים לו להדליק את הנר בבית הכנסת היהודי ביום הכיפורים.

והוסיף: אומרים בשם הקדוש מרוזין זצ"ל שהתבטא פעם, שכאשר יהודים מרגישים חלישות בבחינת יד – חש הוא בחולשת ידיו. כאשר הם ישנים בבחינת רגל – חש הוא בשינת רגליו, ואם יהודים מרגישים חולשה כללית – חש כאבים בכל גופו. – האדמו"ר מליובאוויטש צריך להיות בריא – ואז תושפע בריאות לכל היהודים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אולי מתחילים קודם מכל היהודים שיהיו בריאים.

האדמו"ר מנארול: יהודים כאלה שהם ראשי ומנהיגי-הדור, בכחם להשפיע בריאות לכל שאר היהודים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הנני שמח מאד לשמוע שבכולל שלכם לומדים הוראה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א בירך את האדמו"ר מנארול בהצלחה, ופנה אל בנו, הרב בעריש שפירא שליט"א באומרו: הוא הרי מנהל גם כאן כולל (בעלזא בקראון-הייטס).

בן האדמו"ר מנארול אמר לכ"ק אדמו"ר שליט"א שמכיון וכאן מנהג המקום להזכיר את השם ביום ההולדת, ויום זה הוא יום הולדתו, לכן מבקש הוא ברכה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בירכו בשנה מוצלחת, לאורך ימים טובים וארוכים. אח"כ פנה כ"ק אדמו"ר שליט"א ואמר להאדמו"ר מנארול, ואמר: כיון שאין באפשרותי להיות בעצמי בארץ-ישראל, אמנה אתכם כשלוחי,

כידי, שתעשו בכסף זה כטוב בעיניכם (כמדומה שהתבטא: כהשתתפות שלי בהוצאות). הוציא מסידורו שטר של 100 לא״י ונתן להאדמו״ר שליט״א.

[כ״ק אדמו״ר שליט״א נתן לנכד האדמו״ר (הבר-מצוה) שטר של דולר אחד, ובירכו.

אח״כ אמר: כאשר נותנים לבן צריכים גם לתת לאב, ונתן להרב בעריש שפירא כנ״ל. אח״כ הוסיף להנ״ל שיתן גם לבנותיו שעמדו בצד, לכ״א כנ״ל].

הרב בעריש שפירא אמר לכ״ק אדמו״ר שליט״א שהן (הבנות) מדליקות נרות-שבת-קודש. **כ״ק אדמו״ר שליט״א** אמר שהוא יודע זאת שכן הוא סיפר לו מכבר שבמשפחתם נהוג שגם ילדות קטנות מדליקות נרות-שבת-קודש.

הרב בעריש שפירא שליט״א אמר: כן, הן מצד בעלזא והן מצד קוידנוב.

האדמו״ר מנארול: כשהייתי אצל חותנכם, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ ז״ע סיפר שהם מחותנים ג״פ עם קוידנוב.

כ״ק אדמו״ר שליט״א: והחוט המשולש לא במהרה ינתק[2]. – נוהג הנני לומר כשמספרים לי על ילדה המדליקה נרות-שבת-קודש – יאיר מזלא[3].

טרם צאתם אמר **כ״ק אדמו״ר שליט״א:** יישר כח על שנתתם לי אפשרות להפגש עמכם, פארט געזונד וכו׳.

---

2. קהלת ד, יב.

3. ראה זח״א מח, ב. לקו״ש חי״ד ס״ע 198 ואילך.

האדמו"ר רבי צבי שפירא מבלוז'וב

– יום השביעי ד"השבעה" – יום ג' כ"ח שבט תשמ"ח –

רוב שנים יודיעו חכמה

ביקש ברכת רפואה עבור אביו, האדמו"ר מבלוז'וב. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

יאריך ימים על ממלכתו, ובאופן ד"רוב שנים יודיעו חכמה"[1], היינו, שיתוסף גם בענין החכמה כו', וינצל זה באופן דיפוצו מעינותיך חוצה, ומתוך שמחה וטוב לבב.

הר"צ שפירא: יה"ר שהרבי יזכה לראות בנחמת ציון וירושלים, ביחד עם כלל ישראל, במהרה בימינו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אמן, בקרוב ממש.

❖ ❖ ❖

1. איוב לב, ז.

הוספות

חוספות:

ביקורי אדמורי"ם בעת השבעה ז–ט תשרי ה'תשכ"ה

פתגמין קדישין ואמרות טהורות מתוך פגישות רבנים ואדמורי"ם עם הוד כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש בעת מעמד חלוקת שטרות לצדקה

ראשי–פרקים מדברי כ"ק אדמו"ר שליט"א בעת ביקורי האדמו"רים, רבנים וגדולי–תורה שבאו לנחמו על פטירת אמו חרבנית החצדקנית מרת חנה ע"ח – נסתלקה בשבת תשובה בעת עלות המנחה ח' תשכ"ה

האדמו"ר רבי יואל מסאטמער

כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל איך נוהגים אבלים בענין הליכה למקוה לפני תפלת מנחה של ערב יום-הכיפורים[1]?

האדמו"ר מסטמער השיב: בודאי שהולכים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרי בשולחן-ערוך לא כתיב כן[2].

והוסיף: הפעם היחידה שמצינו שערב חג דוחה את האבילות – הוא ערב יוהכ"פ, דבכל דוכתא אמרינן דהחג עצמו דוחה, משא"כ **ערב** יוהכ"פ שהוא עצמו דוחה, וטעמו של דבר משום שלעריוהכ"פ יש דין יו"ט, וראי' לכך – ממה שאומרים "על חטא כו'"[3].

האדמו"ר מסטמער אמר דלפי זה צריך לומר דבמנחה אין דין אבילות כלל, שהרי בבוקר אין אומרים תחנון[4], ובמנחה אומרים, ש"מ דלשעת מנחה הוי דין חדש.

---

1. ראה שו"ע אדה"ז סי' תרו, סי"ג.
2. ראה שם סי"ד (במי שיש לו מת קודם יוה"כ) "דיש לו לאחר הרחיצה והטבילה כל מה שאפשר שיהיו סמוך לחשיכה" (והוא ממג"א סק"י).
3. ראה סימן תרז בארוכה.
4. ראה סימן תרד ס"ד.

האדמו"ר רבי משה יחודה לייב רבינוביץ ממונקאטש

האדמו"ר ממונקאטש שאל אם מה שדובר קודם (עם אדמו"ר מסטמער) הוא ממעלת יום-הכיפורים? כ"ק אדמו"ר שליט"א השיב בהדגשה שזהו ממעלת יום-הכיפורים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א התעניין אם ישנם עוד חלקים משאלות ותשובות זקנו "מנחת אלעזר" שלא הודפסו, והוסיף שאת אלה שהודפסו כבר ראה, ומהנכון שידפיסום מחדש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א סיפר כי הי' זקוק לספר זה ושאל אותו ממישהו, וזה הביא לו תועלת. הספר הוא בבחינת "דבר בעתו מה טוב": הליטאים שוקלים וטרים אך אינם מגיעים למסקנא ברורה, וב"מנחת אלעזר" הדברים ברורים.

אח"כ סיפר כי פעם ראה אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר (מוהריי"צ נ"ע) מכתב כתוב, ובראשו, כמה שורות של תוארים (ה' או ו') ועל שאלתו למי הוא מופנה? השיב (מוהריי"צ נ"ע) שהוא ל"מנחת אלעזר".

[בזכרון אחדים: כמדומה שישנה תשובה של ה"מנחת אלעזר" בענין טבילת אבל ביוהכ"פ].

חגאון רבי יוסף דוב חלוי סולוביצ'יק

כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שמכמה מקומות מוכח שהאנינות מסתיימת בקבורה, והגרי"ד העיר שלדעתו האנינות מסתעפת באבילות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שישנה משנה מפורשת שעל הרוגי בית דין "לא היו מתאבלין אבל אוננין שאין אנינות אלא בלב"[5] – שמכך מוכח שהם ב' ענינים נפרדים. אח"כ המשיך כ"ק אדמו"ר שליט"א לדבר בענין אנינות ברגל, איך פסק הרמב"ם[6] דיש אנינות ברגל והרי מצווים על השמחה כדכתיב "ושמחת[7] בחגך"[8]?!

[**הגרי"ד העיר:** א שטארקע קשיה (- קושיא חזקה)! וכ"ק אדמו"ר המשיך] אלא, החילוק שבין יום-טוב לכל השנה הוא – שבחול האנינות היא בגלוי ובעיקר, והשמחה היא ענין טפל. וברגל האנינות היא בהעלם והשמחה בגלוי – וביאר זאת עפ"י מאמר הזהר[9] שהובא ונתבאר באגרת-התשובה[10] בכייה תקיעא בלבאי מסטרא חדא וחדוותא בליבאי מסטרא אחרא.

---

5. סנהדרין מו, ב. הובא ברמב"ם הל' סנהדרין פי"ג ה"ו.
6. ראה פירוש המשניות דמאי א, ב. וראה לקו"ש ח"ט ע' 361. חכ"ד ע' 522.
7. ראה טז, יד.
8. ראה רמב"ם הל' יו"ט פ"ו ה"ז (טו"ב). וראה שם פ"ז הט"ז.
9. ח"ג עה, א.
10. פי"א (ק, א-ב), וכן הובא בלקו"א פל"ד.

הגאון רבי יצחק קריגער – אב"ד בניו-יורק

ההבדל בין התשובה שלנו לתשובת אנשי נינוה, דבנינוה היו גויים, וגויים הרי תולים בזמן ומקום ולכן תשובתם מועילה רק בנוגע מכאן ולהבא[11]. משא"כ ישראל כשעושים תשובה מתחברים עם הקב"ה שהוא למעלה מזמן ומקום ולכן מתוקן גם העבר[12]. זהו גם הטעם לכך שהרמב"ם[13] הפליג במעלת בעלי תשובה, שהוא רצוי וחביב יותר מכפי שהי' קודם החטא.

❖

האדמו"ר רבי יהודה ארי' פערלאוו מנאוואמינסק

[האדמו"ר מנובומינסק ישב ושתק כדין שהאבל פותח[14]. כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר: אינני יודע אם בכל פעם צריך האבל לפתוח]

דובר בענין לימוד הקבלה שמותר לאבל ללמוד בה[15], כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר: סייג לחכמה שתיקה[16]. חכמה הוא ענין הדיבור, אבא יסד ברתא[17], ושתיקה הוא סייג – גבוה מחכמה, דשתיקה הוא ענין הכתר, שזהו ענין רזי תורה שאין מוסרין תורה אלא למי שלבו דואג בקרבו[18].

---

11. ראה יו"ד סי' שעו.
12. ראה נתיב החיים רנח ס"ק א (בשם הר"ה מפאריטש). וראה שד"ח מע' אבלות סכ"ה.
13. אבות פ"ג מי"ג. אדר"נ פכ"ו, א.
14. ראה יו"ד סי' שעו.
15. ראה נתיב החיים רנח ס"ק א (בשם הר"ה מפאריטש). וראה שד"ח מע' אבלות סכ"ה.
16. אבות פ"ג מי"ג, אדר"נ פכ"ו, א.
17. זח"ג רנח, א (הובא בתניא פנ"ג (עד, ב). אגה"ק פ"ה (קז, א). קו"א ד"ה להבין פרטי ההלכות דלא שכיחי).
18. ראה חגיגה יג, א.

האדמו"ר מסטריז'וב

דובר בענין טבילה בערב יוהכ"פ[19].

אדמו"ר מסטריז'וב אמר שבשו"ע אדמו"ר הזקן כתוב שיהי' "סמוך לחשיכה"[20] – ואולי אפ"ל שהכוונה היא סמוך למנחה, שהרי הרב אינו מקצר.

כ"ק אדמו"ר שליט"א העיר על כך: והרי גם מדייק הוא[21].

(ההמשך חסר).

הגאון רבי דוד דוב הולאנדער

בודאי שאין אבילות ביום-הכיפורים, שכן, נוסף על כך שאין ענין אבילות ביום-טוב, הרי יום-הכיפורים ענינו מצות התשובה שצריכים לקיימה מתוך שמחה ו"בשמחה רבה"[22].

[נוסח ב': אבילות הרי ענינה תשובה[23] – וצריך לקיימה בשמחה].

---

19. ראה גם לעיל בעת ביקורי האדמו"רים מסטמער וסקולען זצ"ל, ויבלחט"א - האדמו"ר ממונקאטש שליט"א.

20. סי' תרו, סי"ד.

21. וכמ"ש הרבנים "בני הגאון המחבר ז"ל" בהסכמתם לתניא: "כתבי ידו הקדושה כו' בדקדוק גדול לא חסר ולא יתר אות א'".

22. אגה"ת פי"א (קא, א.)

23. רמב"ם הל' אבל פי"ד הי"ב.

הגאון רבי יצחק חוטנער

[כשנכנס הרה"ג ר"י הוטנער שאל כ"ק אדמו"ר שליט"א דבר מה בענין מה שאומרים בקדיש "ואמרו אמן". מרוב אימה ופחד אמר הר"י: אין אומר ואין דברים.

אח"כ כשיצא – יצא כשפניו אל פני כ"ק אדמו"ר שליט"א].

פתגמין קדישין ואמרות טהורות מתוך פגישות רבנים ואדמורי"ם עם הוד כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש בעת מעמד חלוקת שטרות לצדקה

האדמו"ר רבי יחזקאל אשלג, אמר לכ"ק אדמו"ר שליט"א שברצונו לפרסם קול קורא שיתחילו ללמוד קבלה, ובפרט שאדמו"ר הזקן כותב שזה יקרב את הגאולה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אצלנו, בחסידות חב"ד, מבואר שבחסידות חב"ד מובאים ענינים מתורת הקבלה, ובתוספת ביאור בדרך של חכמה, בינה ודעת. וממילא כשלומדים חסידות חב"ד לומדים בתוך כך גם את עניני הקבלה שבתוכם.

ממילא, אם תכתבו קול קורא כזה הרי זה כאילו אומרים שלא די בלימוד חסידות חב"ד, בשעה שאדמו"ר הזקן אומר ש'יוצאים ידי חובה' בלימוד חסידות חב"ד. יעזור לכם השי"ת שיהיה לכם את ה"נהרא נהרא ופשטיה", אך אני, בתור נכד של אדמו"ר הזקן, איני יכול לכתוב נגד אדמו"ר הזקן.

הנ"ל: כמדומני שאדה"ז באגה"ק סימן כ"ה, כותב שהחסידות שלו היא בהתאם לכתבי האריז"ל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אבל אדמו"ר הזקן עצמו כותב גם את אותה איגרת גופא, וכן את ספר התניא ועוד מאות מאמרים, הרי ברור שהוא לא יכתוב סתירה לדברי עצמו באותה איגרת. אלא מאי? – "נהרא נהרא ופשטיה". לכן איני שולל את מה שאחרים כותבים, אלא שאצלנו לימוד הקבלה הוא דרך לימוד חסידות חב"ד, שבה לומדים קבלה, נגלה וחסידות - הכל כאחד.

דולר נוסף: איך שתחליטו - שתהיה הצלחה רבה, נהרא נהרא ופשטיה. בשורות טובות, הצלחה רבה.

(אדר"ח אדר, ה'תש"נ)

האדמו"ר רבי שמחה אשלג, הביא ספרים שכתב על ספרי סבו בעל פירוש "הסולם" על הזוהר (על פי הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א), אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרי אתם לומדים הן נגלה והן קבלה, וממילא אתם בוודאי יודעים ש"סולם" בגימטריא 'סיני' וכל הדברים הטובים. שיהיה "סולם... מגיע השמימה", נשמות בגופים.

דולר נוסף: עבור הספרים שכבר הוצאתם לאור. דולר נוסף: עבור הספרים שתוציאו לאור בעתיד.

הנ"ל: אשתדל להדפיס עוד ספרים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: עליכם 'לחטוף' ("אריינכאפן") לפני שמשיח יבוא, מכיון שאינני יודע איך יהיה הסדר אז.

הנ"ל הציג אחד מתומכיו באמרו שעוזר לו קצת בהדפסת הספרים.

ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: השי"ת יעזור, שהוא יעזור 'הרבה', לא רק 'קצת'.

(כ"ד סיון, ה'תש"נ)

האדמו"ר רבי שמחה אשלג, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: הצלחה בהפצת המעיינות חוצה.

הנ"ל: אמן. אנו זקוקים לברכה עבור יהודי ארץ הקודש שיהיו אצלם רק ענינים טובים ולא, חס ושלום, דברים רעים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: דברים רעים לא יכולים להיות בארץ הקודש! הארץ בעצמה מוקיעה את הדברים הרעים! שיהיה רק טוב, והעיקר - רק טוב הנראה והנגלה מתוך מנוחת הנפש והגוף. וללמוד פנימיות התורה ונגלה דתורה, ואז יהיה 'קאתי מר - דא מלכא משיחא'.

דולר נוסף: עבור הצלחה רבה ליהודים בארץ הקודש.

(ז' מנ"א, ה'תש"נ)

הרה"ג רבי מנחם בורנשטיין, הציג בפני כ"ק אדמו"ר שליט"א קופסא המכילה סממנים שונים, סממני הקטורת שאסף ממקומות שונים בעולם, ונתן במתנה לכ"ק אדמו"ר שליט"א בצירוף ספר המציע את השיטות השונות בנושא התכלת ושאר הצבעים שהיו בבית המקדש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לו דולר נוסף באמרו: עבור הספר, על פי האמור בסנהדרין. אחר כך פנה אל המזכיר הריל"ג (שקיבל את הספר והסממנים לידיו) באמרו: את הקטורת יש להחזיר לו, ואמר להנ"ל: הקטורת צריכה להישאר אצלך מכיון שאתה צריך להראותה לאחרים, שמישהו אחר יוכל להשתמש בזה. אם זה יישאר כאן, זה ילך לאיבוד. ואילו כשזה יהיה אצלך אזי מזמן לזמן תשתמש בזה לפרסום ענין המשכן והמקדש.

(ט"ו טבת, ה'תשנ"ב)

להרה"ג רבי יוסף בר שלום, הרב הראשי לבת ים, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: בתור אחריות של רב ראשי, אתה צריך להיות הראש של כל הקהילה. בשו"ט.

הרב בר שלום: צריכים ברכה בשביל זה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אמן. ברכה ישנה מהקב"ה.

(ג' כסלו, ה'תשנ"ב)

להרה"ג רבי יצחק גליקסברג, רב העיר גבעתיים וחבר מועצת הרבנות הראשית, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: שיהיה כשמו כן הוא - שתהיה "א גליקלעכער מענטש" (אדם מאושר), ותעשה את הסביבה "גליקלעך" (מאושרת), ושיהיה "אין א גוטן אופן" (באופן טוב).

(כ"ב כסלו, ה'תנש"א)

כ"ק אדמו"ר שליט"א בירך את **הרה"ג רבי שמואל גרוס**, רבם של חסידי גור באשדוד: בשורות טובות, יאריך ימים על ממלכתו. ושתכוון לאמיתתן של ההלכות.

למי שהציג את הנ"ל נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א דולר נוסף: כפליים לתושיה - עבור הבאת רב לכאן.

הנ"ל ביקש ברכה שיוכל לקרב את אחינו בני ישראל המגיעים לאשדוד.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שיהיו בשורות טובות. בנבואת הגאולה בתנ"ך מוזכרת אשדוד במיוחד, הרי זה סימן שיש לכם שליחות שם לזרז את ביאת המשיח, ושיהיה מתוך שמחה וטוב לבב.

(אדר"ח אדר, ה'תש"נ)

הרה"ג רבי מאיר גרינברג, גאב"ד קייזמארק, אמר לכ"ק אדמו"ר שליט"א שב"ה התקיימו דברי הרבי שבירכו בפעם שעברה בבשורות טובות בקרוב ממש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זה שייך במיוחד לראש השנה לאילנות, שכן אילן מוציא פירות, הוא מחזיק מעמד למעלה משנה. ויהי רצון שהפסקי-דין שלכם יחזיקו מעמד עוד יותר... דולר נוסף: גם זאת (נתינה לצדקה. הרושם) צריכים רבנים לעשות.

לנכדו של הנ"ל אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: בשורות טובות, שתלך מחיל אל חיל ותהיה פוסק דינים כמו הסבא, או אפילו יותר. (להנ"ל בחיוך:) הרי כתוב "אין אדם מתקנא בבנו", ומן הסתם זה מתייחס גם לנכד.

(יום א', ט"ז שבט, ה'תש"נ)

הרה"ג רבי יצחק גרשטנקורן, רבה של קרית מלאכי, אמר שפועלים שם רבות בהפצת היהדות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: 'שמח בחלקו' הוא, בכלל, דבר טוב, אבל בנוגע לעניני תורה ומצוותיה צריכה להיות תמיד הוספה. אם אתה רוצה להיות 'שמח בחלקו' על העבר, לבריאות, תהיה יהודי שמח... אבל בנוסף לכך, יש להשתדל שיהיה כמה פעמים ככה.

הנ"ל: כעת הוקם בית כנסת עבור עולי רוסיה כדי לקרבם ליהדות. הם עדיין אינם רגילים להתפלל, אך בחברת חסידים הם מושפעים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אצלם אין צורך לתבוע שיהיה "כחדשים", אצלם זה "חדשים" ממש. דולר נוסף: שיהיו בשו"ט, הצלחה ברבנות. יאריך ימים על ממלכתו.

(י"א תמוז, ה'תנש"א)

א' ביקש דולר עבור **הרה"ג רבי יהודה גץ**, רב הכותל המערבי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: היתה לו שם לא מכבר איזו אי-נעימות, אבל כנראה שהצליח ("ער האט אויסגעפירט, וויזט אויס"), שיהיה בשעה טובה. דולר נוסף: עבור הרב גץ.

(כ"ח תשרי, ה'תשנ"ב)

להרה"ג רבי פרץ טוביה דייטש, אב"ד חליסה בני ברק, שהביא ספר ("שמן הטוב" על חנוכה) נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א דולר נוסף באמרו: עבור הספר. עבור ספר צריך לשלם.

הנ"ל בירך את כ"ק אדמו"ר שליט"א באריכות ימים ושנים טובות. וכ"ק אדמו"ר שליט"א ענה: אמן, בתוך כלל ישראל.

הנ"ל סיפר לכ"ק אדמו"ר שליט"א שבכוונתו לפתוח בית מדרש בבני ברק.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שיהיה בשעה טובה, וכשיתווסף עוד בית כנסת יבוא המשיח קודם. הוא ממתין שישלימו את השיריים. בית הכנסת איננו שיריים אלא דבר שלם. שיהיה בשעה טובה.

(ו' טבת, ה'תנש"א)

הרה"ג רבי דוד דב הולנדר, סיפר לכ"ק אדמו"ר שליט"א שע"פ הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א ביקר בכפר חב"ד, וגם כתב על כך כתבה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זה כבר נדפס, מן הסתם. דולר נוסף: עבור כל הנשמעים לקולכם.

(י' אדר, התנש"א)

הרב דוד הולנדר אמר לכ"ק אדמו"ר שליט"א שבראש השנה יהיה בברייטן ביטש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מסתמא כבר הכנתם את הדרשות.

הנ"ל: הכנתי 'משהו'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: רק 'משהו'?

הנ"ל: הכנסתי זאת לכ"ק אדמו"ר שליט"א, ואני מבקש את הסכמת הרבי האם זה טוב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לשם מה אתם זקוקים להסכמה שלי? הרי אתם מומחים בדבר!

הנ"ל: כדי לדעת האם זה טוב גם "למעלה" ולא רק בעיני.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כשם שנושא ששייך לרופא צריך לשאול רופא ולא רב, כך בנוגע לנושא ששייך לדרשן צריך לשאול דרשן.

הנ"ל: והרי הרבי "דוקטור" בנושאים רבים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אבל אינני דרשן.

הנ"ל: הלוואי על כל עם ישראל...

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שיהיה באופן טוב.

(ט"ו אלול, ה'תנש"א)

הרה"ג רבי אלחנן היילפרין, נשיא התאחדות החרדים בלונדון,

כ"ק אדמו"ר שליט"א: "טורא בטורא לא פגע", אבל "איניש באיניש פגע"!

הנ"ל: ברצוני לבשר בשו"ט. נכדי נהיה חתן אתמול עם בתו של האדמו"ר מסלונים, בני ברק.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מן הסתם זה "ענבי הגפן בענבי הגפן". שיהיו לכם תמיד בשו"ט, ובאופן דהולך ומוסיף ואור. הרי זהו הלימוד הראשון מחנוכה - שאין להסתפק בשבעה נרות, אלא יש צורך גם בנר שמיני. דולר נוסף: אני נוהג לעשות כל אחד לשליח לצדקה.

(ו' טבת, ה'תנש"א)

הרה"ג רבי אשר זליג וייס, ראש ישיבת רוז'ין בני ברק, סיפר שהגיע היום מאה"ק.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שיהיה בשעה טובה, ויפוצו מעיינותיך חוצה, ובשו"ט.

הנ"ל ביקש ברכה עבור הצלחת ישיבתו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כשאני אומר "יפוצו מעיינותיך חוצה" - כוונתי לישיבה. רק שעליך לעשות את המוטל עליך כדי שזה יגיע גם ל"חוצה".

הנ"ל נתן לכ"ק אדמו"ר שליט"א את הספר "מנחת אשר" שהוציא לאור.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מן הסתם ידוע לך שיש הרבה ספרים בשם "מנחת אשר".

הנ"ל אמר שהוא נכדו של ה"מנחת אשר".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: משענגער?

הנ"ל: כן.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הצלחה רבה. דולר נוסף: כתוב שעל דבר טוב צריך לשלם.

(ו' טבת, ה'תנש"א)

את **הרה"ג רבי בנימין ווילִיגער**, בירך כ"ק אדמו"ר שליט"א: שנים ארוכים ובריאות. יאריך ימים על ממלכתו.

הנ"ל סיפר שלפני שנים רבות מסר לו הרב ישראל ג'ייקובסון חבילת פ"נים למסור לכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע, וכשהרבי קיבל זאת השתנו פניו לגמרי. כשסיפר זאת לחסיד רבי איצ'ה מתמיד אמר לו: אצלנו אין זה חידוש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בני רבעים" היא ברכה ליוסף הצדיק, והיא התקיימה בכם. שתזכו להיות בחתונה שלהם.

(ה' חשון, ה'תשנ"ב)

להרה"ג המקובל רבי יוסף ווינשטאק, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: שלום עליכם! זה זמן רב שלא ראיתיך! אתה מגיע מארץ ישראל וחוזר לארץ ישראל. אם כן, תיעשה ארבע פעמים ככה, כפי שהגמרא אומרת שכשבאים לחוץ לארץ ואחר כך חוזרים לארץ ישראל נעשים ארבע פעמים ככה.

מה יהיה עם הדפסת ספרים?

הנ"ל: אני עוסק כעת בכתיבת ספר אודות תפילין, קריאת שמע, ציצית וכו'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרי אלו ענינים שכל היום זמנם. אם כן, יוצאים בהם ידי חובה עבור כל החיים. בשו"ט ואריכות ימים ושנים טובות.

הנ"ל הציג את נכדו שמתחתן השבוע.

כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן דולר נוסף עבורו באמרו: לא לקדש בזה...

כשפנה ללכת אמר לו כ"ק אדמו"ר שליט"א: אל תשכח את כתובתי כשהספר יודפס...

(ג' אדר, ה'תנש"א)

הרה"ג רבי נחום צבי יוספי, רב ביהמ"ד הגדול בבורו פארק, הודה בפני כ"ק אדמו"ר שליט"א למי שהכניס אותו לכאן.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מה זאת אומרת "הוא הכניס אותך"? אתה למדת בתומכי תמימים עוד לפני שהוא נולד! דולר נוסף: כפליים לתושיה בכל העניינים.

(ב' ניסן, ה'תנש"א)

"השפעה בכל כדור הארץ"

את הרה"צ רבי יצחק כדורי, זקן המקובלים, בירך כ"ק אדמו"ר שליט"א: יאריך ימים על ממלכתו, יפוצו מעיינותיך חוצה. בשורות טובות.

המקובל הרב כדורי: אנו עומדים לבנות עכשיו ישיבה גדולה ותקרא: "נחלת יצחק" בישיבה זו ילמדו גם קבלה ולא סתם קבלה אלא הלכה למעשה נבקש את כבודו שיברך אותנו שנצליח.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: היכן הבנין?

המקובל הרב כדורי: בירושלים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ברכה והצלחה, ושיהיו כל הענינים בהצלחה רבה, ובנין גדול זה יהיה הכנה קרובה לבנין האמיתי - בנין בית המקדש השלישי, בקרוב ממש.

הנ"ל ביקש ברכה שיצליחו לגמור את בניית הבנין.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הצלחה רבה ומהירה, תוך ביאת משיח צדקנו בקרוב ממש, ואז זה ישפיע על כל כדור הארץ, בהתאם לשמכם - **כדורי** - להשפיע לא רק בארץ הקודש, אלא **בכל כדור הארץ**.

כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לו שלושה דולרים נוספים: ברכה משולשת. נמצאים אנו בְּיֶרח השלישי, שתהיה הגאולה השלישית בבית המקדש השלישי. בשורות טובות - לא רק על פי הקבלה אלא גם על פי נגלה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יש למר ספרים שכתב?

המקובל הרב כדורי: שלחנו לכבודו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מה ששלחתם היה מה שכתבו אחרים (סידורים עם כוונות הרש"ש)

נכדו של המקובל ענה שאחרים כותבים את דבריו.

ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: ישנם מצוות שאדם צריך לעשות בעצמו.

לבנו של הנ"ל אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שימלא את רצון אביו גם בעניני קבלה.

המקובל הרב כדורי: שנזכה לבניין ביהמ"ק השלישי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מקדש א-ד-נ-י כוננו ידיך!

אחד מהמלווים סיפר לכ"ק אד"ש כי המקובל הרב כדורי הגיע לארה"ב להשתתף בברית מילה של נינו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שיקוים בו ברכת יוסף הצדיק "בני שלשים ובני רבעים"[1].

(כ"ד סיון, ה'תש"נ)

1. בראשית נ, כג.

כאשר עבר **הרה"ג רבי שאר ישוב כהן, רבה של חיפה**, שאלו כ"ק אדמו"ר שליט"א האם הכל בסדר.

הנ"ל: ברוך השם. האם קיבל כ"ק אדמו"ר שליט"א את שלושת הספרים ששלחתי?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כבר מזמן קיבלתי. גם נשלח אישור על כך. האם לא קיבלתם את האישור?

הנ"ל: לא, לכן שאלתי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בכל אופן, הספרים הגיעו לכאן.

הנ"ל: שלחתי לרבי גם ספר של אבי עם מכתב בענין 'ראיה' ו'שמיעה' בקשר ל'שנת הארבעים'. האם זה הגיע?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לא.

הנ"ל: הרי "חזקה שליח עושה שליחותו"?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מן הסתם, משהו 'התערב' באמצע הענין... הרי יש דיון שלם בש"ס אודות החזקה שלא התקיימה.

הנ"ל: אשתדל לתקן זאת.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כפליים לתושיה, בשורות טובות, הצלחה רבה. הרי יש לכם ברכה מהקב"ה, "ואני אברכם".

הנ"ל: הרי "רבם של ישראל" הוא גם כהן.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כתוב שבמתן תורה היו כל ישראל כהנים. השי"ת ציוה "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים". הרי בקרוב יבנה בית המקדש, ויתחילו הוויכוחים ("דינגעניש") על כך...

הרה"ג רבי שאר ישוב כהן, רבה של חיפה, הציג את בתו וחתנו שהוא לוי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א (לחתנו): לא נורא. הרי נאמר בכתבי האריז"ל על לעתיד לבוא שהלויים יהיו כהנים. אם כן, תהיה לך תמיד שייכות לכהונה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א (להרב כהן): האם אתה מברך ברכת כהנים בכל יום או בכל שבת?

הנ"ל: אני מברך בכל יום.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אם כן, כיצד אתה נוהג כאן? אומרים שיש כאן בית הכנסת של ספרדים שמברכים בכל יום.

הנ"ל: ביהכנ"ס הזה רחוק מהמקום בו אני מתאכסן.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בכל אופן, כשתחזור תברך מיד.

הנ"ל אמר שמכיון ש"הכל מעלין לירושלים", הנהיגו אצלם בחיפה את מנהג ירושלים לברך בכל יום.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שיהיה באופן טוב.

הנ"ל: אבל צריכים כבר לחזור לירושלים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הכל מעלין לירושלים", בשו"ט. ואל תשכח לקחת גם אותנו לירושלים.

הנ"ל: במהרה בימינו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בקרוב ממש. "ואני אברכם".

(כ"ב אלול, ה'תנש"א)

הרה"ג רבי ישראל מאיר לאו, הרב הראשי לתל אביב, סיפר שבתל אביב בונים מקוה בור ע"ג בור, ובתחילה היו ערעורים על כך.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בטח ידוע לכם הדין בנוגע לשטר שיצא עליו ערעור הוא שכל זמן שלא היה ערעור לא מקיימים אותו בבית דין, ואזי יש תמיד מקום לערעור, אך לאחר שהיה ערעור קיימו אותו, שוב "אין אחר מעשה בית דין כלום".

הנ"ל: היה ערעור גדול.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כדאי לקבוע קופת צדקה בחדר שלפני המקוה, כדי שהטובלים שם יוכלו לתת שם לצדקה. דולר נוסף: לתת לצדקה בקופת הצדקה שיקבעו בחדר לפני המקוה.

(י"ז סיון, ה'תש"נ)

הרה"ג רבי ישראל מאיר לאו, הזכיר אודות בנית מקוה בור ע"ג בור בתל אביב, וכן בלונדון, וביקש ברכה לפעולותיו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שתלכו מחיל אל חיל, ותשתדלו 'לחטוף' ("אריינכאפן") כל עוד הינכם רב בתל אביב. אני שומע שאתם נעשים הרב הראשי בעוד שנתיים או אפילו קודם לכן.

הרב לאו: בעזרת הברכה של הרבי...

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אבל על דבר כזה אי אפשר להכריח. דרושה הסכמה שלכם, וכאשר אפעל אצלכם שתהיו רב ראשי, מסתמא זה יבוא לפועל. ועוד דבר: כאשר יודעים שמישהו עתיד להיות רב ראשי בעוד כמה שבועות, כבר מתחילים לשמוע בקולו "על החשבון", כך נהוג ברבנות. שיהיו בשו"ט.

הרב לאו איחל שכ"ק אדמו"ר שליט"א יהיה בריא עד ביאת גואל צדק באמרו שאנו צריכים את ברכת הרבי בכל הענינים בארץ ישראל גם בנוגע

לעולים - **כ"ק אדמור שליט"א העיר:** "במיוחד העולים מרוסיה" - בנוגע לעניני יהדות וחינוך.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אצל העולים מרוסיה ישנו סיוע מיוחד, כיון שהשינוי הוא מן הקצה אל הקצה. גם כאשר מקרבים מישהו שנמצא באמצע הדרך זהו הישג גדול, אבל כשמקרבים מישהו שגדל במדינה ההיא, ששבעים שנה לא איפשרו להביא להם יהדות, הרי זו הצלחה לא רק בענין של פיקוח נפש ממש, אלא גם בעלת השפעה בכל העולם כולו, גם במדינות אחרות ואפילו בארה"ב. יש הסבורים שכאן כבר אין צורך לעבוד, אך האמת שגם כאן צריכים לעבוד.

הרב לאו הציג את בתו מרת שילה, וכ"ק אדמו"ר שליט"א אמר: מן הסתם היא יודעת ש"כי יבוא שילה" - הכוונה למשיח. שיתכוננו לכך...

(ט"ו אלול, ה'תנש"א)

הרה"ג רבי ישראל מאיר לאו, סיפר לכ"ק אדמו"ר שליט"א כי הדפיס את ספרו "יהדות הלכה למעשה" בשפה הרוסית.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כיצד יכולתם להכניס את כל המנהגים היהודיים בספר אחד? רק רב יכול להרשות זאת לעצמו...

הרב לאו: במהדורה בעברית יש 730 עמודים וברוסית יש 540 עמודים. זה ספר על סדר היום, סדר השנה וסדר החיים של יהודי, החל מ"מודה אני" וכלה ב"אני מאמין".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זה גם ליהודים בחו"ל?

הרב לאו: יש כמה הערות עבור היהודים בחו"ל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אתם דוברים גם רוסית?

הרב לאו: לצערי שכחתי. כשהייתי בבוכנוולד הייתי בין שבויים רוסיים ושם היה אחד מרוסטוב שכמעט אימץ אותי והוא לימד אותי רוסית אבל עם הזמן שכחתי, לצערי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרי כעת יש אצלכם עולים מרוסיה, והם מסתמא ירעננו את השפה.

הרב לאו: זה יקח זמן. לפני זמן מה הייתי ברוסיה, במארינא רושצ'ה, בביהכנ"ס הגדול במוסקבה ובלנינגרד, והיה נדמה שאני מכיר את השפה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אתם אומרים 'מארינא רושצ'ה' ללא מבטא רוסי...

(הרב לאו חזר על המלים במבטא רוסי).

אחר כך סיפר הרב לאו כי חתם על תצהיר מיוחד אודות שבע מצוות בני נח, וזה נשלח לראשי מדינות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: נודע לי שאתם נוסעים ליפן.

הרב לאו: אני בא כעת מיפן. הייתי בקיוטה. התאספו שם 500 מנהיגים לא יהודים. אני הייתי היהודי היחיד ודברתי אתם כמה פעמים אודות יהדות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: באנגלית?

הרב לאו: לא. הם התעקשו שאדבר דווקא בעברית. יש שם גויים שמבינים עברית, א' בשם עקיבא תירגם ליפנית.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אתם יודעים מסתמא שהיפנים טוענים שמוצאם מעשרת השבטים.

הרב לאו: חלק מהם. יש שם הרבה כתות וביניהם עובדי עבודה זרה ממש. הם ביקשו ממני להגיד תפילות בעברית ואמרתי. השגריר הישראלי שנכח במקום אמר שזה היה קידוש השם.

(כ"ו חשון ה'תשנ"ב)

להרה"ג רבי מרדכי לודמיר (זצ"ל), ראש "תורה ויהדות לעם", אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: שהקב"ה יעזור לך, את הברכה כבר יש לך מהקב"ה. מאז שהוא נתן את התורה, הוא נתן את הציווי "והעמידו תלמידים הרבה", ואתה מקיים זאת. שיהיה "מי שיש לו מנה רוצה מאתיים", ולא לצאת ידי חובה ב"מנה וחצי".

(כ"ה תשרי, ה'תנש"א)

כ"ק אדמו"ר שליט"א בירך את **הרה"ג רבי משה יהודה ליב לנדא**, רבה של בני ברק: יאריך ימים על ממלכתו. (הרב לנדא השתתף אמש במלווה מלכה לטובת כולל חב"ד, וכ"ק אד"ש שאל: איך היה אתמול ה"ספיטש" (נאום), כפי שמכנים זאת כאן?

הרב לנדאו לא ענה, והמזכיר הריל"ג אמר שהנאום היה בהצלחה רבה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אם כן, מדוע אתה נוהג בעניוות? דולר נוסף: עבור העניוות. כתוב שהחילוק הוא, ש"עניו" מי שיודע אודות המעלות שלו, אלא שאין זה פועל עליו שום רושם, ואילו "שפל" הוא מי שאינו יודע כלל אודות המעלות שלו. לא נורא אם תהיה "עניו". שיהיו בשו"ט.

(כ' סיון, ה'תנש"א)

להאדמו"ר מביאלא ב"ב, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: הצלחה רבה ומופלגה. יאריך ימים על ממלכתו מתוך שמחה וטוב לבב. על הפסוק "וזהב הארץ ההיא טוב" כתוב בספרי שזה מתייחס לתורת ארץ ישראל שתדעו מה יש לכם.

(י"ז סיון, ה'תש"נ)

להאדמו"ר מביאלא ב"ב, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: ברכה והצלחה, יאריך ימים על ממלכתו, וצדקה מועילה לכל הדברים הטובים.

האדמו"ר מביאלא: הייתי באוסטרליה וביקרתי אצל הרב יוסף יצחק הכהן גוטניק שביקש שאזכירו לפני כ"ק אדמו"ר שליט"א. הוא נותן הרבה צדקה וראוי שתהיה לו הצלחה בכל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א בירך תוך שהוא מוסיף בעצמו את השם: יוסף יצחק בן רייזל... אחר כך ביקש האדמו"ר מביאלא שכ"ק אדמו"ר שליט"א יפעל בברכותיו להיטיב את מצב הפרנסה של בני ישראל כאן ובאוסטרליה, וכ"ק אדמו"ר שליט"א אמר: ובכל העולם כולו.

האדמו"ר מביאלא: מהו הטעם לקושי הפרנסה? אולי הציבור לא מכוין כדבעי ב"פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון"?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בכלל, צריך תמיד ללמד זכות על הקב"ה, אבל בנוגע לפרנסת בני ישראל, יהי רצון שלא יצטרכו לחפש "פרנסה" עבור הקב"ה, וממילא לא יהיה צורך בחיפוש פרנסה עבור בני ישראל. לכן כדאי שתבקשו ותתבעו מהקב"ה... ויעזור השי"ת שיהיה באופן טוב ("אין א גוטן אופן").

האדמו"ר מביאלא: יהודי אחד אמר לי שהאדמו"רים צריכים לפעול את המשכת הפרנסה ממקום גבוה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: צריך לומר לאותו יהודי שלכל לראש יעשה את המוטל עליו ואח"כ יתן עצות מה על הרביים לעשות.

האדמו"ר מביאלא: ומה צריכים בני ישראל לעשות?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: להוסיף בלימוד התורה ובצדקה.

האדמו"ר מביאלא: אולי צריכים גם קצת הכנעה קודם התפילה?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: נתינת צדקה לפני התפילה תפעל את כל הדברים הטובים. בשו"ט והצלחה רבה.

האדמו"ר מביאלא: שהרבי יזכה לקבל פני משיח צדקנו במהרה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אמן, בתוך כלל ישראל.

שלושה דולרים נוספים: בג' פעמים הוי חזקה.

(כ"ג חשון, ה'תנש"א)

לבנו של האדמו"ר מבויאן, ירושלים, נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א דולר נוסף: לתת לצדקה עבור אביך, שיהיה לו ממך נחת חסידותי.

(י"ב חשון, ה'תשנ"ב)

האדמו"ר מגורליץ ביקש ברכה לירידת גשמים בארץ הקודש, באמרו שכבר נמצאים בסוף חודש כסלו ועדיין לא ירד גשם.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרי גזרו שם תענית, ובוודאי התענית התקבלה וירד גשם.

(כ"ב כסלו, ה'תנש"א)

לבנו של האדמו"ר ממאקעווע זצ"ל, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: שיתקיימו בכם כל הברכות מאל"ף ועד תי"ו. דולר נוסף: עבור 'עליית הנשמה' של אביכם.

הרה"ג רבי מנחם מנדל מנדלסון, גאב"ד קוממיות, הודה לכ"ק אדמו"ר שליט"א על שזוגתו התרפאה בזכות ברכתו הק'.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אם כן, תשתדלו שיהיה בקרוב "ואולך אתכם קוממיות" אצל כל היהודים בכל התפוצות.

הנ"ל מסר ד"ש מהישיבה בקרית גת שהתרחבה בכמות ובאיכות, וביקש ברכה לצרכיה הגשמיים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרי הינכם רב שענינו לפסוק דינים. ממילא תפסקו דין - מן הסתם יש לכם בית דין בקוממיות, ואם לאו תצרפו אליכם שני יהודים שיש להם סמיכה לרבנות, ותפסקו - שהם צריכים להשתחרר מהחובות, כדי שיהיה להם לב פנוי...

הרמב"ם כותב שהייעודים הגשמיים שבתורה הם כדי שיהיו פנויים ללמוד תורה ולקיים מצוות. וממילא יהיה לכם יסוד על הפסק דין שלכם, מכיון שגם הרמב"ם סובר כך.

דולר נוסף: שיהיה 'קוממיות' בכל הפרטים ובכל הענינים.

(י"ב אלול, ה'תש"נ)

האדמו"ר מסאסוב (אה"ק ת"ו), אמר לכ"ק אדמו"ר שליט"א שהקים באה"ק קריה על שם זקנו ה"ישמח משה".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם זה קרוב לירושלים?

הנ"ל: זה קרוב לבני ברק, אבל בקרוב זה יהיה "בתוככי ירושלים", כמאמר חז"ל "עתידה ירושלים שתתפשט בכל ארץ ישראל".

כ"ק אדמו"ר שליט"א הגיב בחיוך רחב.

הנ"ל: הבאתי לכ"ק אדמו"ר שליט"א ספרים של אאמו"ר זצ"ל - פירושו לפרקי אבות וכן ספרו "מנחת יו"ט", שהוא דברי חסידות על התורה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם זה יוצא לאור בפעם הראשונה?

הנ"ל: אכן כך.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מכיון שזה יוצא לאור בפעם הראשונה, הרי יש בכך משום המשך הענין של הפצת המעיינות כידוע, ואני רוצה להשתתף בכך.

כ"ק אדמו"ר שליט"א קיבל את שני הספרים בידיו הק', ונתן להאדמו"ר מסאסוב עוד שני דולרים.

הנ"ל: הנני נמצא כעת בארה"ב בקשר לבניית ביהכנ"ס וביהמ"ד, ובינתיים יש מניעות רבות. אבקש את ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א שנזכה בקרוב לראות את הבניין עומד על תילו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יהי רצון שתזכו לראותו במהרה. שלושה דולרים נוספים: למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל. - מן הסתם יש בביתכם קופת צדקה. כשתחזור בעזה"י לביתכם תפדו את הכסף ותתנו תמורתו כסף אחר בקופת הצדקה.

לסיום בירכו כ"ק אדמו"ר שליט"א: יזל מים מדליו.

לעוזרו של האדמו"ר מסאסוב, שביקש ברכה להצלחה בכל, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: אם תבקש ברכה מהקב"ה אזי תהיה לך הצלחה, הצלחה, הצלחה! ונתן לו שלושה דולרים נוספים.

(ר"ח תמוז, ה'תש"נ)

להרה"ג רבי שמחה עלברג, יו"ר אגודת הרבנים בארה"ב, ובעל "שלמי שמחה" אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: ראיתי את ה'קול-קורא' של "אגודת הרבנים". יעזור הקב"ה שתבקשו את כל הדברים הטובים עבור כלל ישראל.

(כ"ז טבת, ה'תנש"א)

הרה"ג רבי נפתלי צבי פרוש מ"דגל ירושלים", אמר שיש בירושלים קרן מיוחד שבמסגרתה מארגנים מבחן לילדים משבע עשרה מדינות בעולם. הוא נתן לכ"ק אדמו"ר שליט"א ספר על המבחן והוסיף שהשבוע יהיה המבחן הרביעי בנושא מדות ודרך ארץ.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הספר נשלח לי לפני כמה שבועות שאז עוד הי' מספיק זמן (לפני המבחן). שתהיה הצלחה רבה.

במקומות רבים היה צריך לציין שזהו דבר שבקדושה וצריך לשמור על זה. זה כתוב על דף השער, ואילו בפנים, כאשר מישהו יראה נוסח של מודעות, הרי הוא ינהג בכך כפי שנוהגים במודעה בעיתון. אפילו בעיתון 'המודיע' עושים כך.

הנ"ל: מפרסמים את הספר בכל מקום אפשרי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אינני מדבר אודות פירסום הספר. אינני חושד בכם שאתם מועלים בפירסום הספר. מה שאני אומר שהוא שיש מודעות שנדפסו בספר באותו עמוד או בעמוד השני, אזי צריך לשמור בקדושה גם את המודעה, וצריך לציין זאת בכל עמוד, ולא להסתפק בכך שכותבים זאת בעיתון. איך שתחליטו - שיהיה בהצלחה רבה.

הרה"ג ר"י פרנקל מבוטשאן אמר לכ"ק אדמו"ר שליט"א: היום הוא האושפיזין של כ"ק אדמו"ר שליט"א שהרי "אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כל האושפיזין ישנם בכל יום, וההבדל הוא רק מי מהם הוא הראשון ש"ועימיה" באים כל השאר. בנוסף לכך גילה כ"ק מו"ח אדמו"ר שיש שבעה אושפיזין נוספים. וממילא לאחר ש"נפלתם" לליובאוויטש יש לכם ארבעה עשר אושפיזין... והעיקר הוא שיהיו אורחים טובים ונשמות טובות בעולם הזה הגשמי, וללכת מחיל אל חיל ויפוצו מעיינותיך חוצה.

הרה"ג ר"י פרנקל הציג לפני כ"ק אדמו"ר שליט"א זוג שנשוי כבר עשר שנים ועדיין לא נפקדו בזחו"ק, וביקש שכ"ק אדמו"ר שליט"א יברכם בכוחו של משה רעיא מהימנא.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ימלא הקב"ה את משאלות לבבכם, לבבם ולבב כל כלל ישראל לטובה.

הרה"ג ר"י פרנקל בירך את כ"ק אדמו"ר שליט"א באריכות ימים, וכ"ק אדמו"ר שליט"א השיב: אמן, בתוך כלל ישראל.

הרה"ג ר"י פרנקל: שכל הברכות הללו יקויימו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בקרוב ממש, בארצנו הקדושה ובירושלים עיר הקודש.

הרה"ג ר"י פרנקל: שהרבי יברך אותי שכל הברכות שאני נותן לאנשים יקויימו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אמן, בקרוב ממש, ושיקויים בכם "כל המברך מתברך בברכתו של הקב"ה".

(ח"י תשרי, ה'תנש"א)

הרה"ג רבי אשר קאצמאן מראשי ישיבת "תורה ודעת" ביקש ברכה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרי אתה כהן...

הנ"ל: ברכתו של הרבי זה 'משהו אחר'...

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לכהן ישנה ברכתו של הקב"ה - "ואני אברכם".

הנ"ל: בכל אופן, צריכים את ברכתו של הרבי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א בירכו.

הנ"ל הזכיר אודות לימוד הרמב"ם על ידי תלמידי הישיבות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר: כמדומה שכבר עוררתי על כך...

הנ"ל: גם בנוגע לתלמידי ישיבות?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לא רק תלמידי ישיבות אלא כולם.

(ר"ח כסלו, ה'תנש"א)

הרה"ג רבי יעקב אשר קופולוביץ, רב שכונת "נוה השלושה" בבני ברק, ביקש ברכה עבור הרב הגאון ר' משה לנדא, רבה של בני ברק, שיצליח למעלה מדרך הטבע, מכיון שיש המתנכלים לו בשל היותו חסיד ליובאוויטש, ורוצים לעקור זאת.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: חס ושלום לעקור זאת, הוא ישאר חסיד ליובאוויטש עד מאה ועשרים, וגם אחר כך יאריך ימים ושנים, שיהיו בשורות טובות. דולר נוסף: עבור הרב לנדא. דולר נוסף: עבור כל ה"גוטע אידן" בארץ הקודש, ובבני ברק במיוחד.

הנ"ל ביקש ברכה עבור בנו הלומד בתל אביב ובא ללון מדי לילה בבני ברק.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יעזור השי"ת שהוא יהיה מאותם ש"היו מסובין בבני ברק כל אותו הלילה", וימתין שם ל'ימות המשיח'.

הנ"ל: אני צריך גם ברכה עבור עצמי; הרב לנדא הסמיכני להיות רב בצפון בני-ברק...

כ"ק אדמו"ר שליט"א: שיהיה בשעה טובה ומוצלחת.. שיהיה "מסובים בבני-ברק כל אותו הלילה", וידברו אודות משיח. לא צריך לחכות לפסח עבור זה, את זה אפשר לעשות בחודש הזה גם-כן, ובפרט שזהו חודש אלול, ולדבר אודות משיח דוקא בחודש אלול; ושיהיה "אחכה לו בכל יום שיבוא", והעיקר הוא שתפעלו שזה יקויים. "בכל יום" שיתקיים! לא להניח זאת למחר!

(ה' אלול, ה'תש"נ)

כשעבר בנו של **הרה"ג רבי מנשה קליין גאב"ד אונגוואר** ובעל "משנה הלכות", העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א על כך שאביו רגיל לחתום "מנשה הקטן" אע"פ שהוא "גדול".

הבן אמר הסבר לדבר וכ"ק אדמו"ר שליט"א העיר שאמנם מצינו שחסידים היו חותמים את שמם בהקדמת הק'.

הנ"ל ביקש ברכה שיזכה לשבת באהלה של תורה, ושיזכה לפסוק הלכות בישראל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לא רק בדיעבד אלא אף לכתחילה!

(ר"ח תמוז, ה'תש"נ)

הרה"ג רבי אבשלום קציר, רב חברת אל על אמר שהוא אחיו של הרב קורצטאג מיוהנסבורג ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: קורצטאג פירושו שזה בקיצור, אבל אתה תעשה את כל הענינים באריכות, בהרחבה.

(ט"ו אלול, ה'תנש"א)

לבן הרה"צ יצחק אייזיק ראזנבוים, אדמו"ר מזוטשקא, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: אני מכיר תודה לאביכם, עלי לגמול לו על כך.

הנ"ל מסר פתק וכ"ק אדמו"ר שליט"א בירכו ב"בשורות טובות".

הנ"ל: נולדתי בשבועות - היארצייט של הבעל שם טוב, והנני מצאצאיו ואף נקרא על שמו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרי שבועות קשור למתן תורה, ואם כן צריך להוסיף בלימוד התורה בקשר לכך.

(כ"ו סיון, ה'תש"נ)

להרה"ג רבי רבי דוד משה שטיינוארצל, ראש ישיבת באבוב, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: מסתמא תשתתף בסיום הרמב"ם. אני מזכיר תמיד שכשמסיימים ספר יש להתחיל מיד מתחילתו, כך אמרנו זה עתה בשמחת תורה. לך בטח אין צריך להזכיר זאת, ואתה תזכיר זאת לתלמידיך. שיהיה בהצלחה רבה.

(כ"ה תשרי, ה'תנש"א)

הרה"ג רבי מאיר שטרן, רבה של מירון, סיפר לכ"ק אדמו"ר שליט"א על ה'כולל' ללימוד פנימיות התורה ליד ציון הרשב"י.

ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: שיהיה בהצלחה רבה, ו"יפוצו מעיינותיך חוצה". יש שם, מן הסתם, קופת צדקה. תכניס (את הדולר) בקופת הצדקה של הכולל. שיהיה בשעה טובה, ו"כדאי הוא ר' שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק".

(ה' שבט, ה'תנש"א)

עבר רב קהילת האשכנזים בפנמה, ואמר שאשתו היא בתו של הרב ישראל אבוחצירא.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: עליך לספר לבתך מה שהרב אבוחצירא פעל, (בחיוך:) ולעשות זאת בפנמה גם כן. מן הסתם הינך יודע שפנמה מחברת את אמריקה הצפונית עם אמריקה הדרומית, ממילא צריך לחברם על ידי התורה.

(ה' אלול, ה'תש"נ)

אחר תפלת המנחה פנה כ"ק אדמו"ר שליט"א אל הגאון רבי יצחק ידידי' פרנקל רב ואב"ד תל אביב-יפו ואמר: ראיתי שדיברתם בכינוס (החמישי לתורה שבע"פ) על קידוש השם, וגם ביום רביעי תדברו בענין זה. קידוש השם היינו מסירות נפש, ומבואר בחסידות[2] שנפש הינה הרצון, וכמו שנאמר[3] "אין נפשי אל העם הזה" – ואם כן, מסי"נ פירושו מסירת הרצון, שיוסיף רצון להתקרב להקב"ה. ואולי מהאי טעמא אין ברכה על קידוש השם – מסירת נפש, כי הרי אין ברכה על הרצון.

הגרי"ד פרנקל: הרקאנטי[4] מביא שהברכה על קידוש השם היא "ברוך המקדש שמו ברבים", אלא שאין אומרים אותה בשם ומלכות כי ייתכן שיהיה ברגע האחרון שינוי ולא יצטרך למסירות נפש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: הכוונה "ברבים" היא שלא יעשה רק לעצמו אלא גם לרבים, דהיינו "ממנו ילמדו וכן יעשו".

הגרי"ד פרנקל: לכן פוסק הרמב"ם[5] שקדוש השם הוא בעשרה מישראל, שנאמר[6] ונקדשתי בתוך בני ישראל.

---

2. תורה אור מקץ לו, ב. וראה סי' הליקוטים דא"ח צמח צדק ע' מס"נ בתחילתו.
3. ירמי' טו, א, הובא בתו"א שם. וראה סה"מ תש"ט ע' 227 בהערה.
4. שו"ת סי' ע. הובא בשל"ה שער האותיות דף מ"ד.
5. הלכות יסודי התורה, פרק ה, הלכה ד.
6. אמור כב, לב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לכן צריך מניין כדי להשפיע על האחרים. (בהמשך למדובר לעיל – שקידוש השם ומסירת נפש – עניני רצון) אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: יכולים לקיים קידוש השם גם מתוך הרחבת הדעת.

אח"כ אמר: אני עושה את כב' שליח למסור פ"ש (פרישת שלום) לאנ"ש וכן שאר היהודים באה"ק. הרי שמכם הוא ידידי' – ידיד השם, מורה על השלום. והרי זה "ברכנוכם מבית השם"[7].

(יום ב' י"ב אייר ה'תשד"מ)

הגאון רבי מאיר מזוז ראש ישיבת כסא רחמים ורבם של יוצאי תוניס נתן לכ"ק אדמו"ר שליט"א ספרים שהוציא לאור.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זה אביך שהיה כותב מכתבים לכאן? שם היה הרב מזוז שהיה כותב מכתבים לליובאוויטש...

הרב מאיר מזוז: כן, זהו אבי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בשורות טובות, דולר נוסף בשביל הספרים.

הרב מזוז הודה לכ"ק אדמו"ר שליט"א על הברכות שנתן לזוג' עבור בריאות וביקש עבור ענייניו הפרטיים. כ"ק אדמו"ר שליט"א ברכו.

לרבנית מזוז נתן הרבי דולר נוסף "בשביל שיתוף פעולה עם הבעל".

(יו"ד כסלו ה'תשנ"ב)

---

7. תהילים קיח, כו. – וי"ל שהקבלת אורחים בבית ה' (בבית הכנסת) הוא נעלה ביותר, וגם הברכה נעלית ביותר!

כשנסע כ"ק אדמו"ר שליט"א לביתו (לאחר תפילת ערבית), עמד בפרוזדור **הגאון רבי שמחה הכהן קוק, רבה של רחובות,** כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לו שלום, ושאלו באם הוא הרב קוק מרחובות, וענה: כן.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אתה הרי כהן, וביקש כ"ק אד"ש שייתן לו ברכה.

הרב קוק: הגעתי בשביל לבקש ברכה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א ביקש שוב ברכה.

הרב קוק ענה שהוא מתבייש ואמר שבכותל המערבי הוא יחשוב גם על כ"ק אדמו"ר שליט"א.

כ"ק אדמו"ר שליט"א הודה לו על שעזר בתהלוכת ל"ג בעומר ברחובות וברכו בהצלחה והודה לו על כל הדברים שעוזר לחב"ד בעירו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: עד מתי אתה נשאר כאן?

הרב קוק: עוד כמה ימים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לפני שבת או אחרי שבת?

הרב קוק: מיד אחרי שבת.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בשבועות תהיה באה"ק?! וברכו ב"קבלת התורה בשמחה ובפנימיות" כמו שהיה מברך כ"ק מו"ח אדמו"ר.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בכלל ברכה לא יודעים מתי זה ירד למטה (יפעול פעולתו) משא"כ בברכת כהן, הרי אדמו"ר הזקן כותב בליקוטי תורה עד מהרה ירוץ דברו ופועל פעולתו, באופן של מהירות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מכיון שאתה מתעסק ב"שלימות הארץ", שתכנס לארץ הקודש מיט א שלימות'דיקען אופן (באופן של שלימות), ועל ידי זה שארץ ישראל תהיה שלמה, במילא זה ישפיע גם על חוץ לארץ, כמו שכתוב "מתמצית ארץ ישראל שותה כל העולם כולו".

(יום ד', כ"ח אייר ה'תש"מ)